วารสาร

สังคมพัฒนศาสตร์

Journal of Social Science Development

P-ISSN: 2774-0412 ปีที่ 9 ฉบับที่ 5 (พฤษภาคม 2569)

E-ISSN: Vol.9 No.5 (May 2026)

☯ วัตถุประสงค์

วารสารสังคมพัฒนศาสตร์ เป็นวารสารวิชาการของวัดสนธิ์ (นาสน) ตำบลมะม่วงสองต้น อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการค้นคว้าและนำเสนอองค์ความรู้ทางด้านวิชาการ โดยการเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัยนักวิชาการ คณาจารย์และนักศึกษา ในมิติเพื่อสนับสนุนการศึกษา การสอน การวิจัยในมหาวิทยาลัยสงฆ์รวมถึงคณะสงฆ์ไทย และสถาบันภายนอก รวมทั้งนักวิชาการและผู้สนใจ โดยเน้นสาขาวิชาเกี่ยวกับ การพัฒนาชุมชม การพัฒนาสังคม ศิลปะทั่วไปและมนุษยศาสตร์ ศาสนศึกษา ธุรกิจทั่วไป การจัดการและการบัญชี สังคมศาสตร์ทั่วไป การศึกษา รวมถึงสหวิทยาการ ด้านสังคมศาสตร์และและศาสตร์แห่งการพัฒนา โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลหรือองค์กร ทั้งภายในและภายนอกวัด เปิดรับบทความเฉพาะภาษาไทย ประเภทบทความวิจัย และบทความวิชาการ

บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารสังคมพัฒนศาสตร์จะต้องผ่านการพิจารณา จากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer - reviewed) ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร ทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา

วารสารสังคมพัฒนศาสตร์ มีกำหนดออกเผยแพร่ปีละ 12 ฉบับ (รายเดือน)*

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม	ฉบับที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์	ฉบับที่ 3 เดือนมีนาคม
ฉบับที่ 4 เดือนเมษายน	ฉบับที่ 5 เดือนพฤษภาคม	ฉบับที่ 6 เดือนมิถุนายน
ฉบับที่ 7 เดือนกรกฎาคม	ฉบับที่ 8 เดือนสิงหาคม	ฉบับที่ 9 เดือนกันยายน
ฉบับที่ 10 เดือนตุลาคม	ฉบับที่ 11 เดือนพฤศจิกายน	ฉบับที่ 12 เดือนธันวาคม

**มีผลตั้งแต่ ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์ 2568 เป็นต้นไป*

☯ เจ้าของ

วัดสนธิ์(นาสน)

89 หมู่ 5 ตำบลมะม่วงสองต้น อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000

โทร.075-340-043 โทรสาร. 075-340-042 E-mail: suriya.sur@mcu.ac.th

☯ บรรณาธิการบริหาร

นายอนุชิต ปราบพาล
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

☯ หัวหน้ากองบรรณาธิการ

พระณัฐพงษ์ สิริสุวณฺโณ
วัดสนธิ์(นาสน), มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

☯ กองบรรณาธิการ

พระสาโรจน์ ธมฺมสโร,ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
ศาสตราจารย์ ดร.ครองชัย หัตถา
นักวิชาการอิสระ
รองศาสตราจารย์ ดร.ประเวศ อินทองปาน
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ บุญโท
มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น
รองศาสตราจารย์ ฟื้น ดอกบัว
มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต
มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วาสนา แก้วหล้า
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนิศร ยืนยง
มหาวิทยาลัยปทุมธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พีระศิลป์ บุญทอง
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
ดร.ประนอม การชะนันท์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
ดร.มุกดาวรรณ พลเดช
วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้
ดร.อุทัย เอกสะพัง
มหาวิทยาลัยทักษิณ
ดร.สุชาติพงษ์ ทรงทอง
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2
พ.ต.อ.พิพากษ์ เกียรติกมเลศ
โรงเรียนนายร้อยตำรวจ

☯ ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ

นายศักดิ์ดา หารเทศ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
นายอภินันท์ คำหารพล
โรงเรียนนาจานซับสมบูรณ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2

☯ ฝ่ายกฎหมาย

นางสาวจรวยพร เหมรังษี
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

☯ ออกแบบปก

นายวินัย ธีระพิบูลย์วัฒนา

☯ จัดรูปเล่ม

พระบุญญฤทธิ์ ภททฺจารี (ชูราศรี)
วัดสนธิ์(นาสน)

☯ โรงพิมพ์

หจก.กรีนโซน อินเตอร์ 2001
155/2 ถนนปากนคร ตำบลท่าซัก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000
Tel. 075-466-031 Fax. 075-446-676

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้เป็น**ฉบับที่ 5** ประจำปีพุทธศักราช 2569 เล่มนี้เป็น**ปีที่** 9 ของการปรับปรุงรูปแบบ และประเด็นหลัก เพื่อให้เป็นไปตามเกณฑ์การประเมินคุณภาพวารสารในฐานข้อมูล TCI รองรับการประเมินจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index -TCI) และเพื่อให้คุณภาพของบทความเป็นไปตามเงื่อนไข และกติกาสากล จึงเปิดโอกาสให้นักวิชาการ นักวิจัย นักศึกษา คณาจารย์ ครูอาจารย์ ได้เผยแพร่บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัย ซึ่งกองบรรณาธิการได้ดำเนินการตามกระบวนการเชิงหลักการเผยแพร่บทความตามเกณฑ์สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาทุกประการ

กองบรรณาธิการ**วารสารสังคมพัฒนศาสตร์** ขอขอบคุณท่านผู้เขียน ท่านสมาชิกและท่านผู้อ่านที่ให้ความสนใจและไว้วางใจวารสารของเราเป็นอย่างดีตลอดมา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความที่ได้เลือกสรรมาตีพิมพ์จักมีประโยชน์ต่อผู้อ่านทุกท่าน บรรณาธิการขอขอบคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้ความกรุณาอ่านและแนะนำการปรับแก้บทความวิจัยให้มีคุณภาพทางวิชาการยิ่งขึ้น

สุดท้ายนี้กองบรรณาธิการหวังอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ ต่อผู้อ่านบ้างตามสมควร หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดียิ่ง

นายอนุชิต ปราบพาล

บรรณาธิการวารสารสังคมพัฒนศาสตร์

สารบัญ

บรรณาธิการ (ก)

บทบรรณาธิการ (ง)

อิทธิพลของส่วนประสมทางการตลาดบริการต่อการตัดสินใจซื้อเครื่องดื่มจากร้านแฟรนไชส์ในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา 1

INFLUENCE OF SERVICE MARKETING MIX ON PURCHASE DECISION FOR BEVERAGES FROM FRANCHISE STORES IN MUEANG DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE

ธีรพร ทองชะโชค, จิราทิพย์ จันทรคง, นรากร ขุนทอง, มณธิดา วงศ์บัว, ลักขณา ชุมเชื้อ, สริตา สัมนาสุข

ความสุขของนักศึกษาวิทยาลัยมวยไทยศึกษาและการแพทย์แผนไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง 17

STUDENT HAPPINESS AT THE COLLEGE OF MUAY THAI STUDY AND THAI TRADITIONAL MEDICINE MUBAN CHOMBUENG RAJABHAT UNIVERSITY

ญษมณ ละทัยนิล, ภณิชชา จงสุภางค์กุล

การศึกษาประสิทธิผลของสถานศึกษาในกลุ่มอำเภอขุขันธ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3 29

A STUDY ON SCHOOL EFFECTIVENESS IN KHUKHAN DISTRICT GROUP UNDER SISAKET PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 3

มณีรัตน์ ทองสุ, เจริญวิชญ์ สมพงษ์ธรรม, ธนาศักดิ์ ข่ายกระโทก, สิริมา บูรณ์กุศล

ภาวะผู้นำใฝ่บริการในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช 38

THE SERVANT LEADERSHIP OF SCHOOL ADMINISTRATOR IN THE 21ST CENTURY AFFECTING THE STUDENT CARE AND SUPPORT SYSTEM OF SCHOOL UNDER THE SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE NAKHON SI THAMMARAT

นัฐภัทร พสุหิรัญนิกร, ธณัฐชา รัตนพันธ์, นพรัตน์ ชัยเรือง

การพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนผ่านกรอบแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาตำบลตาเมียง อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ 50

AREA-BASED DEVELOPMENT FOR POVERTY ALLEVIATION THROUGH SUSTAINABLE LIVELIHOODS FRAMEWORK: A CASE STUDY OF TAMIANG SUBDISTRICT, PHANOM DONG RAK DISTRICT, SURIN PROVINCE

ลดาวัลย์ ปัญตะยัง, อุบลวรรณ สุวรรณภูสิทธิ์

แรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวง อว. 62

THE EFFECT OF MOTIVATION ON WORK PERFORMANCE OF PERSONNAL OF THE PERMANENT SECRETARY MINISTRY OF HIGHER EDUCATION SCIENCE RESEARCH AND INNOVATION

สุจินดา แสงหิรัญ, อภิชาติ พานสุวรรณ

สารบัญ (ต่อ)

การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยพลังสังคม **74**
DEVELOPING THE CULTURAL CAPITAL OF ANCIENT COMMUNITIES IN KORAT THROUGH SOCIAL POWER
พรเศรษฐี วุฒิปัญญาอิสกุล, ไพวรรณ ปุริมาตร

การควบคุมบทซีรีส์ภายใต้เงื่อนไขช่องทางการสื่อสาร Streaming Platformกรณีศึกษาซีรีส์เรื่อง Extraordinary Siamese Story: Eng & Chang (2020) และ 23:23 สัญญา สัญญาณ (2023) **87**
THE SCRIPT DOCTORING OF SERIES SCREENPLAY IN THE AGE OF STREAMING PLATFORM: A CASE STUDY OF “EXTRAORDINARY SIAMESE STORY OF: ENG & CHANG” (2020) AND 23:23 (2023)
ฐานชน จันทร์เรือง, ฉลองรัฐ เฌอมาลย์ชลมารค

เชียงแสนชุมชนแห่งการเรียนรู้: กระบวนการสร้างสรรค์เมืองบนความหลากหลายทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรม **96**
CHIANG SAEN LEARNING COMMUNITY: THE CREATIVE PROCESS OF CITY DEVELOPMENT BASED ON ECOLOGICAL AND CULTURAL DIVERSITY
พระครูสุตวัฒนบัณฑิต (ธีรวัฒน์ เสสปุญโญ), พระราชวชิรคณี (ประเสริฐ ปญฺญาวชิโร)

การพัฒนากิจกรรมศิลปะเพื่อส่งเสริมการทำงานร่วมกันสำหรับนักเรียนประถมศึกษาตอนต้นที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น **109**
DEVELOPMENT OF ART ACTIVITIES TO PROMOTE COLLABORATION FOR VISUALLY IMPAIRED LOWER ELEMENTARY STUDENTS
ณัฐณิชา งามวิชชุกร, ศิริก้อย ชุตาทวีสวัสดิ์

การบูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพ การบริหารการศึกษาเชิงพุทธ **119**
INTEGRATING INFORMATION TECHNOLOGY TO ENHANCE THE EFFICIENCY OF BUDDHIST EDUCATIONAL ADMINISTRATION
อภิชาติ รอดนิยม, พระศรีวัชรศาสตรบัณฑิต ชำนาญ, พระสมุห์ประเสริฐชัย แซ่อึ้ง, พิพัฒน์ แก้วใส

สมรรถนะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพ ภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาตรัง เขต 2 **129**
ADMINISTRATORS’ COMPETENCIES AFFECTING THE IMPLEMENTATION OF THE INTERNAL QUALITY ASSURANCE SYSTEM IN SCHOOLS UNDER TRANG PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 2
ธิดารัตน์ เพชรนาค, นิลรัตน์ นวกิจไพฑูรย์, นพรัตน์ ชัยเรือง

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา **141**
PUBLIC PARTICIPATIONS IN THE LOCAL DEVELOPMENT PLAN OF BANKROD TOWN MUNICIPALITY, BANG PA-IN DISTRICT, PHRANAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE
นภารัตน์ ไวยวิเชียร, อภิชาติ พานสุวรรณ

สารบัญ (ต่อ)

การบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ของสำนักงานขนส่ง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 154

QUALITY MANAGEMENT OF VEHICLE TAX PAYMENT SERVICES AT PROVINCIAL LAND TRANSPORT OFFICE OF AYUTTHAYA

ไววิทย์ หามนตรี, อภิชาติ พานสุวรรณ

อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ชีวิตในฐานะการเดินทางทางน้ำในเซียมซี ของพระอารามหลวง ชั้นเอก ภาคเหนือตอนล่าง 166

CONCEPTUAL METAPHOR OF LIFE AS A WATER JOURNEY IN FORTUNE STICK TEXTS OF FIRST-CLASS ROYAL TEMPLES IN THE LOWER NORTHERN REGION OF THAILAND

รัชตา มาอากาศ

อายุความฟ้องร้องคดีอาญากรณีพนักงานอัยการและราษฎรเป็นโจทก์ 179

THE STATUTES OF LIMITATIONS IN CRIMINAL PROSECUTIONS BY PUBLIC PROSECUTORS AND PRIVATE INDIVIDUALS

จรวยพร เหมรังษี

ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้การสืบเสาะแบบเน้นแนวคิดที่มีต่อความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ 190

EFFECTS OF ORGANIZING MATHEMATICS LEARNING ACTIVITIES USING CONCEPT-BASED INQUIRY ON MATHEMATICAL REASONING ABILITY

คณินวศา เชียงอินทร์, ไพโรจน์ น่วมนุ่ม

ขวัญและกำลังใจที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัย สายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา 201

THE MORALE AND MOTIVATION AFFECTING JOB PERFORMANCE OF ACADEMIC SUPPORT STAFF AT PHRANAKHON SI AYUTTHAYA RAJABHAT UNIVERSITY

ภาณุพันธ์ พันธ์รัมย์, อภิชาติ พานสุวรรณ

ความพึงพอใจของผู้รับบริการต่อระบบออนไลน์ในกระบวนการยุติธรรม: การทบทวนวรรณกรรมและกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการ 210

SATISFACTION OF SERVICE USERS WITH ONLINE JUSTICE SYSTEMS: A LITERATURE REVIEW AND INTEGRATIVE CONCEPTUAL FRAMEWORK

สิธยา อนุสนธิ์, วรธัช วิชชุวาณิชย์

สารบัญ (ต่อ)

แนวทางการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา **220**

THE DEVELOPMENT OF PERFORMANCE COMPETENCIES OF PERSONNEL IN SUBDISTRICT ADMINISTRATIVE ORGANIZATIONS BANG PAHAN PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA

อภิชาติ ใบโพธิ์, อภิชาติ พานสุวรรณ

กว่าจะมาเป็น “ของดีปักษ์ใต้” : การก่อรูปและปฐมบทความเป็นคนใต้ในบริบทความเป็นชาติและความเป็นไทย ทศวรรษ 2460 - 2500 **232**

BEFORE BECOMING “KHONG DEE PAK THAI”: THE FORMATION AND ORIGINS OF BEING SOUTHERN IDENTITY IN THE NATION STATE AND THAINESS CONTEXT, 1910S - 1960S

พรชัย นาคสีทอง

การจัดการการสื่อสารเพื่อเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพ **244**

COMMUNICATION MANAGEMENT FOR NURSE EMPOWERMENT

อุไรวรรณ วุฒิเกตุ

สภาพปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาการบริหารงานวิชาการ ของโรงเรียนปอเนาะบริเวณคลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร **262**

STATE OF THE PROBLEMS AND SOLUTIONS IN THE ACADEMIC ADMINISTRATION OF PONDOK SCHOOLS ALONG THE KHLONG SAEN SAEP AREA, BANGKOK

สมศักดิ์ วงษ์สะมัน, อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต

แบบจำลองปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำกับตนเองในการเรียนออนไลน์ ของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยบูรพา **273**

A STATISTICAL MODEL OF FACTORS INFLUENCING SELF-REGULATED LEARNING IN ONLINE LEARNING AMONG UNDERGRADUATE STUDENTS AT BURAPHA UNIVERSITY

ศุภัครจิรา พรหมสุวิชา, ศุภกร อ้นศิริ

บทบาทและกระบวนการสื่อสารทางการเมืองของไตรรงค์ สุวรรณคีรี: ศึกษาในช่วงเวลาปี พ.ศ. 2523 - 2565 **285**

THE ROLE AND POLITICAL COMMUNICATION PROCESS OF TRAIRONG SUWANKIRI: A STUDY OF THE PERIOD 1980 - 2022

สุภากาญจน์ ชัยฤกษ์, กฤตกร ทองนอก

สารบัญ (ต่อ)

การพัฒนาระบบเสริมสร้างสุขภาวะลดภาวะแทรกซ้อนโรคเบาหวานของผู้พิการทางการเคลื่อนไหว **293**
DEVELOPMENT OF A HEALTH PROMOTION SYSTEM TO REDUCE COMPLICATIONS OF DIABETES MELLITUS IN PEOPLE WITH MOBILITY DISABILITIES
พิชิต ปุริมาตร, พระครูปริยัติวิสุทธิบัณฑิต (นิเวช จงแจ้งกลาง), พระครูบรรพตภาวนาวิธาน (มนินท์ ขันเหลา)

การเรียนรู้ด้านความยั่งยืนใน SMEs เครื่องสำอาง: อิทธิพลต่อการสร้างนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สีเขียวและความสามารถทางการแข่งขัน **306**
SUSTAINABILITY LEARNING IN COSMETICS SMES: INFLUENCE ON GREEN PRODUCT INNOVATION AND COMPETITIVENESS
พนัชกร สิมะขจรบุญ

พฤติกรรมการบริโภคข้อมูลข่าวสารทางการเมืองในโซเชียลมีเดีย: กรณีศึกษาผู้มีสิทธิเลือกตั้งในจังหวัดนครศรีธรรมราช **324**
THE STUDY OF POLITICAL INFORMATION CONSUMPTION BEHAVIOR ON SOCIAL MEDIA: A CASE STUDY OF ELIGIBLE VOTERS IN NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE
กฤตกร ทองนอก, สุภากาญจน์ ชัยฤกษ์

กลยุทธ์การใช้กีฬาไก่ชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดนครนายก **332**
STRATEGIES FOR USING GAMECOCK SPORT TO PROMOTE CULTURAL TOURISM IN NAKHON NAYOK PROVINCE
สุทธิชัย ศรีคำนวน, วิชิต อิ่มอารมณ์, คณิต เขียววิชัย

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน **ญ**

บทความวิจัย

อิทธิพลของส่วนประสมทางการตลาดบริการต่อการตัดสินใจซื้อเครื่องดื่ม จากร้านแฟรนไชส์ ในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา*

INFLUENCE OF SERVICE MARKETING MIX ON PURCHASE DECISION FOR BEVERAGES FROM FRANCHISE STORES IN MUEANG DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE

ธีรพร ทองขะโชค*, จิราทิพย์ จันทรคง, นรากร ขุนทอง, มณธิดา วงศ์บัว, ลักขณา ชุมเชื้อ, สริตา สัมนาสุข

Teeraporn Tongkachok*, Jiratip Jantarakhon, Narakorn Khunthong, Molthida Wongbua, Lakkana Chumchua, Sarita Samnasuk

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา ประเทศไทย

Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University, Songkhla, Thailand

*Corresponding author E-mail: Teeraporn@tsu.ac.th

*Tel: 065-291-6628

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลของส่วนประสมทางการตลาดบริการต่อการตัดสินใจซื้อเครื่องดื่มจากร้านแฟรนไชส์ในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริโภคที่ซื้อเครื่องดื่มจากร้านแฟรนไชส์ Café Amazon และกาแฟพันธุ์ไทยในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา จำนวน 400 คน โดยการสุ่มแบบโควตาร่วมกับการสุ่มแบบบังเอิญ เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.60 - 1.00 และค่าความเชื่อมั่นรวมเท่ากับ 0.91 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัย พบว่า ระดับความคิดเห็นต่อส่วนประสมทางการตลาดบริการโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.35, S.D. = 0.69) และระดับการตัดสินใจซื้อโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.29, S.D. = 0.72) นอกจากนี้ส่วนประสมทางการตลาดบริการทั้ง 7 ด้านมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้ออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (F = 93.837, Sig. = .000) และร่วมกันพยากรณ์การตัดสินใจซื้อได้ร้อยละ 62.6 โดยมี 3 ด้านที่มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญ เรียงตามขนาดอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ ด้านการส่งเสริมการตลาด (β = 0.304) ด้านกระบวนการให้บริการ (β = 0.230) และด้านราคา (β = 0.219) ผลการวิจัยมีนัยสำคัญช่วยเสริมองค์ความรู้ด้านการตลาดบริการ และนำไปสู่การพัฒนากรอบแนวคิด 3D–4S Framework ซึ่งจำแนกปัจจัยเป็นกลุ่มชี้ขาด (3D) และกลุ่มสนับสนุน (4S) เพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับผู้ประกอบการร้านแฟรนไชส์เครื่องดื่มในเขตเมืองหรือพื้นที่แข่งขันสูงโดยเฉพาะชุมชนเมืองภาคใต้ของไทยในการกำหนดกลยุทธ์การตลาดให้สอดคล้องกับพฤติกรรมผู้บริโภคอย่างมีประสิทธิผล

คำสำคัญ: อิทธิพล, ส่วนประสมทางการตลาดบริการ, การตัดสินใจซื้อ, ร้านแฟรนไชส์เครื่องดื่ม, จังหวัดสงขลา

Abstract

This research article aimed to examine the influence of the service marketing mix on purchase decisions for beverages at franchise shops in Mueang District, Songkhla Province. A quantitative research design was employed. The sample consisted of 400 consumers who

* Received 25 April 2026; Revised 16 May 2026; Accepted 17 May 2026

purchased beverages from Café Amazon and Kafae Phanthaithai franchise outlets in Mueang District, Songkhla Province, selected through quota sampling combined with accidental sampling. The research instrument was a questionnaire whose content validity was verified by three experts, yielding an Item-Objective Congruence (IOC) index ranging from 0.60 to 1.00 and an overall reliability coefficient of 0.91. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and multiple regression analysis. The findings revealed that the overall level of respondents' opinions toward the service marketing mix was at the highest level ($\bar{x}$ = 4.35, S.D. = 0.69), and the overall level of purchase decisions was likewise at the highest level ($\bar{x}$= 4.29, S.D. = 0.72). Furthermore, all seven dimensions of the service marketing mix had a statistically significant influence on purchase decisions (F = 93.837, Sig. = .000), collectively accounting for 62.6% of the variance explained. Three dimensions were found to exert statistically significant influence, ranked by effect size: promotion (β = 0.304), service process (β = 0.230), and price (β = 0.219). These findings contribute meaningfully to the body of knowledge in service marketing and led to the development of the 3D - 4S Framework, which categorizes the marketing mix factors into Decisive drivers (3D) and Supporting factors (4S). This framework offers practical strategic guidance for franchise beverage operators in urban and highly competitive markets, particularly in southern Thai urban communities, enabling them to formulate marketing strategies that effectively align with consumer behavior.

Keywords: Influence, Service Marketing Mix, Purchase Decision, Franchise Beverage Store, Songkhla Province

บทนำ

ธุรกิจแฟรนไชส์ไทย โดยเฉพาะกลุ่มร้านอาหารและเครื่องดื่ม มีแนวโน้มขยายตัวต่อเนื่องตามการฟื้นตัวของเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว รวมถึงพฤติกรรมผู้บริโภคที่นิยมใช้บริการนอกบ้านมากขึ้น ส่งผลให้คาเฟ่สมัยใหม่ขยายสาขาในรูปแบบเชนและแฟรนไชส์เพิ่มขึ้น เพื่อตอบสนองผู้บริโภคที่ให้ความสำคัญกับความสะดวก ความรวดเร็ว และบรรยากาศภายในร้าน (อนันตพร ลาภสักการ, 2568) รายงานแนวโน้มธุรกิจร้านอาหารและเครื่องดื่มคาดว่าในช่วงปี 2567 - 2569 มูลค่าตลาดจะเติบโตเฉลี่ยร้อยละ 4 - 5 ต่อปี จากแรงหนุนของกำลังซื้อในเมืองท่องเที่ยวและการเติบโตของช่องทางเดลิเวอรีออนไลน์ อย่างไรก็ตาม การแข่งขันมีความรุนแรงขึ้น เนื่องจากผู้ประกอบการรายใหญ่ที่มีศักยภาพด้านการตลาดสูงเร่งขยายสาขา ทำให้ผู้ประกอบการรายย่อยต้องเผชิญแรงกดดันด้านราคา คุณภาพ และการสร้างความแตกต่างของ แบรนด์ (ศุภกร กรรณบุตรทริศ, 2567) นอกจากนี้ Digital Marketing และ Social Commerce ส่งผลให้ผู้บริโภคใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลในการค้นหาข้อมูลและประกอบการตัดสินใจซื้อเครื่องดื่มจากร้านแฟรนไชส์มากขึ้น โดยสมาคมการตลาดแห่งประเทศไทย ระบุว่า Social Commerce กำลังเปลี่ยนพฤติกรรมการซื้อของผู้บริโภคไทยผ่านแพลตฟอร์มอย่าง TikTok และ Instagram ให้กลายเป็นช่องทางการซื้อขายที่สำคัญ (สมาคมการตลาดแห่งประเทศไทย, 2568) ดังนั้นผู้ประกอบการร้านแฟรนไชส์เครื่องดื่มต้องให้ความสำคัญส่วนประสมทางการตลาดบริการที่มีความสำคัญในสภาวะการแข่งขันที่เข้มข้น

จังหวัดสงขลาเป็นศูนย์กลางด้านการศึกษา การค้า และการท่องเที่ยวของภาคใต้ตอนล่าง มีประชากร นักศึกษา และนักท่องเที่ยวหมุนเวียนจำนวนมาก สอดคล้องกับแผนพัฒนาจังหวัดสงขลา พ.ศ. 2566 - 2570 ที่กำหนดวิสัยทัศน์ว่า “สงขลาเมืองน่าอยู่ ศูนย์กลางเศรษฐกิจภาคใต้ เชื่อมโยงอาเซียน พัฒนาอย่างยั่งยืน” และมียุทธศาสตร์พัฒนาด้านการค้า การลงทุน การท่องเที่ยว และบริการคุณภาพ โดยมุ่งให้อำเภอเมืองสงขลาพัฒนา

เป็นเมืองบริการและการท่องเที่ยวเต็มรูปแบบ (คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดสงขลาแบบบูรณาการ, 2567) ปัจจัยดังกล่าวส่งผลให้พื้นที่อำเภอเมืองมีประชากรประจำ ผู้อยู่อาศัยชั่วคราว และนักท่องเที่ยว หมุนเวียนจำนวนมาก เอื้อต่อการเกิดและการเติบโตของร้านเครื่องดื่ม แฟรนไชส์ที่ตอบสนองทั้งกลุ่มคนทำงาน นักศึกษา และนักท่องเที่ยว ขณะเดียวกันการแข่งขันด้านทำเล ราคา โปรโมชั่น และประสบการณ์ภายในร้านก็ทวีความเข้มข้นตามมา อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา จึงเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการศึกษาการตัดสินใจซื้อเครื่องดื่มจากร้านแฟรนไชส์ของผู้บริโภค

จังหวัดสงขลาเป็นศูนย์กลางด้านการศึกษา การค้า และการท่องเที่ยวของภาคใต้ตอนล่าง สอดคล้องกับแผนพัฒนาจังหวัดสงขลา พ.ศ. 2566 - 2570 ที่กำหนดวิสัยทัศน์ว่า “สงขลาเมืองน่าอยู่ ศูนย์กลางเศรษฐกิจภาคใต้เชื่อมโยงอาเซียน พัฒนาอย่างยั่งยืน” โดยมียุทธศาสตร์พัฒนาด้านการค้า การลงทุนการท่องเที่ยว และบริการมุ่งให้อำเภอเมืองสงขลาพัฒนาเป็นพื้นที่เศรษฐกิจบริการผสานชุมชนเมือง การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การศึกษาและบริการสาธารณะเข้าด้วยกัน (คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดสงขลาแบบบูรณาการ, 2567) ด้วยบริบทดังกล่าว อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา จึงมีประชากรประจำ ผู้อยู่อาศัยชั่วคราว และนักท่องเที่ยวหมุนเวียนจำนวนมาก เอื้อต่อการเติบโตของตลาดเครื่องดื่มแฟรนไชส์ที่ตอบสนองทั้งกลุ่มคนทำงาน นักศึกษา และนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการแฟรนไชส์เครื่องดื่มรายสำคัญระดับประเทศที่ดำเนินกิจการในพื้นที่ ได้แก่ Café Amazon ซึ่งมีความได้เปรียบด้านความหนาแน่นของสาขาและการเข้าถึงผู้บริโภค กาแฟพันธุ์ไทย ซึ่งใช้กลยุทธ์สร้างความแตกต่างด้วยอัตลักษณ์วัตถุดิบท้องถิ่น และอินทนิล ซึ่งวางตำแหน่งทางการตลาดในระดับพรีเมียม ต่างดำเนินกลยุทธ์การตลาดเพื่อครองส่วนแบ่งตลาดในฐานลูกค้ากลุ่มเดียวกัน (สุรินทร์ เจนพิทยา, 2567) สอดคล้องกับข้อมูลสถิติจำนวนร้านแฟรนไชส์เครื่องดื่มที่ดำเนินกิจการในพื้นที่ถึง 22 ร้าน (ณฐมน เสมือนคิด, 2565) อักทั้งยังมีร้านชานมไข่มุกแฟรนไชส์กระจุกตัวในอำเภอเมืองสงขลาอย่างน้อย 20 ร้าน (จันติมา จันทร์เอียด, 2565) และยังต้องแข่งขันกับร้านคาเฟ่อิสระในเขตตำบลบ่อยางอีกไม่น้อยกว่า 14 ร้าน (รวิวรรณ พวงสอน และกาญจนพัฐ กลับทับลัง, 2567) ความหนาแน่นดังกล่าวสะท้อนถึงการแข่งขันที่เข้มข้นในตลาดเครื่องดื่มแฟรนไชส์ของอำเภอเมืองสงขลา

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า ส่วนประสมทางการตลาดมีบทบาทสำคัญต่อการตัดสินใจซื้อในธุรกิจแฟรนไชส์เครื่องดื่ม โดยองค์ประกอบด้านผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางจัดจำหน่าย การส่งเสริมการตลาด บุคลากร กระบวนการบริการ และลักษณะทางกายภาพของร้าน สามารถยกระดับความพึงพอใจ ความตั้งใจซื้อซ้ำ และการบอกต่อของลูกค้าได้อย่างมีนัยสำคัญ (Linebaugh Jr, J. M. & Layraman, T., 2023); (วิภาดา ทรวงชัย, 2563) อย่างไรก็ดี ในบริบทของจังหวัดสงขลาซึ่งมุ่งพัฒนาเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวของภาคใต้ตอนล่าง ยังมีงานวิจัยเชิงประจักษ์เกี่ยวกับอิทธิพลของส่วนประสมทางการตลาดต่อการตัดสินใจซื้อเครื่องดื่มจากร้านแฟรนไชส์ในระดับจำกัด ช่องว่างทางความรู้ดังกล่าวทำให้ผู้ประกอบการขาดข้อมูลที่จำเป็นสำหรับการจัดสรรทรัพยากรทางการตลาดและการกำหนดกลยุทธ์ที่สอดคล้องกับพฤติกรรมผู้บริโภคในพื้นที่อย่างแม่นยำ การวิจัยครั้งนี้มีนัยสำคัญทั้งในเชิงวิชาการที่ช่วยเติมเต็มองค์ความรู้ด้านการตลาดบริการในบริบทธุรกิจแฟรนไชส์เครื่องดื่มของชุมชนเมืองภาคใต้ของไทยซึ่งยังมีหลักฐานเชิงประจักษ์ในระดับจำกัด และในเชิงปฏิบัติที่ผู้ประกอบการร้านแฟรนไชส์เครื่องดื่มในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลาสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ระบุปัจจัยที่ควรให้ความสำคัญในการลงทุนด้านการตลาด และเป็นแนวทางในการออกแบบกลยุทธ์การตลาดที่ตอบสนองพฤติกรรมผู้บริโภคในพื้นที่ชุมชนเมืองภาคใต้ของไทยได้อย่างมีประสิทธิผล

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาอิทธิพลของส่วนประสมทางการตลาดบริการต่อการตัดสินใจซื้อเครื่องดื่มจากร้านแฟรนไชส์ในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

2. เพื่อเสนอแนวทางแก่ผู้ประกอบการร้านแฟรนไชส์เครื่องดื่มในการออกแบบกลยุทธ์การตลาดบริการที่ตอบสนองพฤติกรรมผู้บริโภคในพื้นที่ชุมชนเมืองภาคใต้ของไทยได้อย่างมีประสิทธิผล

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณในรูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ (Quantitative Survey Research)

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริโภคที่ซื้อเครื่องดื่มจากร้านแฟรนไชส์ Café Amazon และกาแฟพันธุ์ไทยในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ใช้บริการของแบรนด์แฟรนไชส์เครื่องดื่มรายใหญ่ของประเทศและมีการกระจายสาขาอย่างกว้างขวางในพื้นที่ศึกษา

การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Cochran สำหรับกรณีที่ไม่ทราบจำนวนประชากรแน่นอน ภายใต้ระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซ็นต์ ค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ 5 เปอร์เซ็นต์ และกำหนดค่าสัดส่วนของประชากรที่สนใจเท่ากับ 0.50 ซึ่งให้จำนวนกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำประมาณ 384 ราย ผู้วิจัยจึงกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้จริงเท่ากับ 400 ราย เพื่อเพิ่มความแม่นยำของผลการประมาณค่าและรองรับแบบสอบถามที่อาจใช้ไม่ได้บางส่วน

การเลือกกลุ่มตัวอย่าง ดำเนินการโดยใช้วิธีการสุ่มแบบโควตาร่วมกับการเลือกตัวอย่างแบบบังเอิญ โดยกำหนดโควตาจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามจากผู้ใช้บริการร้านแฟรนไชส์ Café Amazon และกาแฟพันธุ์ไทยในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา รวมกันทั้งสิ้น 400 คน แล้วดำเนินการสุ่มสอบถามผู้บริโภคที่พบในช่วงเวลาที่เก็บข้อมูลตามโควตาที่กำหนด

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม พัฒนาจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล 5 ข้อ ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน (ทศพร ลีลอย, 2564); (รมย์นลิน โรจน์ธำรงค์, 2563) ส่วนที่ 2 ส่วนประสมทางการตลาดบริการ 7 ด้าน จำนวน 28 ข้อ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย การส่งเสริมการตลาด บุคลากร ลักษณะทางกายภาพ และกระบวนการให้บริการ (ทศพร ลีลอย, 2564); (รมย์นลิน โรจน์ธำรงค์, 2563); (Rahman, F. A. & Meola, A., 2026) และส่วนที่ 3 การตัดสินใจซื้อ ครอบคลุมการประเมินทางเลือกการตัดสินใจซื้อ และพฤติกรรมหลังการซื้อ จำนวน 12 ข้อ (ทศพร ลีลอย, 2564); (รมย์นลิน โรจน์ธำรงค์, 2563); (Safitri, R. D. et al., 2023) ส่วนที่ 2 และ 3 ใช้มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับตามแนวทางของลิเคิร์ท แปลความหมายโดยคำนวณช่วงกว้างของชั้น ได้แก่ 1.00 - 1.80 = น้อยที่สุด, 1.81 - 2.60 = น้อย, 2.61 - 3.40 = ปานกลาง, 3.41 - 4.20 = มาก และ 4.21 - 5.00 = มากที่สุด

การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ดำเนินการโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน พิจารณาความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย และวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตามเกณฑ์ 0.50 ขึ้นไป (สุวิมล ติรกานันท์, 2554) ผลการตรวจสอบพบว่าทุกข้อคำถามมีค่า IOC ตั้งแต่ 0.60 ขึ้นไป สำหรับความเชื่อมั่น (Reliability) นำแบบสอบถามทดลองใช้กับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน และวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นรวมเท่ากับ 0.91 ซึ่งอยู่ในระดับดีมาก (Kline, R. B., 2011)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้ข้อมูล 2 ประเภท ได้แก่ ข้อมูลปฐมภูมิจากผู้บริโภคที่ซื้อเครื่องดื่มจากร้านแฟรนไชส์ Café Amazon และกาแฟพันธุ์ไทยในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา โดยเก็บรวบรวมผ่านแบบสอบถามออนไลน์ด้วย Google Forms ในระหว่างเดือนพฤศจิกายน - ธันวาคม 2568 และข้อมูลทุติยภูมิที่รวบรวมจากเอกสารวิชาการ บทความวารสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รายงานของหน่วยงานภาครัฐ รวมถึงข้อมูลจากเว็บไซต์ของแบรนด์แฟรนไชส์ที่ศึกษา เพื่อสนับสนุนกรอบแนวคิดทฤษฎีและเพิ่มความน่าเชื่อถือของการวิจัย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยใช้สถิติ 2 ประเภท ได้แก่ 1)สถิติบรรยาย (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและระดับความคิดเห็นต่อตัวแปรที่ศึกษา 2) สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) ได้แก่ การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เพื่อทดสอบอิทธิพลของส่วนประสมทางการตลาดต่อการตัดสินใจซื้อ โดยก่อนดำเนินการวิเคราะห์ได้ตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ (Multicollinearity) ด้วยการพิจารณาค่า Tolerance และ ค่า Variance Inflation Factor (VIF) โดยกำหนดเกณฑ์ยอมรับที่ค่า Tolerance มากกว่า 0.10 และค่า VIF น้อยกว่า 10 (Hair, J. F. et al., 2010) กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลส่วนบุคคล

ตารางที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล (n = 400)

ข้อมูลส่วนบุคคล	ความถี่	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	113	28.25
หญิง	228	57.0
เพศทางเลือก	59	14.75
รวม	**400**	**100.0**
ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่ากว่าปริญญาตรี	135	33.75
ปริญญาตรี	254	63.5
ปริญญาโท	10	2.5
ปริญญาเอก	1	0.25
รวม	**400**	**100.0**
อาชีพ		
นักเรียน/นักศึกษา	102	25.5
พนักงานบริษัทชน	94	23.5
ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ	87	21.75
เจ้าของกิจการ	43	10.75
อาชีพอิสระ	74	18.5
รวม	**400**	**100.0**

ตารางที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล (ต่อ) (n = 400)

ข้อมูลส่วนบุคคล	ความถี่	ร้อยละ
รายได้		
5,000 - 10,000 บาท	64	16.0
10,001 - 15,000 บาท	128	32.0
15,001 - 20,000 บาท	61	15.3
20,001 - 25,000 บาท	49	12.3
25,501 - 30,000 บาท	53	13.3
มากกว่า30,000 บาท	45	11.3
รวม	**400**	**100.0**
ร้านแฟรนไชส์เครื่องดื่มที่ใช้บริการ		
Café Amazon	200	50.0
PunThai Coffee	200	50.0
รวม	**400**	**100.0**

จากตารางที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 228 คน (ร้อยละ 57.00) ด้านการศึกษาส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 254 คน (ร้อยละ 63.50) ด้านอาชีพ พบว่านักเรียน/นักศึกษามีสัดส่วนสูงสุด จำนวน 102 คน (ร้อยละ 25.50) ด้านรายได้เฉลี่ยต่อเดือน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้อยู่ในช่วง 10,001 - 15,000 บาท จำนวน 128 คน (ร้อยละ 32.00) สำหรับร้านแฟรนไชส์เครื่องดื่มที่ใช้บริการ พบว่ากลุ่มตัวอย่างใช้บริการ Café Amazon และ PunThai Coffee ในสัดส่วนเท่ากัน จำนวนร้านละ 200 คน (ร้อยละ 50.00)

2. ข้อมูลระดับความคิดเห็นต่อส่วนประสมทางการตลาดบริการของร้านเครื่องดื่มแฟรนไชส์ในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

ตารางที่ 2 ระดับความคิดเห็นต่อส่วนประสมทางการตลาดบริการของร้านเครื่องดื่มแฟรนไชส์ในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

ส่วนประสมทางการตลาดบริการ ของร้านเครื่องดื่มแฟรนไชส์	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ค่าต่ำสุด (Min.)	ค่าสูงสุด (Max.)	การแปลผล
ด้านผลิตภัณฑ์					
เครื่องดื่มจากร้านแฟรนไชส์มีความหลากหลายเพียงพอต่อความต้องการของท่าน	4.50	0.83	1.00	5.00	มากที่สุด
คุณภาพของเครื่องดื่มจากร้านแฟรนไชส์ตรงตาม ความคาดหวังของท่าน	4.30	0.83	1.00	5.00	มากที่สุด
ท่านพึงพอใจต่อรูปลักษณ์และบรรจุภัณฑ์ของเครื่องดื่มจากร้านแฟรนไชส์	4.34	0.85	1.00	5.00	มากที่สุด
การปรับแต่งเมนู (เช่น เลือกระดับความหวาน เลือกประเภทนม หรือเพิ่มท็อปปิ้ง) ตอบโจทย์ความต้องการของท่าน	4.38	0.84	1.00	5.00	มากที่สุด
รวม	**4.38**	**0.72**	**1.00**	**5.00**	**มากที่สุด**

ตารางที่ 2 ระดับความคิดเห็นต่อส่วนประสมทางการตลาดบริการของร้านเครื่องดื่มแฟรนไชส์ในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา (ต่อ)

ส่วนประสมทางการตลาดบริการ ของร้านเครื่องดื่มแฟรนไชส์	ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ค่าต่ำสุด (Min.)	ค่าสูงสุด (Max.)	การแปลผล
ด้านราคา					
ราคาของเครื่องดื่มจากร้านแฟรนไชส์มีความเหมาะสมกับคุณภาพที่ได้รับ	4.31	0.89	1.00	5.00	มากที่สุด
ราคาของเครื่องดื่มจากร้านแฟรนไชส์นี้เหมาะสมเมื่อ เปรียบเทียบกับร้านเครื่องดื่ม อื่นที่ท่านเคยใช้บริการ	4.33	0.82	1.00	5.00	มากที่สุด
ราคาของเครื่องดื่มจากร้านแฟรนไชส์นี้มีความคุ้มค่า เมื่อเทียบกับปริมาณและบริการที่ได้รับ	4.30	0.88	1.00	5.00	มากที่สุด
ราคาของเครื่องดื่มจากร้านแฟรนไชส์นี้ไม่สูงเกินไปเมื่อเทียบกับรายได้หรือกำลังซื้อของท่าน	4.32	0.87	1.00	5.00	มากที่สุด
รวม	**4.32**	**0.77**	**1.00**	**5.00**	**มากที่สุด**
ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย					
สถานที่ตั้งของร้านแฟรนไชส์สะดวกต่อการเดินทางและเข้าถึงของท่าน	4.43	0.82	1.00	5.00	มากที่สุด
ช่องทางการสั่งซื้อออนไลน์ของร้านแฟรนไชส์ใช้งานง่ายและสะดวก	4.41	0.79	1.00	5.00	มากที่สุด
การจัดส่งเครื่องดื่มของร้านแฟรนไชส์มีความรวดเร็วและปลอดภัย	4.37	0.81	1.00	5.00	มากที่สุด
ท่านพึงพอใจกับช่องทางจำหน่ายเครื่องดื่มของร้านแฟรนไชส์	4.37	0.83	1.00	5.00	มากที่สุด
รวม	**4.39**	**0.72**	**1.00**	**5.00**	**มากที่สุด**
ด้านส่งเสริมการตลาด					
การโฆษณาของร้านแฟรนไชส์ (เช่น สื่อออนไลน์ ป้าย โฆษณา) ช่วยให้ท่านรับรู้และสนใจร้านมากขึ้น	4.30	0.86	1.00	5.00	มากที่สุด
ร้านแฟรนไชส์เครื่องดื่มที่ท่านใช้บริการจัดกิจกรรมส่งเสริมการขายเพื่อกระตุ้นความสนใจของลูกค้า	4.38	0.83	1.00	5.00	มากที่สุด
กิจกรรมประชาสัมพันธ์ของร้านแฟรนไชส์ (เช่น งานอีเวนต์ หรือการร่วมกิจกรรมในชุมชน) ทำให้ท่านรู้จักร้าน มากขึ้น	4.32	0.85	1.00	5.00	มากที่สุด
ร้านแฟรนไชส์เครื่องดื่มที่ท่านใช้บริการสื่อสารการตลาดผ่านโซเชียลมีเดียได้ชัดเจน	4.35	0.83	1.00	5.00	มากที่สุด
รวม	**4.34**	**0.74**	**1.00**	**5.00**	**มากที่สุด**

ตารางที่ 2 ระดับความคิดเห็นต่อส่วนประสมทางการตลาดบริการของร้านเครื่องดื่มแฟรนไชส์ในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา (ต่อ)

ส่วนประสมทางการตลาดบริการ ของร้านเครื่องดื่มแฟรนไชส์	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ค่าต่ำสุด (Min.)	ค่าสูงสุด (Max.)	การแปลผล
ด้านบุคลากร					
พนักงานมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและเหมาะสมกับงาน บริการ	4.37	0.83	1.00	5.00	มากที่สุด
ท่านรู้สึกพึงพอใจต่อการให้บริการของพนักงานในร้านแฟรนไชส์เครื่องดื่ม	4.33	0.85	1.00	5.00	มากที่สุด
พนักงานมีความสามารถและความพร้อมในการ ให้บริการอย่างถูกต้อง	4.33	0.87	1.00	5.00	มากที่สุด
พนักงานสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ	4.32	0.84	1.00	5.00	มากที่สุด
รวม	**4.34**	**0.76**	**1.00**	**5.00**	**มากที่สุด**
ด้านลักษณะทางกายภาพ					
พื้นที่ภายในร้านมีการจัดวางอย่างเป็นระเบียบ และเหมาะสมต่อการใช้บริการ	4.36	0.84	1.00	5.00	มากที่สุด
สภาพแวดล้อมภายในร้านมีความเหมาะสมต่อการให้บริการและการเข้าใช้บริการของลูกค้า	4.37	0.81	1.00	5.00	มากที่สุด
ร้านมีสิ่งอำนวยความสะดวกครบถ้วนและเพียงพอต่อการให้บริการ	4.34	0.82	1.00	5.00	มากที่สุด
อุปกรณ์และบรรจุภัณฑ์ที่ใช้ในการให้บริการมีคุณภาพและสะท้อนภาพลักษณ์ที่ดีของร้าน	4.35	0.84	1.00	5.00	มากที่สุด
รวม	**4.35**	**0.74**	**1.00**	**5.00**	**มากที่สุด**
ด้านกระบวนการให้บริการ					
การให้บริการในร้านมีความรวดเร็ว และเป็นระบบ	4.35	0.83	1.00	5.00	มากที่สุด
ขั้นตอนการใช้บริการมีความชัดเจน เข้าใจง่าย	4.33	0.86	1.00	5.00	มากที่สุด
ร้านมีระบบจัดการข้อร้องเรียนหรือข้อเสนอแนะ	4.30	0.87	1.00	5.00	มากที่สุด
การให้บริการมีความสม่ำเสมอ และมีการควบคุม คุณภาพอย่างต่อเนื่อง	4.33	0.82	1.00	5.00	มากที่สุด
รวม	**4.32**	**0.76**	**1.00**	**5.00**	**มากที่สุด**
รวมทั้งหมด	**4.35**	**0.69**	**1.00**	**5.00**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 2 กลุ่มตัวอย่างมีระดับความคิดเห็นต่อส่วนประสมทางการตลาดบริการโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.35, S.D = 0.69) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นเดียวกัน โดยสามารถเรียงลำดับจากมากไปน้อยได้ดังนี้

ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ($\bar{X}$ = 4.39, S.D. = 0.72) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าข้อคำถาม “สถานที่ตั้งของร้านแฟรนไชส์สะดวกต่อการเดินทางและเข้าถึงของท่าน” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.43, S.D. = 0.82) ส่วนข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดมี 2 ข้อที่มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ได้แก่ “การจัดส่งเครื่องดื่ม

ของร้านแฟรนไชส์มีความรวดเร็วและปลอดภัย” ($\bar{x}$ = 4.37, S.D. = 0.81) และ “ท่านพึงพอใจกับช่องทางจำหน่ายเครื่องดื่มของร้านแฟรนไชส์” ($\bar{x}$ = 4.37, S.D. = 0.83)

อันดับสองคือด้านผลิตภัณฑ์ ($\bar{x}$ = 4.38, S.D. = 0.72) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า “เครื่องดื่มจากร้านแฟรนไชส์มีความหลากหลาย เพียงพอต่อความต้องการของท่าน” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x}$ = 4.50, S.D. = 0.83) ในขณะที่ “คุณภาพของเครื่องดื่มจากร้านแฟรนไชส์ตรงตามความคาดหวังของท่าน” มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{x}$ = 4.30, S.D. = 0.83)

อันดับสามด้านลักษณะทางกายภาพ ($\bar{x}$ = 4.35, S.D. = 0.74) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า “สภาพแวดล้อมภายในร้านมีความเหมาะสมต่อการให้บริการและการเข้าใช้บริการของลูกค้า” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x}$ = 4.37, S.D. = 0.81) ส่วน “ร้านมีสิ่งอำนวยความสะดวกครบถ้วนและ เพียงพอต่อการให้บริการ” มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{x}$ = 4.34, S.D. = 0.82)

อันดับที่สี่ด้านบุคลากร ($\bar{x}$ = 4.34, S.D. = 0.76) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า “พนักงานมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและเหมาะสมกับงานบริการ” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x}$ = 4.37, S.D. = 0.83) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ “พนักงานสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ” มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{x}$ = 4.32, S.D. = 0.84)

อับดับที่ห้าด้านการส่งเสริมการตลาด ($\bar{x}$ = 4.34, S.D. = 0.74) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า “ร้านแฟรนไชส์เครื่องดื่มที่ท่านใช้บริการจัดกิจกรรมส่งเสริมการขายเพื่อกระตุ้นความสนใจของลูกค้า” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x}$ = 4.38, S.D. = 0.83) ในขณะที่ “การโฆษณาของร้านแฟรนไชส์ (เช่น สื่อออนไลน์ ป้าย โฆษณา) ช่วยให้ท่านรับรู้และสนใจร้านมากขึ้น” มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{x}$ = 4.30, S.D. = 0.86)

สำหรับด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดเมื่อเทียบกับด้านอื่นแต่ยังคงอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นเดียวกัน พบว่ามี 2 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน คือ ด้านกระบวนการให้บริการและด้านราคามีรายละเอียดดังนี้

ด้านกระบวนการให้บริการ ($\bar{x}$ = 4.32, S.D. = 0.76) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า “การให้บริการในร้านมีความรวดเร็วและเป็นระบบ” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x}$ = 4.35, S.D. = 0.83) ในขณะที่ “ร้านมีระบบจัดการข้อร้องเรียนหรือข้อเสนอแนะ” มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{x}$ = 4.30, S.D. = 0.87) เช่นเดียวกับด้านราคา ($\bar{x}$ = 4.32, S.D. = 0.77) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า “ราคาของเครื่องดื่มจากร้านแฟรนไชส์นี้เหมาะสมเมื่อเปรียบเทียบกับร้านเครื่องดื่มอื่นที่ท่านเคยใช้บริการ”($\bar{x}$ = 4.33, S.D.= 0.82) ส่วน “ราคาของเครื่องดื่มจากร้านแฟรนไชส์นี้มีความคุ้มค่าเมื่อเทียบกับปริมาณและบริการที่ได้รับ” มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{x}$ = 4.30, S.D. = 0.88)

3. ข้อมูลระดับการตัดสินใจซื้อเครื่องดื่มจากร้านแฟรนไชส์ในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

ตารางที่ 3 ระดับการตัดสินใจซื้อเครื่องดื่มจากร้านแฟรนไชส์ ในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

การตัดสินใจซื้อเครื่องดื่มจากร้านแฟรนไชส์	ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ค่าต่ำสุด (Min.)	ค่าสูงสุด (Max.)	การแปลผล
การประเมินทางเลือก					
ก่อนตัดสินใจซื้อท่านได้เปรียบเทียบรสชาติหรือคุณภาพของเครื่องดื่มระหว่างร้านแฟรนไชส์กับร้านอื่น ๆ	4.30	0.82	1.00	5.00	มากที่สุด
ท่านพิจารณาเปรียบเทียบราคาของเครื่องดื่มจากร้านแฟรนไชส์กับร้านอื่น ๆ	4.29	0.85	1.00	5.00	มากที่สุด
ท่านคำนึงถึงความสะดวกของสถานที่ตั้งหรือช่องทางการสั่งซื้อก่อนเลือกซื้อ	4.24	0.89	1.00	5.00	มากที่สุด
โปรโมชั่นหรือสิทธิพิเศษเป็นปัจจัยหนึ่งที่ท่านนำมาใช้ประกอบการพิจารณาก่อนตัดสินใจซื้อ	4.32	0.83	1.00	5.00	มากที่สุด
รวม	**4.29**	**0.75**	**1.00**	**5.00**	**มากที่สุด**

ตารางที่ 3 ระดับการตัดสินใจซื้อเครื่องดื่มจากร้านแฟรนไชส์ ในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา (ต่อ)

การตัดสินใจซื้อเครื่องดื่มจากร้านแฟรนไชส์	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ค่าต่ำสุด (Min.)	ค่าสูงสุด (Max.)	การแปลผล
การตัดสินใจซื้อ					
ท่านตัดสินใจเพราะเชื่อมั่นในมาตรฐานและชื่อเสียงของแบรนด์	4.37	0.83	1.00	5.00	มากที่สุด
ท่านตัดสินใจซื้อเพราะเห็นว่าราคาเหมาะสมและคุ้มค่ากับคุณภาพที่ได้รับ	4.32	0.76	1.00	5.00	มากที่สุด
ท่านตัดสินใจซื้อเพราะร้านแฟรนไชส์มีสาขาหรือช่องทางออนไลน์ที่เข้าถึงง่าย	4.33	0.84	1.00	5.00	มากที่สุด
โปรโมชั่นหรือกิจกรรมส่งเสริมการขายมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อของท่าน	4.30	0.89	1.00	5.00	มากที่สุด
ท่านตัดสินใจซื้อเพราะคุณภาพและรสชาติของเครื่องดื่มที่ได้รับ	4.24	0.90	1.00	5.00	มากที่สุด
รวม	**4.31**	**0.71**	**1.00**	**5.00**	**มากที่สุด**
พฤติกรรมหลังการซื้อ					
หลังจากซื้อแล้วท่านรู้สึกว่าราคาที่จ่ายไปคุ้มค่ากับสินค้าและบริการ	4.25	0.88	1.00	5.00	มากที่สุด
ท่านมีแนวโน้มที่จะกลับมาซื้อซ้ำจากร้านแฟรนไชส์นี้ในอนาคต	4.28	0.88	1.00	5.00	มากที่สุด
ท่านมีแนวโน้มจะแนะนำร้านแฟรนไชส์นี้ให้แก่เพื่อนหรือคนรู้จัก	4.27	0.89	1.00	5.00	มากที่สุด
รวม	**4.27**	**0.79**	**1.00**	**5.00**	**มากที่สุด**
รวมทั้งหมด	**4.29**	**0.72**	**1.00**	**5.00**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 3 พบว่า ระดับการตัดสินใจซื้อเครื่องดื่มจากร้านแฟรนไชส์ในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.29, S.D. = 0.72) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นเดียวกัน

อันดับหนึ่ง คือ ด้านการตัดสินใจซื้อ มีค่าเฉลี่ยในระดับมากที่สุดเป็นอันดับหนึ่ง ($\bar{X}$ = 4.31, S.D. = 0.71) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า “ท่านตัดสินใจเพราะเชื่อมั่นในมาตรฐานและชื่อเสียงของแบรนด์” เป็นข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X}$ = 4.37, S.D. = 0.83) ในขณะที่ “ท่านตัดสินใจซื้อเพราะคุณภาพและรสชาติของเครื่องดื่มที่ได้รับ” มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X}$ = 4.24, S.D. = 0.90)

อันดับสอง คือ ด้านการประเมินทางเลือก ($\bar{X}$ = 4.29, S.D. = 0.75) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า “โปรโมชั่นหรือสิทธิพิเศษเป็นปัจจัยหนึ่งที่ท่านนำมาใช้ประกอบการพิจารณาก่อนตัดสินใจซื้อ” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.32, S.D. = 0.83) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดในด้านนี้ คือ “ท่านคำนึงถึงความสะดวกของสถานที่ตั้งหรือช่องทางการสั่งซื้อก่อนเลือกซื้อ” ($\bar{X}$ = 4.24, S.D. = 0.89)

อันดับสุดท้าย คือ ด้านพฤติกรรมหลังการซื้อ ($\bar{X}$ =.27, S.D. = 0.79) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า “ท่านมีแนวโน้มจะแนะนำร้านแฟรนไชส์นี้ให้แก่เพื่อนหรือคนรู้จัก” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.28, S.D. = 0.88) และ “หลังจากซื้อแล้วท่านรู้สึกว่าราคาที่จ่ายไปคุ้มค่ากับสินค้าและบริการ” มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X}$ = 4.25, S.D. = 0.88)

4. อิทธิพลของส่วนประสมทางการตลาดบริการต่อการตัดสินใจซื้อเครื่องดื่มจากร้านแฟรนไชส์ในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

ตารางที่ 4 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยเชิงพหุคูณ

ส่วนประสมทางการตลาดบริการ	B	Beta (β)	t	Sig.	Tolerance	VIF
ค่าคงที่ (Constant)	0.778		5.299	0.000		
ด้านผลิตภัณฑ์	0.109	0.108	1.628	0.104	0.215	4.653
ด้านราคา	0.208	0.219	2.816	0.005*	0.157	6.368
ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย	-0.048	-0.048	-0.640	0.523	0.171	5.840
ด้านส่งเสริมการตลาด	0.297	0.304	3.484	0.001*	0.125	8.013
ด้านบุคลากร	0.018	0.019	0.253	0.800	0.169	5.915
ด้านลักษณะทางกายภาพ	0.009	0.009	0.109	0.913	0.145	6.891
ด้านกระบวนการให้บริการ	0.218	0.230	2.860	0.004*	0.147	6.789
R = 0.791, R^2 = 0.626, Adjusted R^2 = 0.620, F = 93.837, Sig. = .000						

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 4 ผลการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นด้านความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ (Multicollinearity) พบว่าทุกตัวแปรทุกตัวมีค่า Tolerance มากกว่า 0.10 และค่า VIF น้อยกว่า 10 (Hair, J. F. et al., 2010) แสดงว่าไม่มีปัญหา Multicollinearity ซึ่งเป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้นและสามารถวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณได้

ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ พบว่า ส่วนประสมทางการตลาดบริการทั้ง 7 ด้านโดยรวมมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้ออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (F = 93.837, Sig. = .000) โดยสามารถร่วมกันพยากรณ์การตัดสินใจซื้อได้ร้อยละ 62.6 (R^2 = 0.626, Adjusted R^2 = 0.620)

เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่ามีส่วนประสมทางการตลาดบริการ 3 ด้านที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้ออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเรียงลำดับตามขนาดอิทธิพล ได้แก่ ด้านการส่งเสริมการตลาด (β = 0.304,Sig. = .001) ด้านกระบวนการให้บริการ (β = 0.230, Sig. = .004) และด้านราคา (β = 0.219, Sig. = .005) ตามลำดับ ขณะที่ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านบุคลากร และด้านลักษณะทางกายภาพ ไม่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้ออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สามารถเขียนสมการพยากรณ์การตัดสินใจซื้อในรูปแบบคะแนนดิบ ได้ดังนี้

สมการคะแนนดิบ (Unstandardized)

$\hat{Y}$ = 0.778 +0.297 (การส่งเสริมการตลาด) + 0.218 (กระบวนการให้บริการ) +0.208 (ราคา)

สมการคะแนนมาตรฐาน (Standardized)

Z = 0.304 (การส่งเสริมการตลาด)+ 0.230 (กระบวนการให้บริการ) +0.219 (ราคา)

5. แนวทางการพัฒนากลยุทธ์การตลาดบริการสำหรับผู้ประกอบการร้านแฟรนไชส์เครื่องดื่มในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

จากผลการวิจัย พบว่าส่วนประสมทางการตลาดบริการที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อการตัดสินใจซื้อ เรียงตามขนาดอิทธิพล ได้แก่ ด้านการส่งเสริมการตลาด ด้านกระบวนการให้บริการ และด้านราคา ซึ่งเป็นกลุ่มปัจจัยชี้ขาดที่หากผู้ประกอบการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพจะส่งผลให้โอกาสในการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคเพิ่มสูงขึ้น ในทางตรงข้าม หากละเลยปัจจัยเหล่านี้ย่อมส่งผลให้การตัดสินใจซื้อลดลงตามไปด้วย ผู้ประกอบการจึงควรออกแบบกลยุทธ์การตลาดตามลำดับอิทธิพล ดังนี้

5.1 กลยุทธ์ด้านการส่งเสริมการตลาด ควรเน้นการจัดกิจกรรมส่งเสริมการขายและการสื่อสารผ่านโซเชียลมีเดียอย่างต่อเนื่อง เพื่อกระตุ้นการตัดสินใจซื้อของกลุ่มนักศึกษาและวัยทำงานตอนต้นที่มีพฤติกรรมการรับสื่อดิจิทัลสูง

5.2 กลยุทธ์ด้านกระบวนการให้บริการ ควรเน้นการให้บริการที่รวดเร็ว เป็นระบบ และรองรับการสั่งซื้อพร้อมชำระเงินดิจิทัลอย่างครบวงจร เพื่อตอบสนองความคาดหวังของผู้บริโภคในยุคดิจิทัล

5.3 กลยุทธ์ด้านราคา ควรเน้นการกำหนดราคาที่แข่งขันได้และสะท้อนความคุ้มค่า สอดคล้องกับกำลังซื้อของกลุ่มเป้าหมายที่มีรายได้เฉลี่ย 10,001 - 15,000 บาทต่อเดือน

สำหรับส่วนประสมการตลาดบริการอีก 4 ด้าน ได้แก่ ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านบุคลากร และด้านลักษณะทางกายภาพ แม้จะไม่มีอิทธิพลโดยตรงต่อการตัดสินใจซื้อ แต่เป็นมาตรฐานพื้นฐานที่ผู้บริโภคคาดหวังแต่ไม่กระตุ้นการซื้อโดยตรง ผู้ประกอบการจึงควรรักษาระดับมาตรฐานในแต่ละด้านไว้อย่างสม่ำเสมอ อาทิ ควรรักษาความหลากหลายของเมนูและสนับสนุนการปรับแต่งเครื่องดื่มตามความต้องการเฉพาะบุคคล ควบคู่กับการรักษาความได้เปรียบด้านทำเลที่ตั้งและพัฒนาช่องทางสั่งซื้อออนไลน์ให้ใช้งานง่าย ขณะเดียวกันควรพัฒนามนุษยสัมพันธ์และทักษะการบริการของพนักงานให้สม่ำเสมอตามมาตรฐานแฟรนไชส์ และดูแลสภาพแวดล้อมภายในร้านให้เอื้อต่อการให้บริการและสอดคล้องกับภาพลักษณ์ของแบรนด์

อภิปรายผล

ส่วนประสมทางการตลาดบริการเป็นกลไกสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคในธุรกิจบริการ (Van Vliet, V., 2011) โดยเฉพาะในบริบทของธุรกิจเครื่องดื่มแฟรนไชส์ที่มีการแข่งขันสูงในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจและการศึกษาของภาคใต้ตอนล่าง (คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดสงขลาแบบบูรณาการ, 2567) ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณพบว่า ส่วนประสมทางการตลาดบริการทั้ง 7 ด้านโดยรวมสามารถอธิบายความแปรปรวนของการตัดสินใจซื้อได้ร้อยละ 62.6 ($R^2 = 0.626$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($F = 93.837$, Sig. = .000) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Rahman, F. A. & Meola, A. ที่ศึกษาอิทธิพลของส่วนประสมทางการตลาด 7P ต่อการตัดสินใจซื้อของลูกค้าร้านกาแฟแฟรนไชส์ Kopi Kenangan ในเมือง Batam ประเทศอินโดนีเซีย พบว่าส่วนประสมทางการตลาด 7P โดยรวมมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้ออย่างมีนัยสำคัญ ($F = 127.097$, $R^2 = 0.706$) (Rahman, F. A. & Meola, A., 2026)

เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่ามีส่วนประสมทางการตลาดบริการ 3 ด้านที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้ออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เรียงลำดับตามขนาดอิทธิพลจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการส่งเสริมการตลาด ด้านกระบวนการให้บริการ และด้านราคา ขณะที่ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านบุคลากร และด้านลักษณะทางกายภาพไม่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้ออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ มีรายละเอียดการอภิปรายดังนี้

ด้านการส่งเสริมการตลาดมีอิทธิพลสูงสุดต่อการตัดสินใจซื้อ ($\beta = 0.304$, Sig. = .001) สอดคล้องกับ Hanaysha, J. R. et al. ที่ศึกษาอิทธิพลขององค์ประกอบส่วนประสมทางการตลาดต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคในธุรกิจค้าปลีกของมาเลเซีย พบว่าการโฆษณามีอิทธิพลทางบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อการตัดสินใจซื้อ (Hanaysha, J. R. et al, 2021) และสอดคล้องกับ Rahman, F. A. & Meola, A. ที่ศึกษาอิทธิพลของส่วนประสมทางการตลาด 7P ต่อการตัดสินใจซื้อของลูกค้าร้านกาแฟแฟรนไชส์ Kopi Kenangan ในเมือง Batam ประเทศอินโดนีเซีย พบว่าการส่งเสริมการตลาดที่ตรงกับความต้องการและกำลังซื้อของลูกค้ามีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้ออย่างมีนัยสำคัญ (Rahman, F. A. & Meola, A., 2026) ผลดังกล่าวอาจอธิบายได้จากลักษณะของกลุ่มตัวอย่างที่ส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาและวัยทำงานตอนต้นซึ่งมีพฤติกรรมการรับสื่อดิจิทัลสูง การสื่อสารการตลาดผ่านโซเชียล

มีเดีย โปรโมชั่น และโปรแกรมสะสมแต้มของ Café Amazon และ PunThai Coffee จึงสามารถกระตุ้นการตัดสินใจซื้อได้อย่างมีประสิทธิผล

ด้านกระบวนการให้บริการมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อเป็นอันดับสอง (β = 0.230, Sig. = .004) สอดคล้องกับ Safitri, R. D. et al. ที่ศึกษาปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด 7Ps ต่อการตัดสินใจซื้อของลูกค้า Estusae Café Trawas และพบว่ากระบวนการให้บริการมีอิทธิพลเชิงบวกและมีนัยสำคัญต่อการตัดสินใจซื้อ (β = 0.225, Sig. = .000) (Safitri, R. D. et al., 2023) รวมทั้งสอดคล้องกับ Rahman, F. A. & Meola, A. ที่พบว่ากระบวนการให้บริการมีอิทธิพลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อการตัดสินใจซื้อของลูกค้า Kopi Kenangan (β = 0.357, Sig. = .000) (Rahman, F. A. & Meola, A., 2026) **ผลดังกล่าวสะท้อนว่ากระบวนการให้บริการที่มีประสิทธิภาพเอื้อต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคได้ง่ายขึ้น**

ด้านราคามีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อเป็นอันดับที่สาม (β = 0.219, Sig. = .005) สอดคล้องกับ Hanaysha et al. ที่พบว่าราคามีบทบาทสำคัญต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคในธุรกิจค้าปลีกของมาเลเซีย (Hanaysha, J. R. et al, 2021) รวมทั้งสอดคล้องกับ Rahman, F. A. & Meola, A. ที่พบว่าราคามีอิทธิพลเชิงบวกและมีนัยสำคัญต่อการตัดสินใจซื้อของลูกค้า Kopi Kenangan โดยผู้บริโภคมักพิจารณาความเหมาะสมของราคา ความคุ้มค่า และทางเลือกด้านการชำระเงินก่อนตัดสินใจซื้อ (Rahman, F. A. & Meola, A., 2026) ทั้งนี้อาจเนื่องจากกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้ 10,001 - 15,000 บาทต่อเดือน จึงให้ความสำคัญกับราคาที่เหมาะสมและความคุ้มค่า ส่งผลให้ราคาเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการตัดสินใจซื้อเครื่องดื่มแฟรนไชส์.

ด้านผลิตภัณฑ์ไม่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้ออย่างมีนัยสำคัญ (β = 0.108, Sig. = .104) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Rahman, F. A. & Meola, A. ที่พบแนวโน้มในทิศทางเดียวกันในบริบทของธุรกิจแฟรนไชส์กาแฟ ประเทศอินโดนีเซีย (Rahman, F. A. & Meola, A., 2026) ทั้งนี้อาจอธิบายได้ว่าแฟรนไชส์ขนาดใหญ่มักมีมาตรฐานผลิตภัณฑ์ที่สม่ำเสมอและเป็นที่รับรู้ในวงกว้างอยู่แล้ว ทำให้ผู้บริโภครับรู้คุณภาพผลิตภัณฑ์ในระดับที่คาดหวัง และไม่ได้ใช้ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์เป็นเกณฑ์หลักในการตัดสินใจเลือกร้าน

ด้านช่องทางการจัดจำหน่ายไม่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้ออย่างมีนัยสำคัญ (β = -0.048, Sig. = .523) สอดคล้องกับการศึกษาของ Hanaysha, J. R. et al. พบว่าช่องทางการจัดจำหน่ายไม่ใช่ปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคในธุรกิจค้าปลีกของประเทศมาเลเซีย ในบริบทที่ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงสินค้าและบริการได้อย่างสะดวกและหลากหลาย (Hanaysha, J. R. et al, 2021) เนื่องจากร้านเครื่องดื่มแฟรนไชส์มีสาขากระจายทั่วถึงทำให้ผู้บริโภคถือว่าการเข้าถึงร้านเป็นเรื่องปกติ จึงไม่ใช่ปัจจัยที่สร้างความแตกต่างในการตัดสินใจซื้อ

ด้านบุคลากรไม่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้ออย่างมีนัยสำคัญ (β = 0.019, Sig. = .800) สอดคล้องกับ Oh, D. et al. ที่ศึกษาประสบการณ์การใช้บริการในร้านกาแฟแฟรนไชส์แบบองค์รวมในบริบทข้ามวัฒนธรรมระหว่าง สหรัฐอเมริกาและเกาหลีใต้ พบว่า ในบริบทแฟรนไชส์ที่มีมาตรฐานสูง คุณภาพบุคลากรมักถูกผู้บริโภครับรู้เป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์โดยรวมมากกว่าจะเป็นปัจจัยชี้ขาดในการตัดสินใจซื้อ (Oh, D. et al., 2019) เนื่องจากระบบฝึกอบรมพนักงานตามมาตรฐานแฟรนไชส์ทำให้คุณภาพบุคลากรมีความสม่ำเสมอในทุกสาขา ผู้บริโภคจึงถือว่าเป็นสิ่งที่คาดหวังได้จากแบรนด์อยู่แล้ว

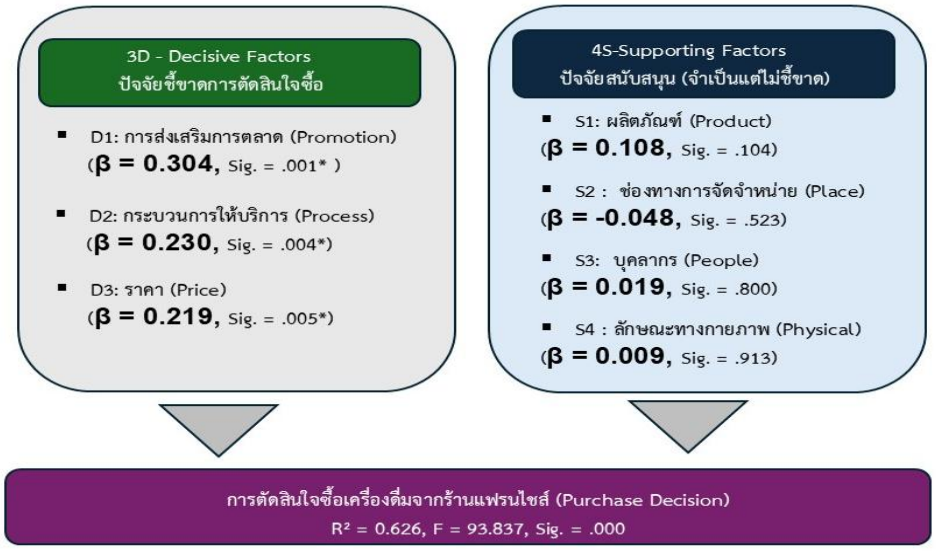
ด้านลักษณะทางกายภาพ ไม่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อ อย่างมีนัยสำคัญ (β = 0.009, Sig. = .913) สอดคล้องกับ Oh, D. et al. ที่ระบุว่าสภาพแวดล้อมทางกายภาพในร้านกาแฟแฟรนไชส์มีความเป็นมาตรฐานสูง ผู้บริโภคจึงรับรู้ลักษณะทางกายภาพของสาขาต่าง ๆ ว่ามีความคล้ายคลึงกัน จึงอาจไม่ได้ใช้ปัจจัยดังกล่าวเป็นเกณฑ์หลักในการตัดสินใจซื้อ (Oh, D. et al., 2019) ส่งผลให้ปัจจัยนี้ไม่ได้กระตุ้นการตัดสินใจซื้อ

การวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดที่ควรพิจารณาในการนำผลไปใช้ กล่าวคือ การเก็บข้อมูลจำกัดเฉพาะผู้บริโภคที่ใช้บริการ Café Amazon และ PunThai Coffee ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสงขลาเท่านั้น ผลการวิจัยจึงสะท้อน

พฤติกรรมผู้บริโภคภายใต้บริบทของ 2 แบรนด์ดังกล่าวเป็นสำคัญ และอาจไม่สามารถอธิบายพฤติกรรมการตัดสินใจซื้อในแฟรนไชส์แบรนด์อื่นหรือร้านคาเฟ่อิสระได้โดยตรง โดย ณฐมน เสมือนคิด พบว่าในพื้นที่เดียวกันมีร้านแฟรนไชส์เครื่องดื่มดำเนินกิจการถึง 22 ร้าน (ณฐมน เสมือนคิด, 2565) สะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายของผู้แข่งขันที่ผลการวิจัยครั้งนี้ยังไม่ครอบคลุม นอกจากนี้ การใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือหลักอาจไม่สามารถอธิบายเหตุผลเชิงลึกที่อยู่เบื้องหลังการตัดสินใจซื้อได้อย่างครบถ้วน งานวิจัยในอนาคตจึงควรขยายขอบเขตไปยังแบรนด์และพื้นที่ที่หลากหลายมากขึ้น และพิจารณาใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Methods) เพื่อเพิ่มความสามารถในการอธิบายเชิงทั่วไปของผลการวิจัย

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยครั้งนี้พัฒนากรอบแนวคิดใหม่ที่เรียกว่า 3D - 4S Framework ซึ่งจำแนกส่วนประสมทางการตลาดบริการ 7 ด้าน ออกเป็นสองกลุ่มตามระดับอิทธิพลที่มีต่อการตัดสินใจซื้อ ได้แก่ กลุ่ม 3D (Decisive Factors) ปัจจัยชี้ขาดที่มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และกลุ่ม 4S (Supporting Factors) ปัจจัยสนับสนุนพื้นฐานที่จำเป็นแต่ไม่กระตุ้นการซื้อโดยตรง ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 3D - 4S Framework

จากภาพที่ 1 3D - 4S Framework คือกรอบแนวคิดที่พัฒนาขึ้นจากผลการวิจัยครั้งนี้ เพื่อจำแนกบทบาทของส่วนประสมทางการตลาดบริการทั้ง 7 ด้านตามระดับอิทธิพลที่มีต่อการตัดสินใจซื้อออกเป็นสองกลุ่ม คือ 1) 3D หรือปัจจัยชี้ขาดที่สามารถสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน ประกอบด้วย ด้านการส่งเสริมการตลาด ด้านกระบวนการให้บริการ และด้านราคา เป็นส่วนประสมที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้ออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผู้ประกอบการจึงควรให้ความสำคัญและจัดสรรทรัพยากรทางการตลาดให้กับปัจจัยกลุ่มนี้เป็นลำดับแรก เพื่อเพิ่มโอกาสในการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค 2) 4S หรือปัจจัยสนับสนุน ประกอบด้วย ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านบุคลากร และด้านลักษณะทางกายภาพ เป็นมาตรฐานพื้นฐานที่ผู้บริโภคคาดหวัง แต่ไม่มีอิทธิพลโดยตรงต่อการตัดสินใจซื้อ ผู้ประกอบการจึงควรรักษาระดับมาตรฐานของปัจจัยกลุ่มนี้ไว้อย่างสม่ำเสมอเพื่อรักษาความน่าเชื่อถือของแบรนด์ การบริหารจัดการปัจจัย 3D - 4S อย่างสมดุลจึงเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนากลยุทธ์การตลาดบริการสำหรับธุรกิจเครื่องดื่มแฟรนไชส์ในบริบทชุมชนเมืองภาคใต้ของไทย

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้พบว่าส่วนประสมทางการตลาดบริการทั้ง 7 ด้านมีอิทธิพลร่วมกันต่อการตัดสินใจซื้อเครื่องดื่มจากร้านแฟรนไชส์ในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีเพียง 3 ด้านที่มีอิทธิพลโดยตรง เรียงตามขนาดอิทธิพล ได้แก่ ด้านการส่งเสริมการตลาด ด้านกระบวนการให้บริการ และด้านราคา ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม การวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดที่ควรพิจารณา กล่าวคือ แม้ตัวแปรที่ศึกษาจะสามารถพยากรณ์การตัดสินใจซื้อได้ร้อยละ 62.6 แต่ยังมีความแปรปรวนอีกร้อยละ 37.4 ที่ไม่สามารถอธิบายได้ ซึ่งอาจเกิดจากตัวแปรอื่น เช่น ความภักดีต่อแบรนด์ หรือปัจจัยเชิงจิตวิทยาของผู้บริโภค อีกทั้งผลการวิจัยสะท้อนเฉพาะบริบทของ Café Amazon และ PunThai Coffee ในพื้นที่ศึกษาเท่านั้น จึงอาจไม่สามารถอธิบายพฤติกรรมใน แฟรนไชส์แบรนด์อื่นได้โดยตรง ในเชิงปฏิบัติ ผู้ประกอบการควรออกแบบกลยุทธ์ตามลำดับอิทธิพลที่ค้นพบ โดยเน้นการจัดกิจกรรมส่งเสริมการขายผ่านโซเชียลมีเดียอย่างต่อเนื่อง พัฒนากระบวนการให้บริการที่รวดเร็วและรองรับการชำระเงินดิจิทัล และกำหนดราคาที่สะท้อนความคุ้มค่าสอดคล้องกับกำลังซื้อของกลุ่มเป้าหมายที่มีรายได้เฉลี่ย 10,001 - 15,000 บาทต่อเดือน ขณะเดียวกันควรรักษามาตรฐานของปัจจัยสนับสนุนอีก 4 ด้าน ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ ช่องทางการจัดจำหน่าย บุคลากร และลักษณะทางกายภาพ ไว้อย่างสม่ำเสมอเพื่อรักษาความน่าเชื่อถือของแบรนด์ สำหรับการวิจัยในอนาคต ควรขยายขอบเขตไปยังแบรนด์และพื้นที่ที่หลากหลายมากขึ้น และใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Methods) เพื่อทำความเข้าใจเหตุผลเชิงคุณภาพที่อยู่เบื้องหลังพฤติกรรมการตัดสินใจซื้อได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดสงขลาแบบบูรณาการ. (2567). แผนพัฒนาจังหวัดสงขลา (พ.ศ. 2566-2570) ฉบับทบทวนประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2569 จังหวัดสงขลา. เรียกใช้เมื่อ 15 ธันวาคม 2568 จาก https://bps.moe.go.th/wp-content/uploads/2024/08/แผนพัฒนาจังหวัดสงขลา-พ.ศ.2566-2570-ฉบับทบทวน-2569.pdf

จันติมา จันทร์เอียด. (2565). ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดและพฤติกรรมของผู้บริโภคชานมไข่มุก ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา. วารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย, 3(พิเศษ), 193-207.

ณฐมน เสมือนคิด. (2565). การศึกษาระดับค่าน้ำหนักของปัจจัยในการเลือกทำเลที่ตั้งแฟรนไชส์เครื่องดื่ม. ใน เอกสารการประชุมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 13 (หน้า 2778-2788). มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

ทศพร ลีลอย. (2564). ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกใช้บริการคาเฟ่กลางทุ่งนา. เรียกใช้เมื่อ 20 ธันวาคม 2568 จาก http://dspace.bu.ac.th/bitstream/123456789/4852/4/tossaporn.leel.pdf

รมย์นลิน โรจน์ธำรงค์. (2563). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อกาแฟสดสตาร์บัคส์ของผู้บริโภคในจังหวัดนครปฐม. ใน สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบัณฑิตศึกษา. มหาวิทยาลัยสยาม.

รวิวรรณ พวงสอน และกาญจนพัฐ กลับทับลัง. (2567). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของผู้ประกอบการร้านคาเฟ่ จังหวัดสงขลา. เรียกใช้เมื่อ 6 พฤษภาคม 2569 จาก https://libarts.rmutsv.ac.th/libartRe/pdf/1738742377_%2066%E0%B8%AD.%E0%B8%A3%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%A7%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%93%20%E0%B8%9E%E0%B8%A7%E0%B8%87%E0%B8%AA%E0%B8%AD%E0%B8%99%202.pdf

วิภาดา ทรวงชัย. (2563). ปัจจัยส่วนประสมการตลาดที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการร้านคาเฟ่อเมซอน อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี. เรียกใช้เมื่อ 20 ธันวาคม 2568 จาก http://www.ba-abstract.ru.ac.th/AbstractPdf/2563-5-15_1629776543.pdf

ศุภกร กรรณบุตรทริศ. (2567). แนวโน้มธุรกิจ/อุตสาหกรรม ปี 2567-2569: ธุรกิจร้านอาหารและเครื่องดื่ม วิจัยกรุงศรี ธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด (มหาชน). เรียกใช้เมื่อ 8 มกราคม 2569 จาก https://www.krungsri.com/th/research/industry/industry-outlook/services/food-beverages/io/io-food-beverage -restaurant-2024-2026

สมาคมการตลาดแห่งประเทศไทย. (2568). 10 แนวโน้มการตลาด 2568. เรียกใช้เมื่อ 7 มีนาคม 2569 จาก https://www.marketingthai.or.th/en/10-marketing-trends-2025-of-mat/

สุรินทร์ เจนพิทยา. (2567). เทียบกลยุทธ์ 3 แบรนด์ร้านกาแฟในปั๊มคาเฟ่อเมซอน อินทนิลพันธุ์ไทย ใครแมสกว่ากัน. กรุงเทพธุรกิจ. เรียกใช้เมื่อ 5 พฤษภาคม 2569 จาก https://www.bangkokbiznews.com/business/1107800

สุวิมล ติรกานันท์. (2554). ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์: แนวทางสู่การปฏิบัติ (ปรับปรุงใหม่). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อนันตพร ลาภสักการ. (2568). ธุรกิจร้านเครื่องดื่มยังโต คาดทั้งปี 2568 มูลค่าตลาด 56,900 ล้านบาท (กระแสทรรศน์ ฉบับที่ 3615). ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. เรียกใช้เมื่อ 9 มกราคม 2569 จาก https://www.kasikornresearch.com/TH/analysis/k-econ/business/Pages/DrinkShop-CIS3615-KR-15-10-25.aspx

Hair, J. F. et al. (2010). Multivariate data analysis: A global perspective. (7th ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Hanaysha, J. R. et al. (2021). Importance of marketing mix elements in determining consumer purchase decision in the retail market. International Journal of Service Science, Management, Engineering, and Technology, 12(6), 56-72.

Kline, R. B. (2011). Principles and practice of structural equation modeling. (3rd ed.). New York: Guilford Press.

Linebaugh Jr, J. M. & Layraman, T. (2023). Marketing mix factors affecting customer buying decision-making process in Generation X with vitamins and supplements in Chiang Mai, Thailand. Retrieved January 15, 2026, from Faculty of Business Administration, Payap University: https://business.payap.ac.th/pdf/case/2566/case66_3.pdf

Oh, D. et al. (2019). A holistic view of the service experience at coffee franchises: A cross-cultural study. International Journal of Hospitality Management, 82, 68-81. https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2019.04.019.

Rahman, F. A. & Meola, A. (2026). Marketing mix strategy (7P) on customer purchase decisions at Kopi Kenangan products. In J. Olifia et al. (Eds.), Proceedings of the 7th International Conference on Applied Economics and Social Science (ICAESS 2025) (Advances in Economics, Business and Ma. Netherlands: Atlantis Press.

Safitri, R. D. et al. (2023). The influence of marketing mix (7Ps) on purchasing decisions at Estusae Café Trawas-Mojokerto. Student Scientific Creativity Journal, 1(5), 488-508.

Van Vliet, V. (2011). Service Marketing mix (7 P's). Retrieved January 10, 2026, from https://www.toolshero.com/marketing/service-marketing-mix/

บทความวิจัย

ความสุขของนักศึกษาวิทยาลัยมวยไทยศึกษาและการแพทย์แผนไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง*

STUDENT HAPPINESS AT THE COLLEGE OF MUAY THAI STUDY AND THAI TRADITIONAL MEDICINE MUBAN CHOMBUENG RAJABHAT UNIVERSITY

ญษมณ ละทัยนิล*, ภณิชชา จงสุภางค์กุล
Yasamon Latainin*, Panitcha Jongsupangkul
วิทยาลัยมวยไทยศึกษาและการแพทย์แผนไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี ประเทศไทย
College of Muay Thai Studies and Thai Traditional Medicine, Muban Chombueng Rajabhat University, Ratchaburi, Thailand
*Corresponding author E-mail: latainin ya@gmail.com
*Tel: 086-653-5253

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนาภาคตัดขวาง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความสุขโดยรวมและระดับความสุขจำแนกตามชั้นปีของนักศึกษาวิทยาลัยมวยไทยศึกษาและการแพทย์แผนไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง ประชากรคือกลุ่มนักศึกษาระดับปริญญาตรี ภาคปกติ ที่ลงทะเบียนเรียนปีการศึกษา 2568 กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 160 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายด้วยวิธีการจับสลาก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม 2 ส่วน ประกอบด้วย แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป และแบบสอบถามความสุข 9 มิติ โดยเครื่องมือผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิ มีค่าดัชนีความสอดคล้อง ระหว่าง 0.67 - 1.00 และมีค่าความเชื่อมั่นแอลฟ่าของครอนบาคทั้งฉบับเท่ากับ 0.94 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยความสุขโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.54, S.D. = 0.43) เมื่อพิจารณารายมิติพบว่า มิติที่มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านน้ำใจงาม ($\bar{X}$ = 3.82, S.D. = 0.61) ด้านครอบครัวดี ($\bar{X}$ = 3.81, S.D. = 0.88) ด้านจิตวิญญาณดี ($\bar{X}$ = 3.68, S.D. = 0.69) และด้านใฝ่รู้ดี ($\bar{X}$ = 3.68, S.D. = 0.60) ตามลำดับ 2) เมื่อจำแนกตามระดับชั้นปี พบว่านักศึกษาชั้นปีที่ 2 มีระดับความสุขสูงที่สุด ($\bar{X}$ = 3.69, S.D. = 0.44) ขณะที่นักศึกษาชั้นปีที่ 3 มีระดับความสุขต่ำที่สุด ($\bar{X}$ = 3.35, S.D. = 0.51) ส่วนนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ($\bar{X}$ = 3.54, S.D. = 0.43) และนักศึกษาชั้นปีที่ 4 ($\bar{X}$ = 3.49, S.D. = 0.35) มีความสุขอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ มิติด้านสุขภาพดี สิ่งแวดล้อมดี และสุขภาพการเงินดี มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดในหลายชั้นปี สะท้อนว่าสถาบันควรบูรณาการนโยบายเชิงโครงสร้างเพื่อส่งเสริมสุขภาพกายและโภชนาการ พัฒนาสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมทางสังคม รวมถึงการสนับสนุนด้านการเงินเพื่อยกระดับความสุขของนักศึกษา

คำสำคัญ: นักศึกษา, ความสุข, ระบบเสริมสร้างสุขภาวะ, วิทยาลัยมวยไทยศึกษาและการแพทย์แผนไทย

Abstract

This research was a cross-sectional descriptive study. The objectives were to study the overall level of happiness and the level of happiness classified by year of study among students at the College of Muay Thai Study and Thai Traditional Medicine, Muban Chombueng Rajabhat

* Received 28 April 2026; Revised 18 May 2026; Accepted 18 May 2026

University. The population consisted of full-time undergraduate students enrolled in the 2025 academic year. The sample comprised 160 students obtained through simple random sampling using the lottery method. The research instrument was a two-part questionnaire, consisting of a general information questionnaire and a 9-dimension happiness questionnaire. The instrument's content validity was verified by experts, with an Index of Item-Objective Congruence (IOC) ranging between 0.67 and 1.00, and the overall Cronbach's alpha reliability coefficient was 0.94. Data were analyzed using descriptive statistics, including frequency, percentage, mean, and standard deviation. The research findings revealed that: 1) the sample had an overall mean score of happiness at a moderate level ($\bar{X}$ = 3.54, S.D. = 0.43). When considering each dimension, it was found that the dimensions with mean scores at a high level were Happy Heart ($\bar{X}$ = 3.82, S.D. = 0.61), Happy Family ($\bar{X}$ = 3.81, S.D. = 0.88), Happy Soul ($\bar{X}$ = 3.68, S.D. = 0.69), and Happy Brain ($\bar{X}$ = 3.68, S.D. = 0.60), respectively. 2) When classified by year of study, it was found that second-year students had the highest level of happiness ($\bar{X}$ = 3.69, S.D. = 0.44), while third-year students had the lowest level of happiness ($\bar{X}$ = 3.35, S.D. = 0.51). Meanwhile, the happiness of first-year students ($\bar{X}$ = 3.54, S.D. = 0.43) and fourth-year students ($\bar{X}$ = 3.49, S.D. = 0.35) was at a moderate level. However, the health, environment, and financial health dimensions had the lowest mean scores across several years of study. This reflects that the institution should integrate structural policies to promote physical health and nutrition, develop a learning environment that encourages social participation, and provide financial support to enhance the happiness of students.

Keywords: Students, Happiness, Well-Being Promotion System, College of Muay Thai Study and Thai Traditional Medicine

บทนำ

“ความสุข” หมายถึง สภาวะทางอารมณ์และจิตใจเชิงบวกของบุคคลที่รับรู้และประเมินได้ถึงความพึงพอใจในชีวิต การมีความหมายในชีวิต รวมถึงการปราศจากความรู้สึกเชิงลบที่บั่นทอนจิตใจ (Diener, E., 2026) สภาวะดังกล่าวถือเป็นตัวชี้วัดสำคัญที่สะท้อนถึงสุขภาวะโดยรวม โดยองค์ประกอบของความสุข ที่สำคัญครอบคลุมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และเศรษฐกิจ ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองในระยะยาว พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 6 ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าการจัดการศึกษาต้องพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติ ปัญญา ความรู้ และคุณธรรม เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) , 2562) ดังนั้นการศึกษาความสุขของนักศึกษาจึงเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นและมีคุณค่าในการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา จากการศึกษาที่ผ่านมาสะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างของระดับความสุขในแต่ละบริบท เช่น การศึกษาของกมลรัตน์ ทองสว่าง และคณะ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องระดับของความสุขและปัจจัยส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับความสุขของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ พบว่าสภาวะความสุขของนักศึกษาในภาพรวมมีประเด็นที่น่ากังวล โดยพบว่าร้อยละ 84.2 ของนักศึกษามีความสุขต่ำกว่าคนทั่วไป อีกทั้งความสุขดังกล่าวยังมีความแตกต่างกันตามปัจจัยด้านชั้นปี คณะที่กำลังศึกษา รายได้ของครอบครัว และปัจจัยด้านชั้นปีมีความสัมพันธ์เชิงลบกับความสุข (กมลรัตน์ ทองสว่าง และคณะ, 2567) ขณะที่การศึกษาของสุชาดา นิ้มวัฒนากุล และคณะ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องความสุขของนักศึกษาและบุคลากร วิทยาลัยพยาบาลพระปกเกล้าจันทบุรี พบว่าแนวทางสำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิตของนักศึกษาและบุคลากรคือการ

มุ่งเน้นสร้าง “องค์กรแห่งความสุข” โดยอาศัยการบูรณาการทั้งปัจจัยส่วนบุคคล ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และสภาพแวดล้อมให้เกื้อกูลกันอย่างเป็นระบบ (สุชาดา นิ้มวัฒนากุล และคณะ, 2561)

สำหรับวิทยาลัยมวยไทยศึกษาและการแพทย์แผนไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง การศึกษาเกี่ยวกับความสุขของนักศึกษายังมีน้อย อีกทั้งนักศึกษายังมีบริบทเฉพาะ คือการแยกออกมาจัดตั้งเป็นวิทยาเขต นักศึกษาแต่ละชั้นปีต่างเผชิญปัญหาที่แตกต่างกันไป โดยนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ต้องปรับตัวกับระบบการเรียนและสังคมใหม่ นักศึกษาชั้นปีที่ 2 ต้องเผชิญภาระการเรียนที่หนักขึ้นและแรงกดดันจากการรักษาเกรดเฉลี่ย นักศึกษาชั้นปีที่ 3 ต้องรับมือกับความเครียดจากการเตรียมฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ส่วนนักศึกษาชั้นปีที่ 4 ต้องเผชิญแรงกดดันจากการทำวิจัย การฝึกงาน และการเตรียมเข้าสู่ตลาดแรงงาน ซึ่งทำให้เกิดความกังวลด้านอนาคตและการเงิน นอกจากนี้ การที่วิทยาลัยมวยไทยศึกษาและการแพทย์แผนไทยแยกออกจากมหาวิทยาลัยหลัก ทำให้เกิดข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง เช่น ทรัพยากรการเรียนรู้ สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ที่จำกัด ขาดพื้นที่กิจกรรมทางสังคม นักศึกษามักรู้สึกถูกตัดขาดจากกิจกรรมหลักของมหาวิทยาลัย ส่งผลต่อความรู้สึกการมีส่วนร่วม

ด้วยบริบทที่ซับซ้อนและข้อจำกัดเชิงโครงสร้างดังกล่าว การประเมินความสุขในภาพรวมเพียงมิติเดียวจึงไม่อาจสะท้อนปัญหาได้อย่างครอบคลุม ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาระดับความสุขของนักศึกษาในสองมิติหลัก คือ ระดับความสุขโดยรวมและระดับความสุขจำแนกตามชั้นปี โดยผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดความสุข 9 มิติ ของ จตุรวัฒน์ ผนึกรัมย์ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยที่สัมพันธ์กับความสุขของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี กรอบแนวคิดนี้ประกอบด้วยองค์ประกอบความสุข 9 มิติ ที่ครอบคลุมและเชื่อมโยงกับสุขภาวะแบบองค์รวมใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านร่างกาย (ผ่านมิติสุขภาพดี) 2) ด้านจิตใจ (ผ่านมิติน้ำใจงาม การผ่อนคลาย จิตวิญญาณดี และใฝ่รู้ดี) 3) ด้านสังคม (ผ่านมิติครอบครัวดี สังคมดี และสิ่งแวดล้อมดี) และ 4) ด้านเศรษฐกิจ (ผ่านมิติสุขภาพการเงินดี) (จตุรวัฒน์ ผนึกรัมย์, 2560) เนื่องจากกรอบแนวคิดนี้เป็นเครื่องมือที่ครอบคลุมองค์ประกอบของสุขภาวะทั้งร่างกาย จิตใจ สังคม และเศรษฐกิจอย่างเป็นระบบ ซึ่งสามารถสะท้อนผลกระทบอันเกิดจากข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของวิทยาเขตที่มีต่อนักศึกษาได้อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจถึงจุดแข็งและจุดอ่อนในแต่ละมิติได้อย่างละเอียด อันจะนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติในการพัฒนาสถาบันการศึกษาที่ตอบสนองต่อความต้องการของนักศึกษาได้อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.เพื่อศึกษาระดับความสุขโดยรวมของนักศึกษาวิทยาลัยมวยไทยศึกษาและการแพทย์แผนไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

2. เพื่อศึกษาระดับความสุขโดยแยกตามชั้นปีของนักศึกษาวิทยาลัยมวยไทยศึกษาและการแพทย์แผนไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนาภาคตัดขวาง (Cross sectional descriptive study) ประชากรประกอบด้วยนักศึกษาระดับปริญญาตรี ภาคปกติ ที่ลงทะเบียนเรียนปีการศึกษา 2568 วิทยาลัยมวยไทยศึกษาและการแพทย์แผนไทย จำนวน 412 คน การคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง ใช้สูตรคำนวณสำหรับประชากรที่มีจำนวนแน่นอน (Daniel, W. W., 2010) โดยกำหนดค่าสัดส่วน (p) เท่ากับ 0.786 ซึ่งอ้างอิงจากการศึกษาของ กมลรัตน์ ทองสว่าง และธนาวิทย์ กางการ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องความสุขของนักศึกษาหลักสูตรปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ (กมลรัตน์ ทองสว่าง และธนาวิทย์ กางการ, 2564) ระดับค่าความคลาดเคลื่อนที่ 0.05 เมื่อคำนวณจะได้กลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 160 คน จากนั้นใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย ใช้วิธีการจับสลากเพื่อคัดเลือกตัวอย่าง โดยมีเกณฑ์ในการคัดเข้าดังนี้ 1) เป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี ภาคปกติ ของวิทยาลัยมวยไทยศึกษา

และการแพทย์แผนไทย 2) ลงทะเบียนเรียนในปีการศึกษา 2568 3) มีความยินดีและสมัครใจเข้าร่วมการวิจัยโดยการตอบแบบสอบถาม สำหรับเกณฑ์ในการคัดออก ประกอบด้วย 1) นักศึกษาที่ลาพักการเรียนในภาคการศึกษาที่ทำการเก็บข้อมูล 2) นักศึกษาที่ส่งแบบสอบถามคืนแต่มีข้อมูลไม่ครบถ้วนหรือไม่สมบูรณ์ 3) นักศึกษาที่มีสภาพร่างกายหรือจิตใจที่ไม่พร้อมในการให้ข้อมูลในขณะที่ทำการศึกษา

การสร้างเครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นแบบสอบถามความสุขของนักศึกษาวิทยาลัยมวยไทยศึกษาและการแพทย์แผนไทย โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนาเครื่องมือจากการประยุกต์ใช้แนวคิดและแบบวัดความสุขของจตุรวัฒน์ ผนึกรัมย์ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยที่สัมพันธ์กับความสุขของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ซึ่งประกอบด้วยกรอบแนวคิดความสุข 9 มิติ (จตุรวัฒน์ ผนึกรัมย์, 2560) ทั้งนี้เครื่องมือดังกล่าวแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปจำนวน 10 ข้อ เป็นแบบเลือกตอบ และให้ตอบคำถามสั้น ๆ ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับชั้นปีที่กำลังศึกษา สาขาวิชาที่ศึกษา ผลการเรียนเฉลี่ย การกู้ยืมกองทุนเพื่อการศึกษา ที่พักอาศัย ความเพียงพอของรายได้ที่ได้รับต่อเดือน ดัชนีมวลกาย และการมีโรคประจำตัว

ตอนที่ 2 แบบสอบถามความสุข 9 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสุขภาพดี 2) ด้านน้ำใจดี 3) ด้านผ่อนคลายดี 4) ด้านจิตวิญญาณดี 5) ด้านครอบครัวดี 6) ด้านสังคมดี 7) ด้านใฝ่รู้ดี 8) ด้านสุขภาพเงินดี และ 9) ด้านสิ่งแวดล้อมดี ด้านละ 5 ข้อ รวมเป็นจำนวนทั้งสิ้น 45 ข้อ เป็นแบบให้เลือกตอบตามระดับคะแนน 5 ระดับ (Rating scale) เป็นข้อคำถามในช่วง 6 เดือนที่ผ่านมา เกณฑ์การให้คะแนน ระดับ 1 หมายถึง รู้สึกมีความสุขน้อยที่สุด ระดับ 2 หมายถึง รู้สึกมีความสุขน้อย ระดับ 3 หมายถึง รู้สึกมีความสุขปานกลาง ระดับ 4 หมายถึง รู้สึกมีความสุขมาก ระดับ 5 หมายถึง รู้สึกมีความสุขมากที่สุด แปลผลจากเกณฑ์คะแนนจำแนกระดับความสุข โดยการหาความกว้างอันตรภาคชั้น (Best, J. W., 1977) แบ่งออกเป็น 3 ระดับดังนี้ ค่าเฉลี่ย 1.00 - 2.33 คะแนน หมายถึง ระดับความสุขน้อย ค่าเฉลี่ย 2.34 - 3.67 คะแนน หมายถึง ระดับความสุขปานกลาง ค่าเฉลี่ย 3.68 - 5.00 คะแนน หมายถึง ระดับความสุขมาก

ผู้วิจัยนำเครื่องมือวิจัยไปตรวจสอบคุณภาพตามขั้นตอนดังนี้ 1) การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยนำแบบสอบถามเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วยผู้บริหารสถาบันการศึกษาจำนวน 1 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาการศึกษาหรือการให้คำปรึกษาจำนวน 2 ท่าน เพื่อพิจารณาความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามศัพท์เฉพาะและวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ผลการพิจารณาพบว่าข้อคำถามทุกข้อมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67 - 1.00 2) การหาความเชื่อมั่น (Reliability) โดยนำเครื่องมือที่ผ่านการปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิไปทดลองใช้ (Try-out) กับนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง จำนวน 30 คน ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่าของครอนบาค (Cronbach’s Alpha Coefficient) พบว่าค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.94

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยจัดทำเอกสารขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล เสนอต่อคณบดีวิทยาลัยมวยไทยศึกษาและการแพทย์แผนไทย เมื่อได้รับอนุมัติแล้ว ผู้วิจัยทำการประชุมชี้แจงรายละเอียดและวิธีการเก็บข้อมูลแก่หัวหน้าห้องหรือตัวแทนนักศึกษาในแต่ละชั้นปีเพื่อประชาสัมพันธ์และนัดหมายเวลา จากนั้นผู้วิจัยเข้าพบกลุ่มตัวอย่างเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย รายละเอียดการรักษาความลับของข้อมูล และสิทธิ์ในการถอนตัวจากการวิจัยได้ทุกเมื่อ พร้อมทั้งให้กลุ่มตัวอย่างลงนามในใบยินยอมเข้าร่วมการวิจัย เมื่อกลุ่มตัวอย่างลงนามเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจึงดำเนินการส่งลิงก์แบบสอบถามออนไลน์ให้กลุ่มตัวอย่าง โดยได้รับแบบสอบถามกลับคืนจำนวน 160 ชุด คิดเป็น

ร้อยละ 100 จากนั้นผู้วิจัยจึงนำข้อมูลที่ได้มาลงรหัสและบันทึกเข้าโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปเพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในงานวิจัย ใช้การวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง ความสุขของนักศึกษาวิทยาลัยมวยไทยศึกษาและการแพทย์แผนไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง จากจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 160 คน (คิดเป็นร้อยละ 100) พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 66.9 และเพศชาย ร้อยละ 33.1 โดยมีอายุเฉลี่ย 19.94 ปี ระดับชั้นปีที่กำลังศึกษา ส่วนใหญ่ศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 1 ร้อยละ 43.1 รองลงมาศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 2 ร้อยละ 26.9 สาขาวิชาที่ศึกษา ส่วนใหญ่ศึกษาอยู่ในสาขาวิชาสาธารณสุขศาสตร์ ร้อยละ 54.4 ผลการเรียนเฉลี่ย ส่วนใหญ่มีเกรดเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.01 - 3.50 ร้อยละ 35 รองลงมามีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.51 - 3.00 ร้อยละ 30.6 การกู้ยืมกองทุนเพื่อการศึกษา เป็นที่กู้ยืมและไม่ได้กู้ยืมกองทุนเพื่อการศึกษา จำนวนเท่ากัน คือร้อยละ 50 ที่พักอาศัย ส่วนใหญ่อาศัยอยู่หอพัก คิดเป็นร้อยละ 68.1 รายได้ต่อเดือน ส่วนใหญ่มีรายได้ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายแต่ละเดือน ร้อยละ 51.2 ใกล้เคียงกับกลุ่มที่รายได้เพียงพอ ร้อยละ 48.8 ดัชนีมวลกาย (BMI) ส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์ปกติ (BMI 18.5 - 22.9 กก./ม.^{2}) ร้อยละ 51.9 รองลงมาคือผอม (BMI น้อยกว่า 18.5 กก./ม.^{2}) ร้อยละ 19.4 น้ำหนักเกิน (BMI 23 - 24.9 กก./ม.^{2}) ร้อยละ 12.5 อ้วนระดับที่ 1 (BMI 25 - 29.9 กก./ม.^{2}) ร้อยละ 11.3 และอ้วนอันตราย (BMI ≥30 กก./ม.^{2}) ร้อยละ 5.0 ตามลำดับ โรคประจำตัว ส่วนใหญ่ไม่มีโรคประจำตัว คิดเป็นร้อยละ 91.3 ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง (n = 160)

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	53	33.1
หญิง	107	66.9
อายุ		
18 - 19 ปี	77	48.1
20 - 22 ปี	78	48.8
ตั้งแต่ 23 ปีขึ้นไป	5	3.1
($\bar{X}$ = 19.94, S.D. = 1.77, Min = 18, Max = 30)		
ระดับชั้นปี		
ชั้นปีที่ 1	69	43.1
ชั้นปีที่ 2	43	26.9
ชั้นปีที่ 3	35	21.9
ชั้นปีที่ 4	13	8.1
สาขาวิชา		
สาธารณสุขศาสตร์	87	54.4
การแพทย์แผนไทย	25	15.6
มวยไทยศึกษาและพลศึกษา	48	30.0

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ) (n = 160)

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง	จำนวน	ร้อยละ
ผลการเรียนเฉลี่ย		
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 2.00	7	4.4
2.01 - 2.50	25	15.6
2.51 - 3.00	49	30.6
3.01 - 3.50	56	35.0
3.51 - 4.00	23	14.4
การกู้ยืมกองทุนเพื่อการศึกษา		
กู้ยืมกองทุนเพื่อการศึกษา	80	50.0
ไม่ได้กู้ยืมกองทุนเพื่อการศึกษา	80	50.0
ที่พักอาศัย		
หอพัก	109	68.1
บ้านของตนเอง	43	26.9
พักอาศัยอยู่กับญาติ	8	5.0
รายได้ต่อเดือน		
เพียงพอ	78	48.8
ไม่เพียงพอ	82	51.2
ดัชนีมวลกาย (BMI)		
ผอม (BMI น้อยกว่า 18.5 กก./ม.²)	31	19.4
ปกติ (BMI 18.5–22.9 กก./ม.²)	83	51.9
น้ำหนักเกิน (BMI 23–24.9 กก./ม.²)	20	12.5
อ้วนระดับที่ 1 (BMI 25–29.9 กก./ม.²)	18	11.3
อ้วนอันตราย (BMI ≥30 กก./ม.²)	8	5.0
($\bar{x}$ = 21.86, S.D. = 4.73, Min = 14.57, Max = 46.87)		
การมีโรคประจำตัว		
มี	14	8.8
ไม่มี	146	91.3

2. ความสุขโดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.54, S.D. = 0.46) เมื่อจำแนกแต่ละมิติพบข้อมูลดังนี้ 1) มิติสุขภาพดีอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 73.1 รองลงมา คือ ระดับมาก ร้อยละ 18.8 โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.17, S.D. = 0.67) 2) มิติด้านน้ำใจงาม พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับความสุขอยู่ในระดับมาก ร้อยละ 60.6 รองลงมา คือ ระดับปานกลาง ร้อยละ 38.8 โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.82, S.D. = 0.61) 3) มิติด้านผ่อนคลาย พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับความสุขอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 61.3 รองลงมา คือ ระดับมาก ร้อยละ 36.3 โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.46, S.D. = 0.65) 4) มิติด้านจิตวิญญาณดี พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับความสุขอยู่ในระดับมาก ร้อยละ 52.5 รองลงมา คือ ระดับปานกลาง ร้อยละ 45.0 โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.68, S.D. = 0.69) 5) มิติด้านครอบครัวดี พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับความสุขอยู่ในระดับมาก ร้อยละ 56.9 รองลงมา คือ ระดับปานกลาง ร้อยละ 37.5 โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.81, S.D. = 0.88) 6) มิติด้านสังคมดี พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับความสุขอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 56.3 รองลงมา คือ ระดับมาก ร้อยละ 43.1 โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.58, S.D. = 0.64) 7) มิติด้านใฝ่รู้ดี พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับความสุขอยู่ในระดับมาก ร้อยละ 51.2 รองลงมา คือ ระดับปานกลาง ร้อยละ 48.1 โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.68, S.D. = 0.60)

8) มิติสุขภาพการเงินดี พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับความสุขอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 70.0 รองลงมา คือ ระดับมาก ร้อยละ 28.1 โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.35, S.D. = 0.61) และ 9) มิติด้านสิ่งแวดล้อมดี พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับความสุขอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 70.0 รองลงมา คือ ระดับมาก ร้อยละ 23.8 โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.32, S.D. = 0.67) อยู่ในระดับปานกลาง ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนและร้อยละความสุขของกลุ่มตัวอย่าง ในภาพรวม (n = 160)

มิติ	ระดับความสุข จำนวน (ร้อยละ)			$\bar{X}$ (S.D.)	แปลผล
	น้อย	ปานกลาง	มาก		
1. ด้านสุขภาพดี	13 (8.1)	117 (73.1)	30 (18.8)	3.17 (0.67)	ปานกลาง
2. ด้านน้ำใจงาม	1 (0.6)	62 (38.8)	97 (60.6)	3.82 (0.61)	มาก
3. ด้านผ่อนคลาย	4 (2.5)	98 (61.3)	58 (36.3)	3.46 (0.65)	ปานกลาง
4. ด้านจิตวิญญาณดี	4 (2.5)	72 (45.0)	84 (52.5)	3.68 (0.69)	มาก
5. ด้านครอบครัวดี	9 (5.6)	60 (37.5)	91 (56.9)	3.81 (0.88)	มาก
6. ด้านสังคมดี	1 (0.6)	90 (56.3)	69 (43.1)	3.58 (0.64)	ปานกลาง
7. ด้านใฝ่รู้ดี	1 (0.6)	77 (48.1)	82 (51.2)	3.68 (0.60)	มาก
8. ด้านสุขภาพเงินดี	3 (1.9)	112 (70.0)	45 (28.1)	3.35 (0.61)	ปานกลาง
9. ด้านสิ่งแวดล้อมดี	10 (6.3)	112 (70.0)	38 (23.8)	3.32 (0.67)	ปานกลาง
ภาพรวม				**3.54 (0.46)**	**ปานกลาง**

3. ความสุขจำแนกตามชั้นปี พบว่า นักศึกษาชั้นปีที่ 1 มีระดับความสุขโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.54, S.D. = 0.43) โดยมิติที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ครอบครัวดี ($\bar{X}$ = 3.90, S.D. = 0.94) และน้ำใจงาม ($\bar{X}$ = 3.87, S.D. = 0.63) ส่วนมิติที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านสุขภาพดี ($\bar{X}$ = 3.13, S.D. = 0.70) และด้านสุขภาพเงินดี ($\bar{X}$ = 3.30, S.D. = 0.56) ซึ่งมีค่าเท่ากับด้านสิ่งแวดล้อมดี ($\bar{X}$ = 3.30, S.D. = 0.56) นักศึกษาชั้นปีที่ 2 มีระดับความสุขโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.69, S.D. = 0.44) โดยมิติที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ น้ำใจงาม ($\bar{X}$ = 3.92, S.D. = 0.61) และจิตวิญญาณดี ($\bar{X}$ = 3.91, S.D. = 0.69) ขณะที่มิติที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านสุขภาพดี ($\bar{X}$ = 3.34, S.D. = 0.58) และด้านสุขภาพเงินดี ($\bar{X}$ = 3.52, S.D. = 0.65) นักศึกษาชั้นปีที่ 3 มีระดับความสุขโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.35, S.D. = 0.51) โดยมิติที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ น้ำใจงาม ($\bar{X}$ = 3.61, S.D. = 0.64) และด้านครอบครัวดี ($\bar{X}$ = 3.46 S.D. = 0.93) ซึ่งมีค่าเท่ากับด้านผ่อนคลาย ($\bar{X}$ = 3.46, S.D. = 0.66) ส่วนมิติที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านสุขภาพดี ($\bar{X}$ = 3.13, S.D. = 0.66) และด้านสิ่งแวดล้อมดี ($\bar{X}$ = 3.13, S.D. = 0.70) นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มีระดับความสุขโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.49, S.D. = 0.35) โดยมิติที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านครอบครัวดี ($\bar{X}$ = 4.12, S.D. = 0.86) และด้านน้ำใจงาม ($\bar{X}$ = 3.83, S.D. = 0.34) ส่วนมิติที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านสุขภาพดี ($\bar{X}$ = 2.85, S.D. = 0.67) และด้านสิ่งแวดล้อมดี ($\bar{X}$ = 3.00, S.D. = 0.69) ภาพรวม พบว่านักศึกษาชั้นปีที่ 2 มีระดับความสุขสูงที่สุดเมื่อเทียบกับชั้นปีอื่น โดยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.69, S.D. = 0.44) ขณะที่นักศึกษาชั้นปีที่ 1 ($\bar{X}$ = 3.54, S.D. = 0.43) ชั้นปีที่ 3 ($\bar{X}$ = 3.35, S.D. = 0.51) และชั้นปีที่ 4 ($\bar{X}$ = 3.49, S.D. = 0.35) อยู่ในระดับปานกลาง โดยเฉพาะชั้นปีที่ 3 มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความสุขของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามชั้นปี (n = 160)

มิติ	นักศึกษา			
	ชั้นปีที่ 1	**ชั้นปีที่ 2**	**ชั้นปีที่ 3**	**ชั้นปีที่ 4**
	$\bar{X}$ **(S.D.)**	$\bar{X}$ **(S.D.)**	$\bar{X}$ **(S.D.)**	$\bar{X}$ **(S.D.)**
1. ด้านสุขภาพดี	3.13 (0.70) ปานกลาง	3.34 (0.58) ปานกลาง	3.13 (0.66) ปานกลาง	2.85 (0.67) ปานกลาง
2. ด้านน้ำใจงาม	3.87 (0.63) มาก	3.92 (0.61) มาก	3.61 (0.64) ปานกลาง	3.83 (0.34) มาก
3. ด้านผ่อนคลาย	3.33 (0.64) ปานกลาง	3.60 (0.60) ปานกลาง	3.46 (0.66) ปานกลาง	3.68 (0.75) มาก
4. ด้านจิตวิญญาณดี	3.67 (0.62) ปานกลาง	3.91 (0.69) มาก	3.37 (0.72) ปานกลาง	3.78 (0.72) มาก
5. ด้านครอบครัวดี	3.90 (0.94) มาก	3.85 (0.67) มาก	3.46 (0.93) ปานกลาง	4.12 (0.86) มาก
6. ด้านสังคมดี	3.67 (0.60) ปานกลาง	3.70 (0.67) มาก	3.33 (0.67) ปานกลาง	3.40 (0.48) ปานกลาง
7. ด้านใฝ่รู้ดี	3.74 (0.58) มาก	3.81 (0.59) มาก	3.41 (0.66) ปานกลาง	3.65 (0.46) ปานกลาง
8. ด้านสุขภาพเงินดี	3.30 (0.56) ปานกลาง	3.52 (0.65) ปานกลาง	3.30 (0.62) ปานกลาง	3.12 (0.59) ปานกลาง
9. ด้านสิ่งแวดล้อมดี	3.30 (0.56) ปานกลาง	3.60 (0.72) ปานกลาง	3.13 (0.70) ปานกลาง	3.00 (0.69) ปานกลาง
ภาพรวม	**3.54 (0.43) ปานกลาง**	**3.69 (0.44) มาก**	**3.35 (0.51) ปานกลาง**	**3.49 (0.35) ปานกลาง**

4. ความสุขจำแนกตามชั้นปี พบว่า นักศึกษาชั้นปีที่ 1 มีระดับความสุขโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.54, S.D. = 0.43) โดยมิติที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ครอบครัวดี ($\bar{X}$ = 3.90, S.D. = 0.94) และน้ำใจงาม ($\bar{X}$ = 3.87, S.D. = 0.63) ส่วนมิติที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านสุขภาพดี ($\bar{X}$ = 3.13, S.D. = 0.70) และด้านสุขภาพเงินดี ($\bar{X}$ = 3.30, S.D. = 0.56) ซึ่งมีค่าเท่ากับด้านสิ่งแวดล้อมดี ($\bar{X}$ = 3.30, S.D. = 0.56) นักศึกษาชั้นปีที่ 2 มีระดับความสุขโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.69, S.D. = 0.44) โดยมิติที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ น้ำใจงาม ($\bar{X}$ = 3.92, S.D. = 0.61) และจิตวิญญาณดี ($\bar{X}$ = 3.91, S.D. = 0.69) ขณะที่มิติที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านสุขภาพดี ($\bar{X}$ = 3.34, S.D. = 0.58) และด้านสุขภาพเงินดี ($\bar{X}$ = 3.52, S.D. = 0.65) นักศึกษาชั้นปีที่ 3 มีระดับความสุขโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.35, S.D. = 0.51) โดยมิติที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ น้ำใจงาม ($\bar{X}$ = 3.61, S.D. = 0.64) และด้านครอบครัวดี ($\bar{X}$ = 3.46 S.D. = 0.93) ซึ่งมีค่าเท่ากับด้านผ่อนคลาย ($\bar{X}$ = 3.46, S.D. = 0.66) ส่วนมิติที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านสุขภาพดี ($\bar{X}$ = 3.13, S.D. = 0.66) และด้านสิ่งแวดล้อมดี ($\bar{X}$ = 3.13, S.D. = 0.70) นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มีระดับความสุขโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.49, S.D. = 0.35) โดยมิติที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านครอบครัวดี ($\bar{X}$ = 4.12, S.D. = 0.86) และด้านน้ำใจงาม ($\bar{X}$ = 3.83, S.D. = 0.34) ส่วนมิติที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านสุขภาพดี ($\bar{X}$ = 2.85, S.D. = 0.67) และด้านสิ่งแวดล้อมดี ($\bar{X}$ = 3.00, S.D. = 0.69) ภาพรวม พบว่า นักศึกษาชั้นปีที่ 2 มีระดับความสุขสูงที่สุดเมื่อเทียบกับชั้นปีอื่น โดยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.69, S.D. = 0.44) ขณะที่นักศึกษาชั้นปีที่ 1 ($\bar{X}$ = 3.54, S.D. = 0.43) ชั้นปีที่ 3 ($\bar{X}$ = 3.35, S.D. = 0.51) และชั้นปีที่ 4 ($\bar{X}$ = 3.49, S.D. = 0.35) อยู่ในระดับปานกลาง โดยเฉพาะชั้นปีที่ 3 มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ดังแสดงในตารางที่ 3

อภิปรายผล

จากการศึกษาระดับความสุขโดยรวมของนักศึกษา พบว่า ความสุขโดยรวมของนักศึกษาวิทยาลัยมวยไทยศึกษาและการแพทย์แผนไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายมิติ พบว่า มิติที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านน้ำใจงาม ด้านครอบครัวดี และด้านใฝ่รู้ดี ตามลำดับ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่านักศึกษามีความสุขจากการได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว การมีสัมพันธภาพที่ดีในสังคม และการมีทัศนคติเชิงบวกต่อการเรียนรู้ ประเด็นดังกล่าวมีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของ กมลรัตน์ ทองสว่าง และธนาวิทย์ กางการ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องความสุขของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ซึ่งพบว่า ระดับความสุขในภาพรวมของนักศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีมิติด้านน้ำใจดีมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด (กมลรัตน์ ทองสว่าง และธนาวิทย์ กางการ, 2564) ขณะที่มิติด้านสุขภาพ และด้านสิ่งแวดล้อมดี อยู่ในระดับปานกลางค่อนไปทางต่ำ ซึ่งแสดงถึงข้อจำกัดและความท้าทายที่ควรได้รับการส่งเสริม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสุชาดา นิ้มวัฒนากุล และคณะ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องความสุขของนักศึกษาและบุคลากร วิทยาลัยพยาบาลพระปกเกล้า จันทบุรี โดยระบุว่า การพัฒนา “องค์กรแห่งความสุข” เป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิต โดยเฉพาะการปรับปรุงปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมให้เกื้อกูลต่อการใช้ชีวิต (สุชาดา นิ้มวัฒนากุล และคณะ, 2561) นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังเป็นไปในทิศทางเดียวกับการศึกษาของ Thongsri, N. et al. ที่ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยด้านทัศนคติและสภาพแวดล้อมทางการศึกษา โดยชี้ให้เห็นว่า การจัดการเวลา ทัศนคติเชิงบวก และการสนับสนุนเชิงโครงสร้างจากสถาบันการศึกษา มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อระดับความสุขและคุณภาพชีวิตของนักศึกษาในระดับอุดมศึกษา ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อการลดภาวะความเครียดและส่งเสริมความสำเร็จทางวิชาการในระยะยาว (Thongsri, N. et al., 2024)

ระดับความสุขโดยแยกตามชั้นปี พบว่า นักศึกษาชั้นปีที่ 2 มีระดับความสุขสูงที่สุด โดยมิติที่มีค่าเฉลี่ยสูง ได้แก่ น้ำใจงาม และจิตวิญญาณดี ซึ่งอยู่ในระดับมาก สะท้อนถึงการปรับตัวที่ดีขึ้นในช่วงกลางของการศึกษา นักศึกษาชั้นปีที่ 2 มักมีเครือข่ายทางสังคมและมีความมั่นใจในตนเองมากขึ้น ทำให้ระดับความสุขโดยรวมสูงกว่าชั้นปีอื่น ในทางตรงกันข้าม นักศึกษาชั้นปีที่ 3 มีระดับความสุขต่ำที่สุด โดยเฉพาะมิติสุขภาพ และสิ่งแวดล้อมดีที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด อาจสะท้อนถึงความเครียดจากภาระการเรียนที่เพิ่มขึ้นและการเตรียมตัวเข้าสู่การฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ซึ่งทำให้สุขภาพและความสุขด้านสิ่งแวดล้อมลดลง ขณะที่นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มีระดับความสุขโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง แต่มีมิติครอบครัวดีที่โดดเด่นที่สุด แสดงถึงการได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวที่เข้มแข็ง สอดคล้องกับการศึกษาของ กัญญาวีร์ วงษ์ศรีทรา และคณะ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อความสุขในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน พบว่า การมีสุขภาพอนามัยที่ดี การสนับสนุนทางสังคมจากเพื่อน บรรยากาศในการเรียน ความรู้ความสามารถของผู้สอน คุณลักษณะของผู้สอน และความน่าสนใจของบทเรียน มีผลต่อระดับความสุขของนักศึกษา โดยเฉพาะในชั้นปีสูง ๆ ที่ต้องเตรียมตัวเข้าสู่ตลาดแรงงาน (กัญญาวีร์ วงษ์ศรีทรา และคณะ, 2569) สอดคล้องกับการศึกษาของ Karnchanasubsin, T. & Jotaworn, S. ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการเรียนรู้อย่างมีความสุขและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาพยาบาล ที่ชี้ให้เห็นว่า การเรียนรู้ด้วยความสุขมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งอธิบายได้ว่าการส่งเสริมความสุขในชั้นปีที่ 3 และชั้นปีที่ 4 จะช่วยลดความเครียดและเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการได้ (Karnchanasubsin, T. & Jotaworn, S., 2023) นอกจากนี้หลายชั้นปียังมีความเห็นตรงกันว่ามิติที่มีความสุขน้อยที่สุดคือ ด้านสุขภาพดี สิ่งแวดล้อมดี และสุขภาพเงินดี ซึ่งสะท้อนถึงปัจจัยพื้นฐานที่ยังเป็นข้อจำกัดในการดำเนินชีวิตของนักศึกษา 1) ด้านสุขภาพดี ค่าเฉลี่ยของมิติสุขภาพดีอยู่ในระดับปานกลางค่อนไปทางต่ำ เช่น ชั้นปีที่ 1 ชั้นปีที่ 4 แสดงให้เห็นว่านักศึกษายังมีปัญหาด้านสุขภาพและการดูแลตนเอง สอดคล้องกับข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง โดยพบว่าแม้ส่วนใหญ่มีดัชนีมวลกาย (BMI) อยู่ในเกณฑ์ปกติ ร้อยละ 51.9 แต่ยังมีนักศึกษาที่มีภาวะผอม น้ำหนักเกิน และภาวะอ้วน ซึ่งอาจส่งผลต่อความรู้สึกสุขภาพดีและคุณภาพชีวิตโดยรวม การที่นักศึกษามีภาวะโภชนาการไม่สมดุล

สะท้อนถึงความจำเป็นในการส่งเสริมกิจกรรมด้านสุขภาพและการจัดการโภชนาการในสถาบัน 2) ด้านสิ่งแวดล้อมดี ค่าเฉลี่ยของมิติสิ่งแวดล้อมดีอยู่ในระดับปานกลาง ในชั้นปีที่ 3 ชั้นปีที่ 4 ซึ่งเป็นหนึ่งในมิติที่มีคะแนนต่ำที่สุด สาเหตุสำคัญคือ วิทยาลัยมวยไทยศึกษาและการแพทย์แผนไทยถูกแยกออกมาเป็นวิทยาเขต ทำให้สิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ยังไม่เพียงพอ เช่น ห้องสมุด ทรัพยากรการเรียนรู้ และพื้นที่กิจกรรมทางสังคม ส่งผลให้นักศึกษารู้สึกว่าขาดการมีส่วนร่วมทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ สอดคล้องกับการศึกษาของ สุชาดา นิ้มวัฒนากุล และคณะ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องความสุขของนักศึกษาและบุคลากร วิทยาลัยพยาบาลพระปกเกล้า จันทบุรี และความคิดเห็นในการสร้างองค์กรแห่งความสุข ที่ชี้ว่า การสร้าง “องค์กรแห่งความสุข” ต้องอาศัยสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมทางสังคม หากสิ่งแวดล้อมไม่สนับสนุนก็จะทำให้ระดับความสุขโดยรวมลดลง (สุชาดา นิ้มวัฒนากุล และคณะ, 2561) 3) ด้านสุขภาพการเงินดี ค่าเฉลี่ยของมิติสุขภาพการเงินดีอยู่ในระดับปานกลาง ในชั้นปีที่ 1 ชั้นปีที่ 4 ซึ่งสะท้อนถึงความไม่มั่นคงทางการเงินของนักศึกษา ข้อมูลส่วนบุคคลพบว่า นักศึกษาร้อยละ 51.2 มีรายได้ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายในแต่ละเดือน และมีนักศึกษาจำนวนมากที่ต้องพึ่งพาการกู้ยืมกองทุนเพื่อการศึกษา สถานการณ์นี้ทำให้ความสุขด้านการเงินดีอยู่ในระดับต่ำ เนื่องจากนักศึกษาต้องเผชิญกับความกังวลเรื่องค่าใช้จ่ายและความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สอดคล้องกับการศึกษาของ Thongsri, N. et al. ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อความสุขของนักศึกษาในระดับอุดมศึกษา กรณีศึกษาทัศนคติ ผลการเรียน และการจัดการเวลา ที่พบว่า ปัจจัยด้านการจัดการเวลาและฐานะทางเศรษฐกิจมีผลต่อความสุขของนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ (Thongsri, N. et al., 2024)

องค์ความรู้ใหม่

การศึกษาครั้งนี้ได้สร้างองค์ความรู้ใหม่คือ ความสุขของนักศึกษาในบริบทมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึงมีลักษณะเป็น “ความสุขเชิงโครงสร้าง” (Structural Happiness) ที่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยเชิงจิตใจหรือสังคมเพียงอย่างเดียว แต่ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยพื้นฐานด้านสุขภาพกาย สิ่งแวดล้อม และการเงิน ซึ่งเป็นตัวกำหนดคุณภาพชีวิตและความสุขโดยรวมของนักศึกษา องค์ความรู้นี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางเชิงนโยบายในการพัฒนาสถาบันการศึกษา โดยเน้นการบูรณาการ การส่งเสริมสุขภาพกายและโภชนาการ การพัฒนาสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้และการสนับสนุนด้านการเงิน เพื่อยกระดับความสุขของนักศึกษาในทุกมิติ

ภาพที่ 1 แสดงโมเดลการตัดสินใจใช้บริการการแพทย์แผนไทยของนักศึกษา

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาความสุขของนักศึกษาวิทยาลัยมวยไทยศึกษาและการแพทย์แผนไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง พบว่า ระดับความสุขโดยรวมของนักศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง โดยมิติที่มีค่าเฉลี่ยสูง ได้แก่ น้ำใจงาม ครอบครัวดี และใฝ่รู้ดี ซึ่งสะท้อนถึงความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดี การสนับสนุนจากครอบครัว และทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม มิติสุขภาพ สิ่งแวดล้อม และสุขภาพการเงินกลับเป็นมิติที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดในหลายชั้นปี แสดงให้เห็นถึงข้อจำกัดเชิงโครงสร้างและปัจจัยพื้นฐานที่ยังต้องได้รับการพัฒนา ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ ดังนี้ ข้อเสนอแนะเชิงสถาบัน 1) ฝ่ายพัฒนานักศึกษาและงานกิจการนักศึกษา ควรจัดกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพกายเชิงรุกที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของคณะ โดยการจัดโปรแกรมออกกำลังกายที่ประยุกต์ใช้องค์ความรู้วิชาชีพ เช่น การออกกำลังกายด้วยศิลปะมวยไทย หรือการยืดเหยียดกล้ามเนื้อด้วยท่าฤาษีดัดตน พร้อมประสานงานกับผู้ประกอบการโรงอาหารเพื่อกำกับดูแลเมนูอาหารให้ถูกหลักโภชนาการ 2) ฝ่ายบริหารและงานวิทยบริการ ควรพัฒนาสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้และแหล่งทรัพยากรดิจิทัล โดยการจัดพื้นที่ Co-working space หรือห้องสมุดย่อยภายในวิทยาเขตให้มีขนาดเพียงพอต่อความต้องการของผู้ใช้บริการ เพื่อลดความรู้สึกถูกตัดขาดจากสังคมมหาวิทยาลัยหลัก และสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมทางสังคม 3) คณะกรรมการบริหารกองทุนการศึกษา ควรมีนโยบายการจัดหาทุนการศึกษาเพิ่มเติมหรือโครงการจ้างงานนักศึกษาภายในสถาบัน ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 1) บูรณาการความสุขเชิงโครงสร้าง สถาบันควรพัฒนาแนวทางการจัดการที่ครอบคลุมทั้งสุขภาพกาย สิ่งแวดล้อม และการเงิน โดยมองว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ส่งผลต่อความสุขของนักศึกษา 2) สร้างองค์กรแห่งความสุข นำแนวคิดจาก Happy Workplace และกรอบ Happy 8 กระทรวงสาธารณสุขมาปรับใช้ เพื่อสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่มีความสุขทั้งในระดับบุคคลและระดับองค์กร 3) ติดตามและประเมินผลต่อเนื่อง ควรมีการสำรวจความสุขของนักศึกษาเป็นระยะ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงนโยบายและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการจริง ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป 1) ควรศึกษาปัจจัยเชิงลึกที่ส่งผลต่อความสุข เช่น การจัดการเวลา การสนับสนุนจากครอบครัว และความมั่นคงทางเศรษฐกิจ 2) ควรเปรียบเทียบความสุขของนักศึกษาระหว่างสถาบัน เพื่อสร้างองค์ความรู้ในระดับประเทศ 3) ควรใช้วิธีการวิจัยแบบผสม (Mixed Methods) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพที่ครอบคลุม เช่น ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสุขควบคู่กับการสัมภาษณ์เชิงลึกหรือการสนทนากลุ่ม กับกลุ่มนักศึกษาที่มีความสุขระดับต่ำ เพื่ออธิบายบริบททางสังคมและสาเหตุเชิงลึกได้ครอบคลุมยิ่งขึ้น อันจะนำไปสู่การพัฒนานโยบายที่ตอบสนองต่อปัญหา

เอกสารอ้างอิง

กมลรัตน์ ทองสว่าง และคณะ. (2567). ระดับของความสุขและปัจจัยส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับความสุขของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิในศตวรรษที่ 21. วารสารพยาบาลทหารบก, 25(1), 86-94.

กมลรัตน์ ทองสว่าง และธนาวิทย์ กางการ. (2564). ความสุขของนักศึกษาหลักสูตรปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ (เอกสารนำเสนอ). การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 13. นครปฐม: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

กัญญาวีร์ วงษ์ศรีทรา และคณะ. (2569). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสุขในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน. วารสารศาสตร์การศึกษาและการพัฒนามนุษย์, 10(1), 13-29.

จตุรวัฒน์ ผนึกรัมย์. (2560). การศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับความสุขของนักศึกษา ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ปีการศึกษา 2559. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) . (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 38 ก หน้า 49-58. (1 พฤศภาคม 2562)

สุชาดา นิ้มวัฒนากุล และคณะ. (2561). ความสุขของนักศึกษาและบุคลากร วิทยาลัยพยาบาลพระปกเกล้าจันทบุรี และความคิดเห็นในการสร้างองค์กรแห่งความสุข. วารสารวิทยาลัยพยาบาลพระปกเกล้า จันทบุรี, 29(1), 138-147.

Best, J. W. (1977). Research in Education. (3rd ed.). Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.

Daniel, W. W. (2010). Biostatistics: Basic concepts and methodology for the health sciences. (9th ed.). New York: John Wiley & Sons.

Diener, E. (2026). Happiness: The science of subjective well-being. Retrieved May 8, 2026, from http://noba.to/qnw7g32t

Karnchanasubsin, T. & Jotaworn, S. (2023). Learning with happiness and academic achievement of university students in Thailand. Pakistan Journal of Psychological Research, 38(3), 509-522.

Thongsri, N. et al. (2024). Factors affecting the happiness of learners in higher education: Attitude, grade point average, and time management. Sustainability, 16(18), 8214. https://doi.org/10.3390/su16188214.

บทความวิจัย

การศึกษาประสิทธิผลของสถานศึกษาในกลุ่มอำเภอขุขันธ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3*

A STUDY ON SCHOOL EFFECTIVENESS IN KHUKHAN DISTRICT GROUP UNDER SISAKET PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 3

มณีรัตน์ ทองสุ*, เจริญวิชญ์ สมพงษ์ธรรม, ธนาศักดิ์ ข่ายกระโทก, สิริมา บูรณ์กุศล
Maneerat Thongsu*, Charoenwit Sompongtam, Tanasak Khaykratok, Sirima Boonkuson
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชธานี อุบลราชธานี ประเทศไทย
Faculty of Education, Ratchathani University, Ubon Ratchathani, Thailand
*Corresponding author E-mail: M6851056@rtu.ac.th
*Tel: 063-516-6992

บทคัดย่อ

การวิจัยแบบผสมผสานวิธีนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประสิทธิผลของสถานศึกษาในอำเภอขุขันธ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3 และ 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของสถานศึกษาในบริบทดังกล่าว กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ ได้แก่ ครูผู้สอน 273 คน จากประชากร 940 คน ซึ่งได้มาจากการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางของ Krejcie and Morgan และสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ ตามด้วยการสุ่มอย่างง่ายในแต่ละกลุ่มโรงเรียน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพได้จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 7 คน ซึ่งคัดเลือกแบบเจาะจงจากผู้มีประสบการณ์และเกี่ยวข้องกับการบริหารและการจัดการศึกษา เครื่องมือวิจัยประกอบด้วยแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 68 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อระหว่าง 0.39 - 0.92 และค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .99 รวมทั้งแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิผลของสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมากในด้านความพึงพอใจในการทำงาน การบริหารจัดการ การจัดการเรียนรู้ และการนิเทศติดตามประเมินผล ขณะที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาอังกฤษจาก O-NET ต่ำกว่าระดับประเทศในโรงเรียนร้อยละ 92 และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านใฝ่เรียนรู้อยู่ที่ร้อยละ 58.6 ข้อเสนอสำคัญ ได้แก่ การเร่งยกระดับผลสัมฤทธิ์ภาษาอังกฤษ การพัฒนาระบบสวัสดิการครู การเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน การบริหารตามหลักธรรมาภิบาล การออกแบบการเรียนรู้ที่เน้นการประยุกต์ใช้ และการใช้นิเทศติดตามเพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง บทคัดย่อฉบับนี้ปรับให้สอดคล้องกับข้อทักท้วงของผู้ประเมินที่ให้ระบุวิธีวิจัยแบบผสม ระบุเกณฑ์กลุ่มตัวอย่าง และนำเสนอผลสำคัญอย่างกระชับพร้อมสาระเชิงสถิติที่สอดคล้องกัน

คำสำคัญ: ประสิทธิผลของสถานศึกษา, การบริหารสถานศึกษา, การจัดการเรียนรู้, การนิเทศติดตามประเมินผล, การพัฒนาสถานศึกษา

Abstract

This mixed methods study aimed to: 1) Examine school effectiveness in Khukhan District under the Sisaket Primary Educational Service Area Office 3, and 2) Explore guidelines for improving school effectiveness in this context. The quantitative sample comprised 273 teachers drawn from a population of

* Received 28 April 2026; Revised 18 May 2026; Accepted 18 May 2026

940, with the sample size determined using the Krejcie and Morgan table; participants were selected through stratified random sampling followed by simple random sampling within each school group. Qualitative data were collected from seven key informants who were purposively selected for their experience and roles in educational administration and management. The research instruments consisted of a 68-item five-point rating scale questionnaire, with item discrimination values ranging from 0.39 to 0.92 and a reliability coefficient of .99, together with a semi-structured interview form. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and content analysis. The findings indicated that overall school effectiveness was at a high level in terms of job satisfaction, administration, learning management, and supervision, monitoring, and evaluation. Nevertheless, English O-NET achievement was below the national average in 92 percent of schools, while students' eagerness to learn was reported at 58.6 percent. Major recommendations included improving English achievement, enhancing teacher welfare, fostering desirable student characteristics, strengthening governance-based administration, designing learning activities that emphasize practical application, and applying supervision, monitoring, and evaluation for continuous improvement. This revised abstract was prepared in response to the reviewers' comments by explicitly identifying the mixed methods design, clarifying the sampling criteria, and presenting the key findings concisely and consistently.

Keywords: School Effectiveness, School Administration, Learning Management, Supervision and Evaluation, School Development

บทนำ

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศและเป็นเครื่องมือหลักในการพัฒนามนุษย์ให้เจริญงอกงามอย่างรอบด้าน ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา โดยเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ที่ดำเนินอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตและถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง การศึกษายังเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจของประเทศให้มีความยั่งยืน การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องในทุกมิติ โดยเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง สังคม และพฤติกรรมของคนอย่างมีเป้าหมาย ในบรรดาทรัพยากรการบริหาร อันประกอบด้วย กำลังคน งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และวิธีการจัดการ ทรัพยากรมนุษย์ถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุด การจัดการศึกษาจึงเป็นกระบวนการและเครื่องมือในการพัฒนาความรู้ ความคิด ค่านิยม คุณธรรม และความประพฤติของบุคคล เพื่อสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ และพัฒนาศักยภาพที่มีอยู่ในตัวบุคคลอย่างเต็มที่ ดังคำกล่าวที่ว่า ความรู้ของคนในชาติเป็นตัวชี้วัดคุณภาพของชีวิต ทำให้มนุษย์ปรับตัว และสามารถเพิ่มขีดความสามารถในการทำงานและเกิดการสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ได้วางเป้าหมายและทิศทางการจัดการศึกษาของประเทศ โดยมุ่งเน้นการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา พัฒนาระบบบริหารจัดการศึกษา และพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีสมรรถนะสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและการพัฒนาประเทศ แผนดังกล่าวยึดหลักสำคัญ ได้แก่ การจัดการศึกษาเพื่อปวงชน ความเท่าเทียมและทั่วถึง หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการมีส่วนร่วมของสังคม นอกจากนี้ แผนการศึกษาแห่งชาติยังสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs 2030) และคำนึงถึงประเด็นภายในประเทศ อาทิ คุณภาพของคนช่วงวัย การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของประเทศ และความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ โดยนำยุทธศาสตร์ชาติมาเป็นกรอบความคิดสำคัญในการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ (วีระศักดิ์ บุญญดิษฐ์, 2564)

ดังนั้นการให้ความสำคัญการพัฒนาประสิทธิผล จากแนวคิดของ Lunenburg, F. C., & Ornstein, A. C. ประสิทธิผลของสถานศึกษาจากมุมมองการบริหารจัดการเชิงระบบ ที่ครอบคลุมทั้งโครงสร้างองค์กร กระบวนการบริหารจัดการ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการมุ่งเน้นผลลัพธ์ของผู้เรียน ในทางปฏิบัติของระบบการศึกษาไทยยังคงประสบปัญหาและอุปสรรคหลายประการที่ (Lunenburg, F. C. & Ornstein, A. C., 2012) ซึ่งปัญหาหลักที่สะท้อนให้เห็นในปัจจุบันคือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในหลายพื้นที่ยังอยู่ในระดับต่ำและไม่เป็นที่น่าพอใจ โดยเฉพาะผลการทดสอบระดับชาติ (O-NET) ที่คะแนนของนักเรียนไทยยังต่ำกว่าค่าเฉลี่ยในหลายวิชา (สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ, 2567) นอกจากนี้ การบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาบางแห่งยังขาดคุณภาพ ไม่ว่าจะเป็นการขาดภาวะผู้นำ การขาดความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ ขาดการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และการบริหารที่ไม่เป็นระบบ ซึ่งปัญหาเหล่านี้ส่งผลต่อบรรยากาศและประสิทธิผลขององค์กรโดยตรง ปัญหาด้านบุคลากรก็เป็นอีกหนึ่งอุปสรรคสำคัญ เช่น ครูขาดความร่วมมือ ขาดแรงจูงใจในการทำงาน หรือขาดทักษะที่จำเป็น ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพการจัดการเรียนการสอนและบรรยากาศในสถานศึกษา ในขณะเดียวกันการปรับตัวของสถานศึกษาต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกยังไม่เพียงพอ เช่น การตอบสนองต่อเทคโนโลยีใหม่ ๆ หรือความต้องการของชุมชน การบริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิผลจึงนับว่าเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยาก เนื่องจากประสิทธิผลของสถานศึกษาไม่ได้หมายถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างเดียว หรือความพึงพอใจในการทำงานเพียงอย่างเดียว แต่หมายถึงการบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาโดยพิจารณาจากความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง และสามารถพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวกตลอดจนสามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นการให้ความสำคัญกับการพัฒนาประสิทธิผลในทางปฏิบัติจึงจำเป็นต้องมีการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคเหล่านี้อย่างเป็นระบบและครอบคลุมทุกมิติ

โรงเรียนในกลุ่มอำเภอขุขันธ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3 กำลังประสบวิกฤตด้านประสิทธิผลของสถานศึกษาที่ส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อคุณภาพการศึกษาโดยรวม โดยมีประเด็นปัญหาที่สำคัญดังนี้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยผลการประเมินความสามารถด้านการอ่าน (RT) ปีการศึกษา 2567 ลดลง ร้อยละ 22.2 และผลการทดสอบระดับชาติ (NT) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ลดลงร้อยละ 11.1 นอกจากนี้ ผลการคัดกรองความสามารถด้านการอ่านและการเขียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1ถึงประถมศึกษาปีที่ 6 มีผลการประเมินต่ำเพียงร้อยละ 14.22 ซึ่งสะท้อนว่านักเรียนขาดทักษะพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้น ความพึงพอใจในการทำงานอยู่ในระดับที่ต้องปรับปรุง ครูรู้สึกท้อแท้และขาดแรงจูงใจในการพัฒนาการเรียนการสอน ผู้ปกครองกังวลเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษา และนักเรียนขาดความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ สะท้อนถึงความจำเป็นในการสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนที่เน้นการมีส่วนร่วมและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาประสิทธิผลของโรงเรียนพิจารณาได้จากการมีทัศนคติทางบวกของนักเรียน นักเรียนขาดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ทั้งทักษะการคิดวิเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างเหมาะสม รวมถึงขาดความมั่นใจในตนเอง ความรับผิดชอบ และความสามารถในการแก้ปัญหา การวิจัยพบว่าโรงเรียนที่มีประสิทธิผลสูงมักเน้นการพัฒนาทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 เช่น ทักษะชีวิต การคิดสร้างสรรค์ และความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ การบริหารจัดการโรงเรียนขาดประสิทธิภาพ ผู้บริหารไม่สามารถสร้างวิสัยทัศน์ร่วมและกระตุ้นบุคลากรให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ การตัดสินใจเป็นแบบรวมศูนย์ขาดการมีส่วนร่วม และการบริหารทรัพยากรไม่เกิดประโยชน์สูงสุด ส่งผลให้การทำงานขาดความร่วมมือและไม่เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3, 2568)

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาประสิทธิผลของสถานศึกษาในกลุ่มอำเภอขุขันธ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3 เพื่อให้ได้ข้อมูลสารสนเทศสำหรับการวางแผนพัฒนาสถานศึกษา และเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของสถานศึกษาที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของสถานศึกษาในกลุ่มอำเภอขุขันธ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3

2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของสถานศึกษาในกลุ่มอำเภอขุขันธ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยแบ่งการดำเนินการออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาประสิทธิผลของสถานศึกษาในกลุ่มอำเภอขุขันธ์ และขั้นตอนที่ 2 การศึกษาแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของสถานศึกษาในกลุ่มอำเภอขุขันธ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3

1. ประชากรและตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอนในกลุ่มอำเภอขุขันธ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 940 คน จาก 11 กลุ่มโรงเรียน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูผู้สอน จำนวน 273 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากตารางของ Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. และสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) ตามกลุ่มโรงเรียน จากนั้นใช้การสุ่มอย่างง่ายในแต่ละกลุ่ม (Krejcie, R. V. & Morgan, D. W., 1970)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์ จำนวน 7 คน ประกอบด้วย รองผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา 1 คน ผู้อำนวยการโรงเรียน 3 คน รองผู้อำนวยการโรงเรียน 2 คน และครูผู้สอน 1 คน ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติงานในอำเภอขุขันธ์และมีประสบการณ์รับราชการ 25 ปีขึ้นไป โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 68 ข้อ แบ่งเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับประสิทธิผลของสถานศึกษา ครอบคลุม 4 ด้าน ได้แก่ ความพึงพอใจในการทำงาน การบริหารจัดการ การจัดการเรียนรู้ และการนิเทศติดตามประเมินผล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง สำหรับศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของสถานศึกษา

นอกจากนี้ ผู้วิจัยใช้ข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและข้อมูลคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนจากกลุ่มนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3 ประกอบการวิเคราะห์ผลการวิจัย

3. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

แบบสอบถามผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 คน และมีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67 - 1.00 จากการทดลองใช้กับครูที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน พบว่า ค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง 0.39 - 0.92 และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.99

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณจากครูผู้สอนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างด้วยแบบสอบถาม และเก็บข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและข้อมูลคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3 ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพเก็บรวบรวมโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ระหว่างวันที่ 1 - 30 พฤศจิกายน 2568

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษาที่ปฏิบัติงาน โดยการคำนวณหาค่าความถี่และค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)

5.2 วิเคราะห์ระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา ในอำเภอขุขันธ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3 ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 2) ความพึงพอใจในการทำงาน 3) คุณลักษณะอันพึงประสงค์ 4) การบริหารจัดการ 5) การจัดการเรียนการสอน และ 6) การนิเทศติดตามประเมินผล ด้วยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) นำไปแปลผลโดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ค่าเฉลี่ย 5 ระดับ จำแนกเป็นโดยรวมและรายด้าน และรายข้อ ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

ค่าเฉลี่ย 4.51 - 5.00 หมายถึง ประสิทธิผลของสถาน อยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.50 หมายถึง ประสิทธิผลของสถาน อยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51 - 3.50 หมายถึง ประสิทธิผลของสถาน อยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50 หมายถึง ประสิทธิผลของสถาน อยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.50 หมายถึง ประสิทธิผลของสถาน อยู่ในระดับน้อยที่สุด

5.3 วิเคราะห์การสัมภาษณ์ประสิทธิผลของสถานศึกษา ในอำเภอขุขันธ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3 ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 2) ความพึงพอใจในการทำงาน 3) คุณลักษณะอันพึงประสงค์ 4) การบริหารจัดการ 5) การจัดการเรียนการสอน และ 6) การนิเทศติดตามประเมินผล ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) การวิเคราะห์ค่าความถี่ (Frequency Analysis) นำไปแปลผลโดยเปรียบเทียบผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ในแต่ละประเด็น เพื่อหาความสอดคล้องและความแตกต่าง นำผลการวิเคราะห์ที่สอดคล้องกันมาสนับสนุนซึ่งกันและกัน เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย นำผลการวิเคราะห์ที่แตกต่างกันมาอธิบายเพิ่มเติม เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งและรอบด้านเกี่ยวกับประสิทธิผลของสถานศึกษา

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประสิทธิผลของสถานศึกษาในกลุ่มอำเภอขุขันธ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3 และ 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของสถานศึกษาในกลุ่มอำเภอขุขันธ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3 ผลการวิจัยสรุปตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาประสิทธิผลของสถานศึกษาในกลุ่มอำเภอขุขันธ์

ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิผลของสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการนิเทศ ติดตาม และประเมินผล มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.48, S.D. = 0.45) รองลงมา คือ ด้านการบริหารจัดการ ($\bar{X}$ = 4.46, S.D. = 0.44) ด้านการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X}$ = 4.45, S.D. = 0.45) และด้านความพึงพอใจในการทำงาน ($\bar{X}$ = 4.44, S.D. = 0.40) ตามลำดับ

1.1 ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ผลการประเมินความสามารถด้านการอ่าน (RT) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 พบว่า ด้านการอ่านออกเสียงสูงกว่าระดับประเทศร้อยละ 78.4 และด้านการอ่านรู้เรื่องสูงกว่าระดับประเทศร้อยละ 56.8 ผลการประเมินคุณภาพผู้เรียน (NT) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 พบว่า วิชาคณิตศาสตร์ต่ำกว่าระดับประเทศร้อยละ 56.8 ขณะที่วิชาภาษาไทยสูงกว่าระดับประเทศร้อยละ 54.5 ผลการทดสอบ O-NET ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า ทุกวิชาต่ำกว่าระดับประเทศ โดยวิชาภาษาอังกฤษ

ต่ำกว่าระดับประเทศร้อยละ 92 วิชาคณิตศาสตร์ต่ำกว่าระดับประเทศร้อยละ 73.9 และวิชาวิทยาศาสตร์กับวิชาภาษาไทยต่ำกว่าระดับประเทศร้อยละ 64.8 เท่ากัน

1.2 ด้านความพึงพอใจในการทำงาน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.44, S.D. = .40) ทั้งในส่วนของปัจจัยจูงใจและปัจจัยค้ำจุน ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูง ได้แก่ ความสำเร็จของงาน ความรับผิดชอบ ลักษณะงานที่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และความชัดเจนของนโยบายองค์การ ขณะที่ประเด็นด้านเงินเดือนและสวัสดิการมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่น แม้ยังอยู่ในระดับมาก

1.3 ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน โดยรวมอยู่ในระดับดีเยี่ยม ด้านที่มีค่าร้อยละสูงสุด ได้แก่ รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ร้อยละ 100 รองลงมาคือ รักความเป็นไทย ร้อยละ 88.3 และซื่อสัตย์สุจริต ร้อยละ 81.8 อย่างไรก็ตาม ด้านใฝ่เรียนรู้มีค่าต่ำสุดที่ร้อยละ 58.6

1.4 ด้านการบริหารจัดการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.46, S.D. = .44) ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูง ได้แก่ การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน การมีกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เป็นระบบ และการมีแผนยุทธศาสตร์ที่สอดคล้องกับนโยบายการศึกษาและความต้องการของชุมชน ขณะที่การบริหารความเสี่ยงเป็นประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่น

1.5 ด้านการจัดการเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.45, S.D. = .45) ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูง ได้แก่ การส่งเสริมการอภิปรายกลุ่มย่อยเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การยอมรับความแตกต่างและความหลากหลายของความคิด และการจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ส่วนประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ความสามารถของผู้เรียนในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

1.6 ด้านการนิเทศ ติดตาม และประเมินผล โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.48, S.D. = .45) ทั้งการนิเทศตามแนวคิดการโค้ชชิ่งและการประเมินผลยุคที่ 4 ประเด็นเด่น ได้แก่ การประเมินที่ครอบคลุมด้านความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม การได้รับข้อมูลป้อนกลับอย่างต่อเนื่อง และการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการประเมิน

2. ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของสถานศึกษาในกลุ่มอำเภอขุขันธ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3

2.1 ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ควรเร่งยกระดับและพัฒนาทักษะวิชาภาษาอังกฤษอย่างเร่งด่วน โดยจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร และสอนซ่อมเสริมเพื่อแก้ไขปัญหาผลการทดสอบ O-NET ที่ต่ำกว่าระดับประเทศ นอกจากนี้ ควรพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอนวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาไทยอย่างต่อเนื่อง

2.2 ด้านความพึงพอใจในการทำงาน ควรปรับปรุงระบบสวัสดิการและสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานให้เพียงพอ ควรมอบหมายงานให้ตรงกับความรู้ความสามารถ และควรจัดสรรภาระงานให้สมดุลมากขึ้น

2.3 ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ควรปลูกฝังความมุ่งมั่นในการทำงาน ความรับผิดชอบ และความเพียรพยายามให้แก่นักเรียน พร้อมทั้งส่งเสริมความใฝ่รู้ใฝ่เรียนและธำรงรักษาความซื่อสัตย์สุจริต

2.4 ด้านการบริหารจัดการ ควรส่งเสริมการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล เน้นความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย รวมทั้งผู้บริหารควรแสดงวิสัยทัศน์และพัฒนาระบบบริหารความเสี่ยงของสถานศึกษา

2.5 ด้านการจัดการเรียนรู้ ควรออกแบบหน่วยการเรียนรู้ที่เน้นการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน ควรพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการสังเคราะห์ข้อมูล และเปิดโอกาสให้นักเรียนสะท้อนคิดจากการเรียนรู้

2.6 ด้านการนิเทศติดตามประเมินผล ควรใช้กระบวนการวัดและประเมินผลเพื่อการพัฒนาติดตามการแก้ปัญหาการจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง และพัฒนาระบบนิเทศภายในที่ช่วยเติมเต็มความรู้และทักษะของครู

อภิปรายผล

ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิผลของสถานศึกษาในกลุ่มอำเภอขุขันธ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3 โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการนิเทศติดตามประเมินผล ด้านการบริหารจัดการ ด้านการจัดการเรียนรู้ และด้านความพึงพอใจในการทำงาน สะท้อนให้เห็นว่าสถานศึกษาสามารถดำเนินภารกิจหลักได้อย่างมีคุณภาพ และบรรลุเป้าหมายของการจัดการศึกษาในหลายมิติ ทั้งด้านผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน กระบวนการบริหารจัดการ และการพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษา (Hoy, W. K. & Miskel, C. G., 1991); (Mott, P. E., 1972); (กิตติพร พรหมงาม, 2560)

เมื่อพิจารณาด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่า ผลการประเมิน RT ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และผลการประเมิน NT วิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 อยู่ในระดับที่น่าพอใจ แต่ผลการทดสอบ O-NET ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ต่ำกว่าระดับประเทศทุกวิชา โดยเฉพาะภาษาอังกฤษที่ต่ำกว่าระดับประเทศร้อยละ 92 ประเด็นนี้สะท้อนว่าการพัฒนาทักษะพื้นฐานของผู้เรียนอาจทำได้ดีในระดับหนึ่ง แต่การยกระดับสู่ทักษะวิชาการขั้นสูงและการประยุกต์ใช้ความรู้ยังต้องได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมอย่างจริงจัง (Hoy, W. K. & Miskel, C. G., 1991); (Edmonds, R., 1979)

ด้านความพึงพอใจในการทำงานของครูอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านความสำเร็จของงาน ความรับผิดชอบ และความเหมาะสมของลักษณะงาน สะท้อนว่าครูมีแรงจูงใจภายในในการปฏิบัติงาน อย่างไรก็ตาม ด้านเงินเดือนและสวัสดิการมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าประเด็นอื่น จึงชี้ให้เห็นว่าการสนับสนุนด้านคุณภาพชีวิตและสวัสดิการยังเป็นปัจจัยสำคัญต่อขวัญกำลังใจและประสิทธิภาพในการทำงานของครู (Maslow, A. H., 1943); (Herzberg, F. et al., 1959)

ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับดีเยี่ยม แต่ด้านใฝ่เรียนรู้มีค่าต่ำสุด ผลดังกล่าวสะท้อนว่าสถานศึกษาสามารถปลูกฝังค่านิยมพื้นฐานได้ดี แต่ยังต้องพัฒนากิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความใฝ่รู้ ความเพียร และการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อสร้างพื้นฐานของการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Edmonds, R., 1979); (Bandura, A., 1977)

ด้านการบริหารจัดการอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยี การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ และการจัดกระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบ อย่างไรก็ตาม ประเด็นด้านการบริหารความเสี่ยงยังมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่น จึงควรพัฒนาระบบบริหารความเสี่ยงควบคู่กับการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและความโปร่งใสขององค์กร ความสำเร็จในด้านเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษามีการปฏิบัติหน้าที่ทางการบริหารอย่างเป็นระบบตามแนวคิดของ Fayol, H. ประกอบด้วย การวางแผน (Planning) และการควบคุม (Controlling) เพื่อให้กิจกรรมต่าง ๆ เข้ากันได้กับแผนที่วางไว้ (Fayol, H., 1949) และยังสอดคล้องกับการประเมินองค์กรตามกรอบ PMQA ที่เน้นการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์และการจัดการกระบวนการ (Yukl, G., 2012)

ด้านการจัดการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะการส่งเสริมการอภิปรายกลุ่มย่อย การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการยอมรับความแตกต่างหลากหลายของความคิด แสดงให้เห็นว่าครูมีความพยายามจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้เชิงรุกและแนวคิดการสร้างความรู้ผ่านปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Bonwell, C. C., 1991); (Vygotsky, L. S., 1978) อย่างไรก็ตาม ความสามารถของผู้เรียนในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ใน

ชีวิตประจำวันยังมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าประเด็นอื่น จึงสะท้อนว่าการจัดการเรียนรู้ยังควรพัฒนาให้เชื่อมโยงกับบริบทจริงมากยิ่งขึ้น โดยออกแบบหน่วยการเรียนรู้หรือสถานการณ์การเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการประยุกต์ใช้ความรู้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมายและนำไปใช้ได้จริง (Arizona Board of Regents, 2000); (Bonwell, C. C., 1991)

ด้านการนิเทศ ติดตาม และประเมินผล อยู่ในระดับมาก ทั้งด้านการนิเทศตามแนวคิดการโค้ชชิ่งและด้านการประเมินผลยุคที่ 4 โดยเฉพาะประเด็นการประเมินที่ครอบคลุมด้านความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม การได้รับข้อมูลป้อนกลับอย่างต่อเนื่อง และการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการประเมิน สะท้อนให้เห็นว่าสถานศึกษามีกระบวนการนิเทศและประเมินผลที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้และการยอมรับผลการประเมินร่วมกัน แม้ผลการวิจัยจะอยู่ในระดับมาก แต่ยังควรพัฒนาการใช้ผลการนิเทศและผลการประเมินเพื่อปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง ให้การนิเทศเป็นกลไกในการเสริมสร้างความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่ดีของครูผู้สอนอย่างแท้จริง และให้การประเมินเป็นเครื่องมือเพื่อการพัฒนา มากกว่าการตัดสินเพียงอย่างเดียว อันจะนำไปสู่การยกระดับประสิทธิผลของสถานศึกษาอย่างยั่งยืนต่อไป (Mink, O. G. et al., 1993); (Guba, E. G. & Lincoln, Y. S., 1989)

สรุปและข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ 1) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3 ควรกำหนดมาตรการและแผนพัฒนาที่ชัดเจนในการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมส่งเสริมการสื่อสารภาษาอังกฤษ การสอนซ่อมเสริม และการพัฒนาครูผู้สอนอย่างต่อเนื่อง 2) สถานศึกษาควรพัฒนาระบบสวัสดิการ สิ่งอำนวยความสะดวก และการสร้างขวัญกำลังใจให้แก่ครูและบุคลากร เพื่อส่งเสริมความพึงพอใจในการทำงานและเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน 3) สถานศึกษาควรปลูกฝังความรับผิดชอบ ความมุ่งมั่นในการทำงาน ความเพียรพยายาม และความใฝ่เรียนรู้ของนักเรียน ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่ต่อเนื่องและเหมาะสมกับช่วงวัย 4) ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล โดยเน้นความโปร่งใส การมีส่วนร่วม การตรวจสอบได้ และการวางระบบบริหารความเสี่ยงที่ครอบคลุมภารกิจของโรงเรียน 5)ครูผู้สอนควรออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิดวิเคราะห์ การลงมือปฏิบัติ การสะท้อนคิด และการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน และ 6)สถานศึกษาควรใช้ระบบนิเทศติดตามและประเมินผลเพื่อการพัฒนา โดยเน้นการให้ข้อมูลป้อนกลับ การติดตามผลอย่างต่อเนื่อง และการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพภายในโรงเรียน ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป 1) ควรศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาในพื้นที่ 2) ควรศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยความสำเร็จของสถานศึกษาที่มีประสิทธิผลสูงกับสถานศึกษาที่มีประสิทธิผลต่ำ เพื่อถอดบทเรียนเชิงปฏิบัติที่ชัดเจน 3) ควรศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยด้านสวัสดิการ คุณภาพชีวิตครู และประสิทธิผลของการจัดการเรียนรู้ และ 4) ควรพัฒนานวัตกรรมระบบนิเทศภายในแบบออนไลน์หรือแพลตฟอร์ม PLC ดิจิทัลที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนขนาดเล็กและโรงเรียนขยายโอกาส

เอกสารอ้างอิง

กิตติพร พรหมงาม. (2560). ภาวะผู้นำการศึกษาทางวิชาการที่มีความสำคัญอย่างยิ่งของโรงเรียนในกรุงโซล คณะกรรมการสำนักงานเขตพื้นที่โรมันฉะเชิงเทราเขต1. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

วีระศักดิ์ บุญญดิษฐ์. (2564). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579: กรอบแนวทางการพัฒนาการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.

สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ. (2567). รายงานผลการทดสอบทางการศึกษา ระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ปีการศึกษา 2566. เรียกใช้เมื่อ 5 มกราคม 2568 จาก https://www.niets.or.th

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3. (2568). รายงานผลการดำเนินงานด้านการศึกษา ปีการศึกษา 2568. ศรีสะเกษ: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3.

Arizona Board of Regents. (2000). Authentic learning. Arizona: Arizona Board of Regents.

Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. Psychological Review, 84(2), 191-215.

Bonwell, C. C. (1991). Active learning: Creating excitement in the classroom. Washington, DC: The George Washington University.

Edmonds, R. (1979). Effective schools for the urban poor. Educational Leadership, 37(1), 15-23.

Fayol, H. (1949). General and industrial management. London: Pitman.

Guba, E. G. & Lincoln, Y. S. (1989). Fourth generation evaluation. Newbury Park, CA: Sage.

Herzberg, F. et al. (1959). The motivation to work. (2nd ed.). New York: John Wiley & Sons.

Hoy, W. K. & Miskel, C. G. (1991). Educational administration: Theory, research, and practice. (4th ed.). New York: McGraw-Hill.

Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. Educational and Psychological Measurement, 30(3), 607-610.

Lunenburg, F. C. & Ornstein, A. C. (2012). Educational administration: Concepts and practices. (6th ed.). Belmont, CA: Wadsworth/Cengage Learning.

Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. Psychological Review, 50(4), 370-396.

Mink, O. G. et al. (1993). Developing high-performance people: The art of coaching. Reading. MA: Addison-Wesley.

Mott, P. E. (1972). The characteristics of effective organizations. New York: Harper & Row.

Vygotsky, L. S. (1978). Mind in society: The development of higher psychological processes. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Yukl, G. (2012). Effective leadership behavior: What we know and what questions need more attention. Academy of Management Perspectives, 26(4), 66-85.

บทความวิจัย

ภาวะผู้นำใฝ่บริการในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช*

THE SERVANT LEADERSHIP OF SCHOOL ADMINISTRATOR IN THE 21ST CENTURY AFFECTING THE STUDENT CARE AND SUPPORT SYSTEM OF SCHOOL UNDER THE SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE NAKHON SI THAMMARAT

นัฐภัทร พสุหิรัญนิกร*, ธณัฐชา รัตนพันธ์, นพรัตน์ ชัยเรือง

Nattapat Pasuhirannikorn*, Thanatcha Rattanapan, Nopparat Chairueng

หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

Master of Education, Program in Educational Administration, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Nakhon Si Thammarat, Thailand

*Corresponding author E-mail: 6755701007@nstru.ac.th

*Tel: 091-756-1643

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาภาวะผู้นำใฝ่บริการในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา 2) ศึกษาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา 3) ศึกษาภาวะผู้นำใฝ่บริการในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา และ 4) ศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำใฝ่บริการในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช ปีการศึกษา 2567 จำนวน 127 คน ผู้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพ จำนวน 3 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ มีค่าดัชนีความสอดคล้องรายข้อทั้งฉบับ 1.00 มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ .938 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน ผลการวิจัย พบว่า 1) ภาวะผู้นำใฝ่บริการในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า อยู่ในระดับด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ด้านการสร้างชุมชน 2) การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ด้านการรู้จักนักเรียน เป็นรายบุคคล 3) ภาวะผู้นำใฝ่บริการในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา โดยภาพรวม พบว่า มีความสัมพันธ์ในเชิงบวก อย่างมีนัยสำคัญ ที่ระดับ .01 และ 4) แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำใฝ่บริการของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา พบว่า ผู้บริหารควรเปิดพื้นที่รับฟังปัญหาของครูร่วมกับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำใฝ่บริการในศตวรรษที่ 21, ผู้บริหารโรงเรียน, ระบบการดูแลและสนับสนุนนักศึกษา, สำนักงานเขตการศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช

* Received 29 April 2026; Revised 8 May 2026; Accepted 17 May 2026

Abstract

The purposes of this research are 1) study the servant leadership of school administrator in the 21st century 2) study the student care and support system of school 3) study the servant leadership of school administrator in the 21st century affecting the student care and support system of school and 4) studied guidelines for developing the servant leadership of school administrator in the 21st century affecting the student care and support system of school under the Secondary Educational Service Area Office Nakhon Si Thammarat. The sample consisted of 127, 3 Qualitative Interviewee school administrator under the Secondary Educational Service Area Office Nakhon Si Thammarat in the 2024 academic year. The research instruments were questionnaires and interview forms. The item-objective congruence (IOC) index was 1.00, and the overall reliability coefficient was .938. Statistics used for data analysis included frequency, percentage, mean, standard deviation, and stepwise multiple regression analysis. The research finding were as follow: 1) The Servant Leadership of School Administrator in the 21st Century, the aspect with the highest average was building community. 2) The Student Care and Support System of School, the aspect with the highest average was knowing students individually. 3) The Servant Leadership of School Administrator in the 21st Century Affecting The Student Care and Support System of School, overall, it was found that there was a positive relationship. which was statistically significant at the .01 level. and 4) Guidelines for developing The Servant Leadership of School Administrator in the 21st Century Affecting The Student Care and Support System of School, it was found that Administrators should open up a space to listen to teachers with the student support system to be concrete.

Keywords: The Servant Leadership The 21st, School Administrator, The Student Care and Support System, The Secondary Educational Service Area Office Nakhon Si Thammarat

บทนำ

สภาวการณ์ของสังคมโลกในศตวรรษที่ 21 ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่เป็นพลวัต ทั้งในด้านการเคลื่อนย้ายทรัพยากรมนุษย์ เทคโนโลยีและสารสนเทศ ซึ่งส่งผลต่อความซับซ้อนของระบบทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับภูมิภาคและระดับนานาชาติ การเตรียมความพร้อม ให้แก่ผู้เรียนในอนาคตจึงต้องอาศัยการกำหนดผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ทางการศึกษาที่เป็นบูรณาการ โดยมีค่านิยมหลักเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน อาทิเช่น ความพากเพียร ความพอเพียง และความเท่าเทียมทางสังคม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2565) ในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ การพัฒนาประเทศสู่เป้าหมายที่ยั่งยืน จำเป็นต้องมี การวางรากฐานการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างเป็นระบบและบูรณาการ โดยมุ่งเน้นการยกระดับศักยภาพบุคคลในทุกมิติและทุกช่วงวัย เพื่อสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่เปี่ยมด้วยคุณภาพ เผชิญกับด้านสุขภาวะทางกาย ทางจิตใจ ทางสติปัญญา และทางอารมณ์ ประชาชนไทยในอนาคตจึงควรเป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม มีจิตสำนึกที่ดีงาม และยึดมั่นในความเหมาะสม พร้อมทั้งมีทักษะการพัฒนาตนตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถของตนเองไปสู่พลเมืองที่มีทักษะขั้นสูง เป็นนวัตกรที่เพียบพร้อม และผู้นำองค์กรสมัยใหม่ที่มีสัมมาอาชีพเป็นผลผลิตแก่ประเทศชาติ อันเป็นกำลังหลักที่สำคัญ ในการขับเคลื่อนขีดความสามารถต่อการแข่งขันของประเทศอย่างเต็มศักยภาพ

ภาวะผู้นำใฝ่บริการในยุคศตวรรษที่ 21 สะท้อนถึงการบริหารจัดการที่เน้นมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Human-Centered Leadership) โดยผู้นำมุ่งเน้นการสร้างคุณค่าให้แก่บุคลากรและองค์กรเหนือกว่าการมุ่งเน้นผลประโยชน์ทางการเงินหรืออำนาจการควบคุม คุณลักษณะเด่นประกอบด้วย การอุทิศตนเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้อื่น การยอมรับความแตกต่างทางความคิดและการสร้างวัฒนธรรมแห่งความไว้วางใจผ่านความซื่อสัตย์ และการเปิดเผยข้อมูลอย่างเป็นระบบการบริหารงานในรูปแบบนี้เปลี่ยนบทบาทจากผู้ควบคุมกลายเป็นผู้สนับสนุนที่ส่งเสริมอิสระในการตัดสินใจและการพัฒนาสมรรถนะส่วนบุคคล เพื่อให้ผู้ตามสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดบนพื้นฐานของจรรยาบรรณวิชาชีพและความร่วมมือร่วมใจภายในกลุ่ม อัตลักษณ์ของผู้นำใฝ่บริการในยุคปัจจุบันมุ่งเน้นที่สมรรถนะด้านมนุษยสัมพันธ์และการบริหารจัดการเชิงบูรณาการ ผู้นำใฝ่บริการจะขับเคลื่อนองค์กรผ่านกระบวนการจูงใจและการเสริมพลังอำนาจให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชามากกว่าการใช้อำนาจตามโครงสร้างสายงาน แก่นแท้ของผู้นำใฝ่บริการในศตวรรษที่ 21 จึงมิใช่การมุ่งสู่สถานะทางอำนาจ (Power-Driven) แต่การตอบสนองต่อกระแสเรียกแห่งการรับใช้ (The Call to Serve) (สมชาย เทพแสง และอรจิรา เทพแสง, 2549) ซึ่งถือเป็นพันธกิจหลักในการสร้างการเติบโตให้แก่สมาชิกในองค์กรโดยมีเป้าหมายสูงสุดคือ ประโยชน์สุขของส่วนรวมและความยั่งยืนของสถานศึกษา คุณลักษณะที่สำคัญของผู้นำใฝ่บริการ ในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ การเข้าใจผู้อื่น การมีวิสัยทัศน์ การมองการณ์ไกล การมุ่งมั่นพัฒนาบุคคล และการสร้างชุมชน อีกทั้งระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นกลไกการพัฒนาผู้เรียนเชิงรุกที่บูรณาการการดูแลคุ้มครองและการส่งเสริมพัฒนาการเข้าด้วยกัน ผ่านการดำเนินงานที่เป็นองค์รวมโดยคุณครูที่ปรึกษา และบุคลากรที่เกี่ยวข้องมุ่งเน้นการสร้างเสริมทักษะชีวิตและภูมิคุ้มกันทางจิตสังคมเพื่อให้นักเรียนบรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ มีความพร้อมในการเผชิญ ความท้าทายและสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและปลอดภัย

ผู้ที่มีบทบาทและสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานของสถานศึกษา ก็คือ ผู้บริหารสถานศึกษาทำหน้าที่เป็นผู้กำหนดทิศทางและกลั่นกรองวิสัยทัศน์สู่การปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ เมื่อประยุกต์ใช้ภาวะผู้นำใฝ่บริการ ผู้บริหารจะให้ความสำคัญกับกระบวนการตัดสินใจแบบมีส่วนร่วมและการเสริมสร้างคุณค่าให้แก่บุคลากรเหนือกว่าการมุ่งเน้นผลกำไร หรือการแข่งขันเชิงเปรียบเทียบพฤติกรรมผู้นำที่เน้นการสนับสนุนและพัฒนาศักยภาพผู้ร่วมงาน ไม่เพียงแต่จะช่วยยกระดับ ขีดความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ในสถานศึกษาเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มุ่งเน้นการบริการและการพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางการศึกษาให้มีความสมบูรณ์สอดคล้องกับความต้องการของสังคมในศตวรรษที่ 21 จำเป็นอย่างยิ่งในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาเป็นกลไกหลักที่จำเป็นอย่างยิ่งในการยกระดับคุณภาพผู้เรียนแบบองค์รวม (Holistic Development) เพื่อหล่อหลอมให้นักเรียนมีศักยภาพ พร้อมทั้งด้านสติปัญญา และคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ โดยมุ่งเน้นการสร้างวิถีชีวิตที่มีคุณภาพและมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม อันเป็นรากฐานสำคัญ ส่งผลทำให้เป็นแรงขับเคลื่อนสังคมให้ก้าวหน้าถาวรต่อไป

ดังนั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาภาวะผู้นำใฝ่บริการในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช ใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาและก้าวหน้ายั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำใฝ่บริการในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช

2. เพื่อศึกษาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช

3. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำใฝ่บริการในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช

4. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำใฝ่บริการในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research)

ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย 1) ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช ข้อมูล ณ วันที่ 10 พฤศจิกายน 2567 ในปีการศึกษา 2567 จำนวน 190 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช, 2567) 2) กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช จำนวน 71 โรงเรียน โดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามตาราง ของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie, R. V. & Morgan, D. W., 1970) ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 127 คน แล้วสุ่ม กลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยใช้ขนาดของโรงเรียนเป็นตัวแบ่งชั้น และคำนวณหาจำนวนของกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนประชากรแต่ละชั้น จากนั้นดำเนินการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย ให้ครบตามสัดส่วนที่กำหนด ซึ่งจะได้กลุ่มตัวอย่างตามขนาดของโรงเรียน และ 3) ผู้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพ คือ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ผู้บริหารสถานศึกษาที่ได้รับรางวัลโรงเรียนพระราชทาน โรงเรียนคุณภาพ หรือสถานศึกษาที่ได้รับการคัดเลือกรางวัลทรงคุณค่า OBEC AWARDS หรือจากสถานศึกษาที่ได้รับการคัดเลือกสถานศึกษาเพื่อรับรางวัลระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แบบสอบถาม จำนวน 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 7 ข้อ, ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำใฝ่บริการในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 30 ข้อ และตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา จำนวน 50 ข้อ และ 2) แบบสัมภาษณ์ จำนวน 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ จำนวน 7 ข้อ, ตอนที่ 2 รายการสัมภาษณ์ จำนวน 6 ข้อ และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ จำนวน 1 ข้อ

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ ประกอบด้วย 1) แบบสอบถาม ค้นคว้าเอกสาร หลักฐานต่าง ๆ ของภาวะผู้นำใฝ่บริการในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา กำหนดกรอบแนวคิด และขอบข่ายเพื่อสร้างเครื่องมือตรงกับวัตถุประสงค์ สร้างเครื่องมือที่ใช้ ในการวิจัย นำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเสนอต่อประธานและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบและนำข้อเสนอแนะมาแก้ไขปรับปรุง นำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบพิจารณาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา นำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบแก้ไขอีกครั้ง และนำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยที่ปรับปรุงแก้ไขเรียบร้อยแล้วนำไปทดลองใช้ (Try out) กับผู้บริหารสถานศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อตรวจสอบความชัดเจนของภาษาและนำไปหาค่าความเชื่อมั่น และ 2) แบบสัมภาษณ์ ค้นคว้าเอกสาร หลักฐานต่าง ๆ ของภาวะผู้นำใฝ่บริการในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา กำหนดกรอบแนวคิด ขอบข่ายเพื่อสร้างเครื่องมือให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ สร้างแบบสัมภาษณ์ เรื่อง ภาวะผู้นำใฝ่บริการในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช สร้างจากกรอบแนวคิด นำแบบสัมภาษณ์เสนอต่อประธาน และที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบและนำข้อเสนอแนะมาแก้ไขปรับปรุง นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ตรวจสอบความถูกต้อง แล้วนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิชุดเดียวกันตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา และนำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแก้ไขเรียบร้อยแล้วไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

การเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 1) แบบสอบถาม ผู้วิจัยทำหนังสือถึงบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช เพื่อนำเอกสารไปยังผู้บริหารสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช และเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ได้กำหนดไว้ ดำเนินการส่งแบบสอบถามผ่านทางระบบ AMSS ของทุกโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูล ออกแบบฟอร์มแบบสอบถาม ผ่าน Google Form แสดงเป็น QR Code แนบไปพร้อมกับหนังสือในการเก็บข้อมูล ตรวจสอบเพื่อความแม่นยำ และจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามภายหลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูล และดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ แล้วนำผลวิเคราะห์ข้อมูลมานำเสนอตามวัตถุประสงค์และสมมติฐานของการวิจัยเพื่อศึกษาค้นคว้าต่อไป และ 2) แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยทำหนังสือถึงบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช เพื่อให้ออกหนังสือไปยังผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ได้กำหนดไว้ ผ่านระบบ AMSS ผู้วิจัยนัดหมายกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 3 คน เพื่อทำการสัมภาษณ์ ตามวันเวลาและสถานที่ ที่กำหนด ดำเนินการสัมภาษณ์ต่อผู้ให้สัมภาษณ์ตามวันและเวลาที่กำหนด และนำข้อมูลจากสัมภาษณ์ไปวิเคราะห์ข้อมูล แล้วนำผลวิเคราะห์ข้อมูลมานำเสนอตามวัตถุประสงค์และสมมติฐานของการวิจัยเพื่อศึกษาค้นคว้าต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย 1) แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม ตอนที่ 1 ซึ่งเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้สถิติค่าแจกแจงความถี่ และค่าร้อยละ แล้วเสนอเป็นตารางประกอบความเรียงท้ายตาราง วิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม ตอนที่ 2 ซึ่งเป็นแบบสอบถามระดับภาวะผู้นำใฝ่บริการในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช โดยวิธีวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เป็นรายข้อ รายด้าน และภาพรวม ซึ่งผู้วิจัยได้นำค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ไปพิจารณากับเกณฑ์การแปลผลช่วงคะแนนเฉลี่ยเป็น 5 ระดับ วิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม ตอนที่ 3 ซึ่งเป็นแบบสอบถามระดับการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เป็นรายข้อ รายด้าน และภาพรวม ซึ่งผู้วิจัยได้นำค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ไปพิจารณากับเกณฑ์การแปลผลช่วงคะแนนเฉลี่ยเป็น 5 ระดับ วิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำใฝ่บริการของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และเมื่อพบความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) และการวิเคราะห์ภาวะผู้นำใฝ่บริการของผู้บริหารสถานศึกษากับ การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช และสร้างสมการถดถอยเพื่อพยากรณ์ตัวแปรตาม โดยการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน และ 2) แบบสัมภาษณ์ นำข้อมูลการให้สัมภาษณ์ ของผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคนมาวิเคราะห์เนื้อหาสรุปประเด็นสำคัญ และนำเสนอโดยการพรรณนาวิเคราะห์ และวิเคราะห์ขอเสนอแนะ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา สรุปประเด็นสำคัญ และนำเสนอโดยการพรรณนาวิเคราะห์

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย 1) การแจกแจงความถี่, 2) ร้อยละ, 3) ค่าเฉลี่ย, ($\bar{X}$) 4) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.), 5) การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และ 6) การวิเคราะห์วิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 1 จำนวน และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามข้อมูลทั่วไป (n = 127)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	59	46.46
หญิง	63	49.60
ไม่ประสงค์ระบุ	5	3.94
รวม	**127**	**100**
2. อายุ		
31 - 40 ปี	4	3.15
41 - 50 ปี	57	44.88
51 - 55 ปี	50	39.37
มากกว่า 55 ปีขึ้นไป	16	12.60
รวม	**127**	**100**
3. วุฒิการศึกษา		
ปริญญาตรี	0	0
ปริญญาโท	123	96.85
ปริญญาเอก	4	3.15
รวม	**127**	**100**
4. ตำแหน่งในปัจจุบัน		
รองผู้อำนวยการสถานศึกษา	96	75.59
ผู้อำนวยการสถานศึกษา	31	24.41
รวม	**127**	**100**
5. ขนาดของโรงเรียน		
ขนาดเล็ก นักเรียน 1 - 120 คน	5	3.94
ขนาดกลาง นักเรียน 121 - 719 คน	39	30.71
ขนาดใหญ่ นักเรียน 720 - 1,679 คน	42	33.07
ขนาดใหญ่พิเศษ นักเรียน 1,680 คนขึ้นไป	41	32.28
รวม	**127**	**100**
6. ประสบการณ์ในการทำงาน		
น้อยกว่า 5 ปี	5	3.94
5 - 10 ปี	43	33.86
มากกว่า 10 ปีขึ้นไป	79	62.20
รวม	**127**	**100**
7. ประสบการณ์ในการเป็นผู้บริหารสถานศึกษา		
น้อยกว่า 5 ปี	11	8.66
5 - 10 ปี	13	10.24
11 - 15 ปี	55	43.31
16 - 20 ปี	33	25.98
มากกว่า 20 ปีขึ้นไป	15	11.81
รวม	**127**	**100**

จากตารางที่ 1 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีทั้งหมด จำนวน 127 คน คิดเป็นร้อยละ 100 เป็นเพศชาย จำนวน 59 คน คิดเป็น ร้อยละ 46.46 เป็นเพศหญิง จำนวน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 49.60 และไม่ประสงค์ระบุ 5 คน คิดเป็นร้อยละ 3.94

ผู้ตอบแบบสอบถามมีช่วงอายุ คือ อายุ 31 - 40 ปี จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 3.15 อายุ 41 - 50 ปี จำนวน 57 คน คิดเป็นร้อยละ 44.88 อายุ 51 - 55 ปี จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 39.37 และอายุมากกว่า 55 ปีขึ้นไป จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 12.60

ผู้ตอบแบบสอบถามมีวุฒิการศึกษา คือ วุฒิการศึกษาปริญญาโท จำนวน 123 คน คิดเป็นร้อยละ 96.85 และวุฒิการศึกษาปริญญาเอก จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 3.15

ผู้ตอบแบบสอบถามมีตำแหน่งปัจจุบัน คือ รองผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 96 คน คิดเป็นร้อยละ 75.59 และผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 24.41

ผู้ตอบแบบสอบถามมีขนาดของสถานศึกษา คือ ขนาดของสถานศึกษาขนาดเล็ก นักเรียน 1 - 120 คน มีจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 3.94 ขนาดของสถานศึกษาขนาดกลาง นักเรียน 121 - 719 คน จำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 30.71 ขนาดของสถานศึกษาขนาดใหญ่ นักเรียน 720 - 1,679 คน จำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 33.07 และขนาดของสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ นักเรียน 1,680 คนขึ้นไป จำนวน 41 คน คิดเป็นร้อยละ 32.28

ผู้ตอบแบบสอบถามมีประสบการณ์ในการทำงาน คือ มีประสบการณ์ในการทำงานน้อยกว่า 5 ปี จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 3.94 มีประสบการณ์ในการทำงาน 5 - 10 ปี จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 33.86 และมีประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า 10 ปีขึ้นไป จำนวน 79 คน คิดเป็นร้อยละ 62.20

ผู้ตอบแบบสอบถามมีประสบการณ์ในการเป็นผู้บริหารสถานศึกษา คือ มีประสบการณ์ในการเป็นผู้บริหารสถานศึกษา น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 8.66 มีประสบการณ์ในการเป็นผู้บริหารสถานศึกษา 5 - 10 ปี จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 10.24 มีประสบการณ์ในการเป็นผู้บริหารสถานศึกษา 11 - 15 ปี จำนวน 55 คน คิดเป็นร้อยละ 43.31 มีประสบการณ์ในการเป็นผู้บริหารสถานศึกษา 16 - 20 ปี จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 25.98 และมีประสบการณ์ ในการเป็นผู้บริหารสถานศึกษามากกว่า 20 ปีขึ้นไป จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 11.81

2. ผลการวิเคราะห์ภาวะผู้นำใฝ่บริการในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การแปลผลของภาวะผู้นำใฝ่บริการในศตวรรษที่ 21ของผู้บริหาร สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช โดยภาพรวม (n=127)

ภาวะผู้นำใฝ่บริการในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา (X)	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. การเข้าใจผู้อื่น	4.72	0.63	มากที่สุด
2. การมีวิสัยทัศน์	4.69	0.66	มากที่สุด
3. การมองการณ์ไกล	4.68	0.67	มากที่สุด
4. การมุ่งมั่นพัฒนาบุคคล	4.66	0.71	มากที่สุด
5. การสร้างชุมชน	4.74	0.64	มากที่สุด
รวม	**4.70**	**0.65**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 2 พบว่า ภาวะผู้นำใฝ่บริการในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.70) เมื่อพิจารณาแยกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ด้านการสร้างชุมชน ($\bar{X}$ = 4.74) รองลงมาคือ ด้านการเข้าใจผู้อื่น ($\bar{X}$ = 4.72) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ด้านการมุ่งมั่นพัฒนาบุคคล ($\bar{X}$= 4.66)

3. ผลการวิเคราะห์การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การแปลผลของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช โดยภาพรวม (n = 127)

การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา (Y)	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	4.76	0.63	มากที่สุด
2. การคัดกรองนักเรียน	4.70	0.65	มากที่สุด
3. การพัฒนาและส่งเสริมนักเรียน	4.73	0.65	มากที่สุด
4. การป้องกันและแก้ไขปัญหา	4.71	0.64	มากที่สุด
5. การส่งต่อ	4.72	0.67	มากที่สุด
รวม	**4.72**	**0.65**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 3 พบว่า การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.72) เมื่อพิจารณาแยกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ($\bar{X}$ = 4.76) รองลงมาคือ การพัฒนาและส่งเสริมนักเรียน ($\bar{X}$ = 4.73) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ การคัดกรองนักเรียน ($\bar{X}$ = 4.70)

4. ผลการวิเคราะห์ภาวะผู้นำใฝ่บริการในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ แบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) ระหว่างภาวะผู้นำใฝ่บริการในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช

ตัวแปร	b	Std.Error	β	t	Sig.
ค่าคงที่ (Constant)	.492	.166		2.970	.004
การสร้างชุมชน (X_5)	.329	.059	.351	5.558	.000
การมีวิสัยทัศน์ (X_2)	.305	.061	.325	5.035	.000
การมุ่งมั่นพัฒนาบุคคล (X_4)	.266	.056	.316	4.771	.000
R = .921		**R^2 = .849**	**F = 229.869**		
SE_{est} = .212937		**R^2_{adj} = .845**	**a= .492**		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 4 พบว่า ตัวแปรพยากรณ์ส่งผลต่อต่อการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช มีความสัมพันธ์ในเชิงบวก อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 จำนวน 3 ด้าน คือ การสร้างชุมชน (X_5) การมีวิสัยทัศน์ (X_2) และการมุ่งมั่นพัฒนาบุคคล (X_4) โดยส่งผลกันในทางบวกทุกด้าน สมการพยากรณ์การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาในรูปคะแนนดิบ $\hat{Y}$ = .492 + .329 (X_5) + .305 (X_2) + .266 (X_4) สมการพยากรณ์การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาในรูปคะแนนมาตรฐาน $\hat{z}$ = .351 (X_5) + .325 (X_2) + .316 (X_4) และสามารถพยากรณ์ผลความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา ได้ร้อยละ 84.90

5. ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำใฝ่บริการของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช

5.1 ด้านการเข้าใจผู้อื่น ภาวะผู้นำใฝ่บริการด้านการเข้าใจผู้อื่น ผู้บริหารต้องมุ่งเน้นความเข้าใจและการรับฟังจะช่วยลดช่องว่างในการทำงาน การช่วยเหลือที่ตรงจุด และสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็งเพื่อประโยชน์สูงสุดของผู้เรียน

5.2 ด้านการมีวิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำใฝ่บริการด้านการมีวิสัยทัศน์ ผู้บริหารต้องอาศัยนวัตกรรมเชิงรุก เพื่อป้องกันปัญหา ให้ความสำคัญกับความสุขควบคู่ความรู้ และสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ผสานความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เพื่อความสำเร็จที่ยั่งยืนของผู้เรียน

5.3 ด้านการมองการณ์ไกล ภาวะผู้นำใฝ่บริการด้านการมองการณ์ไกล ผู้บริหารต้องวางระบบป้องกันเชิงรุก ด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย ควบคู่กับการสร้างครูและผู้เรียนให้มีทักษะทางจิตวิทยาและภูมิคุ้มกันดิจิทัล เพื่อรับมือกับโลกอนาคตได้อย่างเท่าทัน

5.4 ด้านการมุ่งมั่นพัฒนาบุคคล ภาวะผู้นำใฝ่บริการด้านการมุ่งมั่นพัฒนาบุคคล ผู้บริหารจะต้องมุ่งพัฒนาครูให้เป็นมืออาชีพและรู้สึกมีคุณค่า จะช่วยสร้างทีมที่เข้มแข็งผ่านการพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทำให้เปลี่ยนการทำงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายสู่การสร้างความไว้วางใจที่ดูแลผู้เรียนได้ อย่างมีประสิทธิภาพ

5.5 ด้านการสร้างชุมชน ภาวะผู้นำใฝ่บริการด้านการสร้างชุมชน ผู้บริหารจะต้องการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอก ช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลอย่างไร้รอยต่อ เพิ่มความรวดเร็วในการส่งต่อผู้เชี่ยวชาญในภาวะวิกฤต และขยายขอบเขตการเฝ้าระวังความปลอดภัยให้นักเรียนได้ครอบคลุมทุกพื้นที่ภายในชุมชนและสถานศึกษา

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย เรื่อง ภาวะผู้นำใฝ่บริการในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ได้ดังนี้

1. ภาวะผู้นำใฝ่บริการในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช พบว่า อยู่ในระดับด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ด้านการสร้างชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาภาวะผู้นำใฝ่บริการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครสวรรค์ พบว่า ด้านที่มีปัญหาสูงที่สุด คือ ด้านการสร้างสังคมชุมชน เปรียบเทียบระดับภาวะผู้นำใฝ่บริการของผู้บริหารสถานศึกษาไม่ต่างกัน (วชิราคณา เปรมจิตต์, 2567) และสอดคล้องกับการศึกษาภาวะผู้นำใฝ่ใจบริการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 อีกทั้งการพัฒนาภาวะผู้นำใฝ่ใจบริการที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น ควรมีการส่งเสริมการสร้างวัฒนธรรมแหล่งเรียนรู้ร่วมกับชุมชนเปิดโอกาสให้ชุมชนเรียนรู้จากประสบการณ์ด้วยกัน (วรรณวิสา จิตสว่าง, 2568)

2. การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด โดยที่การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1 จำแนกตามวุฒิการศึกษาไม่แตกต่างกัน (ผกากรอง ด้วงสุข, 2568) และสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาขนาด

เล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาน่าน พบว่า สภาพการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาขนาดเล็ก โดยรวมอยู่ในระดับมาก ส่งผลต่อแนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาขนาดเล็กอีกทั้งสถานศึกษาคำนึงถึงผลประโยชน์ของนักเรียนมากที่สุด (พิชญ์ภูมิ ใจสุขสันต์, 2568)

3. ภาวะผู้นำใฝ่บริการในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช และโดยภาพรวม พบว่า มีความสัมพันธ์ในเชิงบวก โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์หรืออำนาจในการพยากรณ์ (R^2) เท่ากับ .849 อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 โดยด้าน การสร้างชุมชน (X_5) การมีวิสัยทัศน์ (X_2) และการมุ่งมั่นพัฒนาบุคคล (X_4) โดยส่งผลต่อการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช โดยภาพรวม ร้อยละ 84.90 ซึ่งสอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนเอกชนตามความคิดเห็นของครูสังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสมุทรปราการ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารสถานศึกษากับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีความสัมพันธ์กันทางบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 อีกทั้งภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสามารถร่วมพยากรณ์ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้ร้อยละ 91.10 (ประนอม แสงพิรุณ, 2566) และสอดคล้องกับความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำแบบใฝ่ใจบริการกับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 7 ภาคใต้ พบว่าอยู่ในระดับมาก ความสัมพันธ์ระหว่าง ภาวะผู้นำแบบใฝ่ใจบริการกับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาที่ระดับปานกลาง (r = 0.540) อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 (อนงค์รัตน์ บุญชู, 2567)

4. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำใฝ่บริการของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช มีทั้งหมด 5 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านการเข้าใจผู้อื่น ด้านการมีวิสัยทัศน์ ด้านการมองการณ์ไกล ด้านการมุ่งมั่นพัฒนาบุคคล และด้านการสร้างชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นและแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 พบว่า สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน และคุณครูประจำชั้น โดยรวมอยู่ในระดับมาก และมากที่สุดตามลำดับ สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ ในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน และคุณครูประจำชั้นที่เชื่อมโยงกัน ความต้องการจำเป็นในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาตามข้อเสนอแนะของผู้บริหารสถานศึกษา และบุคลากรสายการสอนโดยให้ความสำคัญทั้ง 5 ด้าน (เชาวลิต ยิ้มแย้ม, 2566)

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาไปสู่ข้อเสนอแนะสำหรับภาวะผู้นำใฝ่บริการในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา พบว่า 1) ผลการวิเคราะห์ภาวะผู้นำใฝ่บริการในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณา แยกเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ด้านการสร้างชุมชน 2) ผลการวิเคราะห์ การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาแยกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 3) ผลการวิเคราะห์ภาวะผู้นำใฝ่บริการในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา

พบว่า มีความสัมพันธ์ในเชิงบวก โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ หรืออำนาจ ในการพยากรณ์ (R^2) เท่ากับ .849 อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 โดยด้านการสร้างชุมชน (X_5) การมีวิสัยทัศน์ (X_2) และการมุ่งมั่นพัฒนาบุคคล (X_4) โดยส่งผลต่อการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา และ4) แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำใฝ่บริการของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา พบว่า ผู้บริหารควรเปิดพื้นที่รับฟังปัญหาของครูร่วมกับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้งข้อเสนอแนะในส่วนของการพัฒนาภาวะผู้นำใฝ่บริการในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาถือเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ให้มีประสิทธิภาพ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาบุคลากรให้มีความเชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาและการใช้เครื่องมือคัดกรองสมัยใหม่ควบคู่ไปกับการสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็น ขณะที่หน่วยงานต้นสังกัดอย่างสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช ควรนำผลการวิจัยและองค์ประกอบของภาวะผู้นำนี้ไปวางรากฐานสารสนเทศ กำหนดบทบาทหน้าที่ และจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างผู้นำที่มีขีดความสามารถในการบริหารจัดการเชิงลึก การบูรณาการรูปแบบผู้นำใฝ่บริการที่ชัดเจนไม่เพียงแต่จะช่วยให้กระบวนการคัดกรองและช่วยเหลือนักเรียน มีความแม่นยำขึ้น แต่ยังเป็นรากฐานสำคัญในการยกระดับคุณภาพการบริหารสถานศึกษาให้ก้าวทันต่อ ความเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบันอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2565). แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน (พ.ศ. 2566-2570). กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.

เชาวลิต ยิ้มแย้ม. (2566). ความต้องการจำเป็นและแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

ประนอม แสงพิรุณ. (2566). ภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนเอกชนตามความคิดเห็นของครูสังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสมุทรปราการ. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ.

ผกากรอง ด้วงสุข. (2568). การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

พิชญ์ภูมิ ใจสุขสันต์. (2568). แนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาน่าน. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยพะเยา.

วชิราคณา เปรมจิตต์. (2567). การศึกษาภาวะผู้นำใฝ่บริการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครสวรรค์. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

วรรณวิสา จิตสว่าง. (2568). ภาวะผู้นำใฝ่ใจบริการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.

สมชาย เทพแสง และอรจิรา เทพแสง. (2549). ผู้นำยุคใหม่ หัวใจของการปฏิรูป. นนทบุรี: อัลฟา มิเล็นเนียม.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช. (2567). แผนปฏิบัติการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช ประจำปีงบประมาณ 2568. นครศรีธรรมราช: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช.

อนงค์รัตน์ บุญชู. (2567). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำแบบใฝ่ใจบริการกับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 7 ภาคใต้. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. Educationand Psychological Measurement, 1970 (30), 607-610.

บทความวิจัย

การพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนผ่านกรอบแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาตำบลตาเมียง อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์*

AREA-BASED DEVELOPMENT FOR POVERTY ALLEVIATION THROUGH SUSTAINABLE LIVELIHOODS FRAMEWORK: A CASE STUDY OF TAMIANG SUBDISTRICT, PHANOM DONG RAK DISTRICT, SURIN PROVINCE

ลดาวัลย์ ปัญตะยัง[1*], อุบลวรรณ สุวรรณภูสิทธิ์[2]
Ladawan Puntayoung[1*], Ubonwan Suwannapusit [2]
[1]คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ สุรินทร์ ประเทศไทย
[1]Faculty of Humanities and Social Sciences, Surindra Rajabhat University, Surin, Thailand
[2]คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ สุรินทร์ ประเทศไทย
[2]Faculty of Management Science, Surindra Rajabhat University, Surin, Thailand
*Corresponding author E-mail: ladawan.young@gmail.com
*Tel: 089-224-2869

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อออกแบบโครงการช่วยเหลือคนจนโดยการสร้างและใช้นวัตกรรมแก้จนที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ตำบลตาเมียง อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยและพัฒนา บูรณาการร่วมกับกระบวนการคิดเชิงออกแบบและกรอบแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน ประชากร ได้แก่ ครัวเรือนยากจนตามฐานข้อมูลปี พ.ศ. 2564 จำนวน 677 ครัวเรือน และกลุ่มตัวอย่างคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 45 ครัวเรือน เครื่องมือวิจัยประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แบบสำรวจข้อมูลทุนการดำรงชีพ และแบบบันทึกกระบวนการเรียนรู้ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า ครัวเรือนยากจนมีศักยภาพทุนการดำรงชีพโดยรวมอยู่ในระดับ “อยู่ยากถึงอยู่ลำบาก” โดยเฉพาะทุนทางสังคมมีคะแนนเฉลี่ยต่ำที่สุด (1.39 จากคะแนนเต็ม 4.00) สะท้อนถึงข้อจำกัดด้านความสัมพันธ์และเครือข่ายทางสังคมในชุมชน จากข้อค้นพบดังกล่าว ผู้วิจัยได้พัฒนานวัตกรรมกระบวนการเพื่อออกแบบโครงการช่วยเหลือคนจนที่มุ่งปรับเปลี่ยนวิธีคิดและฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางสังคมในชุมชน โดยใช้แนวคิด “ศาลเทวดา” เป็นกระจกสะท้อนตนเองเพื่อให้ตระหนักรู้ในศักยภาพของตนเองสู่การลงมือทำด้วยตนเอง อันนำไปสู่การลดการพึ่งพิงจากภายนอก ควบคู่กับกิจกรรม “ลงแขกเพาะกล้าไม้” และ “วงโสเหล่” ซึ่งทำหน้าที่เป็นพื้นที่สำหรับแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เสริมสร้างทุนทางสังคม นอกจากนี้ นวัตกรรมดังกล่าวช่วยปรับบทบาทของครัวเรือนยากจนจาก “ผู้พึ่งพิง” สู่ “การพึ่งพาตนเอง” โดยการแปลงทุนธรรมชาติให้เป็นสินทรัพย์เชิงเศรษฐกิจ ส่งผลให้ครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 33.21 เมื่อเทียบกับรายได้เดิมหรือคิดเป็น 1,151.02 บาทต่อครัวเรือนต่อเดือนและก่อให้เกิดห่วงโซ่คุณค่าใหม่ที่เอื้อต่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การพัฒนาเชิงพื้นที่, การแก้ไขปัญหาความยากจน, การดำรงชีพอย่างยั่งยืน, นวัตกรรมกระบวนการ

* Received 29 April 2026; Revised 15 May 2026; Accepted 18 May 2026

Abstract

This research aimed to design a poverty alleviation program through the development and application of context-specific innovative interventions in Tamien Subdistrict, Phanom Dong Rak District, Surin Province. The study employed a research and development approach, integrated with design thinking processes and the sustainable livelihoods framework. The population consisted of 677 poor households identified from the 2021 database, while 45 households were purposively selected as the sample. Research instruments included semi-structured interviews, a livelihood assets survey, and a learning process documentation form. Data were analyzed using descriptive statistics, including percentage and mean, together with content analysis. The findings revealed that poor households exhibited an overall level of livelihood capital potential ranging from 'difficult' to 'highly constrained'. In particular, social capital recorded the lowest mean score (1.39 out of a maximum of 4.00), reflecting significant limitations in social relationships and community networks. Based on these findings, the researcher developed a process innovation to design poverty alleviation projects aimed at shifting mindsets and restructuring social relations. By utilizing the " Guardian Spirit Shrine" (San Tewada) concept as a metaphor for self-reflection, the innovation fosters self-awareness of individual potential, leading to self-directed action and a reduction in external dependency. This process is integrated with " Collaborative Seedling Cultivation" and " Circle Dialogues", which serve as communal spaces for knowledge exchange and the strengthening of social capital. Ultimately, this innovation elevates the status of impoverished households from " dependents" to " self-reliant agents" by transforming natural capital into economic assets. As a result, households experienced an average income increase of 33.21% compared to their original income, equivalent to 1,151.02 THB per household per month, while also generating a new value chain that supports sustainable self-reliance.

Keywords: Area-Based Development, Poverty Alleviation, Sustainable Livelihoods, Process Innovation

บทนำ

ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางสังคมเป็นวาระสำคัญของประเทศไทย โดยถูกกำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) แนวทางการแก้ไขปัญหาได้ปรับเปลี่ยนจากนโยบายสวัสดิการแบบทั่วไปไปสู่การใช้ข้อมูลขนาดใหญ่ เช่น Thai People Map and Analytics Platform (TPMAP) เพื่อระบุตัวตนและปัญหาของคนจนอย่างแม่นยำ สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่คำนึงถึงบริบทและทุนทางสังคมของแต่ละท้องถิ่น (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2563) อย่างไรก็ตาม ความยากจนในปัจจุบันมีลักษณะเป็นปัญหาหลายมิติ ครอบคลุมทั้งด้านรายได้ การศึกษา สุขภาพ คุณภาพชีวิต และการเข้าถึงบริการของรัฐ โดยเมื่อพิจารณาผ่านกรอบแนวคิดการดำรงชีพที่ยั่งยืน (Sustainable Livelihoods Framework: SLF) พบว่ารากเหง้าสำคัญเกิดจากการขาดสมดุลของ "ทุนการดำรงชีพ" ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนธรรมชาติ ทุนกายภาพ และทุนเศรษฐกิจ (DFID, 1999) ประกอบกับข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง เช่น ปัญหาสุขภาพเรื้อรัง การขาดปัจจัยการผลิตและที่ดินทำกิน รวมถึงขาดทักษะทางการเงิน ล้วนเพิ่มความเปราะบางของครัวเรือนยากจน ขณะเดียวกันยังปรากฏปัญหาจากฐานข้อมูลส่วนกลางไม่สามารถสะท้อนพลวัตของทุนในระดับพื้นที่ได้อย่างครบถ้วน (หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.), 2566) โดยเฉพาะความไม่สอดคล้องในเชิงรูปธรรม อาทิ การมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านแต่ไม่ได้อาศัยอยู่จริง เนื่องจากสมาชิกวัยแรงงานย้าย

ออกไปทำงานนอกพื้นที่ ทำให้การประเมินรายได้และเกณฑ์ความช่วยเหลือคลาดเคลื่อนจากสภาพการพึ่งพิงจริง รวมถึงการบันทึกสถานะว่างงาน ในฐานข้อมูลรัฐซึ่งไม่สะท้อนกิจกรรมทางเศรษฐกิจนอกระบบ เช่น การรับจ้างทั่วไปหรือการค้าขายรายวันที่มีความไม่แน่นอนสูง ส่งผลให้การออกแบบมาตรการช่วยเหลือไม่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายที่แท้จริง และไม่สามารถสนับสนุนการใช้ทุนที่มีอยู่เพื่อพัฒนากลยุทธ์การดำรงชีพให้หลุดพ้นจากความยากจนอย่างยั่งยืนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ จากการบูรณาการความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในปี พ.ศ. 2563 พบครัวเรือนยากจนเป้าหมายจำนวน 13,704 ครัวเรือน โดยอำเภอพนมดงรักเป็นพื้นที่ที่มีสัดส่วนคนจนสูงที่สุดของจังหวัด คิดเป็นร้อยละ 16.69 ทั้งนี้ ครัวเรือนส่วนใหญ่มีรายได้ไม่แน่นอนถึงร้อยละ 85.17 และมีภาระหนี้สินสูงถึงร้อยละ 66.08 (พงษ์ชาญ ณ ลำปาง และคณะ, 2565) สะท้อนให้เห็นถึงความเปราะบางทางเศรษฐกิจและข้อจำกัดด้านความมั่นคงในการดำรงชีพของประชาชนในพื้นที่ชายแดน นอกจากนี้ ยังพบข้อจำกัดสำคัญของระบบการช่วยเหลือภาครัฐ คือ การดำเนินงานส่วนใหญ่ยังคงมุ่งเน้นการสงเคราะห์ระยะสั้น มากกว่าการเสริมสร้างศักยภาพเพื่อให้ครัวเรือนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน อีกทั้งการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงานยังขาดความเป็นระบบ ส่งผลให้การส่งต่อและติดตามความช่วยเหลือขาดความต่อเนื่อง (สุวพงศ์ กิติภัทย์พิบูลย์, 2564)

ภายใต้บริบทดังกล่าว จึงดำเนินโครงการวิจัยในพื้นที่ตำบลตาเมียง อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นพื้นที่ชายแดนไทย–กัมพูชาที่มีความซับซ้อนทั้งในมิติทางสังคมและทรัพยากรการดำรงชีพ โดยพื้นที่ดังกล่าวมีพัฒนาการจากการเป็นหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน (ปชด.) ตามนโยบายความมั่นคงของรัฐตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 รัฐได้จัดตั้งชุมชนผ่านการรวมครัวเรือนจากกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย ได้แก่ เขมร ลาว และกูย ซึ่งอพยพมาจากต่างถิ่นให้อยู่รวมกันในพื้นที่จัดสรรเพื่อความสะดวกในการควบคุม ดูแล และป้องกันชายแดน การก่อตัวของชุมชนจึงเป็นลักษณะการจัดตั้งจากภาครัฐแตกต่างจากการรวมตัวตามวิถีชุมชนดั้งเดิม ส่งผลให้โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและเครือญาติภายในชุมชนไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร นอกจากนี้รูปแบบการถือครองและการเข้าถึงทรัพยากรมีความซับซ้อน เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเขตปฏิรูปที่ดิน พื้นที่ตั้งหน่วยตำรวจตระเวนชายแดน (ตชด.) และที่สาธารณประโยชน์ ส่งผลให้ครัวเรือนยากจนจำนวนมากยังคงไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง โดยพบว่าร้อยละ 46.46 ประสบปัญหาไร้ที่ดินทำกิน (พงษ์ชาญ ณ ลำปาง และคณะ, 2565)สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าปัญหาความยากจนในพื้นที่ไม่ได้เกิดจากมิติทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่เชื่อมโยงกับเงื่อนไขเชิงโครงสร้างสังคมและการเข้าถึงทรัพยากรที่ไม่เท่าเทียม

ดังนั้น การประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihoods Framework: SLF) เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของทุนการดำรงชีพทั้ง 5 มิติ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนธรรมชาติ ทุนกายภาพ และทุนการเงิน จึงเป็นแนวทางสำคัญในการทำความเข้าใจข้อจำกัดและศักยภาพของครัวเรือนยากจนในบริบทพื้นที่เฉพาะ อันจะนำไปสู่การออกแบบนวัตกรรมการแก้ไขปัญหาความยากจนที่เหมาะสมกับบริบทของตำบลตาเมียง การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งแสวงหาแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครัวเรือนยากจนในพื้นที่ตำบลตาเมียง โดยเน้นการเสริมศักยภาพการพึ่งพาตนเองเพื่อลดความเปราะบางทางเศรษฐกิจและสังคมสู่การดำรงชีพที่ยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อออกแบบโครงการแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยนวัตกรรมกระบวนการที่สอดคล้องกับบริบทการพัฒนาเชิงพื้นที่ ในพื้นที่ตำบลตาเมียง อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) ผสมผสานกับกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) (The d.school, 2010) และกรอบแนวคิดการดำรงชีพอย่าง

ยั่งยืน (Sustainable Livelihoods Framework: SLF) (DFID, 1999) โดยมุ่งพัฒนาโครงการแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยนวัตกรรมกระบวนการให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชนเป้าหมาย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครัวเรือนยากจนในพื้นที่ตำบลตาเมียง อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ ตามฐานข้อมูลปี 2564 จำนวน 677 ครัวเรือน ใน 12 หมู่บ้าน (พงษ์ชาญ ณ ลำปาง และคณะ, 2565) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครัวเรือนยากจนที่เข้าร่วมโครงการแก้ไขปัญหาความยากจนจำนวนทั้งสิ้น 45 ครัวเรือน จาก 5 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านตาเมียงหมู่ที่ 1 บ้านตาเมียงหมู่ที่ 12 บ้านพนมดินใหม่ หมู่ที่ 4 บ้านหนองคันนาหมู่ที่ 5 และบ้านพูนสุข หมู่ที่ 9

วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง คัดเลือกโดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือก ได้แก่ 1) เป็นครัวเรือนยากจนตามฐานข้อมูลในพื้นที่ 2) เป็นกลุ่มเป้าหมายที่มีศักยภาพแฝงในการพัฒนาอาชีพ อาทิ มีสมาชิกในวัยแรงงานหรือมีพื้นที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมต่อการสร้างโรงเรือนต้นแบบ 3) มีความสมัครใจโดยได้รับการประเมินเบื้องต้นผ่านเวทีระดับหมู่บ้านว่ามีความพร้อมในการปรับเปลี่ยนและยอมรับเงื่อนไขการทำงานร่วมกันเป็นเครือข่าย

การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเกี่ยวกับบริบทและปัญหาความยากจนของครัวเรือน 2) แบบสำรวจข้อมูลทุนการดำรงชีพ 5 มิติ 3) แบบบันทึกกระบวนการเรียนรู้จากเวทีการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือดำเนินการโดยการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน พบว่าค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) มีค่าเท่ากับ 1.00 คณะผู้วิจัยได้นำเครื่องมือไปทดลองใช้และการปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินงาน 5 ระยะ ดังนี้ 1) การทำความเข้าใจปัญหาและกำหนดประเด็นเป้าหมาย (Empathize & Define) โดยวิเคราะห์ทุนการดำรงชีพ 5 มิติ (SLF) ของประชากร 677 ครัวเรือน เพื่อคัดกรองสู่การเข้าร่วมโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน 45 ครัวเรือน 2) การสร้างสรรค์แนวคิด (Ideate) ผ่านการจัดเวทีภาคีเครือข่ายสู่การตัดสินใจพัฒนารูปแบบอาชีพเสริม 3) การสร้างตัวแบบต้นแบบ (Prototype) ออกแบบนวัตกรรมกระบวนการผ่าน “ปราชญ์พี่เลี้ยงชุมชน” เพื่อจัดความสัมพันธ์ทางสังคมใหม่และใช้แผนธุรกิจชุมชน (Business Model Canvas) กำหนดกลยุทธ์การผลิตและการตลาด 4) การทดลองปฏิบัติการ (Test) ในพื้นที่นำร่องบ้านหนองคันนาผ่านกิจกรรมลงแขกสร้างโรงเรือนและการสื่อสารเชิงบวกในกลุ่มผ่านกิจกรรม “โสเหล่” เพื่อเสริมความมั่นใจและแรงจูงใจแก่คนจนเป้าหมาย 5) การประเมินผลและปรับปรุง (Feedback) วิเคราะห์รายได้จริงและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความสัมพันธ์ด้วยการวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้จากเวทีการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายเพื่อพัฒนาไปสู่ห่วงโซ่คุณค่าใหม่ที่คนจนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

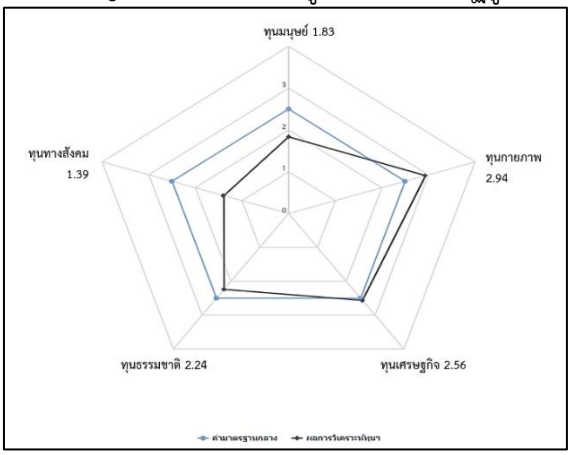
การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) การวิเคราะห์เชิงปริมาณ ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ (Percentage) เพื่ออธิบายลักษณะข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือน และค่าคะแนนเฉลี่ย (Mean Score) เพื่อประเมินศักยภาพทุนการดำรงชีพ 5 มิติ (SLF) โดยกำหนดเกณฑ์การแปลผลค่าคะแนนเฉลี่ยออกเป็น 4 ระดับ คือ 1.00 - 1.75 หมายถึง ระดับอยู่ลำบาก (มีทุนการดำรงชีพน้อยมาก ขาดแคลนปัจจัยพื้นฐาน มีภาวะพึ่งพิงสูง), 1.76 - 2.50 หมายถึง ระดับอยู่ยาก (มีทุนจำกัด เริ่มมีความเสี่ยง พึ่งพาตนเองได้น้อย) , 2.51 - 3.25 หมายถึง ระดับอยู่พอได้ (มีทุนเพียงพอต่อการดำรงชีพขั้นพื้นฐาน เริ่มมีความมั่นคงแต่ยังไม่มีเงินออม) และ 3.26 - 4.00 หมายถึง ระดับอยู่ดี (มีทุนเข้มแข็ง และพึ่งพาตนเองได้) (พงษ์ชาญ ณ ลำปาง และคณะ, 2565) 2) การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเพื่อวิเคราะห์บริบท ปัญหา กระบวนการดำเนินงาน และผลลัพธ์ของนวัตกรรมแก้จนในระดับพื้นที่

ผลการวิจัย

พบว่า โครงการแก้ไขปัญหาความยากจนจำเป็นต้องอาศัยการออกแบบนวัตกรรมกระบวนการที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและฐานทรัพยากรของพื้นที่ เพื่อยกระดับศักยภาพของครัวเรือนยากจนจากภายใน และสร้างความสามารถในการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน

1. สถานการณ์ความยากจนเชิงพื้นที่และลักษณะโครงสร้างครัวเรือน พบว่า ตำบลตาเมียงมีครัวเรือนยากจนเป้าหมายจำนวน 677 ครัวเรือน ใน 12 หมู่บ้าน โดยเป็นพื้นที่ชายแดนที่มีลักษณะสังคมพหุวัฒนธรรม ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์เขมร ลาว และกูย ซึ่งมีการผสมผสานทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตอย่างกลมกลืน ทั้งนี้ด้านทุนมนุษย์พบลักษณะของ “ครัวเรือนแหว่งกลาง” โดยมีสมาชิกเฉลี่ยมากกว่า 4 คนต่อครัวเรือน และมีสัดส่วนประชากรวัยเด็กและผู้สูงอายุในระดับสูง จากการสัมภาษณ์ พบว่า วัยแรงงานส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาภาคบังคับ ขาดความรู้ด้านทักษะอาชีพในท้องถิ่น มีแนวโน้มย้ายถิ่นออกนอกพื้นที่เพื่อแสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้เกิดภาวะพึ่งพิงสูงและขาดกำลังแรงงานในการผลิตภาคเกษตร นอกจากนี้ แม้ชุมชนจะมีทุนทางสังคมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เข้มแข็ง แต่ข้อจำกัดด้านรายได้และภาระการดำรงชีพทำให้ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากทุนดังกล่าวได้อย่างเต็มศักยภาพ ขณะที่ทุนธรรมชาติยังถูกใช้ประโยชน์น้อยจากข้อจำกัดด้านแรงงานและองค์ความรู้ ส่วนทุนเศรษฐกิจยังเผชิญปัญหารายได้ไม่มั่นคง หนี้สินเรื้อรัง และทุนกายภาพพบว่าความไม่มั่นคงด้านสิทธิในที่ดินทำกิน เนื่องจากพื้นที่จำนวนมากเป็นเพียงที่ดินจัดสรรเพื่อการทำประโยชน์หรือพื้นที่ภายใต้กรรมสิทธิ์ของรัฐ ทำให้ไม่สามารถนำไปใช้เป็นหลักประกันทางการเงินหรือแปรเปลี่ยนเป็นทุนทางเศรษฐกิจได้ ส่งผลให้ครัวเรือนไม่สามารถแปรเปลี่ยนทรัพยากรที่มีอยู่ให้เป็นโอกาสทางเศรษฐกิจได้อย่างยั่งยืน

2. ผลการประเมินศักยภาพทุนการดำรงชีพตามกรอบแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (SLF) พบว่า ครัวเรือนยากจนมีศักยภาพโดยรวมอยู่ในระดับ “อยู่ยากถึงอยู่ลำบาก” สามารถจำแนกเป็นรายมิติ ได้แก่ 1) ทุนทางสังคม (Social Capital) มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดที่ 1.39 คะแนน (ระดับอยู่ลำบาก) สะท้อนข้อจำกัดเชิงโครงสร้างจากการถูกตีตราทางสังคม ส่งผลให้ครัวเรือนยากจนขาดการมีส่วนร่วมทางสังคมและการเข้าถึงเครือข่ายความรู้ในชุมชน 2) ทุนมนุษย์ (Human Capital) มีค่าเฉลี่ย 1.83 คะแนน (ระดับอยู่ยาก) โดยข้อจำกัดหลักมาจากโครงสร้างประชากรที่ไม่สมดุลและภาวะพึ่งพิงสูง ทำให้ขีดความสามารถในการพัฒนาทักษะอาชีพลดลง 3) ทุนธรรมชาติ (Natural Capital) มีค่าเฉลี่ย 2.24 คะแนน (ระดับอยู่ยาก) สะท้อนถึงการเข้าถึงทรัพยากรที่จำกัดและการเสื่อมโทรมของทรัพยากรในพื้นที่ 4) ทุนเศรษฐกิจ (Financial Capital) มีค่าเฉลี่ย 2.56 คะแนน (ระดับอยู่พอได้) แม้มีระดับปานกลาง แต่ยังพบปัญหาหนี้สินเรื้อรังและการขาดการออม และ 5) ทุนกายภาพ (Physical Capital) มีค่าเฉลี่ยสูงสุดที่ 2.94 คะแนน (ระดับอยู่พอได้) อย่างไรก็ตาม ร้อยละ 46.46 ของครัวเรือนยังไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง โดยส่วนใหญ่ถือครองเพียงที่อยู่อาศัยในเขตปฏิรูปที่ดิน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ค่าเฉลี่ยศักยภาพทุน 5 มิติ ของครัวเรือนยากจน

3. การพัฒนาโครงการแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยนวัตกรรมกระบวนการที่สอดคล้องกับบริบทการพัฒนาเชิงพื้นที่โดยมีกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน 45 ครัวเรือน จาก 5 หมู่บ้าน ผลการวิจัย พบว่า มีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ดังนี้

3.1 การปรับเปลี่ยนวิธีคิดและการยกระดับทุนมนุษย์ ให้ความสำคัญกับการแก้ไขข้อจำกัดด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์และความกลัวต่อความล้มเหลวของครัวเรือนยากจน โดยการประยุกต์ใช้แนวคิด “ศาลเทวดา” เพื่อสะท้อนตนเองผ่านกระจกเงา เพื่อสร้างการตระหนักรู้ว่า “ตนเองคือที่พึ่งแห่งตน” นำไปสู่การสร้างความเชื่อมั่นในตนเองเพื่อลดภาวะพึ่งพิงสู่การพึ่งพาตนเอง ควบคู่กับการพัฒนาทักษะอาชีพผ่านกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและการสะท้อนคิด จากการดำเนินงานพบว่ากลุ่มเป้าหมายมีทัศนคติที่เปลี่ยนไปจากเดิมที่เคยท้อแท้ต่อโชคชะตา ดังที่สมาชิกกลุ่มท่านหนึ่งสะท้อนความรู้สึกในอดีตว่า “...เฮ็ดอีหยังก็ล้มเหลว บ่ประสบผลสำเร็จนำเขา กะเลยหยุดคิดหยุดขวนขวาย...” (สมาชิกกลุ่มเพาะกล้าไม้ ก, 2565) แต่เมื่อผ่านกระบวนการสะท้อนตนเองผ่านกระจกเงาในศาลเทวดา ปราชญ์ชาวบ้านได้ช่วยสร้างความเชื่อมั่นใหม่ด้วยหลักคิดที่ว่า “...ให้เอากระจกมาเฮ็ดศาล...ยามเฮาต้องการโตช่วยในการทำงาน ให้เฮาส่องเข้าไปในศาลนั้นล่ะ เฮาจะเห็นว่ามีเทวดาคอยช่วยเหลือเฮาอยู่ เทวดาองค์นั้นก็คือโตเฮาเองนั่นล่ะ...” (ประพันธ์ พาละพล, 2564) ส่งผลให้เกิดการตระหนักรู้ว่าตนเองคือที่พึ่งแห่งตน ไปสู่การลงมือปฏิบัติเพื่อพึ่งพาตนเองอย่างมีเป้าหมาย ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ศาลเทวดาเป็นกระจกสะท้อนตนเองเพื่อให้ตระหนักรู้และลงมือทำเพื่อตนเอง

3.2 การเสริมสร้างพลังและความร่วมมือผ่านทุนทางสังคม มุ่งแก้ไขปัญหาการถูกตีตราและการเบียดขับทางสังคมผ่านกิจกรรม “ลงแขกเพาะกล้าไม้” ดังภาพที่ 3 และ “วงโสเหล่”เพื่อสร้างบรรยากาศการสื่อสารเชิงบวกกระบวนการนี้ช่วยสลายกำแพงความอับอายที่คนจนมักถูกมองว่า “...เป็นคนบ่เข้าสังคมนำหมู่มักถูกนินทาถูกว่า...” (สมาชิกกลุ่มเพาะกล้าไม้ ข, 2565) โดยปรับเปลี่ยนบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นกัลยาณมิตรผ่านวงโสเหล่ ซึ่งประธานกลุ่มได้เสริมสร้างความไว้วางใจโดยกล่าวว่า “...หากมีอีหยังบ่เข้าใจกัน ให้เว่าโลด ถามกันในกลุ่มก่อน อย่าไปเว่ากันข้างนอก...” (ทำนอง เชื่อมกลาง, 2565) และได้รับการหนุนเสริมจากปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นพี่เลี้ยงว่า “...มีอีหยังมาถาม หรือโทรเรียกให้ไปหาที่เฮือน (บ้าน) ก็ได้...” (สุขสันต์ ละผิว, 2565) แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกัน นำไปสู่การเปลี่ยนบทบาทจากผู้รับมาเป็นผู้ให้ดังที่สมาชิกกล่าวว่า “...ตอนนี้เพาะกล้าไม้เป็นแล้ว ทำเองได้แล้ว ใครจะซื้อก็ขาย ใครมาขอก็ให้ ก็แจกไปปลูก แบ่ง ๆ กันไป...” (สมาชิกกลุ่มเพาะกล้าไม้ ค, 2565)

ภาพที่ 3 การลงแขกเพาะกล้าไม้

3.3 การใช้ทุนธรรมชาติเป็นฐานการผลิตและการสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยนำเมล็ดพันธุ์ไม้ป่าจากเทือกเขาพนมดงรัก มาใช้เป็นวัตถุดิบหลักในการผลิต “กล้าไม้” ซึ่งมีลักษณะเป็นการใช้ทรัพยากรต้นทุนต่ำแต่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มสูง ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนสถานะของทรัพยากรจาก “ทรัพยากรเพื่อยังชีพ” สู่ “สินทรัพย์เชิงเศรษฐกิจ”

3.4 การพัฒนาแผนธุรกิจและการเชื่อมโยงกระบวนการผลิตและจำหน่าย (Business Model Canvas: BMC) เพื่อยกระดับครัวเรือนยากจนเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจฐานรากในฐานะ “ผู้ผลิต” โดยเชื่อมโยงเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน เช่น การรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในระดับตำบล และการเชื่อมโยงกับผู้ประกอบการ (SMEs) และหน่วยงานภาครัฐ ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 แบบจำลองแผนธุรกิจกลุ่มเพาะกล้าไม้ ตำบลตาเมียง อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์

4. ผลลัพธ์เชิงสังคมและเศรษฐกิจ พบว่า สามารถจัดตั้งกลุ่มเพาะพันธุ์กล้าไม้ได้จำนวน 5 กลุ่ม ครอบคลุมสมาชิกทั้งสิ้น 74 ครัวเรือน โดยในจำนวนนี้เป็นครัวเรือนยากจนเป้าหมายจำนวน 45 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 60.81 และมีพัฒนาการต่อเนื่องสู่การจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน 1 กลุ่ม ในมิติทางสังคมพบการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ 1) เกิดการเปลี่ยนบทบาทของครัวเรือนยากจนจาก “ผู้รับความช่วยเหลือ” สู่ “ผู้ร่วมพัฒนา” ที่มีส่วนร่วมในการออกแบบและขับเคลื่อนกิจกรรม 2) เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครัวเรือนยากจนกับปราชญ์ชาวบ้านในฐานะ “พี่เลี้ยง” ซึ่งช่วยเสริมสร้างทุนทางสังคมและความไว้วางใจ 3) เกิดพื้นที่การเรียนรู้ร่วมในชุมชน เช่น วงสนทนา (วงโสเหล่) และกิจกรรมลงแขก ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการถ่ายทอดองค์ความรู้และสร้างการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และ 4) ครัวเรือนยากจนมีแรงจูงใจและความเชื่อมั่นในการพึ่งพาตนเองเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน

ในมิติทางเศรษฐกิจ พบว่า ในช่วงระยะเวลา 3 เดือน (มีนาคม - พฤษภาคม 2565) กลุ่มเป้าหมายสามารถสร้างรายได้รวมทั้งสิ้น 51,796 บาท โดยจำแนกเป็นรายได้จากกล้าไม้ป่า 33,846 บาท (เฉลี่ย 752.13 บาทต่อครัวเรือนต่อเดือน) รายได้จากเมล็ดพันธุ์ 4,550 บาท และรายได้จากกล้าไม้ประดับ 13,400 บาท นอกจากนี้ยังมีครัวเรือนจำนวน 15 ครัวเรือนที่สามารถสร้างรายได้จริง โดยมีรายได้เฉลี่ยรวม 1,151.02 บาทต่อครัวเรือนต่อเดือน (ร้อยละ 33.21 เมื่อเทียบกับรายได้เดิม) แม้ข้อมูลดังกล่าวจะเป็นรายได้ในระยะเริ่มต้น แต่สะท้อนถึงการช่วยลดความเสี่ยงด้านรายได้ที่ก้าวข้ามข้อจำกัดด้านฤดูกาล เนื่องจากการออกแบบโครงสร้างรายได้ให้มีความหลากหลายทั้งจากกล้าไม้ป่าตามฤดูกาล กล้าไม้ประดับที่จำหน่ายได้ตลอดปีและการจัดการเมล็ดพันธุ์แห้งเพื่อรองรับความเสี่ยงจากสภาพอากาศที่ไม่แน่นอน ผลลัพธ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงช่องทางสร้างรายได้ในระดับชุมชน โดยเกิดการเปลี่ยนผ่านบทบาทของครัวเรือนยากจนจาก “ผู้เก็บรวบรวม” ไปสู่ “ผู้ผลิต” ครอบคลุม

กระบวนการตั้งแต่ต้นน้ำ (การเก็บเมล็ดพันธุ์) กลางน้ำ (การเพาะชำและเพิ่มมูลค่า) ไปจนถึงปลายน้ำ (การจำหน่ายและเชื่อมโยงตลาด) และการเชื่อมโยงเครือข่ายความร่วมมือความร่วมมือในการจำหน่ายผลผลิตกับร้านค้า และหน่วยงานในท้องถิ่นเพื่อสร้างตลาดรองรับผลผลิตล่วงหน้า เพื่อรองรับความเสี่ยงที่ช่วยลดผลกระทบจากความผันผวนของราคาและสภาวะตลาดภายนอก ทำให้กลุ่มมีช่องทางจำหน่ายที่ต่อเนื่องมากขึ้น

อภิปรายผล

ผลการวิจัยพบสภาวะครัวเรือนแหว่งกลางในตำบลตาเมียง ซึ่งมีสัดส่วนเด็กและผู้สูงอายุสูง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ขจรศักดิ์ วงศ์วิราช และคณะ ที่ศึกษารูปแบบการแก้จนในตำบลหัวเมือง จังหวัดลำปาง ซึ่งพบว่าโครงสร้างครัวเรือนยากจนมักประกอบด้วยผู้สูงอายุที่ต้องดูแลบุตรหลานเพียงลำพังเนื่องจากวัยแรงงานอพยพไปทำงานต่างถิ่น ส่งผลให้ขาดแคลนแรงงานในการทำการเกษตรหรือประกอบอาชีพหลัก (ขจรศักดิ์ วงศ์วิราช และคณะ, 2566) ซึ่งลักษณะโครงสร้างครัวเรือนเช่นนี้สอดคล้องกับข้อค้นพบของ Ngamwong, N. et al. ที่พบว่าปัจจัยด้านโครงสร้างประชากรและทักษะความรู้เป็นตัวแปรสำคัญที่มีอิทธิพลเชิงบวกต่อศักยภาพการดำรงชีพอย่างยั่งยืนในบริบทของประเทศไทย (Ngamwong, N. et al., 2024) จากการวิเคราะห์ศักยภาพทุนการดำรงชีพ 5 มิติ (SLF) ที่พบว่า ทุนทางสังคมมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดอยู่ในระดับอยู่ลำบาก สอดคล้องกับงานวิจัยของปรมัตถ์ โพดาพล และคณะ ที่ศึกษาในเขตตำบลดงครั่งน้อย จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งพบว่าทุนมวลรวมอยู่ในระดับ “อยู่ยาก” โดยทุนทางสังคมเป็นจุดเปราะบางสำคัญ ทำให้คนจนปลีกตัวออกจากสังคม ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงเครือข่ายความรู้ (ปรมัตถ์ โพดาพล และคณะ, 2568) สะท้อนถึง การถูกตีตราทางสังคมจนขาดการมีส่วนร่วม สอดคล้องกับ นิตยา นาตาราจัน และคณะที่เสนอว่าการวิเคราะห์ SLF ในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องพิจารณาปัจจัยเชิงการเมืองและสังคมที่เบียดขับคนจนออกจากเครือข่ายความช่วยเหลือเพื่อให้เข้าใจรากเหง้าของความเปราะบางอย่างแท้จริง (Natarajan, N. et al., 2022) นอกจากนี้ผลการวิจัยพบว่าทุนกายภาพ (Physical Capital) มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในระดับอยู่พอได้ ไม่สอดคล้องกับงานของ ชนินทร์ วะสีนนท์ และคณะ ในพื้นที่จังหวัดสกลนคร ที่พบว่าทุนกายภาพเป็นข้อจำกัดหลักเนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์ที่ห่างไกลและการเข้าถึงสาธารณูปโภคที่ยากลำบาก (ชนินทร์ วะสีนนท์ และคณะ, 2567) สะท้อนให้เห็นว่า “ความยากจนในเชิงพื้นที่” มีบริบทของทุนที่แตกต่างกันตามสภาพภูมิศาสตร์และนโยบายการจัดการที่ดินในพื้นที่นั้น ๆ

สำหรับการออกแบบโครงการแก้จนด้วยนวัตกรรมกระบวนการที่มุ่งเน้นการปรับวิธีคิดผ่านแนวคิด “ศาลเทวดา” สอดคล้องกับงานวิจัยของ ยุทธนา กาเต็ม และคณะ ที่ศึกษาในพื้นที่อำเภอกรงปินัง จังหวัดยะลา ซึ่งใช้กระบวนการทางสังคมและการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกช่วยลดช่วยลดภาวะพึ่งพิง ความกลัวต่อความล้มเหลว และเพิ่มความเชื่อมั่นให้กับครัวเรือนยากจน (ยุทธนา กาเต็ม และคณะ, 2568) ถือเป็นการแก้ปัญหาความยากจนที่ให้ความสำคัญกับการสร้างความเชื่อมั่นและแรงจูงใจจากตัวคนในชุมชนเองสอดคล้องกับแนวคิดของ Wu, J. et al. ที่พบว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับกลุ่มครัวเรือนในพื้นที่เปราะบางหรือกลุ่มชาติพันธุ์นั้นหัวใจสำคัญไม่ได้อยู่ที่การเสริมทรัพยากรภายนอกเพียงอย่างเดียว แต่อยู่ที่การเพิ่มความสามารถในการปรับตัวและความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองเพื่อให้ครัวเรือนก้าวพ้นภาวะพึ่งพิงสู่การสามารถสร้างรายได้ด้วยตนเอง (Wu, J. et al., 2023) และการที่งานวิจัยนี้ใช้แนวทางการเปลี่ยนทรัพยากรธรรมชาติ (เมล็ดพันธุ์ไม้ป่า) จาก “ทรัพยากรเพื่อยังชีพ” สู่ “สินทรัพย์เชิงเศรษฐกิจ” ถือเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ใช้ฐานทรัพยากรท้องถิ่นเป็นตัวขับเคลื่อน ซึ่งนนทนันท์ พลพันธ์ และคณะ ได้เสนอไว้ว่าการใช้ศักยภาพเด่นของพื้นที่ (เช่น พื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้) มาสร้างมูลค่าเพิ่มทางการเกษตรจะช่วยลดต้นทุนการผลิตและสร้างความยั่งยืนได้มากกว่าการนำปัจจัยภายนอกเข้ามาในชุมชน (นนทนันท์ พลพันธ์ และคณะ, 2567) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Nguyen, T. L. & Ngo, T. S. ที่ระบุว่าการส่งเสริมทางเลือกอาชีพที่ลดการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้โดยตรง

เป็นกลยุทธ์สำคัญที่ช่วยลดความยากจนควบคู่ไปกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนในพื้นที่เขตพื้นที่อนุรักษ์ (Nguyen, T. L. & Ngo, T. S., 2022)

ในส่วนของการจัดการความสัมพันธ์ผ่านทุนทางสังคม ด้วยกิจกรรม “ลงแขกเพาะกล้าไม้” และ “วงโสเหล่” เพื่อสร้างความสัมพันธ์แบบแนวราบและลดช่องว่างทางสังคม สอดคล้องกับการวิจัยของ ขจรศักดิ์ วงศ์วิราช และคณะ ในพื้นที่จังหวัดลำปางที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมและการใช้ระบบพี่เลี้ยงเพื่อเชื่อมต่อคนจนเข้ากับปราชญ์ชาวบ้าน และยังช่วยสร้างความไว้วางใจ (ขจรศักดิ์ วงศ์วิราช และคณะ, 2566) กระบวนการดังกล่าวในพื้นที่พหุวัฒนธรรมของตำบลตาเมียง (เขมร ลาว กูย) สอดคล้องกับข้อเสนอของ Wu, J. et al. ที่ระบุว่าการแก้ปัญหาในพื้นที่ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลาย จำเป็นต้องใช้ทุนวัฒนธรรมและบรรทัดฐานทางสังคมท้องถิ่นเป็นฐานในการสร้างความไว้วางใจ ซึ่งช่วยให้การถ่ายทอดนวัตกรรมเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ดีกว่ารูปแบบการสั่งการจากบนลงล่าง (Wu, J. et al., 2023) นอกจากนี้ การบูรณาการแผนธุรกิจชุมชนเพื่อเชื่อมโยงครัวเรือนยากจนเข้าสู่ห่วงโซ่คุณค่าตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ ยังสอดคล้องกับการวิจัยถอดบทเรียนความสำเร็จของประเทศจีนในงานของ ลี ชินฮอง และคณะ ที่ระบุว่าการขจัดความยากจนอย่างเบ็ดเสร็จจะสำเร็จได้ต่อเมื่อมีการเชื่อมโยงกลุ่มผู้ผลิตยากจนเข้ากับระบบตลาดและผู้ประกอบการ (SMEs) อย่างเป็นระบบ (ลี ชินฮอง และคณะ, 2565) ด้านปัจจัยหนุนเสริมภายนอก พบว่า หน่วยงานสนับสนุนภาคีเครือข่าย อาทิ เกษตรอำเภอพนมดงรัก พัฒนาชุมชนอำเภอพนมดงรัก ที่ว่าการอำเภอพนมดงรักและองค์การบริหารส่วนตำบลตาเมียง ร่วมกับเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านที่มีบารมีทางสังคมสูง โดยมีมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์หนุนเสริมด้านการประสานงานในพื้นที่ มีส่วนสำคัญในฐานะทุนทางสังคมที่ช่วยสร้างความไว้วางใจและลดความรู้สึกแปลกแยกของคนจน สอดคล้องกับงานวิจัยของขจรศักดิ์ วงศ์วิราชและคณะ ที่พบว่าความสำเร็จของการแก้ปัญหาความยากจนในระดับพื้นที่ต้องอาศัยกลไกภาคีเครือข่ายและระบบพี่เลี้ยงเพื่อเชื่อมต่อคนจนเข้ากับปราชญ์ชาวบ้านเพื่อให้เกิดการยอมรับนวัตกรรม (ขจรศักดิ์ วงศ์วิราช และคณะ, 2566) และสอดคล้องกับงานวิจัยของนนทนันท์ พลพันธ์และคณะ ที่พบว่าการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและใช้ศักยภาพเด่นของพื้นที่มาสร้างมูลค่าเพิ่มจะช่วยให้การแก้ปัญหายั่งยืนกว่าการพึ่งพาปัจจัยภายนอกเพียงอย่างเดียว (นนทนันท์ พลพันธ์ และคณะ, 2567)

เมื่อพิจารณาในมิติทางเศรษฐกิจ แม้รายได้เฉลี่ยในช่วงเริ่มต้นจะอยู่ที่ 1,151.02 บาทต่อครัวเรือนต่อเดือน (ร้อยละ 33.21 เมื่อเทียบกับรายได้เดิม) ซึ่งถือว่ามีนัยสำคัญยิ่งต่อการปรับตัวเนื่องจากเป็นการผลิตที่อาศัยต้นทุนต่ำจากฐานทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ สอดคล้องกับโมเดลแก้จนในโซนทุ่งกุลาร้องไห้ของนนทนันท์ พลพันธ์ และคณะ ที่พบว่าการเปลี่ยน “ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อยังชีพ” มาเป็น “สินค้าเชิงคุณค่า” ช่วยให้รายได้รวมของครัวเรือนยากจนเพิ่มขึ้นและลดความเสี่ยงจากการพึ่งพาแรงงานนอกภาคเกษตรเพียงอย่างเดียว (นนทนันท์ พลพันธ์ และคณะ, 2567) นอกจากนี้ การเชื่อมโยงห่วงโซ่คุณค่าที่ครอบคลุมตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ (เก็บเมล็ดพันธุ์-เพาะชำ-จำหน่าย) ยังสอดคล้องกับข้อเสนอของปรมัตถ์ โพดาพล และคณะ ที่สรุปว่าการแก้ปัญหาความยากจนอย่างเบ็ดเสร็จต้องมิใช่แค่การให้ทุนผลิต แต่ต้องสร้างระบบตลาดและช่องทางการจำหน่ายที่เชื่อมโยงกับผู้ประกอบการในพื้นที่ด้วย เพื่อเป็นการสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจใหม่ที่เอื้อต่อการหลุดพ้นจากความยากจนในระยะยาว (ปรมัตถ์ โพดาพล และคณะ, 2568)

องค์ความรู้ใหม่

นวัตกรรมกระบวนการเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของครัวเรือนยากจน เพื่อพัฒนาศักยภาพครัวเรือนยากจนให้สามารถพึ่งพาตนเองผ่านการใช้ทุนทางสังคมและทุนธรรมชาติในระดับพื้นที่ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 นวัตกรรมกระบวนการเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของครัวเรือนยากจน

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเพื่อออกแบบโครงการช่วยเหลือคนจนด้วยการสร้างและใช้นวัตกรรมแก้จนที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ตำบลตาเมียง อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ สามารถสังเคราะห์ข้อค้นพบเชิงประจักษ์ได้ว่า การแก้ไขปัญหาความยากจนในพื้นที่ตำบลตาเมียง อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ จำเป็นต้องอาศัยนวัตกรรมกระบวนการที่คำนึงถึงทุนการดำรงชีพของครัวเรือนควบคู่กับบริบททางสังคมและทรัพยากรของพื้นที่โดยเฉพาะในบริบทที่ครัวเรือนยากจนมีลักษณะเป็น "ครัวเรือนแหว่งกลาง" ซึ่งมีข้อจำกัดด้านผลิตภาพแรงงานและทุนทางสังคมในระดับต่ำที่สุดอันนำไปสู่ภาวะพึ่งพิงสูง การประยุกต์ใช้กระบวนการคิดเชิงออกแบบ จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนานวัตกรรมกระบวนการที่เน้นการปรับเปลี่ยนวิธีคิดเพื่อยกระดับทุนมนุษย์ การจัดโครงสร้างความสัมพันธ์ใหม่เพื่อเสริมสร้างทุนทางสังคม และการใช้ทุนธรรมชาติเป็นฐานการผลิตเพื่อเชื่อมโยงเข้าสู่ห่วงโซ่คุณค่าในระดับชุมชน ทำให้ครัวเรือนยากจนเปลี่ยนบทบาทจากผู้พึ่งพิงสู่การพึ่งตนเองที่มีศักยภาพในการสร้างรายได้และเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจฐานราก แม้รายได้ในระยะแรกยังไม่สูงมาก แต่มีความสำคัญต่อการเสริมสร้างความสามารถในการพึ่งพาตนเองและการลดความเปราะบางของครัวเรือนในระยะยาว อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยยังเป็นการดำเนินงานในระยะเริ่มต้นและอยู่ในบริบทพื้นที่เฉพาะของตำบลตาเมียง จึงควรมีการติดตามผลระยะยาว ทั้งในด้านรายได้ ความเข้มแข็งของเครือข่ายทางสังคม และความต่อเนื่องของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อประเมินความยั่งยืนของโมเดลในบริบทพื้นที่อื่นต่อไป สำหรับข้อเสนอแนะและการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ หน่วยงานภาครัฐระดับพื้นที่ อาทิ กรมการพัฒนาชุมชน สำนักงานเกษตรอำเภอ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรบูรณาการโมเดล "พี่เลี้ยงชุมชน" เข้าสู่แผนปฏิบัติราชการและกลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนจน โดยมุ่งสร้าง "พื้นที่การเรียนรู้" เพื่อพัฒนาทุนทางสังคม ลดการตีตราคนจน และส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันผ่านกิจกรรมทางสังคม เช่น การโสเหล่และการลงแขก ซึ่งจะช่วยเปลี่ยนบทบาทของประชาชนจากผู้รับการสงเคราะห์ไปสู่หุ้นส่วนการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม ควบคู่กับการส่งเสริมการจัดการธุรกิจชุมชนและการเพิ่มมูลค่าจากฐานทรัพยากรท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนการพัฒนาจากเกษตรเพื่อยังชีพสู่เกษตรเชิงพาณิชย์อย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนการเชื่อมโยงตลาดและห่วงโซ่คุณค่าอย่างต่อเนื่อง

โดยเฉพาะการยกระดับช่องทางการจำหน่ายสู่การตลาดออนไลน์ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับผู้ประกอบการภายนอกพื้นที่ เพื่อขยายฐานลูกค้าและลดความเสี่ยงจากการพึ่งพาตลาดท้องถิ่นเพียงอย่างเดียว ขณะเดียวกัน การศึกษาในอนาคตควรมุ่งเน้นการวิจัยเชิงติดตามระยะยาวเพื่อประเมินความยั่งยืนของโมเดล การศึกษาเปรียบเทียบในบริบทพื้นที่ที่แตกต่างกัน รวมถึงการขยายขอบเขตการวิจัยไปสู่ประเด็นการสื่อสารการตลาดดิจิทัลสำหรับวิสาหกิจชุมชน การวิเคราะห์โครงสร้างต้นทุนและกำไรในห่วงโซ่คุณค่าข้ามพื้นที่ ตลอดจนการพัฒนาเครื่องมือวัดผลลัพธ์ทางสังคมและจิตวิทยาในการวัดระดับขีดความสามารถในการพึ่งพาตนเองของครัวเรือนยากจนอย่างเป็นระบบ

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณทุนสนับสนุนจากหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) ปีงบประมาณ 2564 สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ภายใต้ โครงการวิจัยการพัฒนาภาคีเครือข่ายด้วยนวัตกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในจังหวัดสุรินทร์แบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ สัญญาเลขที่ A14F640102

เอกสารอ้างอิง

ขจรศักดิ์ วงศ์วิราช และคณะ. (2566). รูปแบบการแก้ปัญหาความยากจนแบบมุ่งเป้าพื้นที่ตำบลหัวเมือง อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 7(12), 12-23.

ชนินทร์ วะสีนนท์ และคณะ. (2567). การสร้างต้นแบบนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจนในพื้นที่นำร่อง ตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร. วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 4(1), 13-28.

ทำนอง เชื่อมกลาง. (17 มี.ค. 2565). การบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพาะพันธุ์กล้าไม้หนองคันนา. (ลดาวัลย์ ปัญตะยัง, ผู้สัมภาษณ์)

นนทนันท์ พลพันธ์ และคณะ. (2567). การพัฒนาโมเดลแก้จนระดับพื้นที่เพื่อขจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมในโซนพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดร้อยเอ็ด. Journal of Roi Kaensarn Academi, 9(8), 51-68.

ปรมัตถ์ โพดาพล และคณะ. (2568). การพัฒนาโมเดลแก้จนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างเบ็ดเสร็จและแม่นยำ กรณีศึกษา ตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด. วารสารศรีวนาลัยวิจัย, 15(2), 305-319.

ประพันธ์ พาละพล. (5 ต.ค. 2564). แนวคิดศาลเทวดา. (ลดาวัลย์ ปัญตะยัง, ผู้สัมภาษณ์)

พงษ์ชาญ ณ ลำปาง และคณะ. (2565). การพัฒนาภาคีเครือข่ายด้วยนวัตกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในจังหวัดสุรินทร์แบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

ยุทธนา กาเต็ม และคณะ. (2568). นวัตกรรมการขับเคลื่อนงานแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกับบริบทครัวเรือนเป้าหมายแบบบูรณาการ. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 9(1), 313-327.

ลี ซินฮอง และคณะ. (2565). ถอดบทเรียนความสำเร็จของนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจนในชนบทของจีน. วารสารเศรษฐศาสตร์และกลยุทธ์การจัดการ, 9(1), 230-248.

สมาชิกกลุ่มเพาะกล้าไม้ ก. (30 เม.ย. 2565). การปรับเปลี่ยนวิธีคิดสู่การลงมือทำ. (ลดาวัลย์ ปัญตะยัง, ผู้สัมภาษณ์)

สมาชิกกลุ่มเพาะกล้าไม้ ข. (30 เม.ย. 2565). ผลกระทบจากความยากจน. (ลดาวัลย์ ปัญตะยัง, ผู้สัมภาษณ์)

สมาชิกกลุ่มเพาะกล้าไม้ ค. (30 เม.ย. 2565). การยกระดับทักษะอาชีพเสริมและการพึ่งพาตนเอง. (ลดาวัลย์ ปัญตะยัง, ผู้สัมภาษณ์)

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2563). รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและเหลื่อมล้ำของประเทศไทย ปี 2562. กรุงเทพมหานคร: กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม.

สุขสันต์ ละผิว. (31 มี.ค. 2565). การเป็นพี่เลี้ยงในกลุ่มเพาะกล้าไม้. (ลดาวัลย์ ปัญตะยัง, ผู้สัมภาษณ์)

สุวพงศ์ กิติภัทย์พิบูลย์. (7 เม.ย. 2564). การแก้ไขปัญหาความยากจนในจังหวัดสุรินทร์. (พุฒิพงษ์ รับจันทร์, ผู้สัมภาษณ์)

หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.). (2566). แนวทางดำเนินงานการขจัดความยากจนแบบเบ็ดเสร็จแม่นยำ: ถอดบทเรียนจากโครงการวิจัยแก้จน 20 จังหวัด. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.

DFID. (1999). Sustainable Livelihoods Guidance Sheets. London: Department for International Development.

Natarajan, N. et al. (2022). A sustainable livelihoods framework for the 21st century. World Development, 155, 105898. https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2022.105898.

Ngamwong, N. et al. (2024). Factor analysis of sustainable livelihood potential development for poverty alleviation using structural equation modeling. Sustainability, 16(10), 4213. https://doi.org/10.3390/su16104213.

Nguyen, T. L. & Ngo, T. S. (2022). The importance of socio-economic development to sustainable natural resources management in rural areas: A case study of sustainable livelihoods and forest management in Xuan Nha Nature Reserve in Northwestern Vietnam. Vietnam Journal of Agricultural Sciences, 5(1), 1345-1358.

The d.school. (2010). Bootcamp Bootleg. Stanford: Hasso Plattner Institute of Design.

Wu, J. et al. (2023). Sustainable development of farmers in minority areas after poverty alleviation relocation: Based on an improved sustainable livelihood analysis framework. Land, 12(5), 1045. https://doi.org/10.3390/land12051045.

บทความวิจัย

แรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากร สำนักงานปลัดกระทรวง อว.*

THE EFFECT OF MOTIVATION ON WORK PERFORMANCE OF PERSONNAL OF THE PERMANENT SECRETARY MINISTRY OF HIGHER EDUCATION SCIENCE RESEARCH AND INNOVATION

สุจินดา แสงหิรัญ*, อภิชาติ พานสุวรรณ
Sujinda Sanghirun*, Apichat Pansuwan
คณะบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา พระนครศรีอยุธยา ประเทศไทย
Graduate School, Phra Nakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Phra Nakhon Si Ayutthaya, Thailand
*Corresponding Author E-mail: Apichat_asm@hotmail.com
*Tel: 094-978-2426

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม 2) ศึกษาประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม และ 3) ศึกษาแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างได้แก่ บุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม จำนวน 230 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ โดยมีค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผลการวิจัยพบว่า 1) แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.10 , S.D. = 0.52) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ($\bar{X}$ = 4.33 , S.D. = 0.58) 2) ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.27 , S.D. = 0.45) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน ($\bar{X}$ = 4.31 , S.D. = 0.56) และ 3) แรงจูงใจในการปฏิบัติงานด้านความสำเร็จของงาน ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม อยู่ในระดับสูง โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ เท่ากับ R^2 = 0.63 จากการศึกษาพบว่า ด้านความสำเร็จของงาน เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสร้างแรงจูงใจและเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ควรกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดผลการปฏิบัติงาน (KPI) ที่ชัดเจนตลอดจนสนับสนุนการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: แรงจูงใจ, ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน, บุคลากรภาครัฐ

* Received 29 April 2026; Revised 12 May 2026; Accepted 17 May 2026

Abstract

This research aimed to 1) Study the work motivation of personnel in the Office of the Permanent Secretary, Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation; 2) Study the work efficiency of personnel in the Office of the Permanent Secretary, Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation; and 3) Study the motivation that affects the work efficiency of personnel in the Office of the Permanent Secretary, Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation. This was a quantitative research study. The sample consisted of 230 personnel from the Office of the Permanent Secretary, Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation, selected using stratified random sampling. The research instrument was a questionnaire. Statistical analysis included frequency, percentage, mean, standard deviation, and multiple regression analysis, with a statistical significance level of 0.05. The research findings showed that 1) The work motivation of personnel in the Office of the Permanent Secretary, Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation. Innovation, overall, was at a high level ($\bar{X}$ = 4.10, S.D. = 0.52). When considered by aspect, the aspect with the highest mean score was. The most significant factor was interpersonal relationships ($\bar{X}$ = 4.33, S.D.= 0.58). 2) The overall performance of personnel in the Office of the Permanent Secretary, Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation, was at the highest level ($\bar{X}$ = 4.27, S.D.= 0.45). When considered by individual aspects, the aspect with the highest average score was operating expenses ($\bar{X}$ = 4.31, S.D. = 0.56). And 3) Motivation in terms of work achievement significantly impacted the performance of personnel in the Office of the Permanent Secretary, Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation, with a multiple correlation coefficient of R-0.63. The study found that work achievement is a key factor in motivating and increasing work efficiency. Therefore, clear performance goals and key performance indicators (KPIs) should be established, along with continuous monitoring of results.

Keywords: Motivation, Operational Efficiency, Government Personnel

บทนำ

กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม จัดตั้งขึ้นเพื่อบูรณาการภารกิจด้านการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ การวิจัยและนวัตกรรมของประเทศ ให้สามารถประสานทิศทางนโยบายและขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติด้านความรู้และนวัตกรรมได้อย่างเป็นเอกภาพ มีหน้าที่หลักในการกำหนดนโยบายระดับชาติด้านการอุดมศึกษาและการวิจัย ส่งเสริมการพัฒนากำลังคนให้สอดคล้องกับความต้องการของเศรษฐกิจและสังคมไทย สนับสนุนงานวิจัยที่สร้างมูลค่าและนวัตกรรมที่นำไปใช้ประโยชน์ได้จริง โดยมีเป้าหมายสำคัญในการยกระดับคุณภาพคนไทย เพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันและสร้างฐานเศรษฐกิจและสังคมที่ขับเคลื่อนด้วยองค์ความรู้และนวัตกรรม เพื่อยกระดับศักยภาพด้านการแข่งขันและความยั่งยืนของประเทศในระยะยาว ในขอบเขตภารกิจดังกล่าว สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เป็นศูนย์กลางการบริหารราชการของกระทรวงที่ทันสมัยทันต่อการเปลี่ยนแปลงด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมใหม่ มีภารกิจเกี่ยวกับการพัฒนายุทธศาสตร์และแปลงนโยบายของกระทรวงเป็นแผนการปฏิบัติราชการ บริหารจัดการทรัพยากร เพื่อให้การปฏิบัติราชการของหน่วยงานในสังกัดกระทรวงบรรลุเป้าหมายและเกิดผลสัมฤทธิ์ตามภารกิจ

ของกระทรวง ซึ่งการดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จจำเป็นต้องอาศัยการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพของบุคลากรในทุกระดับ (กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2562)

ชญาภรณ์ คงจตุรฤกษ์ และวัลลภ รัฐฉัตรานนท์ ได้สรุปความสำคัญของบุคลากรว่า บุคลากรถือเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กร เนื่องจากเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนภารกิจและนโยบายให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ (ชญาภรณ์ คงจตุรฤกษ์ และวัลลภ รัฐฉัตรานนท์, 2566) และ Maslow, A. H. ได้สรุปแนวคิดด้านแรงจูงใจในการทำงานได้รับการอธิบายไว้อย่างชัดเจนในทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการ ซึ่งระบุว่ามนุษย์มีความต้องการตั้งแต่ระดับพื้นฐาน เช่น ความมั่นคงในชีวิตและการทำงาน ไปจนถึงความต้องการขั้นสูง ได้แก่ การได้รับการยอมรับและการพัฒนาศักยภาพของตนเอง หากความต้องการเหล่านี้ไม่ได้รับการตอบสนองอย่างเหมาะสม อาจส่งผลให้ระดับแรงจูงใจในการทำงานลดลงส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน (Maslow, A. H., 1954) และนอกจากนี้ Herzberg, F. et al. ยังได้อธิบายว่าแรงจูงใจในการทำงานประกอบด้วยปัจจัยจูงใจ (Motivators) เช่น ความสำเร็จของงาน การยอมรับนับถือ และความก้าวหน้าในสายอาชีพ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ช่วยเพิ่มความพึงพอใจในการทำงาน และปัจจัยค้ำจุน (Hygiene Factors) เช่น เงินเดือน สวัสดิการ สภาพแวดล้อมในการทำงาน และความมั่นคงในอาชีพ ซึ่งหากขาดปัจจัยเหล่านี้อาจก่อให้เกิดความไม่พึงพอใจเป็นเหตุที่ทำให้บุคลากรขาดแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ทฤษฎีสองปัจจัยของ (Herzberg, F. et al., 1959) สอดคล้องกับพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 ที่กำหนดให้ส่วนราชการมีหน้าที่เสริมสร้างแรงจูงใจและเพิ่มพูนประสิทธิภาพของบุคลากร เพื่อให้การปฏิบัติงานเกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ แสดงให้เห็นว่าแรงจูงใจเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรภาครัฐในปัจจุบัน

ในบริบทของสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงด้านกำลังคนอย่างต่อเนื่อง โดยในปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 มีข้าราชการลาออกและโอนย้ายไปยังหน่วยงานอื่นจำนวนหนึ่ง จากสถิติในปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 ข้าราชการในสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ได้มีการลาออก จำนวน 10 ราย โดยเหตุผลการลาออกเนื่องจากประกอบอาชีพอื่น จำนวน 2 ราย ลาออกเนื่องจากบรรจุใหม่ ณ ส่วนราชการอื่น จำนวน 8 ราย อีกทั้งยังมีข้าราชการโอน จำนวน 12 ราย โดยไปบรรจุ ณ ส่วนราชการท้องถิ่นเพื่อกลับภูมิลำเนา จำนวน 10 ราย โอนไปสังกัดส่วนราชการอื่นในกรุงเทพมหานคร จำนวน 2 ราย ทั้งนี้ อัตราการโอน ลาออก ของข้าราชการสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม อันเนื่องมาจากความเหลื่อมล้ำของหน่วยงานที่มีการแข่งขันสูง บุคลากรในหน่วยงานที่มีจำนวนมาก ตำแหน่งการเติบโตความก้าวหน้าในสายอาชีพไม่เพียงพอ อีกทั้งสภาพแวดล้อมการทำงาน ภาวะงานล้นมือ ความกดดันในงาน ภาวะอิ่มตัวหรือต้องการสมดุลระหว่างชีวิตและการทำงาน และค่าครองชีพในปัจจุบันที่สูงขึ้น รวมทั้งมีความจำเป็นต้องกลับภูมิลำเนาเนื่องจากต้องดูแลบุพการี ปัจจัยเหล่านี้จึงเป็นปัจจัยที่มีส่วนทำให้บุคลากรขาดแรงจูงในการปฏิบัติงาน ซึ่งสะท้อนถึงแนวโน้มของปัญหาด้านแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ทั้งนี้ สาเหตุสำคัญของการลาออกและการโอนย้าย ได้แก่ ความจำกัดของโอกาสความก้าวหน้าในสายอาชีพ จำนวนตำแหน่งที่รองรับการเติบโตมีไม่เพียงพอ ภาวะงานล้นมือและความกดดันจากภารกิจที่เพิ่มขึ้น รวมถึงความต้องการสมดุลระหว่างชีวิตและการทำงาน และภาระค่าใช้จ่ายที่เพิ่มสูงขึ้นในสภาพเศรษฐกิจปัจจุบัน นอกจากนี้การโอนย้ายกลับภูมิลำเนาเพื่อดูแลครอบครัวและบุพการี ยังเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อความต่อเนื่องของกำลังคนในองค์กร ปัญหาดังกล่าวส่งผลให้เกิดภาระงานสะสมกับบุคลากรที่ยังปฏิบัติงานอยู่ อาจก่อให้เกิดความเหนื่อยล้า ความเครียด และความรู้สึกไม่มั่นคงในการทำงาน ซึ่งมีแนวโน้มส่งผลต่อระดับแรงจูงใจและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานโดยรวมขององค์กร หากไม่ได้รับการวิเคราะห์และหาแนวทางแก้ไขอย่างเป็นระบบอาจส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของการดำเนินงานในระยะยาว

แรงจูงใจในการปฏิบัติงานจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อบุคลากรในสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เนื่องจากแรงจูงใจทำให้บุคลากรเกิดความกระตือรือร้นในการ

ปฏิบัติงานตั้งใจและทุ่มเทความสามารถในการปฏิบัติงานมากขึ้น และพร้อมที่จะพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง แรงจูงใจอาจเกิดจากปัจจัยภายใน เช่น ความภาคภูมิใจในการปฏิบัติงาน ความพึงพอใจที่ได้ใช้ศักยภาพของตนอย่างเต็มที่ หรือการได้รับการยอมรับนับถือจากเพื่อนร่วมงานและผู้บริหาร และปัจจัยภายนอก เช่น ค่าตอบแทน สวัสดิการ โอกาสความก้าวหน้าและบรรยากาศการทำงานที่ดี หากองค์กรสามารถสร้างแรงจูงใจทั้งสองด้านได้อย่างเหมาะสม ย่อมทำให้บุคลากรมีความสุขในการทำงานและพร้อมทุ่มเท กำลังความรู้ ความสามารถให้แก่องค์กร ซึ่งเป็นสิ่งที่กระตุ้นการตอบสนองความต้องการของบุคลากร ส่งผลต่อการยกระดับคุณภาพงานและการบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ แรงจูงใจจึงเป็นปัจจัยสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีควบคู่ไปกับการปฏิบัติงาน หากองค์กรมีการสร้างแรงจูงใจที่ดีต่อบุคลากรย่อมส่งผลให้บุคลากรทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผล และสร้างผลสัมฤทธิ์ อันนำไปสู่การบรรลุวิสัยทัศน์ของสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา เรื่องแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม และนำผลที่ได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ไปปรับใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานเพื่อนำพาให้องค์กรบรรลุตามพันธกิจ เป้าหมายและความสำเร็จสูงสุดที่กำหนดไว้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
2. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
3. เพื่อศึกษาแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่องแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีรายละเอียดกระบวนการวิจัยดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ บุคลากรที่ปฏิบัติงานในสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม โดยประชากรผู้ให้ข้อมูลการวิจัยประกอบด้วย ข้าราชการ พนักงานราชการ ลูกจ้างประจำ จำนวน 539 คน (ข้อมูล ณ เดือนตุลาคม 2568)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ บุคลากรที่ปฏิบัติงานในสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม โดยประชากรผู้ให้ข้อมูลการวิจัยประกอบด้วย ข้าราชการ พนักงานราชการ ลูกจ้างประจำ จำนวน 230 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นสัดส่วน ที่ระดับความเชื่อมั่นที่ 95% และความคาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ไม่เกิน 5%

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน ระยะเวลาการปฏิบัติงาน ประเภทบุคลากร และสังกัด

ส่วนที่ 2 แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม และมีมาตรวัดแบบมาตราส่วน 5 ระดับ จำนวน 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการยอมรับนับถือ ด้านเงินเดือน

และผลประโยชน์ตอบแทน ด้านความสำเร็จของงาน ด้านความก้าวหน้าในสายงาน ด้านสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงาน และด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

ส่วนที่ 3 ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม มีมาตรวัดแบบมาตราส่วน 5 ระดับ จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านคุณภาพของงาน ด้านปริมาณงาน ด้านระยะเวลาในการปฏิบัติงาน และด้านค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สร้างเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item-Objective Congruence Index: IOC) ได้ค่า IOC ตั้งแต่ 0.64 - 1.00 นำแบบสอบถามที่ได้มาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับบุคลากรกระทรวงอุตสาหกรรม จำนวน 30 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่า (Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) เท่ากับ 0.964 จากนั้นนำแบบสอบถามที่ได้แก้ไขแล้ว นำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ (Systematic Data Collection) ตามขั้นตอนดังนี้

1. ขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ถึงปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เพื่อขอความอนุเคราะห์ให้บุคลากรตอบแบบสอบถาม
2. นำแบบสอบถามพร้อมหนังสือขอความร่วมมือไปแจกให้กับบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
3. เก็บรวบรวมและรันรหัสแบบสอบถาม จนได้แบบสอบถามครบจำนวน 230 ชุด
4. นำแบบสอบถามที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้อง ความสมบูรณ์ ของแบบสอบถาม
5. นำข้อมูลที่ได้ดำเนินการขั้นตอนของการวิเคราะห์สรุปผลตามขั้นตอนของการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามทั้งหมด 230 ชุด มาวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ดังต่อไปนี้

1. นำแบบสอบถามที่สมบูรณ์มาลงรหัส ให้คะแนนตามน้ำหนักคะแนนแต่ละข้อ และ บันทึกข้อมูลลงคอมพิวเตอร์เพื่อวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์
2. ทำการกรอกข้อมูลตามรหัสลงในโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ
3. ตรวจสอบความถูกต้องข้อมูลและแก้ไขข้อผิดพลาดที่เกิดจากการกรอกข้อมูล
4. ทำการวิเคราะห์ข้อมูลและนำผลการคำนวณมาวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

ผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคลของบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 169 คน คิดเป็นร้อยละ 73.5 กลุ่มอายุระหว่าง 31 - 40 ปี จำนวน 92 คน คิดเป็นร้อยละ 40 มี ระดับการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 159 คน คิดเป็นร้อยละ 69.1 รายได้เฉลี่ยต่อเดือน 15,000 - 25,000 บาท จำนวน 141 คน คิดเป็นร้อยละ 61.3 ระยะเวลาการปฏิบัติงาน น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 106 คน คิดเป็นร้อยละ 46.1 ประเภทบุคลากรส่วนใหญ่เป็นข้าราชการ จำนวน 202 คน คิดเป็นร้อยละ 87.8 และอยู่สังกัดกองกลาง จำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 23.5 ตามลำดับ

ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรในสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

ตารางที่ 1 ระดับความคิดเห็นของแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรในสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

แรงจูงใจในการปฏิบัติงานภาพรวม	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{x}$	S.D.	การแปลผล
ด้านการยอมรับนับถือ	3.98	0.65	มาก
ด้านเงินเดือนและผลประโยชน์ตอบแทน	3.88	0.79	มาก
ด้านความสำเร็จของงาน	4.31	0.52	มากที่สุด
ด้านความก้าวหน้าในสายงาน	3.94	0.62	มาก
ด้านสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงาน	4.17	0.72	มาก
ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล	4.33	0.58	มากที่สุด
โดยภาพรวม	**4.10**	**0.52**	**มาก**

ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรในสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ประกอบด้วย 6 ด้าน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.10, S.D.= 0.52) เมื่อพิจารณาพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ($\bar{x}$ = 4.33, S.D.= 0.58)

ส่วนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

ตารางที่ 2 ระดับความคิดเห็นของประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรในสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานภาพรวม	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{x}$	S.D.	การแปลผล
ด้านคุณภาพงาน	4.25	0.51	มากที่สุด
ด้านปริมาณงาน	4.22	0.54	มากที่สุด
ด้านระยะเวลาในการปฏิบัติงาน	4.29	0.53	มากที่สุด
ด้านค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน	4.31	0.56	มากที่สุด
โดยภาพรวม	**4.27**	**0.45**	**มากที่สุด**

ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ประกอบด้วย 4 ด้าน ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.27, S.D.= 0.45) เมื่อพิจารณาพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน

ส่วนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

ตารางที่ 3 แรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรในสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม	B	S.E.	β	t	Sig.
ค่าคงที่	1.22	0.17		6.98	0.00
1. ด้านการยอมรับนับถือ	0.05	0.04	0.08	1.25	0.21
2. ด้านเงินเดือนและผลประโยชน์ตอบแทน	0.03	0.03	0.05	0.82	0.41
3. ด้านความสำเร็จของงาน	0.54	0.04	0.63	11.77	0.00*
4. ด้านความก้าวหน้าในสายงาน	0.04	0.04	0.05	0.85	0.39

ตารางที่ 3 แรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรในสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (ต่อ)

แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม	B	S.E.	β	t	Sig.
5. ด้านสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงาน	0.05	0.03	0.09	1.62	0.10
6. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล	0.00	0.04	0.01	0.20	0.84
R = 0.79 R^2= 0.63 Adjusted R^2 = 0.62 SE_{est} = 0.27					

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 3 พบว่า แรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม มีน้ำหนักความสำคัญของตัวแปรแต่ละตัวอยู่ 1 ด้าน คือ ด้านความสำเร็จของงาน (Sig = 0.00) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ 0.63 (Adjusted R') สามารถร่วมกันพยากรณ์ตัวแปรเกณฑ์ได้ดี ส่วนแรงจูงใจในการปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Sig = 0.84) ด้านเงินเดือนและผลประโยชน์ตอบแทน (Sig = 0.41) ด้านความก้าวหน้าในสายงาน (Sig = 0.39) ด้านการยอมรับนับถือ (Sig = 0.21) ด้านสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงาน (Sig = 0.10) ไม่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

จึงสรุปได้ว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ด้านความสำเร็จของงาน ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ร้อยละ 63 (β = 0.63) ซึ่งอยู่ในระดับสูง โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R) เท่ากับ 0.79 ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) เท่ากับ 0.63 ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการพยากรณ์ (SE_{est}) เท่ากับ 0.27

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรในสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ผู้วิจัยมีหัวข้อในการอภิปรายผล ดังนี้

1. แรงจูงใจของบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.10 , S.D. = 0.52) ผลวิจัยเป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะ สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะการสร้างความภาคภูมิใจในสายอาชีพให้แก่บุคลากรของสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ควบคู่กับการส่งเสริมให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีอิสระ ใช้ความรู้ ความสามารถ และศักยภาพของตนได้อย่างเต็มที่ ภายใต้หลักเกณฑ์การเลื่อนตำแหน่งที่มีความชัดเจน โปร่งใส และยุติธรรม รวมถึงการได้รับค่าตอบแทนและสวัสดิการที่เหมาะสม ทั้งนี้การสร้างแรงจูงใจให้แก่บุคลากรถือเป็นการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงาน เมื่อบุคลากรมีแรงจูงใจที่ดีย่อมส่งผลให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพ เกิดผลสัมฤทธิ์ที่ดีต่อภารกิจของหน่วยงาน จึงส่งผลให้แรงจูงใจของบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ ข้อที่ 5 เป็นความต้องการสูงสุดของมนุษย์ที่จะประสบความสำเร็จในชีวิต ได้ทำอะไรตามที่ต้องการจะทำ และมีความสุขกับสิ่งที่ได้ทำ สอดคล้องกับงานวิจัยของ กรกนก เอี่ยมสำอางค์ ได้ทำการศึกษาเรื่องแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรกรมส่งเสริมสหกรณ์ ผลการวิจัยพบว่าแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรกรมส่งเสริมสหกรณ์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (กรกนก เอี่ยมสำอาง, 2566) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วราลักษณ์ วุฒิ และกมลวรรณ วรรณธนัง ได้ทำการศึกษาเรื่องแรงจูงใจใน

การปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อความผูกพันของบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม ภาพรวมอยู่ในระดับมาก (วราลักษณ์ วุฒิ และกมลวรรณ วรรณธนัง, 2566) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ นิลวรรณ บุญสันต์ ได้ทำการศึกษาแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของฝ่ายปกครอง อำเภอท่าวุ้ง จังหวัดลพบุรี ผลการวิจัยพบว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ของฝ่ายปกครอง อำเภอท่าวุ้ง จังหวัดลพบุรี ภาพอยู่อยู่ในระดับมาก (นิลวรรณ บุญสันต์, 2565)

2. ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.27 , S.D.= 0.45) ผลวิจัยเป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมสามารถปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายได้อย่างครบถ้วน ถูกต้อง และเป็นไปตามแนวทางการปฏิบัติงานที่หน่วยงานกำหนดไว้ โดยมีการนำนโยบายด้านการบริหารทรัพยากรบุคคลมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานด้านการบริหารและพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของหน่วยงานที่มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะ ความรู้ ความสามารถ และสมรรถนะในการปฏิบัติงานของบุคลากรอย่างต่อเนื่องนอกจากนี้ หน่วยงานยังให้ความสำคัญกับการเสริม สร้างคุณธรรมและจริยธรรมในการปฏิบัติงาน การส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการถ่ายทอดองค์ความรู้ภายในองค์กร เพื่อให้บุคลากรสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ราชการได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันนำไปสู่การสร้างสรรค์ผลงานและนวัตกรรม ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎี Y ของ แมคเกรเกอร์ มองมนุษย์ในแง่บวก มนุษย์มีความขยันขันแข็ง มีความจริงจัง ชื่นชอบการทำงาน และมองว่าการทำงานเป็นความสนุก มีความใฝ่รู้ มีความเข้าใจศักยภาพและขีดความสามารถของตน มีความต้องการพัฒนาตนเองและแสวงหาความรับผิดชอบจึงส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ รัญชิดา อ่าลึกน้อย และจรีพร ศรีทอง ทำการศึกษาเรื่องแรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานสภาเกษตรแห่งชาติ ผลการวิจัยพบว่าแรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานสภาเกษตรแห่งชาติ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (รัญชิดา อ่าลึกน้อย และ จรีพร ศรีทอง, 2567) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิโยรส หงส์ทอง ทำการศึกษาเรื่องแรงจูงใจในการทำงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากร กรมสรรพสามิตส่วนกลาง ผลการวิจัยพบว่า แรงจูงใจในการทำงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากร กรมสรรพสามิตส่วนกลาง ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ปิโยรส หงส์ทอง, 2566)

การวิจัยเรื่องแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม มีข้อจำกัดสามารถอภิปรายเพื่อสะท้อนความรอบคอบทางวิชาการ ดังนี้

1. ข้อจำกัดด้านการเก็บข้อมูลแบบ Self-report Bias

การวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งเป็นการประเมินจากการรับรู้และความคิดเห็นของผู้ตอบด้วยตนเอง (Self-report) จึงอาจเกิดอคติในการตอบแบบสอบถาม เช่น การตอบในลักษณะที่สอดคล้องกับความคาดหวังขององค์กร การตอบตามค่านิยมทางสังคม (Social Desirability Bias) หรือการประเมินตนเองสูงหรือต่ำกว่าความเป็นจริง ส่งผลให้ข้อมูลที่ได้รับอาจไม่สะท้อนพฤติกรรมหรือประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานที่แท้จริงทั้งหมด

2. ข้อจำกัดด้านรูปแบบการวิจัยแบบ Cross-sectional Design

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง (Cross-sectional Study) ทำให้สามารถอธิบายได้เพียงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ณ ช่วงเวลาที่เก็บข้อมูลเท่านั้น ไม่สามารถสรุปความเป็นเหตุและผล (Cause and Effect) ได้อย่างชัดเจน อีกทั้งแรงจูงใจและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานอาจเปลี่ยนแปลงไปตามบริบท นโยบายองค์กร ภาระงาน หรือสถานการณ์ทางสังคมในแต่ละช่วงเวลา

3. แรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม อยู่ในระดับสูง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีจำนวน 1 ด้าน ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ได้แก่ ด้านความสำเร็จของงาน เป็นปัจจัยเพียงด้านเดียวที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สามารถอภิปรายได้ดังนี้

แรงจูงใจด้านความสำเร็จของงาน เป็นด้านที่มีความสัมพันธ์สูงที่สุด ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม กล่าวคือ เมื่อบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม มีแรงจูงใจด้านความสำเร็จของงานที่ดีขึ้น จะทำให้ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เพิ่มขึ้น เนื่องมาจากความสำเร็จของงานเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยกระตุ้นให้บุคลากรเกิดความภาคภูมิใจในผลงานของตนเอง และเกิดความพยายามในการพัฒนาศักยภาพในการทำงานอย่างต่อเนื่อง เมื่อบุคลากรมีโอกาสประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงาน หรือได้รับมอบหมายงานที่ท้าทายความสามารถ ย่อมส่งผลให้เกิดแรงผลักดันภายในในการปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ส่งผลให้การดำเนินงานขององค์กรมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ เมื่อบุคลากรรับรู้ว่าการปฏิบัติงานของตนมีความสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กร จะทำให้เกิดความมุ่งมั่น ตั้งใจ และมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่มากขึ้น ซึ่งส่งผลให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างรวดเร็ว ถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ ตลอดจนสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสม อันนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ของงานที่มีคุณภาพและเป็นไปตามเป้าหมายของหน่วยงาน แรงจูงใจด้านความสำเร็จของงานเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้บุคลากรมีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงาน ความสำเร็จของงานจึงส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม แสดงให้เห็นว่าบุคลากรให้ความสำคัญต่อความสำเร็จของงานที่ได้รับมอบหมาย สอดคล้องกับงานวิจัยของ ลดาวัลย์ เปลี่ยนภักดี และกมลวรรณ วรรณธนัง ได้ทำการศึกษาเรื่องแรงจูงใจที่ส่งผลต่อสมรรถนะในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า แรงจูงใจที่ส่งผลต่อสมรรถนะในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ แรงจูงใจด้านความสำเร็จในการทำงาน ด้านความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน และด้านการได้รับการยอมรับนับถือ ส่งผลต่อสมรรถนะในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ลดาวัลย์ เปลี่ยนภักดี และกมลวรรณ วรรณธนัง, 2568) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ นิราวัลย์ ศรีทอง ได้ทำการศึกษาเรื่องแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก เขตพื้นที่บางพระ ผลการวิจัยพบว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก เขตพื้นที่บางพระ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก (นิราวัลย์ ศรีทอง, 2563)

แรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มี 5 ด้าน ที่ไม่ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญ ดังนี้

1. ด้านการยอมรับนับถือ บุคลากรในหน่วยงานภาครัฐอาจให้ความสำคัญกับความมั่นคงในหน้าที่และความรับผิดชอบตามบทบาทมากกว่าการได้รับคำชื่นชมหรือการยอมรับจากบุคคลอื่น ส่งผลให้แม้ระดับการยอมรับนับถือจะแตกต่างกัน แต่บุคลากรก็ยังคงสามารถปฏิบัติงานได้ตามมาตรฐานและเป้าหมายของหน่วยงาน จึงไม่ส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

2. ด้านเงินเดือนและผลประโยชน์ตอบแทน ระบบค่าตอบแทนของหน่วยงานราชการมีลักษณะเป็นมาตรฐานเดียวกันตามตำแหน่งและระดับ ทำให้บุคลากรได้รับค่าตอบแทนใกล้เคียงกัน และไม่ได้ใช้ระบบผลตอบแทนเชิงแข่งขันเหมือนภาคเอกชน ดังนั้น เงินเดือนและผลประโยชน์ตอบแทนอาจไม่ได้เป็นปัจจัยหลัก

ที่กระตุ้นให้บุคลากรเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน เนื่องจากบุคลากรส่วนใหญ่มุ่งปฏิบัติงานตามหน้าที่ ความรับผิดชอบ และระเบียบราชการเป็นสำคัญ

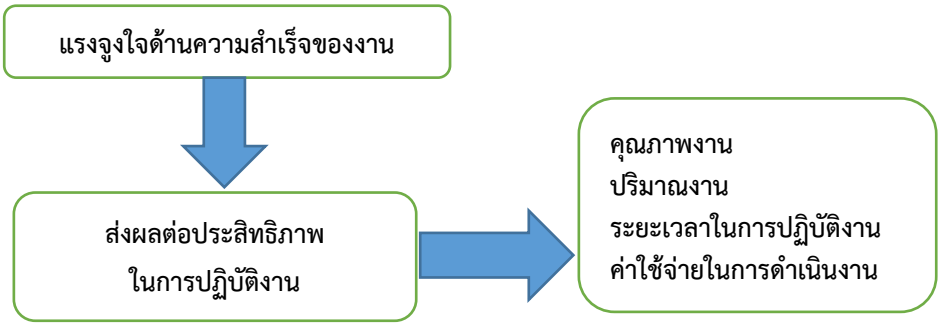
3. ด้านความก้าวหน้าในสายงาน ความก้าวหน้าในสายงานของภาครัฐมักขึ้นอยู่กับกรอบอัตรากำลัง ระยะเวลา และหลักเกณฑ์ตามระบบราชการ ทำให้บุคลากรมองว่าการเลื่อนตำแหน่งไม่ได้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วหรือขึ้นอยู่กับผลการปฏิบัติงานเพียงอย่างเดียว จึงอาจทำให้ปัจจัยด้านความก้าวหน้าไม่ได้มีอิทธิพลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานอย่างชัดเจน

4. ด้านสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงาน สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม อาจมีสภาพแวดล้อมในการทำงานที่อยู่ในระดับเหมาะสมและใกล้เคียงกันในทุกหน่วยงาน ส่งผลให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้ตามปกติ แม้สภาพแวดล้อมจะไม่ได้โดดเด่นมากนัก จึงทำให้ปัจจัยดังกล่าวไม่แตกต่างมากพอที่จะส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

5. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล แม้ว่าความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อนร่วมงานจะช่วยให้เกิดบรรยากาศที่ดีในการทำงาน แต่ลักษณะงานของหน่วยงานราชการมักมีการกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบไว้อย่างชัดเจน บุคลากรจึงสามารถปฏิบัติงานตามภารกิจของตนได้ แม้ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลจะไม่ได้อยู่ในระดับสูงมาก จึงอาจไม่ส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย เรื่อง แรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สามารถสังเคราะห์ได้ว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะแรงจูงใจด้านความสำเร็จของงาน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ด้านความสำเร็จของงาน สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมาย เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจในการทำงานของบุคลากร ขณะเดียวกัน ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะด้านค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานและด้านระยะเวลาในการปฏิบัติงาน แสดงให้เห็นว่าบุคลากรสามารถบริหารทรัพยากร เวลา และงบประมาณได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม เมื่อวิเคราะห์อิทธิพลของแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน พบว่า แรงจูงใจด้านความสำเร็จของงาน เป็นปัจจัยเพียงด้านเดียวที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ภาพที่ 1 ภาพประกอบองค์ความรู้ใหม่

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม มีข้อสรุปและข้อเสนอแนะ ดังนี้ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 1) ควรกำหนดนโยบายด้านการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ โดยให้ความสำคัญกับ

การสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงาน ทั้งด้านการยอมรับนับถือ ความก้าวหน้าในสายงาน และสภาพแวดล้อมในการทำงาน เพื่อส่งเสริมให้บุคลากรเกิดความผูกพันต่อองค์กรและสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น 2) ควรมีการพัฒนาระบบการประเมินผลและการยกย่องเชิดชูเกียรติบุคลากรที่มีผลการปฏิบัติงานดีเด่นอย่างโปร่งใสและเป็นธรรม เพื่อให้บุคลากรเกิดความภาคภูมิใจในตนเองและมีกำลังใจในการพัฒนาศักยภาพการทำงานอย่างต่อเนื่อง 3) ควรส่งเสริมโอกาสในการพัฒนาศักยภาพบุคลากร เช่น การอบรม การศึกษาดูงาน และการพัฒนาทักษะที่สอดคล้องกับภารกิจของหน่วยงาน เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการปฏิบัติงานและรองรับการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล 4) ควรปรับปรุงสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงานให้เหมาะสม ทั้งด้านสถานที่ อุปกรณ์เทคโนโลยี และบรรยากาศในการทำงาน เพื่อเอื้อต่อการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ 5) ควรมีการทบทวนและพัฒนาระบบค่าตอบแทน สวัสดิการ และสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับภาระงาน เพื่อสร้างแรงจูงใจและรักษาบุคลากรที่มีศักยภาพให้อยู่กับองค์กรในระยะยาว 6) ผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์ โดยนำผลการวิจัยเกี่ยวกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานไปใช้ประกอบการกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาบุคลากร เพื่อยกระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานขององค์กรโดยรวมอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้ 1) ด้านการยอมรับนับถือ ผู้บริหารควรกำหนดแนวทางการยกย่องชมเชยบุคลากรที่มีผลงานดี หรือปฏิบัติงานได้ตามเป้าหมายอย่างชัดเจน เช่น การกล่าวชื่นชมในที่ประชุมประจำเดือน การแจ้งคำชื่นชมผ่านระบบสื่อสารภายในหน่วยงาน ทั้งนี้ เพื่อให้บุคลากรรับรู้ว่าผลงานของตนได้รับการเห็นคุณค่าและการยอมรับจากผู้บังคับบัญชา 2) ด้านเงินเดือนและผลประโยชน์ตอบแทน ควรกำหนดหลักเกณฑ์และตัวชี้วัดที่ชัดเจนในการพิจารณาปรับเพิ่มเงินเดือน โดยเชื่อมโยงกับผลการปฏิบัติงาน ความรับผิดชอบและความสำเร็จของงาน เพื่อให้บุคลากรเกิดความรู้สึกเป็นธรรมและสามารถรับรู้ถึงเหตุผลในการปรับเพิ่มเงินเดือนในแต่ละปีได้อย่างโปร่งใส 3) ด้านความสำเร็จของงาน ควรจัดให้มีการฝึกอบรมหรือพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการวิเคราะห์ปัญหาการตัดสินใจและการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ 4) ด้านความก้าวหน้าในสายงาน ควรจัดทำแนวทางหรือแผนความก้าวหน้าในสายงาน ระบุคุณสมบัติ ระยะเวลา และผลงานที่จำเป็นสำหรับการเลื่อนตำแหน่งในแต่ละระดับอย่างชัดเจน เพื่อให้บุคลากรสามารถวางแผนพัฒนาตนเองได้อย่างเป็นรูปธรรม 5) ด้านสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงาน ควรดำเนินการพัฒนาและปรับปรุงการจัดสรรอุปกรณ์และเครื่องมือในการปฏิบัติงานให้มีความเหมาะสมและเพียงพอกับภารกิจของบุคลากร ควรมีการสำรวจความต้องการใช้อุปกรณ์และเครื่องมือของบุคลากรในแต่ละหน่วยงานอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ทราบถึงปัญหาและความจำเป็นที่แท้จริง 6) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ควรส่งเสริมกิจกรรมที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร เช่น การจัดกิจกรรมพัฒนาทีม หรือกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างหน่วยงาน เพื่อสร้างความคุ้นเคย และความเข้าใจซึ่งกันและกัน อันจะช่วยให้การทำงานร่วมกันเป็นไปอย่างราบรื่นและเกิดความสามัคคีมากยิ่งขึ้น ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป 1) ควรทำการศึกษาถึงปัจจัยหรือตัวแปรอื่น ๆ ที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากร เช่น วัฒนธรรมองค์การ ความสุขในการทำงาน ภาวะผู้นำ ความผูกผันต่อองค์การ เป็นต้น 2) ควรทำการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาหรืออุปสรรคที่บุคลากรได้รับจากการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อนำผลการศึกษามาปรับปรุง แก้ไขข้อบกพร่องและนำมาพัฒนาให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กรในอนาคตได้ 3) ควรมีการศึกษาเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยอื่น ๆ ที่อาจส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์มากขึ้น โดยใช้การสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มเฉพาะ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กรกนก เอี่ยมสำอาง. (2566). แรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรกรมส่งเสริมสหกรณ์. ใน สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการจัดการ. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2562). การมอบนโยบายการบริหารงาน กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและวัฒนธรรม. เรียกใช้เมื่อ 1 มกราคม 2569 จาก https://www.mhesi.go.th

ชญาภรณ์ คงจตุรฤกษ์ และวัลลภ รัฐฉัตรานนท์. (2566). แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการกรมวิชาการเกษตร. วารสารสหวิทยาการและการจัดการร่วมสมัย, 2(3), 20-21.

นิราวัลย์ ศรีทอง. (2563). แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก เขตพื้นที่บางพระ. ใน วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ. มหาวิทยาลัยบูรพา.

นิลวรรณ บุญสันต์. (2565). แรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของฝ่ายปกครอง อำเภอท่าวุ้ง จังหวัดลพบุรี. วารสารวิจัยวิชาการ, 5(6), 99-100.

ปิโยรส หงส์ทอง. (2566). แรงจูงใจในการทำงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรกรมสรรพสามิตส่วนกลาง. ใน สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการจัดการ. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

รัญชิดา อ่าลึกน้อย และ จรีพร ศรีทอง. (2567). แรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานสภาเกษตรแห่งชาติ. วารสารพุทธศาสตร์มจร. อุบลราชธานี, 6(1), 415-416.

ลดาวัลย์ เปลี่ยนภักดี และกมลวรรณ วรรณธนัง. (2568). แรงจูงใจที่ส่งผลต่อสมรรถนะในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วารสารส่งเสริมและพัฒนาวิชาการสมัยใหม่, 3(5), 1-20.

วราลักษณ์ วุฒิ และกมลวรรณ วรรณธนัง. (2566). แรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อความผูกพันของบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม. วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, 14(3), 21-31.

Herzberg, F. et al. (1959). The Motivation to work. New Jersey: Transaction Publishers.

Maslow, A. H. (1954). Motivation and personality. New York: Harper & Brothers.

บทความวิจัย

การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยพลังสังคม*

DEVELOPING THE CULTURAL CAPITAL OF ANCIENT COMMUNITIES IN KORAT THROUGH SOCIAL POWER

พรเศรษฐี วุฒิปัญญาอิสกุล*, ไพวรรณ ปุริมาตร
Phonsetthi Wuttipanyaisakun*, Paiwan Purimart
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา นครราชสีมา ประเทศไทย
Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Ratchasima Campus, Nakhon Ratchasima, Thailand
*Corresponding author E-mail: phonsetthi.wut@mcu.ac.th
*Tel: 083-789-4252

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช 2) พัฒนาพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยพลังสังคม 3) สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยพลังสังคม โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้แทนด้านพระพุทธศาสนา หน่วยงานภาครัฐ ผู้นำชุมชน และประชาชน จำนวน 30 คน โดยคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก หาคุณภาพโดยตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา และนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาความ พบว่า 1) ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช ประกอบด้วย ทุนทางศาสนา ทำหน้าที่เป็นกรอบกำกับคุณธรรมและศูนย์กลางการเรียนรู้ ทุนทางสังคมที่สะท้อนความสัมพันธ์ของเครือญาติ ความสามัคคี การพึ่งพาอาศัยกัน ทุนทางศิลปะและหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นทั้งมรดกภูมิปัญญาและฐานเศรษฐกิจชุมชน ตลอดจนทุนทางธรรมชาติที่แสดงถึงการดำรงชีวิตอย่างสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม เมื่อผสานกันอย่างเป็นระบบจึงก่อให้เกิดความมั่นคงทั้งวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิต 2) การพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมภายใต้ความร่วมมือภาครัฐ สถาบันศาสนา ชุมชน เครือข่ายที่เกี่ยวข้อง โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมนำไปสู่การอนุรักษ์ ฟื้นฟูแหล่งเรียนรู้ซึ่งเป็นการยกระดับที่สะท้อนอัตลักษณ์ชุมชน พร้อมทั้งส่งเสริมเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว การถ่ายทอดองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ 3) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือโดยพลังสังคมมีบทบาทสำคัญต่อความยั่งยืน เชื่อมโยงการทำงานระหว่างภาครัฐสนับสนุนนโยบายและทรัพยากร ผู้นำท้องถิ่นทำหน้าที่ขับเคลื่อนและประสานงาน ประชาชนและปราชญ์ชุมชนร่วมถ่ายทอดภูมิปัญญาและออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ส่งผลให้เกิดแหล่งเรียนรู้ต้นแบบเชิงสร้างสรรค์

คำสำคัญ: การพัฒนา, ทุนทางวัฒนธรรม, ชุมชนโบราณ, พลังสังคม

Abstract

This research article aims to: 1) Study the cultural heritage of ancient communities in the original Korat region, 2) Develop the cultural capital of ancient communities in the original Korat region through social power, 3) Create a collaborative network for developing the cultural capital of ancient communities in the original Korat region through social power. This research uses

* Received 24 April 2026; Revised 8 May 2026; Accepted 18 May 2026

qualitative methods and key informants include representatives from Buddhism, government agencies, community leaders, and 30 citizens. Using a purposive sampling method, the research data collection tool was in-depth interviews. Content validity and item validity were assessed using the index of content validity. Descriptive data analysis revealed the following: 1) The cultural capital of the ancient local community of Korat consists of religious capital, which functions as a framework for moral guidance and a center for learning; social capital, which reflects kinship relationships, unity, and mutual reliance; art and folk craft capital, which serves both as a heritage of wisdom and a basis for the local economy; as well as natural capital that demonstrates living in harmony with the environment. When combined systematically, these create stability in culture, economy, and quality of life. 2) The development of the ancient local community's cultural area, under collaboration among the government, religious institutions, communities, and relevant networks, is based on participatory principles that lead to the conservation and restoration of learning centers, reflecting community identity. This also promotes the economy, tourism, and systematic knowledge transfer. 3) Creating collaborative networks through social power plays a crucial role in sustainability, linking the work of government sectors that support policies and resources, local leaders who drive and coordinate efforts, and citizens and community scholars who share wisdom and design learning activities, resulting in model creative learning centers.

Keywords: Development, Cultural Capital, Ancient Communities, Social Power

บทนำ

การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เป็นการส่งเสริมให้ชุมชนมีการรวมตัวกันวิเคราะห์ วิจารณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมขนของตนเอง ร่วมกันหาแนวทางแก้ไข สร้างพลังต่อรองได้โดยตรงเนื่องจากประชาชนมีโอกาสถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกันอย่างเป็นระบบ สำหรับแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้นจำเป็นอย่างยิ่งต้องใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมพื้นบ้านในการพัฒนาชุมชน เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่นพื้นบ้านของชุมชนได้ถูกสั่งสมและถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งเป็นระยะเวลายาวนาน ฉะนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมพื้นบ้านของชุมชนจึงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนในชุมชน (ณัฐนรี ศรีทอง, 2552) ทุนทางวัฒนธรรม จึงนับว่าเป็นทุนทางสังคมอย่างหนึ่ง ทุนทางสังคมเป็นพลังสำคัญในการสรรค์สร้างสิ่งที่ดีงามให้กับชุมชนและสังคม ทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็ง การส่งเสริม “ทุนทางสังคม” จึงมีความสำคัญในการพัฒนาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อชุมชนเข้มแข็งเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ (เพ็ญประกา ภัทรานุกรม, 2553) ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พ.ศ. 2566 - 2570 ได้กล่าวถึงยุทธศาสตร์ การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ บนพื้นฐานของการมีสถาบันทางสังคมที่เข้มแข็ง โดยการพัฒนาทุนมนุษย์ให้มีคุณภาพสูง จากครอบครัวการศึกษา ศาสนา และชุมชน เพื่อใช้เป็นทุนทางสังคมที่สำคัญมีความเข้มแข็งในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ การที่จะพัฒนาชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุดนั้น จำเป็นต้องเข้าใจทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ เสียก่อน ทุนทางวัฒนธรรม หมายถึง คุณค่าที่บุคคลได้รับจากกระบวนการหล่อหลอมทางสังคม จนกลายเป็นคุณสมบัติติดตัวที่เอื้อให้บุคคลนำไปเพิ่มพูนมูลค่าของตนได้ โดยแบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ ทุนวัฒนธรรมที่แฝงฝังอยู่ในกาย (Embodied Form) ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของวัตถุ (Objectified Form) และทุนวัฒนธรรมที่อาศัยการสถาปนา (Institutionalization State) (ชนิดา เสงี่ยม, 2550) วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิต

ของมนุษย์ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติของแต่ละท้องถิ่น ที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรมนั้น ๆ เป็นวิถีทางและแบบแผนการดำเนินชีวิตของชุมชนที่ได้ปฏิบัติสั่งสมกันมา รวมทั้งความคิดต่าง ๆ ที่คนได้สร้างสะสม ถ่ายทอด และรักษาไว้จากรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง อาจอยู่ในรูปของความรู้ การปฏิบัติ และความเชื่อ ตลอดจนวัตถุสิ่งของอาจเกิดจากการคิดและการกระทำของมนุษย์ วัฒนธรรมคือความรู้สึกนึกคิดและการปฏิบัติของมนุษย์นั้นเอง (กาญจนา แก้วเทพ, 2530)

จังหวัดนครราชสีมาเป็นจังหวัดหนึ่งมีพื้นที่กว้างจึงทำให้พบร่องรอยของแหล่งชุมชนโบราณมากที่สุด มีจำนวนถึง 238 แห่ง มีทุนทางวัฒนธรรมมากมายชวนให้ศึกษาและรอให้มีการจัดการให้เป็นระบบในจังหวัดนครราชสีมามีโบราณสถานโบราณวัตถุที่สำคัญ เช่น อนุสาวรีท้าวสุรนารี ประตูชุมพล ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ศาลเจ้าพ่อช้างเผือก วัดศาลาลอย พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จมหาวีรวงษ์ ปราสาทหินพนมวัน ปราสาทหินพิมาย ดินด่านเกวียน พิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง ปรางค์กู่บ้านสีดา ปรางค์กู่บ้านดอนตะเนิน ปราสาทหินนางรำ ทุ่งสัมฤทธิ์ พระนอนหินทรายเมืองเสมา ปราสาทหินเมืองเก่า ปราสาทหินเมืองแขก ปราสาทหินโนนกู่ ปรางค์บึงคำ ปรางค์นาแค ปรางค์บ้านปรางค์ วัดพระยาคอหัก โนนหิน บานประตูหอไตร ภาพเขียนสีวัดเขาจันทร์งาม ภาพเขียนสีในวัดหน้าพระธาตุ ศาลากลางน้ำโบราณ ชุมชนโบราณบ้านตะคุ ชุมชนโบราณบ้านปราสาท ภาพแกะสลักหินในถ้ำวัวแดง นอกจากนี้ยังมีชุมชนโบราณ อำเภอสูงเนิน อำเภอสีคิ้ว และอำเภอปักธงชัย มีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหลายแห่ง เช่น ชุมชนโบราณที่อำเภอสูงเนินตำบลโคราช ได้แก่ ปราสาทโนนกู่ ปราสาทเมืองแขก ปราสาทเมืองเก่า ชุมชนโบราณตำบลเสมา ได้แก่ วัดธรรมจักรเสมาราม ในวัดมีโบราณวัตถุที่สำคัญคือ พระพุทธรูปปางไสยาสน์ก่อสร้างด้วยหิน ทรายแดงที่มีความเก่าแก่และใหญ่ที่สุดในประเทศไทยมีความยาว 13.30 เมตร สูง 2.80 เมตร อายุราว พ.ศ. 1200 และธรรมจักรเก่าแก่ อมร กฤษณพันธุ์ ได้กล่าวถึง ชุมชนโบราณอำเภอสีคิ้ว ได้แก่ ภาพเขียนสีที่วัดเขาจันทร์งามที่สะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินชีวิตของคนในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ (อมร กฤษณพันธุ์, 2557) ชุมชนโบราณอำเภอปักธงชัย ที่ชุมชนพรหมราช ได้แก่ พระพุทธบาทจำลอง หอไตรกลางน้ำ โบสถ์เก่าแก่ภาพเขียนสีที่สะท้อนถึงประเพณีวัฒนธรรมของวิถีชีวิตชุมชุนโบราณและพระเจดีย์เก่าแก่ ทั้งนี้ชุมชนโบราณดังกล่าวควรค่าแห่งการรักษาเป็นสมบัติของคนทั้งชาติแต่ยังขาดการจัดการที่เหมาะสมจึงทำให้ไม่เป็นที่รู้จัก ถ้าปล่อยเอาไว้โดยไม่มีแนวทางการจัดการที่ดีสมบัติของชาติในชุมชนโบราณเหล่านี้ต้องหายไปจากอนุชนรุ่นหลังเหลือแต่ชื่อให้ได้ยิน ดังนั้น ถ้ามีการจัดการที่ดีจะสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้ชุมชนในท้องถิ่นให้มีรายได้เพิ่มเติมจากอาชีพหลัก พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้เป็นอย่างดีอันส่งผลถึง การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมชุมชนโบราณที่ดีงามอีกทั้งได้ตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมสมบัติของท้องถิ่นแห่งตนให้คงไว้เพื่อสืบทอดตลอดไป (ทิพากร พลอยสมบูรณ์, 2552)

ชุมชนโบราณตำบลเสมา ได้แก่ วัดธรรมจักรเสมาราม ในวัดมีโบราณวัตถุที่สำคัญคือ พระพุทธรูปปางไสยาสน์ก่อสร้างด้วยหิน ทรายแดงที่มีความเก่าแก่และใหญ่ที่สุดในประเทศไทยมีความยาว 13.30 เมตร สูง 2.80 เมตร อายุราว พ.ศ. 1200 และธรรมจักรเก่าแก่ ลักษณะเหมือนเสมาธรรมจักรที่ขุดพบที่จังหวัดนครปฐม หลักฐานทางโบราณคดีอื่น ๆ ที่ค้นพบบริเวณพระนอนและภายในเมืองเสมา ได้แก่ พระพุทธรูป สำริด พระพิมพ์ดินเผา ลูกปัดแก้ว และจารึกที่บ่ออีกา ซึ่งเป็นศาสนสถาน พราหมณ์แบบศิลปะขอม ได้กล่าวถึงอาณาจักรศรีจานาศะ หรือเมืองเสมาว่ามีการนับถือพระพุทธศาสนา มาแต่เดิม ต่อมาภายหลังได้รับวัฒนธรรมแบบขอมที่บูชาพระศิวะเข้ามาพร้อมกันด้วย และยังเป็นชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชส่วนใหญ่มีอาชีพทำไร่ทำนาและสวน ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย มีความรักความสามัคคี ต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน อีกทั้งยังรักษาทุนทางวัฒนธรรมชุมชน ความเป็นไทย ไว้อย่างเหนียวแน่นด้วยการอนุรักษ์และสืบทอดมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่คนรุ่นลูกหลาน ในเรื่องของอาหารไทย โดยทำพล่าหมี่แบบโบราณ สานตับหญ้าคาเพื่อมุงหลังคาบ้าน และสานชะลอมเพื่อใส่ขนมและของฝากสำหรับผู้มาเยือน อีกทั้งชุมชนแห่งนี้มีประเพณีวัฒนธรรมที่สำคัญ ซึ่งปัจจุบันจัดขึ้นเป็นปีที่ 99 แล้วคือ ประเพณีการไหว้ “พระพุทธบาทจำลอง” ซึ่งเป็นประเพณีที่จัดขึ้นเพื่อสักการะรอยพระพุทธบาทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อให้ลูกหลานที่ไปทำงานต่างถิ่นกลับมายังบ้านเกิด มาเยี่ยมพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย เป็นประจำทุกปี และได้จัดงานประเพณีสงกรานต์

แบบดั้งเดิม วิถีถิ่น วิถีไทย มีกิจกรรมรดน้ำ ขอพรพระผู้ใหญ่ สรงน้ำพระและการละเล่นพื้นบ้านโดยปราศจากแอลกอฮอล์และอบายมุขด้วย ซึ่งหมู่วัดพระนอนบ้านคลองขวาง ก่อตั้งมาพร้อมกับวัดธรรมจักรเสมาราม ที่มีความเก่าแก่กว่า 100 ปี ปัจจุบันมีประชากร 129 หลังคาเรือน ชาวบ้านกว่า 500 คน อีกทั้งยังมีนักท่องเที่ยวเข้ามากราบพระพุทธรูปปางไสยาสน์เป็นจำนวนมากด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ชุมชนเสมาหลังจากทำไร่ ทำนา และทำสวน ซึ่งเป็นงานหลักแล้ว มีความตื่นตัว กระตือรือร้น อยากพัฒนาพื้นที่ให้เกิดการสร้างรายได้

ดังนั้นโครงการวิจัย การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชยังขาดการจัดการทุนวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบโดยพลังสังคม จึงต้องการศึกษาทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยพลังสังคมที่เป็นชุมชนโบราณที่ควรค่าแห่งการรักษาเป็นสมบัติของชนในชาติ เพื่อให้กลับมามีบทบาทใหม่ในการเป็นพื้นที่โดยมีเป้าหมายที่จะพัฒนาพื้นที่ที่ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดเป็นพลังร่วมในการหนุนเสริมซึ่งกันและกันในการสร้างสรรค์การพัฒนาที่ไม่เฉพาะทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังต้องรักษาคุณค่าวัฒนธรรมของชุมชน และร่วมกันจัดสรรการใช้ประโยชน์ทรัพยากรของชุมชนร่วมกันกับเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาพื้นที่และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยพลังสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช
2. เพื่อพัฒนาพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยพลังสังคม
3. เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยพลังสังคม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยพลังสังคม วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มที่ 1 พระสงฆ์ในพื้นที่ จำนวน 5 รูป กลุ่มที่ 2 ผู้แทนสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด จำนวน 2 คน กลุ่มที่ 3 ผู้แทนสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 2 คน กลุ่มที่ 4 สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 2 คน กลุ่มที่ 5 ผู้แทนสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด สถานศึกษา จำนวน 2 คน กลุ่มที่ 6 เทศบาลตำบลสูงเนิน จำนวน 2 คน กลุ่มที่ 7 ผู้แทนผู้นำชุมชน จำนวน 7 คน ผู้แทนประชาชนในพื้นที่ชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชวัดพระนอนบ้านคลองขวาง จำนวน 8 คน โดยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In- depth Interview) เป็นการพูดคุยโดยมีประเด็นพัฒนาพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยพลังสังคม โดยความต้องการจัดการพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช ออกแบบและจัดการพื้นที่แหล่งเรียนรู้ชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยพลังสังคม และแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่ชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยพลังสังคม ซึ่งลักษณะของการสัมภาษณ์เป็นรูปแบบของการให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เล่าเรื่องราวต่าง ๆ อย่างมีเป้าหมาย และผู้วิจัยสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมประกอบเนื้อหา แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เป็นแบบสัมภาษณ์ปลายเปิดเพื่อสอบถามประเด็นทุนทางวัฒนธรรมชุมชน และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) เป็นการพูดคุย สนทนาเหมือนกับการพูดคุยสนทนาในชีวิตประจำวัน โดยผู้ถูกสัมภาษณ์แสดงความคิดเห็นให้มากที่สุดและอาศัยประเด็นคำถามบางส่วนที่เกี่ยวข้อง มาเชื่อมโยงกับประเด็นในการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลระดับลึกจากกลุ่มเป้าหมาย โดยประเด็นหรือข้อหัวในการสัมภาษณ์นั้นสามารถดัดแปลงให้มีความยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมแต่ต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดของการวิจัยซึ่งการสัมภาษณ์ในรูปแบบนี้ทำให้บางครั้งผู้ถูกสัมภาษณ์ยังไม่รู้ตัว

ด้วยซ้ำว่าการสนทนานั้นเป็นไปตามการสัมภาษณ์ การตรวจสอบและหาคุณภาพของแบบสัมภาษณ์ โดยนำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านความเห็นชอบจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) แล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม (Index of Item Objective Congruence, IOC) เกณฑ์การประเมิน IOC มีดังนี้ ผู้เชี่ยวชาญให้คะแนนแต่ละข้อคำถามตามระดับความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย +1 = ข้อคำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย 0 = ไม่แน่ใจ หรือไม่สามารถตัดสินได้ -1 = ข้อคำถามไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย (ประคอง กรรณสูต, 2553) ทั้งนี้แบบสัมภาษณ์มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.67 - 1.00

3. วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และสัมภาษณ์ไม่เป็นทางการเป็นรายบุคคล ที่ได้กำหนดไว้ โดยทำการสัมภาษณ์ และพูดคุยตามประเด็นคำถามที่กำหนดไว้กว้าง ๆ พร้อมทำการจดบันทึกและบันทึกเสียง โดยในการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการนั้นผู้วิจัยได้ทำหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อแสดงต่อ พระสงฆ์ในพื้นที่ ผู้แทนสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด ผู้แทนสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครราชสีมา ผู้แทนสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด สถานศึกษา เทศบาลตำบลสูงเนิน ผู้แทนผู้นำชุมชน และผู้แทนประชาชนในพื้นที่ชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชวัดพระนอนบ้านคลองขวาง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ ในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในการเพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อมูล ผู้วิจัยใช้กระบวนการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ใช้วิธีการเก็บข้อมูลหลายรูปแบบ และอาศัยกรอบแนวคิดทางทฤษฎีที่หลากหลายในการวิเคราะห์ ทั้งนี้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ถูกบันทึกเสียงและถอดเทปแบบคำต่อคำ (Transcription) จากนั้นมีการตรวจสอบความถูกต้องกับผู้ให้ข้อมูล (Member Checking) เพื่อยืนยันความสอดคล้องของข้อมูล และนำข้อมูลจากที่ได้จากการสัมภาษณ์มาแยกประเด็นตามแต่ละประเด็น แล้วนำมาเปรียบเทียบความเหมือนหรือความแตกต่างของผู้สัมภาษณ์แต่ละคน ก่อนจะนำข้อมูลนั้นไปวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

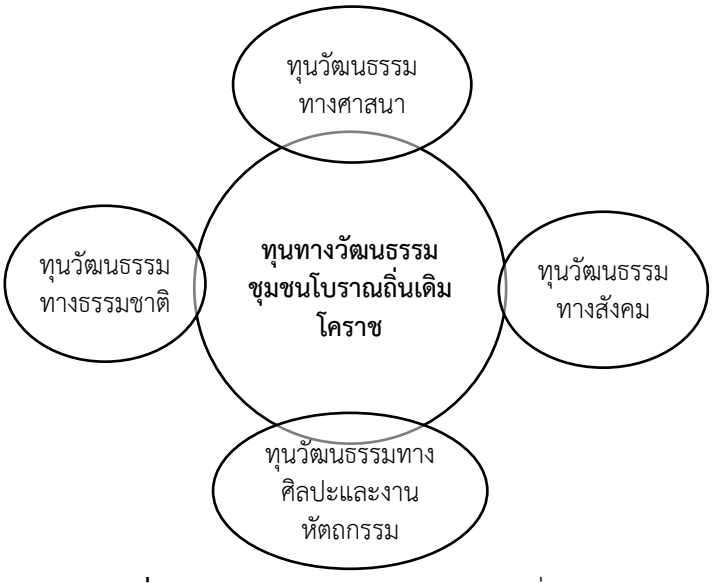
ผลการวิจัย

1. ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช เปรียบเสมือนรากแก้วที่ค้ำจุนวิถีชีวิตของผู้คนให้อยู่อย่างมีอัตลักษณ์และมีความหมาย ทุนเหล่านี้ไม่ใช่เพียงมรดกที่ตกทอดมาจากอดีต แต่เป็น สินทรัพย์ที่มีชีวิต ได้แก่ 1) ทุนวัฒนธรรมทางศาสนา ทุนวัฒนธรรมทางศาสนาในชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชเป็นรากฐานสำคัญในการหล่อหลอมจิตสำนึกและวิถีชีวิตของคนในชุมชน พระพุทธศาสนาทำหน้าที่เป็นกรอบคุณค่าทางศีลธรรมที่กำกับพฤติกรรมของบุคคลให้ดำรงตนอย่างมีเมตตา เอื้อเฟื้อ และรู้จักยับยั้งชั่งใจ กิจกรรมทางศาสนา เช่น การทำบุญตักบาตร การเข้าวัดฟังธรรม และการร่วมพิธีในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ช่วยสร้างพื้นที่แห่งการพบปะและแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกในชุมชน วัดจึงมิได้เป็นเพียงสถานที่ประกอบพิธีกรรม หากแต่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ การถ่ายทอดคติความเชื่อ และการแก้ไขปัญหาชุมชนอย่างสันติ ทุนทางศาสนานี้ยังช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางจิตใจและความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมเดียวกัน อันนำไปสู่ความสามัคคีและความสงบสุขในชุมชนโดยรวม 2) ทุนวัฒนธรรมทางสังคม ทุนวัฒนธรรมทางสังคมสะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของคนในชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น งานบุญ งานศพ งานเกษตร หรือการดูแลผู้สูงอายุ เป็นกลไกที่ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ความสัมพันธ์เชิงเครือญาติและความคุ้นเคยในชีวิตประจำวันช่วยสร้างความไว้วางใจและลดความขัดแย้ง การถ่ายทอดความรู้ผ่านการเล่าเรื่อง ประสบการณ์ชีวิต

และการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังคงดำรงอยู่ ทุนทางสังคมนี้จึงเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมส่วนรวมและการพัฒนาชุมชนอย่างมีส่วนร่วมและยั่งยืน 3) ทุนวัฒนธรรมทางศิลปะและงานหัตถกรรม ศิลปะและงานหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นภาพสะท้อนภูมิปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ที่สั่งสมมายาวนานของชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช งานทอผ้า เครื่องจักสาน การทำบายศรี และดนตรีพื้นบ้าน ล้วนแฝงด้วยความหมายเชิงสัญลักษณ์และคุณค่าทางจิตใจ การเรียนรู้และถ่ายทอดทักษะเหล่านี้จากรุ่นสู่รุ่นช่วยรักษาอัตลักษณ์ของชุมชนไม่ให้เลือนหาย นอกจากนี้ งานหัตถกรรมยังสามารถต่อยอดเป็นสินค้าเชิงวัฒนธรรมสร้างรายได้และโอกาสทางเศรษฐกิจให้กับครัวเรือน ทุนทางศิลปะจึงมิได้มีคุณค่าเพียงเชิงสุนทรียะ หากแต่เป็นฐานเศรษฐกิจและเครื่องมือในการสร้างความภาคภูมิใจร่วมของชุมชน 4) ทุนวัฒนธรรมทางธรรมชาติ ทุนวัฒนธรรมทางธรรมชาติแสดงถึงความสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างชุมชนกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว การทำเกษตรกรรมตามฤดูกาล การใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า และการดูแลแหล่งน้ำ ป่าไม้ และพื้นที่สีเขียว เป็นองค์ความรู้ที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ วิถีชีวิตที่เคารพธรรมชาติช่วยลดการทำลายสิ่งแวดล้อมและส่งเสริมความสมดุลของระบบนิเวศ ทุนทางธรรมชาตินี้ยังสนับสนุนความมั่นคงด้านอาหารและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน เมื่อผสานกับทุนวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ จึงก่อให้เกิดแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น (สุปราณี เจริญศิลป์)

ข้อมูลการให้สัมภาษณ์

“ทุนวัฒนธรรมของชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ศาสนา สังคม ศิลปะและงานหัตถกรรม และธรรมชาติ ซึ่งล้วนมีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมคุณธรรม สร้างความสัมพันธ์ที่ดี ถ่ายทอดภูมิปัญญา และส่งเสริมการใช้ทรัพยากร” (สุปราณี เจริญศิลป์)

ภาพที่ 1 ทุนวัฒนธรรมของชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช

จากภาพที่ 1 แสดงสภาพทุนทางวัฒนธรรมโบราณถิ่นเดิมโคราช เริ่มต้นจากทุนวัฒนธรรมทางศาสนาเป็นรากฐานสำคัญของชุมชน ช่วยหล่อหลอมคุณธรรมและวิถีชีวิต โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการประกอบกิจกรรม การเรียนรู้ และการสร้างความสามัคคี ทำให้ชุมชนมีความสงบสุขและเข้มแข็งทางจิตใจ ทุนวัฒนธรรมทางสังคมสะท้อนความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของคนในชุมชน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลและพึ่งพาอาศัยกัน ถ่ายทอดภูมิปัญญาผ่านประสบการณ์ชีวิต ก่อให้เกิดความไว้วางใจและพัฒนาชุมชนอย่างมีส่วนร่วม

2. การพัฒนาพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยพลังทางสังคม การพัฒนาพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมของหน่วยงานรัฐ และองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยการมี ส่วนร่วมของชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชวัด ชุมชนและและภาคีเครือข่ายกระบวนการดังกล่าวสะท้อนถึงการส่งต่อและธำรงรักษาวิถีชีวิตที่เชื่อมโยงกับพระพุทธศาสนา ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญของสังคมชาวโคราช วิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธในชุมชนไม่ได้จำกัดเพียงมิติด้านความเชื่อทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการใช้ชีวิตประจำวันอย่างกลมกลืนกับครอบครัว ชุมชน และธรรมชาติที่อยู่รอบตัว ทั้งนี้ทำให้เกิดแนวทางในการต่อยอดและขยาย ผลไปสู่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยผ่านกิจกรรมเชิงปฏิบัติการในออกแบบและจัดการพื้นที่เรียนรู้เชิงสร้างสรรค์วิถีพุทธ ซึ่งเป็นแบบแผนในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์โดย การมีส่วนร่วมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชวัด ชุมชนและและภาคีเครือข่าย ประกอบด้วยจากการศึกษาข้อมูลทางเอกสาร ที่เกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อม ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบถึง ประวัติความเป็นมาทุนทางสังคม และทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยการ 1) สืบค้นข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลองค์ความรู้ที่มีการศึกษามาก่อน ในเชิงกายภาพและคุณลักษณะทางนามธรรมของพื้นที่ความเป็นมาชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช 2) สำรวจบริบท สภาพแวดล้อมและทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชสภาพแวดล้อมและ ทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชน ด้วยการเดินสำรวจร่วมกับผู้นำชุมชนวาดแผนที่เดินดิน เพื่อให้เห็นบริบท สภาพแวดล้อมและทรัพยากรวัฒนธรรม 3) ประเมิน คุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อให้ทราบว่า ทรัพยากรวัฒนธรรมนั้น มีคุณค่าที่เป็นจุดเด่นทางอัตลักษณ์ชุมชน มีศักยภาพในการสร้างสรรค์เป็น ศิลปะชุมชน มีคุณสมบัติในการพัฒนา และสามารถที่จะยกระดับเป็นศูนย์การเรียนรู้ การสร้างสรรค์ และพัฒนาวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธตามอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยการ 4) สงวน รักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อคงไว้ซึ่งลักษณะทางกายภาพและด้านคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรม อันจะเป็นประโยชน์ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับ ชุมชนในด้านต่าง ๆ 5) พัฒนาพื้นที่สาธารณะชุมชนสร้างสรรค์ทำให้เป็นแลนด์มาร์ก ในวัดหรือ พื้นที่สาธารณะในชุมชนเพื่อให้เป็นสถานที่ในการทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นพื้นที่ในการท่องเที่ยวที่ แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ความเป็นชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช 6) การเผยแพร่และสื่อสาร สาธารณะเพื่อประชาสัมพันธ์ให้คนทั้งในชุมชน นอกชุมชน และสาธารณะ ได้รับรู้ และมีความเข้าใจ ในอัตลักษณ์ชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชที่มีความสร้างสรรค์ โดยการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์และสื่อออนไลน์ 7) การฟื้นฟูพัฒนาเป็นการสร้างความหมาย คุณค่า และกำหนดบทบาทหน้าที่ใหม่ให้กับทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อใช้ในการพัฒนาชุมชน หรือแก้ไขปัญหา ในชุมชน หรือการระดมพลังในการพัฒนาชุมชน รวมทั้งการฟื้นฟูพลัง และศรัทธาในการพัฒนาชุมชน 8) การถ่ายทอดความรู้เชิงปฏิบัติการสู่เด็กเยาวชนเป็นการถ่ายทอดความรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติใน การสร้างสรรค์ศิลปะให้กับเด็กและเยาวชนและชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ เพื่อให้เด็กเยาวชนเกิด จิตสำนึกในการดูแลรักษาพื้นที่ชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชต่อไปในอนาคต การสร้างสำนึกร่วมในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม โดย 9) การวางแนวปฏิบัติ เพื่อให้เป็นข้อตกลงหรือกฎระเบียบของชุมชนในการจัดการทรัพยากร วัฒนธรรมของชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน 10) พัฒนากลไกคณะกรรมการในการจัดการ ทรัพยากรวัฒนธรรม โดยกลไกและข้อตกลงนั้นจะต้องเอื้ออำนวยต่อการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม 11) ร่วมกันกำหนดแนวทางในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งจะมีคุณค่าต่อทรัพยากรวัฒนธรรม และเกิดประโยชน์ต่อชุมชน และสังคมในระยะยาว และ 12) จัดเวทีระดมสมองกับภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อออกแบบในการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์วิถีพุทธให้เป็นพื้นที่เรียนรู้ สัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกในทุกมิติของพื้นที่ชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช และการพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์วิถีพุทธ และนำข้อมูลที่ได้มาจัดประชุมเพื่อร่วมออกแบบและจัดการพื้นที่เรียนรู้เชิงสร้างสรรค์วิถีพุทธในพื้นที่ชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช ชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชวัดพระนอนบ้านคลองขวาง ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ถูกเลือกเป็นต้นแบบเนื่องจากความพร้อมของทรัพยากรในชุมชน และการยินดี

ร่วมมือจากทุกฝ่าย โดยพื้นที่ดังกล่าวมีการออกแบบและจัดการให้เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช มุ่งเน้นการส่งเสริมวิถีชีวิต วัฒนธรรม ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

ข้อมูลการให้สัมภาษณ์

“ในการพัฒนาพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชดำเนินการโดยความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วัด ชุมชน และภาคีเครือข่าย โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน” (พัฒนา สุขพรเจริญ, 2568)

ภาพที่ 2 การพัฒนาพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยพลังทางสังคม

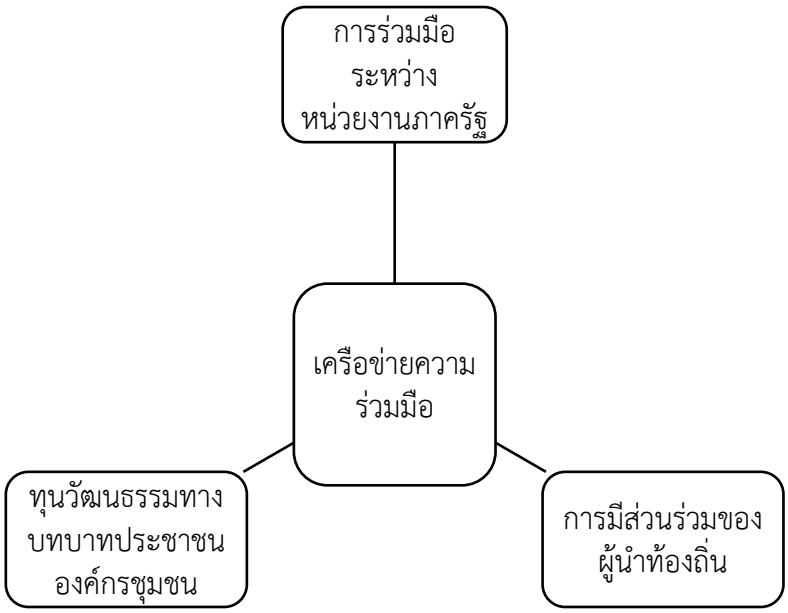
จากภาพที่ 2 การพัฒนาพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชเป็นกระบวนการที่อาศัยความร่วมมือของภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วัด ชุมชน และภาคีเครือข่าย โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสำคัญ และยึดวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธเป็นฐานในการพัฒนากระบวนการดำเนินงานครอบคลุมตั้งแต่การศึกษาข้อมูล สำรวจและประเมินศักยภาพทรัพยากรวัฒนธรรม การอนุรักษ์และพัฒนา การสร้างพื้นที่สาธารณะเชิงสร้างสรรค์ การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ การฟื้นฟูคุณค่า ตลอดจนการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่เยาวชน และการจัดตั้งกลไกบริหารจัดการร่วมของชุมชน

3. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยพลังสังคม การสร้างเครือข่ายเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้และวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธในพื้นที่ชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชเป็นการดำเนินการที่อาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน โดยมีการออกแบบและพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบที่สร้างสรรค์ โดยรายละเอียดของการสร้างเครือข่ายมีดังนี้ 1) การร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาครัฐมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนทรัพยากร ความรู้ และการกำหนดนโยบายที่ส่งเสริมการพัฒนาวัฒนธรรมและการเรียนรู้ในพื้นที่ เช่น สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธกลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา วางแผนและจัดทำยุทธศาสตร์พัฒนาพื้นที่ในมิติวัฒนธรรม สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนครราชสีมา ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา พัฒนากิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรม สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอปักธงชัย สนับสนุนกิจกรรมพัฒนาชุมชนที่เกี่ยวข้องกับชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช 2) การมีส่วนร่วมของผู้นำท้องถิ่น ผู้นำในพื้นที่ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และกรรมการหมู่บ้าน มีบทบาทในการเชื่อมโยงภาคประชาชนเข้ากับโครงการ ตลอดจนเป็นผู้ประสานงานระหว่างชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ 3) บทบาทของภาคประชาชน กลุ่มองค์กรในชุมชน เช่น ปราชญ์ชุมชน และชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมดั้งเดิมให้กับคนรุ่นใหม่ รวมถึงการร่วมออกแบบกิจกรรมและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน 4) กระบวนการออกแบบและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ต้นแบบ

การจัดการพื้นที่ให้เหมาะสมกับการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ต้องดำเนินการผ่านกระบวนการที่มีส่วนร่วม ทั้งจากภาครัฐ ผู้นำท้องถิ่น และประชาชน โดยเน้นการออกแบบที่สอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธ รวมถึงการสร้างกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชในพื้นที่ การสร้างเครือข่ายในลักษณะนี้จะช่วยส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และอนุรักษ์วิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธในชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชรวมถึงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณค่าและยั่งยืนต่อไปในอนาคต

ข้อมูลการให้สัมภาษณ์

“ชุมชนได้นำทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ เช่น วิถีพุทธ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรธรรมชาติ มาใช้เป็นฐานในการพัฒนา ผ่านกระบวนการศึกษา สำรวจ อนุรักษ์ ฟื้นฟู และถ่ายทอดความรู้ไปสู่เยาวชน” (สมพร พัฒนกำจร, 2568)

ภาพที่ 3 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยพลังสังคม

จากภาพที่ 3 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยพลังสังคม เป็นกระบวนการที่อาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ผู้นำท้องถิ่น และภาคประชาชน โดยภาครัฐมีบทบาทในการสนับสนุนทรัพยากร องค์ความรู้ และนโยบายที่เกี่ยวข้อง ขณะที่ผู้นำท้องถิ่นทำหน้าที่เชื่อมโยงและประสานความร่วมมือให้เกิดการขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรม ส่วนภาคประชาชนมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดภูมิปัญญาและร่วมออกแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ต้นแบบดำเนินการผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม โดยเน้นการออกแบบพื้นที่และกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธ อันนำไปสู่การส่งเสริมการเรียนรู้ การอนุรักษ์วัฒนธรรม และการพัฒนาชุมชน

อภิปรายผล

1. ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช ทุนวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชสามารถแยกออกเป็นหมวดหมู่ต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนถึงวิถีชีวิตและค่านิยมที่ผูกพันกับพระพุทธศาสนาและประเพณีพื้นบ้าน วัฒนธรรมทางศาสนา การปฏิบัติธรรมและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวันของชุมชน การฟังธรรม การนั่งสมาธิ และการทำบุญเป็นกิจกรรมที่สร้างความเข้มแข็งทางจิตวิญญาณและการเชื่อมโยงระหว่างสมาชิกในชุมชน วัฒนธรรมทางสังคม ชุมชนในพื้นที่นี้มีกิจกรรมที่ส่งเสริมความร่วมมือและความสัมพันธ์ที่

ดีกับผู้อื่น เช่น การช่วยเหลือซึ่งกันและกันในงานต่าง ๆ การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ในรูปแบบของการเล่าเรื่องหรือการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำ วัฒนธรรมทางศิลปะและงานหัตถกรรม ศิลปะท้องถิ่นเช่น การทอผ้าเครื่องจักสาน การทำบายศรี และการแสดงดนตรีพื้นบ้าน เป็นส่วนหนึ่งของการสืบทอดและรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรม การเรียนรู้ทักษะเหล่านี้ไม่เพียงแต่เป็นการรักษาประเพณี แต่ยังเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจในชุมชน วัฒนธรรมทางธรรมชาติ การใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ เช่น การเกษตรกรรมที่ยั่งยืน การรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และการสร้างสรรค์พื้นที่สีเขียว เป็นส่วนสำคัญที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติและการอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อม ข้อค้นพบ ทุนวัฒนธรรมทั้ง 4 มิตินี้ทำหน้าที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนทั้งด้านจิตใจ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม อันนำไปสู่การพัฒนาชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ อนันต์ คติยะจันทร์ พระสมุห์กฤติพิสิฐ จ่าพันธ์ และพระสุวรรณ์ ปูนอ่อน ได้ศึกษา การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย วิถีชีวิตชุมชนชุมชนพื้นที่ชายแดนไทยยังให้ความเคารพผู้อาวุโสภายในชุมชน มีความเกื้อกูลกันและกันเหมือนญาติพี่น้อง ให้ความสำคัญกับความสามัคคีกันและทำประโยชน์ส่วนรวมร่วมกันภายในชุมชน ชุมชนมีความสัมพันธ์เกี่ยวกับสายน้ำจึงมีการรักษาแหล่งน้ำ มีความรักและหวงแหนภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้ความสำคัญต่อทรัพยากรทางธรรมชาติ ปรับปรุงและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิม ชุมชนชายแดนไทยมีความผูกพันทางด้านศีลธรรมที่สูงจึงมีส่วนร่วมทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีอยู่สม่ำเสมอ มีส่วนร่วมในการบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานโบราณวัตถุร่วมกันสืบต่อประเพณีโบราณ อนุรักษ์รักษาวัฒนธรรมประเพณี ชุมชนมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ (อนันต์ คติยะจันทร์ และคณะ, 2564) สอดคล้องกับงานวิจัยของ นุทิศ เอี่ยมใส ได้ศึกษา ทุนทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีกับการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการวิจัยพบว่า ทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสะเดียงอยู่ในระดับมาก 4 มิติ จาก 5 มิติ ได้แก่ มิติด้านกิจกรรม และความ ร่วมมือ มิติด้านกลุ่มและเครือข่าย และมิติด้านอำนาจหน้าที่และกิจกรรมทางการเมือง ส่วนมิติด้าน ความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนั้น อยู่ในระดับปานกลางเพียงด้านเดียว โดย 1) มิติด้านกิจกรรมและความร่วมมือนั้น ในชุมชนบ้านสะเดียงมีการจัดงานสำคัญตามประเพณี กิจกรรมทางศาสนา และกิจกรรมพัฒนาชุมชน ซึ่งสมาชิกในชุมชนบ้านสะเดียง ได้ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วม กิจกรรมของชุมชนเป็นอย่างดี 2) มิติด้านความสมานฉันท์ทางสังคมการอยู่ร่วมกันในสังคม ความขัดแย้งและความรุนแรงสมาชิกภายในชุมชนบ้านสะเดียง มีความสามัคคีกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมีความสนิทสนมกันในระดับมาก มีการเยี่ยมเยือนไปมาหาสู่ระหว่างกัน และมีการเข้าร่วมในงาน สังคมในชุมชน อีกทั้งมีระดับความปลอดภัยในชุมชนมาก 3) มิติด้านกลุ่มและเครือข่าย ชุมชนบ้านสะ เดียงมีการจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ เพื่อดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนร่วมซึ่งมีประสิทธิภาพในการ ดำเนินงาน โดยสมาชิกกลุ่มได้เข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่ม อีกทั้งชุมชนสะเดียงมีเครือข่าย ในชุมชนสูง มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างเพื่อนสมาชิกในชุมชน และมีการติดต่อประสานงาน เพื่อประชุมและทำกิจกรรมร่วมกันกับกลุ่มภายนอกชุมชน 4) มิติด้านอำนาจหน้าที่และกิจกรรม ทางการเมืองสมาชิกในชุมชนได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ในกิจกรรมการพัฒนาชุมขน และได้ ชักชวนเพื่อนบ้านให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชน อีกทั้งมีการไปใช้สิทธิ์เลือกตั้งเมื่อมีการ เลือกตั้งและไปฟังปราศรัยของนักการเมืองทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ นอกจากนี้ในมิติด้านความ ไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในระดับปานกลาง แต่เมื่อพิจารณาเฉพาะด้านความเป็น อันหนึ่งอันเดียวกันพบว่าสมาชิกในชุมชนบ้านสะเดียง มีการใช้ความช่วยเหลือโดยการสละกำลังกาย เพื่อดำเนินกิจกรรมของโครงการที่มีประโยชน์ต่อชุมชน และมีการเยี่ยมเยือนให้ความช่วยเหลือ ครอบครัวภายในชุมชนทั้งด้านกำลังกายและด้านการเงิน (นุทิศ เอี่ยมใส, 2555) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวิทย์ รักษาสงค์, สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์ และจันทร์ชลี มาพุทธ ได้วิจัยเรื่อง “ชุมชนที่เข้มแข็งบนฐานทุนสังคมและทุนสนับสนุนของชุมชนตลาดน้ำตลิ่งชันเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนของตลาดน้ำในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร มีประวัติศาสตร์

ยาวนานและได้รับการสืบทอดมาตั้งแต่สมัยอยุธยา เป็นพื้นที่ที่กองทัพและประชาชนสัญจรผ่านมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์อู่ทอง และเป็นเมืองหลวงเก่าในสมัยพระเจ้าตากสินมหาราช มีคลองและศาสนสถานเก่าแก่มากมาย มีกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ ประเพณีที่โดดเด่น ได้แก่ ชักพระ การแข่งขันเรือ และการทำพิธีขอพรให้ข้าวสุก ซึ่งจัดขึ้นทุกปี นอกจากนี้ ตลาดน้ำทั้งสี่แห่งยังเป็นสถานที่สำคัญและแหล่งท่องเที่ยว สวนผลไม้และสวนดอกไม้ที่อยู่ใกล้เมืองถือเป็นทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม ปัจจุบันเขตตลิ่งชันเป็นหนึ่งในห้าสิบเขตของกรุงเทพมหานคร วิถีชีวิตดั้งเดิมของประชาชนในพื้นที่ยังคงเห็นได้ในปัจจุบัน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทางน้ำ เช่น คลอง ถูกใช้เป็นเส้นทางสัญจรและการขนส่งในชีวิตประจำวันทั่วไป (สุวิทย์ รักษาสงค์และคณะ, 2561)

2. การพัฒนาพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช โดยพลังการมีส่วนร่วม การพัฒนาพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชเป็นกระบวนการที่อาศัยความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วัด ชุมชน และภาคีเครือข่าย โดยมีชุมชนเป็นศูนย์กลางสำคัญ กระบวนการดังกล่าวมุ่งธำรงรักษาและส่งต่อวิถีชีวิตที่เชื่อมโยงกับพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นรากฐานของสังคมชาวโคราช วิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธถูกนำมาบูรณาการกับการดำเนินชีวิตประจำวัน ความสัมพันธ์ในครอบครัว ชุมชน และธรรมชาติอย่างกลมกลืน การพัฒนาเริ่มจากการศึกษาข้อมูลเอกสาร ประวัติความเป็นมา ทุนทางสังคม และทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่ควบคู่กับการสำรวจบริบทและทรัพยากรวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ผ่านการเดินสำรวจและการทำแผนที่เดินดิน จากนั้นมีการประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อคัดเลือกจุดเด่นเชิงอัตลักษณ์ นำไปสู่การอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาพื้นที่สาธารณะให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแลนด์มาร์กทางวัฒนธรรม พร้อมทั้งการเผยแพร่สู่สาธารณะ การถ่ายทอดองค์ความรู้สู่เด็กและเยาวชน และการกำหนดกติกากลไกการจัดการร่วมกันของชุมชน กระบวนการทั้งหมดนี้นำไปสู่การต่อยอดด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน โดยมีวัดพระนอนบ้านคลองขวาง ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เป็นพื้นที่ต้นแบบที่สะท้อนความพร้อมและความร่วมมือของทุกภาคส่วน ข้อค้นพบ กระบวนการดังกล่าวก่อให้เกิดการต่อยอดสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน โดยมีพื้นที่ต้นแบบที่สะท้อนความร่วมมือของทุกภาคส่วนและความเข้มแข็งของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ อมร กฤษณพันธุ์ ได้ศึกษาการอนุรักษ์ชุมชนที่มีลักษณะทางวัฒนธรรม ชุมชนเรือนแพ ท่าน้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี โดยมีมาตรการหรือแนวทางซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ ทางกายภาพคือตัวเรือนและสภาพแวดล้อม ทางนามธรรมคือเอกลักษณ์ของพื้นที่ที่สืบทอดมาตลอดตั้งแต่อดีต โดยมีแนวทางในการอนุรักษ์คือการประชาสัมพันธ์ มาตรการทางกฎหมายในการออกแบบและ ปรับปรุงพัฒนาพื้นที่ที่ประกาศเขตเฉพาะ เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตกิจกรรมทางวัฒนธรรม (อมร กฤษณพันธุ์, 2557) สอดคล้องกับงานวิจัยของ วีรพร รอดทัศนา ได้ศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มไทยพวน : กรณีศึกษาชุมชนตลาดเก้าห้อง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยสรุปได้ว่า 1) ชุมชน ตลาดเก้าห้อง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี มีความโดดเด่นด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตความ เป็นอยู่แบบดั้งเดิม อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนของชาวไทรพวนชุมชนตลาดเก้าห้อง และมีแหล่ง ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านโบราณสถานและโบราณวัตถุ อันได้แก่ สถาปัตยกรรมเรือนไม้โบราณ โรงสีเก่า พิพิธภัณฑ์ตลาดเก้าห้อง ตลอดจนด้านประเพณีเทศกาล เช่น ประเพณีบุญกำฟ้า ประเพณีเทศกาลสงกรานต์ และงานประจำปีหรืองานงิ้ว เป็นต้น 2) การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของกลุ่มไทยพวน ชุมชนตลาดเก้าห้อง อำเภอปางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า มีการกำหนด นโยบายและแผนงานการท่องเที่ยวในการประชาสัมพันธ์ การบอกเส้นทางการท่องเที่ยว การจัด นิทรรศการในการแสดงผลงานผลิตภัณฑ์ของชุมชน การให้ความรู้ในการวางแผน การจัดสรร งบประมาณ การพัฒนาความพร้องของพื้นที่ การทำนุบำรุงรักษาและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการ จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของประชาชนในพื้นที่ (วีรพร รอดทัศนา, 2557)

3. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยพลังสังคม เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการเรียนรู้และการธำรงวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธอย่างเป็นระบบ กระบวนการดังกล่าวอาศัยการประสานพลังจากหลายภาคส่วน ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ผู้นำท้องถิ่น และภาคประชาชน โดยภาครัฐมีบทบาทในการสนับสนุนทรัพยากร ความรู้ และนโยบายที่เอื้อต่อการพัฒนาพื้นที่ ผู้นำท้องถิ่นทำหน้าที่เชื่อมโยงและประสานความร่วมมือระหว่างชุมชนกับหน่วยงานต่าง ๆ ขณะที่ภาคประชาชน โดยเฉพาะปราชญ์ชุมชนและกลุ่มชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช มีบทบาทเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ วิถีชีวิต และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม กระบวนการออกแบบและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ต้นแบบดำเนินไปบนฐานการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเน้นความสอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธและบริบทพื้นที่ การจัดกิจกรรมเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ช่วยเชื่อมโยงวัฒนธรรมกับชีวิตประจำวันของคนในชุมชน เครือข่ายความร่วมมือในลักษณะนี้จึงไม่เพียงส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรม หากยังสร้างพลังทางสังคมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณค่า เกิดความต่อเนื่อง และนำไปสู่ความยั่งยืนของชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช ข้อค้นพบ เครือข่ายความร่วมมือดังกล่าวไม่เพียงส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรม แต่ยังสร้างพลังทางสังคมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง อันนำไปสู่ความเข้มแข็งและความยั่งยืนของชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประกอบศิริ ภักดีพินิจ ได้ศึกษาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของ ชุมชนริมกว๊านพะเยา : กรณีศึกษาชุมชนบ้านร่องไฮ ตำบลแม่ใส อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ผลการวิจัยพบว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสามารถทำหน้าที่เป็นกลไกทางสังคมในการเชื่อมโยงผู้คนหลากหลายกลุ่มให้เข้ามามีปฏิสัมพันธ์ แลกเปลี่ยน และสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างเครือข่ายความร่วมมือโดยพลังสังคมในชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช ที่เน้นการมีส่วนร่วมของวัดชุมชน หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ในการขับเคลื่อนทุนทางวัฒนธรรมอย่างบูรณาการ คุณค่าของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอยู่ที่การเพิ่มพูนประสบการณ์ทางความรู้และการเปิดมุมมองทางวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง ทั้งในมิติความงาม สติปัญญา อารมณ์ และจิตใจ ซึ่งสามารถนำมาอธิบายได้ว่าการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชมิใช่เพียงการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ แต่เป็นการเสริมสร้างพลังทางสังคม ความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ และความเข้มแข็งของเครือข่ายชุมชน (ประกอบศิริ ภักดีพินิจ, 2545)

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชโดยพลังสังคม 1) การศึกษาทุนทางวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชมีทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ 1.1) ทุนทางศาสนาเป็นกรอบกำกับคุณธรรมและศูนย์กลางการเรียนรู้ 1.2) ทุนทางสังคม สะท้อนความสัมพันธ์ ความสามัคคี และการพึ่งพาอาศัยกัน 1.3) ทุนทางศิลปะและหัตถกรรม เป็นทั้งมรดกภูมิปัญญาและฐานเศรษฐกิจ และ 1.4) ทุนทางธรรมชาติ แสดงถึงวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม โดยการบูรณาการทุนทั้ง 4 ด้านก่อให้เกิดความมั่นคงทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิตของชุมชน 2) การพัฒนาพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรมโดยพลังสังคมการพัฒนาดำเนินการภายใต้ความร่วมมือของภาครัฐ สถาบันศาสนา ชุมชน และเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง โดยยึดหลักการมีส่วนร่วม เริ่มจากการศึกษาเอกสาร สำรวจพื้นที่ และประเมินคุณค่า ก่อนนำไปสู่การอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ โดยพื้นที่วัดพระนอนบ้านคลองขวางได้รับการยกระดับเป็นต้นแบบที่สะท้อนอัตลักษณ์ชุมชน และสามารถต่อยอดสู่การส่งเสริมเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว และการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่เยาวชน และ 3) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือโดยพลังสังคมเครือข่ายความร่วมมือมีบทบาทสำคัญต่อความยั่งยืนของการพัฒนา โดยเชื่อมโยงการทำงานระหว่างภาครัฐ ผู้นำท้องถิ่น และภาคประชาชน ภาครัฐทำหน้าที่สนับสนุนนโยบายและทรัพยากร ผู้นำท้องถิ่นเป็นกลไกในการประสานและขับเคลื่อน ส่วนประชาชนและปราชญ์ชุมชนมีบทบาทในการถ่ายทอดภูมิปัญญาและร่วมออกแบบกิจกรรม ส่งผลให้เกิดแหล่งเรียนรู้ต้นแบบเชิงสร้างสรรค์ที่มี

ความเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ ข้อเสนอแนะจากการวิจัย ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเยาวชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างการสืบทอดทุนทางวัฒนธรรมในระยะยาว และควรมีการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อปรับปรุงแนวทางการพัฒนาให้เหมาะสมและยั่งยืน ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐและเอกชนเพื่อสนับสนุนงบประมาณและนโยบายที่เอื้อต่อการพัฒนาพื้นที่วัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและสื่อดิจิทัลในการเผยแพร่อัตลักษณ์ชุมชนและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและศึกษาการมีส่วนร่วมของสถาบันการศึกษาในการสร้างนวัตกรรม การอบรม และงานวิจัยที่นำไปใช้จริง ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาผลกระทบของการพัฒนาพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรมต่อเศรษฐกิจชุมชน เช่น รายได้จากการท่องเที่ยว การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน และการเกิดอาชีพใหม่ในพื้นที่ ควรศึกษาการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน วัด โรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชน เพื่อพัฒนาเป็นรูปแบบการจัดการทุนทางวัฒนธรรมที่ยั่งยืน ควรมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบกับชุมชนโบราณอื่นในจังหวัดนครราชสีมา เพื่อค้นหาแนวปฏิบัติที่ดีและนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาพื้นที่วัฒนธรรมในบริบทอื่นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา แก้วเทพ. (2530). มรดกทางวัฒนธรรมและศาสนา: พลังสร้างสรรค์ในชุมชนชนบท. กรุงเทพมหานคร: สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.

ชนิดา เสงี่ยม. (2550). เศรษฐกิจของทรัพย์สินเชิงสัญลักษณ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

ณัฐนรี ศรีทอง. (2552). การเพิ่มศักยภาพภาวะความเป็นผู้นำในงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

ทิพากร พลอยสมบูรณ์. (2552). ชุมชนถิ่นโบราณถิ่นเดิมโคราช: แนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

นุทิศ เอี่ยมใส. (2555). ทุนทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีกับการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัด เพชรบูรณ์. เพชรบูรณ์: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.

ประกอบศิริ ภักดีพินิจ. (2545). ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนริมกว๊านพะเยา: กรณีศึกษาชุมชนบ้านร่องไฮ ตำบลแม่ใส อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ประคอง กรรณสูต. (2553). สถิติสำหรับการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: เจริญผลการพิมพ์.

พัฒนา สุขพรเจริญ. (4 ต.ค. 2568). การพัฒนาพื้นที่ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชดำเนินการโดยความร่วมมือระหว่าง. (ไพวรรณ ปุริมาตร, ผู้สัมภาษณ์)

เพ็ญประกา ภัทรานุกรม. (2553). การพัฒนาทุนทางสังคมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในชุมชนประสบภัยพิบัติสึนามิ: กรณีศึกษา ชุมชนในพื้นที่จังหวัดพังงา. วารสารร่มพฤกษ์, 28(2),121-134.

วีรพร รอดทัศนา. (2557). การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มไทยพวน: กรณีศึกษาชุมชน ตลาดเก้าห้อง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

สมพร พัฒนกำจร. (4 ต.ค. 2568). เครือข่ายความร่วมมือโดยพลังทางสังคม. (ไพวรรณ ปุริมาตร, ผู้สัมภาษณ์)

สุปราณี เจริญศิลป์. (4 ต.ค. 2568). ทุนวัฒนธรรมโคราช. (ไพวรรณ ปุริมาตร, ผู้สัมภาษณ์)

สุวิทย์ รักษาสงค์ และคณะ. (2561). ชุมชนที่เข้มแข็งบนฐานทุนสังคมและทุนสนับสนุนของชุมชนตลาดน้ำตลิ่งชัน เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร. วารสารเพื่อการศึกษาและการพัฒนาสังคม, 14(2), 178-189.

อนันต์ คติยะจันทร์ และคณะ. (2564). การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 8(1), 188-200.

อมร กฤษณพันธุ์. (2557). การอนุรักษ์ชุมชนที่มีลักษณะภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา ชุมชนเรือนแพริมแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.

บทความวิจัย

การควบคุมบทซีรีส์ภายใต้เงื่อนไขช่องทางการสื่อสาร Streaming Platform กรณีศึกษาซีรีส์เรื่อง Extraordinary Siamese Story: Eng & Chang (2020) และ 23:23 สัญญา สัญญาณ (2023)*

THE SCRIPT DOCTORING OF SERIES SCREENPLAY IN THE AGE OF STREAMING PLATFORM: A CASE STUDY OF "EXTRAORDINARY SIAMESE STORY OF: ENG & CHANG" (2020) AND 23:23 (2023)

ฐานชน จันทร์เรือง*, ฉลองรัฐ เฌอมาลย์ชลมารค
Tanachon Chandruang*, Chalongrat Chermanchonlamark
วิทยาลัยนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต ปทุมธานี ประเทศไทย
College of Communication Arts, Rangsit University, Pathum Thani, Thailand
*Corresponding author: loeimoviemaker@gmail.com
*Tel: 096-342-9261

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของผู้ควบคุมบทซีรีส์ (Script Doctor) และวิธีการควบคุมบทภายใต้เงื่อนไขการสื่อสารของสตรีมมิ่งแพลตฟอร์ม โดยใช้กรณีศึกษาซีรีส์เรื่อง Extraordinary Siamese Story: Eng & Chang (2020) ทาง Disney+ Hotstar และ 23:23 สัญญา สัญญาณ (2023) ทาง TrueID การเก็บข้อมูลใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ 7 คน ได้แก่ ผู้ควบคุมบท นักเขียนบท และผู้ผลิตซีรีส์ ร่วมกับการถอดบทซีรีส์จากการรับชมผ่านสตรีมมิ่งรวม 31 ตอน โดยใช้แนวคิดการแพร่สื่อผ่านแพลตฟอร์มเป็นกรอบวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า ผู้ควบคุมบทในทั้งสองกรณีศึกษาทำหน้าที่เป็น "ผู้กำกับความคิด" (Idea Director) ที่ดูแลกระบวนการสร้างสรรค์ตั้งแต่ต้นจนจบ และวิเคราะห์ธรรมชาติของแพลตฟอร์มเพื่อให้บทมีความสอดคล้อง (Fit to Platform) โดยมีวิธีการร่วมคือการให้ความสำคัญกับ First Page การใช้เทคนิค Time's Up หรือ Bomb Alert เพื่อสร้างแรงดึงดูด และออกแบบโครงสร้างเรื่องให้รองรับพฤติกรรม Binge-watching สำหรับ Extraordinary Siamese Story: Eng & Chang มีขั้นตอน 4 ขั้น ได้แก่ 1) พัฒนา First Page จาก Theme แบ่งเป็น Universal และ Moral Theme 2) สร้างโครงสร้างเรื่องโดยผสม Dan Harmon's Story Circle กับแนวคิด Syd Field และ McKee 3) ออกแบบตัวละครและภูมิหลังด้วย Hero's Orbit และ 4) ควบคุม Sequence, Scenario และ Screenplay ขณะที่ 23:23 สัญญา สัญญาณ เป็นงานดัดแปลง มี 5 ขั้นตอน คือ 1) วิเคราะห์เทียบเคียงภาพยนตร์ใกล้เคียง 2) พัฒนา First Page จาก Big Idea โดยใช้ Five Acts Structure 3) สร้าง Story Structure ร่วมกับ Time's Up 4) ออกแบบตัวละครและภูมิหลังให้สอดคล้องบริบทไทย และ 5) ควบคุม Sequence, Scenario และ Screenplay ซึ่งสามารถประยุกต์รองรับพฤติกรรมการรับชมแบบยืดหยุ่นบนแพลตฟอร์มสตรีมมิ่งได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การควบคุมบท, ซีรีส์ไทย, แพลตฟอร์มสตรีมมิ่ง, การจัดลำดับเหตุการณ์, การสร้างแรงดึงดูด

* Received 30 April 2026; Revised 19 May 2026; Accepted 23 May 2026

Abstract

This qualitative research aims to examine the roles of script doctors and their approaches to script supervision under the communication conditions of streaming platforms. The study employs case studies of Extraordinary Siamese Story: Eng & Chang (2020), distributed on Disney+ Hotstar, and 23:23 (2023), distributed on TrueID. Data were collected through in-depth interviews with seven experts, including script doctors, screenwriters, and series producers, alongside script transcription from 31 episodes viewed via streaming platforms. The concept of media distribution through streaming platforms serves as the analytical framework. The findings reveal that script doctors in both cases function as "Idea Directors," overseeing the creative process from beginning to end while analyzing platform characteristics to ensure that scripts are fit to platform. Shared approaches include emphasizing the First Page, applying Time's Up or Bomb Alert techniques to create narrative tension, and designing story structures that support binge-watching behavior. For Extraordinary Siamese Story: Eng & Chang, the script supervision process consists of four stages: 1) developing the First Page based on themes, categorized into Universal Theme and Moral Theme; 2) constructing the story structure by integrating Dan Harmon's Story Circle with the approaches of Syd Field and Robert McKee; 3) designing characters and backstories using the Hero's Orbit concept; and 4) supervising the development of sequence, scenario, and screenplay. In contrast, 23:23 is a remake and follows five stages: 1) conducting comparative analysis with similar films; 2) developing the First Page from a Big Idea using the Five Acts Structure as the primary narrative framework; 3) constructing the story structure alongside Time's Up techniques; 4) designing characters and backstories adapted to the Thai context; and 5) supervising the development of sequence, scenario, and screenplay. These approaches can be applied to accommodate flexible viewing behaviors on streaming platforms, where audiences may engage in continuous or non-linear viewing patterns effectively.

Keywords: Script Doctoring, Thai Series, Streaming Platform, Story Structure, Time Pressure

บทนำ

แพลตฟอร์มสตรีมมิ่งได้เปลี่ยนโครงสร้างอุตสาหกรรมสื่อจากระบบกระจายเสียงแบบบนลงล่างสู่ระบบที่ผู้ชมควบคุมการรับชมเอง สอดคล้องกับสามทฤษฎีหลัก ได้แก่ Media Convergence ของ Jenkins, H. ที่อธิบายการหลอมรวมเทคโนโลยีและเนื้อหาจนผู้ชมกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมสื่ออย่างแข็งขัน, Diffusion of Innovations ของ Rogers, E. M. ที่ชี้ว่าการยอมรับเทคโนโลยีใหม่แพร่กระจายเป็นลำดับขั้นจากกลุ่ม Early Adopters สู่สาธารณะวงกว้าง และ The Long Tail ของ Anderson, C. ที่ระบุว่าระบบดิจิทัลเปิดพื้นที่ให้ Niche Content เข้าถึงผู้ชมทั่วโลกได้โดยไม่ต้องพึ่งกระแสหลัก ในบริบทไทย นโยบาย Soft Power ทำให้ซีรีส์กลายเป็นสินค้าวัฒนธรรมที่วัดผลทางเศรษฐกิจได้ กระบวนการผลิตโดยเฉพาะ "การควบคุมบท" จึงต้องปรับตัวให้สอดรับธรรมชาติของแพลตฟอร์มและพฤติกรรม On-Demand ของผู้ชมยุคใหม่ (Anderson, C., 2006); (Jenkins, H., 2006); (Rogers, E. M., 2003)

อุตสาหกรรมซีรีส์ไทยเผชิญปัญหาเชิงโครงสร้างสี่ประการ ประการแรก กระบวนการผลิตยังไม่สอดรับแพลตฟอร์ม ผู้ผลิตส่วนใหญ่มองตลาดแคบ มุ่งเฉพาะผู้ชมในประเทศโดยขาดความเข้าใจ "ภาษาสากล" ของการเล่าเรื่อง ประการที่สอง บทบาท Script Doctor ยังขาดกรอบองค์ความรู้ที่เป็นระบบ หลายโครงการ

สับสนระหว่างหน้าที่ผู้สร้างสรรค์กับผู้ควบคุมคุณภาพ ส่งผลให้ซีรีส์ขาดโครงสร้างเชิงกลยุทธ์ตั้งแต่ต้น ประการที่สาม เนื้อหาไม่สอดคล้องกับพฤติกรรมผู้ชมยุคใหม่ที่เร่งความเร็ว ข้ามตอน หรือ Binge-watch และหยุดดูทันทีหากเนื้อหาไม่ดึงดูด ประการที่สี่ ทีมงานต้องทำงานภายใต้แรงกดดันสูงโดยไม่มีแนวทางมาตรฐานรองรับความไม่สอดคล้องระหว่างโมเดลการผลิตแบบเก่ากับบริบทแพลตฟอร์มใหม่นี้คือแก่นกลางที่ทำให้ซีรีส์ไทยยังแข่งขันได้ไม่เต็มศักยภาพในตลาดโลก

ผู้เชี่ยวชาญสามคนให้มุมมองที่เสริมกันครบทุกมิติ ณัฐ นวลแพง อธิบายในมิติประวัติศาสตร์ว่าตำแหน่ง Script Doctor ไม่ใช่ของใหม่ในไทย แต่เรียกต่างกัน เช่น คนตรวจบท ที่ปรึกษาบท หรือหัวหน้าทีมบท กระทั่งการทำงานร่วมกับต่างประเทศที่เพิ่มขึ้นทำให้เกิดการตั้งชื่อ “สคริ๊ปด๊อก” ที่สื่อภาพชัดว่าเป็น “หมอบท” ทำหน้าที่คัดเลือก พัฒนา แก้ไข และตรวจสอบบทให้มีสุขภาพดี (ณัฐ นวลแพง, 2567) ดำเกิง ฐิตะปิยะศักดิ์ ขยายในมิติแพลตฟอร์มว่าหน้าที่ปัจจุบันเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งด้านคือทำบทให้ Fit to Platform ผู้ควบคุมบทต้องวางแผนตั้งแต่ต้นว่าซีรีส์จะฉายบนแพลตฟอร์มใด และต้องออกแบบวิธีเล่าเรื่องให้เหมาะกับธรรมชาติของแพลตฟอร์มนั้นโดยเฉพาะ ไม่ใช่แค่ทักษะการเขียนเรื่องอีกต่อไป (ดำเกิง ฐิตะปิยะศักดิ์, 2567) บัณฑิต ทองดี มองในมิติกลยุทธ์และการตลาดว่าผู้ควบคุมบทต้องสวมสามบทบาทพร้อมกัน คือประเมินผู้ชมด้วยกรอบการตลาด วิเคราะห์แพลตฟอร์มที่จะเผยแพร่ และเป็น Creator ที่สร้างสรรค์งาน (บัณฑิต ทองดี, 2567) ทัศนะทั้งสามสะท้อนทิศทางเดียวกันว่าบทบาทของผู้ควบคุมบทได้ขยายจาก “ผู้ตรวจแก้บท” สู่ “ผู้กำกับความคิดและกลยุทธ์การเล่าเรื่องเชิงระบบ” ที่บูรณาการทักษะสร้างสรรค์ โครงสร้างเรื่อง และความเข้าใจแพลตฟอร์มเข้าด้วยกัน ความสำคัญของปัญหาและการต่อยอดการวิจัยนี้สำคัญสองระดับ ระดับวิชาการ คือการเติมช่องว่างที่ยังไม่มีการศึกษาเชิงระบบเกี่ยวกับกระบวนการควบคุมบทในบริบทสตรีมมิ่งของไทย งานวิจัยที่ผ่านมาเน้นพฤติกรรมผู้ชมหรือเนื้อหาสำเร็จรูป แต่ยังขาดการศึกษา “ต้นทาง” ของการสร้างสรรค์ที่เชื่อมกับแพลตฟอร์ม ระดับอุตสาหกรรม ผลวิจัยสามารถนำไปเป็นแนวทางออกแบบกระบวนการควบคุมบทสำหรับซีรีส์สตรีมมิ่ง พัฒนากระบวนการผลิตไทยให้แข่งขันได้ในตลาดสากล และเป็นฐานพัฒนาหลักสูตรการเขียนบทระดับอุดมศึกษาที่ตอบโจทย์อุตสาหกรรมจริง การต่อยอดในอนาคตสามารถทำได้ในหลายทิศทาง เช่น เปรียบเทียบกลยุทธ์ข้ามแพลตฟอร์มระดับโลก ศึกษาอิทธิพลของอัลกอริทึมต่อการออกแบบโครงสร้างบท ขยายไปสู่ Short-form หรือ Interactive Series หรือเพิ่มข้อมูลเชิงปริมาณจากพฤติกรรมการรับชมจริงเพื่อยืนยันผลวิจัย

จากบริบทดังกล่าว การศึกษาบทบาทและวิธีการควบคุมบทซีรีส์ภายใต้เงื่อนไข Streaming Platform จึงมีความสำคัญทั้งเชิงวิชาการและเชิงอุตสาหกรรม งานวิจัยนี้ช่วยสร้างองค์ความรู้เชิงระบบเกี่ยวกับกระบวนการควบคุมบทที่สอดคล้องกับแพลตฟอร์มดิจิทัล สามารถเป็นแนวทางพัฒนาการผลิตซีรีส์ไทยให้แข่งขันในตลาดสากลและสนับสนุนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของประเทศในระยะยาว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทผู้ควบคุมบทซีรีส์เรื่อง Extraordinary Siamese Story : Eng&Chang (2020) และซีรีส์เรื่อง 23:23 สัญญา สัญญาณ (2023)

2. เพื่อศึกษาวิธีการควบคุมบทซีรีส์เรื่อง Extraordinary Siamese Story : Eng&Chang (2020) และซีรีส์เรื่อง 23:23 สัญญา สัญญาณ (2023)

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบของการวิจัย ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้กรณีศึกษา (Case Study) ซีรีส์ 2 เรื่อง คือ อินจัน Extraordinary Siamese Story: Eng & Chang (2020) ที่เผยแพร่ทาง Disney+ Hotstar และซีรีส์เรื่อง 23:23 สัญญา สัญญาณ (2023) ที่เผยแพร่ทาง TrueID ซึ่งเป็นซีรีส์ไทยที่ได้รับรางวัลระดับนานาชาติ โดยมุ่งศึกษา “บทบาท” และ “วิธีการควบคุมบท” ภายใต้บริบท Streaming Platform

โดยผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดเผยการแพร่สื่อผ่าน Streaming Platform เป็นหลักในการวิเคราะห์ควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อศึกษาแนวคิดหรือทฤษฎีการเล่าเรื่องที่ผู้ควบคุมบทซีรีส์เลือกใช้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างสรรค์ซีรีส์ที่เผยแพร่ผ่าน Streaming Platform โดย ใช้เกณฑ์การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยคัดเลือกเฉพาะผู้ที่มีบทบาทโดยตรงในกระบวนการสร้างสรรค์และเผยแพร่ซีรีส์ทั้งสองเรื่องเท่านั้น แบ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก คือผู้ควบคุมบทของซีรีส์กรณีศึกษาโดยตรง และผู้ให้ข้อมูลสนับสนุน คือผู้ควบคุมบทอิสระ นักเขียนบท และผู้ผลิตที่มีประสบการณ์ในบริบทสตรีมมิ่ง ผู้ให้ข้อมูลหลักในหัวข้อของการผู้ควบคุมบทของซีรีส์กรณีศึกษา สมถะ อูโนะ มีประสบการณ์ในด้านการควบคุมบทและหัวหน้าทีมเขียนบทซีรีส์ Extraordinary Siamese Story: Eng & Chang (อินจัน) ซึ่งได้รับรางวัลบทละครยอดเยี่ยมระดับนานาชาติ (สมถะ อูโนะ, 2566) ณัฐ นวลแพง มีประสบการณ์ในด้านการกำกับนักเขียนบท และผู้ควบคุมบทซีรีส์ 23:23 สัญญา สัญญาณ (ณัฐ นวลแพง, 2567) ดำเกิง ฐิตะปิยะศักดิ์ มีประสบการณ์ในด้านการกำกับละครเวที ผู้ควบคุมบท และศิลปินศิลปาธรสาขาศิลปะการแสดง ปี 2562 (ดำเกิง ฐิตะปิยะศักดิ์, 2567) นันทวรรณ รุ่งวงศ์วาพานิช มีประสบการณ์ในด้านการเป็นอุปนายกสมาคมนักเขียนบทละครโทรทัศน์ นักเขียนบท (นันทวรรณ รุ่งวงศ์พานิช, 2567) บัณฑิต ทองดีประสบการณ์ในด้านการ กำกับภาพยนตร์ นักเขียนบท (บัณฑิต ทองดี, 2567) ฐิติพงศ์ ใช้สติ มีประสบการณ์เป็นผู้กำกับภาพยนตร์ นักเขียนบทภาพยนตร์ (ฐิติพงศ์ ใช้สติ, 2567) และ ศุภวัฒน์ หงษา มีประสบการณ์ในด้านการนักเขียนบท ผู้กำกับละครและภาพยนตร์ ทีมเขียนบทซีรีส์อินจัน ซึ่งได้รับรางวัลบทละครยอดเยี่ยมระดับนานาชาติ (ศุภวัฒน์ หงษา, 2567)

ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 7 คน ครอบคลุมสามบทบาทหลักในกระบวนการผลิตซีรีส์ ได้แก่ ผู้ควบคุมบท นักเขียนบท และผู้ผลิต ทุกคนมีประสบการณ์ตรงและผลงานเป็นที่ประจักษ์ในวงการ ทำให้ข้อมูลที่ได้ครอบคลุมทั้งมุมมองเชิงสร้างสรรค์ เชิงโครงสร้าง และเชิงกลยุทธ์การผลิตในบริบทของ Streaming Platform

วิธีการได้มาซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 7 คน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยคัดเลือกจากผู้ที่มีบทบาทโดยตรงในกระบวนการสร้างสรรค์และเผยแพร่ซีรีส์ เน้นการครอบคลุมมุมมองในหลากหลายด้าน ได้แก่ มุมผู้ควบคุมบท มุมนักเขียนบท

การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยใช้เครื่องมือหลัก ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Guide) และได้สร้างคำถามตามวัตถุประสงค์การวิจัยและกรอบแนวคิด ทำการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ และมีการปรับปรุงคำถามให้มีความชัดเจน สอดคล้อง และครอบคลุมประเด็นศึกษา

เครื่องมือหลักที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

1. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Guide) ซึ่งพัฒนาขึ้นจากกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์การวิจัย ครอบคลุมประเด็นด้านบทบาท วิธีการ กระบวนการทำงาน และการออกแบบบทให้สอดคล้องกับสตรีมมิ่งแพลตฟอร์ม มี 2 ประเด็น 1 ประเด็นบทบาทผู้ควบคุมบทซีรีส์ที่สื่อสารผ่าน Streaming Platform หัวข้อคำถามประกอบด้วย ผู้ควบคุมบทมีบทบาทอย่างไร ผู้ควบคุมบทต้องมีความรู้หรือทักษะอะไรบ้างขอบเขตหน้าที่ของผู้ควบคุมบทคืออะไร 2 ประเด็นวิธีการควบคุมบทซีรีส์ที่สื่อสารผ่าน Streaming Platform หัวข้อคำถามประกอบด้วย ผู้ควบคุมบทมีวิธีการควบคุมบทซีรีส์อย่างไรบ้าง ความแตกต่างวิธีการควบคุมบท ซีรีส์ออริจินัลกับรีเมค ใช้โครงสร้างการเล่าเรื่องแบบใด ใช้วิธีการสร้างตัวละครอย่างไร ขั้นตอนการพัฒนา First Page เป็นอย่างไร ขั้นตอนการพัฒนา Screenplay เป็นอย่างไร โดยผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 7 คน ครอบคลุมสามบทบาทหลักในกระบวนการผลิตซีรีส์ ได้แก่ ผู้ควบคุมบท นักเขียนบท และผู้ผลิต

2.บทซีรีส์ (Series Script) จากการรับชมซีรีส์และถอดบทซีรีส์ทั้งสองเรื่องครบทุกตอน เพื่อศึกษารูปแบบโครงสร้างเรื่อง และวิธีการเล่าเรื่อง

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือใช้การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ได้ผลคือเครื่องมือมีความครอบคลุม ชัดเจน และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา

เก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

1.ข้อมูลเอกสารขั้นปฐมภูมิ บทซีรีส์ (Series Script) จากการรับชมและถอดบทซีรีส์ Extraordinary Siamese Story: Eng & Chang (จำนวน 13 ตอน) และ 23:23 สัญญา สัญญาณ (จำนวน 18 ตอน

2. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยดำเนินการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi Structured Interview) พร้อมบันทึกเสียงและถอดความอย่างเป็นระบบ

ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ. 2566 ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2567

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ (Qualitative Content Analysis) และการวิเคราะห์เชิงตีความ (Interpretative Analysis) โดยดำเนินการดังนี้

1. ถอดความข้อมูลจากการสัมภาษณ์และจัดหมวดหมู่ตามประเด็นวิจัย

2. วิเคราะห์ข้อมูลจากตัวบทซีรีส์เพื่อค้นหารูปแบบโครงสร้างและกลยุทธ์การควบคุมบท

3. เปรียบเทียบข้อมูลจากผู้ให้สัมภาษณ์กับข้อมูลจากการวิเคราะห์ตัวบท เพื่อสร้างความสอดคล้องและความน่าเชื่อถือของผลการศึกษา (Triangulation)

4. สังเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาเพื่ออธิบายบทบาท วิธีการ และกระบวนการควบคุมบทภายใต้บริบทของ Streaming Platform

ผลการวิเคราะห์ถูกนำเสนอในลักษณะการอธิบายเชิงพรรณนาเชิงวิเคราะห์ เพื่อสะท้อนภาพรวมของกระบวนการควบคุมบทซีรีส์ในยุคสื่อดิจิทัลอย่างเป็นระบบ

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาบทบาทผู้ควบคุมบทซีรีส์เรื่อง Extraordinary Siamese Story: Eng & Chang (2020) และ 23:23 สัญญา สัญญาณ (2023) จากการสัมภาษณ์ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของผู้ควบคุมบท (Script Doctor) ในทั้งสองกรณีศึกษามีลักษณะสำคัญดังนี้

ซีรีส์ Extraordinary Siamese Story: Eng & Chang บน Disney+ Hotstar Thailand แสดงให้เห็นว่าหน้าที่หลักของผู้ควบคุมบทตามแนวคิดของสมถะ อูโนะ คือ “การกำกับบท” โดยเริ่มจากการวิเคราะห์ธรรมชาติของแพลตฟอร์มสตรีมมิ่งเพื่อนำมากำหนด Theme ของเรื่อง จากนั้นจึงควบคุมทิศทางการเล่าเรื่องและรักษา Moral Theme หรือแก่นศีลธรรมของเรื่องให้ชัดเจนตลอดกระบวนการผลิต แม้เงื่อนไขทางธุรกิจของแพลตฟอร์มจะเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ผู้ควบคุมบทยังคงต้องรักษาสาระหลักของเรื่องไว้ พร้อมทำงานร่วมกับทีมเขียนบทที่เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์เพื่อพัฒนาโครงสร้างเรื่อง Sequence และ Screenplay ให้สมบูรณ์ทั้งในด้านเนื้อหาและคุณค่าของเรื่อง (สมถะ อูโนะ, 2566)

ซีรีส์ 23:23 สัญญา สัญญาณ ผลิตโดย True CJ Creations ดัดแปลงจาก Signal และเผยแพร่บน TrueID โดย ณัฐ นวลแพง อธิบายบทบาทผู้ควบคุมบทไว้ 4 ด้าน ได้แก่ การคัดเลือก การแนะนำ การพัฒนาและการแก้ไขตรวจสอบ ทั้งในด้านเนื้อหาและทีมเขียนบท โดยยังคงเส้นเรื่องหลักจากต้นฉบับไว้ แต่ปรับบริบทให้เข้ากับสังคมไทยผ่านแนวคิด Multiverse ที่มองว่าตัวละครเดิมดำรงอยู่ใน “จักรวาลใหม่” ภายใต้กฎหมายวัฒนธรรม และสังคมไทย วิธีคิดนี้ทำให้เวอร์ชันไทย ได้มีการตีความใหม่โดยรักษา Theme หลักของต้นฉบับไว้ ผู้ควบคุมบททำงานร่วมกับ ฐิติพงษ์ ใช้สติ และ สรเทพ เวศวงศ์ษาทิพย์ ในการพัฒนา First Page และ Screenplay เพื่อกำกับทิศทางของเรื่องให้สมบูรณ์ตลอดทั้ง 18 ตอน (ณัฐ นวลแพง, 2567)

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาวิธีการควบคุมบทซีรีส์เรื่อง Extraordinary Siamese Story: Eng & Chang (2020) และ 23:23 สัญญา สัญญาณ (2023) ผลการวิจัยพบว่าวิธีการควบคุมบทของทั้งสองเรื่อง มีขั้นตอนและเทคนิคสำคัญ ดังนี้

สมถะ อูโน ผู้ควบคุมบทให้สัมภาษณ์ว่า “ถ้ายังไม่รู้ว่าแก่นของเรื่องคืออะไร การเขียนต่อให้สวยแค่ไหนมันจะหลุดทิศหมด ดังนั้นผมจะล็อก Theme ก่อนเสมอ แล้วค่อยแตกไปเป็น First Page และโครงสร้าง” (สมถะ อูโนะ, 2566)

ซีรีส์ Extraordinary Siamese Story: Eng & Chang ใช้วิธีการควบคุมบทโดยเริ่มจากการกำหนด Theme ก่อนพัฒนา First Page โครงสร้างเรื่อง และตัวละคร เพื่อให้ทุกองค์ประกอบสอดคล้องกับแก่นของเรื่อง ผู้ควบคุมบทเลือกใช้ Dan Harmon’s Story Circle ร่วมกับ Key Point ของ Syd Field เพื่อรักษาความลื่นไหลของเรื่อง ขณะเดียวกันยังพัฒนา Character Design และ Back Story ให้ตัวละครมีมิติและสมเหตุสมผล ก่อนควบคุมการสร้าง Sequence, Scenario และ Screenplay จนสมบูรณ์ในร่างสุดท้าย เพื่อให้เรื่องสามารถรักษาทั้งคุณค่าทางศีลธรรม ความเป็นมนุษย์ และสอดคล้องกับแนวทางของ Disney+ Hotstar Thailand ได้อย่างชัดเจน

ซีรีส์ 23:23 สัญญา สัญญาณ ใช้วิธีการควบคุมบทโดยเริ่มจากการวิเคราะห์ต้นฉบับ Signal และภาพยนตร์ Frequency เพื่อทำความเข้าใจ Big Idea เรื่อง “การสื่อสารข้ามเวลา” แล้วจึงพัฒนา First Page และโครงสร้าง Five Acts Structure ร่วมกับแนวคิด Time’s Up เพื่อสร้างแรงกดดันด้านเวลา ผู้ควบคุมบทยังพัฒนา Character Design และ Back Story ให้สอดคล้องกับบริบทไทย พร้อมควบคุมการสร้าง Sequence, Scenario และ Screenplay เพื่อรักษา Theme และ Moral Theme ของเรื่องให้สมบูรณ์และเข้ากันแนวทางการเผยแพร่ของ TrueID

อภิปรายผล

1. การควบคุมบทซีรีส์ภายใต้เงื่อนไขช่องทางการสื่อสารผ่าน Streaming Platform กรณีศึกษาซีรีส์เรื่อง Extraordinary Siamese Story : Eng & Chang (2020) นั้น ผู้ควบคุมบท (Script Doctor) ในเรื่องนี้ ได้ปรับบทบาทไปสู่การเป็น “ผู้กำกับความคิด” (Idea Director) ที่กำหนดทิศทางของเรื่องราวตั้งแต่จุดเริ่มต้นและพบว่ากระบวนการควบคุมบทซีรีส์เรื่องนี้ ให้ความสำคัญกับการวางโครงสร้างการเล่าเรื่องที่แข็งแรงและการกำหนดแก่นของเรื่องที่ชัดเจน เพื่อให้สอดคล้องกับพฤติกรรมผู้ชมบน Streaming Platform ซึ่งเน้นเนื้อหาที่เข้าใจง่าย มีความเป็นสากล และสามารถรับชมได้ต่อเนื่อง การกำหนดแก่นของเรื่อง เพื่อสร้างคุณค่าสากล โดยการกำหนดแก่นของเรื่องคือนี้คือ “การยอมละตัวตนเพื่อคนในครอบครัว” (Willingness to sacrifice personal ego for the sake of family) ซึ่งนับเป็นการใช้กลยุทธ์ Universal Value เพื่อให้เรื่องราวของแฝดสยามสามารถสื่อสารข้ามวัฒนธรรมได้ สอดคล้องกับแนวคิดของ ธวัชชัย แก้วตา ที่อธิบายว่า Streaming Platform ช่วยปรับเปลี่ยน Soft Power ให้กลายเป็นสินค้าวัฒนธรรมที่วัดผลทางเศรษฐกิจได้จริง การที่ผู้ควบคุมบทเลือกนำเสนอประเด็นความรักและความเสียสละของครอบครัว ผ่านเรื่องราวที่เป็นประวัติศาสตร์ไทยผ่านตัวละครแฝดอิน-จัน คือการทำหน้าที่เป็นกลไกขับเคลื่อน Soft Power โดยเปลี่ยนทุนทางวัฒนธรรมให้เป็นเนื้อหาที่ผู้ชมทั่วโลกเข้าถึงได้ง่าย (ธวัชชัย แก้วตา, 2565)

โครงสร้างการเล่าเรื่องมีความสอดคล้องกับพฤติกรรม On-Demand การใช้โครงสร้าง Dan Harmon’s Story Circle ผสมผสานกับ Time’s Up / Bomb Alert ในการสร้างความลุ้นระทึก สอดคล้องกับงานวิจัยของวัฒนาวลี พันธุ์พานิช ที่ได้พบว่าผู้ชมชาวไทยในปัจจุบัน โดยเฉพาะกลุ่มคนรุ่นใหม่ มีพฤติกรรมเลือกรับชมสื่อผ่าน Streaming Platform เพราะต้องการอำนาจในการควบคุมเวลา (On-Demand) การออกแบบบทซีรีส์ที่มีจุดดึงดูด

(Hook) และการทิ้งปม (Cliffhanger) ช่วงท้ายของตอน จึงเป็นวิธีการที่ตอบสนองต่อธรรมชาติของผู้ชมกลุ่มนี้ที่พร้อมจะหยุดดูหรือกดข้ามหากเนื้อหาไม่น่าสนใจเพียงพอ (วัฒนาวลี พันธุ์พานิช และคณะ, 2565)

การข้ามศาสตร์ในการสร้างสรรค์บท กระบวนการควบคุมบทเรื่องนี้มีการบูรณาการความรู้หลายด้าน ทั้งประวัติศาสตร์ จิตวิทยาและศิลปะการละคร มาใช้ในการออกแบบตัวละครและสถานการณ์ สอดคล้องกับแนวคิด Transdisciplinary Approach (การข้ามศาสตร์) ที่มองว่าการผลิตสื่อในยุคปัจจุบันมีความซับซ้อนเกินกว่าจะใช้ศาสตร์เดียว การที่ผู้ควบคุมบทต้องทำความเข้าใจทั้งพฤติกรรมผู้ชมในแง่ของการตลาดและโครงสร้างการเล่าเรื่อง ที่สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นของการทำงานข้ามศาสตร์เพื่อให้ได้ผลงานที่ตอบโจทย์ทั้งในแง่คุณภาพและพาณิชย์

2. การควบคุมบทซีรีส์ ภายใต้เงื่อนไขช่องทางการสื่อสารผ่าน Streaming Platform กรณีศึกษาซีรีส์เรื่อง 23:23 สัญญา สัญญาณ (2023) ที่เป็นการดัดแปลง (Remake) บทซีรีส์จากต้นฉบับเกาหลีเรื่อง Signal ผู้ควบคุมบททำหน้าที่เสมือน “ผู้สร้างบริบท” (Context Creator) ที่ต้องดัดแปลงต้นฉบับให้เข้ากับบริบทสังคมไทย (Localization) ภายใต้เงื่อนไขของแพลตฟอร์ม TrueID ที่เน้นผู้ชมในประเทศ บทบาทผู้ควบคุมบทในฐานะ Context Creator และการปรับตัว การที่ผู้ควบคุมบทต้องปรับบริบทของคดีและตัวละครจากต้นฉบับเกาหลีให้เป็น “จักรวาลไทย” สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรลักษณ์ กล้าสุคนธ์ ที่ศึกษาเรื่องการปรับตัวของผู้เขียนบทไทยในแพลตฟอร์มสตรีมมิ่งต่างประเทศ ซึ่งพบว่านักเขียนบทจำเป็นต้องเรียนรู้การทำงานที่เป็นระ บบสากลและการปรับเนื้อหาให้เข้ากับมาตรฐานของแพลตฟอร์ม การทำงานของทีมบท 23:23 ที่มีการวิเคราะห์จุดแข็งเปรียบเทียบกับภาพยนตร์ Frequency และปรับปรุง Back Story ให้เข้ากับวัฒนธรรมไทย คือตัวอย่างที่เป็นรู

การควบคุมบทเพื่อตอบสนองผู้ชมยุคดิจิทัล การใช้เทคนิคเล่าเรื่องแบบ Time’s Up / Bomb Alert เพื่อบีบคั้นอารมณ์และกระตุ้นให้ติดตาม สอดคล้องกับแนวคิดการบริโภคสื่อแบบออนดีมานด์ (On-Demand Media Consumption) ที่ผู้บริโภคมีอำนาจในการเลือกรับชมสูง ผู้ผลิตจึงต้องหาวิธีที่จะทำให้ผู้ชมให้อยู่กับหน้าจอ การสร้างเงื่อนไขเวลาที่จำกัดในการไขคดี (ช่วงเวลา 23:23 น.) ซึ่งเป็นกลยุทธ์ที่ทำให้ผู้ชมรู้สึกถึงความเร่งด่วนและจำเป็นต้องดูต่อทันที (Binge-watching) การยกระดับบทบาทสู่ “Script Doctor” ในความหมายใหม่ การทำงานของผู้ควบคุมบทในเรื่องนี้ ที่ต้องดูแลตั้งแต่การคัดเลือกนักเขียน พัฒนา First Page ไปจนถึงการแก้บทหน้ากองถ่าย สอดคล้องกับแนวคิดของ นันทวรรณ รุ่งวงศ์พานิช ที่ระบุว่าบทบาท Script Doctor ในปัจจุบันได้ยกระดับเป็น “ผู้กำกับความคิด” (Idea Director) ที่ต้องดูแลภาพรวมโครงสร้างความหมายทั้งหมด ไม่ใช่แค่การแก้คำ ผิดหรือตรวจสอบความสมเหตุสมผลเท่านั้น แต่ต้องมองขาดถึงวิธีการสื่อสารบนแพลตฟอร์มใหม่ ๆ ด้วย (นันทวรรณ รุ่งวงศ์พานิช, 2567)

จากการศึกษาสามารถสรุปกระบวนการควบคุมบท ซึ่งพบว่ามีความเหมือนกันใน 4 ขั้นตอนหลัก แต่มีความแตกต่างในรายละเอียดระหว่างประเภทของบท ดังนี้

1. บทออริจินัล (Original Screenplay) ในที่นี้คือบทซีรีส์เรื่อง Extraordinary Siamese Story: Eng & Chang มีกระบวนการควบคุมบท 4 ขั้นตอนคือ 1.การพัฒนา First Page โดยเริ่มจากแก่นของเรื่อง (Theme) เพื่อให้เป็นแกนหลักในการสื่อสารสารสำคัญของเรื่องราวทั้งหมด 2. การสร้าง Story Structure และ Time’s up เพื่อสร้างความตื่นเต้นและความสนุกของเส้นเรื่องดึงดูดผู้ชมให้ติดตามตั้งแต่ต้นจนจบ 3. การสร้าง Character Design และ Back Story เพื่อสร้างความเป็นเหตุเป็นผล ความสมจริงของตัวละครให้คนดูเกิดความเชื่อ และสุดท้าย 4. การควบคุมการสร้าง Sequence Scenario และ Screenplay ซึ่งควบคุมให้ตรงกับ First Page เพื่อให้แนวทางที่ตั้งไว้แต่ต้นมีความชัดเจนและบรรลุเป้าหมายก่อนนำไปถ่ายทำ

2. บทดัดแปลง (Adapted Screenplay) ในที่นี้คือบทซีรีส์เรื่อง 23:23 สัญญา สัญญาณ มีกระบวนการควบคุมบท 5 ขั้นตอน 1. การวิเคราะห์เทียบเคียงภาพยนตร์ที่มีเรื่องราวใกล้เคียง เพื่อหาความเหมือนและแตกต่าง ซึ่งสามารถดูผลสำเร็จของวิธีเล่านำมาใช้เป็นแนวทางหรือใช้เล่าทางอื่นที่ไม่ซ้ำกันรวมทั้งการตีความบริบทที่ต่างกัน

2. การพัฒนา First Page โดยเริ่มจาก Big Idea เพื่อรักษาการสื่อสารประเด็นใหญ่ที่สำคัญของเรื่องซึ่งเป็นจุดที่น่าสนใจที่สุดสำหรับคนดู 3. การสร้าง Story Structure และ Time's up เพื่อสร้างความตื่นเต้นและความสนุกของเส้นเรื่องดึงดูดผู้ชมให้ติดตามตั้งแต่ต้นจนจบ 4. การสร้าง Character Design และ Back Story เพื่อสร้างความเป็นเหตุเป็นผล ความสมจริงของตัวละครให้คนดูเกิดความเชื่อ โดยเฉพาะเมื่อมีการเปลี่ยนบริบทสังคม และสุดท้าย 5. การควบคุมการสร้าง Sequence Scenario และ Screenplay ซึ่งควบคุมให้ตรงกับ First Page เพื่อให้แนวทางที่ตั้งไว้แต่ต้นมีความชัดเจนและบรรลุเป้าหมายก่อนนำไปถ่ายทำเช่นกัน

องค์ความรู้ใหม่

การสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่เรื่อง "การควบคุมบทซีรีส์ภายใต้บริบท Streaming Platform"เป็นกรอบแนวคิดเชิงระบบ ซึ่งอธิบายการทำงานของผู้ควบคุมบทในยุคดิจิทัลอย่างเป็นขั้นตอนและเชื่อมโยงกันทั้งด้านความคิดสร้างสรรค์ โครงสร้างเรื่อง และกลยุทธ์แพลตฟอร์ม

1. การควบคุมบทในยุค Streaming ครอบคลุมถึงเรื่องการตรวจแก้ และกระบวนการออกแบบเชิงกลยุทธ์

2. บทบาทของ Script Doctor มีการบูรณาการ 3 มิติพร้อมกัน ได้แก่

2.1 มิติความคิดสร้างสรรค์ (Creative Dimension)

2.2 มิติโครงสร้างเรื่อง (Structural Dimension)

2.3 มิติเชิงตลาดและแพลตฟอร์ม (Platform-Market Dimension)

3. ความสำเร็จของซีรีส์ในระบบสตรีมมิ่งเกิดจาก ความสอดคล้องระหว่างโครงสร้างเรื่องกับพฤติกรรมผู้ชม

ภาพที่ 1 การสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่เรื่อง
"การควบคุมบทซีรีส์ภายใต้บริบท Streaming Platform"

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผู้ควบคุมบทซีรีส์ในยุคแพลตฟอร์มสตรีมมิ่งมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการกำหนดทิศทางและรักษา Theme และ Moral Theme ของเรื่องให้สอดคล้องกับนโยบายของแพลตฟอร์มและกลุ่มผู้ชม โดยกรณีศึกษา Extraordinary Siamese Story: Eng & Chang และ 23:23 สัญญา สัญญาณ สะท้อนให้เห็นว่าการควบคุมบท

มิได้จำกัดอยู่เพียงการแก้ไขบท แต่เป็นกระบวนการกำกับเชิงความหมาย คุณค่า และความเป็นมนุษย์ของเรื่องอย่างเป็นระบบ ดังนั้น อุตสาหกรรมภาพยนตร์และซีรีส์ไทยควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาบทบาทผู้ควบคุมบทให้มีความชัดเจนในเชิงวิชาชีพ ทั้งการกำหนดนิยาม หน้าที่ และขอบเขตการทำงาน รวมถึงการสร้างมาตรฐานความสามารถ การจัดอบรมเฉพาะทาง และการพัฒนาสวัสดิการที่เหมาะสม ขณะเดียวกัน ผู้ควบคุมบทควรดำเนินงานผ่านกระบวนการที่เป็นระบบ ตั้งแต่การกำหนด First Page โครงสร้างเรื่อง การออกแบบตัวละครและ Back Story การขยายเรื่องสู่ Sequence, Scenario และ Screenplay ตลอดจนการจัดทำ Script Notes การวาง Story Mapping และการดูแล Subplot อย่างต่อเนื่อง ควบคู่กับการสื่อสารและการทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดกับทีมเขียนบท ผู้กำกับ และฝ่ายผลิต เพื่อรักษาความสอดคล้องของ Theme และคุณภาพของผลงานให้เหมาะสมกับบริบทของแพลตฟอร์มสตรีมมิ่งในปัจจุบัน งานวิจัยในอนาคตควรมุ่งศึกษาบทบาทของผู้ควบคุมบทในสื่อประเภทอื่นนอกเหนือจากซีรีส์ เช่น ภาพยนตร์ฟอร์มยาวซีรีส์ออนไลน์รูปแบบสั้น หรือคอนเทนต์ดิจิทัล รวมถึงการศึกษาเปรียบเทียบบริบทการทำงานของผู้ควบคุมบทในแพลตฟอร์มสตรีมมิ่งที่แตกต่างกัน เพื่อทำความเข้าใจอิทธิพลของนโยบายแพลตฟอร์มต่อกระบวนการควบคุมบท นอกจากนี้ ควรมีการวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับกระบวนการทำงาน การสื่อสารภายในทีมสร้างสรรค์ และอำนาจการตัดสินใจของผู้ควบคุมบท ตลอดจนการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทผู้ควบคุมบทกับความสำเร็จของผลงานทั้งในเชิงพาณิชย์และคุณค่าทางศิลปะ เพื่อขยายองค์ความรู้และพัฒนาขอบเขตทางวิชาการด้านการควบคุมบทให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของอุตสาหกรรมสื่อในยุคสตรีมมิ่งอย่างเป็นระบบ

เอกสารอ้างอิง

ฐิติพงศ์ ใช้สติ. (21 ม.ค. 2567). บทบาทและวิธีการของผู้ควบคุมบทซีรีส์อิสระ. (ฐานชน จันทร์เรือง, ผู้สัมภาษณ์)

ณัฐ นวลแพง. (30 มี.ค. 2567). บทบาทและวิธีการของผู้ควบคุมบทซีรีส์อิสระ. (ฐานชน จันทร์เรือง, ผู้สัมภาษณ์)

ดำเกิง ฐิตะปิยะศักดิ์. (10 ก.พ. 2567). บทบาทและวิธีการของผู้ควบคุมบทซีรีส์อิสระ. (ฐานชน จันทร์เรือง, ผู้สัมภาษณ์)

ธวัชชัย แก้วตา. (2565). อุตสาหกรรมบันเทิงไทยในยุค Streaming: โอกาสใหม่ของ Soft Power. วารสารนโยบายและการสื่อสาร, 9(1), 25-38.

นันทวรรณ รุ่งวงศ์พานิช. (6 เม.ย. 2567). บทบาทและวิธีการของผู้ควบคุมบทซีรีส์อิสระ. (ฐานชน จันทร์เรือง, ผู้สัมภาษณ์)

บัณฑิต ทองดี. (11 พ.ค. 2567). บทบาทและวิธีการของผู้ควบคุมบทซีรีส์อิสระ. (ฐานชน จันทร์เรือง, ผู้สัมภาษณ์)

วรลักษณ์ กล้าสุคนธ์. (2566). การเขียนบทออริจินัลซีรีส์และการปรับตัวของผู้เขียนบทไทยในแพลตฟอร์มวิดีโอสตรีมมิ่งของต่างประเทศ. วารสารศาสตร์, 16(3), 250.

วัฒนาวลี พันธุ์พานิช และคณะ. (2565). พฤติกรรมการบริโภคสื่อของคนรุ่นใหม่ผ่านแพลตฟอร์ม Streaming: กรณีศึกษาผู้ใช้งานในเขตกรุงเทพมหานคร. วารสารการสื่อสารและการจัดการนิด้า, 8(1), 22-37.

ศุภวัฒน์ หงษา. (16 มี.ค. 2567). บทบาทและวิธีการของผู้ควบคุมบทซีรีส์อิสระ. (ฐานชน จันทร์เรือง, ผู้สัมภาษณ์)

สมถะ อูโนะ. (16 ธ.ค. 2566). บทบาทและวิธีการของผู้ควบคุมบทซีรีส์อิสระ. (ฐานชน จันทร์เรือง, ผู้สัมภาษณ์)

Anderson, C. (2006). The long tail: Why the future of business is selling less of more. New York, NY: Hyperion.

Jenkins, H. (2006). Convergence culture: Where old and new media collide. New York, NY: New York University Press.

Rogers, E. M. (2003). Diffusion of innovations. (5th ed.). New York, NY: Free Press.

บทความวิจัย

เชียงแสนชุมชนแห่งการเรียนรู้ : กระบวนการสร้างสรรค์เมืองบนความหลากหลายทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรม*

CHIANG SAEN LEARNING COMMUNITY: THE CREATIVE PROCESS OF CITY DEVELOPMENT BASED ON ECOLOGICAL AND CULTURAL DIVERSITY

พระครูสุตวัฒนบัณฑิต (ธีรวัฒน์ เสสปุญฺโญ)*, พระราชวชิรคณี (ประเสริฐ ปญฺญาวชิโร)
Phrakhru Sutthawatthanabandit (Theerawat Sesapunyo)*, Phra Ratchawachirakani (Prasert Panyawachiro)
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย เชียงราย ประเทศไทย
Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiangrai Campus, Chiangrai, Thailand
*Corresponding author E-mail: Sutwathnbanthit887@gmail.com
*Tel: 061-515-8585

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการสร้างสรรค์เมืองบนความหลากหลายทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเมืองเชียงแสน 2) พัฒนาเชียงแสนชุมชนแห่งการเรียนรู้บนความหลากหลายทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเมืองเชียงแสน 3) สร้างเครือข่ายเชียงแสนชุมชนแห่งการเรียนรู้บนความหลากหลายทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเมืองเชียงแสน โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่ นักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ ผู้แทนผู้ประกอบการในชุมชน ผู้แทนประชาชน จำนวน 33 คน โดยคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก หาคุณภาพโดยตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา และนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาความ พบว่า 1) กระบวนการสร้างสรรค์เมืองเชียงแสนเป็นแนวทางการพัฒนาเมืองที่ตั้งอยู่บนฐานความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติ วัฒนธรรม และผู้คนในลุ่มแม่น้ำโขง โดยอาศัยทุนทางนิเวศและวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม เริ่มต้นโดยการให้ความรู้ สร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) การพัฒนาเชียงแสนชุมชนแห่งการเรียนรู้บนความหลากหลายทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงอดีต ปัจจุบัน อนาคต โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น โครงการพัฒนาวิถีพุทธเป็นฐานสำคัญที่สั่งสมจากการอยู่ร่วมกับธรรมชาติและลุ่มแม่น้ำโขง เช่น การเกษตรพื้นถิ่น ภาษา ความเชื่อ และพิธีกรรม ถูกถ่ายทอดผ่านกิจกรรมชุมชน 3) การสร้างเครือข่ายเชียงแสนชุมชนแห่งการเรียนรู้บนความหลากหลายทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรม อาศัยความร่วมมือหลายภาคส่วน โดยใช้ทุนทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมเป็นฐาน รวมทั้งพาณิชย์จังหวัดช่วยเสริมองค์ความรู้เศรษฐกิจสร้างสรรค์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การตลาดที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ท้องถิ่น ทำให้เชียงแสนพัฒนาเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่เข้มแข็ง

คำสำคัญ: ชุมชนแห่งการเรียนรู้, กระบวนการสร้างสรรค์, นิเวศวิทยาวัฒนธรรม, เมืองเชียงแสน

Abstract

This research article aims to: 1) study the urban creative processes based on the ecological and cultural diversity of Chiang Saen city; 2) study developing Chiang Saen as a learning community based on the ecological and cultural diversity of Chiang Saen city; and 3) establish a

* Received 24 April 2026; Revised 8 May 2026; Accepted 18 May 2026

Chiang Saen learning community network based on the ecological and cultural diversity of Chiang Saen city. The research employs a qualitative methodology and gathers key informants including Buddhist scholars, representatives from government agencies, representatives from local businesses, and representatives from the general public, totaling 33 individuals. Using a purposive sampling method, the research data collection tools included in-depth interviews. Quality was assessed through content validity testing and item validity index calculations. Descriptive data analysis revealed that: 1) The Chiang Saen urban development process is a development approach based on the relationship between nature, culture, and people in the Mekong River basin. It leverages existing ecological and cultural capital, beginning with education and fostering shared understanding of the value of natural resources and cultural heritage through local wisdom. 2) The development of Chiang Saen into a learning community based on ecological and cultural diversity aims to connect the past, present, and future, using local wisdom and Buddhist development projects as a foundation. This wisdom, accumulated from living in harmony with nature and the Mekong River basin, includes aspects such as traditional agriculture, language, beliefs, and rituals, which are transmitted through community activities. 3) Building a network of Chiang Saen learning communities based on ecological and cultural diversity relies on multi-sectoral cooperation. It utilizes natural, historical, and cultural capital as a base, with the Provincial Commerce Office providing expertise in creative economy, product development, and marketing aligned with local identity. This enables Chiang Saen to develop into a strong learning community.
Keywords: Learning Community, Creative Process, Cultural Ecology, Chiang Saen City

บทนำ

นิเวศวิทยาวัฒนธรรม เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญด้านการผสมกลมกลืนอย่างมีดุลยภาพของระบบนิเวศ (Ecologic Harmony) มีการสร้างระบบใหม่บนพื้นฐานของการสร้างความสัมพันธ์อย่างมีดุลยภาพ ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และระหว่างมนุษย์ด้วยกัน โดยถือว่าเป็นเป้าหมายสูงสุด คือ การสร้างความ ยั่งยืนของระบบนิเวศ การพัฒนาความเจริญทางด้านวัตถุควรดำเนินควบคู่ไปกับการพัฒนาความเจริญทางด้านจิตใจ ความเจริญทางเทคโนโลยีมีผลทั้งในด้านบวก (Positive) และด้านลบ (Negative) จึงควรใช้ เทคโนโลยีอย่างระมัดระวัง พร้อมทั้งยึดถือหลักการที่ว่า ทรัพยากรธรรมชาติมีปริมาณจำกัด ความสามารถใน การรองรับของระบบนิเวศ (Natural Carrying Capacity) ความสามารถในการดูดซับมลภาวะมีขีดจำกัด(Tolerant Limit) การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงมีความหมายยิ่งต่อการส่งมอบมรดกธรรมชาติ (Natural Heritage) ให้แก่คนรุ่นต่อไป (Next Generation) (งามพิศ สัตย์สงวน, 2542) แนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรมและการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น มีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมในมิติต่าง ๆ ที่คำนึงถึงความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วิถีวัฒนธรรม และการพัฒนาสังคมที่จะส่งผลต่อการพัฒนาและการอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรม รวมทั้ง แนวคิดการพัฒนาเมืองเชิงนิเวศ (Eco-Town) ที่หมายถึง การพัฒนาเมืองที่มีความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นแนวคิดที่มีเป้าหมายเพื่อการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืนร่วมกันทั้งภาคธุรกิจ อุตสาหกรรม สิ่งแวดล้อมสังคม และวัฒนธรรม (ชนัญ วงษ์วิภาค, 2562) โดยมีการพัฒนาและออกแบบระบบเมืองให้คล้ายคลึงกับระบบนิเวศทางธรรมชาติที่ตั้งอยู่บนหลักการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (Symbiosis) และดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนเป็นสำคัญ เพื่อคงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ วิถีวัฒนธรรมให้ชนรุ่นหลัง มีการพัฒนาเมืองในเชิงนิเวศ 5 มิติ ได้แก่ กายภาพ สังคม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และการบริหารจัดการเพื่อให้ชุมชน อยู่ร่วมกันได้อย่างเกื้อหนุนและยั่งยืน เน้นความสัมพันธ์

ของสิ่งมีชีวิต ประชากร ชุมชน ระบบนิเวศ และชีวบริเวณ ซึ่งจะต้องมีการจัดการแบบบูรณาการเพื่อให้เกิดความยั่งยืน (ประพันธ์ สิริปัญโญ และจิรกิตต์ภณ พิริยสุวัฒน์, 2564)

สำหรับอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงรายนั้น เป็นเมืองโบราณนับตั้งแต่สมัยล้านนา โดยเป็นศูนย์กลางอาณาจักรล้านนาในยุคแรก ๆ เดิมชื่อเวียงหิรัญนครเงินยางในปัจจุบันยังมีซากกำแพงเมืองโบราณ 2 ชั้น และโบราณสถานหลายแห่งปรากฏอยู่ในทั้งในและนอกตัวเมือง ภายในเขตกำแพงเมืองเก่าประกอบด้วยวัดร้างและโบราณสถานที่สร้างในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 18-21 สลับกับบ้านเรือนชาวบ้าน เป็นเมืองที่มีความเป็นมาทั้งในด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี และทรัพยากรธรรมชาติริมฝั่งแม่น้ำโขงการจะพัฒนาเมืองเชียงแสนให้เกิดความยั่งยืนในทุกมิตินั้นจำเป็นต้องมีการวิเคราะห์และนำหลักคิดการพัฒนามาประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม หากมีการละเลยให้มีการพัฒนาอย่างไร้ทิศทางอาจจะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเมืองเชียงแสนอย่างยั่งยืน (นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, 2560) เมืองเชียงแสนมีองค์ประกอบเมืองที่เป็นจุดเด่น 3 ประการ ประกอบกับประการแรก คือ มีขอบเขตที่ชัดเจนซึ่งเกิดจากการถูกล้อมเอาไว้ด้วยกำแพงเมืองและแม่น้ำโขง ประการที่สองนั้น เมืองมีแนวถนนพหลโยธินผานประตูป่าสักทางทิศตะวันตก ผ่านกลางเมืองแล้วมุ่งตรงลงสู่ด้านทิศตะวันออก ลักษณะแนวถนนสายนี้ทำให้เกิดเส้นนำสายตาไปสู่ยานการค้าสำคัญและแนวแม่น้ำโขง ถนนพหลโยธินนี้นอกจากเชื่อมเมืองฝั่งตะวันตกที่มีความสำคัญในเชิงวัฒนธรรมเข้ากับเมืองฝั่ง ตะวันออกที่มีความสำคัญเชิงเศรษฐกิจแล้ว ยังเป็นองค์ประกอบทางกายภาพที่ช่วยผู้คนในเมืองในการอ้างอิงตำแหน่งและทิศทางไปในตัวด้วย องค์ประกอบประการสุดท้ายคือ การมีวัดหรือ โบราณสถานที่สำคัญอยู่ในชุมชน เป็นตัวช่วยอ้างอิงตำแหน่งพื้นที่ยอยในเมืองที่ถูกตัดทอนให้เล็กลงโดยถนนหลักแต่ละสาย เป็นที่น่าสังเกตว่าโบราณสถานที่อยู่ใกล้จุดตัดระหว่างถนนสายหลักและสายรอง มักมีการพัฒนาโบราณสถานเหล่านั้นให้เป็นพื้นที่สาธารณะประเภทสวนในเมืองด้วย ขณะเดียวกนหากเป็นโบราณสถานที่อยู่ห่างจากจุดตัดถนน จะต้องเป็นโบราณสถานที่มีพื้นที่กว้าง หรือมีความสำคัญมากเท่านั้นจึงจะถูกพัฒนาเป็นพื้นที่สาธารณะและมีผลต่อการจดจำของชาวเมือง (ชัยวัฒน์ เจริญสินโอฬาร, 2549)

ความหลากหลายทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของชุมชนเชียงแสนเป็นฐานทุนสำคัญในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ แต่กลับเผชิญปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่กระทบต่อการสืบทอดองค์ความรู้ท้องถิ่นการขาดกระบวนการบูรณาการความรู้ระหว่างภูมิปัญญาชุมชนกับแนวคิดการพัฒนาเมืองสมัยใหม่ทำให้ศักยภาพของพื้นที่ยังไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่จึงมีความจำเป็นต้องศึกษากระบวนการสร้างสรรค์เมืองบนฐานนิเวศวิทยาวัฒนธรรม เพื่อเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืนและสอดคล้องกับบริบทพื้นที่

ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะที่อยู่อาศัยในเมืองเชียงแสนมานานและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการจึงมีแนวคิดว่าหากมีการนำหลัก “นิเวศวิทยาวัฒนธรรม” มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเมืองเชียงแสนโดยการบูรณาการหลักการนิเวศวิทยาพระพุทธศาสนาเข้าไปด้วย ก็น่าจะทำให้มีแนวทางในการพัฒนาเชียงแสนชุมชนแห่งการเรียนรู้บนความหลากหลายทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่การจัดการเมืองเชิงนิเวศ (Eco-Town) ที่เอื้อต่อการดำรงอยู่ของเมืองที่เริ่มต้นจากวิถีวัฒนธรรม สังคม ศาสนา รวมทั้งการพัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมเชิงนิเวศของวัดและชุมชนในเมืองเชียงแสน ทั้งนี้ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเมืองเชิงนิเวศวัฒนธรรม โดยอาศัยหลักการมีส่วนร่วมของวัด ชุมชน ภาครัฐ และสร้างเครือข่ายเชียงแสนชุมชนแห่งการเรียนรู้บนความหลากหลายทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมที่ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างสรรค์เมืองบนความหลากหลายทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเมืองเชียงแสน
2. เพื่อพัฒนาเชียงแสนชุมชนแห่งการเรียนรู้บนความหลากหลายทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเมืองเชียงแสน
3. เพื่อสร้างเครือข่ายเชียงแสนชุมชนแห่งการเรียนรู้บนความหลากหลายทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเมืองเชียงแสน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย งานวิจัยเรื่อง “เชียงแสนชุมชนแห่งการเรียนรู้ : กระบวนการสร้างสรรค์เมืองบนความหลากหลายทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรม” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่

กลุ่มที่ 1 กลุ่มนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา (5 รูปหรือคน) เป็นพระภิกษุหรือผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา มีความรู้หรือประสบการณ์เกี่ยวกับบทบาทศาสนาในชุมชน มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมพัฒนาชุมชนหรือการเผยแผ่ธรรม สามารถให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับหลักธรรมและการประยุกต์ใช้

กลุ่มที่ 2 กลุ่มผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ (14 คน) เป็นเจ้าหน้าที่หรือผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษาโดยตรง มีบทบาทหน้าที่ด้านการพัฒนา วัฒนธรรม หรือชุมชน มีประสบการณ์ในการดำเนินโครงการหรือแผนพัฒนาท้องถิ่น

กลุ่มที่ 3 กลุ่มผู้ประกอบการในชุมชน (12 คน) เป็นผู้ประกอบการที่ดำเนินกิจการในพื้นที่เชียงแสนจริง มีความเกี่ยวข้องกับทุนทางวัฒนธรรม หรือเศรษฐกิจชุมชน มีประสบการณ์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือการตลาด ยินดีให้ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจและการปรับตัว

กลุ่มที่ 4 กลุ่มผู้แทนประชาชน (12 คน) เป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ศึกษาอย่างต่อเนื่อง มีความเข้าใจบริบทชุมชน วิถีชีวิต และวัฒนธรรมท้องถิ่น มีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนหรือการพัฒนาท้องถิ่น สามารถสะท้อนความคิดเห็นและประสบการณ์ของชุมชนได้

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In- depth Interview) เป็นการพูดคุยโดยมีประเด็นศึกษาศึกษากระบวนการสร้างสรรค์ พัฒนาเชียงแสนชุมชนแห่งการเรียนรู้และสร้างเครือข่ายเชียงแสนชุมชนแห่งการเรียนรู้บนความหลากหลายทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเมืองเชียงแสน ซึ่งลักษณะของการสัมภาษณ์เป็นรูปแบบของการให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เล่าเรื่องราวต่างๆ อย่างมีเป้าหมาย และผู้วิจัยสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมประกอบเนื้อหา โดยประเด็นหรือหัวข้อในการสัมภาษณ์ สามารถดัดแปลงให้มีความยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เป็นแบบสัมภาษณ์ปลายเปิดเพื่อสอบถามประเด็น พัฒนาเชียงแสนชุมชนแห่งการเรียนรู้บนความหลากหลายทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเมืองเชียงแสน และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) เป็นการพูดคุย สนทนาเหมือนกับการพูดคุยสนทนาในชีวิตประจำวัน โดยผู้ถูกสัมภาษณ์แสดงความคิดเห็นให้มากที่สุดและอาศัยประเด็นคำถามบางส่วนที่เกี่ยวข้อง มาเชื่อมโยงกับประเด็นในการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลระดับลึกจากกลุ่มเป้าหมาย โดยประเด็นหรือข้อหัวในการสัมภาษณ์นั้นสามารถดัดแปลงให้มีความยืดหยุ่น ได้ตามความเหมาะสมแต่ต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดของการวิจัยซึ่งการสัมภาษณ์ในรูปแบบนี้ทำให้บางครั้งผู้ถูกสัมภาษณ์ยังไม่รู้ตัวด้วยซ้ำว่าการสนทนานั้นเป็นไปตามการสัมภาษณ์ การตรวจสอบและหาคุณภาพของแบบสัมภาษณ์ โดยนำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านความเห็นชอบจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) แล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม (Index of Item Objective Congruence, IOC) เกณฑ์การประเมิน IOC มีดังนี้ ผู้เชี่ยวชาญให้คะแนนแต่ละข้อคำถามตามระดับความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย +1 = ข้อคำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย 0 = ไม่แน่ใจ หรือไม่สามารถตัดสินได้ -1 = ข้อคำถามไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย (ประคอง กรรณสูต, 2553) ทั้งนี้แบบสัมภาษณ์มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.67 - 1.00

4. วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และสัมภาษณ์ไม่เป็นทางการเป็นรายบุคคล ที่ได้กำหนดไว้ โดยทำการสัมภาษณ์ และพูดคุยตามประเด็นคำถามที่กำหนดไว้กว้าง ๆ พร้อมทำการจดบันทึกและบันทึกเสียง โดยในการ

สัมภาษณ์อย่างเป็นทางการนั้นผู้วิจัยได้ทำหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อแสดงต่อ นักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ ผู้แทนผู้ประกอบการในชุมชน ผู้แทนประชาชน โดยระยะเวลาในการวิจัย เดือน มิถุนายน 2568 - ธันวาคม 2568

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

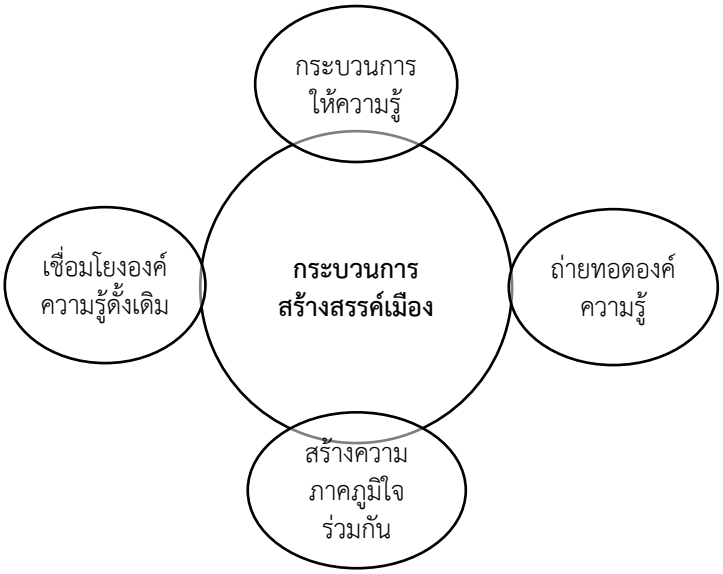
การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ ในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในการเพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อมูล ผู้วิจัยใช้กระบวนการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ใช้วิธีการเก็บข้อมูลหลายรูปแบบ และอาศัยกรอบแนวคิดทางทฤษฎีที่หลากหลายในการวิเคราะห์ ทั้งนี้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ถูกบันทึกเสียงและถอดเทปแบบคำต่อคำ (Transcription) จากนั้นมีการตรวจสอบความถูกต้องกับผู้ให้ข้อมูล (Member Checking) เพื่อยืนยันความสอดคล้องของข้อมูล และนำข้อมูลจากที่ได้จากการสัมภาษณ์มาแยกประเด็นตามแต่ละประเด็น แล้วนำมาเปรียบเทียบความเหมือนหรือความแตกต่างของผู้สัมภาษณ์แต่ละคน ก่อนจะนำข้อมูลนั้นไปวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

1. กระบวนการสร้างสรรค์เมืองบนความหลากหลายทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเมืองเชียงแสน เป็นแนวทางการพัฒนาเมืองที่ตั้งอยู่บนฐานความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติ วัฒนธรรม และผู้คนในลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งมีประวัติศาสตร์ยาวนานและความหลากหลายเด่นชัด โดยเฉพาะพื้นที่เทศบาลตำบลเวียงและเทศบาลตำบลบ้านแซว ที่มุ่งพัฒนาเมืองให้มีชีวิต มีอัตลักษณ์ และใช้ทุนทางธรรมชาติและวัฒนธรรมเป็นฐานสำคัญ จุดเริ่มต้นของกระบวนการคือการให้ความรู้และสร้างความเข้าใจร่วมเกี่ยวกับคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และมรดกทางวัฒนธรรม ผ่านการถ่ายทอดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้อาวุโส วัด โรงเรียน และหน่วยงานท้องถิ่น การเรียนรู้ดังกล่าวช่วยหล่อหลอมจิตสำนึกเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ทำให้ประชาชนตระหนักถึงบทบาทของตนในการดูแลเมือง การสร้างอัตลักษณ์เมืองเป็นอีกแกนสำคัญที่เชื่อมโยงประวัติศาสตร์ เมืองโบราณ วัดวาอาราม และวิถีชีวิตริมแม่น้ำโขง อัตลักษณ์เหล่านี้ถูกถ่ายทอดผ่านพื้นที่เมือง กิจกรรมทางวัฒนธรรม และการออกแบบภูมิทัศน์ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจและความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ด้านการบริหารจัดการ เทศบาลทำหน้าที่เป็นกลไกกลางในการบูรณาการมิติทางนิเวศและวัฒนธรรมเข้าสู่แผนพัฒนา พร้อมเปิดโอกาสให้ชุมชน วัด และภาคส่วนต่าง ๆ มีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ กระบวนการพัฒนาเชิงนิเวศใช้หลักพระพุทธศาสนา เช่น ความพอประมาณและการไม่เบียดเบียนเป็นแนวทาง โดยมีวัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางในการปลูกฝังจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมและคุณค่าทางศีลธรรม ควบคู่กับการปรับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติให้เน้นการอยู่ร่วมอย่างรับผิดชอบ มีการฟื้นฟูพื้นที่ริมแม่น้ำโขง พื้นที่สีเขียว และระบบนิเวศชุมชน ควบคู่กับการกำหนดพื้นที่อนุรักษ์และการออกแบบภูมิทัศน์เมืองที่สะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่น ส่งผลให้การพัฒนาเมืองเชียงแสนเป็นไปอย่างสมดุล

ข้อมูลการให้สัมภาษณ์

“จุดเริ่มต้นของการพัฒนาเมืองมาจากการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น แม่น้ำโขง วัด โบราณสถาน และประเพณีพื้นบ้าน โดยมีวัดและโรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดองค์ความรู้คนในชุมชนต้องรู้ก่อนว่าของที่เรามีมันมีค่า ถึงจะช่วยกันรักษาและพัฒนาได้” (อัครพล ปิ่นสุวรรณ, 2568)

ภาพที่ 1 กระบวนการสร้างสรรค์เมืองบนความหลากหลายทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเมืองเชียงแสน

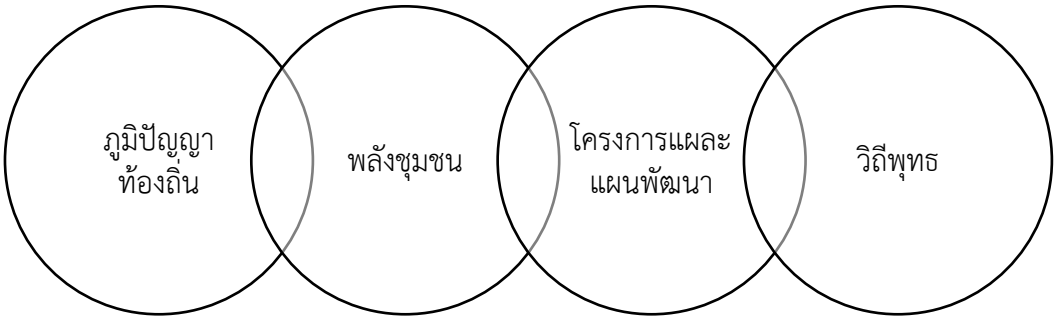
จากภาพที่ 1 กระบวนการสร้างสรรค์เมืองบนความหลากหลายทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเมืองเชียงแสน กระบวนการสร้างสรรค์เมืองเชียงแสนบนฐานนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นกระบวนการเชิงบูรณาการที่เน้น คนเป็นศูนย์กลาง เชื่อมโยงองค์ความรู้ดั้งเดิมกับการพัฒนาสมัยใหม่ ผ่านการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ส่งผลให้เกิดความยั่งยืนทั้งในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล

2. การพัฒนาเชียงแสนชุมชนแห่งการเรียนรู้บนความหลากหลายทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเมืองเชียงแสน เป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงอดีต ปัจจุบัน และอนาคตของเมืองเข้าด้วยกันอย่างมีพลวัต เมืองเชียงแสนมิได้เป็นเพียงพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ หากแต่เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ที่หล่อหลอมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น พลังของชุมชน การขับเคลื่อนผ่านโครงการและแผนพัฒนา และการดำรงอยู่ของวิถีพุทธซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของวิถีชีวิตและจิตสำนึกของผู้คน 1) ในด้านภูมิปัญญา เมืองเชียงแสนมีองค์ความรู้ที่สั่งสมจากการอยู่ร่วมกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างยาวนาน ทั้งภูมิปัญญาด้านการจัดการน้ำ การเกษตรพื้นถิ่น งานหัตถกรรม ภาษา ความเชื่อ และพิธีกรรมที่สัมพันธ์กับลำน้ำโขงและระบบนิเวศโดยรอบ ภูมิปัญญาเหล่านี้ถูกถ่ายทอดผ่านครอบครัว วัด โรงเรียน และกิจกรรมชุมชน กลายเป็นฐานการเรียนรู้ที่ทำให้คนในพื้นที่ตระหนักถึงคุณค่าอัตลักษณ์ของตนเอง และสามารถนำองค์ความรู้ดั้งเดิมมาประยุกต์ใช้กับบริบทการเปลี่ยนแปลงของสังคมร่วมสมัย 2) ด้านพลังชุมชน การพัฒนาเชียงแสนขับเคลื่อนด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน กลุ่มผู้นำชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น พระสงฆ์ เยาวชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พลังชุมชนปรากฏในรูปของการรวมกลุ่ม การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม รวมถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างพื้นที่ต่าง ๆ ภายในเมือง การมีส่วนร่วมเช่นนี้ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งทางสังคม ทำให้ชุมชนสามารถกำหนดทิศทางการพัฒนาด้วยตนเอง และเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันต่อเมืองและทรัพยากรของตน 3) ด้านโครงการและแผนการพัฒนาเมืองเชียงแสนมุ่งเน้นการบูรณาการแผนงานที่สอดคล้องกับบริบทนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ทั้งแผนอนุรักษ์เมืองเก่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การจัดการสิ่งแวดล้อม และการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โครงการต่าง ๆ ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือเชื่อมโยงองค์ความรู้ ภูมิปัญญา และพลังชุมชนเข้าด้วยกัน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างรุ่น และการใช้พื้นที่เมืองเป็นห้องเรียนของสังคม 4) ด้านวิถีพุทธ วิถีชีวิตของชาวเชียงแสนผูกพันกับพระพุทธศาสนาอย่างแนบแน่น วัดและพระสงฆ์ทำหน้าที่

เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทั้งด้านศีลธรรม จริยธรรม และการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล หลักธรรมทางพุทธศาสนา เช่น ความพอเพียง ความเมตตา การไม่เบียดเบียน และการตระหนักรู้ในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ถูกนำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตและการพัฒนาเมือง วิถีพุทธจึงมิได้จำกัดอยู่เพียงพิธีกรรม หากแต่เป็นกรอบคิดที่ช่วยกำกับทิศทางการพัฒนาให้เกิดความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

ข้อมูลการให้สัมภาษณ์

“ภูมิปัญญาที่สั่งสมจากการอยู่ร่วมกับแม่น้ำโขงและระบบนิเวศเป็นรากฐานสำคัญของการเรียนรู้ในชุมชน ทั้งด้านการจัดการน้ำ เกษตรพื้นถิ่น และประเพณี ความรู้ที่สืบทอดกันมา ทำให้เราอยู่กับธรรมชาติได้อย่างเข้าใจ ไม่ใช่แค่ใช้ประโยชน์ แต่ต้องดู” (รณยุทธ ชัยสุริยะ, 2568)

ภาพที่ 2 การพัฒนาเชียงแสนชุมชนแห่งการเรียนรู้บนความหลากหลายทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเมืองเชียงแสน

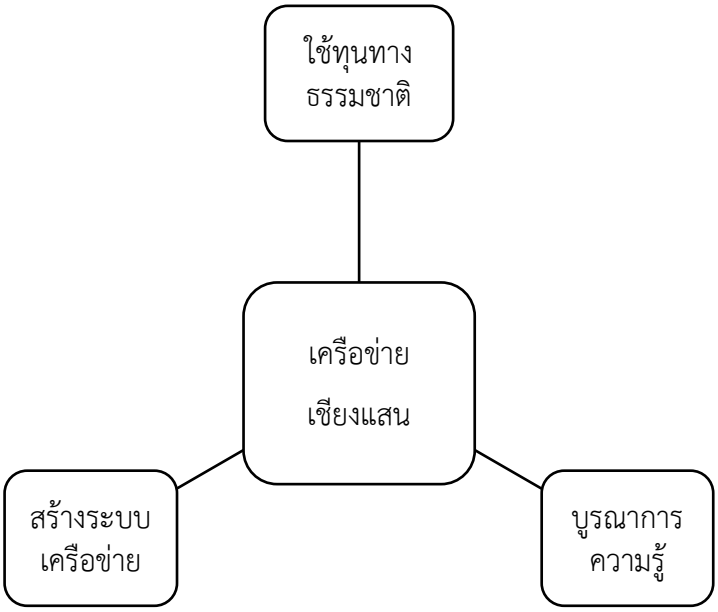
จากภาพที่ 2 การพัฒนาเชียงแสนชุมชนแห่งการเรียนรู้บนความหลากหลายทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเมืองเชียงแสน การพัฒนาเชียงแสนสู่ชุมชนแห่งการเรียนรู้บนฐานความหลากหลายทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรม เป็นกระบวนการเชิงพลวัตที่บูรณาการอดีต ปัจจุบัน และอนาคตเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ โดยมี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นฐานความรู้ พลังชุมชน เป็นกลไกขับเคลื่อน โครงการและแผนพัฒนาเป็นเครื่องมือเชิงปฏิบัติ และวิถีพุทธ เป็นกรอบคิดในการกำกับทิศทาง กระบวนการดังกล่าวสะท้อนลักษณะของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่ใช้พื้นที่เมืองเป็นฐานการเรียนรู้ ส่งผลให้เกิดการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการกำหนดทิศทางการพัฒนาด้วยตนเอง ควบคู่กับการอนุรักษ์และต่อยอดทุนทางนิเวศและวัฒนธรรมในภาพรวม เชียงแสนจึงพัฒนาเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ที่มีความสมดุลในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นและความยั่งยืนเป็นผลลัพธ์สำคัญของกระบวนการพัฒนาเชิงบูรณาการ

3. สร้างเครือข่ายเชียงแสนชุมชนแห่งการเรียนรู้บนความหลากหลายทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเมืองเชียงแสน บูรณาการที่เกิดจากความร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายภาคส่วน โดยมีเป้าหมายยกระดับเมืองเชียงแสนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ใช้ทุนทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตเป็นฐานการพัฒนา ความร่วมมือดังกล่าวครอบคลุมการทำงานร่วมกับพาณิชย์จังหวัดเชียงราย เทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน เทศบาลตำบลเวียง เทศบาลตำบลบ้านแซว และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย ซึ่งมีบทบาทในการเสริมพลังเครือข่ายในมิติต่าง ๆ ในด้านเศรษฐกิจ ความร่วมมือกับพาณิชย์จังหวัดช่วยเชื่อมโยงองค์ความรู้ด้านการค้า การตลาด และเศรษฐกิจสร้างสรรค์กับทุนวัฒนธรรมของชุมชน ชุมชนสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์เมือง ยกระดับมาตรฐานสินค้า ออกแบบบรรจุภัณฑ์ และเข้าถึงตลาดได้อย่างเหมาะสม กระบวนการดังกล่าวช่วยเพิ่มรายได้และสร้างความตระหนักในการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าโดยไม่ทำลายฐานนิเวศและวัฒนธรรม ในระดับพื้นที่ เทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน เทศบาลตำบลเวียง และเทศบาล

ตำบลบ้านแซว ทำหน้าที่เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนเครือข่าย โดยแต่ละพื้นที่มีบทบาทเฉพาะด้าน เช่น ประวัติศาสตร์ นิเวศชุมชน เกษตรกรรม และพหุวัฒนธรรม การเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และประสบการณ์อย่างต่อเนื่อง ด้านวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงรายมีบทบาทสนับสนุนการจัดการทุนทางวัฒนธรรมและส่งเสริมกิจกรรมประเพณี รวมถึงการปลูกฝังคุณค่าทางวัฒนธรรมแก่เยาวชนผ่านกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ทำให้วัฒนธรรมกลายเป็นองค์ความรู้ที่มีชีวิตและเป็นพลังทางสังคม หัวใจสำคัญของเครือข่ายคือการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ และประชาชน การทำงานแบบภาคีช่วยบูรณาการมิติด้านนิเวศ วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคมเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้ชุมชนสามารถเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน

ข้อมูลการให้สัมภาษณ์

“หลายหน่วยงานช่วยเสริมศักยภาพการพัฒนาเมืองอย่างรอบด้าน โดยเฉพาะบทบาทของหน่วยงานด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรมการทำงานแบบเครือข่ายทำให้แต่ละหน่วยงานนำจุดแข็งของตนมาสนับสนุนกันได้อย่างเต็มที่” (อัยลดา กาญจนจินดา, 2568)

ภาพที่ 3 สร้างเครือข่ายเชียงแสนชุมชนแห่งการเรียนรู้บนความหลากหลาย
ทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเมืองเชียงแสน

จากภาพที่ 3 สร้างเครือข่ายเชียงแสนชุมชนแห่งการเรียนรู้บนความหลากหลายทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเมืองเชียงแสน การสร้างเครือข่ายเชียงแสนชุมชนแห่งการเรียนรู้บนฐานความหลากหลายทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรม เป็นกระบวนการพัฒนาเชิงบูรณาการที่อาศัยความร่วมมือแบบพหุภาคี โดยมีหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชนเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อน กระบวนการดังกล่าวมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) การใช้ทุนทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมเป็นฐานการพัฒนา 2) การบูรณาการองค์ความรู้ด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์เข้ากับอัตลักษณ์ท้องถิ่น เพื่อเพิ่มมูลค่าและขีดความสามารถของชุมชน และ 3) การสร้างระบบเครือข่ายการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงพื้นที่ย่อยที่มีความหลากหลายให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้

และประสบการณ์อย่างต่อเนื่องบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่เป็น ตัวกลางเชิงสถาบัน ในการประสานและขับเคลื่อนเครือข่าย ขณะที่หน่วยงานด้านวัฒนธรรมและเศรษฐกิจทำหน้าที่เสริมองค์ความรู้เฉพาะด้าน ส่งผลให้เกิดการพัฒนาแบบองค์รวม ที่ครอบคลุมมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

อภิปรายผล

1. กระบวนการสร้างสรรค์เมืองบนความหลากหลายทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเมืองเชียงแสน โดยการพัฒนาเมืองที่ตั้งอยู่บนฐานของความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติ วัฒนธรรม และผู้คนในลุ่มแม่น้ำโขง เมืองเชียงแสนมีบริบททางประวัติศาสตร์และนิเวศวิทยาวัฒนธรรมที่โดดเด่น ทำให้การพัฒนาเมืองไม่สามารถแยกขาดจากทุนทางธรรมชาติและวัฒนธรรมได้ จุดเริ่มต้นของกระบวนการคือการให้ความรู้และการสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และมรดกทางวัฒนธรรม ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น วัด โรงเรียน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การเรียนรู้ดังกล่าวช่วยหล่อหลอมจิตสำนึกเชิงนิเวศและวัฒนธรรมของประชาชน การสร้างอัตลักษณ์เมืองเป็นแกนกลางที่เชื่อมโยงประวัติศาสตร์ เมืองโบราณ วัดวาอาราม วิถีชีวิตริมแม่น้ำโขง และความหลากหลายทางชาติพันธุ์ เข้ากับการพัฒนาเมืองร่วมสมัย อัตลักษณ์เหล่านี้ถูกถ่ายทอดผ่านพื้นที่ เมือง กิจกรรมทางวัฒนธรรม และการออกแบบภูมิทัศน์ ทำให้เมืองมีเอกลักษณ์และสร้างความภาคภูมิใจร่วมกัน เทศบาลตำบลเวียงและเทศบาลตำบลบ้านแซวทำหน้าที่เป็นกลไกกลางในการบูรณาการมิติทางนิเวศและวัฒนธรรมเข้าสู่แผนพัฒนาท้องถิ่น โดยเปิดพื้นที่ให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ การพัฒนาเชิงนิเวศบนฐานพระพุทธศาสนา เช่น ความพอประมาณ ความไม่เบียดเบียน และการพึ่งพาอาศัยกัน ช่วยเชื่อมโยงการพัฒนาเมืองเข้ากับมิติทางจิตใจและศีลธรรม การเปลี่ยนมุมมองจากการใช้ทรัพยากรไปสู่การอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างรับผิดชอบ การฟื้นฟูพื้นที่ริมแม่น้ำโขง พื้นที่สีเขียว และระบบนิเวศชุมชน ควบคู่กับการกำหนดพื้นที่คุ้มครองทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ทำให้การพัฒนาเมืองเชียงแสนเป็นไปอย่างสมดุลและยั่งยืน ข้อค้นพบการฟื้นฟูและอนุรักษ์ระบบนิเวศเมือง ทั้งพื้นที่ริมแม่น้ำโขง พื้นที่สีเขียว และพื้นที่คุ้มครองท างธรรมชาติและวัฒนธรรม ควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในระดับชุมชน ส่งผลให้เมืองเชียงแสนมีความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง โดยยังคงรักษาอัตลักษณ์และความยั่งยืนของระบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรมได้อย่างสมดุล ที่เป็นเช่นนี้เพราะการพัฒนาเมืองเชียงแสนตั้งอยู่บนฐานของการบูรณาการความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติ วัฒนธรรม และผู้คนอย่างเป็นระบบ ทำให้ทุกมิติของการพัฒนาเกื้อหนุนซึ่งกันและกันอย่างสมดุล การมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรท้องถิ่นในการเรียนรู้ วางแผน และตัดสินใจร่วมกัน ส่งผลให้เกิดความตระหนักรู้และความเป็นเจ้าของทรัพยากรและอัตลักษณ์ของเมือง สอดคล้องกับงานวิจัยของ อนุกูล ตันสุพล ได้วิจัยเรื่อง นิเวศวิทยาวัฒนธรรม : กุญแจสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่า มิติของความยั่งยืนได้หมุนย้อนกลับมาที่ผู้คนและท้องถิ่น ซึ่งหัวใจสำคัญของท้องถิ่นก็คือ ทุนทางวัฒนธรรม เช่น ประเพณี มรดกภูมิปัญญา สถานที่ ที่ถ่ายทอดจากอดีตสู่ปัจจุบันและต่อเนื่องไปสู่อนาคต นั่นก็คือเอกลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่น (local cultural Identity) และท้องถิ่นที่อยู่ในพื้นที่ต่างกันย่อมมีพื้นฐานหรือสภาพแวดล้อมที่ต่างกันนั่นคือทุนทางธรรมชาติ ซึ่งสภาพแวดล้อมที่ต่างกันส่ วนหนึ่งได้หล่อหลอม และกำหนดตัวตนทางวัฒนธรรมและตัวตนทางกายภาพของแต่ละพื้นที่ให้ต่างกันออกไป นั่นคือความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสภาพแวดล้อม การปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม การใช้ประโยชน์จากสภาพแวดล้อม รวมถึงระบบนิเวศที่เป็นความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้น ความยั่งยืนของพื้นที่จึงควรถูกกำหนดโดยกรอบของมิติทางวัฒนธรรมผสานไปกับกรอบมิติของระบบกายภาพกล่าวคือ มิติวัฒนธรรมต้องประสานความถูกต้องเที่ยงธรรมกับมิติสิ่งแวดล้อม และสามารถดำรงชีวิตและอยู่ได้ในมิติเศรษฐกิจ และมิติเศรษฐกิจต้องมีความรับผิดชอบต่อมิติสิ่งแวดล้อม ซึ่งนั่นคือความยั่งยืนที่แท้จริงที่คำนึงถึงกรอบของ “ระบบนิเวศวัฒนธรรม” (Cultural Ecology) ที่เป็นสิ่งบ่งชี้ถึงตัวตนของพื้นที่ที่แตกต่างกันทั้งด้านกายภาพและวัฒนธรรม ซึ่งการพัฒนาที่ยั่งยืนควรพิจารณาบนพื้นฐานจากสิ่งที่เป็นตัวตนของพื้นที่นั่นคือ การพัฒนาที่คำนึงถึงต้นทุนทาง

วัฒนธรรม และต้นทุนทางธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่นั้นเป็นพื้นฐานในการพัฒนาต่าง ๆ (อนุกูล ตันสุพล, 2563) สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศราวุฒิ เมืองอินทร์ ได้วิจัยเรื่อง การศึกษานิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการ ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของวัดในเขตตำบลสุเทพ อำเภอเมือง เชียงใหม่ พบว่า วัดยังคงมีสภาพเป็นวัดป่าในแบบดั้งเดิม แต่มีการพัฒนาและเพิ่มเติมเสนาสนะใหม่ๆ ขึ้นตามความเหมาะสม การจัดพื้นที่ใช้สอย มีการจัดแบ่งเป็นเขตพุทธาวาสและสังฆาวาสออกจากกัน โดยเฉพาะในเขตพุทธาวาส มีการอนุรักษ์โบราณสถานดั้งเดิมไว้ การก่อสร้างศาสนสถานใหม่ จะ คำนึงถึงความกลมกลืนสอดคล้องกับสถาปัตยกรรมดั้งเดิม ส่วนเขตสังฆาวาสจะเน้นประโยชน์ใช้สอยที่ เหมาะสมกับจำนวนของผู้อยู่อาศัย และขนาดของที่อยู่อาศัยที่ไม่โดดเด่นกว่าสิ่งแวดล้อมทาง ธรรมชาติ รูปแบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการ พบว่า รูปแบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการ มี 2 ด้าน คือ รูปแบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการภายนอก ตามหลัก สัปปายะ 7 และรูปแบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการภายในตาม หลักภาวนา 4 มีเป้าหมาย 2 ประการ คือ เป้าหมายทางกาย ได้แก่ ปัจจัย 4 และเป้าหมายทางใจ ได้แก่ ผัสสะ 6 เพื่อจัดถิ่นที่อยู่ของมนุษย์ให้เป็นปฏิรูปเทส (ศราวุฒิ เมืองอินทร์, 2564)

2. การพัฒนาเชียงแสนชุมชนแห่งการเรียนรู้บนความหลากหลายทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรม โดยการเชื่อมโยงอดีต ปัจจุบัน และอนาคตของเมืองเข้าด้วยกัน เมืองเชียงแสนมิได้เป็นเพียงเมืองประวัติศาสตร์ แต่เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ที่มีชีวิต ฐานสำคัญของการเรียนรู้คือภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งสั่งสมจากการอยู่ร่วมกับธรรมชาติและวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำโขงอย่างยาวนาน ทั้งด้านการจัดการน้ำ การเกษตรพื้นถิ่น ภาษา ความเชื่อ และพิธีกรรม ภูมิปัญญาเหล่านี้ถูกถ่ายทอดผ่านครอบครัว วัด โรงเรียน และกิจกรรมชุมชน ทำให้ประชาชนตระหนักถึงคุณค่าอัตลักษณ์ของตนเอง และสามารถประยุกต์องค์ความรู้ดั้งเดิมให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมร่วมสมัย พลังชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการเรียนรู้ ผ่านการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ปราชญ์ท้องถิ่น เยาวชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การรวมกลุ่มและการสร้างเครือข่ายภายในเมืองช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งทางสังคม และทำให้ชุมชนสามารถกำหนดทิศทางการพัฒนาด้วยตนเอง โครงการและแผนพัฒนาต่าง ๆ ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือเชื่อมโยงองค์ความรู้ ภูมิปัญญา และพลังชุมชน โดยใช้พื้นที่เมืองเป็นห้องเรียนของสังคมวิถีพุทธเป็นฐานคิดสำคัญที่กำกับทิศทางการพัฒนา โดยเน้นความพอเพียง ความเมตตา และการไม่เบียดเบียน ทำให้การพัฒนาเมืองเชียงแสนเกิดความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ข้อค้นพบ การพัฒนาเชียงแสนในลักษณะดังกล่าวสะท้อนรูปแบบการพัฒนาเชิงบูรณาการที่เน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิต การมีส่วนร่วมของชุมชน และการประสานทุนท้องถิ่นกับการเปลี่ยนแปลงร่วมสมัย ส่งผลให้เกิดความยั่งยืนทั้งในระดับชุมชนและระดับเมือง ที่เป็นเช่นนี้เพราะการพัฒนาเชียงแสนยึดฐานการเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นและประสบการณ์ร่วมของชุมชน ทำให้การเปลี่ยนแปลงสอดคล้องกับบริบทจริงและสามารถต่อยอดได้อย่างต่อเนื่อง การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งชุมชน วัด โรงเรียน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้เกิดพลังร่วมในการขับเคลื่อนและกำหนดทิศทางการพัฒนาด้วยตนเอง รวมถึงการใช้หลักวิถีพุทธเป็นกรอบกำกับ จึงช่วยสร้างสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระเมธีธรรมาจารย์ และพระมหาสุทิตย์ อาภากโร ได้วิจัยเรื่อง Eco-Town : การพัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมเชิงนิเวศวิทยาพระพุทธศาสนาของวัดในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบและกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดในกรุงเทพมหานครนั้น ส่วนใหญ่เป็นการดำเนินการตามผังภูมิทัศน์ของวัดที่มีอยู่ในอดีต มีกระบวนการจัดการ การบำรุงรักษา การอนุรักษ์ การจัดการของเสีย การทำความสะอาด รวมไปถึงการจัดการสภาพแวดล้อมทั่วไปอยู่ในระดับต่ำ ต่อมาเมื่อมีการศึกษาและพัฒนาร่วมกันทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมใหม่ โดยอาศัยแนวคิด 5 ส. การออกภูมิสถาปัตยกรรม, และการจัดการนิเวศวิทยาเชิงพุทธ ผลการพัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมเชิงนิเวศวิทยาพระพุทธศาสนาของวัดใน กรุงเทพมหานครตามหลักนิเวศวิทยาเชิงพุทธนั้น พบว่า ทั้ง 2 วัดมีกระบวนการจัดการที่เป็นระบบ มากขึ้น โดยมีการวางแผนการศึกษาที่คำนึงถึงวิถีวัฒนธรรมของ

ชาวพุทธ ภูมิสถาปัตยกรรม ความยั่งยืนตามหลักนิเวศวิทยาเชิงพุทธ และการจัดการในสังคมเมือง ผลที่เกิดขึ้นทำให้วัดมีการ เปลี่ยนแปลงด้านสภาพแวดล้อมที่สวยงามมากขึ้น เป็นระบบที่เอื้อต่อการสร้างผังเมืองขนาดเล็กโดยมีการดำเนินการในลักษณะของเครือข่ายการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงกับวิถีชุมชนใน กรุงเทพมหานคร การบูรณาการหลักนิเวศวิทยาพระพุทธศาสนาในการพัฒนาเมือง เชิงนิเวศของวัดและชุมชนในกรุงเทพมหานครนั้น สามารถนำหลักการนิเวศวิทยาเชิงพุทธมาสร้างแนวคิดและกระบวนการที่ทำให้พระสงฆ์และชุมชนเห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อมมากขึ้น มี กระบวนการที่คำนึงถึงความยั่งยืน มีการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัดที่เป็นระบบมากขึ้น เพื่อเป็น Eco-Town (พระเมธีธรรมาจารย์ และพระมหาสุทิตย์ อาภากโร, 2558) สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประพันธ์ สิริปัญโญ และจิรกิตต์ภณ พิริยสุวัฒน์ ได้วิจัยเรื่อง นิเวศวิทยาวัฒนธรรม แนวคิดและการจัดการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของจังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการจัดการนิเวศวิทยาสิ่งแวดล้อมของชุมชนตามหลักนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในจังหวัดเลย ปัจจุบันมีการจัดการรูปแบบหลัก 3 ด้าน ได้แก่ สังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม 2) การพัฒนานโยบายและกลไกการขับเคลื่อนหลักนิเวศวิทยาวัฒนธรรม พบว่า ภาครัฐควรประกาศนโยบายให้ชัดเจนและให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมการตัดสินใจในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ให้งบประมาณการบารุงอย่างต่อเนื่อง และ 3) หลักนิเวศวิทยาวัฒนธรรมกับการพัฒนาที่ยั่งยืนของจังหวัดเลย พบว่า รัฐควรปลูกฝังหลักทางพระพุทธศาสนาให้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างมีสติ มีการดูและระบบนิเวศให้ยั่งยืน ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วม ให้ความสำคัญกับวัดในฐานะต้นแบบและแหล่งเรียนรู้ที่ดีให้กับชุมชนเพื่อการศึกษาและการเรียนรู้เรื่องนิเวศวิทยา วัฒนธรรม และการจัดการเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป (ประพันธ์ สิริปัญโญ และจิรกิตต์ภณ พิริยสุวัฒน์, 2564)

3. การสร้างเครือข่ายเชียงแสนชุมชนแห่งการเรียนรู้บนความหลากหลายทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรม อาศัยความร่วมมือของหลายภาคส่วน ทั้งหน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีเป้าหมายในการยกระดับเมืองเชียงแสนให้ใช้ทุนทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมเป็นฐานการพัฒนา ความร่วมมือกับพาณิชย์จังหวัดเชียงรายช่วยเสริมองค์ความรู้ด้านการค้า การตลาด และเศรษฐกิจสร้างสรรค์ให้แก่ชุมชน ชุมชนได้เรียนรู้การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์เมือง การยกระดับมาตรฐานสินค้า และการเข้าถึงตลาดอย่างเหมาะสม ซึ่งช่วยเพิ่มรายได้โดยไม่ทำลายฐานนิเวศและวัฒนธรรม ความร่วมมือกับเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน เทศบาลตำบลเวียง และเทศบาลตำบลบ้านแซว เป็นกลไกหลักในการเชื่อมโยงพื้นที่เรียนรู้ที่มีความหลากหลายให้เป็นระบบเดียวกัน แต่ละเทศบาลมีบทบาทเฉพาะด้าน ทั้งประวัติศาสตร์ นิเวศชุมชน เกษตรกรรม และพหุวัฒนธรรม ขณะที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงรายสนับสนุนการจัดการทุนทางวัฒนธรรมและการปลูกฝังคุณค่าทางวัฒนธรรมแก่เยาวชน หัวใจสำคัญของเครือข่ายคือกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน การทำงานแบบภาคีช่วยบูรณาการมิตินิเวศ วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคมเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้เชียงแสนสามารถพัฒนาเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ที่มีอัตลักษณ์ เข้มแข็ง และยั่งยืนบนฐานการเรียนรู้ตลอดชีวิต ข้อค้นพบการสร้างเครือข่ายเชียงแสนชุมชนแห่งการเรียนรู้สะท้อนรูปแบบการพัฒนาเชิงบูรณาการที่เน้นการมีส่วนร่วม การเชื่อมโยงทุนท้องถิ่นกับองค์ความรู้สมัยใหม่ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน การธำรงอัตลักษณ์ และความยั่งยืนของการพัฒนาในระดับเมืองอย่างเป็นรูปธรรม ที่เป็นเช่นนี้เพราะการสร้างเครือข่ายในเชียงแสนยึดหลักความร่วมมือแบบบูรณาการของหลายภาคส่วน ทำให้สามารถเชื่อมโยงทรัพยากรความรู้ และบทบาทของแต่ละหน่วยงานเข้าด้วยกันอย่างมีประสิทธิภาพ การผสานทุนท้องถิ่นกับองค์ความรู้สมัยใหม่ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการตลาด ช่วยเพิ่มมูลค่าให้ชุมชนโดยไม่กระทบต่อฐานนิเวศและวัฒนธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ วาทินี หมอไทย ได้วิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม โดยองค์การบริหารส่วนตำบล ลุ่มน้ำมูลตอนบน ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม โดยองค์การบริหารส่วนตำบล ลุ่มน้ำมูลตอนบน ควรมีการสร้างระบบเครือข่ายชมรม กลุ่มเยาวชน ชมรมกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ภาครัฐหรือหน่วยงานอื่น และสนับสนุนวิทยากรให้ความรู้ใน

การประยุกต์ใช้ผลิตภัณฑ์ที่แปลกใหม่ เพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยว และเป็นสินค้า OTOP ที่ได้มาตรฐานของชุมชน (วาทินี หมอไทย, 2563) สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระเมธีธรรมาจารย์ และพระมหาสุทิตย์ อาภากโร ได้วิจัยเรื่อง Eco-Town : การพัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมเชิงนิเวศวิทยาพระพุทธศาสนาของวัดในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า มีการดำเนินการในลักษณะของเครือข่ายการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงกับวิถีชุมชนในกรุงเทพมหานคร (พระเมธีธรรมาจารย์ และพระมหาสุทิตย์ อาภากโร, 2558)

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเชียงแสนชุมชนแห่งการเรียนรู้ : กระบวนการสร้างสรรค์เมืองบนความหลากหลายทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรม พบว่า 1) กระบวนการสร้างสรรค์เมืองเชียงแสนเป็นรูปแบบการพัฒนาเมืองที่ยึดโยงความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติ วัฒนธรรม และผู้คน โดยใช้ทุนทางนิเวศและวัฒนธรรมเป็นฐานสำคัญ เริ่มจากการสร้างความรู้และความตระหนักร่วมผ่านกลไกชุมชน เช่น วัด โรงเรียน และองค์กรท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การหล่อหลอมจิตสำนึกของประชาชนในการเป็นผู้ดูแลเมือง การกำหนดอัตลักษณ์เมืองทำหน้าที่เชื่อมอดีตกับปัจจุบัน โดยบูรณาการประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และความหลากหลายทางชาติพันธุ์เข้ากับการพัฒนาเชิงร่วมสมัย ภาครัฐท้องถิ่นทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการขับเคลื่อนแบบมีส่วนร่วม ส่งผลให้การพัฒนาเป็นไปอย่างสมดุลและคงรักษารากฐานทางวัฒนธรรม 2) การพัฒนาเชียงแสนสู่ชุมชนแห่งการเรียนรู้ตั้งอยู่บนฐานความหลากหลายทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรม โดยเชื่อมโยงอดีต ปัจจุบัน และอนาคตผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น พลังชุมชน และวิถีพุทธ องค์ความรู้จากการอยู่ร่วมกับธรรมชาติถูกถ่ายทอดผ่านสถาบันทางสังคมและกิจกรรมชุมชน ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทำให้ชุมชนมีศักยภาพในการกำหนดทิศทางการพัฒนาเอง โครงการพัฒนาเป็นเครื่องมือเชื่อมองค์ความรู้สู่การปฏิบัติจริง ภายใต้กรอบคิดวิถีพุทธที่เน้นความพอเพียงและความสมดุล ส่งผลให้เกิดการพัฒนาอย่างบูรณาการในทุกมิติ 3) การสร้างเครือข่ายชุมชนแห่งการเรียนรู้ในเชียงแสนอาศัยความร่วมมือแบบพหุภาคี โดยมีหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคีเครือข่ายร่วมกันขับเคลื่อนบนฐานทุนทางธรรมชาติและวัฒนธรรม กลไกเครือข่ายช่วยเชื่อมโยงองค์ความรู้ด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์ วัฒนธรรม และสังคมเข้าด้วยกัน โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญ ส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่มีเอกภาพ เข้มแข็ง และยั่งยืนในระยะยาวผ่านการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน ข้อเสนอแนะจากการวิจัย สนับสนุนการจัดตั้งและพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการศึกษา เพื่อยกระดับทุนทางวัฒนธรรมให้เป็นพลังทางสังคมและเศรษฐกิจของพื้นที่อย่างยั่งยืน ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ ควรพัฒนากิจกรรมและโครงการที่ใช้ทุนทางวัฒนธรรมเป็นฐานในการสร้างรายได้ เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและนิเวศ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนที่สะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่น โดยคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรขยายขอบเขตการวิจัยไปสู่การเปรียบเทียบกับพื้นที่ชุมชนอื่นที่มีบริบทคล้ายคลึงกันในลุ่มแม่น้ำโขง เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรค และแนวทางการประยุกต์ใช้โมเดลชุมชนแห่งการเรียนรู้ในบริบทที่แตกต่างกัน

เอกสารอ้างอิง

งามพิศ สัตย์สงวน. (2542). การวิจัยทางมานุษยวิทยา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
ชนัญ วงษ์วิภาค. (2562). นิเวศวิทยาวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
ชัยวัฒน์ เจริญสินโอฬาร. (2549). Development Discourse วาทกรรมการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิภาษ.
นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ. (2560). Cultural Ecology. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
ประคอง กรรณสูต. (2553). สถิติสำหรับการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: เจริญผลการพิมพ์.

ประพันธ์ สิริปัญโญ และจิรกิตต์ภณ พิริยสุวัฒน์. (2564). นิเวศวิทยาวัฒนธรรม แนวคิดและการจัดการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของจังหวัดเลย. เลย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย.

พระเมธีธรรมาจารย์ และพระมหาสุทิตย์ อาภากโร. (2558). Eco-Town: การพัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมเชิงนิเวศวิทยาพระพุทธศาสนาของวัดในกรุงเทพมหานคร. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วาทินี หมอไทย. (2563). แนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม โดยองค์การบริหารส่วนตำบล ลุ่มน้ำมูลตอนบน. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ศราวุฒิ เมืองอินทร์. (2564). การศึกษานิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการ. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อนุกูล ตันสุพล. (2563). นิเวศวิทยาวัฒนธรรม: กุญแจสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน. วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 12(1), 159-168.

รณยุทธ ชัยสุริยะ. (25 ต.ค. 2568). ภูมิปัญญาท้องถิ่นพลังของชุมชน. (พระครูสุตวัฒนบัณฑิต (ธีรวัฒน์ เสสปุญฺโญ), ผู้สัมภาษณ์)

อัครพล ปิ่นสุวรรณ. (22 ต.ค. 2568). การพัฒนาเมืองเชียงแสนบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม. (พระครู สุตวัฒนบัณฑิต (ธีรวัฒน์ เสสปุญฺโญ), ผู้สัมภาษณ์)

อัยลดา กาญจนจินดา. (24 ต.ค. 2568). การสร้างเครือข่ายเชียงแสนบนความหลากหลายทางนิเวศวิทยา. (พระครูสุตวัฒนบัณฑิต (ธีรวัฒน์ เสสปุญฺโญ), ผู้สัมภาษณ์)

บทความวิจัย

การพัฒนากิจกรรมศิลปะเพื่อส่งเสริมการทำงานร่วมกันสำหรับนักเรียนประถมศึกษาตอนต้นที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น*

DEVELOPMENT OF ART ACTIVITIES TO PROMOTE COLLABORATION FOR VISUALLY IMPAIRED LOWER ELEMENTARY STUDENTS

ณัฐณิชา งามวิชชุกร*, ศิริก้อย ชุตาทวีสวัสดิ์
Natnicha Ngamvichchukorn*, Sirikoy Chutataweesawas
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
Faculty of Education, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand
*Corresponding author Email: rrunkz@gmail.com
*Tel: 095-579-7965

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อออกแบบและศึกษาผลของกิจกรรมศิลปะเพื่อส่งเสริมการทำงานร่วมกันสำหรับนักเรียนประถมศึกษาตอนต้นที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนประถมศึกษาตอนต้นที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นในโรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพ จำนวน 8 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยผ่านการตรวจสอบคุณภาพด้านความตรงเชิงเนื้อหา ได้แก่ 1) แบบสังเกตการสอน 2) แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ 3) แผนการจัดกิจกรรมศิลปะเพื่อส่งเสริมการทำงานร่วมกัน จำนวน 4 กิจกรรม 4) แบบสังเกตพฤติกรรมการทำกิจกรรมศิลปะรายสัปดาห์ 5) แบบสังเกตพฤติกรรมการทำกิจกรรมศิลปะแบบภาพรวม 6) แบบสนทนากลุ่มรายสัปดาห์สำหรับนักเรียน 7) แบบประเมินความพึงพอใจสำหรับนักเรียน และ 8) แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นและความพึงพอใจสำหรับครูผู้สอน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนากิจกรรมศิลปะเพื่อส่งเสริมการทำงานร่วมกันสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น ควรเน้นการจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ใช้ประสาทสัมผัสที่หลากหลาย การลงมือปฏิบัติจริง และการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มผสมผสานแนวคิดศิลปะแบบร่วมมือร่วมกับการใช้เทคนิคการใช้เรื่องราวที่สร้างขึ้นมาดำเนินเรื่อง เพื่อเชื่อมโยงกิจกรรมให้มีความต่อเนื่อง เมื่อดำเนินกิจกรรมทั้ง 4 กิจกรรม พบว่า นักเรียนมีพัฒนาการด้านการทำงานร่วมกันและทักษะทางสังคมดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ นักเรียนมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมในระดับดีมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.89 จากคะแนนเต็ม 3.00 ขณะที่ครูผู้สอนมีความเห็นว่า กิจกรรมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 5.00 ในทุกประเด็นการประเมิน

คำสำคัญ: การทำงานร่วมกัน, นักเรียนประถมศึกษาตอนต้น, บกพร่องทางการมองเห็น, ทักษะทางสังคม

Abstract

This research article aims to design and examine the effects of art activities intended to promote collaborative skills among lower primary school students with visual impairments. A mixed-methods research design was employed. The sample consisted of eight lower primary students with visual impairments from the Bangkok School for the Blind. The research instruments

* Received 29 April 2026; Revised 15 May 2026; Accepted 18 May 2026

were validated for content validity and included: 1) a teaching observation form, 2) an expert interview form, 3) four lesson plans for art activities designed to promote collaboration, 4) a weekly behavioral observation form for art activities, 5) an overall behavioral observation form, 6) a weekly student focus group discussion guide, 7) a student satisfaction questionnaire, and 8) an interview form for teachers' opinions and satisfaction. Data were analyzed using both qualitative and quantitative approaches, including content analysis and basic statistics such as mean. The findings indicated that the development of art activities to promote collaboration among students with visual impairments should emphasize multisensory engagement, hands-on practice, and group-based learning. The activities should integrate collaborative art approaches with a storyline technique to ensure continuity across activities. After implementing the four activities, the students demonstrated continuous improvement in collaborative and social skills. In addition, the students reported a very high level of satisfaction with the activities, with a mean score of 2.89 out of 3.00. The teachers also rated the activities as highly appropriate at the highest level, with a mean score of 5.00 across all evaluation criteria.

Keywords: Teamwork, Early Elementary Students, Visually Impaired, Social Skills

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยมีผู้พิการทางการมองเห็นมากเป็น อันดับที่ 3 ของประเทศ (กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, 2569) ความบกพร่องทางการมองเห็นส่งผลกระทบต่อเด็กทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งนี้เพราะเด็กที่มีปัญหาความบกพร่องทางการมองเห็นมักมองไม่เห็นปัญหาของตนเอง (ธนาพร โต๊ะมุดอ, 2561) เนื่องจากการเรียนรู้และพัฒนาการทางด้านต่าง ๆ ของเด็กที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นที่ไม่สมบูรณ์มักส่งผลให้เด็กแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ต่อต้านตนเองหรือผู้อื่นจนส่งผลต่อการเรียน มีปัญหาในการเรียนรู้ มีความยากลำบากในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อนและครู (ทรูปลูกปัญญา, 2560) เด็กที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นมีความต้องการในการพัฒนาทักษะทางสังคมและการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ทั้งนี้ บุคลิกภาพและทักษะทางสังคมถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความมั่นใจ การยอมรับตนเอง และการสร้างภาพลักษณ์ที่ดี (มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, 2555) การพัฒนาทักษะทางสังคม (Social Skills) ของเด็กที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากช่วยเสริมสร้างความยืดหยุ่นในการเข้าสังคม และเพิ่มความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างเหมาะสม ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ทักษะการแสวงหาข้อมูลข่าวสาร 2) ทักษะการเผชิญปัญหาและการแก้ปัญหา 3) ทักษะการสื่อสาร 4) ทักษะการจัดการตนเองและภาวะผู้นำ 5) ทักษะการแสดงพฤติกรรมทางสังคม 6) ทักษะความฉลาดทางอารมณ์ 7) ทักษะการปรับตัว (ภาณุมาศ หอมบุญยงค์, 2562) การเสริมสร้างการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยพัฒนาทักษะด้านอารมณ์และสังคมผ่านกิจกรรมทำให้เด็กมีการปรับตัวและสื่อสารกับผู้อื่นได้ดีขึ้น (นับกัญจน์ วาสกุล, 2561)

เด็กที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นในระดับประถมศึกษาตอนต้นจะมีพัฒนาการที่ช้ากว่าเด็กทั่วไปหลายด้าน ได้แก่ 1) พัฒนาการด้านการเคลื่อนไหว 2) พัฒนาการด้านกล้ามเนื้อมัดเล็กและสติปัญญา 3) พัฒนาการด้านการเข้าใจและการใช้ภาษา และ 4) พัฒนาการด้านการช่วยเหลือตนเองและการเข้าสังคม ซึ่งเด็กในช่วงอายุ 5 - 12 ปี เป็นช่วงเวลาสำคัญต่อการเรียนรู้และพัฒนาทักษะชีวิต หากไม่ได้รับการส่งเสริมอย่างเหมาะสม อาจทำให้ไม่สามารถพัฒนาศักยภาพได้เต็มที่ (โรงพยาบาลเปาโล, 2566) จากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนเด็กที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นที่โรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพ พบว่า นักเรียนมีปัญหาในการพัฒนาทักษะ

การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กด้วยกันเอง สภาพปัญหาที่พบ ได้แก่ กรณีที่เด็กเคยเรียนโรงเรียนทั่วไปมาก่อนและมีปัญหาความบกพร่องในภายหลัง เมื่อเข้ามาเรียนร่วมกับเด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็นและตาบอดไม่สามารถปรับตัวได้ เช่น แย่งของกัน เพื่อนได้ทำไมตนเองไม่ได้ เด็กว่ากันเอง ชอบตะโกนใส่กัน ปัญหาเด็กประถมศึกษาตอนปลายมีการเกาะกลุ่มแบ่งกลุ่มถึงขั้นไม่ให้เข้ากลุ่มกัน จึงควรได้รับการพัฒนาทักษะทางสังคมอย่างต่อเนื่อง การที่เด็กเหล่านี้ไม่สามารถใช้การมองเห็นในการรับรู้ข้อมูลจากสิ่งแวดล้อมหรือบุคคลรอบข้างได้ดี อาจส่งผลต่อการเรียนรู้และพัฒนาการทางสังคม ดังนั้นทักษะทางสังคมยังคงมีความสำคัญเป็นอย่างมากสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น ช่วยให้เด็กสามารถสร้างความสัมพันธ์และสื่อสารกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นปัจจัยสำคัญในการใช้ชีวิตประจำวันและการเรียนรู้ในโรงเรียน ทั้งนี้ทักษะทางสังคมสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นไม่ได้หมายถึงการสื่อสารเพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงการเข้าใจความรู้สึกและความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีการแสดงออกที่เหมาะสม สามารถอยู่ร่วมกันและช่วยสร้างความมั่นใจและเพิ่มโอกาสในการเข้าสังคมใหม่ ๆ และความสัมพันธ์ในระยะยาว เพราะฉะนั้นการพัฒนาทักษะทางสังคมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากช่วยให้เด็กสามารถสื่อสาร สร้างปฏิสัมพันธ์ และร่วมมือกับผู้อื่นได้ดีขึ้น (มูลนิธิเด็กโสสะแห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์, 2567)

การนำกิจกรรมศิลปะแบบร่วมมือมาใช้เป็นรูปแบบการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น ถือเป็นแนวทางที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพในการส่งเสริมพัฒนาการด้านทักษะทางสังคม ดังนี้ 1) ส่งเสริมความร่วมมือและการสื่อสารระหว่างเด็ก ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การขอและการให้ความช่วยเหลือ 2) ส่งเสริมความอดทนและการเข้าใจผู้อื่น การทำงานศิลปะร่วมกันต้องใช้เวลาและความพยายาม เด็กได้เรียนรู้การรอคอย การเคารพความคิดเห็น และการเข้าใจความต้องการของเพื่อนร่วมทีม 3) พัฒนาทักษะการแก้ไขปัญหา เมื่อเด็กเผชิญกับความท้าทาย เช่น การแบ่งหน้าที่ หรือการปรับแก้ผลงานที่ไม่เป็นไปตามแผน เด็กได้เรียนรู้วิธีการปรึกษาและแก้ปัญหากับผู้อื่น 4) สร้างความภูมิใจในตนเองและการยอมรับจากสังคม ช่วยให้เด็กเห็นคุณค่าในบทบาทของตน และรับรู้ถึงการยอมรับจากเพื่อนร่วมทีม ซึ่งส่งเสริมความมั่นใจในตนเอง และการปรับตัวในสังคม 5) พัฒนาประสาทสัมผัสและการสร้างทักษะทางสังคม เด็กเรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสอื่นแทนการมองเห็น เช่น การสัมผัส การฟัง หรือการดมกลิ่น จึงต้องอาศัยความร่วมมือ การเจรจาและการสื่อสาร (ลีอาห์ วูดเบอรี, 2566) ดังนั้นการเน้นด้านการส่งเสริมความสามารถในการสื่อสารและการเรียนรู้ทักษะทางสังคมที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของเด็กที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น หากได้รับการสนับสนุนที่เฉพาะเจาะจงในการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นผ่านการใช้ทักษะการสัมผัส การฟัง และการเคลื่อนไหวแทนการมองเห็น จะช่วยให้เด็กสามารถเข้าใจและสื่อสารกับคนรอบข้างได้ดียิ่งขึ้น (เสาวรักษ์ สุคนธรังษี, 2546)

ทั้งนี้ผู้วิจัยมีความประสงค์ที่จะพัฒนากิจกรรมศิลปะเพื่อส่งเสริมการทำงานร่วมกันสำหรับนักเรียนประถมศึกษาตอนต้นที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นโดยบูรณาการกับหลักสูตรแกนกลางวิชาศิลปะ พัฒนาทักษะทางสังคมผ่านกิจกรรมสร้างสรรค์ เน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม มีบทบาทในกระบวนการเรียนรู้และส่งเสริมการทำงานร่วมกันโดยใช้กิจกรรมศิลปะ หากเด็กได้รับการยอมรับในสังคมจะสามารถทำให้เด็กสามารถปรับตัวได้ดี มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สามารถเข้าสังคมและอยู่ร่วมกับเพื่อนได้อย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อออกแบบกิจกรรมศิลปะเพื่อส่งเสริมการทำงานร่วมกันสำหรับนักเรียนประถมศึกษาตอนต้นที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น

2. เพื่อศึกษาผลของกิจกรรมศิลปะเพื่อส่งเสริมการทำงานร่วมกันสำหรับนักเรียนประถมศึกษาตอนต้นที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน รูปแบบการวิจัยแบ่งเป็น 2 ระยะ ได้แก่ การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพในระยะที่ 1 คือ การออกแบบกิจกรรมศิลปะเพื่อส่งเสริมการทำงานร่วมกันสำหรับนักเรียนประถมศึกษาตอนต้นที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น และการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณในระยะที่ 2 คือการศึกษาผลของกิจกรรมศิลปะเพื่อส่งเสริมการทำงานร่วมกันสำหรับนักเรียนประถมศึกษาตอนต้นที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้นที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นในโรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพ อายุ 7 - 9 ปี จำนวน 8 คน โดยไม่จำแนกเพศ และประชากรครูผู้สอนที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูฝ่ายวิจัย ครูผู้สอนวิชาศิลปะ และ ครูผู้สอนวิชาภาษาไทย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพด้านความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) โดยใช้วิธีการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน พิจารณาความสอดคล้องของแต่ละข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากนั้นนำคะแนนที่ได้มาคำนวณหาค่า IOC ในแต่ละข้อ ผลการประเมินพบว่า เครื่องมือทุกข้อมีค่า IOC อยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ มีความเหมาะสมสำหรับใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย เครื่องมือวิจัยระยะที่ 1 จำนวน 4 ชิ้น ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์ ครูฝ่ายวิจัย 2) แบบสัมภาษณ์ ครูศิลปะ 3) แบบสัมภาษณ์ ครูภาษาไทย 4) แบบสังเกตการสอน และเครื่องมือวิจัยระยะที่ 2 จำนวน 6 ชิ้น ได้แก่ 1) แผนการจัดกิจกรรมศิลปะ 2) แบบสังเกตพฤติกรรมรายสัปดาห์ 3) แบบสังเกตพฤติกรรมแบบภาพรวม 4) แบบสนทนากลุ่มรายสัปดาห์ สำหรับนักเรียน 5) แบบประเมินความพึงพอใจ สำหรับนักเรียน 6) แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นและความพึงพอใจ สำหรับครูผู้สอน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ระยะที่ 1 การออกแบบกิจกรรม หลังจากศึกษาข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อหารูปแบบเบื้องต้นในการพัฒนากิจกรรม จากนั้นออกแบบเครื่องมือวิจัยระยะที่ 1 เมื่อผ่านการตรวจ IOC และผ่านการพิจารณาจริยธรรมในมนุษย์ ครั้งที่ 1 แล้ว ดำเนินการเก็บข้อมูลจริงโดยใช้แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ และใช้แบบสังเกตการสอน เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาออกแบบกิจกรรม

ระยะที่ 2 การศึกษาผลของกิจกรรม เมื่อออกแบบเครื่องมือวิจัยระยะที่ 2 ที่ผ่านการตรวจ IOC และผ่านการพิจารณาจริยธรรมในมนุษย์ ครั้งที่ 2 แล้ว จะทดลองใช้กิจกรรมกับกลุ่มที่ใกล้เคียงกลุ่มตัวอย่าง มีการปรับปรุงพัฒนารูปแบบกิจกรรมให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น ก่อนนำกิจกรรมไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้กระบวนการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยแบบสัมภาษณ์ แบบสังเกตการสอน แผนการจัดกิจกรรม แบบสังเกตพฤติกรรมแบบภาพรวม แบบสนทนากลุ่มรายสัปดาห์ เก็บข้อมูลโดยการถ่ายภาพ บันทึกเสียง บันทึกวิดีโอการสอน การจดบันทึก และแบบสังเกตพฤติกรรมรายสัปดาห์ แบบประเมินความพึงพอใจสำหรับนักเรียน และ แบบประเมินความพึงพอใจสำหรับครูผู้สอน โดยใช้มาตรประมาณค่า (Rating Scale) และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมรายสัปดาห์และแบบสังเกตพฤติกรรมแบบภาพรวมขณะทำกิจกรรม

จากการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมการทำกิจกรรมศิลปะเพื่อส่งเสริมการทำงานร่วมกันของนักเรียนประถมศึกษาตอนต้นที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น จำนวน 4 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมลูกหมูระดมคิด กิจกรรมออกแบบบ้านในจินตนาการ กิจกรรมบ้านของเรา และกิจกรรมแต่งเติมเรื่องราว ซึ่งประเมินจาก 6 ทักษะ

ได้แก่ ทักษะการเผชิญปัญหาและการแก้ปัญหา ทักษะการสื่อสาร ทักษะการแสดงพฤติกรรมทางสังคม ทักษะความฉลาดทางอารมณ์ ทักษะการปรับตัว และทักษะการจัดการตนเองและภาวะผู้นำ พบว่า ในช่วงกิจกรรมแรก นักเรียนบางคนต้องได้รับการกระตุ้นในการสื่อสารและการทำงานร่วมกับเพื่อน รวมทั้งมีการพึ่งพาคำแนะนำจากผู้วิจัยในบางขั้นตอน ส่งผลให้ระดับคะแนนของนักเรียนมีความแตกต่างกัน โดยมีนักเรียนส่วนใหญ่อยู่ในระดับดีมาก และมีบางคนอยู่ในระดับผ่าน เมื่อดำเนินกิจกรรมต่อเนื่องในกิจกรรมที่สองและกิจกรรมที่สาม พบว่านักเรียนมีพัฒนาการที่ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด นักเรียนสามารถสื่อสาร แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และร่วมกันแก้ปัญหาในการทำงานกลุ่มได้มากขึ้น อีกทั้งสามารถปรับตัว ยอมรับความคิดเห็นของเพื่อน และร่วมรับผิดชอบงานภายในกลุ่มได้ดี ส่งผลให้คะแนนทั้งหมดอยู่ในระดับดีมาก และในกิจกรรมสุดท้าย นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างราบรื่น มีการสื่อสารและช่วยเหลือกันภายในกลุ่ม รวมทั้งสามารถควบคุมอารมณ์และปฏิบัติตามกติกาของกิจกรรมได้อย่างเหมาะสม โดยนักเรียนที่ได้รับการประเมินมีผลคะแนนอยู่ในระดับดีมากทั้งหมด

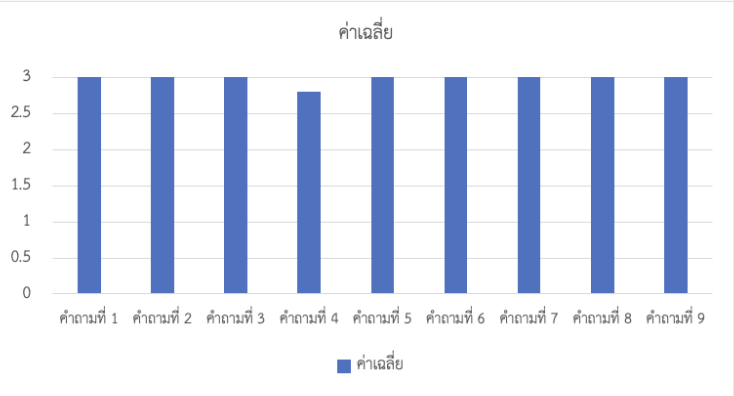
ภาพที่ 1 (ซ้าย) การทำกิจกรรมร่วมกันของนักเรียน (ขวา) ตัวอย่างผลงานในสัปดาห์ที่ 1

2. ข้อมูลจากแบบสนทนากลุ่มรายสัปดาห์หลังจากทำกิจกรรม

ตารางที่ 1 ตารางสรุปผลแบบสนทนากลุ่มรายสัปดาห์

ชื่อกิจกรรมศิลปะ	จำนวนนักเรียนที่เข้าร่วม	นักเรียนชอบอะไรในกิจกรรมนี้	นักเรียนไม่ชอบอะไรในกิจกรรมนี้	นักเรียนอยากทำอะไรเพิ่มเติมจากกิจกรรมนี้
ลูกหมูระดมคิด	7 คน	1. ชอบระบายสี 2. ชอบตอนทากาวที่เอาฟางมาแปะและปะติดผลงาน	โดยภาพรวมไม่พบนักเรียนที่แสดงออกว่าไม่ชอบหรือมีทัศนคติเชิงลบต่อกิจกรรม และเข้าร่วมกิจกรรมตามที่ได้รับมอบหมายอย่างเหมาะสม	นักเรียนมีความต้องการทำกิจกรรมที่ใช้สีน้ำและปั้นดินน้ำมัน
ออกแบบบ้านในจินตนาการ	8 คน	1. ชอบการแปะติด 2. ชอบระบายสีที่สุด		นักเรียนอยากสร้างบ้านแบบ 3 มิติ
บ้านของเรา	8 คน	1. ชอบสร้างบ้าน ชอบตอนที่หมาป่าเป่าลมบ้านในขั้นตอนสุดท้าย 2. ชอบการแปะเทปใส		นักเรียนอยากสร้างบ้านให้มีโต๊ะ, เก้าอี้, โซฟา, ทีวี, และสนามหญ้ารอบบ้าน
แต่งเติมเรื่องราว	5 คน	1. ชอบขั้นตอนการปั้นดินเบาและนำผลงานที่ปั้นขึ้นประกอบเข้าไปในบ้าน		นักเรียนตอบว่าไม่มี

3. ข้อมูลจากแบบประเมินความพึงพอใจหลังจากทำกิจกรรม สำหรับนักเรียน

ภาพที่ 2 กราฟแสดงผลแบบประเมินความพึงพอใจหลังจากทำกิจกรรมสำหรับนักเรียน

ผลการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นต่อกิจกรรมศิลปะเพื่อส่งเสริมการทำงานร่วมกัน พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับดีมาก โดยได้คะแนนรวม 26 คะแนน จากคะแนนเต็ม 27 คะแนน โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.89 จากคะแนนเต็ม 3.00 แสดงให้เห็นว่านักเรียนมีความชื่นชอบกิจกรรมศิลปะที่จัดขึ้น รู้สึกสนุกสนานระหว่างการทำกิจกรรม และมีทัศนคติที่ดีต่อการเข้าร่วมกิจกรรมร่วมกับเพื่อน นอกจากนี้ นักเรียนยังสามารถมีส่วนร่วมในกิจกรรมได้อย่างเหมาะสม ทั้งในขั้นตอนการฟังนิทานก่อนเริ่มกิจกรรม และการทำกิจกรรมศิลปะในแต่ละสัปดาห์ ได้แก่ การเรียนรู้วัสดุพื้นผิวต่าง ๆ การตกแต่งภาพบ้านจากวัสดุ การร่วมกันประกอบบ้าน และการแต่งเติมเนื้อเรื่อง กิจกรรมดังกล่าวช่วยกระตุ้นความสนใจของนักเรียน เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง และส่งเสริมการสื่อสาร การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการทำงานร่วมกันกับเพื่อนมากยิ่งขึ้น โดยสรุป กิจกรรมศิลปะที่พัฒนาขึ้นสามารถสร้างความพึงพอใจให้กับนักเรียนได้ในระดับสูง และมีส่วนช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการทำงานร่วมกันของนักเรียนในชั้นเรียนได้อย่างเหมาะสม

4. ข้อมูลจากแบบประเมินความคิดเห็นและความพึงพอใจสำหรับครูผู้สอนหลังจากทำกิจกรรม

ตารางที่ 2 ตารางสรุปผลความพึงพอใจสำหรับครูผู้สอน

ประเด็นการประเมิน	ครูฝ่ายวิจัย	ครูศิลปะ	ครูภาษาไทย	ค่าเฉลี่ย	ระดับความเหมาะสม
1. กิจกรรมศิลปะมีความเหมาะสมกับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น	5	5	5	5.00	มากที่สุด
2. นักเรียนมีความมั่นใจในการทำงานร่วมกับเพื่อนมากขึ้น	-	5	5	5.00	มากที่สุด
3. เนื้อหาและโครงสร้างกิจกรรมมีความเหมาะสม	-	5	5	5.00	มากที่สุด
4. วัสดุและอุปกรณ์มีความเหมาะสม	-	5	5	5.00	มากที่สุด
5. นักเรียนมีพัฒนาการด้านทักษะทางสังคมโดยรวม	-	5	5	5.00	มากที่สุด
6. กิจกรรมช่วยพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา	5	5	5	5.00	มากที่สุด
7. กิจกรรมช่วยพัฒนาทักษะการสื่อสาร	5	5	5	5.00	มากที่สุด
8. กิจกรรมช่วยพัฒนาทักษะพฤติกรรมทางสังคม	5	5	5	5.00	มากที่สุด
9. กิจกรรมช่วยพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์	5	5	5	5.00	มากที่สุด
10. กิจกรรมช่วยพัฒนาทักษะการปรับตัว	5	5	5	5.00	มากที่สุด
11. กิจกรรมช่วยพัฒนาการจัดการตนเองและภาวะผู้นำ	5	5	5	5.00	มากที่สุด
12. ความพึงพอใจโดยรวมต่อกิจกรรม	-	5	5	5.00	มากที่สุด

จากผลการประเมินความคิดเห็นและความพึงพอใจของครูผู้สอน ได้แก่ ครูฝ่ายวิจัย ครูศิลปะ และครูภาษาไทย ต่อกิจกรรมศิลปะเพื่อส่งเสริมการทำงานร่วมกัน พบว่า ครูผู้ประเมินมีความคิดเห็นว่ากิจกรรมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 5.00 ในทุกประเด็นการประเมิน สามารถช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านทักษะทางสังคมของนักเรียนได้อย่างเหมาะสม ทั้งด้านการแก้ปัญหา การสื่อสาร พฤติกรรมทางสังคม ความฉลาดทางอารมณ์ การปรับตัว รวมถึงทักษะการจัดการตนเองและภาวะผู้นำ

ในด้านการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียน ครูศิลปะและครูภาษาไทยมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่ากิจกรรมศิลปะแบบร่วมมือเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และร่วมกันตัดสินใจ ส่งผลให้นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนมากขึ้น โดยเฉพาะทักษะการสื่อสารที่เห็นพัฒนาการได้ชัดเจน นอกจากนี้การกำหนดบทบาทหน้าที่ภายในกลุ่ม เช่น หัวหน้ากลุ่มหรือผู้ช่วยภายในกลุ่ม ยังช่วยให้นักเรียนเรียนรู้กระบวนการทำงานร่วมกันอย่างเป็นลำดับขั้น แม้ว่าในบางช่วงของกิจกรรมอาจพบความเห็นที่ไม่ตรงกันระหว่างนักเรียนบ้าง แต่ถือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ในการทำงานร่วมกัน ข้อเสนอแนะในการพัฒนากิจกรรมในอนาคต ครูผู้สอนเห็นว่าควรส่งเสริมกิจกรรมที่เน้นการใช้ประสาทสัมผัสของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นมากยิ่งขึ้น เช่น การใช้พื้นผิว สี หรือกลิ่น เพื่อช่วยกระตุ้นการเรียนรู้และสร้างประสบการณ์ทางศิลปะที่หลากหลาย จากผลการประเมินของครูผู้สอนทั้ง 3 ท่าน เห็นว่ากิจกรรมศิลปะเพื่อส่งเสริมการทำงานร่วมกันที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนประถมศึกษาตอนต้นที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผล

บทความวิจัยเรื่อง การพัฒนากิจกรรมศิลปะเพื่อส่งเสริมการทำงานร่วมกันสำหรับนักเรียนประถมศึกษาตอนต้นที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น เป็นงานวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อออกแบบกิจกรรมศิลปะเพื่อส่งเสริมการทำงานร่วมกันสำหรับนักเรียนประถมศึกษาตอนต้นที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น 2) เพื่อศึกษาผลของกิจกรรมศิลปะเพื่อส่งเสริมการทำงานร่วมกันที่สำหรับนักเรียนประถมศึกษาตอนต้นที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้นที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นจากโรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพ จำนวน 8 คน โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสังเกตการสอน 2) แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ 3) แผนการจัดกิจกรรมศิลปะ 4) แบบสังเกตพฤติกรรมรายสัปดาห์ 5) แบบสังเกตพฤติกรรมแบบภาพรวม 6) แบบสนทนากลุ่มรายสัปดาห์ สำหรับนักเรียน 7) แบบประเมินความพึงพอใจสำหรับนักเรียน 8) แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นและความพึงพอใจสำหรับครูผู้สอน

จากการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสังเกตการสอน การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ตลอดจนการนำกิจกรรมศิลปะไปทดลองใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่าง สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ว่า กิจกรรมศิลปะที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นสามารถส่งเสริมการทำงานร่วมกันและพัฒนาทักษะทางสังคมของนักเรียนได้อย่างเหมาะสม โดยนักเรียนมีพัฒนาการด้านการสื่อสาร การช่วยเหลือกัน การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การปรับตัว และความสามารถในการทำงานร่วมกันดีขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดการจัดกิจกรรมทั้ง 4 กิจกรรม ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากกิจกรรมที่พัฒนาขึ้นได้ออกแบบให้สอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบร่วมมือ ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า ความบกพร่องทางการมองเห็นส่งผลกระทบต่อพัฒนาการของเด็กทั้งทางตรงและทางอ้อม เนื่องจากเด็กที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นมักไม่สามารถรับรู้ข้อจำกัดของตนเองได้อย่างชัดเจน และอาจมีข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูลจากสิ่งแวดล้อมผ่านการมองเห็น ส่งผลให้เกิดข้อจำกัดด้านประสบการณ์การเรียนรู้และการเข้าสังคม ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ระบุว่าเด็กที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นมักเผชิญความยากลำบากในการพัฒนาทักษะ

ทางสังคมและการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ทั้งนี้ผลการวิจัยพบว่า ในช่วงเริ่มต้นของกิจกรรม นักเรียนบางส่วนในระยะเริ่มต้นแสดงพฤติกรรมที่ยังไม่เหมาะสมในการทำงานร่วมกัน ยังไม่กล้าแสดงความคิดเห็น ขาดความมั่นใจในการทำงานร่วมกับเพื่อน และมีการรอรับคำแนะนำจากครู เช่น การดึงอุปกรณ์ไปใช้งานเพียงคนเดียว การไม่เปิดโอกาสให้เพื่อนมีส่วนร่วม หรือการแสดงความเอาแต่ใจในบางสถานการณ์ ซึ่งส่งผลให้เกิดข้อจำกัดในการทำงานกลุ่ม ทั้งนี้อาจเกิดจากข้อจำกัดด้านการเรียนรู้ทางสังคมของเด็กที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น ซึ่งมีโอกาสน้อยกว่าเด็กทั่วไปในการเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมผ่านการสังเกตและเลียนแบบจากสิ่งรอบตัว สอดคล้องกับแนวคิดที่กล่าวว่าเด็กที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นอาจมีปัญหาในการสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนและครู รวมถึงอาจแสดงพฤติกรรมต่อต้านหรือไม่เหมาะสมได้หากขาดโอกาสในการฝึกฝนทักษะทางสังคม อย่างไรก็ตาม เมื่อได้รับการส่งเสริมผ่านกิจกรรมศิลปะแบบร่วมมือ นักเรียนสามารถเรียนรู้การแบ่งปัน การรอคอย การรับฟัง และการเคารพความคิดเห็นของผู้อื่นได้ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งการออกแบบกิจกรรมโดยเน้นการใช้ประสาทสัมผัสอื่นทดแทนการมองเห็น เช่น การสัมผัส การฟัง และการรับรู้ผ่านวัสดุที่มีพื้นผิวหลากหลาย ช่วยส่งเสริมการทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากนักเรียนต้องอาศัยการสื่อสาร การซักถาม การอธิบาย และการช่วยเหลือกันเพื่อให้เข้าใจขั้นตอนและสร้างผลงานร่วมกัน โดยกิจกรรมทั้ง 4 กิจกรรมที่ใช้เทคนิคการเล่าเรื่อง (Storyline) ช่วยกระตุ้นจินตนาการและสร้างสถานการณ์ร่วมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและร่วมกันแก้ปัญหา สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าเด็กที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นเรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสอื่นแทนการมองเห็น จึงจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการสื่อสารและความร่วมมือในการสร้างความเข้าใจร่วมกัน ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 ลูกหมูระดมคิด

นักเรียนบางคนยังขาดความมั่นใจในการแสดงออก และมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่มไม่ทั่วถึง ในบางกลุ่มมีนักเรียนเพียงบางคนเป็นผู้ลงมือทำชิ้นงานเป็นส่วนใหญ่ ขณะที่เพื่อนบางคนยังไม่กล้าแสดงความคิดเห็นหรือเข้ามามีส่วนร่วม อย่างไรก็ตาม นักเรียนสามารถสื่อสารกันด้วยถ้อยคำสุภาพ รับฟังความคิดเห็นของเพื่อน และสามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ โดยครูต้องคอยกระตุ้นและให้คำแนะนำเพื่อให้นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรมมากขึ้น

กิจกรรมที่ 2 ออกแบบบ้านในจินตนาการ

นักเรียนสามารถทำงานได้ด้วยตนเอง เนื่องจากกิจกรรมเป็นลักษณะรายบุคคล นักเรียนสามารถอธิบายแนวคิดของผลงานตนเองได้ และสามารถสื่อสารกับเพื่อนและครูได้ดี นักเรียนส่วนใหญ่สามารถจัดการเวลาและทำงานตามขั้นตอนที่กำหนดได้ แม้บางขั้นตอนยังต้องการความช่วยเหลือจากครูหรือเพื่อนบ้าง เช่น การแกะสติ๊กเกอร์ นอกจากนี้ยังพบว่านักเรียนบางคนช่วยเหลือเพื่อนหรือช่วยแจกอุปกรณ์ แสดงให้เห็นถึงการช่วยเหลือกันในชั้นเรียน

กิจกรรมที่ 3 บ้านของเรา

นักเรียนสามารถทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มได้ดีขึ้น มีการพูดคุยสื่อสารและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างการทำกิจกรรม นักเรียนสามารถรับฟังความคิดเห็นของเพื่อน และบางคนเริ่มแสดงพฤติกรรมการชื่นชมผลงานของเพื่อน อย่างไรก็ตาม ยังพบนักเรียนบางคนที่มีพฤติกรรมเอาแต่ใจในบางช่วงของการทำงาน เช่น การต้องการใช้อุปกรณ์เพียงคนเดียว แต่โดยรวมยังสามารถทำงานร่วมกันได้และมีการช่วยเหลือกันภายในกลุ่ม

กิจกรรมที่ 4 แต่งเติมเรื่องราว

นักเรียนสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างเหมาะสม มีการพูดคุยสื่อสารและร่วมกันแก้ปัญหาในการทำกิจกรรม นักเรียนสามารถอธิบายแนวคิดของผลงาน รับฟังความคิดเห็นของเพื่อน และบางคนแสดงพฤติกรรมการชื่นชมผลงานของเพื่อน นอกจากนี้นักเรียนยังสามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ดี และมีการช่วยเหลือกันภายในกลุ่ม แม้ในบางขั้นตอนยังต้องขอความช่วยเหลือจากครูหรือเพื่อนบ้าง เช่น การสอบถามเกี่ยวกับสีหรือการช่วยปั้นดิน

จากการศึกษาผลของกิจกรรมศิลปะเพื่อส่งเสริมการทำงานร่วมกันสำหรับนักเรียนประถมศึกษาตอนต้นที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น พบว่า กิจกรรมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีทั้งความสอดคล้องและความแตกต่างจากแนวทางการจัดกิจกรรมศิลปะสำหรับนักเรียนตาบอดที่ปรากฏในงานวิจัยและแนวปฏิบัติทั่วไป ในด้านความสอดคล้อง พบว่ากิจกรรมศิลปะสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นส่วนใหญ่มักเน้นการใช้ประสาทสัมผัส เช่น การสัมผัสพื้นผิว การปั้น การใช้วัสดุที่หลากหลาย ซึ่งสอดคล้องกับกิจกรรมของผู้วิจัยที่มีการออกแบบให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการสัมผัสวัสดุและการลงมือปฏิบัติจริง ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าการเรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสเป็นพื้นฐานสำคัญของผู้เรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น จากผลการดำเนินกิจกรรมทั้ง 4 กิจกรรม พบว่ากิจกรรมที่เน้นการทำงานร่วมกันอย่างชัดเจน เช่น กิจกรรมการช่วยกันประกอบชิ้นงานและการแต่งเติมเรื่องราว มีส่วนช่วยให้นักเรียนเกิดการมีส่วนร่วมและการสื่อสารภายในกลุ่มมากที่สุด เนื่องจากกิจกรรมดังกล่าวต้องอาศัยการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ ได้แก่ การวางแผน การแบ่งหน้าที่ และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน (ธนาพร โต๊ะมุดอ, 2561)

กล่าวโดยสรุป ผลการวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า กิจกรรมศิลปะที่พัฒนาขึ้นสามารถส่งเสริมทักษะทางสังคมของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นได้ กิจกรรมศิลปะที่ออกแบบให้เหมาะสมกับลักษณะการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น โดยเน้นการใช้ประสาทสัมผัส การลงมือปฏิบัติจริง การทำงานร่วมกัน และการเชื่อมโยงกิจกรรมผ่านเรื่องราว ส่งผลให้นักเรียนมีพัฒนาการด้านทักษะทางสังคมดีขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดการดำเนินกิจกรรม ซึ่งอาจอธิบายได้ว่าเด็กที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นในระดับประถมศึกษาตอนต้นมักมีพัฒนาการทางสังคมช้ากว่าเด็กทั่วไปหลายด้าน จึงจำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมอย่างเป็นระบบ การจัดกิจกรรมศิลปะที่เน้นการทำงานร่วมกันจึงเป็นโอกาสสำคัญให้นักเรียนได้ฝึกการสื่อสาร การเจรจาต่อรอง การตัดสินใจร่วมกัน และการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ซึ่งเป็นทักษะพื้นฐานที่สำคัญต่อการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าการพัฒนาทักษะทางสังคมมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อเด็กที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น เนื่องจากช่วยให้เด็กสามารถสร้างปฏิสัมพันธ์และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปและข้อเสนอแนะ

กล่าวโดยสรุป การวิจัยครั้งนี้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ทั้งด้านการออกแบบและการศึกษาผลของกิจกรรมศิลปะเพื่อส่งเสริมการทำงานร่วมกันสำหรับนักเรียนประถมศึกษาตอนต้นที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น โดยกิจกรรมที่พัฒนาขึ้นมีลักษณะเน้นการใช้ประสาทสัมผัสที่หลากหลาย การลงมือปฏิบัติจริง การทำงานเป็นกลุ่ม และการเชื่อมโยงกิจกรรมด้วยเรื่องราวอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้นักเรียนมีพัฒนาการด้านการสื่อสาร การช่วยเหลือกัน การมีส่วนร่วม และทักษะทางสังคมที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งสามารถสร้างสรรค์ผลงานได้อย่างเหมาะสมตามศักยภาพ แสดงให้เห็นว่ากิจกรรมที่ออกแบบขึ้นมีประสิทธิภาพและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้จริง ในด้านข้อเสนอแนะ ครูผู้สอนควรจัดกิจกรรมศิลปะที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ทำงานร่วมกันและเรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัส ควบคู่กับการเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีความหลากหลายด้านพื้นผิว รวมทั้งสนับสนุนการทำงานเป็นกลุ่มและการแบ่งหน้าที่ เพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารและการอยู่ร่วมกับผู้อื่น และสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรพัฒนากิจกรรมศิลปะให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น เช่น งานศิลปะสามมิติ การใช้วัสดุธรรมชาติ หรือการเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน รวมถึงการศึกษาผลในระยะยาวเพื่อประเมินพัฒนาการด้านทักษะทางสังคมอย่างต่อเนื่อง และการบูรณาการกิจกรรมศิลปะร่วมกับสื่อหรือเทคโนโลยีรูปแบบอื่น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ของนักเรียนให้ดียิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (2569). สถานการณ์คนพิการ 31 มกราคม 2569. เรียกใช้เมื่อ 5 เมษายน 2569 จาก https://dep.go.th/th/law-academic/knowledge-base/disabled-person-situation/สถานการณ์คนพิการ-31-มกราคม-2569

ทรูปลูกปัญญา. (2560). ปัญหาความบกพร่องทางพฤติกรรมและอารมณ์ในเด็ก. เรียกใช้เมื่อ 29 เมษายน 2569 จาก https://www.trueplookpanya.com/dhamma/content/57247/-parpres-par-

ธนาพร โต๊ะมุดอ. (2561). เด็กที่บกพร่องทางการมองเห็น. เรียกใช้เมื่อ 29 เมษายน 2569 จาก https://www.gotoknow.org/posts/647445#google_vignette

นับกัญจน์ วาสกุล. (2561). การศึกษากระบวนการเรียนรู้และทักษะทางสังคมทางสังคมผ่านกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ภาณุมาศ หอมบุญยงค์. (2562). แนวทางการพัฒนาทักษะทางสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 10 ในจังหวัดสมุทรสงคราม. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา. (2555). ความสามารถในการเขียนคำที่ประสมด้วยสระลดรูปและสระเปลี่ยนรูปของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็น. เรียกใช้เมื่อ 26 กันยายน 2567 จาก https://arit.skru.ac.th/ ebook/pages/viewfile.php?lesson_code=10148#:~:text=จรรยา%20ชื่นเกษม%20(2547%3A%2030%2D31)%20กล่าวถึงลักษณะของเด็กที่มีความบกพร่องทาง,เด่นชัดโดยเฉพาะเด็กที่ตาบอดสนิท%20จะมีลักษณะดวงตาปิดสนิท%20เบ้าตาลึก%2520ตาแฉะ%20จะมีขี้ตา

มูลนิธิเด็กโสสะแห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์. (2567). 5 วิธีสอนลูก ทักษะทางสังคม. เรียกใช้เมื่อ 29 เษายน 2569 จาก https://www.sosthailand.org/blogs/2024/5-ways-to-teach-your-child-social-skills?srsltid=AfmBOoo7cFvQtMZqpLyGqrqZ9vJOMuxhrw2X-9_UlMAE91Pf33ZrFP70

โรงพยาบาลเปาโล. (2566). พัฒนาการของเด็กตามช่วงวัย. เรียกใช้เมื่อ 28 กันยายน 2567 จาก https://www.paolohospital.com/th-th/kaset/Article/Details/พัฒนาการของเด็กตามช่วงวัย

ลีอาห์ วูดเบอรี. (2566). วิธีใช้การเล่นแบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมพัฒนาการ. เรียกใช้เมื่อ 15 กันยายน 2567 จาก https://www-procaresoftware-com.translate.goog/blog/how-to-use-cooperative-play-to-promote-development/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=th&_x_tr_hl=th&_x_tr_pto=tc

เสาวรักษ์ สุคนธรังษี. (2546). การศึกษาปัญหาความต้องการและแนวทางให้การปรึกษาและแนะแนวคนตาบอดหูหนวกในสถาบันฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ. เรียกใช้เมื่อ 22 กันยายน 2567 จาก https://www.ratchasuda.org/th/knowledge/214/journal-thai-01/

บทความวิชาการ

การบูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารการศึกษาเชิงพุทธ*

INTEGRATING INFORMATION TECHNOLOGY TO ENHANCE THE EFFICIENCY OF BUDDHIST EDUCATIONAL ADMINISTRATION

อภิชาติ รอดนิยม*, พระศรีวัชรศาสตรบัณฑิต ชำนาญ, พระสมุห์ประเสริฐชัย แซ่อึ้ง, พิพัฒน์ แก้วใส
Apichat Rodniyom*, PhraSrivajarasartbundit Chamnan, PhrasamuhPrasertchai Saeoung, Pipat Kaewsai
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระนครศรีอยุธยา ประเทศไทย
Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phra Nakhon Si Ayutthaya, Thailand
*Corresponding author E-mail: apichat.rod@mcu.ac.th
*Tel: 095-856-5789

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการบูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศร่วมกับหลักพุทธบริหารเพื่อยกระดับประสิทธิภาพการจัดการสถานศึกษาในยุคดิจิทัล วิธีการดำเนินการศึกษาเป็นการสังเคราะห์องค์ความรู้จากบทความวิจัยและบทความวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษาสมัยใหม่และเทคโนโลยีสารสนเทศ จากการวิเคราะห์ และสังเคราะห์องค์ความรู้พบว่า การบูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารการศึกษาเชิงพุทธ คือ โมเดลพุทธธรรมาภิบาลดิจิทัล ซึ่งเป็นการจัดสมดุลระหว่างความก้าวหน้าทางเทคนิคและหลักจริยธรรม ประกอบด้วย 3 มิติ ได้แก่ 1) มิติการบริหารงานอัจฉริยะโดยการใช้ปัญญาประดิษฐ์ ผ่านการออกแบบอัลกอริทึมที่ปราศจากอคติ บนฐานของหลักธัมมัญญุตาและอัตถัญญุตา เพื่อเป็นกลไกกลางในการกลั่นกรองข้อมูลขนาดใหญ่สำหรับลดปัญหาอคติ 4 ในกระบวนการตัดสินใจบริหารงานบุคคลและงบประมาณ ช่วยป้องกันฉันทาคติและภยาคติผ่านระบบประเมินผลเชิงประจักษ์ 2) มิติภาคีเครือข่ายดิจิทัล เป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตรผ่านแพลตฟอร์มโดยอาศัยหลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อส่งเสริมการแบ่งปันข้อมูล (ทาน) การสื่อสารที่สร้างสรรค์ (ปิยวาจา) และการสร้างมาตรฐานการเข้าถึงเทคโนโลยีอย่างเท่าเทียม (สมานัตตตา) เพื่อดึงทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม และ 3) มิติจริยธรรมเทคโนโลยี ที่เน้นความรับผิดชอบบนฐานกฎแห่งกรรมและเจตนา โดยกำหนดให้การแทนที่มนุษย์ด้วยเทคโนโลยีต้องพิจารณาตามหลักสัมมาอาชีวะ เพื่อป้องกันผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของบุคลากรและสร้างความยั่งยืนให้แก่ระบบนิเวศการศึกษา สรุปได้ว่าความสำเร็จของการบริหารจัดการศึกษา ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความทันสมัยของเครื่องมือเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ละเอียดอ่อนทางจริยธรรมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งปัญญาที่พร้อมรับความผันผวนในระดับสากลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การบริหารการศึกษาเชิงพุทธ, การบูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศ, พุทธบริหาร

Abstract

This academic article aims to present guidelines for integrating information technology with Buddhist administrative principles to enhance the efficiency of educational management in the digital era. The methodology involves synthesizing knowledge from research and academic

* Received 21 April 2026; Revised 12 May 2026; Accepted 18 May 2026

articles related to modern educational administration and information technology. The analysis and synthesis reveal that the integration of information technology to promote the efficiency of Buddhist educational administration is manifested through the "Digital Buddhist Governance Model." This model establishes a balance between technical advancement and ethical principles, comprising three key dimensions: 1) Intelligent Administration, utilizing Artificial Intelligence (AI) through biased-free algorithms based on the principles of Dhammaññutā (knowing the law) and Atthaññutā (knowing the meaning). This serves as a neutral mechanism for filtering Big Data to mitigate the Four Prejudices (Agati 4) in personnel and budgetary decision-making processes, thereby preventing favoritism (Chanda-gati) and fear-based bias (Bhaya-gati) through empirical evaluation systems; 2) Digital Stakeholder Engagement, fostering virtuous friendships (Kalayāṇamitta) via platforms guided by the Four Bases of Social Solidarity (Saṅgahavatthu 4). This dimension promotes information sharing (Dāna), constructive communication (Piyavācā), and digital inclusion (Samānattatā) to actively involve all sectors in tangible educational development; and 3) Technological Ethics, emphasizing accountability rooted in the Law of Karma and Intentionality (Cetanā). It mandates that the replacement of humans with technology must consider the principle of Right Livelihood (Sammā-ājīva) to prevent negative impacts on the quality of life of personnel and ensure the sustainability of the educational ecosystem. In conclusion, the success of educational management does not rely solely on the modernity of tools but on fostering ethically sensitive interactions. This leads to the development of schools as wise organizations capable of efficiently navigating global volatility.

Keywords: Buddhist Educational Administration, Information Technology Integration, Buddhist Administration

บทนำ

ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคดิจิทัลทรานส์ฟอร์เมชัน (Digital Transformation) องค์กรทางการศึกษาต้องเผชิญกับความท้าทายในการปรับตัวตามนโยบายแผนการศึกษาแห่งชาติและยุทธศาสตร์ชาติที่มุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพการศึกษาด้วยเทคโนโลยีนวัตกรรม ระบบสารสนเทศไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือสนับสนุนการทำงานแบบเดิมอีกต่อไป แต่ได้กลายเป็นโครงสร้างพื้นฐานสำคัญ (Digital Infrastructure) ที่เป็น หัวใจในการขับเคลื่อนการตัดสินใจบนฐานข้อมูล (Data-Driven Decision Making) เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการบริหารจัดการสถานศึกษาให้มีความคล่องตัวและแม่นยำ (บัลลังก์ มงคลคำนวณเขตต์ และประเสริฐ อินทร์รักษ์, 2567); (กอบสุข คงมนัส และกิตติพงษ์ พุ่มพวง, 2568) อย่างไรก็ตาม การบริหารในปัจจุบันมักตกอยู่ในภาวะที่มุ่งเน้นความเร็วเชิงเทคนิคและความสำเร็จในเชิงตัวเลขเพียงมิติเดียว จนอาจละเลยมิติทางด้านจิตวิญญาณ และจริยธรรมองค์กร ส่งผลให้เกิดสภาวะการทำงานที่กดดันและความสัมพันธ์ในองค์กรที่ห่างเหิน (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2566)

สภาพปัญหาที่พบเด่นชัดในสถานศึกษาสมัยใหม่ คือการครอบงำของเทคโนโลยีสารสนเทศที่ขาดการกำกับด้วยสติปัญญา (Mindfulness) นำไปสู่ปัญหาความไม่โปร่งใสในการเข้าถึงข้อมูล และการใช้อำนาจการ บริหารที่ขาดความยุติธรรมอันเกิดจากอคติส่วนบุคคล แม้จะมีระบบดิจิทัลที่ทันสมัยแต่หากผู้บริหารขาดกรอบแนวคิดเชิงธรรมาภิบาล ย่อมไม่สามารถนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายที่ยั่งยืนได้ (อรวรรณ พรจุลศักดิ์ และคณะ, 2567); (มณฑ์สิริ เลาหบุตร, 2568) ความลักลั่นระหว่างความก้าวหน้าทางเทคนิคและความเสื่อมถอยทาง

จริยธรรมนี้เองที่เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการตั้งคำถามว่า “พุทธบริหาร” จะสามารถเข้ามาเป็นแกนหลักในการปรับสมดุลและเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการสารสนเทศในสถานศึกษาได้อย่างไร (อภิญญา อุปวงค์ษา และคณะ, 2569)

หลักพุทธบริหาร โดยเฉพาะหลักสัปปุริสธรรม 7 และหลักสาราณียธรรม 6 ได้รับการยอมรับในเชิงวิชาการว่าเป็นแนวทางที่ช่วยส่งเสริมประสิทธิภาพการทำงานควบคู่ไปกับคุณภาพชีวิตบุคลากร การนำหลักธรรมมาบูรณาการร่วมกับระบบสารสนเทศจะช่วยให้การจัดการข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) เป็นไปอย่างมีจุดหมาย (อัตถัญญุตา) และถูกต้องตามหลักการ (ธัมมัญญุตา) ส่งผลให้การบริหารงานวิชาการ งบประมาณ และบุคคลมีความโปร่งใสและตรวจสอบได้ตามหลักธรรมาภิบาลดิจิทัล (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2561); (จักรีวุฒิ สมอหมอบ และชัยยนต์ เพาพาน, 2568) การผสานเทคโนโลยีเข้ากับมิติทางคุณธรรมจึงไม่ได้เป็นเพียงการปรับปรุงระบบงาน แต่เป็นการสร้าง “องค์กรแห่งปัญญา” ที่สามารถปรับตัวเข้ากับวิถีชีวิตใหม่ (New Normal) ได้อย่างมั่นคง

ด้วยเหตุผลและความสำคัญดังกล่าว บทความวิชาการนี้จึงมุ่งศึกษาและนำเสนอรูปแบบการบูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศร่วมกับหลักพุทธบริหาร เพื่อยกระดับสมรรถนะการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ผลจากการศึกษาจะช่วยให้ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษามีเข็มทิศในการเลือกใช้เทคโนโลยีอย่างเท่าทัน (กาลัญญุตา) และมุ่งเน้นความสำเร็จที่เกิดจากความร่วมมือร่วมใจ (สามัคคีธรรม) เพื่อนำไปสู่การพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นสถาบันที่ก้าวหน้าด้วยนวัตกรรมและงดงามด้วยจริยธรรมอย่างยั่งยืน

การประยุกต์พุทธกระบวนทัศน์ในการจัดการศึกษาภายใต้พลวัตดิจิทัล

ในการพิจารณาการบริหารจัดการสถานศึกษาตามแนวพุทธร่วมสมัยภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ประเด็นสำคัญมิได้จำกัดอยู่เพียงการนำเทคโนโลยีมาใช้เพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นการบูรณาการหลักธรรมเพื่อเป็นรากฐานในการดำเนินงาน โดยเฉพาะการนำสติและปัญญามาเป็นเครื่องกำกับในการวิเคราะห์และจัดสรรข้อมูลสารสนเทศ ท่ามกลางภาวะข้อมูลล้นทะลัก (Information Overload) การนำหลัก “ธัมมัญญุตา” (ความรู้แจ้งในหลักการ) มาปรับใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล จะส่งผลให้การบริหารจัดการสารสนเทศดำเนินไปอย่างถูกต้องและแม่นยำ ลดทอนความคลาดเคลื่อนที่อาจเกิดจากข้อมูลที่บิดเบือน ตามที่ อภิญญา อุปวงค์ษา และคณะ กล่าวว่าการนำหลักธรรมมาเป็นเข็มทิศในการบริหารจัดการยุคใหม่จะช่วยสร้างสมดุลให้กับองค์กรได้ (อภิญญา อุปวงค์ษา และคณะ, 2569) ทั้งนี้ ภาวะผู้นำจักต้องได้รับการปรับปรุงให้มีความสอดคล้องกับคุณลักษณะของกัลยาณมิตร โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือในการสร้างพื้นที่แห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเมตตาและสัมมาทิฏฐิ ภายใต้สภาวะความผันผวนของโลกยุคปัจจุบัน การบูรณาการหลัก “อิทธิบาท 4” ร่วมกับระบบสารสนเทศนับเป็นกลยุทธ์สำคัญที่ส่งเสริมให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ตัวอย่างเช่น การประยุกต์ใช้หน้าจอแสดงผลการดำเนินงาน (Dashboard) เพื่อการกำกับติดตามและประเมินผลสัมฤทธิ์ ซึ่งเอื้อให้บุคลากรสามารถมองเห็นเป้าหมายและผลการปฏิบัติงานร่วมกัน อันนำไปสู่การวิมังสาหรือการพิจารณาไตร่ตรองเพื่อพัฒนางานให้ดียิ่งขึ้น ประการสำคัญ กระบวนการดังกล่าวจะช่วยสถาปนาวัฒนธรรมการทำงานที่ตื่นตัวและเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตามที่ อภิญญา อุปวงค์ษา และคณะ ระบุถึงความสำคัญของการสร้างระบบงานที่เกื้อหนุนต่อการพัฒนาศักยภาพ (อภิญญา อุปวงค์ษา และคณะ, 2569) ซึ่งถือเป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาสมรรถนะเชิงวิชาชีพตามทัศนะของ พระครูโกวิทบุญเขต และคณะ ที่มุ่งเน้นการสร้างจริยธรรมนักบริหารผ่านการทำงานที่เป็นระบบ (พระครูโกวิทบุญเขต และคณะ, 2568) นอกจากนี้ การเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในมิติดิจิทัลจักต้องอาศัยสัมมาวาจาหรือการสื่อสารด้วยความสุจริตและสร้างสรรค์ ผู้นำองค์กรจึงมีภารกิจสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมดิจิทัลที่อำนวยต่อการปฏิบัติงานด้วยความสงบและเปี่ยมด้วยจริยธรรม ตามแนวทางของพระครูโกวิทบุญเขต และคณะ เพื่อให้เทคโนโลยีทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสนับสนุนสุขภาวะทางจิตใจและการทำงานที่มีประสิทธิภาพ (พระครูโกวิทบุญเขต และคณะ, 2568) สอดคล้องกับแนวคิดของ ชีวิน สุขสมณะ ที่เสนอเรื่องการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ภายใต้กรอบจริยธรรมดิจิทัลเพื่อสร้างความสมดุลให้แก่องค์กร (ชีวิน สุขสมณะ, 2568)

ฉะนั้นการบริหารจัดการสถานศึกษาในยุคดิจิทัลท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและภาวะข้อมูลล้นทะลัก ประเด็นสำคัญที่นักบริหารการศึกษาเชิงพุทธต้องตระหนักมิใช่เพียงการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้เป็นเครื่องมือสนับสนุนเท่านั้น แต่หัวใจสำคัญคือการสร้าง “พุทธกระบวนทัศน์ดิจิทัล” ที่บูรณาการหลักธรรมเพื่อเป็นเข็มทิศในการดำเนินงาน โดยมีสาระสำคัญที่สามารถสรุปเป็นประเด็นหลักได้ดังนี้ ประการแรก คือการใช้ “สติและปัญญา” เป็นฐานในการจัดการสารสนเทศ โดยเฉพาะการประยุกต์หลัก “ธัมมัญญุตา” (การรู้แจ้งในหลักการ) และ “อัตถัญญุตา” (การรู้แจ้งในเป้าหมาย) มาเป็นเครื่องมือในการกลั่นกรองและวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) เพื่อให้การบริหารจัดการข้อมูลมีความถูกต้อง แม่นยำ และปราศจากการบิดเบือน ซึ่งจะช่วยสร้างสมดุลให้กับองค์กรในสภาวะที่ข้อมูลข่าวสารมีความผันผวนสูง ประการต่อมา คือการปรับปรุงภาวะผู้นำให้มีคุณลักษณะของ “กัลยาณมิตรดิจิทัล” โดยเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้ควบคุมมาเป็นผู้สร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของเมตตาธรรมและสัมมาทิฏฐิ ผู้นำต้องใช้เทคโนโลยีเป็นสื่อกลางในการสร้างความเข้าใจอันดีและลดช่องว่างในองค์กร เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์และเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ประการสุดท้าย คือการใช้กลยุทธ์ “อิทธิบาท 4” บูรณาการร่วมกับระบบสารสนเทศสมัยใหม่ เช่น การใช้ หน้าจอแสดงผลการดำเนินงาน (Dashboard) เพื่อเป็นเครื่องมือในการกำกับติดตามผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นรูปธรรม กระบวนการนี้จะนำไปสู่การ “วิมังสา” หรือการพิจารณาไตร่ตรองข้อมูลเชิงประจักษ์ร่วมกันของบุคลากร ทำให้เกิดวัฒนธรรมการทำงานที่ตื่นตัวและเกิดจริยธรรมนักบริหารผ่านระบบงานที่โปร่งใส สรุปได้ว่า การบูรณาการในมิตินี้ส่งผลให้เทคโนโลยีสารสนเทศทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสนับสนุนทั้งประสิทธิภาพการทำงานและสุขภาวะทางจิตใจของคนในองค์กร โดยใช้สัมมาวาจาเป็นหลักในการสื่อสารดิจิทัล เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่สมดุลและยั่งยืนตามกรอบจริยธรรมดิจิทัลเชิงพุทธอย่างแท้จริง

บทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศต่อการยกระดับสมรรถนะการบริหารสถานศึกษา

เทคโนโลยีสารสนเทศได้ทวีบทบาทสำคัญในฐานะกลไกหลักเพื่อเพิ่มขีดความสามารถการบริหารจัดการสถานศึกษา โดยแปรเปลี่ยนกระบวนการดำเนินงานรูปแบบเดิมไปสู่ระบบฐานข้อมูลบูรณาการ (Integrated Database) ที่เชื่อมโยงสารสนเทศจากทุกภาคส่วนเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้ผู้บริหารสามารถดำเนินนโยบายและตัดสินใจบนฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ (Data-Driven Decision Making) ที่มีความแม่นยำและเท่าทันต่อสภาวการณ์ ตามที่ กอบสุข คงมนัส และกิตติพงษ์ พุ่มพวง กล่าวว่าการสร้างโรงเรียนอัจฉริยะจำเป็นต้องพึ่งพาระบบสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจที่ปราศจากอคติจากดุลพินิจส่วนบุคคล (กอบสุข คงมนัส และกิตติพงษ์ พุ่มพวง, 2568) ในมิติด้านงานวิชาการ การนำระบบบริหารจัดการการเรียนรู้ (LMS) มาปรับใช้มิได้มีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อความสะดวกเชิงเทคนิค หากแต่เป็นกลไกที่เอื้อให้คณาจารย์สามารถติดตามพัฒนาการและจำแนกปัญหาของผู้เรียนได้อย่างจำเพาะเจาะจง การเข้าถึงข้อมูลพฤติกรรมผู้เรียนช่วยให้กระบวนการช่วยเหลือตามหลักเมตตาจริยธรรมดำเนินไปได้อย่างทันท่วงที อีกทั้งการลดขั้นตอนงานธุรการด้วยระบบอัตโนมัติยังช่วยให้บุคลากรมีเวลาในการพัฒนาปฏิสัมพันธ์เชิงคุณภาพกับผู้เรียนได้มากขึ้น ตามที่ นรบดี สุวรรณโมสิ ศุภมัสดุวรกุล และสุนทรี วรรณไพเราะ ระบุถึงความสำคัญของการบูรณาการเทคโนโลยีเพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพ (นรบดี สุวรรณโมสิ ศุภมัสดุวรกุล และสุนทรี วรรณไพเราะ, 2569) นอกจากนี้ ความคล่องตัวเชิงองค์กร (Organizational Agility) ยังเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ชัดเจนจากการใช้ระบบประมวลผลแบบกลุ่มเมฆ (Cloud Computing) และการจัดการข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) ตามที่ ราตรี มูลคำ และคณะ ระบุว่าการปฏิบัติงานที่ปราศจากข้อจำกัดด้านสถานที่และเวลาจะส่งผลให้การบริหารจัดการมีความต่อเนื่องและยืดหยุ่นสูง อย่างไรก็ตามประสิทธิภาพดังกล่าวจะเกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์ต่อเมื่อบุคลากรมีสัมมาทิฏฐิในการใช้เทคโนโลยีเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ (ราตรี มูลคำ และคณะ, 2568)

ดังนั้นในบริบทของการบริหารจัดการสถานศึกษายุคใหม่ เทคโนโลยีสารสนเทศมิได้ทำหน้าที่เพียงแค่เครื่องมืออำนวยความสะดวก แต่ได้กลายเป็นกลไกหลักในการยกระดับสมรรถนะองค์กรผ่านการเปลี่ยนผ่านสู่ระบบฐานข้อมูลบูรณาการ ซึ่งส่งผลให้การดำเนินนโยบายของผู้บริหารตั้งอยู่บนฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ ที่มีความแม่นยำและเท่าทันต่อสภาวการณ์ โดยสามารถสรุปประเด็นสำคัญและวิเคราะห์เชิงบูรณาการได้ดังนี้ ประการแรก คือการเพิ่มประสิทธิภาพการตัดสินใจที่ปราศจากอคติ โดยการใช้ระบบสารสนเทศเป็นกลไกกลางในการประมวลผลข้อมูลเพื่อลดทอนดุลพินิจส่วนบุคคลที่อาจปนเปื้อนด้วยอคติ ซึ่งในมิติพุทธกระบวนทัศน์ดิจิทัลนั้นความแตกต่างที่สำคัญจากการบริหารทั่วไป คือการมุ่งเน้นที่ “กุศลเจตนา” และ “ผลลัพธ์ที่เป็นสุข” กล่าวคือการตัดสินใจผ่านฐานข้อมูลมิได้มุ่งหวังเพียงผลผลิตสูงสุด (Productivity) แต่เป็นการใช้ข้อมูลเพื่อสร้างความยุติธรรม โปร่งใส และลดปัญหาอคติ 4 เพื่อให้สมาชิกในองค์กรดำรงอยู่ร่วมกันด้วยความไว้วางใจ ประการต่อมา คือการยกระดับงานวิชาการและการดูแลผู้เรียนผ่านระบบบริหารจัดการการเรียนรู้ (LMS) ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้คณาจารย์สามารถติดตามพัฒนาการและจำแนกปัญหาของผู้เรียนได้อย่างจำเพาะเจาะจง การนำเทคโนโลยีมาลดขั้นตอนงานธุรการที่ซ้ำซ้อนด้วยระบบอัตโนมัติ ช่วยให้บุคลากรมีเวลาในการพัฒนาปฏิสัมพันธ์เชิงคุณภาพกับผู้เรียนได้มากขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดการรักษาสมดุลระหว่าง “ประสิทธิภาพของเครื่องจักรและความเมตตาของมนุษย์” โดยเทคโนโลยีจะทำหน้าที่จัดการงานที่เป็นระบบระเบียบ เพื่อคืน “เวลา” ให้มนุษย์ได้ทำหน้าที่สื่อสารและถ่ายทอดความเมตตาจริยธรรมสู่ผู้เรียนอย่างใกล้ชิด ประการสุดท้าย คือการสร้างความคล่องตัวเชิงองค์กร ผ่านระบบประมวลผลแบบกลุ่มเมฆ (Cloud Computing) ที่เอื้อให้เกิดการปฏิบัติงานอย่างไร้ข้อจำกัดด้านสถานที่และเวลา อย่างไรก็ตาม ภายใต้พลวัตนี้ต้องคำนึงถึงมิติของ “สัมมาอาชีวะ” ของบุคลากรที่อาจกังวลต่อการถูกแทนที่ด้วยปัญญาประดิษฐ์ (AI) นักบริหารจึงมีหน้าที่สำคัญในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการส่งเสริมศักยภาพ (Upskilling) มิใช่เพื่อการคัดออก โดยเน้นให้บุคลากรมีสัมมาทิฏฐิในการใช้เทคโนโลยีเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ จึงสรุปได้ว่า บทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศในกระบวนทัศน์พุทธบริหาร คือการทำให้เทคโนโลยีทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสนับสนุนสุขภาวะทางจิตใจและการทำงานที่มีประสิทธิภาพ โดยมุ่งเน้นความสมดุลระหว่างความล้ำสมัยเชิงเทคนิคและการรักษาคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งปัญญาที่พร้อมรับความผันผวนในระดับสากลได้อย่างมีจริยธรรม

การสร้างธรรมาภิบาลดิจิทัลบนฐานหลักสาราณียธรรม

การบริหารจัดการสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความโปร่งใสในยุคดิจิทัล จำเป็นต้องอาศัยการออกแบบระบบสารสนเทศที่รองรับหลักธรรมาภิบาล โดยมีหลัก “สาราณียธรรม 6” เป็นแกนกลางในการส่งเสริมความสามัคคีและการมีส่วนร่วมของบุคลากร เมื่อข้อมูลด้านการดำเนินงานและงบประมาณถูกนำเสนออย่างเปิดเผยและเท่าเทียมตามหลัก “สีลสามัญญตา” ย่อมส่งผลให้ความระแวงคลางแคลงใจภายในองค์กรลดน้อยลง และถูกแทนที่ด้วยความไว้วางใจในการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกัน ตามที่ จักรีวุฒิ สมอหมอบ และชัยยนต์ เพาพาน ระบุว่าธรรมาภิบาลเชิงพุทธสามารถยกระดับความน่าเชื่อถือของสถาบันการศึกษาได้อย่างมีนัยสำคัญ (จักรีวุฒิ สมอหมอบ และชัยยนต์ เพาพาน, 2568) การประยุกต์ใช้ระบบอัตโนมัติ (Process Automation) ในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารงบประมาณ ถือเป็นมาตรการเชิงยุทธศาสตร์ในการลดการใช้ดุลพินิจส่วนบุคคล ซึ่งมักเป็นบ่อเกิดแห่งอคติธรรมและพฤติกรรมการทุจริต การทำให้กระบวนการบริหารงานมีความสะอาดและตรวจสอบได้ผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล ถือเป็นการประยุกต์ใช้พุทธจริยศาสตร์ที่มุ่งเน้นความสุจริตทั้งทางกาย วาจา และใจ โดยความโปร่งใสทางสารสนเทศได้รับการพิจารณาว่าเป็น “ศีลแห่งองค์กร” ที่ช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ให้แก่สถาบัน ตามที่ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ ได้นำเสนอความสำคัญของผู้นำเชิงคุณธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2561) นอกจากนี้การสื่อสารภายในองค์กรผ่านช่องทางดิจิทัลพึงเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นแบบสองทาง เพื่อให้เกิด “ทิฏฐิสามัญญตา” หรือการมีความเห็นร่วมกันบนฐานของความเป็นจริงเชิงข้อมูล ผู้นำที่เปิดรับฟังข้อมูลรอบด้าน

ก่อนการวินิจฉัยสั่งการย่อมสามารถสร้างความเป็นเอกภาพ ลดช่องว่างความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสารสนเทศ และนำไปสู่การสถาปนาวัฒนธรรมการทำงานที่ยึดถือประโยชน์ของส่วนรวมเป็นบรรทัดฐานสูงสุด (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2561) สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการบริหารที่ยืดหยุ่นในระบบนิเวศการเรียนรู้ดิจิทัล ตามที่ พิชิต สุขสี และคณะ พบว่าการปรับรูปแบบการบริหารโรงเรียนให้สอดรับกับการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรยุคใหม่ (พิชิต สุขสี และคณะ, 2569)

ทั้งนี้ ในบริบทของพุทธกระบวนทัศน์ดิจิทัล ความแตกต่างจากการบริหารธรรมาภิบาลทั่วไป อยู่ที่การไม่มองเพียงแค่ความถูกค้อทางกฎหมายหรือระเบียบปฏิบัติ (Compliance) แต่เน้นย้ำถึง “ความรับผิดชอบของปัญญาประดิษฐ์ในมุมมองของกฎแห่งกรรม” หากการออกแบบอัลกอริทึมหรือการตัดสินใจของระบบส่งผลกระทบต่ออาชีพหรือโอกาสของบุคคลอย่างไม่เป็นธรรม ผู้บริหารและผู้ออกแบบระบบย่อมมีส่วนในเจตนาและวิบากกรรมนั้น ดังนั้น การรักษาสมดุลระหว่างประสิทธิภาพของเครื่องจักรและความเมตตาของมนุษย์จึงต้องปรากฏชัดในรูปของการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายตามหลัก “สังคหวัตถุ 4” เพื่อให้เทคโนโลยีทำหน้าที่สร้างความสมานฉันท์ (สมานัตตตา) และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (ทาน) ข้อมูลสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม มิใช่เพียงเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของหน่วยงานเพียงอย่างเดียว จึงสรุปได้ว่า บทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศในกระบวนทัศน์พุทธบริหาร คือการทำให้เทคโนโลยีทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสนับสนุนสุขภาวะทางจิตใจและการทำงานที่มีประสิทธิภาพ โดยมุ่งเน้นความสมดุลระหว่างความล้ำสมัยเชิงเทคนิคและการรักษาคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งปัญญาที่พร้อมรับความผันผวนในระดับสากลได้อย่างมีจริยธรรม

ปัญญาประดิษฐ์กับการบริหารจัดการสารสนเทศเพื่อความเป็นธรรมเชิงพุทธ

ในปัจจุบัน เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในฐานะเครื่องมือช่วยกลั่นกรองและวิเคราะห์สารสนเทศที่มีความซับซ้อนสูง ซึ่งในมิติของพุทธบริหารนั้น ปัญญาประดิษฐ์เปรียบเสมือนกลไกตรวจสอบทางจริยศาสตร์ที่ช่วยป้องกันมิให้ผู้บริหารตัดสินใจภายใต้อิทธิพลของอคติ เนื่องจากระบบประมวลผลจะพิจารณาจากฐานข้อมูลที่เที่ยงตรง อันเป็นแนวทางสำคัญในการขจัด “อคติ 4” ส่งผลให้การประเมินผลสัมฤทธิ์และการพิจารณาความดีความชอบของบุคลากรดำเนินไปอย่างยุติธรรม ตามที่ อภิรัต ศิรินาวิน ระบุว่าความโปร่งใสของสารสนเทศเป็นปัจจัยหลักในการลดอคติและสร้างธรรมาภิบาลทางการบริหาร (อภิรัต ศิรินาวิน, 2567) นอกจากนี้ การวิเคราะห์ข้อมูลขั้นสูง (Data Analytics) และการจัดการข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) ยังเอื้อให้ผู้บริหารสามารถหยั่งรู้ถึงเหตุและปัจจัยของปัญหาได้อย่างลึกซึ้งผ่านทัศนภาพเชิงสถิติที่ชัดเจน ตามที่ มณฑ์สิริ เลาหบุตร ได้นำเสนอแนวคิดการใช้ข้อมูลขนาดใหญ่เพื่อการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ (มณฑ์สิริ เลาหบุตร, 2568) การทำความเข้าใจความเชื่อมโยงของปัจจัยต่างๆ ตามหลักปฏิจจสมุปบาทที่ปรากฏในรูปแบบข้อมูลดิจิทัล ช่วยให้การแก้ไขปัญหาดำเนินไปอย่างตรงจุด ลดความสูญเสียที่เกิดจากการลองผิดลองถูกในกระบวนการบริหารจัดการ อย่างไรก็ตาม การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีจักต้องดำเนินไปภายใต้กรอบจริยธรรมและความเคารพในความเป็นมนุษย์ ตามที่ วิชิต นาชัยสินธุ์ และคณะ ได้เสนอแนวคิด “เทคโนโลยีกัลยาณมิตร” ว่าปัญญาประดิษฐ์พึงเป็นเพียงเครื่องมือสนับสนุนข้อมูล ในขณะที่ความเห็นอกเห็นใจและวิจารณญาณทางจริยธรรมของผู้บริหารยังคงเป็นเข็มทิศสำคัญในการตัดสินใจ เพื่อนำไปสู่ความผาสุกและความยั่งยืนขององค์กรอย่างแท้จริง (วิชิต นาชัยสินธุ์ และคณะ, 2566)

ภาวะผู้นำดิจิทัลเชิงพุทธในการบริหารจัดการศึกษาร่วมสมัย

ผู้นำสถานศึกษาในยุคปัจจุบันต้องเผชิญกับภาระหน้าที่ในการรักษาดุลยภาพระหว่างความก้าวหน้าทางนวัตกรรมและความมั่นคงทางจิตวิญญาณ ภาวะผู้นำดิจิทัลเชิงพุทธจึงมิใช่เพียงความสามารถเชิงเทคนิค หากแต่หมายถึงการฝึกฝนสติเพื่อให้เท่าทันต่อกระแสเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ตามที่ วรินทร์ธรา ภัคอัมพาพันธ์

และคณะ กล่าวว่าผู้นำในยุคการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลต้องมีวิสัยทัศน์กว้างไกลและสามารถคัดสรรเครื่องมือสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับบริบทขององค์กร (วรินทร์ธรา ภัคอัมพาพันธ์ และคณะ, 2566) คุณลักษณะประการสำคัญของผู้นำดิจิทัลเชิงพุทธคือ การดำรงตนเป็นกัลยาณมิตรทางเทคโนโลยี ผู้ซึ่งใช้นวัตกรรมเพื่อส่งเสริมศักยภาพของบุคลากรมากกว่าการใช้อำนาจสอดส่องควบคุม การสร้างความไว้วางใจผ่านพื้นที่ออนไลน์ต้องอาศัยความขันติธรรมและการรับฟังอย่างลึกซึ้ง เพื่อแปรสภาพความขัดแย้งให้เป็นโอกาสในการพัฒนาองค์กร (วรินทร์ธรา ภัคอัมพาพันธ์ และคณะ, 2566) สอดรับกับแนวคิดพุทธบริหารของ อรวรรณ พรจุลศักดิ์ และคณะ ที่เน้นการจัดการความขัดแย้งด้วยเมตตาธรรมและการสื่อสารที่สร้างสรรค์ (อรวรรณ พรจุลศักดิ์ และคณะ, 2567) ประการสุดท้าย ผู้นำพึงพิจารณาถึงหลักกาลัญญุตา หรือความเหมาะสมแห่งกาลเวลาในการใช้เทคโนโลยี การกำหนดระยะเวลาสำหรับการสื่อสารดิจิทัลเพื่อให้บุคลากรมีโอกาสพัฒนาจิตใจและสร้างสมดุลชีวิตถือเป็นสิ่งจำเป็น ผู้นำที่สามารถผสานความฉลาดทางดิจิทัลเข้ากับความสงบทางจิตใจย่อมนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จที่มีความสุขอย่างยั่งยืน (อรวรรณ พรจุลศักดิ์ และคณะ, 2567) ดังที่ พงษ์ศักดิ์ ผกามาศ ได้ค้นพบปัจจัยสู่ความสำเร็จในการนำแพลตฟอร์มดิจิทัลมาปรับใช้ในสถานศึกษาไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ (พงษ์ศักดิ์ ผกามาศ, 2566)

นอกจากนี้ การรักษาสมดุลระหว่างประสิทธิภาพของเครื่องจักรและความเมตตาของมนุษย์ในบทบาทของผู้นำ คือการมองว่า AI และเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือสนับสนุนการตัดสินใจที่ปราศจากอคติ (อคติ 4) แต่ขั้นตอนสุดท้ายของการวินิจฉัยสั่งการต้องผ่าน “วิจารณญาณที่เปี่ยมด้วยความเมตตา” ของมนุษย์เสมอ โดยเฉพาะการพิจารณาผลกระทบต่อ “สัมมาอาชีวะ” ของบุคลากร ผู้นำต้องมีความรับผิดชอบต่อการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในมุมมองของกฎแห่งกรรมและเจตนา โดยมีภาคีเครือข่ายตามหลัก “สังคหวัตถุ 4” เป็นฐานในการสร้างความสมานฉันท์ (สมานัตตตา) และการแบ่งปัน (ทาน) สารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม จึงสรุปได้ว่า บทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศและภาวะผู้นำในกระบวนทัศน์พุทธบริหาร คือการทำให้เทคโนโลยีทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสนับสนุนสุขภาวะทางจิตใจและการทำงานที่มีประสิทธิภาพ โดยมุ่งเน้นความสมดุลระหว่างความล้ำสมัยเชิงเทคนิคและการรักษาคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งปัญญาที่พร้อมรับความผันผวนในระดับสากลได้อย่างมีจริยธรรม

ยุทธศาสตร์การบูรณาการสารสนเทศสู่ความยั่งยืนของสถาบันการศึกษา

การดำเนินนโยบายเพื่อความยั่งยืนเริ่มต้นจากการวางรากฐานระบบดิจิทัลที่มีความพอดีและสอดรับกับวัฒนธรรมองค์กร สถานศึกษาไม่พึงดำเนินการตามกระแสเทคโนโลยีจนเกินขีดความสามารถ แต่ควรมุ่งเน้นการสร้าง “ระบบนิเวศดิจิทัลแห่งปัญญา” ที่ส่งเสริมทั้งความฉลาดทางวิชาการและจริยธรรมควบคู่กันไป ตามที่ วิโรจน์ สารรัตนะ ได้เสนอแนวทางให้สถานศึกษาปรับตัวสู่การบริหารที่เป็นระบบและมีนวัตกรรมรองรับเพื่อสร้างความได้เปรียบเชิงการแข่งขันอย่างมีจริยธรรม (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2566) การลงทุนในทรัพยากรเทคโนโลยีจักต้องผ่านกระบวนการพิจารณาตามหลักทางสายกลาง คือเน้นความคุ้มค่าและประโยชน์ใช้สอยที่แท้จริง การสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือเชิงพุทธผ่านระบบออนไลน์ถือเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการแบ่งปันทรัพยากรการเรียนรู้และแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างสถาบันจะช่วยให้การบริหารจัดการศึกษาเชิงพุทธมีความเข้มแข็งและก้าวหน้าในระดับสากล ตามที่ พระมหาปรัชญ์ อัตถาพร ได้ให้ทัศนะไว้ว่าเทคโนโลยีสารสนเทศควรถูกแปรภาพให้เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่ธรรมกุศลและขยายฐานความรู้ไปสู่สังคมในวงกว้างอย่างไม่มีขีดจำกัด (พระมหาปรัชญ์ อัตถาพร และคณะ, 2567) โดยสรุป ความยั่งยืนของสถานศึกษาจะปรากฏผลอย่างเป็นรูปธรรมเมื่อมีการกำกับติดตามและประเมินผลผ่านระบบสารสนเทศอย่างต่อเนื่องบนฐานของธรรมาภิบาล การนำข้อมูลที่ได้รับมาวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงกระบวนการบริหารจัดการจะช่วยให้สถานศึกษาสามารถปรับตัวสอดรับกับการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ได้อย่างสง่างาม โดยยังคงรักษาจิตวิญญาณและอัตลักษณ์ของสถาบันการศึกษา

เชิงพุทธไว้ได้อย่างมั่นคง ตามเป้าหมายสูงสุดที่ระบุไว้ในยุทธศาสตร์ชาติและแผนการศึกษาแห่งชาติ ที่มุ่งเน้นการพัฒนาระบบบริหารจัดการสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพสูงสุดภายใต้บริบทของสังคมดิจิทัลที่ยั่งยืนสืบไป

ดังนั้น การรักษาสมดุลระหว่างประสิทธิภาพของนวัตกรรมและความเมตตาธรรมในยุทธศาสตร์นี้ คือการใช้เทคโนโลยีเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา และการสร้างความมั่นใจใน “สัมมาอาชีวะ” ของคนในองค์กรว่าเทคโนโลยีจะเข้ามาเพื่อ “ขยายขีดความสามารถ” มิใช่เพื่อ “ลดทอนคุณค่าของมนุษย์” ความสำเร็จที่แท้จริงคือการนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายตามยุทธศาสตร์ชาติและแผนการศึกษาแห่งชาติได้อย่างสง่างาม โดยยังคงไว้ซึ่งความเมตตา ความโปร่งใส และสันติสุขที่เป็นรูปธรรมสืบไป จึงสรุปได้ว่า บทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศและภาวะผู้นำในกระบวนทัศน์พุทธบริหาร คือการทำให้เทคโนโลยีทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสนับสนุนสุขภาวะทางจิตใจและการทำงานที่มีประสิทธิภาพ โดยมุ่งเน้นความสมดุลระหว่างความล้ำสมัยเชิงเทคนิคและการรักษาคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งปัญญาที่พร้อมรับความผันผวนในระดับสากลได้อย่างมีจริยธรรม

สรุป

การบูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารการศึกษาเชิงพุทธ ถือเป็นการสร้างดุลยภาพที่สำคัญระหว่างความก้าวหน้าทางนวัตกรรมที่รวดเร็วและรากฐานทางจริยธรรมที่มั่นคง โดยหัวใจสำคัญของการพัฒนามิได้ถูกจำกัดอยู่เพียงความทันสมัยของเครื่องมือหรือความซับซ้อนของซอฟต์แวร์เพียงลำพัง แต่อยู่ที่การปรับกระบวนทัศน์การบริหารจัดการไปสู่รูปแบบ “พุทธบริหารดิจิทัล” ซึ่งเป็นการใช้ระบบสารสนเทศเป็นโครงสร้างพื้นฐานในการสร้างความโปร่งใสและลดการใช้อคติส่วนบุคคลในการตัดสินใจ (Agati) ตามหลักธัมมัญญุตา (การรู้หลักการ) และอัตถัญญุตา (การรู้จุดหมาย) การผสานเทคโนโลยีเข้ากับหลักธรรมสำคัญ เช่น สัปปุริสธรรม 7 และสาราณียธรรม 6 ไม่เพียงช่วยยกระดับสมรรถนะการดำเนินงานในด้านงานวิชาการ งานงบประมาณ และงานบริหารบุคคลให้มีความแม่นยำสูง (High Performance) ผ่านระบบฐานข้อมูลที่ตรวจสอบได้เท่านั้น แต่ยังช่วยสถาปนาวัฒนธรรมการทำงานแบบกัลยาณมิตรที่เน้นความร่วมมือและการสื่อสารเชิงบวกในพื้นที่ดิจิทัล ผลจากการบูรณาการนี้ส่งผลให้สถานศึกษาสามารถปรับตัวเข้ากับพลวัตของโลกยุคดิสรัปชันได้อย่างเท่าทันและมีความยืดหยุ่น (Agility) โดยไม่สูญเสียตัวตนเชิงคุณธรรม นำไปสู่การเปลี่ยนผ่านสถานศึกษาให้เป็น “องค์กรแห่งปัญญา” ที่ขับเคลื่อนด้วยประสิทธิภาพจาก “ไฮเทค” (High Tech) และกำกับด้วยความดีงามจาก “ไฮธรรม” (High Dhamma) เพื่อสร้างสรรค์สังคมแห่งการเรียนรู้ที่เปี่ยมด้วยคุณภาพและสันติสุขที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 โดยข้อเสนอแนะจากการศึกษา จากการสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ปรากฏ ผู้เขียนเห็นควรนำเสนอแนวทางเพื่อการขับเคลื่อนเชิงยุทธศาสตร์และเชิงปฏิบัติการที่เน้นความยั่งยืนและจริยธรรมดิจิทัล โดยในระดับนโยบาย หน่วยงานต้นสังกัดและส่วนงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องเร่งวางรากฐาน “ธรรมาภิบาลดิจิทัลเชิงพุทธ” (Buddhist Digital Governance) ที่มิได้มุ่งเน้นเพียงความปลอดภัยของข้อมูลทางเทคนิค แต่ต้องรวมถึงการกำหนดมาตรฐานจริยธรรมข้อมูลที่สอดคล้องกับหลักสัมมาวาจาและสัมมาอาชีวะ ตลอดจนการเปิดโอกาสให้ภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการตามหลัก “สังคหวัตถุ 4” (ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา สมานัตตตา) เพื่อสร้างพลังความร่วมมือที่โปร่งใสและเป็นธรรมในทุกมิติ สำหรับในระดับปฏิบัติการ ผู้บริหารสถานศึกษาควรแปรสภาพระบบสารสนเทศจากการเป็นเครื่องมือควบคุมให้กลายเป็น “พื้นที่แห่งกัลยาณมิตร” โดยการนำนวัตกรรมมาสนับสนุนกระบวนการตัดสินใจเพื่อขจัดอคติธรรม ควบคู่ไปกับการส่งเสริมให้บุคลากรมีทักษะการรู้เท่าทันดิจิทัลและการฝึกสติในการทำงาน (Digital Mindfulness) เพื่อป้องกันภาวะเครียดและแรงกดดันจากเทคโนโลยี ตลอดจนการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ใช้เทคโนโลยีเพื่อความสามัคคีมากกว่าการแข่งขัน นอกจากนี้ ผู้บริหารต้องตระหนักถึง “ความรับผิดชอบของปัญญาประดิษฐ์ในมุมมองของกฎแห่งกรรมหรือเจตนา” โดยเฉพาะในการใช้ AI เพื่อการตัดสินใจที่อาจส่งผลกระทบต่ออาชีพหรือโอกาสความก้าวหน้าของบุคลากร ซึ่งต้อง

กำกับด้วยความเมตตาธรรมมิให้ระบบอัลกอริทึมทำงานบนฐานของความเบียดเบียน ในส่วนของการนำผลการศึกษาไปประยุกต์ใช้อย่างเป็นรูปธรรม สถานศึกษาควรเริ่มจากการจัดทำ “ธรรมนูญดิจิทัล” ประจำสถาบันที่ระบุแนวทางการใช้สื่อสารสนเทศอย่างมีสติและมีจริยธรรม พร้อมทั้งพัฒนาระบบบริหารจัดการภายในที่เชื่อมโยงฐานข้อมูลกับหลักการประเมินผลที่เป็นธรรม (Data-Driven Fairness) เพื่อลดช่องว่างความเหลื่อมล้ำและสร้างความเชื่อมั่นแก่บุคลากร สำหรับการศึกษาค้นคว้าในอนาคต ผู้เขียนมีความเห็นว่าควรมีการต่อยอดสู่การวิจัยเชิงทดลองเพื่อพัฒนาแอปพลิเคชันหรือแพลตฟอร์มต้นแบบที่ผสานฟังก์ชันการบริหารงานเข้ากับเครื่องมือเสริมสร้างสุขภาพจิตตามแนวพุทธอย่างเป็นรูปธรรม รวมถึงการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับผลกระทบของปัญญาประดิษฐ์ต่อมิติทางจริยธรรมของนักบริหาร เพื่อให้ได้แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีขั้นสูงร่วมกับคุณธรรมขั้นสูง อันจะช่วยรักษาอัตลักษณ์ความวิจิตรของพุทธจริยธรรมท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและรุนแรงในอนาคตสืบไป

เอกสารอ้างอิง

กอบสุข คงมนัส และกิตติพงษ์ พุ่มพวง. (2568). การพัฒนารูปแบบการเรียนแบบห้องเรียนกลับด้านแบบออนไลน์ด้วยโครงงานเป็นฐานร่วมกับเครื่องมือดิจิทัลเพื่อส่งเสริมสมรรถนะดิจิทัลของนิสิตวิชาชีพครู. วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ, 10(3), 22-44.

จักรีวุฒิ สมอหมอบ และชัยยนต์ เพาพาน. (2568). แนวทางการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วารสารบริหารการศึกษาบัวบัณฑิต, 25(1), 96-113.

ชีวิน สุขสมณะ. (2568). การพัฒนาภาวะผู้นำของครูการศึกษาขั้นพื้นฐาน: บทเรียนเพื่อการบริหารการศึกษาในศตวรรษที่ 21. วารสารการบริหารและสังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 8(5), 287-286.

นรบดี สุวรรณโมสิ ศุภมัสดุวรกุล และสุนทรี วรรณไพเราะ. (2569). ระบบนิเวศการเรียนรู้ดิจิทัล: ทางเลือกการศึกษายุคใหม่. วารสารรัฐประศาสนศาสตร์และสหวิทยาเพื่อสังคม, 2(2), 63-83.

บัลลังก์ มงคลคำนวณเขตต์ และประเสริฐ อินทร์รักษ์. (2567). กระบวนทัศน์การบริหารการศึกษาในบริบทสังคมไทยยุคปกติใหม่. วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์, 7(1), 150-166.

พงษ์ศักดิ์ ผกามาศ. (2566). ปัจจัยเชิงกลยุทธ์ขององค์กรที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อการบริหารจัดการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตกรุงเทพมหานคร. วารสารกลยุทธ์และความสามารถทางการแข่งขันองค์กร, 2(6), 30-48.

พระครูโกวิทบุญเขต และคณะ. (2568). กระบวนการทางสังคมสู่การสร้างธรรมนูญชุมชน. วารสาร มจร.หริภุญชัยปริทรรศน์, 9(1), 319-327.

พระมหาปรัชญ์ อัตถาพร และคณะ. (2567). การใช้หลักธรรมคุ้มครองโลกในการดำเนินชีวิตของวัยรุ่นไทยในยุคดิจิทัล. วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 9(1), 341-353.

พิชิต สุขสี และคณะ. (2569). รูปแบบการบริหารโรงเรียนสาธิตในยุคการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล. วารสารวิจัยวิชาการ, 9(1), 315-332.

ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2561). ความเป็นผู้นำทางการศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มณฑ์สิริ เลาหบุตร. (2568). หลักแนวพุทธกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในการสอนสังคมศึกษา. วารสารภาวนาสารปริทัศน์, 5(3), 13-22.

ราตรี มูลคำ และคณะ. (2568). การประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์เพื่อพัฒนาครูประถมศึกษาและบุคลากรทางการศึกษา. วารสารวิชาการสถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิค, 11(3), 98-118.

วรินทร์ธรา ภัคอัมพาพันธ์ และคณะ. (2566). พุทธวิธีการบริหารการศึกษาในศตวรรษที่ 21. วารสาร มจร การพัฒนาสังคม, 8(3), 81-94.

วิชิต นาชัยสินธุ์ และคณะ. (2566). การใช้หลักธรรมคุ้มครองโลกในการดำเนินชีวิตของวัยรุ่นไทยในยุคดิจิทัล. วารสารพุทธศาสตร์ มจร อุบลราชธานี, 5(2), 667-680.

วิโรจน์ สารรัตนะ. (2566). แนวคิด ทฤษฎี และประเด็นเพื่อการบริหารการศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: ทิพยวิสุทธิ์.

อภิญญา อุปวงค์ษา และคณะ. (2569). การบริหารการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลด้านคุณธรรมและความโปร่งใส. วารสารวิจัยวิชาการ, 9(2), 300-315.

อภิรัต ศิรินาวิน. (2567). การบูรณาการหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมจริยธรรม ของผู้บริหารพรรคการเมืองในประเทศไทย. วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ, 7(3), 104-115.

อรวรรณ พรจุลศักดิ์ และคณะ. (2567). กระบวนการพัฒนาขันติธรรมทางศาสนาเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 12(5), 2112-2124.

บทความวิจัย

สมรรถนะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาตรัง เขต 2*

ADMINISTRATORS' COMPETENCIES AFFECTING THE IMPLEMENTATION OF THE INTERNAL QUALITY ASSURANCE SYSTEM IN SCHOOLS UNDER TRANG PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 2

ธิดารัตน์ เพชรนาค*, นิลรัตน์ นวกิจไพฑูรย์, นพรัตน์ ชัยเรือง
Thidarat Phetnak*, Nilrat Navagitpaitoon, Nopparat Chairuang
สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช ประเทศไทย
Educational Administration, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Nakhon Si Thammarat, Thailand
*Corresponding author E-mail: 6755701013@nstru.ac.th
*Tel: 082-942-2416

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสมรรถนะของผู้บริหาร 2) ศึกษาการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา 3) ศึกษาสมรรถนะของผู้บริหารส่งผลต่องานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และ 4) ศึกษาแนวทางการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา การวิจัยในครั้งนี้ มีรูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 306 คน โดยใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้นและสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ และแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสหสัมพันธ์เพียร์สัน การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก การดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในอยู่ในระดับมาก สมรรถนะของผู้บริหารมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยตัวแปรสำคัญที่สามารถพยากรณ์ได้ ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์ การพัฒนาตนเอง และภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณมีค่า 0.585 และค่าอำนาจในการพยากรณ์มีค่า 0.343 โดยตัวแปรพยากรณ์ทั้ง 3 ตัวแปร คือ ด้านการมีวิสัยทัศน์ ด้านการพัฒนาตนเอง และด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ซึ่งร่วมกันอธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 34.30 สำหรับแนวทางการพัฒนา ผู้บริหารควรมุ่งผลสัมฤทธิ์โดยกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดที่ชัดเจน ให้บริการที่ดี เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม ใช้ข้อมูลในการวิเคราะห์และวางแผน สื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน และพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยใช้กระบวนการ PDCA เพื่อให้การดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

คำสำคัญ: สมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา, ผู้บริหาร, ระบบประกันคุณภาพ, ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง

Abstract

This article aimed to: 1) study administrators' competencies; 2) investigatethe implementation of the internal quality assurance system in schools; 3) examine the effect of administrators'

* Received 29 April 2026; Revised 8 May 2026; Accepted 17 May 2026

competencies on the implementation of the internal quality assurance system in schools; and 4) explore guidelines for developing administrators' competencies affecting the implementation of the internal quality assurance system in schools. This study employed a mixed-methods research design. The sample consisted of 306 administrators and teachers under Trang Primary Educational Service Area Office 2 in the academic year 2025, selected through stratified random sampling and simple random sampling. The research instruments included a five-point rating scale questionnaire and an interview form. Data were analyzed using mean, standard deviation, Pearson's product–moment correlation coefficient, stepwise multiple regression analysis, and content analysis. The findings revealed that the competencies of school administrators were overall at a high level, and the implementation of the internal quality assurance system was also at a high level. Administrators' competencies showed a moderate positive correlation with the implementation of the internal quality assurance system at a statistically significant level. The significant predictive variables were vision, self-development, and transformational leadership. The multiple correlation coefficient was 0.585, and the predictive power was 0.343. These three predictive variables-vision, self-development, and transformational leadership-jointly explained 34.30 percent of the variance. Regarding the development guidelines, administrators should focus on achievement-oriented management by establishing clear goals and indicators, providing quality services, encouraging participation, continuously developing themselves, promoting teamwork, utilizing data for analysis and planning, communicating effectively, possessing a clear vision, and strengthening transformational leadership through the PDCA process in order to ensure the effectiveness and sustainability of the internal quality assurance system.

Keywords: Competencies, Administrators, Internal Quality Assurance System, Transformational Leadership

บทนำ

ในยุคปัจจุบัน โลกกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างครั้งใหญ่ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยี อันเป็นผลจากกระแสโลกาภิวัตน์และความก้าวหน้าทางวิทยาการ โดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทำให้โลกไร้พรมแดน ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลทั้งในเชิงโอกาสและความท้าทายต่อการพัฒนาประเทศ ทำให้แต่ละประเทศต้องเร่งพัฒนาศักยภาพเพื่อความอยู่รอดและการแข่งขัน โดย "ทรัพยากรมนุษย์" ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการขับเคลื่อนประเทศ ประเทศไทยจึงต้องปรับตัวและพัฒนาคนให้มีคุณภาพ สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570) และยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2560 - 2579) ที่มุ่งยกระดับคุณภาพคนไทย ส่งเสริมความเสมอภาคทางการศึกษา และพัฒนาทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562) การศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และประเทศชาติ โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคนให้มีความรู้ ความสามารถ คุณธรรม และสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ซึ่งกำหนดให้การจัดการศึกษามุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการจึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการจัดการศึกษาอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดย "สถานศึกษา" เป็นหน่วยพื้นฐานสำคัญในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

สถานศึกษามีบทบาทในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยมี “ผู้บริหารสถานศึกษา” เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติ ผู้บริหารจำเป็นต้องมีสมรรถนะสูง ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะความเป็นผู้นำ เพื่อบริหารจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ และสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2566ก) รวมทั้งต้องมีความสามารถในการวางแผน ประสานงาน และสร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วน (ธีระ รุญเจริญ, 2556) ซึ่งสมรรถนะของผู้บริหารจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของสถานศึกษา (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2553) นอกจากนี้ การบริหารการศึกษาที่มีคุณภาพจำเป็นต้องดำเนินควบคู่กับระบบ “การประกันคุณภาพการศึกษา” ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนามาตรฐานการศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดให้สถานศึกษาจัดให้มีระบบประกันคุณภาพภายในอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการรายงานผลและเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะ เพื่อใช้เป็นฐานในการพัฒนาคุณภาพและรองรับการประเมินภายนอก (กระทรวงศึกษาธิการ, 2566ข) ซึ่งในบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 มีสถานศึกษาในความดูแลจำนวนมาก ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหาร โดยเฉพาะด้านการประกันคุณภาพภายใน เนื่องจากเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา หากผู้บริหารขาดสมรรถนะ อาจทำให้การดำเนินงานไม่มีประสิทธิภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2566ข) ทั้งนี้ การพัฒนาคุณภาพการศึกษาภายในโรงเรียนและการเตรียมความพร้อมในการรับการประเมินประกันคุณภาพภายใน ถือเป็นหัวข้อสำคัญที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 มุ่งเน้นในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้มีความสามารถในการขับเคลื่อนการศึกษาไปสู่ความสำเร็จในระดับสูง (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน), 2563)

ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของการบริหารจัดการศึกษา โดยเฉพาะด้านการประกันคุณภาพภายในโรงเรียนซึ่งเป็นกลไกหลักในการยกระดับคุณภาพการศึกษา หากผู้บริหารขาดสมรรถนะที่จำเป็นทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ อาจทำให้การดำเนินงานไม่บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ดังนั้น สมรรถนะในการบริหารจัดการจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จและความยั่งยืนการศึกษาด้านการประกันคุณภาพภายในจึงควรได้รับความสนใจอย่างลึกซึ้ง และรายงานของ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) พบว่าสถานศึกษาบางแห่งมีผลการประเมินอยู่ในระดับต้องปรับปรุง โดยเฉพาะด้านการบริหารและระบบประกันคุณภาพภายใน (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน), 2563) ขณะเดียวกัน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ชี้ว่าความเหลื่อมล้ำและคุณภาพผู้เรียนยังเป็นปัญหาสำคัญของระบบการศึกษาไทย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564) ผู้วิจัยใช้แนวคิดสำคัญ ได้แก่ แนวคิดสมรรถนะ (Competency) แนวคิดภาวะผู้นำทางการศึกษา และแนวคิดการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อเป็นกรอบในการแก้ปัญหา โดยมุ่งเน้นการพัฒนาผู้บริหารให้มีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่เหมาะสมต่อการบริหารสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ (ธีระ รุญเจริญ, 2556) ควบคู่กับการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในตามที่ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนด ซึ่งช่วยกำหนดขอบเขตเนื้อหาให้ครอบคลุมทั้งด้านสมรรถนะผู้บริหารและกระบวนการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ ดังนั้น การมุ่งเน้นพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารจึงเป็นแนวทางสำคัญที่นำไปสู่ความก้าวหน้าและคุณภาพทางการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม

จากปัญหาที่กล่าวมาเบื้องต้น จะเห็นได้ว่า ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะสมรรถนะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพ ภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาตรัง เขต 2 เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาตรัง เขต 2

2. เพื่อศึกษาการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2

3. เพื่อศึกษาสมรรถนะของผู้บริหารส่งผลต่องานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2

4. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ได้ทำการศึกษาสมรรถนะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานตรัง เขต 2 ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้ มีรูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) ซึ่งจะประกอบด้วยวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) ประชากร ประกอบด้วย ครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 1,494 คน กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 306 คน ซึ่งได้จากการกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยเปรียบเทียบ จากตารางสำเร็จรูปของ Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (Krejcie, R. V. & Morgan, D. W., 1970) และสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) จำแนกตามขนาดสถานศึกษา แล้วทำการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยวิธีการจับสลาก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามความคิดเห็นของครูผู้ปฏิบัติหน้าที่สอนในสถานศึกษาสังกัดสำนักสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 ในหัวข้อสมรรถนะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 และแบบสัมภาษณ์ เรื่อง แนวทางการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 ซึ่งผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและความเชื่อมั่นของเครื่องมือแล้ว สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน วิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน วิเคราะห์แนวทางการพัฒนาจากข้อมูลแบบสัมภาษณ์ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) โดยวิธีการตีความและสร้างข้อสรุป และนำเสนอโดยการพรรณนาวิเคราะห์

ขอบเขตของการศึกษา

ตัวแปรต้น ได้แก่ สมรรถนะของผู้บริหาร ทั้งนี้ผู้วิจัยสังเคราะห์จากแนวคิดและทฤษฎีของสมรรถนะของผู้บริหาร จากนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ ได้องค์ประกอบของสมรรถนะของผู้บริหาร มี 8 ด้าน คือ การมุ่งผลสัมฤทธิ์ การบริการที่ดี การพัฒนาตนเอง การทำงานเป็นทีม การวิเคราะห์และสังเคราะห์ การสื่อสารและการจูงใจ การมีวิสัยทัศน์ และภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ตัวแปรตาม ได้แก่ การประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาตามกฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 ประกอบด้วย 6 ด้าน ดังนี้ การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา การดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษา การติดตามผลการดำเนินการเพื่อพัฒนาสถานศึกษา และการจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย เรื่อง สมรรถนะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานตรัง เขต 2 มีการดำเนินการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาค้นคว้าเอกสาร หลักฐาน ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบแนวคิด และขอบข่ายในการสร้างเครื่องมือให้สอดคล้องกับ วัตถุประสงค์

ขั้นตอนที่ 2 สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสมรรถนะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ตามกรอบความคิดและวัตถุประสงค์การวัดตามนิยามศัพท์โดยเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแนววิธีของลิเคอร์ท

ขั้นตอนที่ 3 นำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเสนอต่อประธาน และกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบ และนำข้อเสนอแนะมาแก้ไขปรับปรุง

ขั้นตอนที่ 4 นำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบพิจารณาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยการตรวจสอบพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ ใช้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับ แล้วเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป มาสร้างแบบสอบถาม

ขั้นตอนที่ 5 นำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์ตรวจสอบแก้ไขอีกครั้ง

ขั้นตอนที่ 6 นำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยที่ปรับปรุงแก้ไขเรียบร้อยแล้วนำไปทดลองใช้กับข้าราชการครู 3 โรงเรียน โรงเรียนละ 10 คน รวมทั้งหมด 30 คน จากนั้นนำมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา ตามแนววิธีของครอนบาค ค่าความเชื่อมั่นตอนที่ 1 เท่ากับ .952 ค่าความเชื่อมั่นตอนที่ 2 เท่ากับ .964

แบบสัมภาษณ์ เรื่อง สมรรถนะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์ โดยมีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาค้นคว้าเอกสาร หลักฐาน ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบแนวคิด และขอบข่ายในการสร้างเครื่องมือให้สอดคล้องกับ วัตถุประสงค์

ขั้นตอนที่ 2 สร้างแบบสัมภาษณ์ เรื่อง แนวทางการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 ที่สร้างจากกรอบแนวคิด

ขั้นตอนที่ 3 นำแบบสัมภาษณ์เสนอต่อประธาน และกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบและนำข้อเสนอแนะ มาแก้ไขปรับปรุง

ขั้นตอนที่ 4 นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้ง

ขั้นตอนที่ 5 นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแก้ไขเรียบร้อยแล้วไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยเรื่องสมรรถนะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 ผู้วิจัยได้ดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน

1. แบบสอบถามเพื่อการวิจัย เรื่อง สมรรถนะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ตรัง เขต 2

1.1 ผู้วิจัยขอหนังสือนำจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ถึงโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเข้าเก็บรวบรวมข้อมูล

1.2 ผู้วิจัยนำแบบสอบถามเพื่อการวิจัย เรื่อง สมรรถนะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรังเขต 2 พร้อมหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ไปติดต่อยังผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากข้าราชการครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 ในการเข้าเก็บรวบรวมข้อมูลจากครู โดยผู้วิจัยออกแบบฟอร์มแบบสอบถามผ่าน Google Form แสดงเป็น QR Code ผ่านทางระบบ E-office ของแต่ละโรงเรียน โดยกำหนดวันตอบกลับและวันรับข้อมูลให้ครบถ้วน

1.3 นำแบบสอบถามที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้อง และจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามภายหลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูล จากนั้นจึงนำแบบสอบถามมาจัดเรียงข้อมูล แยกข้อมูล และตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้

1.4 นำผลที่ได้มาดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามวัตถุประสงค์และสมมติฐานของการวิจัย เพื่อนำไปสรุปประเด็น สาระสำคัญ อภิปรายผลการวิจัย และให้ข้อเสนอแนะตามลำดับ

2. แบบสัมภาษณ์ เรื่อง สมรรถนะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2

2.1 ผู้วิจัยจัดทำหนังสือบันทึกเสนอจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช เพื่อขอหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลถึงผู้ให้สัมภาษณ์

2.2 ผู้วิจัยได้นำหนังสือขออนุญาตนำเสนอต่อผู้ให้สัมภาษณ์ จำนวน 5 คน

2.3 นัดหมายการสัมภาษณ์ และดำเนินการสัมภาษณ์

2.4 นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ไปวิเคราะห์ต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้สถิติทั้งในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือและการวิเคราะห์ข้อมูล โดยในส่วนของการหาคุณภาพของเครื่องมือ ได้ดำเนินการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC) ซึ่งกำหนดเกณฑ์ไว้ไม่น้อยกว่า .50 และตรวจสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถามในตอนที่ 2 ตอนที่ 3 และภาพรวมทั้งฉบับ โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach’s Alpha Coefficient) และสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ การแจกแจงความถี่ การหาร้อยละ การหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายลักษณะทั่วไปของข้อมูล นอกจากนี้ยังใช้สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ การหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) ร่วมกับการสร้างสมการถดถอยแบบ Enter เพื่อวิเคราะห์อำนาจการพยากรณ์ของตัวแปรที่มีต่อการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง สมรรถนะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพ ภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 มีผลการวิจัยดังนี้

1. สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมา คือ ด้านการทำงานเป็นทีม และด้านการสื่อสารและการจูงใจ ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง

2. การดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า การดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษา มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมา คือ ด้านการติดตามผลการดำเนินการเพื่อพัฒนาสถานศึกษา และด้านการจัดทำรายงานผลการประเมิน ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา

3. สมรรถนะของผู้บริหารมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลาง กับการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณมีค่า 0.585 และค่าอำนาจในการพยากรณ์มีค่า 0.343 โดยตัวแปรพยากรณ์ทั้ง 3 ตัวแปร คือ ด้านการมีวิสัยทัศน์ ด้านการพัฒนาตนเอง และด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ร่วมกันพยากรณ์การดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ได้ร้อยละ 34.30

4. แนวทางการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2

ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ผู้บริหารสถานศึกษาควรบริหารจัดการโดยกำหนดเป้าหมายการพัฒนาจากข้อมูลและสภาพจริงของสถานศึกษา กำหนดตัวชี้วัด แผนปฏิบัติการ ผู้รับผิดชอบ และกรอบเวลาอย่างชัดเจน พร้อมติดตามผลอย่างต่อเนื่อง และนำผลที่ได้มาปรับปรุงแผนงาน เพื่อส่งเสริมการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาให้มีความชัดเจน เป็นระบบ และบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

ด้านการบริการที่ดี ผู้บริหารควรมีแนวทางในการให้บริการที่ดีโดยจัดบริการที่เข้าถึงง่าย สื่อสารข้อมูลอย่างชัดเจนและตรงเวลา เปิดช่องทางรับฟังความคิดเห็น และนำข้อเสนอแนะไปปรับปรุงการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม ควบคู่กับการสร้างความไว้วางใจและการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน เพื่อเสริมสร้างระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ

ด้านการพัฒนาตนเอง ผู้บริหารควรพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องทั้งด้านวิชาการและการบริหาร โดยติดตามนโยบายและแนวโน้มการศึกษา เข้ารับการอบรม ศึกษาด้วยตนเอง แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่าย และพัฒนาทักษะที่จำเป็น เช่น การวิเคราะห์ข้อมูล การนิเทศ และทักษะดิจิทัล พร้อมถ่ายทอดความรู้สู่บุคลากร เพื่อสนับสนุนระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านการทำงานเป็นทีม ผู้บริหารควรสร้างงานเป็นทีมโดยกำหนดเป้าหมายร่วมที่ชัดเจน เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วม แบ่งบทบาทหน้าที่ตามความถนัด สื่อสารเชิงบวก ให้กำลังใจ และสร้างบรรยากาศการทำงานแบบกัลยาณมิตร เพื่อสนับสนุนระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ผู้บริหารสถานศึกษาควรรวบรวมข้อมูลจากหลายแหล่ง โดยเฉพาะข้อมูลที่สะท้อนผลการเรียนรู้ของผู้เรียน แล้วนำมาวิเคราะห์หาสาเหตุและจุดที่ต้องพัฒนาโดยยึดมาตรฐานและตัวบ่งชี้เป็นกรอบ เปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ร่วมกัน และสังเคราะห์เป็นประเด็นสำคัญเพื่อกำหนดแผนพัฒนาที่ชัดเจน มีตัวชี้วัด ผู้รับผิดชอบ และการติดตามผลตามวงจร PDCA เพื่อพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

ด้านการสื่อสารและการจูงใจ ผู้บริหารควรใช้การสื่อสารที่ชัดเจน กระชับ และเป็นขั้นตอน โดยถ่ายทอดทั้งเหตุผล เป้าหมาย วิธีดำเนินงาน และความคาดหวังในการปฏิบัติ ใช้หลายช่องทางในการสื่อสาร เปิดโอกาสให้ซักถาม และติดตามหน้างานอย่างต่อเนื่อง เพื่อจูงใจและส่งเสริมให้บุคลากรดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านการมีวิสัยทัศน์ ผู้บริหารสถานศึกษาควรกำหนดวิสัยทัศน์โดยใช้มาตรฐานการศึกษาและระบบประกันคุณภาพภายในเป็นกรอบ เชื่อมโยงกับบริบทและข้อมูลจริงของโรงเรียน เปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องมี

ส่วนร่วม และกำหนดวิสัยทัศน์ให้ชัดเจน วัดผลได้ และใช้เป็นทิศทางร่วมในการสนับสนุนการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารสถานศึกษาควรพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงโดยเป็นต้นแบบในการพัฒนา สร้างความเข้าใจร่วมถึงเหตุผลและความจำเป็นของการเปลี่ยนแปลง เปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาและออกแบบแนวทางพัฒนา ขับเคลื่อนด้วยแผนงานที่ชัดเจนและตัวชี้วัดที่ตรวจสอบได้ ใช้วงจร PDCA ในการติดตามประเมินผลและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง พร้อมนิเทศแบบกัลยาณมิตรและเสริมแรงเชิงบวก เพื่อส่งเสริมระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาให้เกิดผลจริงและยั่งยืน

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง สมรรถนะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพ ภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 อภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่าทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากเช่นกัน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือด้านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ รองลงมาคือด้านการทำงานเป็นทีม และด้านการสื่อสารและการจูงใจ ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง แม้ว่าจะยังอยู่ในระดับมากก็ตาม ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้บริหารสถานศึกษาได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจากนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด รวมถึงการพัฒนาตนเอง ทำให้มีความรู้ ทักษะ และความสามารถในการบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะด้านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในการวางแผน ตัดสินใจ และกำหนดนโยบายให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ขณะที่การทำงานเป็นทีมมีความสำคัญเนื่องจากการดำเนินงานในโรงเรียนต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคลากรหลายฝ่าย ส่วนด้านการสื่อสารและการจูงใจสะท้อนบทบาทของผู้บริหารในการถ่ายทอดนโยบายและสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่น อาจเป็นเพราะการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงในสถานศึกษามีข้อจำกัดจากหลายปัจจัย เช่น นโยบาย โครงสร้าง และความพร้อมของบุคลากร ทำให้ผู้บริหารบางส่วนยังคงยึดแนวปฏิบัติเดิมมากกว่าการสร้างนวัตกรรมหรือการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ พงษ์ศธร ชมท่าไม้ และมิตภาณี พุ่มกล่อม สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน (พงษ์ศธร ชมท่าไม้ และมิตภาณี พุ่มกล่อม, 2567) และสอดคล้องกับ อัญชุลีภรณ์ คำภิระ และศักดิพันธ์ ตันวิมลรัตน์ ศึกษาเกี่ยวกับสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1 พบว่า สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (อัญชุลีภรณ์ คำภิระ และศักดิพันธ์ ตันวิมลรัตน์, 2565)

2. ผลการศึกษาการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่าทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากเช่นกัน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือด้านการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษา รองลงมาคือด้านการติดตามผลการดำเนินการเพื่อพัฒนาสถานศึกษา และด้านการจัดทำรายงานผลการประเมินตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดแม้จะยังอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากสถานศึกษาในปัจจุบันให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยดำเนินงานตามนโยบายและแนวทางของหน่วยงานต้นสังกัดที่กำหนดให้มีระบบประกันคุณภาพภายในที่ชัดเจน มีการกำหนดมาตรฐาน ตัวชี้วัด และกระบวนการประเมินอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้การดำเนินงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด เนื่องจากสถานศึกษามีการดำเนินการประเมินตามเกณฑ์อย่าง

สม่ำเสมอ ทั้งการประเมินตนเอง การตรวจสอบจากคณะกรรมการภายใน และการเตรียมความพร้อมสำหรับการประเมินจากภายนอก รองลงมาคือด้านการติดตามผลการดำเนินงานเพื่อพัฒนาสถานศึกษา ซึ่งสะท้อนถึงการนำผลการประเมินมาใช้ปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ด้านการจัดทำรายงานผลการประเมินอยู่ในระดับมาก เนื่องจากสถานศึกษามีการจัดทำรายงานการประเมินตนเอง (SAR) เป็นประจำทุกปี เพื่อรายงานผลการดำเนินงานและใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา อย่างไรก็ตาม ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด อาจเกิดจากข้อจำกัดด้านเวลา ภาระงานของครูและบุคลากร รวมถึงความเข้าใจในบางขั้นตอนของระบบประกันคุณภาพที่ยังไม่ทั่วถึง ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ จันทร์คำ ชุมภูและ ระจบ ขวัญมั่น ศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในยุคดิจิทัลของโรงเรียนเอกชนกลุ่มลุ่มน้ำเมย สังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดตาก พบว่า สภาพการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในยุคดิจิทัล ของโรงเรียนเอกชนกลุ่มลุ่มน้ำเมยสังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดตากในภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก (จันทร์คำ ชุมภู และระจบ ขวัญมั่น, 2568) และสอดคล้องกับ กนกพร อุดมพาณิชย์ ศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินงานระบบประกัน คุณภาพภายในสถานศึกษาแนวใหม่ของกลุ่มโรงเรียนไตรมิตร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1 พบว่า ผลการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาแนวใหม่ตามมาตรฐานในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก (กนกพร อุดมพาณิชย์, 2566) และสอดคล้องกับแนวคิดของ UNESCO ที่ให้ความสำคัญกับระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา โดยเน้นการประเมินผล การติดตาม และการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง เพื่อยกระดับมาตรฐานการศึกษาและสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (UNESCO, 2021) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ OECD ที่ระบุว่าการใช้ข้อมูลจากการประเมินและการจัดทำรายงานผลอย่างเป็นระบบจะช่วยให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (OECD, 2023)

3. ผลการศึกษาพบว่า สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 โดยตัวแปรพยากรณ์ที่สำคัญ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการมีวิสัยทัศน์ ด้านการพัฒนาตนเอง และด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง สามารถร่วมกันพยากรณ์การดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาได้ ขณะที่ตัวแปรด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ การบริการที่ดี การทำงานเป็นทีม การวิเคราะห์และสังเคราะห์ และการสื่อสารและการจูงใจไม่ได้ร่วมพยากรณ์ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความสำคัญต่อการกำหนดทิศทางและขับเคลื่อนการดำเนินงานภายในโรงเรียน โดยเฉพาะงานด้านประกันคุณภาพภายในซึ่งต้องอาศัยการวางแผน การกำกับติดตาม และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เมื่อผู้บริหารมีสมรรถนะที่เหมาะสมจึงสามารถส่งเสริมให้บุคลากรดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ทั้งสองตัวแปรมีความสัมพันธ์กันในทางบวก สำหรับตัวแปรที่สามารถร่วมพยากรณ์ได้นั้น สะท้อนให้เห็นว่าการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในจำเป็นต้องอาศัยผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์ในการกำหนดเป้าหมายและทิศทางการพัฒนาอย่างชัดเจน มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ทันต่อแนวทางและกระบวนการใหม่ ๆ และมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่สามารถผลักดันให้เกิดการปรับปรุงและพัฒนาองค์กรให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษา ขณะที่ตัวแปรที่ไม่ร่วมพยากรณ์ อาจเป็นเพราะเป็นสมรรถนะพื้นฐานที่ผู้บริหารส่วนใหญ่มีอยู่ในระดับใกล้เคียงกัน จึงไม่แสดงอิทธิพลที่เด่นชัดเมื่อวิเคราะห์ร่วมกับตัวแปรอื่น อีกทั้งการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในยังขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่น เช่น ความร่วมมือของบุคลากร นโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด และบริบทของสถานศึกษา สอดคล้องกับแนวทางของ กระทรวงศึกษาธิการ ที่กำหนดให้ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีสมรรถนะด้านวิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำ และการพัฒนาตนเอง เพื่อให้สามารถดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 พบว่า การพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารในแต่ละด้านมีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนระบบประกัน

คุณภาพภายในให้มีประสิทธิภาพและเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ผู้บริหารควรกำหนดเป้าหมาย ตัวชี้วัด แผนปฏิบัติการ และกรอบเวลาอย่างชัดเจน พร้อมติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำผลมาปรับปรุงการดำเนินงานให้เป็นระบบและบรรลุเป้าหมาย ซึ่งสอดคล้องกับ ไตรแดง ชื่นอารมณ์ และสุทธิแย้ม อารยา ที่ชี้ให้เห็นว่าการกำหนดเป้าหมายและการติดตามผลอย่างเป็นระบบเป็นปัจจัยสำคัญของความสำเร็จด้านการบริการที่ดี ผู้บริหารควรให้บริการที่เข้าถึงง่าย สื่อสารข้อมูลอย่างชัดเจน เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วม และนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงการดำเนินงาน สอดคล้องกับแนวคิดการตัดสินใจบนฐานข้อมูล (ไตรแดง ชื่นอารมณ์ และสุทธิแย้ม อารยา, 2565) และแนวทางการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายใน และแนวคิดการบริหารเชิงกลยุทธ์ (Strategic Management) ช่วยกำหนดทิศทางการพัฒนาสถานศึกษาอย่างเป็นระบบและยั่งยืน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2561) และสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) และแนวทางการประกันคุณภาพการศึกษาที่เน้นความโปร่งใสและการมีส่วนร่วม (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน), 2563) นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับแนวคิดของ World Bank ที่ระบุว่าการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารด้านภาวะผู้นำ การบริหารเชิงกลยุทธ์ และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของระบบประกันคุณภาพการศึกษาและยกระดับผลลัพธ์ทางการเรียนของผู้เรียน (World Bank, 2020) อีกทั้งยังสอดคล้องกับ UNICEF ที่ให้ความสำคัญกับการบริหารสถานศึกษาโดยยึดหลักธรรมาภิบาล ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งช่วยให้การดำเนินงานด้านคุณภาพการศึกษามีความต่อเนื่องและยั่งยืน (United Nations Children's Fund, 2021)

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยครั้งนี้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่มีคุณค่าทางวิชาการและการปฏิบัติ ดังนี้

ภาพที่ 1 สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาที่สำคัญต่อการขับเคลื่อนระบบประกันคุณภาพภายใน

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยครั้งนี้ คือ สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาที่สำคัญต่อการขับเคลื่อนระบบประกันคุณภาพภายใน อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย การมีวิสัยทัศน์ การพัฒนาตนเอง และภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ซึ่งสามารถร่วมกันพยากรณ์ความสำเร็จของการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในได้ นอกจากนี้ การบริหารแบบมีส่วนร่วม การใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ และการดำเนินงานตามวงจร PDCA ยังเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเกิดความต่อเนื่อง เป็นระบบ และยั่งยืน

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยสามารถสรุปสาระสำคัญตามวัตถุประสงค์ได้ว่า สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ด้านการทำงานเป็นทีม และด้านการสื่อสารและการจูงใจ ขณะที่ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ส่วนการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาอยู่ในระดับมากเช่นกัน โดยด้านการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษามีค่าเฉลี่ยสูงสุด และด้านการกำหนดมาตรฐานการศึกษามีค่าเฉลี่ยต่ำสุด นอกจากนี้ สมรรถนะของผู้บริหารมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และสามารถร่วมกันพยากรณ์ได้ร้อยละ 34.30 โดยเฉพาะด้านการมีวิสัยทัศน์ การพัฒนาตนเอง และภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้ แนวทางการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารควรมุ่งเน้นการบริหารแบบมีเป้าหมาย การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง การทำงานเป็นทีม การใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การมีวิสัยทัศน์ และการเสริมสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อสนับสนุนระบบประกันคุณภาพภายในให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืน อย่างไรก็ตามการวิจัยครั้งนี้เก็บข้อมูลเฉพาะสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 2 จึงอาจไม่ครอบคลุมบริบทของพื้นที่อื่น อีกทั้งข้อมูลได้จากแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ตอบ ซึ่งอาจแตกต่างตามมุมมองและช่วงเวลาที่ตอบแบบสอบถามข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาควรนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหาร โดยเฉพาะด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงซึ่งมีระดับต่ำที่สุด ควรจัดอบรมหรือพัฒนาศักยภาพอย่างเป็นระบบ รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้บริหารพัฒนาทักษะด้านการมีวิสัยทัศน์และการพัฒนาตนเอง ซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญในการพยากรณ์ความสำเร็จของการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา นอกจากนี้ สถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการกำหนดมาตรฐานการศึกษาให้ชัดเจน สอดคล้องกับบริบท และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ควบคู่กับการใช้ข้อมูลสารสนเทศในการวางแผนและปรับปรุงคุณภาพอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครู บุคลากรผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อให้การดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในเกิดประสิทธิผลสูงสุด ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาปัจจัยด้านอื่นเพิ่มเติมที่อาจส่งผลต่อการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เช่น วัฒนธรรมองค์กร ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม หรือการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ควรขยายขอบเขตการวิจัยไปยังพื้นที่หรือสังกัดอื่น เพื่อเปรียบเทียบผลและเพิ่มความสามารถในการอ้างอิงทั่วไป รวมทั้งอาจใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) หรือการวิจัยเชิงทดลองเพื่อพัฒนาและทดสอบรูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

กนกพร อุดมพาณิชย์. (2566). การดำเนินงานระบบประกัน คุณภาพภายในสถานศึกษาแนวใหม่ของกลุ่มโรงเรียนไตรมิตร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 1. ใน สารนิพนธ์สูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษาบัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). มาตรฐานการศึกษาและแนวทางการประกันคุณภาพการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

_____. (2566ก). นโยบายและจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2566. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.

_____. (2566ข). แนวทางการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

จันทร์คำ ชุมภู และระจบ ขวัญมั่น. (2568). ศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในยุคดิจิทัลของโรงเรียนเอกชนกลุ่มลุ่มน้ำเมย สังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดตาก. วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์, 9(1), 178-192.

ไตรแดง ชื่นอารมณ์ และสุทธิแย้ม อารยา. (2565). การดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของผู้บริหารและครู โรงเรียนกลุ่มเมืองบางปู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1. Journal of Roi Kaensarn Academi, 7(7), 161-176.

ธีระ รุญเจริญ. (2556). ความเป็นมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษา ความเป็นจริงและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: ข้าวฟ่าง.

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2553). การบริหารงานวิชาการ. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.

พงษ์ศธร ชมท่าไม้ และมิตภาณี พุ่มกล่อม. (2567). สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1. วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย, 8(4), 2223-2235.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ.2561-2580). (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). (2563). คู่มือประเมินเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสามระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพมหานคร: ออฟเซ็ท พลัส จำกัด.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2564). รายงานสภาวะการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

อัญชุลีภรณ์ คำภิระ และศักดิพันธ์ ตันวิมลรัตน์. (2565). สมรรถนะของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1. วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 5(4), 1319-1332.

Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. Educational and Psychological Measurement, 30(3), 607-610.

OECD. (2023). Education at a Glance 2023: OECD Indicators. Paris: OECD Publishing.

UNESCO. (2021). Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education. Paris: UNESCO.

United Nations Children's Fund. (2021). Education governance and school management for quality learning. New York: UNICEF.

World Bank. (2020). Realizing the Future of Learning: From Learning Poverty to Learning for Everyone, Everywhere. Washington, DC: World Bank.

บทความวิจัย

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*

PUBLIC PARTICIPATIONS IN THE LOCAL DEVELOPMENT PLAN OF BANKROD TOWN MUNICIPALITY, BANG PA-IN DISTRICT, PHRANAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE

นภารัตน์ ไวยวิเชียร, อภิชาติ พานสุวรรณ*
Napharat Waivichian, Apichat Pansuwan*
หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา พระนครศรีอยุธยา ประเทศไทย
Master of Public Administration, Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Phra Nakhon Si Ayutthaya, Thailand
*Corresponding author E-mail: apichat_asm@hotmail.com
*Tel: 094-9782426

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด 2) เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ 3) ศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด รูปแบบการวิจัยเป็นแบบผสมผสาน แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากร ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป และมีชื่อในทะเบียนราษฎรในพื้นที่เทศบาลเมืองบ้านกรด จำนวน 15,339 คน คำนวณขนาดตัวอย่างโดยใช้สูตรของทาโร่ ยามาเน่ ได้จำนวน 390 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม ได้ค่า IOC เท่ากับ 0.67 - 1.00 และค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่าทั้งฉบับ เท่ากับ 0.965 สถิติ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว และขั้นตอนที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 11 คน คัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นอยู่ในระดับมากที่สุด 2) ประชาชนที่มีเพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา และรายได้แตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรดแตกต่างกัน และ 3) แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น พบว่า ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านเวทีประชาคมและช่องทางออนไลน์ พร้อมทั้งสนับสนุนบทบาทในการพัฒนาชุมชนและทรัพยากรให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ รวมถึงบูรณาการความร่วมมือในการปรับปรุงภูมิทัศน์ และเปิดโอกาสให้ประชาชนตรวจสอบความโปร่งใสในการบริหารงาน

คำสำคัญ: การปกครองท้องถิ่น, การมีส่วนร่วมของประชาชน, แผนพัฒนาท้องถิ่น, เทศบาลเมืองบ้านกรด

Abstract

The objectives of this research were to: 1) study the level of public participation in the local development plan of Bankrod town municipality, 2) compare the public participation in the local development plan of Bankrod town municipality classified by personal data, and

* Received 23 April 2026; Revised 6 May 2026; Accepted 17 May 2026

3) propose the public participation in the local development plan of Bankrod town municipality. The study was divided into 2 steps. The first step was quantitative research, The population consisted of residents aged 18 years and above who are registered in the household registration system of Bankrod town, totaling 15,339 people. The sample size was calculated using Yamane's formula, resulting in 390 respondents. The research instrument was a questionnaire, which had an IOC value ranging from 0.67 to 1.00, and the overall Cronbach's alpha coefficient was 0.965. The statistical methods used included percentage, mean, standard deviation, and one-way ANOVA. And the second step was qualitative research, the key informants included 11 people selected by purposive sampling method. The research instrument was a semi-structured interview and the data was analyzed by content analysis. The results of the research were as follows: 1) the level of public participation in the local development plan was at the highest level, 2) people with different genders, ages, occupations, education levels, and incomes had different levels of participation in the local development plan of Bankrod town municipality, and 3) the guidelines for public participation in the preparation of local development plans revealed that public participation should be promoted through community forums and online channels, along with supporting residents' roles in community development and resource management to ensure comprehensive coverage in all areas. It should also include the integration of cooperation in landscape improvement and provide opportunities for the public to monitor the transparency of administrative operations.

Keywords: Local Government, Public Participation, Local Development Plan, Bankrod Town Municipality

บทนำ

แผนพัฒนาท้องถิ่นมีพื้นฐานมาจากพระราชบัญญัติการจัดทำแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ที่กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง เป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนภารกิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยทำหน้าที่เป็นกรอบแนวทางในการดำเนินงานทั้งในระยะสั้น กลาง และยาว ครอบคลุมมิติต่าง ๆ อย่างรอบด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านโครงสร้างพื้นฐาน การศึกษา สาธารณสุข เศรษฐกิจ หรือสังคม ทั้งนี้ การจัดทำแผนดังกล่าวจะไม่อาจบรรลุผลสำเร็จได้ หากปราศจากการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นกลไกประชาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีบทบาทในฐานะผู้กำหนดทิศทางร่วมในการพัฒนาพื้นที่ของตน (พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542, 2542)

การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความชอบธรรมและความยั่งยืนของแผนพัฒนาท้องถิ่น เพราะจะช่วยให้แผนงานต่าง ๆ สะท้อนความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในพื้นที่ และสามารถตอบโจทย์ปัญหาท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งการมีส่วนร่วมสามารถที่จะช่วยปกป้องเสรีภาพของประชาชน ทำให้มั่นใจได้ว่าเกิดความเป็นธรรมและความเท่าเทียม ตลอดจนการเพิ่มคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนเป็นจริง สิ่งนี้ก็ถือได้ว่าเป็นเรื่องของความสัมพันธ์จะทำให้ประชาธิปไตยก้าวหน้า (Nabatchi, T. & Leighninger, M., 2015)ในส่วนของกรอบกฎหมายโดยมีพระราชบัญญัติการจัดทำแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องจัดทำแผนพัฒนาโดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การจัดลำดับความสำคัญของโครงการ ไปจนถึงการพิจารณาร่างแผนและการติดตามประเมินผล (พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542, 2542) นอกจากนี้ พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ยังระบุชัดเจนว่าการบริหารราชการของเทศบาล

ต้องดำเนินการโดยยึดหลักประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2564) ในทางปฏิบัติกลไกและวิธีการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในบางพื้นที่ยังไม่เพียงพอ ส่งผลให้การมีส่วนร่วมในทางปฏิบัติไม่เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดไว้

บริบทของเทศบาลเมืองบ้านกรด การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านการประชาคมในระดับหมู่บ้านและระดับชุมชน เพื่อให้แผนสะท้อนปัญหาและความต้องการของพื้นที่อย่างแท้จริง การมีส่วนร่วมเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยสร้างความโปร่งใส ความเข้าใจร่วม และความรู้สึกเป็นเจ้าของแผนของประชาชน ซึ่งจะส่งผลให้การขับเคลื่อนนโยบายและโครงการพัฒนามีประสิทธิภาพและเกิดความยั่งยืน (กาญจนา กันหมุด, 2569) ในปัจจุบัน การมีส่วนร่วมของประชาชนยังคงกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มเดิม ขณะที่ชุมชนเมืองขยายตัวและโครงสร้างประชากรเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมให้ครอบคลุมและหลากหลายมากยิ่งขึ้น เพื่อให้แผนพัฒนาท้องถิ่นสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างทั่วถึงและสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ (นราธร ทองมี, 2569)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อเป็นแนวทางให้เทศบาลเมืองบ้านกรดนำข้อมูลไปสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
3. เพื่อศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) แบ่งการวิจัยออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด ประชากร คือ ประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป และมีชื่อในทะเบียนราษฎรในพื้นที่เทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 15,339 คน (สำนักทะเบียนท้องถิ่นเทศบาลเมืองบ้านกรด, 2568) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป และมีชื่อในทะเบียนราษฎรในพื้นที่เทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 390 คน โดยผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Yamane, T., 1973) กำหนดค่าความเชื่อมั่น 95% และความคลาดเคลื่อนเท่ากับ .05 และทำการสุ่มตัวอย่างชั้นภูมิแบบเป็นสัดส่วนจากประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป และมีชื่อในทะเบียนราษฎรในพื้นที่เทศบาลเมืองบ้านกรด จำแนกตามหมู่บ้าน 11 หมู่บ้าน โดยใช้สูตร ดังนี้ จำนวนกลุ่มตัวอย่างประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป และมีชื่อในทะเบียนราษฎรในพื้นที่เทศบาลเมืองบ้านกรดจำแนกตามหมู่บ้าน = (จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด X จำนวนประชากรในแต่ละหมู่บ้าน)/จำนวนประชากรทั้งหมด เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม จำนวน 2 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา รายได้ โดยมีลักษณะคำตอบ

เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) และตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล โดยมีลักษณะคำตอบเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ดังนี้ ระดับ 5 (การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมากที่สุด) ระดับ 4 (การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก) ระดับ 3 (การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง) ระดับ 2 (การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย) และระดับ 1 (การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อยที่สุด) โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนค่าเฉลี่ย และแปลความหมาย ดังนี้ (ศิริชัย พงษ์วิชัย, 2545) คะแนนเฉลี่ย 4.21 - 5.00 (การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมากที่สุด) คะแนนเฉลี่ย 3.41 - 4.20 (การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก) คะแนนเฉลี่ย 2.61 - 3.40 (การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง) คะแนนเฉลี่ย 1.81 - 2.60 (การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย) และคะแนนเฉลี่ย 1.00 - 1.80 (การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อยที่สุด) ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยการนำไปตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ได้ค่า IOC เท่ากับ 0.67 - 1.00 จากนั้นจึงนำไปทดสอบความน่าเชื่อถือของแบบสอบถาม ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่าทั้งฉบับ เท่ากับ 0.965 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในช่วงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2569 สถิติการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว หากพบความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบเป็นรายคู่ด้วยวิธี Least Significant Difference (LSD)

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 11 คน ได้มาด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 กลุ่มสายงานผู้บริหารของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (นายกเทศมนตรีเมืองบ้านกรด และปลัดเทศบาลเมืองบ้านกรด) จำนวน 2 คน กลุ่มที่ 2 กลุ่มสายงานผู้ปฏิบัติงาน จำนวน 1 คน (นักวิเคราะห์นโยบายและแผน) กลุ่มที่ 3 กลุ่มประชาชน (ผู้เข้าร่วมประชาคม)จำนวน 5 คน และกลุ่มที่ 4 กลุ่มผู้นำชุมชน (ผู้นำชุมชนในพื้นที่เทศบาลเมืองบ้านกรด) จำนวน 3 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของภาษาเนื้อหา ประเด็นคำถาม การเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญในช่วงเดือนเมษายน พ.ศ. 2569 ซึ่งการวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้มีการตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูล (Validity) โดยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการจดบันทึกมาเรียบเรียงและตีความ ก่อนนำผลที่ได้กลับไปตรวจสอบกับผู้ให้ข้อมูลอีกครั้ง เพื่อยืนยันความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่ได้รับ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และสรุปภาพรวม

ผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ภาพรวมของระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.28, S.D. = .74) เมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.40, S.D. = .63) ประเด็นท่านมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาความต้องการของท่านให้เทศบาลเมืองบ้านกรด เพื่อนำไปพัฒนาหมู่บ้าน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด และค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ ท่านมีส่วนร่วมจัดลำดับความสำคัญของโครงการ/ กิจกรรม ในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น รองลงมา คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ($\bar{X}$ = 4.28, S.D. = .73) ประเด็นท่านมีส่วนร่วมสนับสนุนทรัพยากรเพื่อใช้ในการทำกิจกรรมพัฒนาชุมชน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด และค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ ท่านมีส่วนร่วมในการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ($\bar{X}$ = 4.27, S.D. = .86) ประเด็นท่านมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับงานด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด และค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ ท่านมีส่วนร่วมได้ผลประโยชน์จากโครงการด้านส่งเสริมคุณภาพชีวิต และด้านการมีส่วนร่วมในการ

ติดตามประเมินผล ($\bar{X}$ = 4.22, S.D. = .87) ประเด็นท่านมีส่วนร่วมในการตรวจสอบความโปร่งใสการบริหารงานของเทศบาลเมืองบ้านกรด มีค่าเฉลี่ยสูงสุด และค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ ท่านมีส่วนร่วมในการตรวจสอบข้อมูลผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

2. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 แสดงข้อมูลในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล n = 390

การมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น	ปัจจัยส่วนบุคคล									
	เพศ		อายุ		อาชีพ		ระดับการศึกษา		รายได้	
	F	ig.	F	ig.	F	ig.	F	ig.	F	ig.
การตัดสินใจ	3.08	.05*	9.58	.00*	15.16	.00*	11.74	.00*	7.88	.00*
การดำเนินการ	4.92	.01*	13.98	.00*	9.15	.00*	16.82	.00*	3.80	.01*
ผลประโยชน์	3.63	.03*	4.71	.01*	10.00	.00*	3.65	.01*	5.44	.00*
การติดตามประเมินผล	4.95	.01*	18.54	.00*	16.79	.00*	12.92	.00*	6.58	.00*

*ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

จากตารางที่ 1 พบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา และรายได้แตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด ในทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธี LSD ระหว่างเพศกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา n = 390

เพศ	การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด							
	การตัดสินใจ		การดำเนินการ		ผลประโยชน์		การติดตามประเมินผล	
	$\bar{X}$	คู่ที่ต่าง	$\bar{X}$	คู่ที่ต่าง	$\bar{X}$	คู่ที่ต่าง	$\bar{X}$	คู่ที่ต่าง
1. **ชาย**	4.41	1, 2 >3	4.39	1, 2 >3	4.55	1 > 2	4.42	1, 2 >3
2. **หญิง**	4.41		4.28		4.22		4.21	
3. **เพศทางเลือก**	3.97		3.69		4.19		3.60	

*ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

จากตารางที่ 2 พบว่า กลุ่มเพศชายและกลุ่มเพศหญิง มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ และด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล สูงกว่ากลุ่มเพศทางเลือก นอกจากนี้ กลุ่มเพศชายมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ สูงกว่ากลุ่มเพศหญิง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธี LSD ระหว่างอายุกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา n = 390

อายุ	การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น							
	การตัดสินใจ		การดำเนินการ		ผลประโยชน์		การติดตามประเมินผล	
	$\bar{X}$	คู่ที่ต่าง	$\bar{X}$	คู่ที่ต่าง	$\bar{X}$	คู่ที่ต่าง	$\bar{X}$	คู่ที่ต่าง
1. ต่ำกว่า 30 ปี	4.33	2 > 1,3	4.10	2 > 1, 3	4.31	1, 2 > 3	4.01	2 > 1, 3
2. 30 - 45 ปี	4.53		4.47		4.37		4.47	
3. 46 - 60 ปี	4.21		4.08		4.06		3.92	

*ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

จากตารางที่ 3 พบว่า กลุ่มอายุระหว่าง 30 - 45 ปี มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ และด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล สูงกว่ากลุ่มอายุต่ำกว่า 30 ปี และกลุ่มอายุระหว่าง 46 - 60 ปี นอกจากนี้ กลุ่มอายุต่ำกว่า 30 ปี และกลุ่มอายุระหว่าง 30 - 45 ปี มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ สูงกว่ากลุ่มอายุระหว่าง 46 - 60 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธี LSD ระหว่างอาชีพกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา n = 390

อาชีพ	การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น							
	การตัดสินใจ		การดำเนินการ		ผลประโยชน์		การติดตามประเมินผล	
	$\bar{x}$	คู่ที่ต่าง	$\bar{x}$	คู่ที่ต่าง	$\bar{x}$	คู่ที่ต่าง	$\bar{x}$	คู่ที่ต่าง
1. เกษตรกร	4.25	1 > 4	4.13	2, 3, 6, 7 > 4	4.28	1, 2, 3, 5, 6 > 4	4.15	1, 2, 3, 6, 7 > 4, 5
2. รับจ้างทั่วไป	4.50	1 < 6	4.28	1, 2, 3 < 6	4.15	2, 3, 7 < 5, 6	4.26	
3. ค้าขาย/ ธุรกิจส่วนตัว	4.40	2, 3, 6, 7 > 4, 5	4.13		4.16		4.17	1, 2, 3 < 6, 7
4. พนักงานบริษัทเอกชน	3.85		3.81		3.77		3.50	
5. นักเรียน/ นักศึกษา	4.00		4.25		4.75		3.40	
6. รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	4.62		4.56		4.63		4.54	
7. อื่น ๆ	4.47		4.33		4.11		4.76	

*ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

จากตารางที่ 4 พบว่า กลุ่มเกษตรกรมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจสูงกว่ากลุ่มพนักงานบริษัทเอกชน แต่น้อยกว่ากลุ่มรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ กลุ่มรับจ้างทั่วไป กลุ่มค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว กลุ่มรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ และกลุ่มอาชีพอื่น ๆ มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ สูงกว่ากลุ่มพนักงานบริษัทเอกชน และกลุ่มนักเรียน/นักศึกษา ส่วนกลุ่มรับจ้างทั่วไป กลุ่มค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว กลุ่มนักเรียน/นักศึกษา กลุ่มรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ และกลุ่มอาชีพอื่น ๆ มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการสูงกว่ากลุ่มพนักงานบริษัทเอกชน กลุ่มเกษตรกรกลุ่มรับจ้างทั่วไป และกลุ่มค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการน้อยกว่ากลุ่มรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มรับจ้างทั่วไป กลุ่มค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว กลุ่มนักเรียน/นักศึกษา และกลุ่มรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์สูงกว่ากลุ่มพนักงานบริษัทเอกชน นอกจากนี้ กลุ่มรับจ้างทั่วไป กลุ่มค้าขาย/ ธุรกิจส่วนตัว และกลุ่มอาชีพอื่น ๆ มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์น้อยกว่ากลุ่มนักเรียน/นักศึกษา และกลุ่มรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ ส่วนกลุ่มเกษตรกร กลุ่มรับจ้างทั่วไป กลุ่มค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว กลุ่มรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ และกลุ่มอาชีพอื่น ๆ มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลสูงกว่ากลุ่มพนักงานบริษัทเอกชน และกลุ่มนักเรียน/นักศึกษา โดยกลุ่มเกษตรกร กลุ่มรับจ้างทั่วไป กลุ่มค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลน้อยกว่ากลุ่มรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ และกลุ่มอาชีพอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธี LSD ระหว่างระดับการศึกษากับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา n = 390

ระดับการศึกษา	การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น							
	การตัดสินใจ		การดำเนินการ		ผลประโยชน์		การติดตามประเมินผล	
	$\bar{x}$	คู่ที่ต่าง	$\bar{x}$	คู่ที่ต่าง	$\bar{x}$	คู่ที่ต่าง	$\bar{x}$	คู่ที่ต่าง
1. ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	3.40	1, < 2, 3, 4, 5	2.85	1, < 2, 3, 4, 5	3.60	1, < 2, 3, 4, 5	2.72	1, < 2, 3, 4, 5
2. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	4.46	3, 5 > 4	4.35	2 < 4	4.35	2, 3, 4 < 5	4.36	2, 3, 4 < 5
3. ระดับ ปวส./อนุปริญญา	4.60		4.52	3, 5 > 4	4.30		4.48	
4. ระดับปริญญาตรี	4.32		4.20		4.23		4.11	
5. สูงกว่าระดับปริญญาตรี	4.82		4.86		4.95		4.71	

*ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

จากตารางที่ 5 พบว่า กลุ่มระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล น้อยกว่ากลุ่มระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ ปวช. หรือสูงกว่า นอกจากนี้ กลุ่มระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ ปวช. กลุ่มระดับ ปวส./ อนุปริญญา และกลุ่มระดับปริญญาตรี มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลน้อยกว่ากลุ่มที่การศึกษาสูงกว่าระดับปริญญาตรี ส่วนกลุ่มปวส./ อนุปริญญา และกลุ่มที่การศึกษาสูงกว่าระดับปริญญาตรี มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการสูงกว่ากลุ่มระดับปริญญาตรี และกลุ่มระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ ปวช. มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการน้อยกว่ากลุ่มที่การศึกษาสูงกว่าระดับปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05

ตารางที่ 6 เปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธี LSD ระหว่างรายได้กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา n = 390

รายได้	การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น							
	การตัดสินใจ		การดำเนินการ		ผลประโยชน์		การติดตามประเมินผล	
	$\bar{x}$	คู่ที่ต่าง	$\bar{x}$	คู่ที่ต่าง	$\bar{x}$	คู่ที่ต่าง	$\bar{x}$	คู่ที่ต่าง
1. ต่ำกว่า 5,000 บาท	5.00	1 > 2, 3, 4	5.00	1 > 2, 3, 4	5.00	1, 2 > 3, 4	5.00	1 > 2, 3, 4
2. 5,000-10,000 บาท	4.32	3 > 2, 4	4.33		4.47		4.27	2, 3 > 4
3. 10,001-20,000 บาท	4.49		4.26		4.21		4.28	
4. มากกว่า 20,000 บาท	4.19		4.17		4.10		3.90	

*ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

จากตารางที่ 6 พบว่า กลุ่มที่มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ฟและด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล สูงกว่ากลุ่มที่มีรายได้ตั้งแต่ 5,000 บาทขึ้นไป นอกจากนี้ กลุ่มที่มีรายได้

10,001 - 20,000 บาท มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ สูงกว่ากลุ่มที่มีรายได้ 5,000 - 10,000 บาท และกลุ่มที่มีรายได้มากกว่า 20,000 บาท ส่วนกลุ่มที่มีรายได้ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 10,000 บาท มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ สูงกว่ากลุ่มที่มีรายได้มากกว่า 10,000 บาท และ กลุ่มที่มีรายได้ 5,000 - 20,000 บาท มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล สูงกว่ากลุ่มที่มีรายได้มากกว่า 20,000 บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05

3. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 11 ท่าน ได้ทำการวิเคราะห์และสรุปภาพรวม โดยสามารถสรุปแนวทางการมีส่วนร่วมในแต่ละด้าน ดังนี้

3.1 ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกกลุ่มมีส่วนร่วมอย่างครอบคลุม ผ่านช่องทางที่หลากหลายทั้งออฟไลน์และออนไลน์ ดำเนินกระบวนการประชาคมอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ และครอบคลุมทุกภาคส่วน เปิดโอกาสให้ตัวแทนชุมชนมีส่วนร่วมตั้งแต่ระดับคณะกรรมการ ในระยะเริ่มต้น ควรสื่อสารข้อมูล รวมถึงข้อจำกัดด้านงบประมาณและกฎหมายอย่างชัดเจน เพื่อให้ประชาชนเข้าใจ และควรส่งเสริมการกระจายอำนาจ พร้อมใช้ข้อมูลเชิงสถิติร่วมกับความคิดเห็นของประชาชนในการตัดสินใจ

3.2 ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ตั้งแต่ต้นจนถึงการติดตามและประเมินผล พร้อมสื่อสารข้อมูลอย่างต่อเนื่องและชัดเจน มีการวางแผนร่วมกับประชาชน และกำหนดขั้นตอน งบประมาณ และแนวทางที่ชัดเจนเพื่อให้ดำเนินการได้จริง กำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ และควรส่งเสริมให้ทุกกลุ่มวัยเข้ามามีส่วนร่วมผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย

3.3 ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ควรมุ่งพัฒนาให้ประชาชนทุกกลุ่มและทุกพื้นที่ได้รับประโยชน์อย่างทั่วถึง เป็นธรรม และลดความเหลื่อมล้ำ โดยควรเปิดเผยข้อมูลการจัดสรรอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ และสื่อสารให้ประชาชนเข้าใจอย่างชัดเจน ควบคู่กับการคำนึงถึงข้อจำกัดด้านงบประมาณและกฎหมาย รวมถึงการจัดลำดับความสำคัญอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ควรกำหนดหลักเกณฑ์การกระจายผลประโยชน์ที่ชัดเจนโดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์

3.4 ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล ควรดำเนินการอย่างโปร่งใส เปิดเผยข้อมูลและตรวจสอบได้ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชน โดยควรเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นเพื่อนำไปปรับปรุงการดำเนินงาน ควบคู่กับการมีระบบติดตามและประเมินผลที่เป็นรูปธรรมและมีตัวชี้วัดที่เหมาะสม นอกจากนี้ ควรพัฒนาช่องทางการติดตามและการสื่อสารที่หลากหลาย พร้อมรายงานผลอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ประชาชนรับทราบข้อมูล

อภิปรายผล

ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. จากผลการวิจัยพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด อาจเป็นเพราะมาจากการที่เทศบาลมีการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ เช่น การจัดเวทีประชาคม การเปิดรับฟังความคิดเห็น และการสร้างช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและมีโอกาสแสดงความคิดเห็นได้อย่างทั่วถึง ส่งผลให้ประชาชนเกิดความตระหนักในบทบาทของตนเองและเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของ แก้วตา ยาวะโนภาส พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหีบ อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (แก้วตา ยาวะโนภาส, 2566) โดยผลการวิจัยครั้งนี้พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล จัดอยู่ในระดับมากที่สุด อาจเป็นเพราะมาจากการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้า

มามีบทบาทในการตรวจสอบ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การบริหารงานของเทศบาลมีความโปร่งใส มีประสิทธิภาพ และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้ดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของ แก้วตา ยาวะโนภาส พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหีบ อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลอยู่ในระดับมากที่สุด (แก้วตา ยาวะโนภาส, 2566)

2. เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ผลการวิจัยพบว่า

2.1 กลุ่มเพศชายและกลุ่มเพศหญิง มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ และด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล สูงกว่ากลุ่มเพศทางเลือก อาจเป็นเพราะประชาชนในแต่ละกลุ่มเพศมีความสนใจที่จะเข้าร่วมการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลในแต่ละด้านต่างกันไป ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของ แก้วตา ยาวะโนภาส พบว่า ประชาชนที่มีเพศแตกต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหีบ อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลไม่แตกต่างกัน (แก้วตา ยาวะโนภาส, 2566)

2.2 กลุ่มอายุระหว่าง 30 - 45 ปี มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด ในทุกด้านสูงกว่ากลุ่มอายุระหว่าง 46 - 60 ปี อาจเป็นเพราะประชาชนในวัยทำงานตอนกลางมีความคุ้นเคยกับกระบวนการชุมชนที่มากกว่า สามารถเข้าถึงข้อมูลและช่องทางการมีส่วนร่วมได้สะดวก อีกทั้งมีความตระหนักถึงความสำคัญของการตัดสินใจและการดำเนินงานของชุมชน รวมทั้งสนใจในการติดตามผลและประเมินความคุ้มค่าของโครงการที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของตนและครอบครัว ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของ จุติพร มาเพิ่มผล พบว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งควายกิน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ไม่แตกต่างกัน (จุติพร มาเพิ่มผล, 2566)

2.3 กลุ่มอาชีพรับจ้างทั่วไป กลุ่มค้าขาย/ ธุรกิจส่วนตัว และกลุ่มรับราชการ/ รัฐวิสาหกิจ มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด ในทุกด้านสูงกว่ากลุ่มพนักงานบริษัทเอกชน อาจเป็นเพราะประชาชนที่ประกอบอาชีพพนักงานเอกชน อาจมีข้อจำกัดด้านเวลาและความสะดวกในการเข้าร่วมกิจกรรม ทำให้ระดับการมีส่วนร่วมในทุกด้านต่ำกว่า สอดคล้องกับผลการวิจัยของ แก้วตา ยาวะโนภาส พบว่า ประชาชนที่มีอาชีพแตกต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหีบ อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจแตกต่างกัน (แก้วตา ยาวะโนภาส, 2566)

2.4 กลุ่มที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด ในทุกด้านน้อยกว่ากลุ่มที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. หรือสูงกว่า อาจเป็นเพราะประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าอาจเผชิญข้อจำกัดด้านความเข้าใจในขั้นตอนการมีส่วนร่วม ทำให้การเข้าร่วมกิจกรรม การเสนอความคิดเห็น หรือการติดตามผลโครงการทำได้ยากกว่า สอดคล้องกับผลการวิจัยของ แก้วตา ยาวะโนภาส พบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหีบ อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์แตกต่างกัน (แก้วตา ยาวะโนภาส, 2566)

2.5 กลุ่มที่มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด ในทุกด้านสูงกว่ากลุ่มที่มีรายได้ 10,001 - 20,000 บาท และกลุ่มที่มีรายได้มากกว่า 20,000 บาท อาจเป็นเพราะประชาชนรายได้ต่ำมีแรงจูงใจและความจำเป็นในการเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาชุมชนมากกว่า เพื่อให้สามารถเข้าถึงโครงการและกิจกรรมที่สนับสนุนคุณภาพชีวิตของตนเองและครอบครัว จึงให้ความสำคัญต่อการเข้าร่วมเวทีประชาคม

การเสนอความคิดเห็น และการติดตามประเมินผล เพื่อให้โครงการที่ดำเนินการสอดคล้องกับความต้องการและสามารถสร้างผลประโยชน์ได้จริง ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของ แก้วตา ยาวะโนภาส พบว่า ประชาชนที่มีรายได้แตกต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหีบ อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทุกด้านไม่แตกต่างกัน (แก้วตา ยาวะโนภาส, 2566)

3. แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากผลการศึกษาสามารถอภิปรายผลแนวทางการพัฒนาในแต่ละด้าน ดังนี้

3.1 ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อาจเป็นเพราะการเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกกลุ่มมีส่วนร่วมผ่านช่องทางหลากหลาย พร้อมมีกระบวนการประชาคมที่โปร่งใส ช่วยสร้างความเข้าใจและความยอมรับในกระบวนการตัดสินใจได้เป็นอย่างดี มีการสื่อสารข้อมูลและข้อจำกัดด้านงบประมาณอย่างชัดเจน ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนการกระจายอำนาจและการใช้ข้อมูลเชิงสถิติร่วมกับความคิดเห็นของประชาชน ช่วยให้การตัดสินใจมีความสมดุลยิ่งขึ้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Kusmayadi, C. R. K. et al. พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนมีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จของการพัฒนาหมู่บ้านให้มีความยั่งยืนและสอดคล้องกับความต้องการของคนในพื้นที่ กระบวนการที่ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วม ได้แก่ การเข้าร่วมเวทีประชาคมและการประชุมวางแผนพัฒนาหมู่บ้าน ส่งผลให้เกิดความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และคุณภาพของงานพัฒนาเพิ่มขึ้น (Kusmayadi, C. R. K. et al., 2024)

3.2 ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ อาจเป็นเพราะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานตั้งแต่การวางแผนไปจนถึงการติดตามและประเมินผล ช่วยสร้างความโปร่งใส ความเข้าใจ และความรับผิดชอบร่วมกัน การกำหนดขั้นตอน งบประมาณ และแนวทางที่ชัดเจน รวมถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมที่เป็นระบบ ทำให้การดำเนินงานมีความเป็นระเบียบและสามารถประเมินผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การส่งเสริมให้ทุกกลุ่มวัยเข้ามามีส่วนร่วมผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย พร้อมการสร้างแรงจูงใจ เช่น การยกย่องหรือให้รางวัล ช่วยกระตุ้นการมีส่วนร่วมและเสริมสร้างความยั่งยืนของโครงการ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Kusmayadi, C. R. K. et al. พบว่า การพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิผลจึงจำเป็นต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอนของโครงการ และลดอุปสรรคให้ได้มากที่สุด (Kusmayadi, C. R. K. et al., 2024)

3.3 ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ อาจเป็นเพราะการมีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ที่โปร่งใส เปิดเผยข้อมูล และตรวจสอบได้ เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเป็นธรรม ลดความเหลื่อมล้ำ และเพิ่มความเข้าใจของประชาชน การกำหนดหลักเกณฑ์และลำดับความสำคัญอย่างชัดเจน พร้อมใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ ทำให้การกระจายผลประโยชน์มีประสิทธิภาพและสามารถประเมินผลได้อย่างชัดเจน การส่งเสริมให้ประชาชนทุกกลุ่มมีส่วนร่วมในการกำหนดและบริหารจัดการผลประโยชน์ ช่วยให้โครงการตอบสนองความต้องการพื้นที่จริง พร้อมกับการเน้นโครงการที่สร้างรายได้และเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจ ทำให้ผลลัพธ์เป็นรูปธรรมและยั่งยืนต่อชุมชน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ณัฐวรรณ เพียรหมอ พบว่า ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ทราบล่วงหน้า ควรสื่อสารเพื่อให้ทราบว่าผลประโยชน์ที่ได้รับมีผลต่อการดำรงชีวิตของประชาชนอย่างมาก (ณัฐวรรณ เพียรหมอ, 2564)

3.4 ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล อาจเป็นเพราะการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลที่โปร่งใส เปิดเผยข้อมูล และตรวจสอบได้ เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นและความน่าเชื่อถือของโครงการ การเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วม ตั้งแต่การลงพื้นที่จริงจนถึงตัวแทนชุมชนมีส่วนช่วยให้การประเมินสะท้อนความต้องการและบริบทของพื้นที่อย่างแท้จริง การใช้ระบบติดตามที่ชัดเจนพร้อมตัวชี้วัด และการสื่อสารผ่านช่องทางหลากหลาย ทำให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลและมีส่วนร่วมได้สะดวกมากขึ้น และในประเด็นการประเมินผลลัพธ์เชิงรูปธรรม เช่น รายได้หรือคุณภาพชีวิตของประชาชน ช่วยสะท้อนความสำเร็จของโครงการและนำไปสู่การปรับปรุงและวางแผนพัฒนาต่อเนื่องได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Alamoudi, A. K. et al. พบว่า ภาครัฐควรสร้างกลไกที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมที่แท้จริง โดยเน้นการ

เปิดเผยข้อมูล การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ และการมีช่องทางที่ประชาชนสามารถเข้ามามีบทบาทในทุกขั้นตอนของการพัฒนาได้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง (Alamoudi, A. K. et al., 2023)

องค์ความรู้ใหม่

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นกระบวนการเชิงวงจร (Participatory Cycle) ที่ประกอบด้วย 4 มิติหลัก ซึ่งเชื่อมโยงต่อเนื่องกันตั้งแต่การสะท้อนปัญหาและความต้องการของประชาชนซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการกำหนดทิศทางการพัฒนา ต่อเนื่องสู่การมีส่วนร่วมในการดำเนินการผ่านการลงมือปฏิบัติและการสนับสนุนทรัพยากรในชุมชน อันนำไปสู่การได้รับและร่วมสร้างผลประโยชน์ โดยเฉพาะด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน ทั้งนี้ ประชาชนยังมีบทบาทสำคัญในการติดตามและตรวจสอบการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างความโปร่งใสและความรับผิดชอบในการบริหารงาน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของการพัฒนาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมที่มุ่งสู่ความยั่งยืนอย่างเป็นระบบ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กระบวนการเชิงวงจรของการมีส่วนร่วมในภาคประชาชนต่อการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย ดังนี้ 1) ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 2) ประชาชนที่มีเพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา และรายได้แตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05 เมื่อเปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธี LSD พบความแตกต่าง ดังเช่น กลุ่มอายุระหว่าง 30 - 45 ปี มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด ในทุกด้านสูงกว่ากลุ่มอายุระหว่าง 46 - 60 ปี นอกจากนี้ แนวทางต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น พบว่า 1) ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกกลุ่มมีส่วนร่วมในการตัดสินใจผ่านช่องทางที่หลากหลาย 2) ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนอย่างเป็นระบบ 3) ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ควรกำหนดหลักเกณฑ์การกระจายผลประโยชน์ที่เข้าถึงทุกกลุ่มประชาชน และ 4) ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล ควรมีการรายงานผลโครงการต่าง ๆ ให้ประชาชนได้รับทราบอย่างทั่วถึง ข้อเสนอแนะจากการวิจัย เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปใช้ในเทศบาลเมืองบ้านกรดต่อไป มีดังนี้ 1) ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยจัดเวทีประชาคมและใช้ช่องทางออนไลน์เพื่อเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง 2) ควรสนับสนุนให้ประชาชนมีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมและร่วมสนับสนุนทรัพยากรในชุมชนให้มีความสมบูรณ์ทุกพื้นที่ 3) ควรมีการบูรณาการความร่วมมือระหว่างเทศบาลและประชาชนในการปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบให้เป็นพื้นที่สีเขียว และ 4) ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถตรวจสอบถึงความโปร่งใส

การบริหารงานของเทศบาลได้ตลอดเวลา ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป มีดังนี้ จากผลการวิจัย พบความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด ดังนั้น ควรศึกษารูปแบบการส่งเสริมการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับลักษณะประชากรที่แตกต่างกัน เพื่อให้การมีส่วนร่วมมีความครอบคลุมและลดความเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่ม นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้นำประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุดในแต่ละด้านการมีส่วนร่วมมาจัดทำข้อเสนอแนะ ดังนี้ 1) ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลให้ประชาชนมีส่วนร่วมจัดลำดับความสำคัญของโครงการ/ กิจกรรม ในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด 2) ควรศึกษาความสำคัญของภาคประชาชนในการมีส่วนร่วมประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด 3) ควรศึกษาความต้องการของประชาชนที่มีต่อโครงการด้านส่งเสริมคุณภาพชีวิตของเทศบาลเมืองบ้านกรด และ 4) ควรศึกษามุมมองของภาคประชาชนที่ต้องการเข้ามาร่วมตรวจสอบข้อมูลผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากโครงการต่าง ๆ ของเทศบาล

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2564). แนวทางการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงมหาดไทย.

กาญจนา กันหมุด. (10 ก.พ. 2569). มุมมองต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (นภารัตน์ ไวยวิเชียร, ผู้สัมภาษณ์)

แก้วตา ยาวะโนภาส. (2566). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหีบ อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. ใน สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

จุติพร มาเพิ่มผล. (2566). ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งควายกิน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง. ใน สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยบูรพา.

ณัฐวรรณ เพียรหมอ. (2564). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลนากลาง อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา. ใน สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช.

นราธร ทองมี. (11 ก.พ. 2569). มุมมองต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลเมืองบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (นภารัตน์ ไวยวิเชียร, ผู้สัมภาษณ์)

พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542. (2542). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 116 ตอนที่ 113 ก หน้า 1-18. (11 พฤศจิกายน 2542).

ศิริชัย พงษ์วิชัย. (2545). การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยคอมพิวเตอร์. (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักทะเบียนท้องถิ่นเทศบาลเมืองบ้านกรด. (2568). รายงานสถิติข้อมูลประชาชนอายุตั้งแต่ 18 ขึ้นไป ณ วันที่ 26 กันยายน 2568. พระนครศรีอยุธยา: สำนักทะเบียนท้องถิ่นเทศบาลเมืองบ้านกรด.

Alamoudi, A. K. et al. (2023). The impact of citizens' participation level on smart sustainable cities outcomes: Evidence from Saudi Arabia. Buildings, 13(2), 343. https://doi.org/10.3390/buildings13020343.

Kusmayadi, C. R. K. et al. (2024). Community participation in village development: Social reality study in the village development process in Wandanpuro Village, Bululawang District, Malang Regency. International Journal of Research in Social Science and Humanities (IJRSS), 5(6), 124-145.

Nabatchi, T. & Leighninger, M. (2015). Public participation for 21st century democracy. New York: John Wiley & Sons.

Yamane, T. (1973). Statistics: An introductory analysis. New York: Harper & Row.

บทความวิจัย

การบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ของสำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา*

QUALITY MANAGEMENT OF VEHICLE TAX PAYMENT SERVICES AT PROVINCIAL LAND TRANSPORT OFFICE OF AYUTTHAYA

ไววิทย์ หามนตรี, อภิชาติ พานสุวรรณ*

Waiwit Hamontee, Apichat Pansuwan*

หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา พระนครศรีอยุธยา ประเทศไทย

Master of Public Administration, Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Phra Nakhon Si Ayutthaya, Thailand

*Corresponding author E-mail: apichat_asm@hotmail.com

*Tel: 094-978-2426

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของผู้ใช้บริการต่อการบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ของสำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้ใช้บริการต่อการบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ของสำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา รูปแบบการวิจัยแบบผสมผสาน แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้ใช้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ของสำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 385 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามซึ่งใช้กรอบแนวคิดวงจรเดมมิ่ง (PDCA) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว และขั้นตอนที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 11 คน คัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ซึ่งใช้กรอบแนวคิดวงจรเดมมิ่ง (PDCA) วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) ระดับความคิดเห็นของผู้ใช้บริการต่อการบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) ผู้ใช้บริการที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ไม่แตกต่างกัน และ 3) แนวทางการบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ของสำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า 1) ควรมีการจัดอบรมเจ้าหน้าที่ด้านการบริการเพื่อพัฒนาศักยภาพเกี่ยวกับทักษะในการทำงานอย่างต่อเนื่อง 2) ควรกำหนดนโยบายพัฒนาคุณภาพการให้บริการอย่างต่อเนื่อง และ 3) ควรสร้างระบบติดตามผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่และประเมินผลคุณภาพบริการอย่างเป็นระบบ

คำสำคัญ: การบริหาร, คุณภาพการให้บริการ, วงจรบริหารงานคุณภาพ, การชำระภาษีรถยนต์, สำนักงานขนส่งจังหวัด

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the level of opinions among customers toward quality management of vehicle tax payment services at Provincial Land Transport Office of Ayutthaya, 2) to compare the opinions of customers toward quality management of vehicle

* Received 24 April 2026; Revised 7 May 2026; Accepted 17 May 2026

tax payment services classified by personal data, and 3) to propose the quality management of vehicle tax payment services at Provincial Land Transport Office of Ayutthaya. The study was divided into 2 steps. The first step was quantitative research, the sample group included 385 people who used the tax payment services at Provincial Land Transport Office of Ayutthaya. The research instrument used was a questionnaire based on the Deming cycle (PDCA) framework. The statistical tools used for data analysis were percentage, mean, standard deviation, and one - way ANOVA. And the second step was qualitative research, the key informants included 11 people selected by purposive sampling method. The research instrument was a semi - structured interview based on the Deming cycle (PDCA) framework.and the data was analyzed by content analysis. The results of the research were as follows: 1) overall, the level of customers' opinions regarding quality management of vehicle tax payment services was at a high level, 2) there was no significant difference in opinions among customers with different genders, ages, education levels, occupations, and incomes regarding the quality management of vehicle tax payment services, and 3) there were various the quality management of vehicle tax payment services program at Provincial Land Transport Office of Ayutthaya found that 1) continuous training programs should be provided for staff to enhance their service competencies and work - related skills; 2) policies for continuous service quality improvement should be systematically formulated and implemented; and 3) a comprehensive performance monitoring and evaluation system should be established to systematically assess staff performance and service quality.

Keywords: Management, Service Quality, PDCA Cycle, Vehicle Tax Payment, Provincial Land Transport Office

บทนำ

ในยุคของการปฏิรูประบบราชการและการพัฒนาประเทศสู่รัฐบาลดิจิทัล (Digital Government) การบริการสาธารณะของภาครัฐถูกคาดหวังให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างรวดเร็ว โปร่งใส และมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการด้านเอกสารและธุรกรรมต่าง ๆ เช่น สำนักงานขนส่งจังหวัด ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการจดทะเบียนรถ การตรวจสอบเอกสารสิทธิ์ของรถ และการจัดเก็บภาษีรถยนต์ประจำปีให้กับภาครัฐ การให้บริการที่ล่าช้า ซับซ้อน หรือไม่เป็นระบบ ย่อมส่งผลต่อความเชื่อมั่นและความพึงพอใจของประชาชนที่มารับบริการโดยตรง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2565)

บริบทของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นจังหวัดเศรษฐกิจสำคัญ มีการเติบโตทางอุตสาหกรรม การคมนาคม และการขนส่ง ซึ่งเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ส่งผลให้มีการใช้รถยนต์และรถจักรยานยนต์จำนวนมากในพื้นที่ ในช่วงเดือนเมษายน พ.ศ. 2569 ที่ผ่านมา มีผู้เข้ามาใช้บริการเกี่ยวกับการชำระภาษีของรถประเภทต่าง ๆ ณ สำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีจำนวน 5,857 คน (สุพิชญา ตุริตะ, 2569) ขณะที่ข้อมูลรวมทั้งประเทศพบว่าทั่วประเทศไทยมีการจดทะเบียนรถยนต์มากกว่า 45 ล้านคัน ณ ปี 2568 ซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการจดทะเบียน EV และรถใหม่ที่เติบโตตลอดปี (กรุงเทพธุรกิจ, 2568) สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่าในระดับจังหวัดที่มีสภาพเมืองและชุมชนหนาแน่นอย่างพระนครศรีอยุธยา ย่อมมีปริมาณรถยนต์ จดทะเบียนสูงตามไปด้วย ซึ่งเพิ่มปริมาณงานให้กับสำนักงานขนส่งในเรื่องการจดทะเบียน การต่ออายุภาษี และบริการด้านทะเบียนต่าง ๆ

ช่องทางการให้บริการของสำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้บริการเกี่ยวกับรถยนต์และภาษีที่เกี่ยวข้องหลายช่องทาง ช่องทางการบริการที่สำนักงานขนส่งโดยตรง การจดทะเบียนรถใหม่และรถโอน การต่อภาษีประจำปี การออกป้ายทะเบียนและเอกสาร กรมการขนส่งทางบก ระบบออนไลน์ของกรมการขนส่งทางบก ระบบ e - Service สำหรับต่อภาษีออนไลน์ และบริการอื่น ๆ ผ่านเว็บของกรมการขนส่งทางบกการประมูลทะเบียนรถเลขสวยออนไลน์ผ่านเว็บไซต์ tabienrod.com ช่องทางพิเศษ/ อัตโนมัติ แอปพลิเคชัน Pao Tang ซึ่งให้บริการจ่ายภาษีรถยนต์ผ่านมือถือ พร้อมแสดงสติ๊กเกอร์ภาษีแบบดิจิทัลก่อนส่งของจริง ตู้บริการอัตโนมัติ (Kiosk) ในศูนย์บริการร่วมคมนาคม เพื่อชำระภาษีและบริการอื่น ๆ แบบ self - service ซึ่งการดำเนินงานผ่านช่องทางออนไลน์ต่าง ๆ สอดคล้องกับแผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ. 2566 - 2570 ประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์หลัก ได้แก่ ยกระดับการเปลี่ยนผ่านดิจิทัลภาครัฐ (Digital Transformation) พัฒนาบริการที่สะดวกและเข้าถึงง่าย (Smart Service): เน้นการบริการแบบบูรณาการที่ประชาชนเป็นศูนย์กลาง ผ่านแพลตฟอร์มต่าง ๆ เช่น แอปฯ ทางรัฐส่งเสริมการมีส่วนร่วมและความโปร่งใส (Openness & Participation): เปิดเผยข้อมูลภาครัฐ (Open Data) และสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนยกระดับกำลังคนดิจิทัล (Digital Capability) โดยมีเป้าหมายสำคัญเพื่อลดขั้นตอนการบริการประชาชน เพิ่มความโปร่งใส และเปลี่ยนรูปแบบบริการสู่ดิจิทัลเต็มรูปแบบ (สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล, 2566) จะเห็นได้ว่างานบริการชำระภาษีรถยนต์ของกรมการขนส่งทางบกจึงถูกพัฒนาเป็นระบบออนไลน์มากยิ่งขึ้น เพื่อลดขั้นตอนและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน หากมองในประเด็นผลกระทบต่อภาระงานด้านการรับชำระภาษี พบว่าการมีรถยนต์จำนวนมากในพื้นที่ส่งผลให้ปริมาณการรับชำระภาษีเพิ่มขึ้นมาก โดยเฉพาะในช่วงสิ้นปีและก่อนวันครบกำหนดภาษีประจำปี แม้จะมีช่องทางการชำระอัตโนมัติและออนไลน์ให้บริการ แต่สำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ยังพบว่า ผู้ใช้บริการบางส่วนยังไม่คุ้นชินกับระบบออนไลน์ มีผู้ใช้จำนวนหนึ่งต้องการติดต่อบริการด้วยตนเองที่สำนักงาน ปัญหาทางเทคนิคระบบออนไลน์บางครั้งเกิดความล่าช้าหรือการเชื่อมต่อไม่เสถียร การสื่อสารและการให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับช่องทางใหม่ ยังไม่ครอบคลุมทั้งหมด ส่งผลให้คิวการให้บริการที่สำนักงานยังคงยาวในบางช่วงเวลา และเจ้าหน้าที่ยังต้องจัดการงานบริการเอกสารและคำร้องหลายรูปแบบควบคู่กันไป

จากการศึกษางานวิจัยต่าง ๆ ที่ผ่านมา มุ่งศึกษาความพึงพอใจหรือการใช้เทคโนโลยีในการชำระภาษีรถยนต์ของผู้ใช้บริการเป็นหลัก แต่ยังขาดการศึกษาที่มุ่งวิเคราะห์การบริหารคุณภาพการให้บริการโดยใช้กรอบแนวคิดวงจรเดมมิ่ง หรือ PDCA Cycle (Deming, W. E., 1986) ในกระบวนการชำระภาษีรถยนต์โดยเฉพาะในระดับสำนักงานขนส่งจังหวัด ซึ่งงานวิจัยนี้จึงเข้ามาเติมเต็มช่องว่างดังกล่าว ฉะนั้นผู้วิจัยเลือกใช้ PDCA (Plan - Do - Check - Act) เนื่องจากเป็นวัฏจักรการบริหารที่ช่วยพัฒนางานบริการให้มีคุณภาพและต่อเนื่อง ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) วางแผน (Plan) เป็นการวางแผนปรับปรุงบริการ เช่น วิเคราะห์งานบริการเดิมและกำหนดเป้าหมาย 2) ดำเนินการ (Do) ลงมือปฏิบัติตามแผน เช่น ปรับระบบออนไลน์–จัดอบรมให้เจ้าหน้าที่ 3) ตรวจสอบผล (Check) ตรวจสอบผล เช่น เทียบคิวบริการ ลดเวลา รวบรวมความเห็น และ 4) ปรับปรุงแก้ไข (Act) ทำการแก้ไขปรับปรุงงานบริการอย่างต่อเนื่องพร้อมยกระดับระบบ เหตุผลที่เลือกใช้ PDCA เพื่อให้การบริการมีระบบและชัดเจนยิ่งขึ้น สำหรับติดตามผลการให้บริการอย่างเป็นรูปธรรม คำนึงถึงมาตรฐานการบริการที่จับต้องได้ ลดเวลารอคอยและเพิ่มความพึงพอใจของผู้รับบริการ รับมือกับปริมาณงานที่เพิ่มขึ้นอย่างเป็นระบบ ผลลัพธ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการใช้ PDCA บริการมีประสิทธิภาพมากขึ้น เวลารอคอยลดลง ระบบออนไลน์และช่องทางบริการอัตโนมัติถูกนำมาใช้ได้จริงและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เจ้าหน้าที่มีแนวทางปฏิบัติที่ชัด และมีการวัดผลงานที่เป็นรูปธรรม ประชาชนมีความพึงพอใจในการใช้บริการมากขึ้นการจัดคิวและจัดสรรงานระหว่างช่องทางต่าง ๆ มีความเหมาะสม สอดคล้องกับณัฏฐ์ณพัชร์ อ่อนตาม กล่าวว่า กระบวนการบริหาร PDCA หรือวงจร Deming เป็นวงจรการบริหารที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างหลากหลาย นับตั้งแต่การบริหารกิจการต่าง ๆ การดำเนินชีวิตของบุคคลให้ประสบความสำเร็จ การทำงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (ณัฏฐ์ณพัชร์ อ่อนตาม,

2562) ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ของสำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อให้การบริการมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บริการ รวมถึงสร้างแนวทางปฏิบัติที่เป็นแบบแผนและนำไปประยุกต์ใช้กับภารกิจอื่น ๆ ภายในหน่วยงานได้อีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของผู้ใช้บริการต่อการบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ของสำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้ใช้บริการต่อการบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ของสำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
3. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ของสำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของผู้ใช้บริการต่อการบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ของสำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้ใช้บริการต่อการบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ของสำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้ใช้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ของสำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ใช้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ของสำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 385 คน โดยผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรของคอชแรน (Cochran, W. G., 1977) กำหนดค่าความเชื่อมั่น 95% และความคลาดเคลื่อนเท่ากับ .05 โดยสุ่มตัวอย่างแบบอย่างง่ายจากกลุ่มผู้ที่เข้ามาใช้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์และได้รับบัตรคิวหมายเลขคี่เท่านั้น ณ สำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ โดยมีลักษณะคำตอบเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ของสำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยาซึ่งใช้กรอบแนวคิดวงจรเดมมิ่ง (PDCA) ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านวางแผน (Plan) ด้านดำเนินการ (Do) ด้านตรวจสอบผล (Check) และด้านปรับปรุงแก้ไข (Act) โดยมีลักษณะคำตอบเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามแบบวิธีการของลิเคิร์ท ดังนี้ 5 เท่ากับ มากที่สุด 4 เท่ากับ มาก 3 เท่ากับ ปานกลาง 2 เท่ากับ น้อย และ 1 เท่ากับ น้อยที่สุด โดยแปลความหมายสำหรับการวัดระดับคะแนนเฉลี่ยของแบบสอบถามตอนที่ 2 ออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้ (ศิริชัย พงษ์วิชัย, 2558)

คะแนนเฉลี่ย	แปลความหมาย
4.21 - 5.00	ความคิดเห็นต่อการบริหารคุณภาพการให้บริการอยู่ในระดับมากที่สุด
3.41 - 4.20	ความคิดเห็นต่อการบริหารคุณภาพการให้บริการอยู่ในระดับมาก
2.61 - 3.40	ความคิดเห็นต่อการบริหารคุณภาพการให้บริการอยู่ในระดับปานกลาง
1.81 - 2.60	ความคิดเห็นต่อการบริหารคุณภาพการให้บริการอยู่ในระดับน้อย
1.00 - 1.80	ความคิดเห็นต่อการบริหารคุณภาพการให้บริการอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือได้ค่า IOC เท่ากับ 0.84 และค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่า เท่ากับ 0.915 ทำการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม ณ สำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งแต่วันที่ 9 - 18 มีนาคม พ.ศ. 2569 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว

ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ของสำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 11 คน ได้มาด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสายงานผู้บริหารของสำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 4 คน กลุ่มสายงานผู้ปฏิบัติงาน จำนวน 3 คน และกลุ่มประชาชนที่เป็นผู้ใช้บริการ จำนวน 4 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างซึ่งใช้กรอบแนวคิดวงจรเดมมิ่ง (PDCA) ผู้วิจัยทำการสร้างข้อมูลในแบบสัมภาษณ์โดยใช้กรอบแนวคิดข้างต้นประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านวางแผน (Plan) ด้านดำเนินการ (Do) ด้านตรวจสอบผล (Check) และด้านปรับปรุงแก้ไข (Act) ซึ่งทำข้อมูลคู่ขนานกับขั้นตอนที่ 1 เพื่อทราบถึงความคิดเห็นเชิงลึกที่มีความหลากหลายของแต่ละกลุ่มผู้ให้ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาระดับความคิดเห็นของผู้ใช้บริการต่อการบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ของสำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็นของผู้ใช้บริการต่อการบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ของสำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (n = 385)

การบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์	$\bar{x}$	S.D.	การแปลผล
1. ด้านวางแผน (Plan)	4.22	.50	มากที่สุด
2. ด้านดำเนินการ (Do)	3.96	.66	มาก
3. ด้านตรวจสอบผล (Check)	4.06	.64	มาก
4. ด้านปรับปรุงแก้ไข (Act)	3.97	.66	มาก
ภาพรวม	**4.05**	**.52**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับความคิดเห็นของผู้ใช้บริการต่อการบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ของสำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.05, S.D. = .52) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านวางแผน (Plan) ($\bar{x}$ = 4.22, S.D. = .50) รองลงมา คือ ด้านตรวจสอบผล (Check) ($\bar{x}$ = 4.06, S.D. = .64) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ ด้านดำเนินการ (Do) ($\bar{x}$ = 3.96, S.D. = .66)

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้ใช้บริการต่อการบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ของสำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้ใช้บริการต่อการบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ของสำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ปัจจัยส่วนบุคคล	การบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์							
	ด้านวางแผน		ด้านดำเนินการ		ด้านตรวจสอบผล		ด้านปรับปรุงแก้ไข	
	ค่า F	Sig.	ค่า F	Sig.	ค่า F	Sig.	ค่า F	Sig.
เพศ	1.03	.36	.10	.90	1.08	.34	.33	.72
อายุ	.19	.90	1.25	.29	1.59	.19	2.31	.08
ระดับการศึกษา	1.49	.19	1.80	.11	.71	.62	1.70	.13
อาชีพ	1.73	.11	1.07	.38	.72	.64	1.33	.24
รายได้	1.50	.19	.78	.57	.90	.48	1.08	.37

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

จากตารางที่ 2 พบว่า ผู้ใช้บริการที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ของสำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านวางแผน (Plan) ด้านดำเนินการ (Do) ด้านตรวจสอบผล (Check) และด้านปรับปรุงแก้ไข (Act) ไม่แตกต่างกัน

3. แนวทางการบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ของสำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีแนวทาง ดังนี้

ด้านวางแผน (Plan) ควรกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดที่ชัดเจน เช่น ระยะเวลาในการให้บริการและระดับความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ เพื่อใช้เป็นกรอบในการดำเนินงาน ควรมีการวิเคราะห์ข้อมูลสถิติย้อนหลังเพื่อคาดการณ์ปริมาณผู้ใช้บริการ และนำมาใช้ในการจัดสรรทรัพยากรให้เหมาะสม ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น รวมถึงนำข้อร้องเรียนมาปรับปรุงแผนงานให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บริการ ควรให้ความสำคัญกับการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ เช่น ระบบจองคิวล่วงหน้าและระบบฐานข้อมูล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการ ควรมีการกำหนดขั้นตอนและมาตรฐานการปฏิบัติงานที่ชัดเจน รวมถึงการลดขั้นตอนและเอกสารที่ไม่จำเป็น และเพิ่มช่องทางการให้บริการเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชน

ตัวอย่างการให้คำสัมภาษณ์ด้านวางแผน (Plan) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังเช่น

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 1 ให้ข้อมูลว่า

“...ควรกำหนดเป้าหมายการให้บริการที่ชัดเจน เช่น ระยะเวลาการให้บริการแต่ละขั้นตอน รวมถึงการวิเคราะห์ปริมาณผู้ใช้บริการในแต่ละช่วงเวลา เพื่อนำมาจัดสรรบุคลากรให้เหมาะสม และควรมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการวางแผน เช่น ระบบจองคิวล่วงหน้าผ่านแอปพลิเคชันต่าง ๆ ได้...” (หัวหน้าฝ่ายทะเบียนรถและเจ้าพนักงานขนส่งชำนาญงาน, 2569)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 2 ให้ข้อมูลว่า

“...ควรเน้นการคาดการณ์ความต้องการของประชาชน โดยใช้ข้อมูลสถิติย้อนหลังมาวิเคราะห์ เพื่อเตรียมความพร้อมทั้งด้านบุคลากรและอุปกรณ์ นอกจากนี้ควรมีแผนรองรับในช่วงที่มีผู้ใช้บริการจำนวนมาก เช่น ช่วงสิ้นปี...” (เจ้าพนักงานขนส่งชำนาญงาน, 2569)

ด้านดำเนินการ (Do) ควรปฏิบัติงานตามแผนและมาตรฐานที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด พร้อมทั้งมีการควบคุมคุณภาพการให้บริการอย่างต่อเนื่อง โดยควรมีการนำเทคโนโลยีต่าง ๆ มาใช้ในการให้บริการ เพื่อเพิ่มความสะดวกและลดระยะเวลาในการให้บริการ ควรมีการจัดสรรบุคลากรและแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างชัดเจน รวมถึงการประสานงานภายในทีมให้มีประสิทธิภาพ และควรมีความยืดหยุ่นในการดำเนินงาน เช่น การเพิ่มจุดบริการหรือขยายเวลาให้บริการในช่วงที่มีผู้ใช้บริการจำนวนมาก ควรลดขั้นตอนที่ซ้ำซ้อน ตรวจสอบเอกสารตั้งแต่ต้นทาง และจัดให้มีป้ายแนะนำขั้นตอน รวมถึงระบบคิวที่ชัดเจน และเพิ่มช่องทางการให้บริการที่หลากหลาย เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชน

ตัวอย่างการให้คำสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านดำเนินการ (Do) ดังเช่น

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 1 ให้ข้อมูลว่า

“...ด้านการดำเนินการ (Do) เห็นว่าควรนำแผนที่กำหนดไว้มาปฏิบัติอย่างเป็นระบบ โดยเน้นการจัดสรรบุคลากรให้เหมาะสมกับปริมาณงานในแต่ละช่วงเวลา พร้อมทั้งกำกับดูแลการให้บริการให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด เพื่อให้ประชาชนได้รับบริการที่รวดเร็วและมีคุณภาพ...” (หัวหน้าฝ่ายทะเบียนรถและเจ้าพนักงานขนส่งชำนาญงาน, 2569)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 2 ให้ข้อมูลว่า

“...ควรให้ความสำคัญกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น ระบบชำระภาษีออนไลน์ผ่านช่องทางที่หลากหลาย เพื่อเพิ่มความสะดวก ลดขั้นตอน และลดระยะเวลาการให้บริการแก่ประชาชน...” (เจ้าพนักงานขนส่งชำนาญงาน, 2569)

ด้านตรวจสอบผล (Check) ควรมีการตรวจสอบและประเมินผลการให้บริการอย่างเป็นระบบ โดยใช้ตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น ระยะเวลาในการให้บริการ ความถูกต้องของงาน และระดับความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ รวมถึงควรมีการติดตามและรายงานผลการดำเนินงานเป็นระยะ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจของผู้บริหาร ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลผ่านแบบสอบถามหรือช่องทางรับข้อร้องเรียน และควรนำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์ตามลำดับ รวมถึงการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการติดตามผล เช่น ระบบรายงานผลแบบเรียลไทม์ ควรมีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและประเมินผลการทำงานของเจ้าหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ พร้อมทั้งรวบรวมปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานเพื่อนำมาวิเคราะห์และปรับปรุงกระบวนการทำงาน อีกทั้งควรมีการเปิดเผยผลการดำเนินงานเพื่อสร้างความโปร่งใส และตรวจสอบการเข้าถึงบริการอย่างเท่าเทียม

ตัวอย่างการให้คำสัมภาษณ์ด้านตรวจสอบผล (Check) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังเช่น

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 1 ให้ข้อมูลว่า

“...ควรมีการติดตามและประเมินผลการให้บริการอย่างเป็นระบบ โดยใช้ตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ เช่น ระยะเวลาการให้บริการ ความถูกต้องของงาน และระดับความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์และปรับปรุงการดำเนินงานต่อไป...” (หัวหน้าฝ่ายทะเบียนรถและเจ้าพนักงานขนส่งชำนาญงาน, 2569)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 2 ให้ข้อมูลว่า

“...ควรมีการตรวจสอบผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ ทั้งในรูปแบบรายวัน รายสัปดาห์และรายเดือน รวมถึงการจัดทำรายงานสรุปผลการให้บริการ เพื่อให้ผู้บริหารสามารถนำไปใช้ในการตัดสินใจได้อย่างเหมาะสม...” (เจ้าพนักงานขนส่งชำนาญงาน, 2569)

ด้านปรับปรุงแก้ไข (Act) ควรนำผลการประเมินและข้อเสนอแนะจากผู้ใช้บริการมาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ และกำหนดแนวทางในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ควรปรับปรุงกระบวนการทำงานเพื่อลดขั้นตอนและแก้ไขปัญหาความล่าช้าในการให้บริการ โดยการปรับปรุงควรมีความชัดเจน กำหนดผู้รับผิดชอบ ระยะเวลา และตัวชี้วัดความสำเร็จ รวมถึงมีการติดตามผลหลังการดำเนินการ ควรส่งเสริมการเรียนรู้ภายในองค์กร โดยนำข้อผิดพลาดมาเป็นบทเรียนเพื่อพัฒนาศักยภาพของบุคลากร ควรมีการปรับปรุงระบบสารสนเทศให้มีความทันสมัยและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น รวมถึงการปรับปรุงขั้นตอนการทำงานเพื่อลดข้อผิดพลาดในการบันทึกข้อมูล และควรพัฒนาการให้บริการให้ครอบคลุมทุกกลุ่ม

ตัวอย่างการให้คำสัมภาษณ์ด้านปรับปรุงแก้ไข (Act) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังเช่น

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 1 ให้ข้อมูลว่า

“...ควรนำผลการประเมินและข้อเสนอแนะจากผู้ใช้บริการมาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ เพื่อกำหนดแนวทางปรับปรุงการให้บริการให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน และควรกำหนดแผนพัฒนาอย่างต่อเนื่อง...” (หัวหน้าฝ่ายทะเบียนรถและเจ้าพนักงานขนส่งชำนาญงาน, 2569)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ 2 ให้ข้อมูลว่า

“...ด้านการปรับปรุงแก้ไข (Act) ควรมีการนำปัญหาที่พบจากการปฏิบัติงาน เช่น ความล่าช้า หรือข้อผิดพลาดของระบบ มาปรับปรุงกระบวนการทำงาน โดยอาจปรับขั้นตอนให้กระชับขึ้น หรือเพิ่มเครื่องมือและเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ...” (เจ้าพนักงานขนส่งชำนาญงาน, 2569)

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่องการบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ของสำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ระดับความคิดเห็นของผู้ใช้บริการต่อการบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ของสำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการศึกษาพบว่า ระดับความคิดเห็นของผู้ใช้บริการต่อการบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ของสำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก อธิบายได้ว่าหน่วยงานมีการบริหารคุณภาพการให้บริการตามแนวคิดวงจรคุณภาพอย่างครบถ้วนและมีประสิทธิภาพในทุกขั้นตอน โดยแต่ละด้านมีความเชื่อมโยงและสนับสนุนซึ่งกันและกัน ส่งผลให้การให้บริการมีคุณภาพและสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการได้อย่างมีประสิทธิผล ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ อาทิตย์ นาคธน และอภิชาติ พานสุวรรณ ได้ศึกษาเรื่องการบริหารงานตามภารกิจด้านการจัดระเบียบสายสื่อสารในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ของสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เขต 15 พบว่า การบริหารงานตามภารกิจด้านการจัดระเบียบสายสื่อสารในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (อาทิตย์ นาคธน และอภิชาติ พานสุวรรณ, 2568) ผลที่ได้ไม่สอดคล้องกันเนื่องจากภารกิจด้านการจัดระเบียบสายสื่อสารอาจต้องผสานขอความร่วมมือจากหลายหน่วยงานหรือหลายฝ่าย เพื่อทำให้มาตรฐานการให้บริการสาธารณะมีประสิทธิผลยิ่งขึ้น

2. เปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้ใช้บริการต่อการบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ของสำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ผลการศึกษาพบว่า

2.1 ผู้ใช้บริการที่มีเพศแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ของสำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทุกด้านไม่แตกต่างกัน อธิบายได้ว่าลักษณะของการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์เป็นบริการสาธารณะที่มีมาตรฐานเดียวกัน โดยหน่วยงานมีการกำหนดขั้นตอน วิธีการ และแนวทางการให้บริการอย่างชัดเจนและเป็นระบบ ทำให้ผู้ใช้บริการทุกเพศได้รับบริการในรูปแบบเดียวกัน

2.2 ผู้ใช้บริการที่มีอายุแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ของสำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทุกด้านไม่แตกต่างกัน อธิบายได้ว่าหน่วยงานออกแบบการให้บริการให้เข้าถึงได้ทุกช่วงวัย ด้วยขั้นตอนที่ไม่ซับซ้อนและเป็นระบบ พร้อมมีเจ้าหน้าที่ให้คำแนะนำ ทำให้ผู้ใช้บริการทุกวัยสามารถใช้บริการได้อย่างสะดวก

2.3 ผู้ใช้บริการที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ของสำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทุกด้านไม่แตกต่างกัน อธิบายได้ว่าขั้นตอนการชำระภาษีมีคำอธิบายชัดเจน มีเอกสารหรือป้ายบอกขั้นตอน รวมถึงเจ้าหน้าที่คอยให้คำแนะนำ ช่วยให้ผู้ใช้บริการทุกระดับการศึกษาสามารถเข้าถึงและปฏิบัติตามได้สะดวก

2.4 ผู้ใช้บริการที่มีอาชีพแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ของสำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทุกด้านไม่แตกต่างกัน อธิบายได้ว่าหน่วยงานให้บริการที่มีความเสมอภาค ความเป็นมาตรฐาน และการออกแบบบริการที่ตอบสนองผู้ใช้บริการทุกกลุ่มอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.5 ผู้ใช้บริการที่มีรายได้แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ของสำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทุกด้านไม่แตกต่างกัน อธิบายได้ว่าหน่วยงานให้ความสำคัญกับการบริหารคุณภาพการให้บริการที่มีประสิทธิภาพ ตอบสนองในข้อร้องเรียนของประชาชนในด้านการชำระภาษีรถยนต์อย่างรวดเร็ว ทำให้ผู้ใช้บริการทุกกลุ่มรายได้รับรู้ในประเด็นดังกล่าวเช่นเดียวกัน

โดยสอดคล้องกับงานวิจัยของ อาทิตย์ นาคธน และอภิชาติ พานสุวรรณ ได้ศึกษาเรื่องการบริหารงานตามภารกิจด้านการจัดระเบียบสายสื่อสารในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ของสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เขต 15 พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานตามภารกิจด้านการจัดระเบียบสายสื่อสารไม่แตกต่างกัน (อาทิตย์ นาคธน และอภิชาติ พานสุวรรณ, 2568) อย่างไรก็ตามไม่สอดคล้องกับงานวิจัยดังกล่าว ที่พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุ ระดับการศึกษา และรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานตามภารกิจด้านการจัดระเบียบสายสื่อสารแตกต่างกัน และไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ กันยามาศ แก้วกมล ได้ศึกษาเรื่องการบริหารจัดการที่มีผลต่อความพึงพอใจของผู้ใช้บริการการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ยุค PEA 4.0 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ผู้ใช้ไฟฟ้าที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อระดับการบริหารจัดการของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคแตกต่างกัน (กันยามาศ แก้วกมล, 2563) การที่ผลงานวิจัยนี้ไม่สอดคล้องกับงานของกันยามาศ แก้วกมล อาจเนื่องมาจากระบบการชำระภาษีรถยนต์ในปัจจุบันได้รับการพัฒนาเป็นระบบอัตโนมัติและมีมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ ต่างจากการให้บริการไฟฟ้าที่มีความซับซ้อนตามประเภทที่อยู่อาศัยหรือธุรกิจ ทำให้อาชีพที่ต่างกันรับรู้การบริหารจัดการไม่ต่างกัน

3. แนวทางการบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ของสำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีแนวทางการพัฒนาในแต่ละด้าน ดังนี้

ด้านวางแผน (Plan) ควรกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดที่ชัดเจน พร้อมใช้ข้อมูลสถิติย้อนหลังในการวางแผนและจัดสรรทรัพยากรอย่างเหมาะสม ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน และนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงการให้บริการให้สอดคล้องกับความต้องการพัฒนาเทคโนโลยีและปรับปรุงกระบวนการทำงาน ลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็น และเพิ่มช่องทางบริการเพื่อความสะดวกยิ่งขึ้น อธิบายได้ว่าการวางแผนที่มีประสิทธิภาพต้องให้ความสำคัญกับการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน การใช้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมของประชาชน และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีควบคู่กับการปรับปรุงกระบวนการทำงาน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ นพเกล้า โกษา ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยองค์การที่ส่งผลต่อการประกันคุณภาพการศึกษา กรณีศึกษา คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พบว่า องค์การควรกำหนดนโยบาย เป้าหมาย แผนการดำเนินงาน และจัดทำวงจรการประกันคุณภาพของคณะอย่างเป็นระบบและชัดเจน (นพเกล้า โกษา, 2561)

ด้านดำเนินการ (Do) ควรปฏิบัติงานตามแผนและมาตรฐาน พร้อมควบคุมคุณภาพการให้บริการอย่างต่อเนื่อง และนำเทคโนโลยีมาเพิ่มความสะดวกและลดเวลา จัดสรรบุคลากรและแบ่งหน้าที่ให้ชัดเจน พร้อมประสานงานในทีมอย่างมีประสิทธิภาพ และมีความยืดหยุ่นในการให้บริการ ปรับปรุงกระบวนการ ลดขั้นตอน

ซ้ำซ้อน ตรวจสอบเอกสารล่วงหน้า และเพิ่มช่องทางบริการพร้อมระบบคิวที่ชัดเจน อธิบายได้ว่าการปฏิบัติงานตามแผนและมาตรฐาน นำเทคโนโลยีมาใช้ และปรับปรุงกระบวนการ ทำให้การให้บริการรวดเร็ว สะดวก ยืดหยุ่น และตอบสนองความต้องการประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Naufal, M. et al. ได้ศึกษาเรื่องการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องด้วยวงจร PDCA ในการให้บริการด้านทะเบียนราษฎรผ่านระบบดิจิทัลในเขตวาโนกีรี พบว่า การประยุกต์ใช้ PDCA ช่วยให้การให้บริการมีความรวดเร็วและเข้าถึงประชาชนได้มากขึ้น มีการปรับปรุงขั้นตอนการบริการตาม feedback ของผู้ใช้ เช่น การลดระยะเวลา การเพิ่มช่องทางดิจิทัล (Naufal, M. et al. , 2025) และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สิรัชชา จักกะพาก ได้ศึกษาเรื่องการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของแผนกการให้บริการลูกค้าขาออก กรณีศึกษา สายการเดินเรือแห่งหนึ่งในเขตพื้นที่อ่าวอุดม พบว่า การลดระยะเวลาในการทำงานลงได้นั้น ถือได้ว่าเป็นแนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพและเพิ่มระดับความพึงพอใจของลูกค้าได้อย่างดี (สิรัชชา จักกะพาก, 2563)

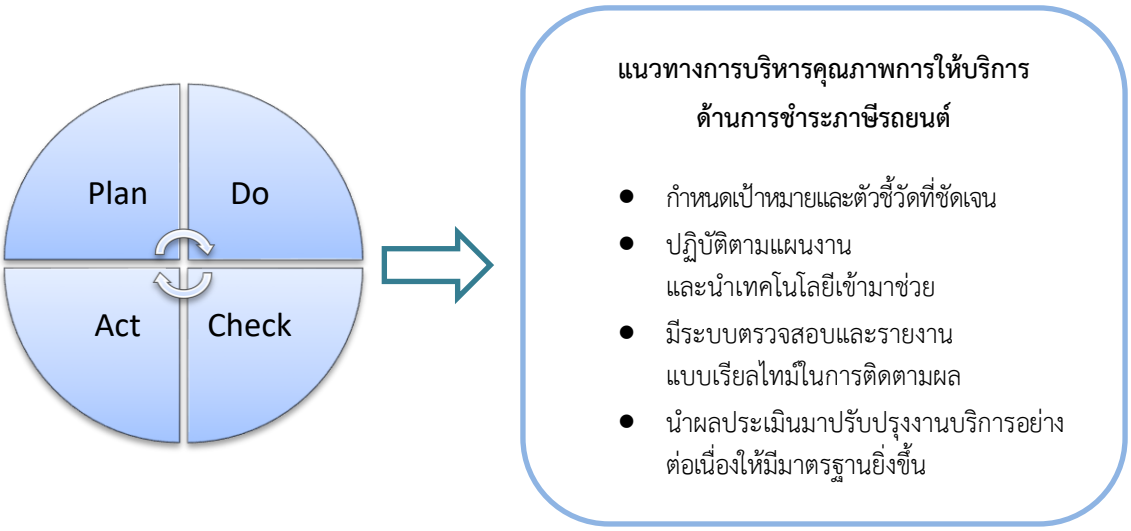
ด้านตรวจสอบผล (Check) ควรมีระบบตรวจสอบและประเมินผลโดยใช้ตัวชี้วัดสำคัญ พร้อมติดตามและรายงานผลเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจ เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม และใช้เทคโนโลยี เช่น ระบบรายงานแบบเรียลไทม์ในการติดตามผล ตรวจสอบข้อมูลและการทำงานอย่างสม่ำเสมอ นำปัญหามาปรับปรุงงาน และเปิดเผยผลเพื่อความโปร่งใสและเท่าเทียม อธิบายได้ว่าข้อมูลที่ได้รับจากประชาชนสามารถนำมาใช้ในการตรวจสอบและประเมินผลควบคู่กับตัวชี้วัดที่กำหนด ทำให้การประเมินมีความครอบคลุมและสอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริง สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Naufal, M. et al. ได้ศึกษาเรื่องการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องด้วยวงจร PDCA ในการให้บริการด้านทะเบียนราษฎรผ่านระบบดิจิทัลในเขตวาโนกีรี พบว่า การเปิดรับเสียงจากประชาชนเพื่อใช้เป็นผลลัพธ์ในการตรวจสอบ และปรับปรุงขั้นตอนต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ (Naufal, M. et al. , 2025)

ด้านปรับปรุงแก้ไข (Act) ควรนำผลประเมินและข้อเสนอแนะมาวิเคราะห์เพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง พร้อมปรับปรุงกระบวนการลดความล่าช้าอย่างเป็นระบบ กำหนดแผนปรับปรุงที่ชัดเจน ระบุผู้รับผิดชอบ ตัวชี้วัดและติดตามผล รวมถึงส่งเสริมการเรียนรู้จากข้อผิดพลาดในองค์กร พัฒนาระบบสารสนเทศ ลดข้อผิดพลาดข้อมูลและยกระดับบริการให้ครอบคลุมทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม อธิบายได้ว่าการนำผลการประเมินและข้อเสนอแนะมาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ ช่วยให้หน่วยงานสามารถระบุจุดอ่อนและแนวทางในการพัฒนาได้อย่างชัดเจน และนำไปสู่การปรับปรุงกระบวนการทำงานเพื่อลดความล่าช้าและเพิ่มความคล่องตัวในการให้บริการ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ กัลยาณี รัตนวราหะ ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พบว่า ด้านการพัฒนาปรับปรุง ผู้บริหารและบุคลากรควรตระหนัก และเห็นถึงประโยชน์ของการประกันคุณภาพอย่างแท้จริงและให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง (กัลยาณี รัตนวราหะ, 2557) และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Yao et al. ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาผลของวิธีการบริหารแบบวงจร PDCA ต่อการจัดการคุณภาพการพยาบาลในห้องผ่าตัดแบบวันเดียว พบว่า การบริหารการพยาบาลด้วยวงจร PDCA ในห้องผ่าตัดแบบวันเดียว สามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการคุณภาพการพยาบาล (Yao, X. et al., 2022)

องค์ความรู้ใหม่

แนวทางการบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ของสำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อให้การบริการของหน่วยงานมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บริการ โดยควรเริ่มจากการกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดที่ชัดเจน เพื่อใช้เป็นกรอบในการดำเนินงานและประเมินผลอย่างเป็นระบบ จากนั้นต้องมีการปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้ควบคู่กับการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ เพื่อเพิ่มความสะดวกรวดเร็ว และลดข้อผิดพลาดในการให้บริการ ในกระบวนการดำเนินงาน ควรมีระบบตรวจสอบและรายงานผลแบบเรียลไทม์ เพื่อให้สามารถติดตามความก้าวหน้าและแก้ไขปัญหาได้อย่างทันท่วงที จากนั้นจึงนำผลการประเมินมา

วิเคราะห์และปรับปรุงการให้บริการอย่างต่อเนื่อง จะช่วยยกระดับมาตรฐานการให้บริการให้มีประสิทธิภาพและตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการได้ดียิ่งขึ้นในระยะยาว ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาครั้งนี้สรุปได้ว่า ระดับความคิดเห็นของผู้ใช้บริการต่อการบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ของสำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผู้ใช้บริการที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ไม่แตกต่างกัน และมีแนวทางต่อการบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ของสำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อนำไปใช้ในหน่วยงาน ดังนี้ 1) ควรพัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่อย่างต่อเนื่องโดยการจัดอบรมเจ้าหน้าที่ด้านการบริการประชาชนให้มีทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงฝึกอบรมด้านการจัดการข้อร้องเรียน เพื่อให้เจ้าหน้าที่สามารถตอบสนองและแก้ไขปัญหาได้อย่างรวดเร็ว มีมาตรฐาน และเป็นรูปธรรม 2) กำหนดนโยบายพัฒนาคุณภาพการให้บริการอย่างต่อเนื่อง กำหนดตัวชี้วัดคุณภาพการให้บริการ (KPIs) เช่น ระยะเวลารอคอย ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ และจำนวนข้อร้องเรียนที่แก้ไขสำเร็จ และนำมาวางแผนการปรับปรุงบริการในระยะสั้นและระยะยาว 3) สร้างระบบติดตามผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่และประเมินผลคุณภาพบริการอย่างเป็นระบบ เพื่อยกระดับคุณภาพการให้บริการ และ 4) ควรพัฒนาทักษะการใช้ระบบดิจิทัลสำหรับเจ้าหน้าที่หน้าเคาน์เตอร์เพื่อรองรับระบบจองคิวออนไลน์ ส่วนข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาความคิดเห็นของผู้ใช้บริการจากสำนักงานขนส่งในหลายพื้นที่ เพื่อเปรียบเทียบการบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ของสำนักงานขนส่งในพื้นที่ต่าง ๆ และควรศึกษาความคิดเห็นของบุคลากรต่อกระบวนการบริหารจัดการในสำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ส่วนข้อจำกัดของการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ที่เข้ามาใช้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ ณ สำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเท่านั้น จึงไม่สามารถนำผลข้อมูลไปอ้างอิงเป็นแนวทางการบริหารคุณภาพการให้บริการในภาพรวมขององค์กรหรือพื้นที่สำนักงานขนส่งของจังหวัดอื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง

กรุงเทพธุรกิจ. (2568). เปิดสถิติรถยนต์จดทะเบียน พุ่งกว่า 45 ล้านคัน อีวียังโตต่อ. เรียกใช้เมื่อ 15 มีนาคม 2569 จาก https://www.bangkokbiznews.com/business/economic/1207138

กันยามาศ แก้วกมล. (2563). การบริหารจัดการที่มีผลต่อความพึงพอใจของผู้ใช้บริการการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ยุค PEA 4.0 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. ใน วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจ. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

กัลยาณี รัตนวราหะ. (2557). แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. วารสารสุทธิปริทัศน์, 28(85), 232-248.

เจ้าพนักงานขนส่งชำนาญงาน. (3 เม.ย. 2569). ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ของสำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยาด้านวางแผน (Plan) ด้านการดำเนินการ (Do) ด้านตรวจสอบผล (Check) และด้านปรับปรุงแก้ไข (Act). (ไววิทย์ หามนตรี, ผู้สัมภาษณ์)

ณัฏฐ์ณพัชร์ อ่อนตาม. (2562). เทคนิคการบริหารงานแบบ PDCA (Deming Cycle). วารสารสมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย, 1(3), 39-46.

นพเกล้า โกษา. (2561). ปัจจัยองค์การที่ส่งผลต่อการประกันคุณภาพการศึกษา กรณีศึกษา คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ใน สารนิพนธ์วิศวกรรมมหาบัณฑิต สาขาการพัฒนางานอุตสาหกรรม. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ศิริชัย พงษ์วิชัย. (2558). การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยคอมพิวเตอร์. (พิมพ์ครั้งที่ 25). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2565). คู่มือการพัฒนาคุณภาพการให้บริการภาครัฐ. เรียกใช้เมื่อ 2 มกราคม 2569 จาก https://www.opdc.go.th

สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล. (2566). แผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ. 2566 - 2570. เรียกใช้เมื่อ 6 พฤษภาคม 2569 จาก https://www.dga.or.th/wp-content/uploads/2023/05/แผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย-ปี-พ.ศ.2566-2570.pdf

สิรัชชา จักกะพาก. (2563). การเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของแผนกการให้บริการลูกค้าขาออก กรณีศึกษา สายการเดินเรือแห่งหนึ่งในเขตพื้นที่อ่าวอุดม. ใน วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการโลจิสติกส์และโซ่อุปทาน. มหาวิทยาลัยบูรพา.

สุพิชญา ตุริตะ. (8 พ.ค. 2569). จำนวนผู้มาใช้บริการชำระภาษีของรถประเภทต่าง ๆ วันที่ 1-30 เดือนเมษายน พ.ศ. 2569 (เฉพาะรับบัตรคิว). (ไววิทย์ หามนตรี, ผู้สัมภาษณ์)

หัวหน้าฝ่ายทะเบียนรถและเจ้าพนักงานขนส่งชำนาญงาน. (3 เม.ย. 2569). ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการบริหารคุณภาพการให้บริการด้านการชำระภาษีรถยนต์ของสำนักงานขนส่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยาด้านวางแผน (Plan) ด้านการดำเนินการ (Do) ด้านตรวจสอบผล (Check) และด้านปรับปรุงแก้ไข (Act). (ไววิทย์ หามนตรี, ผู้สัมภาษณ์)

อาทิตย์ นาคธน และอภิชาติ พานสุวรรณ. (2568). การบริหารงานตามภารกิจด้านการจัดระเบียบสายสื่อสารในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ของสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เขต 15. วารสารวิจยวิชาการ, 8(3), 129-142.

Cochran, W. G. (1977). Sampling techniques. (3rd ed.). New York: John Wiley & Sons.

Deming, W. E. (1986). Out of the crisis. Cambridge, MA: Center for Advanced Engineering Study, Massachusetts Institute of Technology.

Naufal, M. et al.(2025). Continuous Improvement dengan Siklus PDCA dalam Pelayanan Kependudukan Berbasis Digital di Kabupaten Wonogiri. Jurnal Transformative, 11(1), 22-43.

Yao, X. et al. (2022). Study on the Effect of PDCA Circulation Method on Nursing Quality Management in the Day Operating Room. Contrast Media Mol Imaging, 2022(1), 1-5.

บทความวิจัย

อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ชีวิตในฐานะการเดินทางทางน้ำในเซียมซี ของพระอารามหลวง ชั้นเอก ภาคเหนือตอนล่าง*

CONCEPTUAL METAPHOR OF LIFE AS A WATER JOURNEY IN FORTUNE STICK TEXTS OF FIRST-CLASS ROYAL TEMPLES IN THE LOWER NORTHERN REGION OF THAILAND

รัชตา มาอากาศ
Ratchata Maakat
คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา พิษณุโลก ประเทศไทย
Faculty of Business Administration and Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Lanna, Phitsanulok, Thailand
Corresponding author E-mail: natayu_m@hotmail.com
Tel: 061-536-2647

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ “ชีวิตในฐานะการเดินทางทางน้ำ” ที่ปรากฏในเซียมซีของพระอารามหลวงชั้นเอกในเขตภาคเหนือตอนล่าง ใช้แนวคิดอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างภาษา ความคิด และโลกทัศน์ ข้อมูลวิจัย ประกอบด้วย เซียมซี จำนวน 56 ใบ ซึ่งคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงจากพระอารามหลวงชั้นเอกภาคเหนือตอนล่าง การวิจัยใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ โดยวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ร่วมกับการวิเคราะห์การถ่ายโยงมโนทัศน์ (conceptual mapping) ระหว่างแหล่งต้นทางและแหล่งปลายทาง พิจารณาองค์ประกอบเชิงอุปลักษณ์ ความหมาย และความสัมพันธ์เชิงมโนทัศน์ที่ปรากฏในตัวบท ผลการวิจัยพบว่า อุปลักษณ์ “ชีวิต คือ การเดินทางทางน้ำ” ถูกสร้างขึ้นอย่างเป็นระบบผ่านองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ เรือ ผู้พาย สายน้ำ กระแสน้ำ คลื่นลม และจุดหมายปลายทาง ซึ่งล้วนทำหน้าที่แทนมโนทัศน์เกี่ยวกับตัวตนมนุษย์ การดำเนินชีวิต อุปสรรค ความไม่แน่นอน และเป้าหมายแห่งความสำเร็จหรือความสมหวัง อุปลักษณ์ดังกล่าวสะท้อนโลกทัศน์แบบพุทธที่เน้นความไม่จีรัง การดำรงอยู่ภายใต้กฎแห่งเหตุปัจจัย การยอมรับสภาวะที่ไม่อาจควบคุมได้ แสดงให้เห็นความเปราะบางของมนุษย์ท่ามกลางกระแสแห่งโชคชะตาและความเปลี่ยนแปลงของชีวิต ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า เซียมซีมิได้ทำหน้าที่เพียงเป็นเครื่องมือทำนายโชคชะตา หากแต่เป็นวาทกรรมทางวัฒนธรรมที่มีบทบาทในการประกอบสร้างและถ่ายทอดกรอบความคิดเกี่ยวกับชีวิตผ่านระบบอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์อย่างเป็นพลวัต ข้อค้นพบดังกล่าวมีนัยสำคัญทั้งในเชิงทฤษฎีและเชิงวัฒนธรรม คือ ขยายองค์ความรู้ด้านอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในบริบทวาทกรรมศาสนาไทย และสะท้อนบทบาทของภาษาในการกำหนดการรับรู้ การตีความ และการให้ความหมายต่อประสบการณ์ชีวิตของผู้คนในสังคมไทย

คำสำคัญ: อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์, การเดินทางทางน้ำ, เซียมซี, พระอารามหลวงชั้นเอก

Abstract

This research investigates the conceptual metaphor “LIFE AS A WATER JOURNEY” in siamsi fortune verses collected from first-class royal temples in the lower northern region of Thailand. Drawing upon the framework of Conceptual Metaphor Theory, the study examines the

* Received 17 April 2026; Revised 8 May 2026; Accepted 21 May 2026

relationship between language, thought, and worldview. The data consist of 56 purposefully selected siamsi verses. Employing a qualitative research approach, the study utilizes content analysis and conceptual mapping to examine the mapping between the source and target domains, metaphorical elements, and conceptual relationships within the texts. The findings reveal that the metaphor “LIFE AS A WATER JOURNEY” is systematically constructed through key components, including the boat, the rower, the water, the current, wind waves, and the destination. These elements represent human identity, the process of living, obstacles, uncertainty, and success or fulfilment. The metaphor reflects a Buddhist worldview emphasizing impermanence (Anicca), existence under the law of causality, and the acceptance of uncontrollable conditions, highlighting human vulnerability amidst the currents of fate and life’s changes. The results suggest that siamsi functions not merely as a tool for divination, but as a cultural discourse that constructs and transmits conceptual frameworks of life through a dynamic metaphorical system. These findings hold both theoretical and cultural significance, as they expand the body of knowledge regarding conceptual metaphors in Thai religious discourse and demonstrate the role of language in shaping perceptions, interpretations, and the meanings attributed to life experiences within Thai society.

Keywords: Conceptual Metaphor, Water Journey, Siamsi, First-Class Royal Temples

บทนำ

ภาษาไม่ได้ทำหน้าที่เพียงเป็นเครื่องมือสื่อสารข้อมูลเท่านั้น แต่หากแต่เป็นกลไกสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างกำหนดกฎเกณฑ์และจัดระเบียบความหมายของประสบการณ์มนุษย์ โดยเฉพาะในบริบทของความเชื่อและศาสนา ซึ่งมนุษย์ต้องเผชิญกับปรากฏการณ์ที่มีลักษณะนามธรรม ไม่สามารถรับรู้หรืออธิบายได้โดยตรง เช่น ชีวิต โชคชะตา ความทุกข์ และความไม่แน่นอน เหตุดังกล่าวข้างต้น มนุษย์จึงต้องอาศัย “อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์” เป็นเครื่องมือทางปัญญาในการทำให้สิ่งนามธรรมเหล่านี้ ให้สามารถเข้าใจได้โดยผ่านประสบการณ์รูปธรรมที่คุ้นเคย ตามแนวคิดอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ (Conceptual Metaphor Theory) มนุษย์มิได้ใช้ภาษาเชิงอุปลักษณ์เพียงเพื่อความสละสลวยทางวรรณศิลป์แต่ยังใช้เป็นอุปลักษณ์เป็นโครงสร้างพื้นฐานของความคิด อุปลักษณ์จึงไม่ได้เป็นเพียงกลวิธีทางวรรณศิลป์แต่เป็นการใช้ถ้อยคำเปรียบเทียบในชีวิตประจำวัน (Lakoff, G. & Johnson, M., 1980) การจัดหมวดหมู่ ทั้งกล่าวว่าอุปมาและนามนัยเป็นกลไกสำคัญในการจัดโครงสร้างความคิดและภาษา ไม่ใช่เพียงแค่กลวิธีทางวาทศิลป์ (Lakoff, G., 1985) เพื่อศึกษาเรื่องความรู้ความเข้าใจของมนุษย์ (Cognitive Science) อุปลักษณ์เกิดขึ้นได้จากภาษาในชีวิตประจำวันของมนุษย์และไม่ได้มีเพียงรูปแบบโครงสร้างทางภาษาที่เปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งเท่านั้น แต่อุปลักษณ์ยังสามารถสะท้อนถึงระบบความคิดและประสบการณ์ต่าง ๆ โดยมาจากการเชื่อมโยงความหมายระหว่าง วงความหมายต้นทาง (Source Domain) ไปสู่วงความหมายปลายทาง (Target Domain) ซึ่งกระบวนการถ่ายโยงความหมายของอุปลักษณ์จากต้นทางกับความหมายของรูปภาษาปลายทาง สะท้อนความสัมพันธ์กันโดยเกิดจากการรับรู้จากประสบการณ์ตรง (วรรธนะรัตน์ ไชยวงศ์ และคณะ, 2568) อุปลักษณ์จึงเป็นผลผลิตที่สะท้อนให้เห็นกระบวนการคิด การทำความเข้าใจ และการเรียนรู้จากประสบการณ์นามธรรมไปเปรียบเทียบกับอีกมโนทัศน์หนึ่งที่เป็นรูปธรรม (วรวรรณา เพ็ชรกิจ, 2551) กล่าวอีกนัยคือ มโนอุปลักษณ์ทำหน้าที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานทางความคิดของมนุษย์ในการรับรู้โลกในขณะที่ถ้อยคำอุปลักษณ์เป็นเครื่องมือทางภาษาที่ใช้สะท้อนและถ่ายทอดความคิด โดยมนุษย์ใช้ระบบวิธีการคิดที่เป็นอุปลักษณ์ สะท้อนผ่านการมองโลกและการสื่อสารด้วยภาษา โดยใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์ในชีวิตประจำวัน คุณสมบัติทางความหมายที่

เป็นต้นแบบนี้เองสามารถใช้เสมือนจุดอ้างอิงทางมโนทัศน์และอาจเป็นคำตอบสำหรับการตีความถึงพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางความคิดและการให้ความหมายได้ (พิชญ์สินี เสถียรธราดล และอรทัย ชินอัครพงศ์, 2560) กระบวนการคิดดังกล่าวนี้เองสอดคล้องกับงานวิจัยของณรงค์กรรณ รอดทรัพย์ ที่ศึกษามโนอุปลักษณ์แสดงความหวัง ความใฝ่ผัน หรือจินตนาการในภาษาไทย พบว่า มโนอุปลักษณ์สะท้อนให้เห็นมโนทัศน์อารมณ์หวัง ความใฝ่ฝันหรือจินตนาการของเจ้าของภาษาด้วย มนุษย์จึงใช้อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เป็นเครื่องมือในการทำให้สิ่งเหล่านี้เข้าใจได้ผ่านประสบการณ์รูปธรรม หนึ่งในอุปลักษณ์ที่ปรากฏอย่างเด่นชัด คือ “ชีวิตในฐานะการเดินทางทางน้ำ” ซึ่งเป็นการนำประสบการณ์เกี่ยวกับการล่องเรือ กระแสน้ำ คลื่นลม และจุดหมายปลายทาง มาใช้เป็นกรอบในการทำความเข้าใจชีวิต (ณรงค์กรรณ รอดทรัพย์, 2561) ยังสอดคล้องกับงานการวิจัยของ ปราโมทย์ ระวิน และรัตนชัย ปรีชาพงศ์กิจ ที่พบว่า มโนอุปลักษณ์ “น้ำ” ในสำนวนไทยนั้นมีพบหลายรูปแบบ น้ำ คือ การเปลี่ยนแปลง น้ำ คือ พื้นที่ น้ำ คือ ความสอดคล้องกลมกลืน น้ำ คือ ความสัมพันธ์ น้ำ คือ เวลา น้ำ คือ สิ่งขัดขวางและคุกคาม น้ำ คือ ความผ่อนคลายและมีชีวิตชีวา น้ำ คือ สาระสำคัญ ผลประโยชน์และความสมบูรณ์ น้ำ คือ ความเหลวไหลและล้มเหลว น้ำ คือ ความรู้ความสามารถ และน้ำ คือ ความดีงามและบริสุทธิ์ (ปราโมทย์ ระวิน และรัตนชัย ปรีชาพงศ์กิจ, 2568) อุปลักษณ์ชีวิต คือ การเดินทางทางน้ำนี้มีนัยสำคัญเชิงโครงสร้าง เนื่องจากองค์ประกอบต่าง ๆ ของการเดินทางทางน้ำสามารถถูกจับคู่กับมิติของชีวิตได้อย่างเป็นระบบ เช่น เรือแทนตัวบุคคล กระแสน้ำแทนสภาพแวดล้อม คลื่นลมแทนอุปสรรค และจุดหมายแทนความสำเร็จหรือเป้าหมายของชีวิต นอกจากนี้ อุปลักษณ์ดังกล่าวยังสอดคล้องกับโลกทัศน์แบบพุทธที่เน้นความไม่เที่ยง (อนิจจัง) ความเป็นทุกข์ (ทุกขัง) และการยอมรับสภาวะของชีวิต การเปรียบชีวิตเป็นการล่องเรือในกระแสน้ำจึงมิใช่เพียงภาพเปรียบเทียบเชิงภาษา หากแต่เป็นการสร้างกรอบความคิดที่ทำให้มนุษย์เข้าใจชีวิตในฐานะสิ่งที่ต้องเผชิญกับความผันผวน ควบคุมได้เพียงบางส่วน และต้องอาศัยความพยายาม ความอดทน และปัญญาในการดำเนินไป

สังคมไทย “เซียมซี” ถือเป็นวาทกรรมสำคัญที่สะท้อนการใช้ภาษาเชิงอุปลักษณ์อย่างเข้มข้นและมีนัย เซียมซีเองมิได้เป็นเพียงเครื่องมือในการทำนายโชคชะตาเท่านั้น หากแต่เป็นระบบการสื่อสารที่ถ่ายทอดโลกทัศน์ ความเชื่อ และกรอบความคิดเกี่ยวกับชีวิตผ่านถ้อยคำ ที่มีลักษณะกึ่งกวีนิพนธ์และกึ่งคำสอนทางศาสนา สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชัชศรัณย์ จิตคงคา พบว่า แนวคิดในใบเซียมซีครอบคลุมทั้งแนวคิดทางพุทธ ค่านิยมแบบจีนและแนวคิดร่วมสมัย เช่น การเข้าใจเรื่องกรรม การยึดมั่นคุณธรรม การเปลี่ยนแปลงตนเองการใช้สติและเหตุผล การให้คุณค่ากับครอบครัว การยอมรับความไม่แน่นอน การมีศรัทธาเป็นแรงผลักดัน ความหวังเป็นพลังชีวิต การตระหนักในบุญ - บาป และการให้ความหมายแก่ถ้อยคำในฐานะคำสอนชีวิต (ชัชศรัณย์ จิตคงคา, 2568) เซียมซีที่ได้รับความนิยม แม้เซียมซีจะมีบทบาทสำคัญในฐานะวาทกรรมที่สะท้อนโครงสร้างความคิดของสังคมไทย แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษาที่ผ่านมายังขาดการลงลึกในมิติของภาษาศาสตร์เชิงปริชาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บริบทของชุดข้อความเซียมซีในพื้นที่ “ภาคเหนือตอนล่าง” ซึ่งเป็นพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำสายหลักของประเทศ วิถีชีวิตของผู้คนในภูมิภาคนี้ผูกพันกับสายน้ำมาอย่างยาวนาน ทั้งในมิติของการตั้งถิ่นฐาน การเกษตร และการคมนาคม ประสบกาณณ์ทางภูมิศาสตร์นิเวศเช่นนี้ย่อมมีอิทธิพลอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ต่อการหล่อหลอมระบบความคิดและการประกอบสร้างความหมายของชีวิต การเอกศึกษาเซียมซีจากพระอารามหลวงชั้นเอกในพื้นที่นี้ จึงไม่เพียงแต่จะได้ข้อมูลจากแหล่งที่มีความน่าเชื่อถือและเป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณ แต่ยังเป็นภาพสะท้อนที่ชัดเจนที่สุดของการใช้อุปลักษณ์ ‘ชีวิต คือ การเดินทางทางน้ำ’ ที่หยั่งรากลึกในรากฐานทางภูมิวัฒนธรรมของสังคมไทย

งานวิจัยนี้จึงมีความสำคัญในเชิงวิชาการอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นการมุ่งวิเคราะห์อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ “ชีวิตในฐานะการเดินทางทางน้ำ” ในเซียมซี ไม่เพียงแค่พิจารณาระดับถ้อยคำเท่านั้น หากแต่ลงลึกถึงระดับโครงสร้างความคิดและการจับคู่มโนทัศน์ (Conceptual mapping) อันเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความหมาย การศึกษานี้จะช่วยขยายองค์ความรู้ด้านภาษาศาสตร์เชิงปริชาน (cognitive linguistics) ในบริบทภาษาไทย พร้อมทั้งเปิดมุมมองใหม่ในการทำความเข้าใจเซียมซีในฐานะ “ระบบวาทกรรม” ที่มีบทบาทในการกำหนดกรอบการรับรู้และการตีความชีวิตของมนุษย์ ยิ่งไปกว่า

นั้น ผลการวิจัยยังสามารถเชื่อมโยงไปสู่การทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างภาษา ความคิด และวัฒนธรรมในสังคมไทยได้อย่างลึกซึ้ง แสดงให้เห็นการใช้ภาษาเชิงอุปลักษณ์มิได้เป็นเพียงการเลือกใช้ถ้อยคำ หากแต่เป็นกระบวนการทางปัญญาที่สะท้อนและหล่อหลอมวิธีคิดของมนุษย์ในระดับโครงสร้าง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์โครงสร้างอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ “ชีวิตในฐานะการเดินทางทางน้ำ” ในใบเซียมซี

2. เพื่ออธิบายการจับคู่มโนทัศน์และระบบความหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุม เงื่อนไข และผลลัพธ์ของชีวิตที่ปรากฏในเซียมซี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยมุ่งเน้นการศึกษา การใช้อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับการเดินทางในบทเซียมซี ผ่านการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ที่อิงแนวการวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) ผนวกกับกรอบแนวคิดอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เพื่อให้เกิดความลึกซึ้งในการวิเคราะห์และอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างภาษา ความคิด และวัฒนธรรม

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่

1.1 การสำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ ภาษาศาสตร์เชิงปริชาน เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อกำหนดแนวทางในการจำแนกและตีความอุปลักษณ์ที่ปรากฏในบทเซียมซี

1.2 การรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

ผู้วิจัยได้เดินทางเก็บรวบรวมบทเซียมซีจากวัดพระอารามหลวงชั้นเอกในเขตภาคเหนือตอนล่าง จำนวน 2 วัด ได้แก่ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก และวัดพระศรีมหาธาตุราชวรวิหาร ตำบลศรีสัชนาลัย อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบครอบคลุมทั้งประชากร (total population) กล่าวคือ เก็บรวบรวมเซียมซีครบทุกใบของแต่ละวัด วัดละ 28 ใบ รวมทั้งสิ้น 56 ใบ ซึ่งใช้เป็นข้อมูลหลัก (primary data) สำหรับการวิเคราะห์ในงานวิจัยนี้

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ร่วมกับกรอบแนวคิดอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ โดยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

2.1 การอ่านและจำแนกข้อมูล (Data Familiarization and Categorization)

ผู้วิจัยทำการอ่านบทเซียมซีทั้งหมดอย่างละเอียดหลายรอบ เพื่อทำความเข้าใจเนื้อหาโดยรวม และระบุข้อความที่มีลักษณะเป็นอุปลักษณ์ โดยเฉพาะอุปลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับ “การเดินทาง” เช่น การล่องเรือ การเผชิญลมและคลื่น การข้ามฟาก และการล่องลอย

2.2 การวิเคราะห์เชิงมโนทัศน์ (Conceptual Metaphor Analysis)

ผู้วิจัยวิเคราะห์โครงสร้างอุปลักษณ์โดยพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างขอบเขตต้นทาง (source domain) และขอบเขตปลายทาง (target domain) เพื่ออธิบายการถ่ายโอนความหมาย (mapping) เช่น การใช้ “นาวา” แทนชีวิต หรือ “ลมและคลื่น” แทนเหตุและปัจจัย

2.3 การตีความเชิงความหมายและวัฒนธรรม (Interpretation)

ผู้วิจัยตีความอุปลักษณ์ที่พบในเชิงลึก โดยเชื่อมโยงกับบริบททางวัฒนธรรม ความเชื่อ และแนวคิดทางพุทธศาสนา เพื่ออธิบายโลกทัศน์ที่สะท้อนผ่านภาษาในเซียมซี

2.4 การสังเคราะห์และอภิปรายผล (Synthesis and Discussion)

ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์มาสังเคราะห์เป็นประเด็นสำคัญ และอภิปรายผลโดยเชื่อมโยงกับกรอบแนวคิดทางทฤษฎี เพื่อแสดงให้เห็นบทบาทของอุปลักษณ์การเดินทางในการอธิบายชีวิต และความสัมพันธ์ระหว่างภาษา ความคิด และวัฒนธรรม

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์บทเซียมซีจากพระอารามหลวงชั้นเอกในเขตภาคเหนือตอนล่าง จำนวน 2 แห่ง พบว่าภาษาที่ใช้ในเซียมซีมีการสร้างความหมายผ่านอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับ “การเดินทาง” อย่างเป็นระบบ โดยอาศัยประสบการณ์รูปธรรมเกี่ยวกับการเดินทางทางน้ำ เช่น การล่องเรือ การเผชิญลม และคลื่น มาอธิบายแนวคิดนามธรรมเกี่ยวกับชีวิต อุปลักษณ์ดังกล่าวสะท้อนการมองชีวิตในลักษณะของกระบวนการที่ไม่แน่นอน เต็มไปด้วยอุปสรรค และไม่อาจควบคุมได้ทั้งหมด มนุษย์จึงจำเป็นต้องอาศัยความอดทน การเลือกทิศทาง และการปรับตัวตามเหตุและปัจจัย ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมลุ่มน้ำและแนวคิดทางพุทธศาสนา ตัวอย่างเช่น

“ใบที่เก้าเล่าขัดตัวมัจฉา จะกลายเป็นมังกร เหมือนก่อนมา
คิดไปหาลาภผลด้วยกลใด ทิศทักษิณทิศประจิมริมวิถี
ว่าไปดีมาดีเป็นสีใส เปรียบเหมือนกับนาวาที่คลาไคล
ได้แล่นไปตามลมคงสมปอง”

(วัดพระศรีรัตนมหาธาตุราชวรวิหาร สุโขทัย ครั้งที่ 1, 2569); (วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร พิษณุโลก ครั้งที่ 2, 2569)

ใบเซียมซีที่ 9 วัดพระศรีรัตนมหาธาตุราชวรวิหาร ตำบลศรีสัชนาลัย อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ข้อความในใบเซียมซีนี้สะท้อนอุปลักษณ์ “ชีวิต คือ การเดินทาง” โดยใช้ “นาวา” เป็นตัวแทนของชีวิต และ “ลม” เป็นตัวแทนของเงื่อนไขหรือเหตุปัจจัยที่กำหนดทิศทาง การที่เรือ “แล่นไปตามลมคงสมปอง” แสดงให้เห็นว่า ความสำเร็จในชีวิตไม่ได้ขึ้นอยู่กับความสามารถของมนุษย์เพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยจังหวะและปัจจัยแวดล้อมที่เอื้ออำนวยด้วย ขณะเดียวกันคำว่า “มังกรกับงูยังรู้แปลง” สื่อถึงความไม่แน่นอนและการเปลี่ยนแปลง โดยสรุป อุปลักษณ์นี้สะท้อนโลกทัศน์ที่มองชีวิตเป็นกระบวนการที่ต้องปรับตัวตามเหตุและปัจจัย มากกว่าการควบคุมทุกสิ่งได้ด้วยตนเอง

“เราต้องคิดคอยก่อนฟังสอนสั่ง ว่ายังไม่กลายชัดเป็นสัจจัง
เหมือนอยู่ยังในวนชลธาร ในอารมณ์ไม่สมความคิด”

(วัดพระศรีรัตนมหาธาตุราชวรวิหาร สุโขทัย ครั้งที่ 1, 2569); (วัดพระศรีรัตนมหาธาตุราชวรวิหาร สุโขทัย ครั้งที่ 2, 2569)

ใบเซียมซีที่ 14 วัดพระศรีรัตนมหาธาตุราชวรวิหาร ตำบลศรีสัชนาลัย อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ข้อความนี้สะท้อนอุปลักษณ์ “ชีวิต คือ การเดินทาง” โดยใช้ภาพของ “วนชลธาร” หรือกระแสน้ำที่หมุนวนเป็นขอบเขตต้นทางคำว่า “อยู่ในวนชลธาร” สื่อถึงสภาวะที่ชีวิตยังไม่ชัดเจน วนเวียน สับสน และหาทิศทางไม่ได้ จึงเชื่อมโยงกับการที่ “ยังไม่กลายชัดเป็นสัจจัง” และ “อารมณ์ไม่สมความคิด” ซึ่งสะท้อนความไม่มั่นคงทั้งด้านเหตุการณ์และจิตใจ โดยสรุป อุปลักษณ์นี้แสดงให้เห็นว่า ชีวิตในบางช่วงเป็นเหมือนการติดอยู่ในกระแสน้ำที่ควบคุมไม่ได้ ต้องใช้การพิจารณาและไตร่ตรองก่อนตัดสินใจ จึงจะสามารถหลุดพ้นจากความสับสนและดำเนินชีวิตไปในทิศทางที่เหมาะสมได้

“ก็สุดสิ้นแสนยากลำบากกาย จะป่วยการเปล่าๆ ไม่เข้าข้อ
เหมือนถ่อเรือทวนลมระบมหมาย จะไปหาก็ยากลำบากกาย”

(วัดพระศรีรัตนมหาธาตุราชวรวิหาร สุโขทัย ครั้งที่ 1, 2569); (วัดพระศรีรัตนมหาธาตุราชวรวิหาร สุโขทัย ครั้งที่ 2, 2569)

ใบเซียมซีที่ 18 วัดพระศรีรัตนมหาธาตุราชวรวิหาร ตำบลศรีสัชนาลัย อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ข้อความนี้สะท้อนอุปลักษณ์ “ชีวิต คือ การเดินทาง” โดยใช้ภาพ “ถ่อเรือทวนลม” เป็นขอบเขตต้นทางการ “ทวนลม” สื่อถึงการดำเนินชีวิตที่ขัดกับเงื่อนไขหรือสถานการณ์ ทำให้เกิดความยากลำบาก เหนื่อยล้า และไม่บรรลุเป้าหมาย (“ป่วยการเปล่าๆ”) โดยสรุป อุปลักษณ์นี้ชี้ให้เห็นว่า หากการกระทำไม่สอดคล้องกับเหตุและปัจจัย ย่อมนำไปสู่ความล้มเหลวและความทุกข์ จึงควรพิจารณาทิศทางและปรับตัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในการดำเนินชีวิต

“ใบที่ยี่สิบห้าว่าไว้ในอักษร เหมือนเรือเล็กไคลคลากลางสาคร
พายุต้องทวนลมระบมใจ จะข้ามฟากแสนยากลำบากยิ่ง”

(วัดพระศรีรัตนมหาธาตุราชวรวิหาร สุโขทัย ครั้งที่ 1, 2569); (วัดพระศรีรัตนมหาธาตุราชวรวิหาร สุโขทัย ครั้งที่ 2, 2569)

ใบเซียมซีที่ 25 วัดพระศรีรัตนมหาธาตุราชวรวิหาร ตำบลศรีสัชนาลัย อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ข้อความนี้สะท้อนอุปลักษณ์ “ชีวิต คือ การเดินทาง” โดยใช้ภาพ “เรือเล็กกลางสาคร” เป็นตัวแทนของชีวิต “เรือเล็ก” สื่อถึงความเปราะบางของมนุษย์ ขณะที่ “พายุ” และ “ลมทวน” แทนปัญหาและอุปสรรคที่ควบคุมไม่ได้ ส่งผลให้การ “ข้ามฟาก” หรือการไปถึงเป้าหมายเป็นไปได้ยากโดยสรุป อุปลักษณ์นี้แสดงให้เห็นว่า ชีวิตในบางช่วงเต็มไปด้วยความไม่มั่นคงและอุปสรรคหนักหน่วง มนุษย์ต้องเผชิญความยากลำบากและอาจไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้โดยง่าย เนื่องจากเงื่อนไขภายนอกไม่เอื้ออำนวย

“ใบที่หนึ่งพึงได้เหมือนใจคิด สำรวมจิตคิดสิ่งใดได้สมหวัง
ความสำเร็จลุล่วงไปไม่อับปาง ถูกใบนี้เหมือนดังได้ดวงมณี”

(วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร พิษณุโลก ครั้งที่ 1, 2569); (วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร พิษณุโลก ครั้งที่ 2, 2569)

ใบเซียมซีที่ 1 วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ข้อความนี้สะท้อนอุปลักษณ์ “ชีวิต คือ การเดินทาง” ในมิติของความสำเร็จ โดยใช้คำว่า “ไม่อับปาง” ซึ่งเชื่อมโยงกับภาพของเรือที่เดินทางถึงจุดหมายอย่างปลอดภัยการ “สำรวมจิต” เปรียบเสมือนการควบคุมทิศทางของการเดินทาง ขณะที่ “ไม่อับปาง” สื่อถึงการดำเนินชีวิตที่ราบรื่นและบรรลุเป้าหมายโดยสรุป อุปลักษณ์นี้แสดงให้เห็นว่า หากมนุษย์มีสติและกำกับตนเองได้ดี ชีวิตย่อมดำเนินไปอย่างมั่นคงและประสบความสำเร็จ เปรียบเสมือนเรือที่ไม่ล่มและถึงฝั่งอย่างปลอดภัย

“ใบที่สี่นี้ไซร้ห่างไกลคู่ พลัดกันอยู่ห่างไกลมิได้สม
เหมือนเดียวดายอยู่ทะเลโต้คลื่นลม อกระทมห่างไกลอยู่ไกลกัน”

(วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร พิษณุโลก ครั้งที่ 1, 2569); (วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร พิษณุโลก ครั้งที่ 2, 2569)

ใบเซียมซีที่ 4 วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ข้อความนี้สะท้อนอุปลักษณ์ “ชีวิต คือ การเดินทาง” โดยใช้ภาพ “อยู่ทะเลโต้คลื่นลม” เป็นขอบเขตต้นทางทะเลและคลื่นลมสื่อถึงสภาวะที่ไม่มั่นคงและควบคุมไม่ได้ ขณะที่ “เดียวดาย” เชื่อมโยงกับการพลัดพรากและความไม่สมหวังใน

ความสัมพันธ์ โดยสรุป อุปลักษณ์นี้แสดงให้เห็นว่า ชีวิตในบางช่วงเปรียบเสมือนการเดินทางลำพังท่ามกลางทะเลที่ผันผวน ทำให้เกิดความโดดเดี่ยวและความทุกข์จากการพลัดพราก ซึ่งเป็นผลจากเงื่อนไขที่ไม่อาจควบคุมได้

“มีนางฟ้ามาเชิญให้จรจรัล ขึ้นสุวรรณราชรถปลดทุกข์คลาย
ถูกใบนี้ท่านว่าดีไม่หนีร้าย ถามทำนายทายทักให้สงสัย”

(วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร พิษณุโลก ครั้งที่ 1, 2569); (วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร พิษณุโลก ครั้งที่ 2, 2569)

ใบเซียมซีที่ 8 วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ข้อความนี้สะท้อนอุปลักษณ์ “ชีวิต คือ การเดินทาง” ในมิติของการเปลี่ยนผ่านไปสู่สภาวะที่ดีขึ้น โดยใช้ภาพ “ขึ้นสุวรรณราชรถ” เป็นขอบเขตต้นทาง “ราชรถ” สื่อถึงการเคลื่อนที่ไปสู่สถานะที่สูงขึ้นหรือดีขึ้น ขณะที่ “ปลดทุกข์คลาย” แสดงถึงการพ้นจากอุปสรรคหรือความลำบาก โดยสรุป อุปลักษณ์นี้แสดงให้เห็นว่า ชีวิตสามารถเปลี่ยนจากภาวะทุกข์ไปสู่ความสุขได้ เมื่อมีเงื่อนไขที่เอื้ออำนวย เปรียบเสมือนการได้พาหนะที่ดีนำพาไปสู่จุดหมายที่ดีกว่า

“ถูกใบนี้ท่านว่าดี ไม่หนีร้าย ถามทำนายทายทักให้สงสัย
ดีกับชั่วทุกข์กับสุขปนกันไป คิดอะไรมักสำเร็จแต่เท็จตาม
เหมือนพายเรือในอ่างอันกว้างใหญ่ จะพายไปให้ถึงฝั่งชักเกรงขาม
มีที่ออกแต่ก็มีที่กันห้าม เลยหมุนตามดั่งกังหันพลันลมมา”

(วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร พิษณุโลก ครั้งที่ 1, 2569); (วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร พิษณุโลก ครั้งที่ 2, 2569)

ใบเซียมซีที่ 9 วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ข้อความนี้สะท้อนอุปลักษณ์ “ชีวิต คือ การเดินทาง” โดยใช้ภาพ “พายเรือในอ่าง” เป็นขอบเขตต้นทางการ “พายเรือในอ่าง” สื่อถึงการเคลื่อนที่ที่แม้มีพื้นที่ แต่กลับไม่สามารถไปถึงจุดหมายได้จริง ขณะที่ “มีที่ออกแต่มีที่กันห้าม” แสดงถึงข้อจำกัดและอุปสรรคที่ขัดขวางเส้นทางชีวิต โดยสรุป อุปลักษณ์นี้ชี้ให้เห็นว่า ชีวิตบางช่วงแม้พยายามดำเนินไปข้างหน้า แต่กลับวนอยู่กับที่ ไม่สามารถก้าวไปสู่เป้าหมายได้ เนื่องจากเงื่อนไขที่จำกัดและควบคุมไม่ได้

“ใบที่เก้า กล่าวไว้ให้ประจักษ์ ไม่แปรพักตร์หนักจิตคิดหลอกหลอน
เหมือนมัจฉากลายมาเป็นมังกร เสือร้ายผ่อนเบาคลายกลายเป็นดี
เปรียบเหมือนนาวาคลาดคลาเคลื่อน ต้องลมเตือนฉิวใบไปเต็มที่
แล่นถึงจุดหมายได้ในทันที เหมือนกับที่คิดสมอารมณ์ปอง”

(วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร พิษณุโลก ครั้งที่ 1, 2569); (วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร พิษณุโลก ครั้งที่ 2, 2569)

ใบเซียมซีที่ 9 วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ข้อความนี้สะท้อนอุปลักษณ์ “ชีวิต คือ การเดินทาง” โดยใช้ภาพ “นาวาแล่นตามลม” เป็นขอบเขตต้นทางการที่เรือ “ต้องลม” และ “แล่นไปเต็มที่” สื่อถึงสภาวะที่ปัจจัยแวดล้อมเอื้ออำนวย ทำให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างราบรื่นและสามารถ “ถึงจุดหมายได้ในทันที” โดยสรุป อุปลักษณ์นี้แสดงให้เห็นว่า เมื่อเงื่อนไขและจังหวะของชีวิตเหมาะสม ความสำเร็จสามารถเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วและตรงตามความปรารถนา

“เหมือนกับพระภูริทัตตา จอมนาคาทรงศีลบำเพ็ญตน
ถูกเนสารทใจชั่วพามัวหมอง นำเชือกคล้องลากไปทุกแห่งหน
ภูริทัตเร่ร่อนไปทุกตำบล เฒ่าเนสาทแสนกลใช้มนต์บัง
ถูกใบนี้ไม่ดีจะลำบาก ต้องพลัดพรากจากถิ่นที่อยู่หลัง
ทั้งไร้ญาติขาดคู่ดูอัปปาง ทุกสิ่งอย่างจะสลายถ้าทำดี”

(วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร พิษณุโลก ครั้งที่ 1, 2569); (วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร พิษณุโลก ครั้งที่ 2, 2569)

ใบเซียมซีที่ 15 วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ข้อความนี้สะท้อนอุปลักษณ์ “ชีวิต คือ การเดินทาง” โดยใช้คำว่า “อัปปาง” ซึ่งเชื่อมโยงกับภาพเรือที่ล่มเป็นขอบเขตต้นทาง การ “พลัดพรากจากถิ่น” และ “ไร้ญาติขาดคู่” สื่อถึงการสูญเสียและความไม่มั่นคงในชีวิต ขณะที่ “อัปปาง” แทนภาวะล้มเหลวหรือวิกฤตของการดำเนินชีวิต โดยสรุป อุปลักษณ์นี้แสดงให้เห็นว่า ชีวิตในบางช่วงอาจเผชิญความล้มเหลวและการสูญเสียอย่างรุนแรง เปรียบเสมือนเรือที่ล่มกลางทาง ซึ่งเป็นผลจากเงื่อนไขที่ไม่เอื้ออำนวยและยากต่อการควบคุม

“ใบที่สิบเก้า ว่าไว้ในอักษร เหมือนดังล่องลอยคอในสาคร
ต้องอาทรทุกข์ยากลำบากตัว
เหมือนเทวทัตวุ่นวายทำลายสงฆ์ เพราะพระองค์ครุ่นคิดมีจิตชั่ว
พุทธองค์ทรงเฉยไม่เกรงกลัว เทวทัตผู้ชั่วก็วางวาย”

(วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร พิษณุโลก ครั้งที่ 1, 2569); (วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร พิษณุโลก ครั้งที่ 2, 2569)

ใบเซียมซีที่ 19 วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ข้อความนี้สะท้อนอุปลักษณ์ “ชีวิต คือ การเดินทาง” โดยใช้ภาพ “ล่องลอยคอในสาคร” เป็นขอบเขตต้นทางการ “ล่องลอยคอ” สื่อถึงสภาวะที่ไร้การควบคุม ไม่มีทิศทาง และต้องเผชิญกับความไม่แน่นอน ขณะที่ “สาคร” หรือทะเล แทนสภาพแวดล้อมที่กว้างใหญ่และยากต่อการกำหนดทิศทาง โดยสรุป อุปลักษณ์นี้แสดงให้เห็นว่า ชีวิตในบางช่วงเต็มไปด้วยความไม่มั่นคงและความทุกข์ มนุษย์ต้องเผชิญสถานการณ์ที่ควบคุมไม่ได้และต้องอดทนต่อความยากลำบากที่เกิดขึ้น

“เพราะเหตุองค์พรหมทัตใจผูกพัน พนันกับยักษามาเล่นละกา
เดิมพันวางไว้จึงได้สูญ พระวิธูรต้องจรจากเคหา
ตกลำบากกรากกรำทุกเวลา จิตคิดหาสิ่งใดไม่ได้ดี
เป็นความค้างอย่าอ้างเอาชนะเขา ได้ไม่เท่าเสียทุกสิ่งสี
หาลาภสรรเสริญนั้นไม่มี ทั้งเนื้อคู่ศักดิ์ศรีก็ซบเซา
เมื่อเคราะห์หามยามร้ายไข้ไปรับ ให้อ่อนพับบาปเคราะห์เพราะกรรมเก่า
มรสุมซ้อนซ้ำสุดบรรเทา เข้าตำราใบนี้ไม่ดีเอยฯ”

(วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร พิษณุโลก ครั้งที่ 1, 2569); (วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร พิษณุโลก ครั้งที่ 2, 2569)

ใบเซียมซีที่ 24 วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ข้อความนี้สะท้อนอุปลักษณ์ “ชีวิต คือ การเดินทาง” โดยใช้ภาพ “การจรจากเคหา” เป็นขอบเขตต้นทางการ “จรจาก” สื่อถึงการออกเดินทางอย่างจำเป็นหรือถูกบังคับ ขณะที่ “ตกลำบากกรากกรำ” แสดงถึงอุปสรรคและความทุกข์ระหว่างเส้นทาง ทั้งยังมีคำว่า มรสุม (ซึ่งมาจากคลื่นลมในทะเล) มาเป็นขอบเขตของการเกิดอุปสรรค ทำให้การเดินทางถึงฝั่งเป็นไปด้วยความยากลำบาก โดยสรุป อุปลักษณ์นี้แสดงให้เห็นว่า ชีวิตบางช่วงเป็นการเดินทาง (ทางน้ำ) ที่ไม่สมัครใจ ต้องเผชิญความยากลำบากต่อเนื่อง และส่งผลให้สภาพจิตใจไม่มั่นคงหรือไม่สามารถคิดสิ่งที่ดีได้

“ใบที่ยี่สิบห้าว่าไว้ในวิถี เหมือนเรือเล็กแล่นไปในวารี
แรงสุดที่ห้ามทานผ่านคลื่นลม
จะข้ามฟากยากเข็ญลำเค็ญ ยิ่งสิ้นทุกสิ่งระทมตรมขื่นขม
แสนลำบากยากเย็นในอารมณ์ แต่จะสมถ้าทำถูกวิถีทาง”

(วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร พิษณุโลก ครั้งที่ 1, 2569); (วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร พิษณุโลก ครั้งที่ 2, 2569)

ใบเซียมซีที่ 25 วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ข้อความนี้สะท้อนอุปลักษณ์ “ชีวิต คือ การเดินทาง” โดยใช้ภาพ “เรือเล็กในวารี” เป็นขอบเขตต้นทาง“เรือเล็ก” สื่อถึงความเปราะบางของชีวิต ขณะที่ “คลื่นลม” แทนอุปสรรคที่รุนแรงและควบคุมไม่ได้ ทำให้การ “ข้ามฟาก” หรือการบรรลุเป้าหมายเป็นไปได้ยากและเต็มไปด้วยความทุกข์ อย่างไรก็ตาม ตอนท้ายที่ว่า “แต่จะสมถ้าทำถูกวิถีทาง” แสดงให้เห็นว่า แม้ชีวิตจะยากลำบาก หากดำเนินไปอย่างถูกต้องตามแนวทางหรือเหตุปัจจัยที่เหมาะสมก็ยังสามารถประสบความสำเร็จได้ โดยสรุป อุปลักษณ์นี้ชี้ให้เห็นว่า ชีวิตแม้เต็มไปด้วยอุปสรรคและความทุกข์ แต่ความสำเร็จยังเป็นไปได้ หากมนุษย์เลือกแนวทางที่ถูกต้องและสอดคล้องกับเงื่อนไขของชีวิต

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า อุปลักษณ์ “ชีวิต คือ การเดินทาง” มิได้เป็นเพียงกลวิธีทางภาษาในการสื่อความหมาย หากแต่เป็นโครงสร้างทางความคิดที่กำหนดการรับรู้ชีวิตของผู้คนอย่างเป็นระบบ โดยการใช้ประสบการณ์เกี่ยวกับการเดินทางทางน้ำมาเป็นขอบเขตต้นทาง ช่วยให้แนวคิดนามธรรมเกี่ยวกับชีวิตถูกทำให้เข้าใจได้ง่ายและเป็นรูปธรรมมากขึ้น อุปลักษณ์ ดังกล่าว ยังสะท้อนโลกทัศน์ของสังคมที่มองชีวิตในฐานะกระบวนการที่ไม่แน่นอนและขึ้นอยู่กับเหตุและปัจจัย มากกว่าการควบคุมโดยปัจเจกบุคคลเพียงลำพัง ซึ่งสอดคล้องกับทั้งวิถีชีวิตของสังคมลุ่มน้ำและหลักคิดทางพุทธศาสนา

ภาพรวมของข้อค้นพบนี้ชี้ให้เห็นว่า อุปลักษณ์ “ชีวิต คือ การเดินทางทางน้ำ” ทำหน้าที่เป็นโครงสร้างความคิดเชิงองค์รวมที่มนุษย์ใช้ทำความเข้าใจชีวิต โดยอาศัยประสบการณ์รูปธรรมเป็นฐานในการสร้างความหมายเชิงนามธรรมผ่านกลไกการแมปอย่างเป็นระบบ อุปลักษณ์ย่อย “การถ่อเรือทวนลม” สะท้อนความสัมพันธ์เชิงพลวัตระหว่างความพยายามของปัจเจกกับเงื่อนไขภายนอกที่ควบคุมไม่ได้ ส่งผลให้ชีวิตถูกมองในฐานะกระบวนการที่ไม่เป็นเส้นตรงและขึ้นอยู่กับปัจจัยหลากหลาย นัยสำคัญของกรอบคิดนี้ฝังรากอยู่ในวัฒนธรรมสังคมลุ่มน้ำ และสอดคล้องกับหลักเหตุปัจจัยใน พุทธศาสนา ซึ่งชี้ว่าความสำเร็จมิได้เกิดจากความเพียรเพียงลำพัง หากแต่เป็นผลของเครือข่ายปัจจัยที่สัมพันธ์กันอย่างซับซ้อน ดังนั้น อุปลักษณ์ดังกล่าวจึงมิใช่เพียงเครื่องมือทางภาษา แต่เป็นแบบจำลองเชิงปริชานที่เชื่อมโยงประสบการณ์ ภาษา วัฒนธรรม และปรัชญาเข้าด้วยกัน พร้อมทั้งตอกย้ำว่า มนุษย์มิได้ควบคุมชีวิตได้ทั้งหมด หากแต่ดำเนินไปภายใต้เงื่อนไขของเหตุปัจจัยที่หลากหลาย

“ชีวิต คือ การเดินทางทางน้ำ” ถูกถ่ายทอดผ่านอุปลักษณ์ “การถ่อเรือทวนลม” ซึ่งสะท้อนการรับรู้ชีวิตผ่านประสบการณ์ที่สัมพันธ์กับธรรมชาติและวิถีชีวิตของสังคมไทยลุ่มน้ำ “น้ำ” ในที่นี้มิได้เป็นเพียงองค์ประกอบของการเดินทาง หากแต่เป็นภาพแทนของความผันผวน ความไม่แน่นอน และแรงต้านที่อยู่นอกเหนือการควบคุม

ขณะที่ “การถ่อเรือ” สื่อถึงความเพียรพยายาม การต่อสู้ดิ้นรน และการประคับประคองตนให้ดำเนินต่อไปท่ามกลางเงื่อนไขของชีวิต อุปลักษณ์ดังกล่าวจึงมิได้ทำหน้าที่เพียงเปรียบเทียบชีวิตกับการเดินทาง หากยังก่อรูปความหมายของชีวิตในฐานะกระบวนการเคลื่อนไปท่ามกลางพลวัตของธรรมชาติและข้อจำกัดที่มนุษย์ไม่อาจควบคุมได้ทั้งหมด ข้อค้นพบจากเซียมซีชุดนี้ชี้ให้เห็นว่า ความสำเร็จของชีวิตมิได้ขึ้นอยู่กับความวิริยะอุตสาหะของมนุษย์เพียงลำพัง หากยังสัมพันธ์กับปัจจัยแวดล้อมที่ไม่อาจกำหนดได้ ไม่ว่าจะเป็นจังหวะของกระแสน้ำหรือทิศทางของลม อันสะท้อนโลกทัศน์ของสังคมไทยที่มองชีวิตในฐานะกระบวนการดำรงอยู่ภายใต้เครือข่ายแห่งเหตุปัจจัยอันซับซ้อน มนุษย์จึงมิใช่ผู้กำหนดเส้นทางชีวิตได้อย่างเบ็ดเสร็จ หากแต่เป็นผู้ดำรงอยู่ท่ามกลางทั้งแรงเกื้อหนุนและข้อจำกัดที่เข้ามากำกับการดำเนินชีวิตในเวลาเดียวกัน ทั้งนี้ ยังสะท้อนให้เห็นลักษณะเฉพาะของมโนทัศน์ชีวิตในวัฒนธรรมไทยลุ่มน้ำ ซึ่งให้ความสำคัญกับการปรับตัว การประคับประคองตน และการเคลื่อนไปตามจังหวะของธรรมชาติ มากกว่าการเอาชนะหรือควบคุมชีวิตอย่างเด็ดขาด”

อภิปรายผล

ผลการวิจัยยืนยันว่าอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ “ชีวิต คือ การเดินทางทางน้ำ” (Life is a Water Journey) ทำหน้าที่เป็นโครงสร้างหลักในการจัดระเบียบความคิดเกี่ยวกับชีวิตในตัวบทเซียมซี โดยเฉพาะเมื่อปรากฏในรูปแบบ “การเดินทางทางน้ำ” ซึ่งมีลักษณะเฉพาะด้านความไม่แน่นอนและการควบคุมที่จำกัด ข้อค้นพบนี้สอดคล้องโดยตรงกับแนวคิดของ Lakoff, G. & Johnson, M. ที่เสนอว่าอุปลักษณ์มิใช่เพียงกลไกทางภาษา แต่เป็นโครงสร้างพื้นฐานของระบบความคิดมนุษย์ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ขยายกรอบแนวคิดดังกล่าวไปอีกระดับ โดยแสดงให้เห็นว่า อุปลักษณ์มิได้เพียง “mapping ความหมาย” ระหว่างโดเมน แต่ยังทำหน้าที่สร้าง “แบบจำลองเชิงระบบของชีวิต” (systemic model of life) กล่าวคือ จากการวิเคราะห์ พบว่า อุปลักษณ์ “ชีวิตในฐานะการเดินทางทางน้ำ” ในเซียมซีมีองค์ประกอบเชิงโครงสร้างที่ชัดเจน ได้แก่ 1) หน่วยการกระทำ (agent) 2)ระดับการควบคุม (degree of control) 3)ข้อจำกัดเชิงระบบ (constraints) 4)ความน่าจะเป็นของผลลัพธ์ (outcome probability) โครงสร้างดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ชีวิตถูกทำความเข้าใจในฐานะ “ระบบพลวัต” (dynamic system) ที่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความสามารถของปัจเจกบุคคลเพียงอย่างเดียว แต่ถูกกำหนดโดยความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายในและภายนอก (Lakoff, G. & Johnson, M., 1980) ในมิตินี้ งานวิจัยมีความสอดคล้องกับการศึกษาทางภาษาศาสตร์เชิงปริชานในต่างประเทศที่เสนอว่า อุปลักษณ์เกี่ยวกับ “การเคลื่อนที่” (motion metaphors) มีบทบาทในการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเวลา ชีวิต และเหตุการณ์ มุมมองทางภาษาศาสตร์จึงเป็นการทำความเข้าใจวงมโนทัศน์หนึ่ง (conceptual domain) จากอีกวงมโนทัศน์หนึ่ง (Kövecses, Z., 2010) เนื่องจากวงมโนทัศน์ที่ต้องการทำความเข้าใจมีความเป็นนามธรรม มากกว่า เราจึงต้องนำเอาวงมโนทัศน์ที่ชัดเจนหรือมีความเป็นรูปธรรมมากกว่ามากล่าวถึง เพื่อให้เข้าใจมโนทัศน์ที่มีความเป็นนามธรรมนั้น อย่างไรก็ตาม จุดต่างที่สำคัญ คือ งานวิจัยในบริบทตะวันตกมักใช้อุปลักษณ์ “เส้นทางบนบก” (path/road) ซึ่งเน้นการควบคุมและการเลือกเส้นทางของปัจเจกบุคคล ขณะที่ผลการศึกษานี้แสดงให้เห็นว่า “ชีวิต คือ การเดินทางทางน้ำ” ในบริบทภาคเหนือตอนล่างสะท้อนโครงสร้างความคิดที่เกิดจากการบรรจบกันของภูมิศาสตร์ลุ่มน้ำและประสบการณ์ทางกายภาพ รวมทั้งวัฒนธรรมการดำรงชีวิตที่ผูกพันกับน้ำอย่างลึกซึ้ง การสัญจรทางน้ำและการเผชิญความไม่แน่นอนของกระแสน้ำถูกนำมาเป็นกรอบในการทำความเข้าใจชีวิต โดย “การถ่อเรือ” แทนความเพียรของมนุษย์ ขณะที่ “กระแสน้ำและลม” แทนเงื่อนไขภายนอกที่ไม่อาจควบคุมได้ ส่งผลให้ชีวิตถูกมองในฐานะกระบวนการเชิงพลวัตที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างการกระทำของปัจเจกกับบริบทแวดล้อม นอกจากนี้ ผลการศึกษายังสอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง embodiment ในภาษาศาสตร์เชิงปริชาน กล่าวคือ ประสบการณ์ทางกายภาพของมนุษย์มีบทบาทในการกำหนดโครงสร้างความคิด โดยในกรณีนี้ ประสบการณ์ของสังคมลุ่มน้ำทำให้ “การล่องเรือ” กลายเป็นกรอบหลักในการทำความเข้าใจ

ในเชิงวัฒนธรรม อุปลักษณ์ดังกล่าวสะท้อนโลกทัศน์แบบพุทธศาสนาเถรวาทอย่างชัดเจน โดยเฉพาะแนวคิดเรื่อง “เหตุและปัจจัย” และ “ความไม่เที่ยง” ซึ่งสอดคล้องกับการที่ชีวิตถูกมองว่าไม่สามารถควบคุมได้ทั้งหมด และต้องอาศัยการปรับตัวมากกว่าการควบคุม ที่สำคัญ อุปลักษณ์นี้มิได้เป็นเพียงเครื่องมือในการอธิบายชีวิต แต่ยังทำหน้าที่เป็น “วาทกรรมเชิงกำกับ” (regulative discourse) ที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้และพฤติกรรมของผู้คน กล่าวคือ การที่ชีวิตถูกเปรียบเป็นการล่องเรือในกระแสน้ำ ส่งผลให้ผู้คนมีแนวโน้มยอมรับความไม่แน่นอน และมุ่งเน้นการปรับตัวมากกว่าการต่อต้านเงื่อนไข

จากการวิเคราะห์ พบว่า มโนทัศน์ “ชีวิต คือ การเดินทางทางน้ำ” ถูกสะท้อนผ่านอุปลักษณ์ การถ่อเรือทวนลม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Lakoff, G. & Johnson, M. ที่ใช้ให้เห็นว่ามนุษย์ใช้ประบการณ์ทางกายภาพเป็นฐานในการเข้าใจนามธรรม (Lakoff, G. & Johnson, M., 1980) และยังสอดคล้องกับงานของ ปราโมทย์ ระวิน และรัตนชัย ปรีชาพงศ์กิจ ที่พบว่า น้ำสื่อถึงอุปสรรคและการเปลี่ยนแปลง (ปราโมทย์ ระวิน และรัตนชัย ปรีชาพงศ์กิจ, 2568) อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบในเซียมซีนี้ได้ขยายพรมแดนความรู้ไปสู่การเชื่อมโยงหลัก “เหตุปัจจัย” ในพุทธศาสนา สะท้อนให้เห็นว่าในโลกทัศน์ไทยลุ่มน้ำ ความสำเร็จมิได้เกิดจากความเพียร (การถ่อเรือ) เพียงอย่างเดียว แต่สอดรับกับเงื่อนไขที่ควบคุมไม่ได้ (กระแสน้ำและลม) อีกด้วย อันนำไปสู่การตระหนักรู้ว่า มนุษย์มิได้ดำรงอยู่ในฐานะผู้กำหนดเส้นทางชีวิตอย่างสมบูรณ์ หากแต่เป็นผู้เคลื่อนไปภายใต้เครือข่ายของเหตุปัจจัยที่ซับซ้อน ซึ่งทั้งเกื้อหนุนและจำกัดการดำเนินชีวิตในเวลาเดียวกัน

องค์ความรู้ใหม่

ผลการวิจัยเรื่อง “อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ชีวิตในฐานะการเดินทางทางน้ำในเซียมซี” ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่มีนัยสำคัญในเชิงภาษาศาสตร์เชิงปริชานและวัฒนธรรมศึกษา โดยสามารถสรุปได้ดังนี้

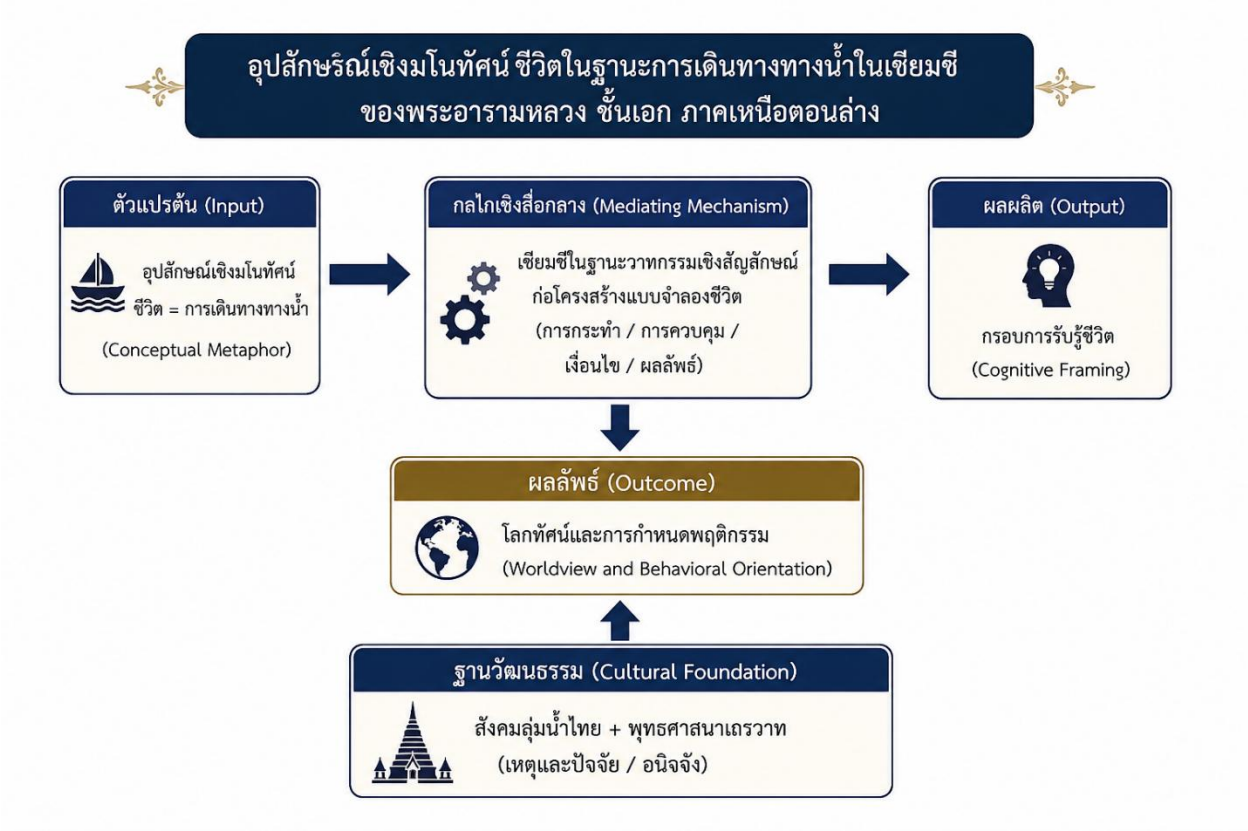
1. งานวิจัยนี้ได้ยกระดับการอธิบายอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์จากกรอบแนวคิดดั้งเดิมที่มุ่งเน้นเพียงการจับคู่ความหมายระหว่างขอบเขตต้นทางและขอบเขตปลายทาง ไปสู่การเสนอว่าอุปลักษณ์ “ชีวิตในฐานะการเดินทางทางน้ำ” ทำหน้าที่เป็น “แบบจำลองเชิงระบบของชีวิต” (systemic model of life) ซึ่งมีองค์ประกอบเชิงโครงสร้างอย่างเป็นระบบ ได้แก่ หน่วยการกระทำ ระดับการควบคุม เงื่อนไขหรือข้อจำกัด และความเป็นไปได้ของผลลัพธ์ องค์ประกอบดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การทำความเข้าใจชีวิตมิได้ตั้งอยู่บนความสามารถของปัจเจกบุคคลเพียงลำพัง หากแต่เป็นผลของปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายในและภายนอกอย่างเป็นพลวัต

2. งานวิจัยนี้ได้เสนอข้อค้นพบเชิงเปรียบเทียบทางวัฒนธรรม โดยแสดงให้เห็นว่าอุปลักษณ์เกี่ยวกับ “การเดินทาง” ในบริบทสังคมไทยมีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากบริบทตะวันตก กล่าวคือ ในขณะที่อุปลักษณ์ “เส้นทาง” (path/road) ในวัฒนธรรมตะวันตกมักเน้นการเลือกและการควบคุมของปัจเจกบุคคล อุปลักษณ์ “การเดินทางทางน้ำ” ในบริบทไทยกลับเน้นความไม่แน่นอน การไหลไปตามเงื่อนไข และข้อจำกัดของการควบคุม อันสะท้อนโลกทัศน์ที่ให้ความสำคัญกับ “เหตุและปัจจัย” มากกว่าความเป็นอิสระของปัจเจก

3. งานวิจัยนี้ได้ขยายขอบเขตการศึกษาของเซียมซีจากการเป็นเพียงเครื่องมือทำนายโชคชะตา ไปสู่การอธิบายว่าเซียมซีเป็น “ระบบวาทกรรมเชิงกำกับ” (regulative discourse) ที่ทำหน้าที่สร้างและถ่ายทอดกรอบความคิดเกี่ยวกับชีวิตผ่านอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์อย่างเป็นระบบ กล่าวคือ ภาษาในเซียมซีมีบทบาทในการกำหนดกรอบการรับรู้ (framing) และแนวทางการตีความประสบการณ์ชีวิตของผู้คนในบริบททางสังคมและวัฒนธรรม

4. งานวิจัยนี้ได้แสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงบูรณาการระหว่างภาษา ความคิด และวัฒนธรรม โดยอุปลักษณ์ “ชีวิต คือ การเดินทางทางน้ำ” ทำหน้าที่เป็นกลไกเชื่อมโยงประสบการณ์ทางกายภาพของสังคมลุ่มน้ำเข้ากับระบบความคิดเชิงนามธรรมเกี่ยวกับชีวิต และสะท้อนโลกทัศน์แบบพุทธศาสนาเถรวาทที่เน้นความไม่เที่ยงและการดำรงอยู่ภายใต้เงื่อนไขของเหตุและปัจจัย

โดยสรุป องค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญของงานวิจัยนี้ คือ การเสนอว่าอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์มิได้เป็นเพียงกลไกทางภาษา หากแต่เป็นโครงสร้างทางปัญญาที่มีบทบาทในการสร้างแบบจำลองชีวิต กำหนดโลกทัศน์ และมีอิทธิพลต่อการรับรู้และพฤติกรรมของมนุษย์ในบริบทวัฒนธรรมไทยอย่างลึกซึ้ง

ภาพที่ 1 ภาพอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ชีวิตในฐานะการเดินทางน้ำในเซียมซีของพระอารามหลวงชั้นเอก ภาคเหนือตอนล่าง

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า ตัวบทเซียมซีในพระอารามหลวงชั้นเอกในเขตภาคเหนือตอนล่างมิได้ทำหน้าที่เพียงพยากรณ์โชคชะตา หากแต่เป็น “คลังข้อมูลทางปริชาน” ที่บันทึกและถ่ายทอดระบบคิดของสังคมไทยผ่านอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ “ชีวิต คือ การเดินทางทางน้ำ” อย่างเป็นระบบ โดยมีการถ่ายโยงมโนทัศน์จากประสบการณ์ทางกายภาพ (source domain) ได้แก่ เรือในฐานะตัวตน ผู้พายเรือในฐานะความเพียรและการตัดสินใจ สายน้ำหรือกระแสน้ำในฐานะวิถีของเหตุการณ์ คลื่นลมในฐานะอุปสรรคภายนอก และฝั่งในฐานะเป้าหมาย ไปสู่มโนทัศน์นามธรรมเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต (target domain) อย่างมีโครงสร้าง ข้อค้นพบสำคัญสะท้อนว่า อุปลักษณ์ดังกล่าวมิได้เป็นเพียงภาพเปรียบเชิงภาษา หากแต่เป็นกลไกทางปัญญาที่กำหนดกรอบการรับรู้โลกของมนุษย์ โดยสอดคล้องกับโลกทัศน์แบบพุทธที่เน้นความไม่เที่ยงและการดำรงอยู่ภายใต้เหตุปัจจัย กล่าวคือ แม้มนุษย์จะมีบทบาทในการกำหนดทิศทางชีวิตผ่านความเพียรและการตัดสินใจ แต่ผลลัพธ์ของชีวิตยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไขภายนอกที่ไม่อาจควบคุมได้ ซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์เชิงพลวัตระหว่างความพยายามของปัจเจกกับข้อจำกัดของบริบท นอกจากนี้ อุปลักษณ์ดังกล่าวยังมีรากฐานจากประสบการณ์เชิงภูมิวัฒนธรรมของสังคมไทยลุ่มน้ำ ซึ่งหล่อหลอมให้มนุษย์ใช้ “การเดินทางทางน้ำ” เป็นกรอบในการทำความเข้าใจชีวิตในฐานะกระบวนการที่เคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลง และไม่แน่นอน ดังนั้น เซียมซีจึงมิได้เป็นเพียงวาทกรรมเชิงความเชื่อ หากแต่เป็นระบบ

การสร้างความหมายที่มีบทบาทในการกำหนดการรับรู้ การตีความ และการให้ความหมายต่อประสบการณ์ชีวิตของผู้คนในสังคมไทยอย่างลึกซึ้ง ในด้านวิชาการ ผลการวิจัยนี้เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ยืนยันว่าอุปลักษณ์มิได้เป็นเพียงกลวิธีทางวรรณศิลป์ หากแต่เป็น “เครื่องมือทางปัญญา” ที่ทำหน้าที่จัดระเบียบความคิดและกำหนดกรอบการรับรู้โลกทัศน์ของมนุษย์ องค์ความรู้ดังกล่าวสามารถใช้เป็นฐานในการศึกษาวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบกับวาทกรรมความเชื่ออื่น ทั้งในบริบทภาษาไทยและข้ามวัฒนธรรม อันจะช่วยขยายพรมแดนองค์ความรู้ด้านภาษาศาสตร์ปริชานให้ลุ่มลึกยิ่งขึ้น ในด้านการเผยแผ่ศาสนา อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการอธิบายหลักธรรมที่มีลักษณะนามธรรมให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น โดยเชื่อมโยงกับประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของผู้รับสาร ซึ่งจะช่วยลดช่องว่างระหว่างภาษาธรรมกับการรับรู้ของสาธารณชน และส่งเสริมให้เกิดการซึมซับหลักธรรมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน สำหรับการศึกษาครั้งต่อไป ควรมีการเปรียบเทียบอุปลักษณ์ในเซียมซีของภูมิภาคอื่น เช่น ภาคใต้ที่สัมพันธ์กับการเดินเรือทะเล หรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่อาจเน้นการเดินทางทางบก เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างของอุปลักษณ์ที่เกิดจากภูมินิเวศและบริบทวัฒนธรรมที่หลากหลาย

เอกสารอ้างอิง

ชัชศรัณย์ จิตคงคา. (2568). กลวิธีทางภาษาและแนวคิดของใบเซียมซีศาลเจ้าโรงเกือก: กรณีศึกษาตามแนวคิด วัจนกรรม. วารสารภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย, 11(1), 81-108.

ณรงค์กรรณ รอดทรัพย์. (2561). มโนอุปลักษณ์แสดงความหวัง ความใฝ่ฝัน หรือจินตนาการในภาษาไทย. วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 5(พิเศษ), 172-185.

ปราโมทย์ ระวิน และรัตนชัย ปรีชาพงศ์กิจ. (2568). มโนอุปลักษณ์ “น้ำ” ในสำนวนไทย. วารสารนิสิตวัง, 27(1), 43-55.

พิชญ์สินี เสถียรธราดล และอรทัย ชินอัครพงศ์. (2560). ความหมายเชิงมโนทัศน์ของคำว่า “โกง” ในภาษาไทย: การวิเคราะห์ตามแนวอรรถศาสตร์ปริชาน. วารสารมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร, 14(3), 105-119.

วรรธนะรัตน์ ไชยวงศ์ และคณะ. (2568). การศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์การใช้ภาษาเพื่อการสร้างกำลังใจในวรรณกรรมบำบัดประเภทหนังสือ How to. วารสารบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ ราชมงคลล้านนา, 13(2), 49-74.

วรวรรณา เพ็ชรกิจ. (2551). การศึกษาอุปลักษณ์เกี่ยวกับโรคมะเร็งในภาษาไทยตามแนวปริชานศาสตร์และวัจนปฏิบัติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุราชวรวิหาร สุโขทัย ครั้งที่ 1. (5 ม.ค. 2569). ข้อมูลเซียมซี. (รัชตา มาอากาศ, ผู้สัมภาษณ์)

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุราชวรวิหาร สุโขทัย ครั้งที่ 2. (25 ม.ค. 2569). ข้อมูลเซียมซี. (รัชตา มาอากาศ, ผู้สัมภาษณ์)

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร พิษณุโลก ครั้งที่ 1. (7 ม.ค. 2569). ข้อมูลเซียมซี. (รัชตา มาอากาศ, ผู้สัมภาษณ์)

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร พิษณุโลก ครั้งที่ 2. (19 ม.ค. 2569). ข้อมูลเซียมซี. (รัชตา มาอากาศ, ผู้สัมภาษณ์)

Kövecses, Z. (2010). Metaphor: A Practical Introduction. (2nd ed.). Oxford: Oxford University Press.

Lakoff, G. & Johnson, M. (1980). Metaphors we live by. Chicago: University of Chicago Press.

Lakoff, G. (1985). Women, fire, and dangerous things: What categories reveal about the mind. Chicago: University of Chicago Press.

บทความวิชาการ

อายุความฟ้องร้องคดีอาญากรณีพนักงานอัยการและราษฎรเป็นโจทก์*

THE STATUTES OF LIMITATIONS IN CRIMINAL PROSECUTIONS BY PUBLIC PROSECUTORS AND PRIVATE INDIVIDUALS

จรวยพร เหมรังษี
Jaruayporn Hemrangsee
หลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช ประเทศไทย
Bachelor of laws program, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Si Thammarat Campus, Nakhon Si Thammarat, Thailand
Corresponding author E-mail: Jaruayporn13607@gmail.com
Tel: 065-949-4887

บทคัดย่อ

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 26 มาตรา 27 เป็นสิทธิพื้นฐานของบุคคลทุกคน กฎหมายที่ตราออกมาจะต้องมีผลบังคับใช้กับประชาชนทุกคนอย่างเสมอกัน ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 จึงต้องสอดคล้องกับหลักนิติธรรมและหลักความเสมอภาค กล่าวคือ บุคคลผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาไม่ว่าจะเป็นพนักงานอัยการหรือผู้เสียหาย ย่อมต้องอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์โดยเท่าเทียม ปัญหาสำคัญเกิดขึ้นจากการบังคับใช้ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 วรรคหนึ่ง ที่บัญญัติว่า “ในคดีอาญา ถ้ามิได้ฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาลภายในกำหนด...นับแต่วันกระทำความผิด เป็นอันขาดอายุความ” โดยบทบัญญัติดังกล่าวถูกนำไปใช้แตกต่างกันระหว่างคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์กับคดีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ กล่าวคือ ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ อายุความย่อมหยุดนับทันทีเมื่อได้มีการฟ้องคดีและได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาลแล้ว ในขณะที่คดีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์อายุความจะหยุดนับต่อเมื่อศาลได้ไต่สวนมูลฟ้องและมีคำสั่งประทับรับฟ้องแล้ว ด้วยเหตุที่กระบวนการไต่สวนมูลฟ้องใช้ระยะเวลาพอสมควร ย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิของผู้เสียหายโดยตรง กล่าวคือ ระยะเวลาดังกล่าวยังคงถูกนับรวมเป็นอายุความ ส่งผลให้คดีจำนวนไม่น้อยขาดอายุความไปในระหว่างการพิจารณาไต่สวนมูลฟ้อง ทั้งที่ผู้เสียหายได้ดำเนินการฟ้องคดีภายในกำหนดเวลาแล้ว เป็นการก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการบังคับใช้กฎหมาย เห็นสมควรกำหนดหลักเกณฑ์ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 ให้คดีที่ราษฎรเป็นโจทก์อายุความสะดุดหยุดลงเมื่อได้ฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาล แม้ว่าศาลจะยังไม่มีคำสั่งประทับรับฟ้อง

คำสำคัญ: อายุความในการดำเนินคดีอาญา, อายุความ, ความเสมอภาคทางกฎหมาย

Abstract

Pursuant to Sections 26 and 27 of the Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560 (2017), such provisions guarantee the fundamental rights of all persons. Laws enacted by the State must therefore be enforced equally and uniformly upon all individuals. Consequently, Section 95 of the Penal Code must conform to the principles of the rule of law and equality before the law. In other words, persons vested with the authority to institute criminal proceedings,

* Received 5 May 2026; Revised 12 May 2026; Accepted 17 May 2026

whether Public Prosecutors or injured persons acting as private prosecutors, must be subject to the same legal standards on an equal basis. A significant issue arises from the enforcement of Section 95 paragraph one of the Penal Code, which provides that: “In a criminal case, if prosecution is not instituted and the offender is not brought before the Court within the prescribed period ... from the date of commission of the offence, the case shall be barred by prescription.” In practice, however, this provision has been applied differently between cases instituted by Public Prosecutors and those instituted by injured persons as private prosecutors. In cases where the Public Prosecutor is the plaintiff, the prescription period is suspended immediately upon the filing of the prosecution and the production of the accused before the Court. By contrast, in cases where the injured person acts as a private prosecutor, the prescription period is deemed suspended only after the Court has conducted a preliminary examination of the complaint and issued an order accepting the case for trial. Since the preliminary examination process generally requires a considerable period of time, such practice directly affects the rights of injured persons. Specifically, the period consumed by the preliminary examination continues to be counted as part of the prescription period, resulting in numerous cases becoming barred by prescription during the pendency of such examination, notwithstanding that the injured person had already instituted proceedings within the statutory period. This situation gives rise to inequality in the enforcement of the law. It is therefore appropriate that Section 95 of the Penal Code be amended so as to provide that, in cases instituted by private individuals, the prescription period shall be interrupted upon the filing of the complaint and the production of the offender before the Court, notwithstanding that the Court has not yet issued an order accepting the case for trial.

Keywords: Criminal Prescription, Statute of Limitations, Legal Equality

บทนำ

ประมวลกฎหมายอาญามีบทบาทเป็นเครื่องมือของรัฐในการกำหนดกรอบพฤติกรรมของบุคคลในสังคม โดยกำหนดว่าการกระทำใดเป็นความผิดและควรได้รับโทษในระดับใด จุดมุ่งหมายสำคัญไม่ใช่เพียงการลงโทษผู้กระทำผิดเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการป้องปราม (deterrence) การฟื้นฟูความสงบเรียบร้อย และการสร้างความเชื่อมั่นในระบบยุติธรรม เมื่อบุคคลใดกระทำความผิดอาญา ผลกระทบไม่ได้จำกัดอยู่เพียงผู้เสียหายโดยตรง แต่ยังกระทบต่อความปลอดภัยและความสงบสุขของสังคมโดยรวม ด้วยเหตุนี้ กฎหมายจึงมอบอำนาจให้รัฐโดยผ่าน “พนักงานอัยการ” เป็นผู้แทนของสังคมในการนำคดีขึ้นสู่ศาล อย่างไรก็ตาม ระบบกฎหมายไทยยังคงเปิดโอกาสให้ “ผู้เสียหาย” ใช้สิทธิฟ้องคดีอาญาด้วยตนเองได้ด้วย ซึ่งสะท้อนแนวคิดเรื่องการคุ้มครองสิทธิของประชาชน มิให้ต้องพึ่งพารัฐแต่เพียงฝ่ายเดียว โดยเฉพาะในกรณีที่ผู้เสียหายเห็นว่าหน่วยงานของรัฐไม่ดำเนินการหรือดำเนินการล่าช้า การมีช่องทางกฎหมายดังกล่าวจึงเป็นการถ่วงดุลอำนาจและเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงความยุติธรรม

ประเด็นสำคัญที่ต้องพิจารณาร่วมกันทั้งในกรณีที่พนักงานอัยการหรือผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดี คือ “อายุความฟ้องคดีอาญา” ซึ่งเป็นระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดให้ต้องดำเนินการฟ้องร้องและนำตัวผู้กระทำผิดเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาล หากพ้นกำหนดระยะเวลาดังกล่าวแล้ว จะถือว่าคดี “ขาดอายุความ” ไม่สามารถนำมาฟ้องร้องได้อีก หลักการนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรม โดยเหตุผลสำคัญของการกำหนดอายุความ คือ การรักษาคุณภาพของพยานหลักฐาน หากปล่อยให้สามารถฟ้องคดีได้โดยไม่จำกัด

เวลา อาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่จำเลย ซึ่งอาจไม่สามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ อีกทั้งยังเป็นภาระต่อระบบศาลและกระบวนการยุติธรรมโดยรวม

ตามบทบัญญัติมาตรา 95 วรรคหนึ่ง ได้กำหนดอายุความไว้ตามระดับความร้ายแรงของความผิด โดยใช้ “อัตราโทษขั้นสูง” เป็นเกณฑ์ในการพิจารณา กล่าวคือ ยิ่งความผิดมีโทษร้ายแรงมาก อายุความก็จะยิ่งยาวขึ้น เช่น ความผิดที่มีโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต มีอายุความยาวถึง 20 ปี ขณะที่ความผิดเล็กน้อย เช่น โทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน จะมีอายุความเพียง 1 ปี หลักการนี้สะท้อนแนวคิดเรื่องความได้สัดส่วน (proportionality) ระหว่างความร้ายแรงของความผิดกับระยะเวลาที่รัฐควรมีสิทธิในการดำเนินคดี นอกจากนี้ ยังมีเงื่อนไขสำคัญที่มักถูกมองข้าม คือ การนับอายุความจะเริ่มตั้งแต่ “วันกระทำความผิด” และจะต้องมีทั้งการ “ฟ้องคดี” และ “ได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาล” ภายในระยะเวลาที่กำหนด หากขาดองค์ประกอบอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ฟ้องทันแต่ยังไม่ได้ตัวจำเลย หรือได้ตัวจำเลยแต่ยังไม่ฟ้อง ก็อาจทำให้คดีขาดอายุความได้ในบางกรณี

สำหรับขั้นตอนการฟ้องคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 162 วรรคหนึ่ง นั้นความแตกต่างระหว่างการฟ้องโดยพนักงานอัยการกับผู้เสียหายอยู่ที่กระบวนการเตรียมคดี โดยอัยการมักมีการรวบรวมพยานหลักฐานผ่านกระบวนการสอบสวนของรัฐ ขณะที่ผู้เสียหายต้องจัดเตรียมพยานหลักฐานด้วยตนเอง จึงจำเป็นต้องมีการไต่สวนมูลฟ้องในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ แต่ถึงอย่างไรก็ตามการเริ่มนับอายุความและการหยุดนับอายุความทั้งในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์และพนักงานอัยการเป็นโจทก์ควรมีหลักเกณฑ์และเงื่อนไขเป็นอย่างเดียวกัน เพื่อไม่ให้สิทธิของผู้เสียหายได้รับการกระทบกระเทือน

ประเภทของอายุความในคดีอาญา

อายุความ หมายถึง ระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดให้ใช้สิทธิฟ้องคดี หรือดำเนินการเกี่ยวกับคดีที่กฎหมายกำหนดไว้ ถ้าไม่มีการดำเนินการในกำหนดให้ถือว่าขาดอายุความ อันมีผลทำให้ไม่สามารถเรียกร้องฟ้องคดี หรือลงโทษผู้กระทำความผิดหรือจำเลยได้อีก (ณัฐวสา ฉัตรไพฑูรย์ และไบรอัน เอ็ม เพียร์ซ, 2550)

ในคดีอาญา กฎหมายได้กำหนดอายุความอยู่ 2 ประเภท ได้แก่ 1) อายุความฟ้องร้อง และ 2) อายุความล่วงเลยการลงโทษ จึงกล่าวได้ว่ากฎหมายอาญาได้กำหนดให้กระบวนการทางกฎหมายทั้ง 2 ประการเป็นกระบวนการที่ต้องมีอายุความกำกับไว้ ประการแรก คือ กระบวนการฟ้องคดีอาญาเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาพิสูจน์ในชั้นศาลว่ามีความผิดจริงตามฟ้องหรือไม่ และประการที่สองหากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าได้มีการกระทำความผิดจริง ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ต้องโทษทางอาญาแล้ว การลงโทษทางอาญาแก่ผู้กระทำความผิดก็ต้องเริ่มดำเนินการให้ได้ภายในอายุความด้วย (คณิต ณ นคร, 2560)

1. อายุความฟ้องร้อง หมายถึง กำหนดเวลาที่จะฟ้องคดี และได้ตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องยังศาล โดยอายุความในการฟ้องคดีอาญานั้น ในประเทศที่ใช้กฎหมายในระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) จะมีการบัญญัติกำหนดอายุความในการฟ้องคดีเอาไว้ตามหลักกฎแห่งการลืม ส่วนในประเทศที่ใช้กฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) คดีอาญาเป็นความผิดที่ถือว่ารบกวนความสงบเรียบร้อยของส่วนรวมซึ่งรัฐเป็นผู้ดูแล การฟ้องคดีอาญาจึงเป็นการทำแทนกษัตริย์ ดังนั้น แม้ระยะเวลาจะล่วงเลยไปนานเพียงใดกษัตริย์ก็ยังสามารถฟ้องคดีได้

หากพิจารณาตามประมวลกฎหมายอาญา ได้มีการกำหนดเรื่องเกี่ยวกับอายุความฟ้องร้องไว้ในมาตรา 95 - 97 (เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, 2562) สามารถแบ่งอธิบายแต่ละมาตราได้ดังนี้

มาตรา 95 เป็นบทมาตราที่กำหนดเกี่ยวกับอายุความในการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาที่เป็นความผิดอาญาแผ่นดิน มีเกณฑ์กำหนดอายุความโดยคำนวณจากอัตราโทษขั้นสูงของฐานความผิดที่โจทก์ฟ้องจำเลยเป็นหลัก กล่าวคือ กรณีเป็นความผิดที่มีอัตราโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุก 20 ปี โจทก์จะต้องฟ้องจำเลยต่อศาลภายในกำหนดอายุความ 20 ปี กรณีเป็นความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกกว่า 7 ปี แต่ยังไม่ถึง 20 ปี โจทก์จะต้องฟ้องจำเลยต่อศาลภายในกำหนดอายุความ 15 ปี กรณีเป็นความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกกว่า 1 ปี ถึง 7 ปี

โจทก์จะต้องฟ้องจำเลยต่อศาลภายในกำหนดอายุความ 10 ปี กรณีเป็นความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกกว่า 1 เดือนถึง 1 ปี โจทก์จะต้องฟ้องจำเลยต่อศาลภายในกำหนดอายุความ 5 ปี และกรณีเป็นความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกต่ำกว่า 1 เดือน หรือโทษปรับ หรือโทษอื่น ๆ โจทก์จะต้องฟ้องจำเลยต่อศาลภายในกำหนดอายุความ 1 ปี และเมื่อโจทก์ยื่นฟ้องจำเลยต่อศาลโดยชอบด้วยกฎหมายแล้วอายุความในการฟ้องคดีจะสะดุดหยุดลง (วิเชียร ดิเรกอุดมศักดิ์, 2567)

มาตรา 96 อายุความในคดีความผิดอันยอมความได้ กำหนดให้ผู้เสียหายต้องร้องทุกข์หรือเป็นโจทก์ยื่นฟ้องจำเลยภายในกำหนดเวลา 3 เดือน นับแต่วันที่รู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิด มิฉะนั้นคดีจะขาดอายุความ (วิเชียร ดิเรกอุดมศักดิ์, 2567)

มาตรา 97 กำหนดอายุความกรณีฟ้องขอให้กักกัน ถ้าจะฟ้องภายหลังการฟ้องคดีอันเป็นมูลให้เกิดอำนาจฟ้องขอให้กักกัน ต้องฟ้องภายในกำหนดหกเดือนนับแต่วันที่ฟ้องคดีนั้น มิฉะนั้นคดีขาดอายุความ

2. อายุความล่วงเลยการลงโทษ หมายถึง กำหนดเวลาที่จะได้ตัวผู้กระทำความผิดมาเพื่อรับโทษตามคำพิพากษาอันถึงที่สุด โดยให้เริ่มต้นนับอายุความตั้งแต่วันที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดหรือวันที่ผู้กระทำความผิดหลบหนีแล้วแต่กรณี (คณิต ณ นคร, 2560) โดยที่ประมวลกฎหมายอาญามีความประสงค์ที่จะให้มีการลงโทษผู้ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดในเวลาอันสมควร ฉะนั้น ถ้าไม่ได้ตัวผู้ต้องคำพิพากษามาลงโทษในเวลาที่กำหนด ก็ถือว่าเป็นการขาดอายุความล่วงเลยการลงโทษ (หยุด แสงอุทัย, 2547) รัฐก็จะหมดอำนาจที่จะบังคับโทษแก่ผู้ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดคนนั้นไป (คณิต ณ นคร, 2560)

หากพิจารณาตามประมวลกฎหมายอาญา ได้มีการกำหนดเรื่องเกี่ยวกับอายุความล่วงเลยไว้ในมาตรา มาตรา 98 - 101 สามารถแบ่งอธิบายในแต่ละมาตราได้ดังนี้

มาตรา 98 เป็นเรื่องอายุความล่วงเลยในการลงโทษ กล่าวคือ เมื่อศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษแล้วแต่ตัวจำเลยยังไม่ได้รับโทษ เช่น หนีระหว่างพิจารณา หรือได้รับโทษไม่ครบ เช่น หนีระหว่างจำคุก หากปล่อยเวลาให้เนิ่นนานเกินที่กฎหมายกำหนดไว้ จะถือว่าคดีนั้นขาดอายุความและลงโทษผู้นั้นไม่ได้อีก โดยมีระยะเวลาในการลงโทษแยกได้ คือ กรณีศาลลงโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุก 20 ปี อายุความในการนำตัวจำเลยมาลงโทษคือ 20 ปี กรณีศาลลงโทษจำคุกจำเลยกว่า 7 ปี แต่ยังไม่ถึง 20 ปี อายุความในการนำตัวจำเลยมาลงโทษ คือ 15 ปี กรณีศาลลงโทษจำคุกจำเลยกว่า 1 ปี ถึง 7 ปี อายุความในการนำตัวจำเลยมาลงโทษ คือ 10 ปี กรณีศาลลงโทษจำคุกจำเลยตั้งแต่ 1 ปีลงมา หรือโทษอย่างอื่น อายุความในการนำตัวจำเลยมาลงโทษคือ 5 ปี ดังนั้น หากเกินกำหนดเวลาดังกล่าวก็จะไม่สามารถนำตัวจำเลยมาลงโทษได้อีก

มาตรา 99 เป็นกำหนดอายุความในการยึดทรัพย์สินหรืออายัดสิทธิเรียกร้องในทรัพย์สินเพื่อใช้ค่าปรับหรือกักขังแทนค่าปรับ ต้องดำเนินการให้เสร็จสิ้นภายใน 5 ปี นับแต่วันที่คำพิพากษาถึงที่สุด หากพ้นกำหนดนี้จะบังคับโทษไม่ได้ ยกเว้นการกักขังแทนค่าปรับที่ทำต่อเนื่องกับการจำคุก

มาตรา 100 เกี่ยวข้องกับอายุความการบังคับโทษกักกัน หากศาลพิพากษาถึงที่สุดให้กักกัน แต่ผู้นั้นยังไม่ได้ถูกกักกัน หรือถูกกักกันไม่ครบถ้วน แล้วผ่านไปครบ 3 ปีนับจากวันพิพากษาหรือวันหลบหนีจะถือว่ามาตรการกักกันนั้นหมดอายุความลง ไม่สามารถบังคับโทษกักกันได้อีก

มาตรา 101 คือ บทบัญญัติเรื่อง อายุความในการบังคับตามคำสั่งศาลเกี่ยวกับทัณฑ์บน ซึ่งกำหนดว่า หากศาลมีคำสั่งให้ผู้กระทำผิดทำทัณฑ์บนตามมาตรา 46 แล้วผู้ทำทัณฑ์บนประพฤติผิดสัญญาตามมาตรา 47 ฝ่ายเจ้าหน้าที่ต้องทำการบังคับโทษหรือร้องขอให้ศาลสั่งใช้เงินภายใน 2 ปี นับแต่วันที่ประพฤติผิด หากเกินกำหนดนี้จะไม่สามารถบังคับได้

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์อายุความฟ้องร้องคดีอาญากรณีพนักงานอัยการและราษฎรเป็นโจทก์

1. หลักนิติธรรม

หลักนิติธรรม หมายความว่า หลักพื้นฐานแห่งกฎหมายที่บุคคลทุกคนต้องอยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556)

Rule of Law คือ ประมวลหลักของสิทธิขั้นมูลฐานที่แทรกอยู่ในองค์การแห่งรัฐ ซึ่งมีอำนาจและวิธีการอันจะทำให้สิทธิเหล่านั้นมีผล ประกอบด้วยหลักสถาบันและวิธีการซึ่งมีอยู่ในกฎหมายอันชุมชนรับรองและคุ้มครองประโยชน์ของเอกชน โดยจำกัดขอบเขตอำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐ หลักที่ว่านี้ใช้บังคับแก่ฝ่ายนิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ และทนายความ จึงเป็นที่รับรองกันว่าเป็นกฎหมายอันเป็นฐานที่ตั้งแห่งการก่อสิทธิขั้นมูลฐานตามกฎหมาย (จิตติ ติงศภัทิย์, 2562)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติเกี่ยวกับหลักนิติธรรมไว้โดยตรงจำนวน 2 มาตรา คือ มาตรา 3 และมาตรา 25 (ธเนศพล ธนบุณยวัฒน์, 2565) กับความมีอำนาจสูงสุดของรัฐสภา และมีเนื้อหาสาระสำคัญ คือ บุคคลทุกคนย่อมเสมอกันต่อหน้ากฎหมาย บุคคลไม่ว่าจะในชนชั้นใดย่อมต้องตกอยู่ภายใต้กฎหมายปกติธรรมดาของแผ่นดิน และบรรดาศาลธรรมดาทั้งหลายจะเป็นผู้รักษาไว้ซึ่งกฎหมายดังกล่าว (อดิเทพ อุยยะพัฒน์, 2565) แต่สิ่งที่ควรให้ความสำคัญคือองค์ประกอบของหลักนิติธรรมจำนวน 3 ประการ คือ

ประการแรก ทุกคนต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย ทั้งภาครัฐและเอกชนต้องรับผิดชอบภายใต้กฎหมายเดียวกัน

ประการที่สอง กฎหมายที่เป็นธรรม ต้องชัดเจน เปิดเผย มั่นคง และคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐาน

ประการที่สาม กระบวนการบังคับใช้ที่ยุติธรรม กระบวนการออกและบังคับใช้กฎหมายต้องเป็นธรรมไม่เลือกปฏิบัติ

2. หลักความเสมอภาค ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 27

ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรตุลาการ มีหน้าที่และอำนาจพิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย ได้มีคำวินิจฉัยตามหลักความเสมอภาค โดยอาจจำแนกหลักความเสมอภาคออกเป็นด้านต่าง ๆ ตามที่ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยไว้ (จักรกฤษณ์ อุตโม, 2567) ดังนี้

2.1 ความเสมอภาคทางสังคม (Social Equality) คือ ความเท่าเทียมกันทางสังคมของสมาชิกทุกคนในสังคม โดยไม่เลือกปฏิบัติเพราะความแตกต่างในเรื่องเพศหรือสถานะของบุคคลไม่ว่าจะมีฐานะทางสังคม เศรษฐกิจ หรือวัฒนธรรมแตกต่างกัน ก็สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติ เช่น ความเท่าเทียมในการเรียกค่าทดแทนของสามีและภริยา (คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 13/2567) ความเท่าเทียมในการสมรส (คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564)

2.2 ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ (Economic Equality) คือ การมีหลักประกันความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ในระดับที่อย่างน้อยต้องสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้ในฐานะเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม เช่น ความเท่าเทียมในการจ้างงานคนพิการระหว่างหน่วยงานของรัฐและเอกชน (คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 18-19/2567)

2.3 ความเสมอภาคทางกฎหมาย (Equality of the Law) คือ สิทธิที่เท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายเดียวกัน โดยกฎหมายที่ตราออกมาจะต้องมีผลบังคับใช้กับประชาชนทุกคนอย่างเสมอกัน ซึ่งรวมถึงกระบวนการทางกฎหมายที่มีผลต่อประชาชนโดยรวม ตั้งแต่การออกกฎหมายที่ต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ต่อประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน อันเป็นการคุ้มครองบุคคลจากกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ส่งผลให้บุคคลสามารถป้องกันสิทธิและผลประโยชน์อันชอบธรรมของตนได้อย่างเสมอภาค เช่นหลักเกณฑ์ในการฎีการะหว่างพนักงานอัยการกับจำเลย (คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 7/2567) การที่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559 มาตรา 45 วรรคสี่ บัญญัติหลักเกณฑ์ในการฎีกาคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ระหว่างพนักงานอัยการกับจำเลยไว้แตกต่างกัน โดยกำหนดให้อัยการสูงสุดรวมไปถึงพนักงานอัยการที่อัยการสูงสุดได้มอบหมายมีอำนาจรับรองฎีกาของฝ่ายโจทก์แต่เพียงฝ่ายเดียวโดยไม่ต้องขออนุญาตต่อศาลฎีกา และกำหนดให้ศาลฎีการับ

ฎีกาของพนักงานอัยการโดยไม่สามารถใช้ดุลพินิจสั่งเป็นประการอื่น แต่กระบวนการพิจารณาของศาลนั้น พนักงานอัยการโจทก์เป็นคู่ความฝ่ายหนึ่งซึ่งมีสิทธิและหน้าที่เช่นเดียวกับราษฎรที่เป็นจำเลยอย่างเสมอกัน สมควรที่จะดำเนินกระบวนพิจารณาด้วยวิธีการเดียวกันและได้รับการพิจารณาวินิจฉัยว่าจะรับฎีกาหรือไม่โดยศาลฎีกาเช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายก็ตาม บทบัญญัติดังกล่าวย่อมทำให้หลักประกันสิทธิในการฎีกาของคู่ความในคดีค้ามนุษย์ระหว่างพนักงานอัยการกับจำเลยแตกต่างกัน ไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลด้วยเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องสถานะของบุคคล จึงขัดต่อหลักความเสมอภาค

2.4 ความเสมอภาคทางการเมือง (Political Equality) คือ การมีสิทธิทางการเมืองที่เท่าเทียมกัน ในกรณีนี้รวมถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านตัวแทนและการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรง ทั้งในส่วนของผู้ลงคะแนนเสียงและผู้สมัครรับเลือกตั้ง ไม่ว่าจะเป็นการสมัครรับเลือกตั้ง การกำหนดคุณสมบัติ รวมถึงการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา และสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น เช่น ความเท่าเทียมในการรับผิดในค่าใช้จ่ายสำหรับการเลือกตั้ง (คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 11/2567)

2.5 ความเสมอภาคในโอกาส (Equality of Opportunity) คือ ความเท่าเทียมกันในการได้รับบริการสาธารณะของรัฐ การให้โอกาสทุกคนในการพัฒนาความสามารถของตนให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมได้อย่างเสมอภาคและไม่ถูกกีดกันออกจากกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม รวมถึงการคัดเลือกให้เข้าดำรงตำแหน่งต่าง ๆ โดยห้ามไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่าง ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องสัญชาติ วุฒิการศึกษา สถานะของบุคคล หรือความพิการในการเข้าถึงโอกาสต่าง ๆ เช่น ความเท่าเทียมในการเข้าถึงตำแหน่งที่สำคัญ (คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 7/2564) ความเท่าเทียมในการได้รับบำเหน็จบำนาญของข้าราชการส่วนท้องถิ่น (คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 10/2562)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ศาลรัฐธรรมนูญได้นำหลักความเสมอภาคมาใช้บังคับอย่างเคร่งครัด เพื่อป้องกันการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่อบุคคลในสังคม ซึ่งบทความนี้จะเน้นหลักความเสมอภาคทางกฎหมาย หรือ Equality of the Law ซึ่งถือเป็นหลักการพื้นฐานที่บุคคลทุกคนต้องได้รับการปฏิบัติจากรัฐอย่างเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายเดียวกัน ปราศจากการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม

คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวข้อง

ผู้เขียนขอสรุปคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 14/2564 ดังนี้ ศาลอุทธรณ์ภาค 5 ส่งคำโต้แย้งของโจทก์ในคดีอาญา หมายเลขดำศาลจังหวัดนครสวรรค์ที่ 2830/2561 หมายเลขแดงศาลจังหวัดนครสวรรค์ที่ 1026/2562 เพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 212 ข้อเท็จจริงตามหนังสือส่งคำโต้แย้งของโจทก์และเอกสารประกอบ สรุปได้ คือ ศาลจังหวัดนครสวรรค์ไต่สวนมูลฟ้อง และมีคำพิพากษายกฟ้องในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง เมื่อวันที่ 25 กันยายน 2562 เพราะโจทก์ไม่ได้ฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาลภายในกำหนดสิบปีนับแต่วันกระทำความผิด ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 (3) คดีของโจทก์จึงขาดอายุความ โจทก์ยื่นอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ภาค 5 และโต้แย้งว่าประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 ในส่วนที่บัญญัติว่า “ในคดีอาญาถ้ามิได้ฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาลภายในกำหนดดังต่อไปนี้ นับแต่วันกระทำความผิดเป็นอันขาดอายุความ” ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 5 มาตรา 26 และมาตรา 27

เหตุที่ในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์และพนักงานอัยการเป็นโจทก์ได้กำหนดขั้นตอนไว้แตกต่างกัน เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120 บัญญัติหลักการสำคัญในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ว่าห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีใดต่อศาล โดยมิได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน ดังนั้น คดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ได้ผ่านกระบวนการสอบสวนพิจารณาสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบมาแล้ว สำหรับคดีที่ผู้เสียหายซึ่งเป็นราษฎรเป็นโจทก์ ไม่ได้ผ่านกระบวนการสอบสวนความผิดโดยพนักงาน

สอบสวนและการพิจารณาสั่งฟ้องคดีของพนักงานอัยการเหมือนในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ราษฎรมีอำนาจฟ้องคดีโดยไม่จำต้องมีการสอบสวนความผิดนั้นมาก่อน ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของราษฎรผู้เสียหายเองว่าจะยื่นฟ้องจำเลยต่อศาลหรือไม่ และสามารถฟ้องคดีอาญาได้ทันทีที่รู้ตัวผู้กระทำความผิดโดยไม่ต้องรอเวลาให้ใกล้จะขาดอายุความ การฟ้องคดีของราษฎรกฎหมายจึงกำหนดให้ศาลต้องไต่สวนมูลฟ้องเสียก่อนที่จะมีคำสั่งประทับฟ้อง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 162 (2) เพื่อจะได้พิจารณาตรวจสอบก่อนว่าคดีมีมูลพอที่ศาลจะรับคดีไว้พิจารณาพิพากษาต่อไปหรือไม่ หากคดีมีมูลศาลจะมีคำสั่งประทับฟ้องไว้พิจารณา หากคดีไม่มีมูลศาลก็จะพิพากษายก

เห็นว่าไม่ว่าจะเป็นคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์หรือคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ต่างก็ต้องอยู่ในบังคับของกำหนดอายุความฟ้องคดีอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 วรรคหนึ่ง (1) ถึง (5) คือ ต้องฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาลภายในเวลาที่กฎหมายกำหนดนับแต่วันกระทำความผิด การกำหนดเงื่อนไขใช้บังคับดังกล่าว มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองบุคคลซึ่งอาจตกเป็นจำเลยเมื่อศาลได้ประทับฟ้อง ซึ่งมีมาตรการที่อาจต้องจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลดังกล่าวได้ จึงไม่มีผลทำให้อายุความใช้บังคับแตกต่างกัน เนื่องจากในคดีอาญาอายุความเริ่มนับแต่วันกระทำความผิดเหมือนกัน และการได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาลย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาข้างต้น หากราษฎรซึ่งเป็นผู้เสียหายเห็นว่าการให้พนักงานอัยการเป็นโจทก์ดำเนินคดีอาญาแทนจะเป็นผลดีมากกว่าการดำเนินการฟ้องคดีเองก็สามารถร้องทุกข์หรือกล่าวโทษต่อเจ้าหน้าที่เพื่อให้พนักงานอัยการดำเนินคดีแทนได้ ดังนั้น จึงไม่มีผลทำให้สิทธิในการฟ้องคดีอาญาที่ราษฎรเป็นโจทก์ที่กำหนดให้ศาลต้องไต่สวนมูลฟ้องก่อนนั้นมีอายุความน้อยกว่าคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ซึ่งศาลไม่ต้องไต่สวนมูลฟ้องก่อน อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงวินิจฉัยว่า ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 วรรคหนึ่ง เฉพาะในส่วนที่บัญญัติว่า “ในคดีอาญา ถ้ามิได้ฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาลภายในกำหนดดังต่อไปนี้ นับแต่วันกระทำความผิด เป็นอันขาดอายุความ” ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 26 และมาตรา 27 (สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2564)

ปัญหาการหยุดนับอายุความฟ้องร้องคดีอาญากรณีพนักงานอัยการและราษฎรเป็นโจทก์

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติเกี่ยวกับหลักนิติธรรมไว้โดยตรงและโดยอ้อมในมาตรา 3 และมาตรา 25 ซึ่งเป็นหลักพื้นฐานแห่งกฎหมายที่บุคคลทุกคนต้องอยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน และหลักนิติธรรมมีเนื้อหาสาระสำคัญ คือ บุคคลทุกคนย่อมเสมอกันต่อหน้ากฎหมาย ไม่ว่าจะในชนชั้นใดย่อมต้องตกอยู่ภายใต้กฎหมายของแผ่นดิน และบรรดาศาลทั้งหลายจะเป็นผู้รักษาไว้ซึ่งกฎหมายดังกล่าว และกฎหมายที่ออกมาบังคับใช้นั้นต้องมีสาระสำคัญ คือ ทุกคนต้องอยู่ภายใต้กฎหมายทั้งภาครัฐและเอกชนต้องรับผิดชอบภายใต้กฎหมายเดียวกัน กฎหมายต้องเป็นธรรม กฎหมายต้องชัดเจน เปิดเผย มั่นคง และคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐาน และกระบวนการบังคับใช้ที่ยุติธรรม กระบวนการออกและบังคับใช้กฎหมายต้องเป็นธรรมไม่เลือกปฏิบัติ

ทั้งนี้ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ยังได้บัญญัติถึงเรื่องหลักความเสมอภาคไว้ในมาตรา 27 สามารถแบ่งได้ออกเป็นหลายด้าน ซึ่งด้านที่สอดคล้องกับประเด็นในบทความนี้ คือ ด้านความเสมอภาคทางกฎหมาย (Equality of the Law) คือ สิทธิที่เท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายเดียวกัน กฎหมายที่ตราออกมาจะต้องมีผลบังคับใช้กับประชาชนทุกคนอย่างเสมอกัน ซึ่งรวมถึงกระบวนการทางกฎหมายที่มีผลต่อประชาชนโดยรวม ตั้งแต่การออกกฎหมายที่ต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ต่อประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน อันเป็นการคุ้มครองบุคคลจากกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ส่งผลให้บุคคลสามารถป้องกันสิทธิและผลประโยชน์อันชอบธรรมของตนได้อย่างเสมอภาค ซึ่งหมายความว่ากฎหมายที่ออกมาบังคับใช้นั้นต้องบังคับได้กับทุกคนและต้องบังคับใช้ในรูปแบบหลักเกณฑ์เดียวกัน

เมื่อพิจารณาประเด็นเรื่องอายุความฟ้องร้องคดีอาญา ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 มีเกณฑ์กำหนดอายุความโดยคำนวณจากอัตราโทษขั้นสูงของฐานความผิดที่โจทก์ฟ้องจำเลยเป็นหลัก กล่าวคือ กรณีเป็นความผิดที่มีอัตราโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุก 20 ปี โจทก์จะต้องฟ้องจำเลยต่อศาลภายในกำหนดอายุความ 20 ปี กรณีเป็นความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกกว่า 7 ปี แต่ยังไม่ถึง 20 ปี โจทก์จะต้องฟ้องจำเลยต่อศาลภายในกำหนดอายุความ 15 ปี กรณีเป็นความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกกว่า 1 ปี ถึง 7 ปี โจทก์จะต้องฟ้องจำเลยต่อศาลภายในกำหนดอายุความ 10 ปี กรณีเป็นความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกกว่า 1 เดือนถึง 1 ปี โจทก์จะต้องฟ้องจำเลยต่อศาลภายในกำหนดอายุความ 5 ปี และกรณีเป็นความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกต่ำกว่า 1 เดือน หรือโทษปรับ หรือโทษอื่น ๆ โจทก์จะต้องฟ้องจำเลยต่อศาลภายในกำหนดอายุความ 1 ปี สำหรับการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 กำหนดให้ “พนักงานอัยการ” และ “ผู้เสียหาย” มีอำนาจฟ้องคดีต่อศาลยุติธรรม ซึ่งมีขั้นตอนการฟ้องคดีตามที่บัญญัติในมาตรา 162 วรรคหนึ่ง แตกต่างกัน กล่าวคือ

1. กรณีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องคดีนั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 162 วรรคหนึ่ง (2) เมื่อศาลเห็นว่าฟ้องถูกต้องตามกฎหมายแล้ว ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ไม่จำต้องไต่สวนมูลฟ้อง แต่หากศาลเห็นสมควรจะไต่สวนมูลฟ้องก็ได้

2. กรณีที่ราษฎรเป็นโจทก์ฟ้องคดี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 162 วรรคหนึ่ง (1) เมื่อศาลเห็นว่าฟ้องถูกต้องตามกฎหมายแล้ว ในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ให้ไต่สวนมูลฟ้อง เว้นแต่ราษฎรได้ฟ้องข้อเดียวกันกับที่พนักงานอัยการฟ้อง ศาลจะไม่ไต่สวนมูลฟ้องก็ได้

โดยหลักแล้วการกำหนดอายุความสำหรับฟ้องคดีขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น ลักษณะความร้ายแรงของการกระทำความผิด อัตราโทษที่กฎหมายกำหนดสำหรับการกระทำผิดนั้น รวมทั้งการพิจารณาในแง่ของการรวบรวมพยานหลักฐาน กฎหมายในแต่ละประเทศจะกำหนดให้มีอายุความในการฟ้องคดี แต่อาจมีระยะเวลาที่แตกต่างกันออกไป สำหรับการกระทำความผิดฐานต่าง ๆ โดยทั่วไปการกำหนดอายุความของการกระทำผิดจะมีการกำหนดระยะสั้นหรือยาวแตกต่างกันสอดคล้องกับกฎแห่งการลืม โดยกฎแห่งการลืมนั้นมีหลักว่า “เวลาล่วงเลยไปยิ่งนานเท่าใดความทรงจำก็ยิ่งน้อยลงเท่านั้น” อย่างไรก็ตาม การกระทำความผิดบางประเภทก็ไม่มีอายุความในการฟ้องคดีหรือกรณีความผิดบางประเภทกฎหมายกำหนดให้อายุความสะดุดหยุดอยู่หรือการหยุดนับอายุความไว้ชั่วคราว แต่ไม่ว่าจะกำหนดอายุความไว้เป็นประการใดก็ตาม แต่ประการสำคัญคือ ในเมื่อเป็นการฟ้องในข้อหาหรือฐานความผิดเดียวกันก็จำเป็นต้องมีหลักเกณฑ์การนับอายุความเป็นอย่างเดียวกัน ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 ที่กำหนดเกณฑ์เกี่ยวกับอายุความฟ้องร้องจึงต้องอยู่ภายใต้หลักนิติธรรมและหลักความเสมอภาคตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดด้วย

แต่จะเห็นได้ว่า อายุความฟ้องคดีอาญาเริ่มนับแต่วันกระทำความผิด และจะหยุดนับเมื่อได้ฟ้องและได้ตัวผู้กระทำผิดมายังศาลตามกำหนดเวลาที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 โจทก์จึงต้องฟ้องและต้องได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาลเพื่อให้อายุความสะดุดหยุดลง แต่ตามที่กล่าวมาข้างต้นว่า กรณีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องคดี ศาลไม่จำต้องไต่สวนมูลฟ้องก่อน นั้นหมายความว่า กรณีพนักงานอัยการเป็นโจทก์หากได้ฟ้องคดีต่อศาล อายุความจะหยุดนับทันที แต่กรณีที่ราษฎรเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาต้องมีการไต่สวนมูลฟ้องก่อน ระหว่างไต่ส่วนมูลฟ้องถือว่าจำเลยยังไม่อยู่ในอำนาจศาล จึงยังไม่ถือว่าได้ตัวจำเลยมาศาลแล้ว อายุความยังไม่หยุดนับ หากครบระยะเวลาตามมาตรา 95 ไปในระหว่างไต่สวนมูลฟ้อง คดีย่อมขาดอายุความแล้ว อย่างเช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5650/2562 โจทก์ซึ่งเป็นผู้เสียหายยื่นฟ้องจำเลย แต่ศาลชั้นต้นต้องทำการไต่สวนมูลฟ้องคดีของโจทก์ต่อไป ระหว่างนั้นจะถือว่าได้ตัวจำเลยมายังศาลและจำเลยอยู่ในอำนาจศาลแล้วไม่ได้ อายุความยังไม่หยุดนับ โจทก์ไม่ได้ตัวจำเลยมาพิจารณาภายในกำหนดเวลาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 คดีโจทก์เป็นอันขาดอายุความ หรือคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2144/2539 ข้อหาความผิดฐานใช้เอกสารปลอมซึ่งต้องระวางโทษ

จำคุกไม่เกิน 3 ปี ต้องฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมาศาลภายใน 10 ปี นับแต่วันกระทำความผิด จำเลยกระทำความผิดเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2527 วันสุดท้ายของอายุความ 10 ปี คือวันที่ 3 ธันวาคม 2537 แม้ว่าพนักงานตำรวจจับจำเลยได้เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2537 และพนักงานสอบสวนอนุญาตให้จำเลยประกันตัวไปในวันเดียวกัน ต่อมาพนักงานอัยการผัดฟ้องโดยไม่ได้นำตัวจำเลยส่งศาลในวันที่ 30 พฤศจิกายน 2537 แม้ศาลอนุญาตให้ผัดฟ้องได้ ก็ยังถือไม่ได้ว่าได้ตัวจำเลยมาอยู่ในอำนาจศาลแล้ว เพราะไม่มีการส่งมอบตัวจำเลยต่อศาลเมื่อโจทก์ยื่นฟ้องจำเลยเป็นคดีนี้ในวันที่ 2 ธันวาคม 2537 โดยไม่ได้ตัวจำเลยมาศาลจนกระทั่งถึงวันที่ 7 มีนาคม 2538 อันเป็นวันนัดไต่สวนมูลฟ้องโจทก์ก็ไม่มีตัวจำเลยมาศาล คดีโจทก์จึงขาดอายุความ ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาข้างต้นยิ่งแสดงให้เห็นว่าคดีจำนวนไม่น้อยที่ราษฎรเป็นโจทก์ฟ้องแล้วคดีขาดอายุความไปในระหว่างไต่สวนมูลฟ้อง ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายเป็นอย่างมากกับราษฎรที่เป็นโจทก์เพราะไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ บางครั้งก็จะส่งผลถึงความเสียหายเกี่ยวกับค่าสินไหมทดแทนในทางแพ่งด้วย

ทั้งนี้ หากพิจารณาตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 14/2564 ผู้เขียนขอนำเสนอความเห็นในทางวิชาการด้วยเหตุผลคือ เห็นว่าคำวินิจฉัยดังกล่าวแสดงเหตุผลว่าประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 วรรคหนึ่ง เฉพาะในส่วนที่บัญญัติว่า “ในคดีอาญาถ้ามิได้ฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาลภายในกำหนด ดังต่อไปนี้ นับแต่วันกระทำความผิด เป็นอันขาดอายุความ” ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 26 และมาตรา 27 เพราะเห็นว่า ในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องคดีต่อศาลไม่จำต้องมีการไต่สวนมูลฟ้องก่อน เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120 บัญญัติหลักการสำคัญในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ว่าห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีใดต่อศาล โดยมิได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน ดังนั้น คดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์จึงต้องผ่านกระบวนการสอบสวนพิจารณาสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องคดีมาแล้ว ซึ่งเป็นระบบการตรวจสอบถ่วงดุลและคานอำนาจกัน อันเป็นหลักประกันความยุติธรรมในเบื้องต้นว่าคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์จะมีมูลเพียงพอที่ศาลจะสั่งประทับฟ้องไว้พิจารณาได้โดยไม่จำเป็นที่ศาลจะต้องทำการไต่สวนมูลฟ้องก่อนก็ได้ แต่คดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ฟ้องคดีนั้น ไม่ได้ผ่านกระบวนการสอบสวนความผิดของพนักงานสอบสวนและการพิจารณาสั่งฟ้องคดีของพนักงานอัยการ ราษฎรมีอำนาจฟ้องคดีโดยไม่จำต้องมีการสอบสวนความผิดนั้นมาก่อน ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของราษฎรผู้เสียหายเองว่าจะยื่นฟ้องจำเลยต่อศาลหรือไม่ และสามารถฟ้องคดีอาญาได้ทันทีที่รู้ตัวผู้กระทำความผิดโดยไม่ต้องรอเวลาให้ใกล้จะขาดอายุความ การฟ้องคดีของราษฎรจึงไม่ผ่านกระบวนการดังกล่าวข้างต้น กฎหมายจึงกำหนดให้ศาลต้องไต่สวนมูลฟ้องเสียก่อนที่จะมีคำสั่งประทับฟ้อง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 162 (1) เพื่อจะได้พิจารณาตรวจสอบก่อนว่าคดีมีมูลพอที่ศาลจะรับคดีไว้พิจารณาพิพากษาต่อไปหรือไม่ หากคดีมีมูลศาลจะมีคำสั่งประทับฟ้องไว้พิจารณา หากคดีไม่มีมูลศาลก็จะพิพากษายกฟ้อง คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวจึงเห็นว่า ไม่ว่าจะเป็นคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์หรือคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ต่างก็ต้องอยู่ในบังคับของกำหนดอายุความฟ้องคดีอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 วรรคหนึ่ง (1) ถึง (5) คือต้องฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาลภายในเวลาที่กฎหมายกำหนดนับแต่วันกระทำความผิด

ผู้เขียนไม่ได้โต้แย้งหรือไม่เห็นด้วยกับกระบวนการไต่สวนมูลฟ้องคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์แต่อย่างใด ผู้เขียนเข้าใจหลักที่ว่าในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์นั้น ไม่ได้ผ่านกระบวนการสอบสวนความผิดของพนักงานสอบสวนและการพิจารณาสั่งฟ้องคดีของพนักงานอัยการเหมือนในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ กฎหมายจึงกำหนดให้ศาลต้องไต่สวนมูลฟ้องเสียก่อนที่จะมีคำสั่งประทับฟ้อง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 162 วรรคหนึ่ง (1) เพื่อจะได้พิจารณาตรวจสอบก่อนว่าคดีมีมูลพอที่ศาลจะรับคดีไว้พิจารณาพิพากษาต่อไปหรือไม่ ประเด็นที่ผู้เขียนเห็นว่าประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 ไม่สอดคล้องต่อหลักนิติธรรมและหลักความเสมอภาคตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กำหนด คือ เรื่องการหยุดนับอายุความ เพราะเรื่องอายุความเป็นเรื่องสำคัญในคดีอาญา ปัญหาว่าคดีขาดอายุความหรือไม่ในคดีอาญาเป็นปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวด้วยความสงบเรียบร้อยของประชาชน แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ คดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ เนื่องจากไม่ต้องมีการไต่

สวนมูลฟ้องก่อน อายุความจึงหยุดนับทันทีที่พนักงานอัยการยื่นฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาล แต่สำหรับคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์อายุความจะหยุดนับเมื่อศาลชั้นต้นไต่สวนมูลฟ้องและมีคำสั่งประทับรับฟ้องแล้ว จึงเหมือนว่าประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 วรรคหนึ่ง ในส่วนที่บัญญัติว่า “ในคดีอาญา ถ้ามิได้ฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาลภายในกำหนดดังต่อไปนี้ นับแต่วันกระทำความผิด เป็นอันขาดอายุความ” ไม่สามารถใช้ปฏิบัติได้จริงในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ฟ้องคดี เพราะจะต้องเผื่อเวลาสำหรับการไต่สวนมูลฟ้องและดำเนินการออกหมายเรียกหรือหมายจับเพื่อให้ได้ตัวจำเลยมายังศาลด้วย อายุความในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์จึงอาจไม่เท่ากับในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 วรรคหนึ่ง จึงขัดต่อหลักนิติธรรมในการบัญญัติกฎหมาย ไม่สามารถบังคับใช้เป็นการทั่วไปในทุกกรณี ทำให้ผลของคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์และผู้เสียหายเป็นโจทก์แตกต่างกัน กระทบต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน

ดังนั้น ผู้เขียนจึงเห็นว่า กระบวนการไต่สวนมูลฟ้องในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์นั้นเป็นกระบวนการที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อคัดกรองคดีที่ขึ้นสู่ศาล เนื่องจากคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ฟ้องคดีไม่ได้ผ่านกระบวนการสอบสวนความผิดของพนักงานสอบสวนและการพิจารณาสั่งฟ้องคดีของพนักงานอัยการเหมือนในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ จึงเห็นสมควรให้มีขั้นตอนการไต่สวนมูลฟ้องต่อไปได้ แต่ควรกำหนดหลักเกณฑ์หรือแก้ไขกฎหมายในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 ให้คดีที่ราษฎรเป็นโจทก์อายุความสะดุดหยุดลงเมื่อได้ฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาล แม้ว่าศาลจะยังไม่มีคำสั่งประทับรับฟ้องก็ตาม

สรุป

ตามหลักนิติธรรมซึ่งเป็นหลักพื้นฐานแห่งกฎหมายที่บุคคลทุกคนต้องอยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน ทั้งภาครัฐและเอกชนต้องรับผิดชอบภายใต้กฎหมายเดียวกัน และกระบวนการบังคับใช้ที่ยุติธรรม กระบวนการออกและบังคับใช้กฎหมายต้องเป็นธรรมไม่เลือกปฏิบัติ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 จึงต้องชอบด้วยหลักนิติธรรม หมายความว่า บุคคลผู้เป็นโจทก์ฟ้องคดีทุกคน ไม่ว่าจะเป็นหนักงานอัยการ หรือราษฎรต้องอยู่ภายใต้หลักกฎหมายเดียวกัน แต่ในทางปฏิบัติปัจจุบันกระบวนการฟ้องคดีต้องอยู่ภายใต้ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 162 วรรคหนึ่ง (1) และ (2) กล่าวคือ ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ศาลชั้นต้นมีอำนาจประทับรับฟ้องได้โดยไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้องก่อน แต่ในกรณีที่ราษฎรเป็นโจทก์ เมื่อฟ้องคดีต่อศาลแล้วศาลต้องนัดไต่สวนมูลฟ้องก่อน หากศาลเห็นว่าคดีมีมูลก็จะมีคำสั่งประทับฟ้อง แต่หากคดีไม่มีมูลศาลก็จะมีคำสั่งไม่รับฟ้องหรือยกฟ้อง แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 วรรคหนึ่ง ที่บัญญัติว่า “ในคดีอาญาถ้ามิได้ฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาลภายในกำหนดดังต่อไปนี้ นับแต่วันกระทำความผิดเป็นอันขาดอายุความ” นั้นใช้บังคับไม่เท่าเทียมกันระหว่างคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์และพนักงานอัยการเป็นโจทก์ เนื่องจากในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์อายุความจะหยุดนับทันทีเมื่อได้ฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาล แต่ในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์อายุความจะหยุดนับต่อเมื่อศาลชั้นต้นไต่สวนมูลฟ้องและมีคำสั่งประทับรับฟ้องแล้ว ซึ่งขั้นตอนการไต่สวนมูลฟ้องก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งประทับรับฟ้องก็ใช้ระยะเวลาหนึ่ง ส่งผลให้คดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ขาดอายุความในช่วงเวลาดังกล่าวนี้ไปไม่น้อย ผู้เขียนเห็นว่า ต้องมีการวางแนวทางหรือแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 วรรคหนึ่ง ให้คดีที่ราษฎรเป็นโจทก์อายุความหยุดนับเมื่อได้ฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาลเช่นเดียวกับคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์เพื่อให้สอดคล้องกับหลักความเสมอภาคทางกฎหมาย

เอกสารอ้างอิง

เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2562). คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1 เล่ม 1. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

คณิต ณ นคร. (2560). กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

จักรกฤษณ์ อุตโม. (2567). การคุ้มครองความเสมอภาคทางสังคม เศรษฐกิจ กฎหมาย และการเมือง รวมถึงความเสมอภาคในโอกาสตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ของศาลรัฐธรรมนูญไทย. เรียกใช้เมื่อ 10 มีนาคม 2569 จาก https://occ_th.constitutionalcourt.or.th/article_detail/การคุ้มครองความเสมอภาคทางสังคม-เศรษฐกิจ-กฎหมาย-และการเมือง-รวมถึงความเสมอภาคในโอกาส-ตามรัฐธรรมนูญ-แห่งราชอาณาจักรไทย--พุทธศักราช--2560-ของศาลรัฐธรรมนูญไทย#:~:text=3)%20ความเสมอภาคทางกฎหมาย,อันเป็นการ

จิตติ ติงศภัทิย์. (2562). “หลักวิชาชีพกฎหมาย” รวมผลงานทางวิชาการของศาสตราจารย์จิตติ จิงศภัทิย์ เล่มที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลยุติธรรม.

ณัฐวสา ฉัตรไพฑูรย์ และไบรอัน เอ็ม เพียร์ซ. (2550). อายุความสะดุดหยุดอยู่ในคดีอาญา. ใน รายงานการวิจัย. สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายสถาบันกฎหมายอาญา สำนักวิชาการ สำนักงานอัยการสูงสุด.

ธเนศพล ธนบุณยวัฒน์. (2565). หลักนิติธรรมภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. เรียกใช้เมื่อ 10 มีนาคม 2569 จาก https://www.constitutionalcourt.or.th/occ_web/ewt_dl_link.php?nid=14456.

วิเชียร ดิเรกอุดมศักดิ์. (2567). กฎหมายอาญาพิสดาร เล่ม 1 (ฉบับปรับปรุงใหม่ 2567). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัดแสงจันทร์การพิมพ์.

สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. (2564). สรุปคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ ที่ 14/2564. เรียกใช้เมื่อ 5 พฤษภาคม 2569 จาก https://www.constitutionalcourt.or.th/occ_web/ewt_dl_link.php?nid=13373

หยุด แสงอุทัย. (2547). กฎหมายอาญา ภาค 1. (พิมพ์ครั้งที่ 19). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อดิเทพ อุยยะพัฒน์. (2565). หลักนิติธรรมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. เรียกใช้เมื่อ 10 มีนาคม 2569 จาก https://occ_th.constitutionalcourt.or.th/article_detail/หลักนิติธรรมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย#:~:text=·%20หลักนิติธรรมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย%20นายอดิเทพ%20อุยยะพัฒน์%20ผู้เชี่ยวชาญด้านคดี%20สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ%20คำว่า,คือ%201)%20บุคคลทุกค

บทความวิจัย

ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้การสืบเสาะแบบเน้นแนวคิดที่มีต่อความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์*

EFFECTS OF ORGANIZING MATHEMATICS LEARNING ACTIVITIES USING CONCEPT-BASED INQUIRY ON MATHEMATICAL REASONING ABILITY

คณินวศา เชียงอินทร์*, ไพโรจน์ น่วมนุ่ม
Kaninwasa Chiangin*, Pairot Nuamnoom
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
Faculty of Education, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand
*Corresponding author E-mail: dear147gd@gmail.com
*Tel: 081-391-1863

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนก่อนและหลังได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้การสืบเสาะแบบเน้นแนวคิด 2) เปรียบเทียบความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนหลังได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้การสืบเสาะแบบเน้นแนวคิด เทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 60 3) ศึกษาพัฒนาการของความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้การสืบเสาะแบบเน้นแนวคิด ใช้ระเบียบวิธีวิจัย One Group Pretest-Posttest Design กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) จำนวน 35 คน จากการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ คือ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้การสืบเสาะแบบเน้นแนวคิด แบบวัดความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ และแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ใช้สถิติ t-test for paired sample และ t-test for paired sample และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้การสืบเสาะแบบเน้นแนวคิดมีความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) นักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้การสืบเสาะแบบเน้นแนวคิดมีความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 60 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) นักเรียนมีพัฒนาการของความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ดีขึ้นตามลำดับ ทั้งการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เพื่อหาข้อสรุป และการอธิบายเหตุผลเพื่อยืนยันหรือคัดค้านข้อสรุปได้ถูกต้องมากขึ้น

คำสำคัญ: การจัดกิจกรรมการเรียนรู้, คณิตศาสตร์, การสืบเสาะแบบเน้นแนวคิด, ความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์

Abstract

The purposes of this research were: 1) to compare mathematical reasoning abilities of students before and after being taught by organizing mathematics learning activities using Concept-Based Inquiry; 2) to compare mathematical reasoning abilities of students after being

* Received 2 May 2026; Revised 15 May 2026; Accepted 23 May 2026

taught by organizing mathematics learning activities using Concept-Based Inquiry with the criteria 60%; and 3) to study the development of mathematical reasoning abilities of students being taught by organizing mathematics learning activities using Concept-Based Inquiry. This study employed a One Group Pretest-Posttest Design. The subjects were 35 ninth grade students from Srinakharinwirot University Prasarnmit Demonstration School (Secondary), selected through purposive sampling. The instruments used in the experiment were lesson plans using Concept-Based Inquiry, the mathematical reasoning abilities tests and the interview. The data were analyzed by arithmetic mean, standard deviation, t-test for paired sample, t-test for paired sample and content analysis. The results of the study revealed that: 1) the mathematical reasoning abilities of students after being taught by organizing mathematics learning activities using Concept-Based Inquiry were higher than those of the students before instruction at the .05 level of significant; 2) the mathematical reasoning abilities of students after being taught by organizing mathematics learning activities using Concept-Based Inquiry were higher than the minimum criteria 60% at the .05 level of significant; and 3) students exhibited a progressive improvement in their mathematical reasoning abilities, specifically in analyzing relationships to derive conclusions and providing sound justifications to validate or refute conclusions with greater accuracy.

Keywords: Learning Activities, Mathematics, Concept-Based Inquiry, Mathematical Reasoning Ability

บทนำ

คณิตศาสตร์มีบทบาทยิ่งต่อความสำเร็จในการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เนื่องจากคณิตศาสตร์ช่วยพัฒนากระบวนการคิดให้มีความเป็นเหตุเป็นผล มีระบบแบบแผน และสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ต่าง ๆ ได้ อีกทั้งยังช่วยให้คาดการณ์ วางแผน และตัดสินใจแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม จากความสำคัญดังกล่าว หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ได้กำหนดแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การแก้ปัญหา การคิดสร้างสรรค์ การใช้เทคโนโลยี การสื่อสารและการร่วมมือ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง สามารถแข่งขันและอยู่ร่วมกับประชาคมโลกได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2560) ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าต้องพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ ทั้งด้านความรู้ รวมถึงทักษะและความสามารถต่าง ๆ และสามารถนำความรู้และทักษะนั้นไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาและตัดสินใจอย่างมีเหตุผล อีกทั้งสามารถทำงานและแก้ปัญหาร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ (เสาวรัตน์ รามแก้ว, 2552)

ถึงแม้ว่าคณิตศาสตร์จะมีความสำคัญต่อการพัฒนาคนในชาติ แต่พบว่าการจัดการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ในประเทศไทยยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เช่น จากรายงานผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ปีการศึกษา 2567 จากสถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ทั่วประเทศมีคะแนนเฉลี่ยวิชาคณิตศาสตร์เพียง 26.53 คะแนน จากคะแนนเต็ม 100 คะแนน เมื่อเปรียบเทียบกับวิชาอื่นแล้วเป็นวิชาที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำที่สุด (สถาบันทดสอบการศึกษาแห่งชาติ, 2567) และจากผลการประเมินโครงการ PISA ปี 2022 จากสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) พบว่า นักเรียนไทยมีคะแนนเฉลี่ยด้านคณิตศาสตร์ 394 คะแนน ซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของนานาชาติคือ 472 คะแนน (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.), 2565) จากผลการประเมินที่กล่าวมาข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่านักเรียนไทยมีปัญหาด้านความรู้ทางคณิตศาสตร์ รวมไปถึงขาดทักษะและกระบวนการ

ทางคณิตศาสตร์ โดยทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์หนึ่งที่สำคัญ คือ ความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ ซึ่งเป็นความสามารถในการทำความเข้าใจแนวคิด ค้นหาความสัมพันธ์ สร้างข้อสรุป และแก้ปัญหาเกี่ยวกับแนวคิด เราไม่สามารถดำเนินการทางคณิตศาสตร์ โดยปราศจากการให้เหตุผลได้ และการแสดงเหตุผลที่ดีมีคุณค่ามากกว่าที่นักเรียนหาคำตอบได้ถูกต้อง (O'Daffer, P. G. & Thornquis, B. A., 1993)

แต่การจัดการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ในปัจจุบันยังคงยึดครูเป็นศูนย์กลาง จึงทำให้นักเรียนไม่ได้รับการฝึกการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ การคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผลและมีระบบแบบแผน ซึ่งการสอนให้นักเรียนเข้าใจการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์เป็นพื้นฐานสำคัญที่จะช่วยให้นักเรียนเกิดความเข้าใจเชิงมโนทัศน์อย่างลึกซึ้ง ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืนและสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการค้นพบองค์ความรู้ใหม่ ๆ ได้ด้วยตนเอง (อัมพร ม้าคนอง, 2559) จากการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ พบว่า ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการโต้แย้งเชิงคณิตศาสตร์ผ่านการพูดและการเขียน เพื่อถ่ายทอดแนวคิดและยืนยันความถูกต้องของวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเอง ผู้เรียนควรได้รับการกระตุ้นให้ฝึกการคาดการณ์ และการสร้างข้อสรุปทั่วไปบนพื้นฐานของความสัมพันธ์เชิงมโนทัศน์ที่สมเหตุสมผล ตลอดจนสามารถเชื่อมโยงข้อมูลและข้อเท็จจริงเดิมเพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ผ่านการให้เหตุผลที่หลากหลาย (NCTM, N., 2018) แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยศึกษา คือ การจัดการเรียนรู้โดยใช้การสืบเสาะแบบเน้นแนวคิด (Concept-Based Inquiry : CBI) ตามแนวคิดของ Marschall, C. & French, R. ซึ่งเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดคอนสตรัคติวิสต์ที่ผสมผสานระหว่างการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (Inquiry-Based Learning) และการเรียนรู้แบบเน้นแนวคิด (Concept-Based Learning) ที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้ค้นพบความรู้ใหม่ด้วยตนเอง โดยใช้แนวคิดพื้นฐานผ่านกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ ซึ่งครูเป็นผู้กระตุ้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ เพื่อสืบค้นหาความสัมพันธ์ของข้อมูล สร้างข้อคาดการณ์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ จนได้ข้อสรุปของความรู้ใหม่หรือความเข้าใจเชิงแนวคิดที่สามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ใหม่ที่หลากหลาย ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 กระตุ้นความสนใจ (Engage) เป็นขั้นที่ครูกระตุ้นความสนใจของนักเรียนผ่านสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับความรู้ใหม่ รวมทั้งตรวจสอบความรู้เดิมของนักเรียน ขั้นที่ 2 มุ่งเน้นแนวคิดพื้นฐาน (Focus) ขั้นตอนนี้ครูจะแนะนำแนวคิดพื้นฐาน (Driving concept) ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความรู้ใหม่ โดยใช้การเปรียบเทียบตัวอย่างกับไม่ใช่ตัวอย่าง ขั้นที่ 3 สืบค้นข้อมูล (Investigate) เป็นขั้นที่นักเรียนจะสืบค้นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดพื้นฐานทางคณิตศาสตร์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เพียงพอต่อการสร้างข้อคาดการณ์ ขั้นที่ 4 จัดระบบความคิด (Organize) เป็นขั้นที่นักเรียนจะนำข้อมูลมาจัดระบบความคิด วิเคราะห์ความสัมพันธ์และสร้างข้อคาดการณ์ โดยนักเรียนเขียนแสดงตัวแทนความคิดด้วยภาษาของตนเอง ขั้นที่ 5 สรุปเป็นความรู้ใหม่หรือความเข้าใจเชิงแนวคิด (Generalize) เป็นขั้นที่นักเรียนจะนำข้อคาดการณ์มาอภิปราย และเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อสรุปเป็นความรู้ใหม่หรือความเข้าใจเชิงแนวคิดทางคณิตศาสตร์ และขั้นที่ 6 นำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ (Transfer) เป็นขั้นที่นักเรียนจะร่วมกันตรวจสอบความรู้ใหม่ที่ได้หรือความเข้าใจเชิงแนวคิดทางคณิตศาสตร์ และนำไปใช้กับสถานการณ์ที่หลากหลาย ซึ่งทั้ง 6 ขั้นตอน นักเรียนจะมีการสะท้อนคิด (Marschall, C. & French, R., 2018) และจากการศึกษางานวิจัยของ Chang, H. H. ที่ได้ศึกษาผลของการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นโดยใช้แนวทาง Concept-based Scientific Inquiry พบว่า นักเรียนสามารถเชื่อมโยงข้อเท็จจริงกับแนวคิดหลักทางวิทยาศาสตร์ได้อย่างมีความหมาย พร้อมทั้งส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์ การแก้ปัญหาและการสื่อสาร (Chang, H. H., 2020) ทั้งนี้ผู้วิจัยยังไม่พบงานวิจัยที่การจัดการเรียนรู้โดยใช้การสืบเสาะแบบเน้นแนวคิดสามารถพัฒนาความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะนำการสืบเสาะแบบเน้นแนวคิดไปจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์ไปใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เนื่องจากทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ระบุว่าความเข้าใจของการใช้เหตุผลของมนุษย์จะเกิดขึ้นอย่างชัดเจนตั้งแต่อายุ 12 ปีขึ้นไป และพัฒนาอย่างสมบูรณ์

เมื่ออายุ 15 ปี (Piaget, J. & Inhelder, B., 2008) โดยศึกษากับเรื่อง วงกลม เพราะเนื้อหามีความเป็นนามธรรม โดยนักเรียนจะได้เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ และได้ฝึกฝนการนำทฤษฎีบทไปใช้ผ่านตัวอย่างที่หลากหลาย ซึ่งคาดว่าจะสามารถช่วยพัฒนาความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนให้ดีขึ้นได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนและหลังได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้การสืบเสาะแบบเน้นแนวคิด

2. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หลังได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้การสืบเสาะแบบเน้นแนวคิด เทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 60 ของคะแนนเต็ม

3. เพื่อศึกษาพัฒนาการของความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนช่วงระหว่างการทดลองที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้การสืบเสาะแบบเน้นแนวคิด

วิธีดำเนินการวิจัย

แบบแผนการวิจัย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Research) และทดลองเพียงกลุ่มเดียว โดยมีการวัดก่อนและหลัง (One Group Pretest-Posttest Design) ซึ่งมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

ประชากร คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) จำนวน 11 ห้องเรียน รวมจำนวนนักเรียน 420 คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 1 ห้องเรียน รวมนักเรียน 35 คน จากการคำนวณด้วยโปรแกรม GPower (Effect size = 0.5, Alpha = 0.05, Power = 0.80) โดยใช้การเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) มีเกณฑ์ในการเลือก คือ 1) เป็นห้องเรียนปกติที่คละความสามารถทางการเรียน เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดการสืบสอบแบบเน้นแนวคิดที่เน้นการแลกเปลี่ยนมุมมองที่หลากหลาย 2) เป็นนักเรียนที่มีเวลาเข้าเรียนในขณะทดลองอย่างน้อยร้อยละ 80 ของเวลาในการทดลองทั้งหมด เพื่อให้นักเรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ตามแผนการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและครบถ้วน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง คือ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้การสืบเสาะแบบเน้นแนวคิด เรื่อง วงกลม จำนวน 12 แผน ระยะเวลาแผนละ 50 นาที โดยมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

1.1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับแผนการจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้การสืบเสาะแบบเน้นแนวคิดจากเอกสารและตำราต่าง ๆ

1.2 ศึกษาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนสาธิตที่อิงตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 สาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ และศึกษามาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด สาระการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และแบ่งเนื้อหาให้เหมาะสมกับเวลาที่จะดำเนินการสอน

1.3 เขียนแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์รายคาบ เรื่อง วงกลม โดยใช้การจัดการเรียนรู้สืบเสาะแบบเน้นแนวคิดให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ จำนวน 12 แผน

1.4 นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา แล้วให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่านตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา โดยค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 1.00

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

2.1 แบบวัดความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ ฉบับก่อนเรียนและหลังเรียน ซึ่งเป็นข้อสอบอัตนัยฉบับละ 4 ข้อ มีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้

2.1.1 ศึกษาวิธีการสร้างแบบวัดความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์จากตำรา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และศึกษาเนื้อหาที่เหมาะสมในการสร้างแบบวัดความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ โดยแบบวัดฉบับก่อนเรียนและหลังเรียน ใช้เนื้อหาเรื่อง พื้นที่ผิวและปริมาตร และทฤษฎีบทพีทาโกรัส

2.1.2 สร้างแบบวัดความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ โดยแต่ละข้อวัด 2 ด้าน คือ ด้านการวิเคราะห์และหาข้อสรุปของความสัมพันธ์ และด้านการพิจารณาความสมเหตุสมผลของข้อสรุป

2.1.3 สร้างเกณฑ์การตรวจวัดให้คะแนน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เกณฑ์การตรวจวัดให้คะแนนแบบวัดความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์

	เกณฑ์การให้คะแนน	**คะแนน**
1. การอธิบายแนวคิดในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เพื่อหาข้อสรุปหรือคำตอบได้อย่างสมเหตุสมผล	นักเรียนสามารถอธิบายแนวคิดในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ได้ถูกต้องทั้งหมด และหาข้อสรุปหรือคำตอบได้อย่างสมเหตุสมผล	3
	นักเรียนสามารถอธิบายแนวคิดในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ได้ถูกต้อง เกือบทั้งหมดหรือบางส่วน และหาข้อสรุปหรือคำตอบได้อย่างสมเหตุสมผล	2
	นักเรียนสามารถอธิบายแนวคิดในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ได้ถูกต้องบางส่วน แต่ไม่สามารถหาข้อสรุปหรือคำตอบได้อย่างสมเหตุสมผล หรือนักเรียนสามารถหาข้อสรุปได้ถูกต้อง แต่อธิบายความสัมพันธ์ไม่ได้	1
	นักเรียนไม่สามารถอธิบายแนวคิดในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์และไม่สามารถหาข้อสรุปหรือคำตอบได้อย่างสมเหตุสมผล	0
2. การอธิบายเหตุผลในการพิจารณาความสมเหตุสมผลของข้อสรุปที่กำหนดให้	นักเรียนสามารถเขียนแสดงแนวคิด/อธิบายความสมเหตุสมผลของข้อสรุปที่กำหนดให้ โดยให้เหตุผลสนับสนุนหรือโต้แย้งได้ถูกต้องทั้งหมด	3
	นักเรียนสามารถเขียนแสดงแนวคิด/อธิบายความสมเหตุสมผลของข้อสรุปที่กำหนดให้ โดยให้เหตุผลสนับสนุนหรือโต้แย้งได้ถูกต้องเกือบทั้งหมด	2
	นักเรียนสามารถเขียนแสดงแนวคิด/อธิบายความสมเหตุสมผลของข้อสรุปที่กำหนดให้ โดยให้เหตุผลสนับสนุนหรือโต้แย้งได้ถูกต้องบางส่วน หรือสามารถพิจารณาข้อสรุปที่กำหนดให้ได้ถูกต้อง แต่ไม่สามารถอธิบายเหตุผลได้อย่างถูกต้อง	1
	นักเรียนไม่เขียนแสดงแนวคิด/อธิบายความสมเหตุสมผลของข้อสรุป ที่กำหนดให้ หรืออธิบายเหตุผลสนับสนุนหรือโต้แย้งไม่สมเหตุสมผล	0

2.1.4 นำแบบวัดความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ก่อนและหลังเรียนเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงของเนื้อหา และให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

2.1.5 นำแบบวัดทั้งสองฉบับมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ แล้วนำไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 3 โรงเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จากนั้นนำมาตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

2.1.6 คัดเลือกข้อสอบฉบับก่อนเรียนและฉบับหลังเรียนซึ่งมีค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.851 ค่าความยากตั้งแต่ 0.64 - 0.77 และมีอำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.45 - 0.72

2.2 แบบวัดความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ระหว่างเรียน จำนวน 3 ฉบับ ซึ่งเป็นข้อสอบอัตนัยฉบับละ 2 ข้อ มีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้

2.2.1 สร้างแบบวัดความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ระหว่างเรียน จำนวน 9 ข้อ โดยใช้เนื้อหาเรื่อง วงกลม

2.2.2 นำแบบวัดความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ระหว่างเรียนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบ เพื่อให้ข้อเสนอแนะ จากนั้นปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ

2.2.3 นำแบบวัดความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ระหว่างเรียนไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 4 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จากนั้นนำมาตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

2.2.4 คัดเลือกข้อสอบเป็นไปตามเกณฑ์จำนวน 6 ข้อ ซึ่งมีค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.722 ค่าความยากตั้งแต่ 0.52 - 0.73 และมีอำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.53 - 0.67

2.3 แบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษาการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ โดยผู้วิจัยสัมภาษณ์นักเรียนเพิ่มเติมจากการตอบคำถามในแบบวัดความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ระหว่างเรียน เพื่อให้ได้รายละเอียดพฤติกรรมการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ที่ละเอียดชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

2.3.1 วิเคราะห์องค์ประกอบของความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ทั้ง 2 ด้าน เพื่อสร้างประเด็นหรือข้อคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับแต่ละสถานการณ์

2.3.2 สร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษาการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ โดยแนวคำถามสัมพันธ์กับพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ เพื่อศึกษาการวิธีคิดของนักเรียน

2.3.3 นำแบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษาการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา แล้วให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่านตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา โดยค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 1.00

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยให้นักเรียนทำแบบวัดความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ฉบับก่อนเรียน จำนวน 4 ข้อ ใช้เวลา 50 นาที และแบ่งนักเรียนเป็น 4 กลุ่ม คือ โดยมีเกณฑ์การจัดกลุ่มจากผลคะแนนแบบวัดความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ก่อนเรียน ดังนี้ 1) กลุ่มดีมาก คือ กลุ่มที่มีคะแนนตั้งแต่ร้อยละ 80 2) กลุ่มดี คือ กลุ่มที่มีคะแนนตั้งแต่ร้อยละ 65 แต่น้อยกว่าร้อยละ 80 3) กลุ่มพอใช้ คือ กลุ่มที่มีคะแนนตั้งแต่ร้อยละ 50 แต่น้อยกว่าร้อยละ 65 และ 4) กลุ่มควรปรับปรุง คือ กลุ่มที่มีคะแนนน้อยกว่าร้อยละ 50

2. ดำเนินการตามแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้การเรียนรู้สืบเสาะแบบเน้นแนวคิดรวมทั้งสิ้น 12 คาบ และใช้แบบวัดความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ระหว่างเรียนจำนวน 2 ข้อ โดยทดสอบ 3 ระยะ ในช่วงท้ายคาบเรียนที่ 4, 8 และ 12 ตามลำดับ แต่ละแบบวัดใช้เวลา 10 นาที และจากนักเรียนทั้ง 4 กลุ่มที่ได้จำแนกไว้ ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์นักเรียนที่สมัครใจจำนวนกลุ่มละ 3 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพประกอบการเขียนตอบในแบบวัดระหว่างเรียน

3. ผู้วิจัยให้นักเรียนทำแบบวัดความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ฉบับหลังเรียน จำนวน 4 ข้อ ใช้เวลา 50 นาที

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. นำคะแนนที่ได้จากแบบวัดความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ฉบับก่อนเรียนและฉบับหลังเรียนมาคำนวณค่าเฉลี่ยเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเลขคณิต จากการทดสอบค่าที (t-test for paired sample)

2. นำคะแนนที่ได้จากแบบวัดความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ฉบับหลังเรียนมาคำนวณค่าเฉลี่ยเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเลขคณิตกับเกณฑ์ร้อยละ 60 ของคะแนนเต็ม จากการทดสอบค่าที (t-test for one sample)

3. นำข้อมูลจากแบบวัดความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ระหว่างเรียนและการสัมภาษณ์การให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์มาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

ผลการวิจัย

1. นักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้การสืบเสาะแบบเน้นแนวคิดมีความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (M) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) และผลการทดสอบค่าที (t-test) ของคะแนนความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ก่อนเรียนและหลังเรียน

ความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์	คะแนนเต็ม	ก่อนเรียน		หลังเรียน		t-test	p
		M	SD	M	SD		
ด้านการวิเคราะห์ และหาข้อสรุปของความสัมพันธ์	12	5.69	3.43	11.09	1.67	-11.70*	<.001
ด้านการพิจารณา ความสมเหตุสมผลของข้อสรุป	12	3.74	2.50	9.26	2.27	-13.00*	<.001
ภาพรวม	**24**	**9.43**	**5.32**	**20.34**	**3.37**	**-16.10***	**<.001**

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. นักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้การสืบเสาะแบบเน้นแนวคิดมีความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์หลังเรียนสูงกว่า เกณฑ์ร้อยละ 60 ของคะแนนเต็ม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (M) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) และผลการทดสอบค่าที (t-test) ของคะแนนความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์หลังเรียนเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 60 ของคะแนนเต็ม

ความสามารถในการ ให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์	คะแนนเต็ม	ร้อยละ 60 ของคะแนนเต็ม	M	SD	t-test	p
ด้านการวิเคราะห์ และหาข้อสรุปของความสัมพันธ์	12	7.2	11.09	1.67	13.80*	<.001
ด้านการพิจารณาความสมเหตุสมผลของข้อสรุป	12	7.2	9.26	2.27	5.37*	<.001
ภาพรวม	**24**	**14.4**	**20.34**	**3.37**	**10.40***	**<.001**

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ผลการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ของพัฒนาการความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ จากการวิเคราะห์เนื้อหาจากคำตอบในแบบวัดความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ระหว่างเรียน และผลการสัมภาษณ์เชิงลึกใน 3 ระยะ พบว่านักเรียนมีพัฒนาการของความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ดีขึ้นตามลำดับทั้ง 2 ด้าน โดยผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์พัฒนาการเชิงพฤติกรรมของนักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้การสืบเสาะแบบเน้นแนวคิด ได้ดังนี้

ด้านที่ 1 ด้านการวิเคราะห์และหาข้อสรุปของความสัมพันธ์ ระยะที่ 1 นักเรียนส่วนใหญ่สามารถหาข้อสรุปได้ แต่ไม่สามารถระบุเหตุผลสนับสนุนได้ชัดเจน โดยเฉพาะนักเรียนกลุ่มระดับพอใช้และควรปรับปรุงที่เน้นการตอบเพียงผลลัพธ์สุดท้ายโดยปราศจากการให้เหตุผล ต่อมาในระยะที่ 2 นักเรียนมีพัฒนาการในการแยกแยะข้อมูลและเขียนอธิบายแนวคิดได้ดีขึ้น มีการอ้างอิงทฤษฎีวงกลมที่เกี่ยวข้องในการหาข้อสรุป ไม่ใช่เขียนข้อสรุปเพียงอย่างเดียว และในระยะที่ 3 นักเรียนทุกกลุ่มสามารถอธิบายแนวคิดในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ได้ถูกต้องทั้งหมด มีการเขียนรายละเอียดการใช้ความรู้ทางคณิตศาสตร์ประกอบการให้เหตุผลได้อย่างสมเหตุสมผล

ด้านที่ 2 ด้านการพิจารณาความสมเหตุสมผลของข้อสรุป ระยะที่ 1 พบว่า นักเรียนยังขาดทักษะในการประเมินความถูกต้องของข้อสรุป นักเรียนมักมีความสับสนในข้อมูลที่กำหนดให้ และไม่สามารถระบุข้อโต้แย้งหรือข้อสนับสนุนได้ โดยมักให้คำตอบเพียงว่า “ถูกต้อง” หรือ “ไม่ถูกต้อง” เท่านั้น เมื่อเข้าสู่ระยะที่ 2 พบว่านักเรียนเริ่มแสดงความพยายามในการสื่อสารเหตุผลมากขึ้น นักเรียนสามารถระบุความสมเหตุสมผลพร้อมอธิบายเหตุผลประกอบได้เกือบทั้งหมด โดยเปลี่ยนจากการตอบเพียงผลลัพธ์มาเป็นการอธิบายกระบวนการคิด และในระยะที่ 3 นักเรียนมีพัฒนาการดีขึ้นอย่างชัดเจนในการใช้ความรู้ทางคณิตศาสตร์และข้อมูลจากสถานการณ์มายืนยันหรือคัดค้านข้อสรุปที่กำหนดให้ได้อย่างถูกต้อง แม้นักเรียนกลุ่มควรปรับปรุงบางส่วนจะยังให้เหตุผลได้ถูกต้องเพียงบางส่วน แต่พบว่าสามารถเชื่อมโยงข้อมูลจากสถานการณ์มาใช้ในการโต้แย้งได้ดีขึ้นกว่าระยะแรกอย่างเห็นได้ชัด

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้การสืบเสาะแบบเน้นแนวคิดที่มีต่อความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ ผู้วิจัยนำเสนอการอภิปรายผลการวิจัยโดยมีรายละเอียดดังนี้

1. จากผลการวิจัยที่พบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้การสืบเสาะแบบเน้นแนวคิดมีความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เนื่องมาจากขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 กระตุ้นความสนใจ (Engage) นักเรียนได้รับการทบทวนความรู้เดิมผ่านปัญหาหรือสถานการณ์ทางคณิตศาสตร์ในชีวิตจริง ที่กระตุ้นความสนใจ ขั้นตอนที่ 2 มุ่งเน้นแนวคิดพื้นฐานทางคณิตศาสตร์ (Focus) นักเรียนจะได้รู้จักแนวคิดพื้นฐานทางคณิตศาสตร์ที่นักเรียนต้องใช้ในการสืบเสาะและสร้างความรู้ใหม่ โดยครูแนะนำและมีการเปรียบเทียบตัวอย่างที่ถูกต้องกับสิ่งที่ไม่ใช่ตัวอย่าง สอดคล้องกับ Clark, L.H. ที่กล่าวว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้การสืบสอบที่ครูต้องพยายามชักจูงให้นักเรียนได้คิดด้วยตนเองอย่างมีเหตุผล โดยมีการนำเสนอปัญหาให้แก่นักเรียนเพื่อให้นักเรียนได้คิดและซักถามหรือตอบคำถามเพื่อรวบรวมข้อมูลและความรู้ต่าง ๆ (Clark, L.H, 1973) ขั้นตอนที่ 3 สืบค้นข้อมูล (Investigate) นักเรียนสืบค้น และรวบรวมตัวอย่าง ข้อมูล หรือสถานการณ์ในชีวิตจริงที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดพื้นฐานทางคณิตศาสตร์ ทำให้ได้ข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อนำไปจัดระบบ ขั้นตอนที่ 4 จัดระบบความคิด (Organize) นักเรียนจะได้สังเกต และแยกแยะข้อมูล เพื่อนำข้อมูลที่รวบรวมมาได้มาจัดระบบเพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์และสร้างข้อคาดการณ์ แล้วเขียนแสดงตัวแทนความคิดด้วยภาษาของตนเอง ขั้นตอนที่ 5 สรุปเป็นความรู้ใหม่หรือความเข้าใจเชิงแนวคิด (Generalize) นักเรียนจะนำข้อคาดการณ์ต่าง ๆ ที่ได้จากการจัดระบบมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น อภิปราย และสะท้อนคิดกับเพื่อนในชั้นเรียน รวมไปถึงสรุปเป็นความรู้ใหม่หรือความเข้าใจเชิงแนวคิดคณิตศาสตร์ที่เป็นทางการ สอดคล้องกับ Lappan, G. & Schram, W. P. ที่อธิบายว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการสืบค้น คาดการณ์ ค้นหาวิธีพิสูจน์ สังเกตแบบรูป ชี้แจงเหตุผลของของแนวคิด โดยการอธิบายแลกเปลี่ยนความคิด สร้างข้อความคาดการณ์และตอบคำถาม ซึ่งเป็นลักษณะการจัดกิจกรรมที่จะช่วยส่งเสริมความสามารถในการให้เหตุผลของนักเรียน (Lappan, G. & Schram, W. P., 1989) ขั้นตอนที่ 6 นำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ (Transfer) นักเรียนจะร่วมกันตรวจสอบความรู้ใหม่หรือความเข้าใจเชิงแนวคิดทางคณิตศาสตร์ที่ได้และนำความรู้ไปฝึกฝนเพิ่มเติมในบริบทหรือสถานการณ์ใหม่ที่หลากหลาย โดยการนำความรู้ไปฝึกฝนในบริบทใหม่เป็นการสนับสนุนการถ่ายโอนแนวคิด (Concept Tranfer) สอดคล้องกับ Erickson, H. L. ที่กล่าวว่า การกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการสรุปความสัมพันธ์เชิงแนวคิดไปสู่ความเข้าใจที่กว้างขวางยิ่งขึ้น ส่งผลให้นักเรียนเกิดการพัฒนาความสามารถในการให้เหตุผลอย่างเป็นระบบในสถานการณ์ใหม่ (Erickson, H. L., 2007)

2. จากผลการวิจัยที่พบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้การสืบเสาะแบบเน้นแนวคิดมีความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 60 ของคะแนนเต็ม ทั้งนี้เนื่องมาจากนักเรียนได้มีการสืบค้นและจัดระบบข้อมูลเพื่อสร้างข้อคาดการณ์ ประกอบกับการที่ผู้วิจัยได้จัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ซึ่งช่วยพัฒนาการให้เหตุผลอย่างครอบคลุมทั้ง 2 ด้าน โดยในด้านการวิเคราะห์และหาข้อสรุปของความสัมพันธ์ นักเรียนได้ฝึกแยกแยะและพิจารณาความสัมพันธ์ของข้อมูลจนสามารถสร้างข้อสรุปทั่วไปได้ด้วยตนเอง สอดคล้องกับ Ellis, A. B. ที่อธิบายว่า การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของแนวคิดทางคณิตศาสตร์ทำให้นักเรียนสามารถวิเคราะห์ และสรุปผลจากข้อมูลได้อย่างถูกต้อง (Ellis, A. B., 2007) นอกจากนี้ในด้านการพิจารณาความสมเหตุสมผลของข้อสรุป นักเรียนสามารถอธิบายแนวคิดเพื่อยืนยันหรือคัดค้านข้อสรุปโดยใช้ความรู้ทางคณิตศาสตร์สนับสนุนได้อย่างสมเหตุสมผล ซึ่งเป็นผลจากการอภิปรายแลกเปลี่ยนมุมมองที่หลากหลายระหว่างกลุ่ม ทำให้นักเรียนได้ฝึกใช้เหตุผลโต้แย้งและเห็นแนวคิดที่แตกต่าง สอดคล้องกับแนวคิดของ Rowan, T. E. & Morrow, L. J. ที่อธิบายว่า ครูต้องจัดบรรยากาศในชั้นเรียนที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้พูดอธิบายและแสดงเหตุผลของแนวคิด พร้อมทั้งได้ยืนยันข้อสรุปของแนวคิด โดยไม่ทำให้นักเรียนรู้สึกกลัวที่จะนำเสนอเหตุผลของตนเอง เพื่อให้นักเรียนเห็นว่าการให้เหตุผลนั้นสำคัญกว่าการได้เพียงคำตอบที่ถูกต้อง (Rowan, T. E. & Morrow, L. J., 1993) และสอดคล้องกับแนวคิดของของภัทราวดี เพิ่มประยูร ที่กล่าวว่า การจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่สนับสนุนให้นักเรียนได้มีการอธิบาย แลกเปลี่ยนความรู้และแก้ปัญหาร่วมกัน จะช่วยพัฒนาความสามารถในการค้นหาเหตุผลมาสนับสนุนหรือคัดค้านข้อสรุปได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ภัทราวดี เพิ่มประยูร, 2566)

3. จากผลการวิจัยที่พบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้การสืบเสาะแบบเน้นแนวคิดมีพัฒนาการของความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ในทางที่ดีขึ้นตามลำดับ ทั้ง 2 ด้าน เนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้การสืบเสาะแบบเน้นแนวคิดเน้นให้นักเรียนได้สำรวจ สืบค้นและจัดระบบข้อมูล รวมถึงแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อหาข้อสรุปอย่างเป็นขั้นตอน โดยพัฒนาการดังกล่าวปรากฏให้เห็นชัดเจนจากการเปรียบเทียบข้อมูลใน 3 ระยะ ซึ่งในระยะแรกนักเรียนมักสรุปคำตอบโดยขาดการให้เหตุผลสนับสนุนหรือให้เหตุผลที่ไม่ถูกต้อง แต่หลังจากได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้การสืบเสาะแบบเน้นแนวคิด นักเรียนสามารถอธิบายแนวคิดในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปได้อย่างถูกต้อง สอดคล้องกับงานวิจัย Goos, M. ที่ได้ศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้กระบวนการสืบสอบกับนักเรียนเกรด 11 และเกรด 12 พบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการสืบสอบช่วยส่งเสริมความสามารถในการหาข้อสรุปและการอ้างเหตุผลทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนได้เป็นอย่างดี (Goos, M., 2004) และเมื่อพิจารณาความสามารถด้านการพิจารณาความสมเหตุสมผลของข้อสรุป พบว่า นักเรียนมีพัฒนาการจากการไม่สามารถยืนยันหรือโต้แย้งข้อสรุปได้ในระยะแรก ไปสู่การสามารถเขียนอธิบายแนวคิดเพื่อสนับสนุนหรือคัดค้านข้อสรุปที่กำหนดให้ได้อย่างสมเหตุสมผล โดยมีการประยุกต์ใช้ความรู้และข้อมูลทางคณิตศาสตร์มาประกอบการอธิบาย สอดคล้องกับแนวคิดของสุดารัตน์ ภิรมย์ราช ที่กล่าวว่า การจัดกิจกรรมที่สนับสนุนให้นักเรียนได้คิดและอธิบายแนวคิด โดยให้เหตุผลยืนยันหรือคัดค้านแนวคิดนั้นอย่างสมเหตุสมผล จะช่วยพัฒนาความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ของนักเรียน (สุดารัตน์ ภิรมย์ราช, 2555) ซึ่งการที่นักเรียนมีพัฒนาการดีขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ Marschall, C. & French, R. ที่ระบุว่าการจัดการเรียนรู้เชิงมโนทัศน์มีความเหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับห้องเรียนที่คละความสามารถ เนื่องจากมโนทัศน์ทำหน้าที่เป็นจุดเชื่อมโยงให้นักเรียนเข้าถึงเนื้อหาได้ตามศักยภาพทางปัญญา การสืบสอบตามแนวคิดจะช่วยเปลี่ยนบทบาทของความแตกต่างในชั้นเรียน ผ่านการแลกเปลี่ยนมุมมองและเหตุผลที่หลากหลาย ส่งผลให้นักเรียนทุกคนสามารถพัฒนาความสามารถในการสร้างข้อสรุปทั่วไปได้อย่างเป็นระบบตามลำดับพัฒนาการของตนเอง (Marschall, C. & French, R., 2018)

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาพบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้การสืบเสาะแบบเน้นแนวคิดทำให้นักเรียนมีความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 60 ของคะแนนเต็ม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 รวมถึงนักเรียนมีพัฒนาความสามารถในการ ให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ในทางที่ดีขึ้น สำหรับข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ ครูควรวิเคราะห์เนื้อหาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แล้วคัดเลือกบริบทการเรียนรู้ให้เหมาะสม เพื่อออกแบบให้นักเรียนวิเคราะห์ความสัมพันธ์จนนักเรียนสามารถสร้างข้อสรุปความรู้ได้ และครูควรมีการเน้นย้ำให้นักเรียนมีความเข้าใจในแนวคิดพื้นฐานทางคณิตศาสตร์ที่เพียงพอในการทำกิจกรรมแต่ละขั้นตอน สำหรับข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้การสืบเสาะแบบเน้นแนวคิดในด้านความสามารถในการสื่อสารทางคณิตศาสตร์ของนักเรียน เนื่องจากมีขั้นตอนการจัดระบบข้อมูล เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์และสร้างข้อคาดการณ์ โดยนักเรียนต้องเขียนแสดงตัวแทนความคิดด้วยตนเอง และมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น อภิปราย และสะท้อนคิดกับเพื่อนในชั้นเรียนเพื่อหาข้อสรุป รวมถึงควรมีการศึกษาผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้การสืบเสาะแบบเน้นแนวคิดกับกลุ่มตัวอย่าง สองกลุ่ม โดยเปรียบเทียบระหว่างห้องที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้การสืบเสาะ แบบเน้นแนวคิดกับห้องที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบปกติ

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย เรื่อง ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้การสืบเสาะแบบเน้นแนวคิดที่มีต่อความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ ของนางสาวคณินวศา เชียงอินทร์ นิสิตระดับปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาคณิตศาสตร์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เอกสารอ้างอิง

ภัทราวดี เพิ่มประยูร. (2566). ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ CORE ที่มีต่อความรู้เชิงมโนทัศน์ทางคณิตศาสตร์และความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาคณิตศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สถาบันทดสอบการศึกษาแห่งชาติ. (2567). รายงานผลทดสอบทางการศึกษาระดับชาติพื้นฐาน (O-NET) ม.3 ปีการศึกษา 2567. เรียกใช้เมื่อ 6 ตุลาคม 2568 จาก http://niets.or.th

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.). (2565). ข่าวสาร PISA Thailand. เรียกใช้เมื่อ 6 ตุลาคม 2568 จาก https://pisathailand.ipst.ac.th/news-21/

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2560). ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

สุดารัตน์ ภิรมย์ราช. (2555). ผลของการใช้เทคนิค Think-Talk-Write ร่วมกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์แบบสืบสอบที่มีต่อความสามารถในการให้เหตุผลและการสื่อสารทางคณิตศาสตร์. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาคณิตศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เสาวรัตน์ รามแก้ว. (2552). ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้การสืบสอบแบบแนะแนวทางที่มีต่อมโนทัศน์และความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 2. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาคณิตศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อัมพร ม้าคนอง. (2559). ทักษะและกระบวนการทางคณิตศาสตร์: การพัฒนาเพื่อพัฒนาการ. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Chang, H. H. (2020). Concept-based scientific inquiry teaching practice: The first mile for a junior high school teacher to move towards competency-based teaching. Journal of Education Research, 202002(310), 80-101.

Clark, L. H. (1973). Teaching social students in a handbook secondary school. New York: Macmillan.

Ellis, A. B. (2007). Connections between generalizing and justifying: Students'reasoning with linear relationships. Journal for Research in Mathematics Education, 38(3), 194-229.

Erickson, H. L. (2007). Stirring the head, heart, and soul: Redefining curriculum, instruction, and assessment. (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Corwin Press.

Goos, M. (2004). Learning mathematics in a classroom community of inquiry. Journal for Research in Mathematics Education, 35(4), 258-291.

Lappan, G. & Schram, W. P. (1989). Communication and reasoning: Critical dimensions of sense making in mathematics. In P. R. Trafton (Ed.), New directions for elementary school mathematics (pp.14-30). Reston, VA: National Council of Teachers of Mathematics.

Marschall, C. & French, R. (2018). Concept-based inquiry in action: Strategies to promote transferable understanding. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.

NCTM, N. (2018). Catalyzing change in high school mathematics: Initiating critical conversations. Reston, VA: NCTM.

O'Daffer, P. G. & Thornquis, B. A. (1993). Critical thinking, mathematical reasoning, and proof. In S. Patricia (Ed.), Research Ideas for the Classroom High School Mathematics (pp. 39-50). New York: Macmillan.

Piaget, J. & Inhelder, B. (2008). The psychology of the child. New York, NY: Basic Books.

Rowan, T. E. & Morrow, L. J. (1993). Implementing K-8 curriculum and evaluation standards. Arithmetic Teacher. Reston, VA: National Council of Teachers of Mathematics.

บทความวิจัย

ขวัญและกำลังใจที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัย สายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา*

THE MORALE AND MOTIVATION AFFECTING JOB PERFORMANCE OF ACADEMIC SUPPORT STAFF AT PHRANAKHON SI AYUTTHAYA RAJABHAT UNIVERSITY

ภาณุพันธ์ พันธ์รัมย์, อภิชาติ พานสุวรรณ*
Panupan Panrum, Apichat Pansuwan*
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา พระนครศรีอยุธยา ประเทศไทย
Graduate School, Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Phra Nakhon Si Ayutthaya, Thailand
*Corresponding author E-mail: apichat_asm@hotmail.com
*Tel: 094-978-2426

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาระดับขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร สายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา 2) ศึกษาระดับผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา และ3) ศึกษาอิทธิพลของขวัญและกำลังใจที่มีต่อผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ บุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา จำนวน 169 คน รูปแบบการวิจัยเป็นเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับ ปัจจัยส่วนบุคคล จำนวน 6 ข้อ ขั้นตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับขวัญและกำลังใจ จำนวน 25 ข้อ และขั้นตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา จำนวน 19 ข้อ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า 1) ขวัญและกำลังใจของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เมื่อวิเคราะห์ภาพรวม พบว่า ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ด้านความก้าวหน้าในการทำงาน ด้านความมั่นคงในการทำงาน ด้านสภาพการทำงาน ด้านที่มีระดับน้อยที่สุด คือ ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ 2) ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เมื่อวิเคราะห์ภาพรวม พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านคุณภาพงาน และรองลงมา ได้แก่ ด้านการปฏิบัติงานตามมาตรฐาน ด้านพฤติกรรมการปฏิบัติงาน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านปริมาณของงาน และ 3) ขวัญและกำลังใจที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาได้ในระดับน้อย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ: ขวัญและกำลังใจ, ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงาน, บุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ, มหาวิทยาลัยราชภัฏ

Abstract

The purpose of this research aimed 1) examine the level of morale and motivation in job performance among academic support staff at Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University; 2) investigate the level of job performance achievement among academic support staff at

* Received 28 April 2026; Revised 8 May 2026; Accepted 17 May 2026

Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University; and 3) study the influence of morale and motivation on the job performance achievement of academic support staff at Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University. The sample group consisted of 169 academic support staff members of Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University. This study employed a quantitative research design. The research instrument was a questionnaire divided into three sections: Section 1 comprised six items on personal factors; Section 2 comprised twenty - five items on morale and motivation; and Section 3 comprised nineteen items on the job performance of academic support staff at Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University. The statistics used for data analysis included percentages, means, and standard deviations. The research findings revealed that: 1) The overall morale and motivation of academic support staff at Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University were at the highest level in the aspect of interpersonal relationships, followed by career advancement, job security, and working conditions, while the aspect with the lowest level was the compensation and welfare; 2) Regarding the overall job performance achievement of academic support staff at Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, the aspect with the highest mean score was the work quality, followed by performance in accordance with standards, work behavior, and the aspect with the lowest mean score was work quantity; and 3) Morale and motivation had a low - level effect on the job performance achievement of academic support staff at Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, with statistical significance at the 0.05 level.
Keywords: Morale and Motivation, Job Performance, Academic Support Staff, Rajabhat University

บทนำ

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา กำเนิดจากโรงเรียนฝึกหัดครูเมืองกรุงเก่า โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ทรงพระราชทานพระราชทรัพย์จำนวน 30,000 บาท ให้กระทรวงทำการดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครู ณ บริเวณหลังพระราชวังจันทร์เกษม เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2448 จากนั้นได้พัฒนาเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูพระนครศรีอยุธยา และวิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยาตามลำดับ เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2535 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อวิทยาลัยครูทั้ง 36 แห่งว่า “สถาบันราชภัฏ” นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณสูงสุด แต่โดยนิตินัยยังไม่สามารถใช้ชื่อดังกล่าวได้ เพราะต้องมีการปรับพระราชบัญญัติวิทยาลัยครูให้เป็นพระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏเสียก่อน กระทั่งวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2538 มีประกาศใช้พระราชบัญญัติ สถาบันราชภัฏรวมทั้งได้รับพระราชทาน “ตราพระราชลัญจกร” อันเป็นตราประจำรัชกาล ให้เป็นตราสัญลักษณ์ของสถาบันราชภัฏต่อมา ในปี พ.ศ. 2542 ได้มีการปฏิรูประบบการศึกษาให้มีเอกภาพมากยิ่งขึ้น ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ต่อมาในปี พ.ศ. 2542 โดยได้ยุบรวมทบวงมหาวิทยาลัย และกระทรวงศึกษาธิการเข้าด้วยกัน และมีการปรับโครงสร้างการบริหารกิจการภาคอุดมศึกษาของประเทศใหม่ โดยกำหนดให้องค์กรทั้งหลายที่ดูแลกิจการภาคอุดมศึกษาในขณะนั้น ต้องผนวกรวมกันเป็นองค์กรเดียว ซึ่งก็รวมถึงสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏด้วยแล้วให้ดำเนินงานภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษากระทรวงศึกษาธิการ พร้อมทั้งออกพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ ยกฐานะสถาบันราชภัฏ ทั่วประเทศเป็น มหาวิทยาลัยโดยมีผลตั้งแต่วันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2547 ทำให้สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยาได้รับการยกฐานะให้เป็น “มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา”

แผนการบริหารและพัฒนาทรัพยากรบุคคล มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2569 ของงานทรัพยากรบุคคล กองกลาง สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ฉบับนี้ได้รับการพัฒนาและปรับปรุง เนื่องจากมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ได้เปลี่ยนแปลงแผนยุทธศาสตร์ ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570) ของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาฉบับนี้ ได้รับการพัฒนาจากผลของการเปลี่ยนแปลงเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญตามบริบทของประเทศ ภายใต้แผนยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) ระยะที่ 2 แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 23 ประเด็น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 และแผนยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) ศึกษาจากสภาพแวดล้อมทางด้านการศึกษาและการบริหารงานบุคคลของไทยที่มีการเปลี่ยนแปลง

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา มีบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ และมุ่งมั่นในการปฏิบัติงานเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การสร้างผลงานวิจัยที่มีคุณค่า การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ การเชื่อมโยงกับชุมชน และการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับมหาวิทยาลัย ซึ่งทั้งหมดนี้มีผลสำคัญต่อความสำเร็จและการเติบโตในอนาคตของมหาวิทยาลัย จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่ขวัญและกำลังใจจะส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน ซึ่งปัจจัยหลายประการที่เกี่ยวข้องกัน เช่น สภาพแวดล้อมในการทำงาน ความเป็นผู้นำ ความเป็นธรรมในองค์กร การยอมรับและรางวัล ไปจนถึงโอกาสในการพัฒนาตนเองและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งทั้งหมดนี้สามารถส่งผลต่อความพึงพอใจขวัญและกำลังใจของบุคลากร ซึ่งมีผลโดยตรงต่อผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานของบุคลากร การพัฒนาบุคลากรจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้องค์กรสามารถขับเคลื่อนภารกิจไปสู่การพัฒนาประเทศภายใต้บริบทที่มีการเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งบริบทการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาในปัจจุบันนั้น ส่งผลให้ต้องมีการทบทวนหลักการ แนวทาง รูปแบบการพัฒนาบุคลากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของการพัฒนาที่ต้องเน้นให้บุคลากรเรียนรู้และพัฒนาตนเอง การสร้างระบบนิเวศที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาที่ยืดหยุ่นต่อเนื่อง พร้อมปรับให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง รวมถึงการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในกระบวนการเรียนรู้และพัฒนา เพื่อเร่งการเสริมสร้างศักยภาพ และประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากร ดังนั้น เพื่อให้การพัฒนาบุคลากรไปสู่ความสำเร็จ จึงจำเป็นต้องมีการทบทวนและปรับปรุงแผนและกลยุทธ์ที่มีความเชื่อมโยงและตอบสนองต่อแผนยุทธศาสตร์ในทุกระดับทั้งยุทธศาสตร์ระดับมหาวิทยาลัยหรือระดับประเทศ และเพื่อให้มหาวิทยาลัย ราชภัฏพระนครศรีอยุธยาได้มีบุคลากรที่มีความพร้อมและมีความสามารถปฏิบัติงานขับเคลื่อนองค์กรของหน่วยงานไปสู่ทิศทางเดียวกัน (Tanchaisak, K., 2019) ศึกษาเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบผู้นำ (Leadership Style) และ ขวัญกำลังใจของบุคลากร (Employee Morale) ที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง โดยเก็บข้อมูลจากบุคลากร 414 คน ผ่านแบบสอบถาม และวิเคราะห์ผลเชิงปริมาณ ผลการวิจัยชี้ว่า เพศ อายุ ตำแหน่ง และอายุงาน ส่งผลต่อระดับขวัญกำลังใจในแต่ละมิติอย่างมีนัยสำคัญ และรูปแบบการเป็นผู้นำมีอิทธิพลต่อ มิติของขวัญกำลังใจ เช่น ความภาคภูมิใจร่วม ความท้าทายส่วนบุคคล และความร่วมมือกับผู้นำ โดยเฉพาะในมิติที่เกี่ยวข้องกับ การสนับสนุนและบรรยากาศในการทำงาน ซึ่งชี้ว่าการบริหารบุคลากรผ่านผู้นำมีผลต่อ ขวัญกำลังใจ ซึ่งมีนัยต่อ ระดับประสิทธิผลในการปฏิบัติงาน ของพนักงานเช่นกัน

จากความสำคัญดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยศึกษาขวัญและกำลังใจที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เพื่อให้ทราบถึงขวัญและกำลังใจ ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะนำไปสู่การพัฒนามหาวิทยาลัยให้การปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมายและสามารถตอบสนองความต้องการของสังคมได้อย่างยั่งยืน สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการกำหนดนโยบายและแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ตรงจุดและมีประสิทธิภาพ อันจะนำไปสู่การยกระดับผลการปฏิบัติงานและคุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนมหาวิทยาลัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

2. เพื่อศึกษาระดับผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

3. เพื่อศึกษาอิทธิพลของขวัญและกำลังใจที่มีต่อผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัยเป็นเชิงปริมาณ ดังนี้

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ บุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา จำนวนทั้งสิ้น 289 คน (ข้อมูลจากงานทรัพยากรบุคคล กองกลาง สำนักงานอธิการบดี ณ วันที่ 3 ตุลาคม 2568) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา พนักงานมหาวิทยาลัยสายสนับสนุน พนักงานมหาวิทยาลัยเงินรายได้ พนักงานราชการ ลูกจ้างประจำ และเจ้าหน้าที่ประจำตามสัญญา จำนวน 169 คน โดยผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Yamane. T., 1973) กำหนดค่าความเชื่อมั่น 95% และความคลาดเคลื่อนเท่ากับ .05 และทำการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม จำนวน 3 ส่วน ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล จำนวน 6 ข้อ ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ สถานภาพ ตำแหน่งงาน โดยมีลักษณะคำตอบเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ส่วนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับขวัญและกำลังใจ ประกอบด้วย ด้านสภาพการทำงาน ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ ด้านความก้าวหน้าในการทำงาน ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และด้านความมั่นคงในการทำงาน จำนวน 25 ข้อ โดยมีลักษณะคำตอบเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ และส่วนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย ด้านการปฏิบัติงานตามมาตรฐาน ด้านคุณภาพของงาน ด้านปริมาณของงาน และด้านพฤติกรรมการปฏิบัติงาน จำนวน 19 ข้อ นำไปตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ได้ค่า IOC เท่ากับ 0.99 จากนั้นจึงนำไปทดสอบความน่าเชื่อถือของแบบสอบถาม ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่า เท่ากับ 0.915 สถิติการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบปกติ

ผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาระดับขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวม 5 ด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.34, S.D. = 0.59) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ($\bar{X}$ = 4.40, S.D. = 0.56) รองลงมา ได้แก่ ด้านความก้าวหน้าในการทำงาน ($\bar{X}$ = 4.35, S.D. = 0.58) ด้านความมั่นคงในการทำงาน ($\bar{X}$ = 4.35, S.D. = 0.58) ด้านสภาพการทำงาน ($\bar{X}$ = 4.33, S.D. = 0.64) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ ($\bar{X}$ = 4.29, S.D. = 0.59) ตามลำดับภาพรวมพบว่าปัจจัยระดับขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ที่ส่งผลกระทบต่อมหาวิทยาลัยมากที่สุดในเชิงนโยบาย คือ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยมีรายละเอียดแสดงข้อมูลในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา n = 169

ขวัญและกำลังใจ	$\bar{x}$	S.D.	การแปลผล
1. ด้านสภาพการทำงาน	4.33	0.64	มากที่สุด
2. ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ	4.29	0.59	มากที่สุด
3. ด้านความก้าวหน้าในการทำงาน	4.35	0.58	มากที่สุด
4. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล	4.40	0.56	มากที่สุด
5. ด้านความมั่นคงในการทำงาน	4.35	0.58	มากที่สุด
โดยภาพรวม	**4.34**	**0.59**	**มากที่สุด**

2. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาระดับผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวม 4 ด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.39, S.D. = 0.52) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านคุณภาพของงาน ($\bar{x}$ = 4.49, S.D. = 0.51) และรองลงมา ได้แก่ ด้านการปฏิบัติงานตามมาตรฐาน ($\bar{x}$ = 4.39, S.D. = 0.51) ด้านพฤติกรรม การปฏิบัติงาน ($\bar{x}$ = 4.36, S.D. = 0.53) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านปริมาณของงาน ($\bar{x}$ = 4.35, S.D. = 0.54) ตามลำดับ ภาพรวมพบว่า ปัจจัยระดับผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ที่ส่งผลกระทบต่อมหาวิทยาลัยมากที่สุดในเชิงนโยบาย คือ ด้านคุณภาพของงาน โดยมีรายละเอียดแสดงข้อมูลในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา n = 169

ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานของบุคลากร สายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา	$\bar{x}$	S.D.	การแปลผล
1. ด้านการปฏิบัติงานตามมาตรฐาน	4.39	0.51	มากที่สุด
2. ด้านคุณภาพของงาน	4.49	0.51	มากที่สุด
3. ด้านปริมาณของงาน	4.35	0.54	มากที่สุด
4. ด้านพฤติกรรมการปฏิบัติงาน	4.36	0.53	มากที่สุด
โดยภาพรวม	**4.39**	**0.52**	**มากที่สุด**

3. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาอิทธิพลของขวัญและกำลังใจที่มีต่อผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา โดยมีรายละเอียดข้อมูลตามตารางที่ 3

ตารางที่ 3 อิทธิพลของขวัญและกำลังใจที่มีต่อผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ตัวแปรอิสระ	B	S.E.	Bata	Sig
ด้านสภาพการทำงาน	0.13	0.06	0.18	0.02
ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ	0.04	0.08	0.04	0.59
ด้านความก้าวหน้าในการทำงาน	-0.05	0.08	-0.05	0.48
ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล	0.12	0.08	0.11	0.14
ด้านความมั่นคงในการทำงาน	0.05	0.10	0.04	0.60
Constant = 3.14 R^2 = 0.05, SE_{est} = 0.78, F = 1.69, Adjusted R^2 = 0.02, Sig = .000				

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 3 พบว่า ผลการวิเคราะห์อิทธิพลของขวัญและกำลังใจที่มีต่อผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา พบว่าด้านสภาพการทำงานส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาได้ในระดับน้อย (ร้อยละ 20)

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย เรื่อง ขวัญและกำลังใจที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานของบุคลากร สายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยของนักวิชาการมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ขวัญและกำลังใจของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา จากการวิจัยพบว่า ขวัญและกำลังใจของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่า บุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ ของมหาวิทยาลัยมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดีต่อกัน ซึ่งบ่งบอกถึงความพร้อมที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความรักความสามัคคี มีความใส่ใจและใกล้ชิดกัน มีค่านิยมการทำงานเป็นทีม มีค่านิยมหลายอย่างที่เหมือนกันทั้งองค์กร ขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน คือ พฤติกรรมที่แสดงออกของบุคคลในรูปของความรู้สึกที่มีต่อการปฏิบัติงาน โดยขวัญและกำลังใจเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ประสิทธิภาพและประสิทธิผลในแต่ละองค์กร ทั้งนี้เป็นผลจากความสัมพันธ์กันเป็นอันดีในองค์กร โดยเฉพาะขวัญและกำลังจากผู้บริหารที่มีต่อบุคลากรในองค์กร ซึ่งทำให้ทุกคนมีความเชื่อมั่นในการบริหารองค์กรเพื่อให้การปฏิบัติงานตามภารกิจสำเร็จเรียบร้อยตามวัตถุประสงค์ และมีขวัญในการปฏิบัติงานอย่างมีความสุขกระตือรือร้นในการทำงานอย่างมีความหวังในชีวิตอนาคตและความก้าวหน้า (ชาคริสต์ เลิศเตชะจิรานนท์, 2565) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องกำลังใจในการปฏิบัติงาน คือ สภาพจิตใจที่มีต่อการทำงานที่ต้องอาศัยองค์ประกอบหลาย ๆ อย่าง ไม่ว่าจะเป็นเพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา สิ่งแวดล้อม สวัสดิการ ความปลอดภัย ความพึงพอใจ และความสบายใจของผู้ปฏิบัติงาน แต่ผู้ปฏิบัติงานก็ต้องปรับตัวที่ดีให้เป็นตัวเองในการทำงานให้สำเร็จลุล่วงด้วย ขวัญและกำลังใจเป็นที่เกี่ยวกับสภาพจิตใจ ความรู้สึก ความคิดเห็น ทัศนคติที่เกิดขึ้น สะท้อนให้เห็นถึงความภักดี ความกระตือรือร้น ความเชื่อมั่นและความมุ่งหวังในบรรลุอุดมคติ เป้าหมาย วัตุประสงค์สำคัญที่กลุ่มร่วมกันดำเนินงานในองค์การ ซึ่งเป็นความรู้สึกที่ดีต่อการทำงานทำให้เกิดกำลังใจและความพึงพอใจที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ (เบญจมาภรณ์ สอนวัฒนา, 2561) ขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน หมายถึง สภาพจิตใจ เป็นเรื่องราวของความรู้สึกนึกคิด ทัศนคติ อารมณ์ของผู้ปฏิบัติงานในที่ปฏิบัติงาน และสภาพที่อยู่ภายในจิตใจของคนที่มีต่อสภาพแวดล้อมของงาน ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากร เช่น ความร่วมมือ ความกระตือรือร้น ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความตั้งใจในการปฏิบัติงาน รายได้ การมีส่วนร่วม เพื่อร่วมงานผู้นำ โดยความรู้สึกนึกคิดเหล่านี้เป็นนามธรรม แต่ผลของความรู้สึกนึกคิดนี้จะแสดงออกมาให้ในรูป พฤติกรรมต่าง ๆ ในการปฏิบัติงาน ซึ่งมีทั้งพฤติกรรมที่ส่งเสริมผลผลิตขององค์กร เช่นความกระตือรือร้นที่จะปฏิบัติงาน ความตั้งใจปฏิบัติงานและพฤติกรรมตรงข้าม เช่น ความกลัว ความเฉื่อยชา ความหวาดระแวง เป็นต้น (นิลุบล ภมร, 2564) กล่าวว่า ขวัญเป็นสภาวะจิตใจหรือความรู้สึกของบุคคลที่เป็นพฤติกรรมแสดงออกต่อสภาพแวดล้อมหรือปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการปฏิบัติงานอันเป็นสิ่งบ่งชี้ให้เห็นถึงความตั้งใจและทำให้เกิดกำลังใจที่จะร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จ เช่น ถ้าบุคคลมีขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานดีย่อมส่งผลต่อผลผลิตและความสำเร็จของงาน แต่ถ้าบุคคลมีขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานที่ไม่ดี ยอมส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานในแง่ที่ผลงานออกมาไม่ดี การทำงานไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือการปฏิบัติงานล้มเหลวได้ (วรารัตน์ งันลาโสม, 2563) กล่าวว่า ขวัญกำลังใจ คือ ความรู้สึกที่ส่งผ่านพฤติกรรมถึง ความพึงพอใจกับงานที่ปฏิบัติอยู่ซึ่งเป็นได้ถึงขวัญดี เช่น มีความกระตือรือร้น มีความกล้า และขวัญไม่ดี เช่นเฉื่อยชา หวาดระแวง ทั้งสองอย่างนี้ก็ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมของ

องค์การต่อบุคคลนั้น ๆ ซึ่งส่งผลให้มีความมุ่งมั่นทำงานที่รับผิดชอบและบรรลุจุดมุ่งหมายขององค์กรที่ตั้งไว้ (ชฎิล อินทร์รักษ์, 2561)

2. ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา จากการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่า บุคลากร สายสนับสนุนวิชาการของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา สามรถมอบงานได้ตรงตามมาตรฐานคุณภาพที่องค์กรกำหนด ใส่ใจรายละเอียดและความถูกต้องของงานที่รับผิดชอบ สามารถรักษาความสม่ำเสมอของคุณภาพงานในทุกครั้งที่ปฏิบัติงาน คุณภาพของงานที่ท่านทำมีส่วนสำคัญต่อผลสัมฤทธิ์โดยรวมขององค์กร ซึ่งทั้งหมดนี้สะท้อนถึงบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนมหาวิทยาลัยให้บรรลุเป้าหมาย ให้ความหมายว่า ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงาน คือ ผลลัพธ์ของการดำเนินงานที่สามารถประเมินได้ตามเกณฑ์และมาตรฐานที่กำหนดไว้ล่วงหน้า โดยผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานถือเป็นข้อมูลสำคัญในการวิจัยและการประเมินผล เพื่อใช้ในการพัฒนา ปรับปรุง และตัดสินใจทางการบริหาร (บุญชม ศรีสะอาด, 2557) อธิบายว่า ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานหมายถึงระดับความสำเร็จในการทำงานของบุคลากร ซึ่งสามารถวัดและประเมินได้จากผลผลิตของงาน รวมถึงพฤติกรรมการทำงานที่แสดงออกในระหว่างการปฏิบัติงาน แนวคิดนี้เน้นความสำคัญของการประเมินผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบและเป็นธรรม (สุชาติ กิจประเสริฐ, 2556) มองว่าผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานเป็นผลสะท้อนจากการทำงานที่มีคุณค่า มีความหมายและมีแรงจูงใจภายใน บุคลากรที่เห็นคุณค่าในงานของตนเอง จะมีความมุ่งมั่นในการทำงาน ส่งผลให้การปฏิบัติงานเกิดประสิทธิผลและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์การในระยะยาว แนวคิดนี้เน้นมิติด้านคุณค่าทางจิตใจและความหมายของงานควบคู่กับผลลัพธ์ของการทำงาน (ประเวศ วะสี, 2555) มองว่าผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานเป็นผลที่เกิดจาก พฤติกรรมการทำงานของบุคลากร ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวนำไปสู่ผลงานที่สอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ และเป้าหมายขององค์การ โดยเน้นว่าการประเมินผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานไม่ควรพิจารณาเพียงผลลัพธ์ของงานเท่านั้น แต่ต้องพิจารณาพฤติกรรมระหว่างการปฏิบัติงานควบคู่กันไป (วิเชียร วิทยอุดม, 2550)

3. ขวัญและกำลังใจที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา จากการวิจัยพบว่า ขวัญและกำลังใจด้านสภาพการทำงาน ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาได้ในระดับน้อย สะท้อนให้เห็นว่า ปัจจัยด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งหรือโอกาสเลื่อนขั้นไม่ได้เป็นแรงผลักดันหลักที่ทำให้บุคลากรกลุ่มนี้มีผลการทำงานสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ แต่บุคลากรอาจให้ความสำคัญกับปัจจัยอื่นมากกว่า เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ความมั่นคงในการทำงาน สภาพแวดล้อมการทำงาน และค่าตอบแทนสวัสดิการ ดังนั้นในเชิงงานวิจัย ข้อค้นพบนี้ชี้ให้เห็นว่า การบริหารจัดการเพื่อเพิ่มผลสัมฤทธิ์ควรมุ่งเน้นไปที่การสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี การสนับสนุนทรัพยากร และการพัฒนาทักษะ มากกว่า การเน้นเฉพาะเรื่องความก้าวหน้าในตำแหน่งเพียงอย่างเดียว ให้ความหมายว่า ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงาน คือ ผลลัพธ์ของการดำเนินงานที่สามารถประเมินได้ตามเกณฑ์และมาตรฐานที่กำหนดไว้ล่วงหน้า โดยผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานถือเป็นข้อมูลสำคัญในการวิจัยและการประเมินผล เพื่อใช้ในการพัฒนา ปรับปรุง และตัดสินใจทางการบริหาร (บุญชม ศรีสะอาด, 2557) อธิบายว่า ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานเป็นผลที่เกิดจากแรงจูงใจ ความพึงพอใจในการทำงาน และสภาพแวดล้อมในการทำงานของบุคลากร ซึ่งปัจจัยเหล่านี้จะสะท้อนออกมาในรูปของประสิทธิภาพและคุณภาพในการทำงาน แนวคิดดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานมีความสัมพันธ์โดยตรงกับปัจจัยทางจิตวิทยาและสภาพแวดล้อมการทำงานภายในองค์การ (สุพานี สฤษฎ์วานิช, 2552)

องค์ความรู้ใหม่

ทำให้ทราบถึงระดับขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ทราบถึงระดับผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา รวมถึงอิทธิพลของขวัญและกำลังใจที่มีต่อผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา อยู่ในระดับใด

ภาพที่ 1 โมเดลองค์ความรู้ : ขวัญและกำลังใจที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย ดังนี้ 1) มหาวิทยาลัยสามารถพัฒนาด้านสภาพแวดล้อมในการทำงานให้มีความสะดวกและเอื้อต่อการปฏิบัติงาน รวมทั้งความปลอดภัยและความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสถานที่ทำงาน เพื่อให้บุคลากรมีแรงจูงใจในการทำงาน 2) จัดสรรค่าตอบแทนและสวัสดิการให้มีความเหมาะสมกับภาระงานและความรับผิดชอบของตำแหน่ง เพื่อให้บุคคลากรรู้สึกว่าองค์กรให้ความสำคัญกับการดูแลสวัสดิการของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการได้อย่างเหมาะสม เพื่อสร้างแรงจูงใจระยะยาวที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์โดยตรง 3) ส่งเสริมและผลักดันความก้าวหน้าในการทำงาน ให้บุคลากรได้รับโอกาสในการพัฒนาทักษะและความรู้ที่ช่วยให้สามารถเติบโตในสายงานสนับสนุนวิชาการ ทำให้บุคลากรรู้สึกว่ามีโอกาสในการเข้าร่วมโครงการหรือภารกิจใหม่ ๆ ที่ช่วยเพิ่มประสบการณ์และความก้าวหน้าในสายงานในอนาคต 4) สร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรในองค์กร ให้เกิดความรักความสามัคคี เพื่อให้เกิดค่านิยมการทำงานเป็นทีม 5) ส่งเสริมความมั่นคงในการทำงานให้กับบุคลากร ให้รับทราบถึงความสำคัญของแต่ละตำแหน่งงาน เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นมีความมั่นคงและไม่ถูกเลิกจ้างโดยง่าย โดยองค์กรมีนโยบายที่ยุติธรรมในการต่อสัญญาหรือเลื่อนตำแหน่ง 6) กำกับและติดตามการปฏิบัติงานตามมาตรฐาน เพื่อทำให้บุคลากรสามารถรักษาคุณภาพของงานให้เป็นไปตามเกณฑมาตรฐานที่กำหนด 7) บุคลากรสามารถทำงานอย่างมีระบบและตระหนักถึงความสำคัญของมาตรฐาน พัฒนาคุณภาพของงาน บุคลากรสามารถส่งมอบงานได้ตรงตามมาตรฐานคุณภาพที่องค์กรกำหนด เพื่อสร้างวัฒนธรรมการทำงานที่มีมาตรฐานเดียวกัน ทุกคนเข้าใจและปฏิบัติตามไปในทิศทางเดียวกัน เอื้อต่อการพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพของงานอย่างต่อเนื่อง เมื่อมีมาตรฐานชัดเจน จะสามารถยกระดับผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานได้ 8) กำหนดปริมาณของงานให้เหมาะสมกับบุคลากร เพื่อให้เกิดความรู้สึกว่าปริมาณงานที่ได้รับมีความเหมาะสมกับความสามารถและทรัพยากรที่มีอยู่ 9) ส่งเสริมให้บุคลากรรักษาระเบียบวินัยและปฏิบัติตามกฎระเบียบขององค์กรอย่างเคร่งครัด เพื่อสร้างความเป็นระเบียบและความสม่ำเสมอในการทำงาน กฎระเบียบช่วยกำหนดแนวทางที่ชัดเจน ทำให้ผลงานมีคุณภาพตรงตามที่องค์กรตั้งไว้ บุคลากรที่ปฏิบัติตามกฎระเบียบสะท้อนถึงความมีวินัยและความเป็นมืออาชีพ ลดความเสี่ยงและปัญหาที่อาจเกิดขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

การค้นคว้าอิสระฉบับนี้จะสำเร็จลงมิได้หากไม่ได้รับความร่วมมือจากบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ที่ให้ความร่วมมือตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดีในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาทำให้ได้ข้อมูลครบถ้วน ทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในครั้งนี้ รวมถึงเจ้าของตำรา เอกสารทางวิชาการ งานวิจัยและบทความต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยได้นำมาศึกษาอ้างอิงในการจัดทำค้นคว้าอิสระ

เอกสารอ้างอิง

ชฎิล อินทร์รักษ์. (2561). ขวัญกำลังใจการทำงานของบุคลากรโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศิลปากร. วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร, 10(2), 375-388.

ชาคริสต์ เลิศเตชะจิรานนท์. (2565). การใช้อำนาจทางการบริหารที่ส่งผลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

นิลุบล ภมร. (2564). ปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยรังสิต.

บุญชม ศรีสะอาด. (2557). การวิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

เบญจมาภรณ์ สอนวัฒนา. (2561). ภาวะผู้นำที่มีผลต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยบูรพา.

ประเวศ วะสี. (2555). ระบบการทำงานที่มีชีวิต. กรุงเทพมหานคร: หมอชาวบ้าน.

วรารัตน์ งันลาโสม. (2563). ขวัญและกำลังใจการปฏิบัติงานของพนักงานราชการและครูอัตราจ้างในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 23. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

วิเชียร วิทยอุดม. (2550). การบริหารทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: ธนธัชการพิมพ์.

สุชาติ กิจประเสริฐ. (2556). การประเมินผลการปฏิบัติงาน. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุพานี สฤษฎ์วานิช. (2552). พฤติกรรมองค์การ. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชั่น.

Tanchaisak, K. (2019). An Investigation of the Influence of Leadership Style upon Employee's Morale at Ramkhamhaeng University. ASEAN Journal of Education, 5(1),1-8.

Yamane. T. (1973). Statistics: An introductory analysis. (3rd ed.). New York: Harper & Row.

บทความวิชาการ

ความพึงพอใจของผู้รับบริการต่อระบบออนไลน์ในกระบวนการยุติธรรม: การทบทวนวรรณกรรมและกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการ*

SATISFACTION OF SERVICE USERS WITH ONLINE JUSTICE SYSTEMS: A LITERATURE REVIEW AND INTEGRATIVE CONCEPTUAL FRAMEWORK

สิธยา อนุสนธิ์[1*], วรธัช วิชชุวาณิชย์[2]
Sidhaya Anuson[1*], Woratouch Witchuvanit[2]
[1]คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม ประเทศไทย
[1]Faculty of Science, Silapakorn University, Nakorn Phatom, Thailand
[2]สำนักงานตำรวจแห่งชาติ แขวงปทุมวัน เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
[2]Royal Thai Police, Pathumwan Subdistrict, Pathumwan District, Bangkok, Thailand
*Corresponding author E-mail: paaninie@gmail.com
Tel: 085-911-6669

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนและสังเคราะห์องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจของผู้รับบริการต่อการใช้งานระบบออนไลน์ในกระบวนการยุติธรรม โดยครอบคลุมทั้งมิติทางทฤษฎีและผลการศึกษาเชิงประจักษ์จากบริบทของไทยและต่างประเทศ พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจในการใช้งานระบบออนไลน์ประกอบด้วย 4 มิติหลัก ได้แก่ 1) คุณภาพของระบบ (System Quality) 2) คุณภาพข้อมูลสารสนเทศ (Information Quality) 3) คุณภาพการบริการ (Service Quality) และ 4) ปัจจัยส่วนบุคคลและบริบทองค์กร โดยมีความไว้วางใจเป็นตัวแปรกลางที่มีความสำคัญในกระบวนการยุติธรรม ทั้งนี้ ความพึงพอใจที่ศึกษา หมายถึง ความพึงพอใจต่อช่องทางการบริการและการสื่อสาร ไม่ใช่ความพึงพอใจต่อผลของคำพิพากษา กรอบแนวคิดเชิงบูรณาการที่นำเสนอผสมผสานแนวคิดจาก Technology Acceptance Model (TAM), IS Success Model และ SERVQUAL เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการวิจัยและพัฒนาระบบบริการออนไลน์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ การพัฒนาระบบที่ใช้งานง่ายและเข้าถึงได้หลากหลายอุปกรณ์ เน้นผู้ใช้เป็นศูนย์กลาง, การสร้างระบบสื่อสารแบบทันท่วงทีสามารถแจ้งสถานะคดีและขั้นตอนแก่ผู้รับบริการอย่างสม่ำเสมอ, การเสริมสร้างมาตรการรักษาความปลอดภัยข้อมูล และสื่อสารให้ผู้รับบริการเข้าใจถึงการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล และการจัดฝึกอบรม Digital Literacy แก่กลุ่มเปราะบางและประชาชนในพื้นที่ห่างไกล ส่วนข้อแนะนำเชิงวิจัย คือ ควรดำเนินการวิจัยเชิงประจักษ์ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่มีความเฉพาะเจาะจงมากขึ้น และต้องพัฒนาเครื่องมือวัดความพึงพอใจที่เหมาะสมกับบริบทไทยผสานกับมิติทางวัฒนธรรม และต้องการศึกษาผลกระทบระยะยาวของการใช้ระบบออนไลน์ต่อความไว้วางใจในกระบวนการยุติธรรมโดยรวมต่อไป

คำสำคัญ: ความพึงพอใจผู้รับบริการ, ระบบออนไลน์, กระบวนการยุติธรรม, รัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์, เทคโนโลยีสารสนเทศ

* Received 22 April 2026; Revised 20 May 2026; Accepted 23 May 2026

Abstract

This academic article systematically reviews and synthesizes the body of knowledge pertaining to service user satisfaction with online systems in the justice process, encompassing both theoretical dimensions and empirical findings from Thai and international contexts. The review reveals that factors influencing satisfaction with online system usage comprise four principal dimensions: 1) System Quality, 2) Information Quality, 3) Service Quality, and 4) Individual Factors and Organizational Context, with Trust serving as a particularly critical mediating variable in the justice context. The satisfaction examined refers specifically to satisfaction with service channels and communication mechanisms, not satisfaction with judicial outcomes. An integrative conceptual framework is subsequently presented to serve as a guiding foundation for research and the development of online service systems within justice sector agencies, with the aim of enhancing operational efficiency and more appropriately addressing the needs of service recipients. Policy recommendations for agencies within the justice process encompass the following: the development of accessible, multi-device compatible systems grounded in User-Centered design principles; the establishment of real-time communication mechanisms capable of consistently notifying service recipients regarding case status and procedural progress; the strengthening of data security measures alongside transparent communication to ensure service recipients comprehend the protection afforded to their personal information; and the provision of digital literacy training targeted at vulnerable populations such as adolescents or Persons with Disabilities and population's communities residing in remote areas. With respect to future research directions, it is recommended that empirical investigations be conducted within specific justice agency contexts to yield more precise and contextually relevant findings. Furthermore, the development of satisfaction measurement instruments appropriately calibrated to the Thai cultural context is deemed essential, alongside longitudinal studies examining the sustained impact of online system utilization on overall public trust in the justice process.

Keywords: Service User Satisfaction, Online Systems, Justice Process, E-Government, Information Technology

บทนำ

ในยุคของการเปลี่ยนแปลงสู่รัฐบาลดิจิทัล (Digital Government Transformation) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทั่วโลกต่างเร่งนำบริการออนไลน์มาใช้เพื่อยกระดับประสิทธิภาพและขยายการเข้าถึงของประชาชน รัฐบาลไทยได้วางนโยบายไทยแลนด์ 4.0 และแผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัล พ.ศ. 2566 - 2570 เป็นกรอบขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงหน่วยงานราชการสู่แพลตฟอร์มดิจิทัล มุ่งปรับปรุงคุณภาพการบริการสาธารณะและเพิ่มความพึงพอใจของผู้รับบริการ (สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล, 2566) หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ สำนักงานศาลยุติธรรม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานอัยการสูงสุด กรมราชทัณฑ์ กรมคุมประพฤติ และกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ต่างนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ในการบริการประชาชน ตัวอย่างได้แก่ ระบบแจ้งความออนไลน์ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ระบบ E-One Stop Service ของสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ (พิมพ์ทอง กุลวรากร และคณะ, 2566) ระบบยื่นคำฟ้องอิเล็กทรอนิกส์ (E-Filing)

ระบบบริการข้อมูลคดีศาลยุติธรรม (CIOS) สำหรับสืบค้นข้อมูลคดีและตรวจสอบวันนัดพิจารณา ระบบ E-Notice System สำหรับประกาศข่าวสารของศาล และระบบคัดถ่ายเอกสารสำนวนคดีออนไลน์ ขณะที่กรมราชทัณฑ์มีระบบติดตามผู้ป่วยคดียาเสพติดและระบบเยี่ยมญาติออนไลน์ สะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาระบบออนไลน์ครอบคลุมทุกมิติของกระบวนการยุติธรรม

อย่างไรก็ตาม หากระบบออนไลน์ล้มเหลวหรือไม่ได้รับความพึงพอใจในกระบวนการยุติธรรม ผลกระทบมิได้จำกัดเพียงความไม่สะดวก แต่หมายถึงการเข้าถึงความยุติธรรมที่ล่าช้า ซึ่งส่งผลต่อสิทธิของประชาชนโดยตรง การพัฒนาบริการทางออนไลน์ยังต้องเผชิญกับอุปสรรคสำคัญ ได้แก่ ความซับซ้อนของการใช้งาน ความไม่เพียงพอของโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลในพื้นที่ห่างไกล ความแตกต่างของทักษะดิจิทัลระหว่างผู้ใช้ และระดับความไว้วางใจต่อระบบ (DeLone, W. H. & McLean, E. R., 1992); (Parasuraman, A. P. et al., 1988)

ทั้งนี้ งานวิจัยเกี่ยวกับความพึงพอใจในบริบทกระบวนการยุติธรรมของไทยยังมีจำนวนจำกัด และยังขาดกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงคุณภาพการบริการดิจิทัลกับความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรม ซึ่งทำให้บทความนี้มีเอกลักษณ์แตกต่างจากงานวิชาการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศทั่วไป การศึกษาความพึงพอใจของผู้รับบริการต่อระบบออนไลน์จึงมีความสำคัญเชิงนโยบาย เนื่องจากผลการศึกษาสามารถนำไปปรับปรุงระบบและช่วยสร้างความน่าเชื่อถือของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม (McCartan, K. F. et al., 2021)

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) ทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจในการใช้งานระบบออนไลน์ 2) สังเคราะห์ผลการวิจัยจากบริบทกระบวนการยุติธรรมและบริการสาธารณะ และ 3) นำเสนอกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการสำหรับการวิจัยในอนาคต

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดความพึงพอใจในการใช้บริการ (Service Satisfaction)

ความพึงพอใจในการใช้บริการหมายถึงระดับความรู้สึกของผู้รับบริการที่เกิดจากการเปรียบเทียบระหว่างผลลัพธ์ที่ได้รับกับความคาดหวัง (Oliver, R. L., 1980) แนวคิดนี้มีรากฐานจาก Expectation-Confirmation Theory ซึ่งระบุว่าหากผลลัพธ์เกินความคาดหวังจะนำสู่ความพึงพอใจ ในขณะที่ผลลัพธ์ที่ด้อยกว่าความคาดหวังจะนำสู่ความไม่พอใจ สำหรับบริการสาธารณะ Parasuraman, A. P., et al. ได้พัฒนาแบบจำลอง SERVQUAL เพื่อประเมินคุณภาพการบริการใน 5 มิติ ได้แก่ ความน่าเชื่อถือ (Reliability) การตอบสนอง (Responsiveness) การรับประกัน (Assurance) ความเอาใจใส่ (Empathy) และความเป็นรูปธรรมของสิ่งอำนวยความสะดวก (Tangibles) (Parasuraman, A. P. et al., 1988) ต่อมา Zeithaml, V. A., et al. นักวิชาการได้ดัดแปลงเป็น E-SERVQUAL เพื่อตรวจวัดประสบการณ์การใช้งานเว็บไซต์และแอปพลิเคชัน ครอบคลุม ความง่ายในการนำทาง (Navigation) ความรวดเร็ว (Speed) ความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Reliability) ความปลอดภัย (Security) และการออกแบบที่ใช้งานง่าย (Usability) (Zeithaml, V. A., et al, 2002)

Technology Acceptance Model (TAM)

แบบจำลอง Technology Acceptance Model (TAM) ซึ่งพัฒนาโดย Davis, F. D.เป็นกรอบที่อธิบายการยอมรับและการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยมีตัวแปรหลัก 2 ส่วน ได้แก่ 1) การรับรู้ประโยชน์ (Perceived Usefulness: PU) และ 2) การรับรู้ความง่ายในการใช้งาน (Perceived Ease of Use: PEOU) (Davis, F. D., 1989) งานวิจัยของ Bhuasiri, W. et al. ในบริบทไทยพบว่าการรับรู้ประโยชน์และการรับรู้คุณภาพการบริการมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความตั้งใจใช้ระบบ e-government อย่างมีนัยสำคัญ (Bhuasiri, W. et al., 2016) สอดคล้องกับ Naenna, T. ที่พบว่าคุณภาพของระบบ คุณภาพข้อมูลสารสนเทศ และคุณภาพการบริการล้วนส่งผลต่อการรับรู้ประโยชน์และความพึงพอใจของผู้ใช้งาน e-government (Naenna, T., 2013) ต่อมา Venkatesh, V. et al. พัฒนา Unified Theory of Acceptance and Use of Technology (UTAUT)

ซึ่งรวบรวมตัวแปรจาก TAM และทฤษฎีอื่น ๆ ได้แก่ ความคาดหวังต่อประสิทธิภาพ (Performance Expectancy) ความคาดหวังต่อความพยายาม (Effort Expectancy) อิทธิพลทางสังคม (Social Influence) และเงื่อนไขที่ส่งเสริม (Facilitating Conditions) ซึ่งอธิบายความแปรปรวนของความตั้งใจใช้งานได้สูงถึงร้อยละ 70 (Venkatesh, V. et al., 2003)

แบบจำลอง DeLone และ McLean (IS Success Model)

DeLone, W. H. & McLean, E. R.นำเสนอแบบจำลองความสำเร็จของระบบสารสนเทศ (IS Success Model) ที่ประกอบด้วย 6 มิติ ได้แก่ คุณภาพของระบบ (System Quality) คุณภาพข้อมูลสารสนเทศ (Information Quality) การใช้งาน (Use) ความพึงพอใจของผู้ใช้ (User Satisfaction) ผลกระทบต่อบุคคล (Individual Impact) และผลกระทบต่อองค์กร (Organizational Impact) (DeLone, W. H. & McLean, E. R., 1992) ใน ค.ศ. 2003 แบบจำลองนี้ได้รับการปรับปรุงโดยเพิ่มมิติคุณภาพการบริการ (Service Quality) เข้าไป ทำให้ถูกนำไปใช้แพร่หลายในงานประเมินระบบสารสนเทศภาครัฐ Nookhoa, S. & Kiattisin, S. พบว่า คุณภาพของระบบ คุณภาพข้อมูลสารสนเทศ และคุณภาพการบริการส่งผลเชิงบวกต่อความพึงพอใจของผู้ใช้ระบบสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์ (Nookhoa, S. & Kiattisin, S., 2023) สอดคล้องกับ Wiratchai, N. ที่ศึกษา e-government ในประเทศไทย (Wiratchai, N., 2566)

แนวคิด E-Government และความยุติธรรมเชิงกระบวนการ

รัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (E-Government) หมายถึงการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อปรับปรุงกระบวนการทำงานภาครัฐและการให้บริการสาธารณะ มุ่งเพิ่มประสิทธิภาพ ลดต้นทุน และอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงบริการ (United Nations, 2022) ตามดัชนี E-Government Development Index (EGDI) ของสหประชาชาติ ประเทศไทยอยู่ในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนา e-government โดยเฉพาะในบริบทของ SDG16 ว่าด้วยสันติภาพ ยุติธรรม และสถาบันที่เข้มแข็ง (Nookhoa, S. & Kiattisin, S., 2023) ในบริบทกระบวนการยุติธรรม แนวคิดความยุติธรรมเชิงกระบวนการ (Procedural Justice) มีความสำคัญอย่างยิ่ง Henning k. et al. ชี้ว่าประชาชนให้ความสำคัญกับความยุติธรรมของกระบวนการพอ ๆ กับผลลัพธ์ที่ได้รับ โดยความยุติธรรมเชิงกระบวนการในระบบออนไลน์วัดได้จากความเป็นกลางของกระบวนการ การให้โอกาสผู้ใช้แสดงความคิดเห็น และการมีช่องทางให้ผู้ใช้สามารถโต้แย้งหรือสอบถามข้อมูลได้ ไม่ใช่เพียงการรับข้อมูลฝ่ายเดียวจากรัฐ ดังนั้นการออกแบบระบบออนไลน์ที่เป็นธรรม โปร่งใส และเข้าถึงได้ง่ายจึงส่งผลต่อการรับรู้ความยุติธรรมและความพึงพอใจของผู้รับบริการ (Henning k. et al., 2023)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยต่างประเทศ

Henning, K., et al. ศึกษาผลของระบบการแจ้งความออนไลน์ต่อความไว้วางใจในชุมชนในสหรัฐอเมริกา พบว่าประสบการณ์การใช้งานที่เปิดโอกาสให้ผู้ใช้มีส่วนร่วมและได้รับข้อเสนอแนะอย่างทันท่วงทีช่วยเพิ่มความพึงพอใจและความไว้วางใจต่อกระบวนการยุติธรรมอย่างมีนัยสำคัญ งานวิจัยนี้ยืนยันว่าความยุติธรรมเชิงกระบวนการมีบทบาทสำคัญในการกำหนดความพึงพอใจของผู้รับบริการในระบบออนไลน์ของหน่วยงานยุติธรรม (Henning k. et al., 2023)

McCartan, K. F. et al. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ผู้ใช้บริการในระบบยุติธรรมจำนวน 93 คนจากสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักร พบว่าประสบการณ์ของผู้รับบริการแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ การปฏิสัมพันธ์กับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การดำเนินการในชุมชน และการเข้าถึงบริการบำบัด โดยความพึงพอใจในแต่ละขั้นขึ้นอยู่กับการสื่อสาร ความโปร่งใส และคุณภาพของข้อมูลที่ได้รับ (McCartan, K. F. et al., 2021)

Office for Victims of Crime รายงานการพัฒนาโปรแกรม iMPRoVE (Measuring Provider Response to Victim Experiences) แพลตฟอร์มที่ช่วยให้ผู้ให้บริการสามารถรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจของผู้รับบริการที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมออนไลน์ในสหรัฐอเมริกาอย่างเป็นระบบ โดยเน้นการรับฟังเสียงของผู้รับบริการเพื่อพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง (Office for Victims of Crime, 2023)

Kirschstein, M. et al. สำรวจการใช้เทคโนโลยีในกระบวนการยุติธรรมทางนิติเวชในหลายประเทศ พบว่า Telemental Health ช่วยเพิ่มการเข้าถึงบริการสุขภาพจิต ทำให้ผู้ใช้มีความพึงพอใจสูงขึ้น เพิ่มความปลอดภัย และลดต้นทุน โดยการระบาดของ COVID-19 ส่งผลให้ความต้องการใช้เทคโนโลยีในกระบวนการยุติธรรมเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ (Kirschstein, M. et al., 2021)

Victim Support UK รายงานผลสำรวจประสบการณ์ผู้เสียหายในอังกฤษและเวลส์ พบว่า สัดส่วนของผู้ที่เชื่อว่าจะได้รับความยุติธรรมจากการแจ้งความออนไลน์มีเพียงร้อยละ 23 สะท้อนความจำเป็นในการพัฒนาระบบออนไลน์ที่เพิ่มความโปร่งใส (Victim Support UK, 2023) และช่องทางการสื่อสารกับผู้รับบริการ Nookhoa, S. & Kiattisin, S.ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความตั้งใจใช้งานระบบ e-government ในประชาชนไทย (n = 540) โดยใช้ Structural Equation Model พบว่า คุณภาพข้อมูลสารสนเทศ คุณภาพของระบบ คุณภาพการบริการ ความพึงพอใจการใช้งาน การรับรู้ประโยชน์ ความสามารถด้านคอมพิวเตอร์ และความไว้วางใจในภาครัฐล้วนมีอิทธิพลโดยตรงต่อความตั้งใจเข้าใช้งาน โดยความไว้วางใจในการบริหารจัดการของภาครัฐเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงสุด (Nookhoa, S. & Kiattisin, S., 2023)

งานวิจัยในประเทศไทย

พิมพ์ทอง กุลวรากร และคณะ ศึกษาประสิทธิผลของโครงการฝึกอบรมการใช้ระบบออนไลน์ E-One Stop Service ของสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ โดยเป็นการวิจัยเชิงพรรณนาที่มีผู้เข้าร่วม 66 คน พบว่าผู้เข้าร่วมมีความพึงพอใจต่อระบบในระดับสูง โดยปัจจัยเชิงบวก ได้แก่ ความสะดวกในการส่งวัตถุพยาน การลดระยะเวลาและขั้นตอน และความง่ายในการใช้งาน (พิมพ์ทอง กุลวรากร และคณะ, 2566)

Wiratchai, N. ศึกษาความพึงพอใจต่อระบบสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์ในองค์กรการศึกษา พบว่าระดับความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมิติคุณภาพของระบบและการตอบสนองได้รับคะแนนสูงสุด ขณะที่มิติการฝึกอบรมและการสนับสนุนทางเทคนิคได้รับคะแนนต่ำสุด (Wiratchai, N., 2566); (สำนักงานกิจการยุติธรรม, 2561) Naenna, T. รายงานว่าปัญหาสำคัญที่เกี่ยวข้องกับระบบออนไลน์ในกระบวนการยุติธรรมไทย ได้แก่ ความล่าช้าในการดำเนินการ การขาดการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพระหว่างหน่วยงาน และการเข้าถึงบริการที่ไม่เท่าเทียมโดยเฉพาะกลุ่มที่มีข้อจำกัดด้านดิจิทัล (Naenna, T., 2013) โดย วิทยา ปาละวงศ์ และประภาพร ปิยะบุญ ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจการใช้บริการออนไลน์ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ พบว่าความมั่นใจในความปลอดภัยของข้อมูลส่วนบุคคล ความง่ายในการกรอกข้อมูล และความรวดเร็วในการตอบสนองส่งผลต่อความพึงพอใจมากที่สุด ขณะที่อายุและระดับการศึกษามีอิทธิพลต่อการรับรู้ประโยชน์ของระบบ (วิทยา ปาละวงศ์ และประภาพร ปิยะบุญ, 2562)

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจในการใช้งานระบบออนไลน์ในกระบวนการยุติธรรม

คุณภาพของระบบ (System Quality)

คุณภาพของระบบ หมายถึง คุณสมบัติเชิงเทคนิคของระบบสารสนเทศ เช่น ความเร็ว ความเสถียร ความน่าเชื่อถือ และความสะดวกในการนำทาง รวมถึงการเข้ารหัสข้อมูล (Encryption) ซึ่งจัดอยู่ในมิติทางเทคนิคของคุณภาพระบบ ผลการทบทวนวรรณกรรมชี้ว่าคุณภาพของระบบเป็นปัจจัยพื้นฐานที่มีผลต่อความพึงพอใจของผู้ใช้อย่างมีนัยสำคัญ (DeLone, W. H. & McLean, E. R., 2003); (Nookhoa, S. & Kiattisin, S., 2023) ในบริบทกระบวนการยุติธรรม ระบบที่เสถียรและรองรับการใช้งานบนอุปกรณ์หลากหลายประเภทมีความสำคัญ

เป็นพิเศษ เนื่องจากผู้รับบริการมักต้องเข้าถึงข้อมูลที่มีความอ่อนไหว สรุปได้ว่า คุณภาพของระบบเป็นรากฐานสำคัญที่กำหนดประสบการณ์เบื้องต้นของผู้รับบริการ ระบบที่ทำงานได้อย่างเสถียรและรองรับการเข้าถึงอย่างทั่วถึงจะเป็นเงื่อนไขจำเป็นก่อนที่ปัจจัยอื่นจะส่งผลต่อความพึงพอใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คุณภาพข้อมูลสารสนเทศ (Information Quality)

คุณภาพข้อมูลสารสนเทศครอบคลุมความถูกต้อง ความสมบูรณ์ ความทันสมัย และความเข้าใจง่ายของข้อมูลที่ระบบนำเสนอ ในกระบวนการยุติธรรม ข้อมูลที่มีคุณภาพสูงประกอบด้วยคำอธิบายขั้นตอนทางกฎหมายที่ชัดเจน สถานะคดีที่อัปเดตตามเวลาจริง และข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิของผู้รับบริการ (Victim Support UK, 2023) งานวิจัยของ Nookhoa, S. & Kiattisin, S. พบว่า คุณภาพข้อมูลสารสนเทศมีอิทธิพลทางบวกต่อความพึงพอใจของประชาชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (β = 0.210, $p < 0.001$) (Nookhoa, S. & Kiattisin, S., 2023)

คุณภาพการบริการ (Service Quality)

ในบริบทออนไลน์ คุณภาพการบริการรวมถึงการตอบสนองของเจ้าหน้าที่ การแก้ไขปัญหาได้รวดเร็ว และการสนับสนุนทางเทคนิค Parasuraman, A. P. et al. อธิบายว่าช่องว่างระหว่างความคาดหวังและผลลัพธ์เป็นตัวกำหนดระดับความพึงพอใจ (Parasuraman, A. P. et al., 1988) ส่วนงานของ Nookhoa, S. & Kiattisin, S. พบว่า คุณภาพการบริการมีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของประชาชนสูงสุด (β = 0.262, $p < .001$) สะท้อนว่าการมีช่องทางสนับสนุนผู้ใช้ที่มีประสิทธิภาพมีความสำคัญเป็นพิเศษ สรุปได้ว่า คุณภาพการบริการเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงสุดต่อความพึงพอใจของผู้รับบริการ แม้ระบบจะมีสมรรถนะทางเทคนิคสูง หากขาดการสนับสนุนผู้ใช้งานที่เหมาะสม ความพึงพอใจก็จะลดลงอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้บทบาทของทนายความและเจ้าหน้าที่ศาลในการช่วยเหลือและแนะนำการใช้ระบบออนไลน์ก็มีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างความพึงพอใจของผู้รับบริการด้วยเช่นกัน (Nookhoa, S. & Kiattisin, S., 2023)

ความไว้วางใจในระบบและหน่วยงาน (Trust)

ความไว้วางใจเป็นปัจจัยสำคัญในบริบทกระบวนการยุติธรรม เพราะผู้รับบริการต้องเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลคดีผ่านระบบออนไลน์ Nookhoa, S. & Kiattisin, S. พบว่า ความไว้วางใจในภาครัฐเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลโดยตรงสูงสุดต่อความตั้งใจใช้งาน e-government นอกจากนี้ความไว้วางใจยังทำหน้าที่เป็นตัวแปรกลาง (Mediating Variable) ระหว่างการรับรู้ความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัยกับพฤติกรรมการใช้งาน (Nookhoa, S. & Kiattisin, S., 2023) ซึ่งสอดคล้องกับ Wiratchai, N. ที่พบว่า ความมั่นใจในความปลอดภัยของข้อมูลเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด ทั้งนี้ควรแยกแยะให้ชัดเจนว่า ความปลอดภัยทางเทคนิค เช่น การเข้ารหัสข้อมูล จัดอยู่ในมิติคุณภาพของระบบ ส่วนความรู้สึกอุ่นใจและมั่นใจของผู้ใช้จัดอยู่ในมิติความไว้วางใจ สรุปได้ว่า ความไว้วางใจเป็นปัจจัยเฉพาะบริบทที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการยุติธรรม หากผู้รับบริการขาดความไว้วางใจในระบบหรือหน่วยงาน แม้ระบบจะมีคุณภาพสูงก็ไม่อาจกระตุ้นการใช้งานและสร้างความพึงพอใจได้ โดยความโปร่งใสที่ตรวจสอบได้เป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อความไว้วางใจและความพึงพอใจในกระบวนการยุติธรรมโดยรวม วัฒนธรรมไทยที่ให้ความสำคัญกับความไว้วางใจในบุคคลมากกว่าระบบยิ่งทำให้ปัจจัยนี้มีน้ำหนักเป็นพิเศษในบริบทนี้ (Wiratchai, N., 2566)

ปัจจัยส่วนบุคคลและ Digital Literacy

ปัจจัยส่วนบุคคล เช่น อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การใช้เทคโนโลยี และทักษะดิจิทัล มีผลต่อการรับรู้ประโยชน์และความพึงพอใจในการใช้บริการออนไลน์ (Kirschstein, M. et al., 2021); (Naenna, T., 2013) พบว่านอกจากลักษณะของระบบ (System Traits) แล้ว ลักษณะส่วนบุคคล (Personal Traits) เช่น ความสามารถด้านคอมพิวเตอร์ (Self-Efficacy) และความคิดริเริ่มในการใช้เทคโนโลยี (Personal Innovativeness in IT) ก็มีอิทธิพลต่อความตั้งใจในการใช้งานระบบ e-government สรุปได้ว่า Digital Literacy ในบริบทงานยุติธรรมไม่ได้หมายถึงเพียงความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์ แต่ยังครอบคลุมถึงความเข้าใจในสิทธิดิจิทัลและขั้นตอน

กฎหมายออนไลน์ เพื่อให้ผู้รับบริการมีความมั่นใจในการใช้งานระบบโดยไม่รู้สึกถูกข่มขู่ด้วยกระบวนการที่เป็นทางการ ความแตกต่างของ Digital Literacy ระหว่างเขตเมืองและชนบทจึงเป็นความท้าทายสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน (Naenna, T., 2013)

กรอบแนวคิดเชิงบูรณาการ

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัย บทความนี้นำเสนอกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการสำหรับการศึกษาความพึงพอใจการใช้งานระบบออนไลน์ในกระบวนการยุติธรรม โดยผสมผสานแนวคิดจาก TAM (Davis, F. D., 1989) IS Success Model (DeLone, W. H. & McLean, E. R., 2003) และ SERVQUAL (Parasuraman, A. P. et al., 1988) แนวคิดประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 5 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ปัจจัยนำเข้า (Input Factors) ได้แก่ ลักษณะส่วนบุคคลของผู้ใช้ (อายุ การศึกษา Digital Literacy ในความหมายที่ครอบคลุมสิทธิดิจิทัลและขั้นตอนกฎหมายออนไลน์) และบริบทขององค์กร (นโยบาย โครงสร้างพื้นฐาน การฝึกอบรม)

ส่วนที่ 2 คุณภาพของระบบตาม IS Success Model (DeLone, W. H. & McLean, E. R., 2003) ครอบคลุม 3 มิติ ได้แก่ คุณภาพของระบบ คุณภาพข้อมูลสารสนเทศ และคุณภาพการบริการ

ส่วนที่ 3 การรับรู้ของผู้ใช้ (User Perception) ตาม TAM ได้แก่ การรับรู้ประโยชน์และการรับรู้ความง่ายในการใช้งาน

ส่วนที่ 4 ความไว้วางใจและความยุติธรรมเชิงกระบวนการ ซึ่งเป็นปัจจัยเฉพาะบริบทของกระบวนการยุติธรรม รวมถึงความโปร่งใสที่ตรวจสอบได้

ส่วนที่ 5 ผลลัพธ์ ได้แก่ ความพึงพอใจโดยรวมต่อช่องทางการบริการและการสื่อสาร ความตั้งใจใช้งานอย่างต่อเนื่อง และความไว้วางใจต่อกระบวนการยุติธรรม

กรอบแนวคิดนี้ชี้ให้เห็นว่าในการพัฒนาระบบออนไลน์สำหรับกระบวนการยุติธรรม จำเป็นต้องพิจารณาทั้งมิติทางเทคนิค มิติการให้บริการ และมิติด้านสังคม-วัฒนธรรมควบคู่กัน ไม่สามารถมุ่งเน้นเพียงมิติใดมิติหนึ่งได้ โดยเฉพาะการสร้างความไว้วางใจและการประกันความยุติธรรมเชิงกระบวนการซึ่งเป็นปัจจัยเฉพาะที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อบริบทนี้ สรุปได้ว่า กรอบแนวคิดเชิงบูรณาการที่นำเสนอมีความโดดเด่นในการเชื่อมโยงมิติด้านสารสนเทศและการบริการเข้ากับมิติด้านกฎหมายและสังคม โดยเพิ่มองค์ประกอบความยุติธรรมเชิงกระบวนการที่ไม่ปรากฏในกรอบแนวคิดเทคโนโลยีสารสนเทศทั่วไป ซึ่งทำให้กรอบนี้เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับการวิจัยในบริบทกระบวนการยุติธรรม

การอภิปรายและข้อค้นพบสำคัญ

จากการทบทวนวรรณกรรม สามารถสรุปข้อค้นพบหลักได้ 4 ประการ ดังนี้

ประการแรก คุณภาพของระบบในทุกมิติ โดยเฉพาะคุณภาพการบริการ ($\beta = 0.262$, $p < .001$) เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของผู้รับบริการมากที่สุด สอดคล้องกับ Nookhoa, S. & Kiattisin, S. และ Parasuraman, A. P. et al. ซึ่งชี้ว่าถึงแม้ระบบจะมีสมรรถนะทางเทคนิคสูง หากขาดการสนับสนุนผู้ใช้งานอย่างเหมาะสม ความพึงพอใจก็จะลดลงอย่างมีนัยสำคัญ (Nookhoa, S. & Kiattisin, S., 2023) (Parasuraman, A. P. et al., 1988)

ประการที่สอง ความไว้วางใจเป็นปัจจัยเฉพาะที่มีความสำคัญอย่างมากในบริบทกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากงานเกี่ยวข้องกับข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลคดีที่มีความอ่อนไหว หากผู้รับบริการขาดความไว้วางใจในระบบ แม้ระบบจะมีคุณภาพสูงก็ไม่อาจกระตุ้นการใช้งานและความพึงพอใจได้ ซึ่งสอดคล้องกับ Nookhoa, S. &

Kiattisin, S.ที่พบว่าความไว้วางใจมีอิทธิพลสูงสุดต่อความตั้งใจใช้งานระบบ e-government ในบริบทไทย (Nookhoa, S. & Kiattisin, S., 2023)

ประการที่สาม ความยุติธรรมเชิงกระบวนการและการสื่อสารที่โปร่งใสมีบทบาทสำคัญต่อประสบการณ์ผู้รับบริการในกระบวนการยุติธรรม งานของ Victim Support UK และ McCartan, K. F. et al. ยืนยันว่าการขาดการสื่อสารและความโปร่งใสเป็นสาเหตุหลักของความไม่พึงพอใจ (Victim Support UK, 2023); (McCartan, K. F. et al., 2021) ระบบออนไลน์ที่มีประสิทธิภาพควรมีการแจ้งเตือนความคืบหน้าคดี ช่องทางสื่อสารที่ชัดเจน และกลไกให้ผู้ใช้สามารถโต้แย้งหรือสอบถามข้อมูลได้

ประการที่สี่ บริบทของไทยมีลักษณะเฉพาะที่ต้องคำนึงถึง ได้แก่ ความแตกต่างของ Digital Literacy ระหว่างเขตเมืองและชนบท วัฒนธรรมที่ให้ความสำคัญต่อความไว้วางใจในบุคคลมากกว่าระบบ และโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลที่ยังไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่อย่างเท่าเทียม ซึ่งเป็นความท้าทายสำคัญที่ผู้วิจัยและผู้กำหนดนโยบายควรพิจารณา (สำนักงานกิจการยุติธรรม, 2561) สรุปได้ว่า ข้อค้นพบจากการทบทวนวรรณกรรมยืนยันว่าความพึงพอใจของผู้รับบริการในระบบออนไลน์กระบวนการยุติธรรมเป็นผลจากการทำงานร่วมกันของปัจจัยหลายมิติ ซึ่งไม่สามารถพิจารณาแยกส่วนได้ โดยคุณภาพการบริการเป็นปัจจัยสำคัญสูงสุด ตามด้วยความไว้วางใจและความยุติธรรมเชิงกระบวนการ ซึ่งทั้งสามปัจจัยนี้มีความเชื่อมโยงและส่งเสริมซึ่งกันและกันในบริบทเฉพาะของกระบวนการยุติธรรม

สรุป

บทความนี้ได้ทบทวนและสังเคราะห์องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจของผู้รับบริการในการใช้งานระบบออนไลน์ในกระบวนการยุติธรรม โดยมุ่งตอบวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ประการ ได้แก่ 1) การทบทวนแนวคิดและทฤษฎีพบว่า TAM, IS Success Model และ SERVQUAL เป็นกรอบหลักที่ใช้อธิบายพฤติกรรมผู้ใช้และความพึงพอใจในระบบออนไลน์ภาครัฐ 2) การสังเคราะห์งานวิจัยพบว่า คุณภาพการบริการเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงสุด ตามด้วยคุณภาพของระบบ คุณภาพข้อมูลสารสนเทศ ความไว้วางใจ และปัจจัยส่วนบุคคล โดยบริบทไทยมีลักษณะเฉพาะที่วัฒนธรรมและโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลมีบทบาทสำคัญ และ 3) กรอบแนวคิดเชิงบูรณาการที่นำเสนอผสมผสาน 5 องค์ประกอบหลัก โดยมีความยุติธรรมเชิงกระบวนการเป็นมิติเฉพาะของบริบทนี้ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม มีดังนี้ ประการแรก ควรพัฒนาระบบที่ใช้งานง่ายและเข้าถึงได้บนหลากหลายอุปกรณ์ โดยเน้นการออกแบบที่เน้นผู้ใช้เป็นศูนย์กลาง (User-Centered Design) ประการที่สอง ควรสร้างระบบสื่อสารแบบทันท่วงทีสามารถแจ้งสถานะคดีและขั้นตอนแก่ผู้รับบริการอย่างสม่ำเสมอ ประการที่สาม ควรเสริมสร้างมาตรการรักษาความปลอดภัยข้อมูลและสื่อสารให้ผู้รับบริการเข้าใจถึงการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ประการที่สี่ ควรจัดฝึกอบรม Digital Literacy แก่กลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้สูงอายุ ผู้ที่มีความพิการ และประชาชนในพื้นที่ห่างไกล ข้อเสนอแนะเชิงวิจัย ได้แก่ ประการแรก ควรดำเนินการวิจัยเชิงประจักษ์ในบริบทหน่วยงานยุติธรรมเฉพาะ เช่น ศาล อัยการ ตำรวจ เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่มีความเฉพาะเจาะจงมากขึ้น ประการที่สอง ควรพัฒนาเครื่องมือวัดความพึงพอใจที่เหมาะสมกับบริบทไทย โดยผสมผสานมิติทางวัฒนธรรม ประการที่สาม ควรศึกษาผลกระทบระยะยาวของการใช้ระบบออนไลน์ต่อความไว้วางใจในกระบวนการยุติธรรมโดยรวม ซึ่งจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการบริการสาธารณะและการเสริมสร้างความเชื่อมั่นของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรมในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

พิมพ์ทอง กุลวรากร และคณะ. (2566). ประสิทธิผลโครงการฝึกอบรมการใช้ระบบออนไลน์อีวันสต็อปเซอร์วิสในการนำส่งวัตถุพยานเพื่อตรวจพิสูจน์ ณ สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ ประเทศไทย. วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ มหาวิทยาลัยมหิดล, 12(2), 79-96.

วิทยา ปาละวงศ์ และประภาพร ปิยะบุญ. (2562). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจการใช้บริการออนไลน์ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ. วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, 10(1), 45-70.

สำนักงานกิจการยุติธรรม. (2561). รายงานการดำเนินงานของรัฐต่อสาธารณะรายปี กระทรวงยุติธรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561. เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2569 จาก https://www.moj.go.th/attachments/20220307164802_40263.pdf

สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล. (2566). แผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ. 2566-2570. สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน). เรียกใช้เมื่อ 13 เมษายน 2569 จาก https://www.dga.or.th/

Bhuasiri, W. et al. (2016). User acceptance of e-government services: Examining an e-tax filing and payment system in Thailand. Information Technology for Development, 22(4), 672-695.

Davis, F. D. (1989). Perceived usefulness, perceived ease of use, and user acceptance of information technology. MIS Quarterly, 13(3), 319-340.

DeLone, W. H. & McLean, E. R. (1992). Information systems success: The quest for the dependent variable. Information Systems Research, 3(1), 60-95.

DeLone, W. H. & McLean, E. R. (2003). The DeLone and McLean model of information systems success: A ten-year update. Journal of Management Information Systems, 19(4), 9-30.

Henning k. et al. (2023). The impact of online crime reporting on community trust. Police Chief Magazine. Retrieved March 14, 2026, from https://www.policechiefmagazine.org/impact-online-crime-reporting-community-trust/

Kirschstein, M. et al. (2021). International survey on the use of emerging technologies among forensic and correctional mental health professionals. International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 66(10-11), 1021-1039.

McCartan, K. F. et al. (2021). Seen and not heard: The service user's experience through the justice system of individuals convicted of sexual offenses. International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 65(12), 1299-1315.

Naenna, T. (2013). Influence of system traits and personal traits on the acceptance of e-government service. Information Technology Journal, 12(11), 880-893 .

Nookhoa, S. & Kiattisin, S. (2023). Achieving a successful e-government: Determinants of behavioral intention from Thai citizens' perspective. Heliyon, 9(8), e18944. https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e18944.

Office for Victims of Crime. (2023). 2023 report to the nation: Research & evaluation. U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs. Retrieved March 8, 2026, from https://ovc.ojp.gov/2023-report-nation/research-evaluation

Oliver, R. L. (1980). A cognitive model of the antecedents and consequences of satisfaction decisions. Journal of Marketing Research, 17(4), 460-469.

Parasuraman, A. P. et al. (1988). SERVQUAL: A multiple-item scale for measuring consumer perceptions of service quality. Journal of Retailing, 64(1), 12-40.

United Nations. (2022). UN e-government survey 2022: The future of digital government. Retrieved March 8, 2026, from Department of Economic and Social Affairs: https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/reports/un-e-government-survey-2022

Venkatesh, V. et al. (2003). User acceptance of information technology: Toward a unified view. MIS Quarterly, 27(3), 425-478.

Victim Support UK. (2023). Annual victims' survey 2023. Retrieved March 8, 2026, from https://www.victimsupport.org.uk/more-us/policy-and-research/reports/

Wiratchai, N. (2566). การศึกษาความพึงพอใจการใช้งานระบบสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์ของเจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ, 10(3), 1-15.

Zeithaml, V. A. et al. (2002). Service quality delivery through websites: A critical review of extant knowledge. Journal of the Academy of Marketing Science, 30(4), 362-375.

บทความวิจัย

แนวทางการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*

THE DEVELOPMENT OF PERFORMANCE COMPETENCIES OF PERSONNEL IN SUBDISTRICT ADMINISTRATIVE ORGANIZATIONS BANG PAHAN PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA

อภิชาติ ใบโพธิ์*, อภิชาติ พานสุวรรณ
Apichat Baipho*, Apichat Pansuwan
คณะบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา พระนครศรีอยุธยา ประเทศไทย
Garduate School, Phra Nakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Phra Nakhon Si Ayutthaya, Thailand
*Corresponding Author E-mail: Apichat_asm@hotmail.com
*Tel: 094-978-2426

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล 2) เปรียบเทียบสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ 3) ศึกษาแนวทางการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี การวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ บุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอ บางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ พนักงานส่วนตำบล ลูกจ้างประจำ พนักงานจ้างตามภารกิจ จำนวน 154 คน โดยใช้วิธีคำนวณสูตรของ ทาโร ยามมาเน่ โดยมีสัดส่วนความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ เท่ากับ .05 ณ ระดับความเชื่อมั่น 95% เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.84 โดยวิเคราะห์ข้อมูลค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงแบนมาตรฐาน การทดสอบเอฟ และการทดสอบ LSD การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้บริหาร บุคลากรสายงานบริหาร และบุคลากรสายงานทรัพยากรบุคคล จำนวน 9 คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 2) บุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล ที่มีเพศ อายุ สถานภาพระดับการศึกษาตำแหน่ง/ประเภทบุคลากร รายได้ต่อเดือน ประสบการณ์ทำงาน แตกต่างกัน มีสมรรถนะการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) แนวทางการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากร ได้แก่ สร้างแรงจูงใจผ่านตัวชี้วัดผลการปฏิบัติงาน จัดทำแผนการปฏิบัติงาน จัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน ประเมินติดตามผลการปฏิบัติงาน สนับสนุนให้บุคลากรลงพื้นที่ร่วมกับชุมชน จัดอบรมพัฒนาความรู้ด้านกฎหมายกฎระเบียบ กำหนดแนวทางจัดการความขัดแย้งภายในองค์กร และเปิดกว้างให้แสดงความคิดเห็น

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนา, สมรรถนะการปฏิบัติงาน, องค์การบริหารส่วนตำบล

Abstract

This study aimed to: 1) examine the level of job performance competency of personnel in Subdistrict Administrative Organizations; 2) compare job performance competency classified by

* Received 27 April 2026; Revised 11 May 2026; Accepted 21 May 2026

personal factors; and 3) explore guidelines for developing job performance competency of such personnel. A mixed-methods research design was employed. For the quantitative phase, the sample consisted of 154 personnel working in Subdistrict Administrative Organizations in Bang Pahan District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province, including Subdistrict Administrative Organization officers, permanent employees, and contractual employees. The sample size was determined using Taro Yamane's formula with a permissible error of 0.05 at a 95% confidence level. The research instrument was a questionnaire with a reliability coefficient of 0.84. Data were analyzed using mean, standard deviation, F-test, and Least Significant Difference (LSD) test. For the qualitative phase, key informants were nine administrators, managerial staff, and human resource personnel, selected through purposive sampling. Data were collected using semi-structured interviews and analyzed through content analysis. The findings revealed that: 1) the overall level of job performance competency of personnel was at the highest level; 2) personnel with different personal factors, including gender, age, marital status, educational level, position/type of personnel, monthly income, and work experience, showed no statistically significant differences in job performance competency at the 0.05 level; and 3) guidelines for developing job performance competency included enhancing motivation through performance indicators, establishing operational plans, developing work manuals, monitoring and evaluating performance, encouraging field engagement with communities, providing training on laws and regulations, establishing conflict management approaches within the organization, and promoting openness to opinion expression.
Keywords: Development Guidelines, Performance Competencies, Subdistrict Administrative Organization

บทนำ

แนวคิดเกี่ยวกับสมรรถนะ (Competency) ได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์อย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี อาจกล่าวได้ว่าเป็นยุคของการบริหารงานบุคคลบนพื้นฐานของสมรรถนะมีบทบาทสำคัญต่อการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กร โดยเฉพาะในภาคราชการของไทยที่มีการปรับตัวอย่างต่อเนื่องเพื่อรองรับการแข่งขัน ความหลากหลายของสังคมพหุวัฒนธรรม ส่งผลให้แนวคิดสมรรถนะถูกนำมาปรับใช้ในการบริหารงานบุคคลภาครัฐอย่างจริงจัง เพื่อยกระดับขีดความสามารถขององค์กรให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ ได้กำหนดแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย พ.ศ. 2556 - 2561 โดยมีเป้าหมายสำคัญในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ประเด็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญคือการพัฒนาองค์กรให้มีสมรรถนะสูง ทันสมัย และบุคลากรมีความเป็นมืออาชีพ โดยมุ่งเน้นการปรับโครงสร้างองค์กรให้มีความคล่องตัว การพัฒนาระบบการทำงานให้รวดเร็ว การส่งเสริมแนวคิดเชิงยุทธศาสตร์ และการปรับเปลี่ยนค่านิยมในการทำงานให้ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง ตลอดจนการพัฒนาบุคลากรในทุกระดับให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานในยุคดิจิทัล และมีความรับผิดชอบต่อสังคม อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการไทย, 2556) ซึ่งคณะกรรมการมาตรฐานการบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่นได้กำหนดมาตรฐานกลางการบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่น ได้กำหนด สมรรถนะออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ สมรรถนะหลัก สมรรถนะประจำผู้บริหาร และสมรรถนะประจำสายงาน ซึ่งครอบคลุมทุกระดับตำแหน่ง (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2558)

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานสำคัญในการจัดบริการสาธารณะและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเป็นอิสระในการบริหารงานภายใต้กรอบกฎหมาย ทั้งด้านนโยบาย การบริหารงานบุคคล และการคลัง ซึ่งบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงาน เนื่องจากเป็นผู้ขับเคลื่อนภารกิจต่าง ๆ ให้บรรลุเป้าหมาย ดังนั้น การมีระบบบริหารทรัพยากรบุคคลที่มีประสิทธิภาพจึงเป็นสิ่งจำเป็น อย่างยิ่ง (สมคิด เลิศไพฑูรย์, 2558) โดยในปัจจุบันภาครัฐได้มีการถ่ายโอนภารกิจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่นมากขึ้น ส่งผลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องเผชิญกับภารกิจที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น บุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบางส่วนยังขาดความรู้ ทักษะ และสมรรถนะที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานในปัจจุบัน อีกทั้งประสบปัญหาด้านภาระงานที่เพิ่มขึ้น และการปรับตัวต่อเทคโนโลยีดิจิทัล รวมถึงการขาดแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ การพัฒนาบุคลากรที่ผ่านมายังไม่เป็นระบบและไม่ต่อเนื่อง จึงต้องพัฒนาบุคลากรให้สามารถรองรับภาระงานในปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ (รมิดา ชาธิรัตน์, 2559)

อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 11 แห่ง โดยแบ่งเป็นเทศบาลตำบล 2 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 9 แห่ง มีบุคลากรรวม ทั้งสิ้น 249 คน (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2568) จากผลการประเมินประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (Local Performance Assessment : LPA) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลบางแห่งจะมีผลการประเมินอยู่ในระดับดีเด่น แต่ยังมีบางแห่งที่อยู่ในระดับพอใช้ โดยเฉพาะด้านการบริหารงานบุคคล (สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2567) สะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างของระดับการพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรในแต่ละพื้นที่ ซึ่งสามารถพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นได้อันส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานและการให้บริการประชาชน ดังนั้น การพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรอย่างต่อเนื่องจะช่วยเพิ่มความสามารถในการปฏิบัติงาน (รัฐพล เอี่ยมสวัสดิ์, 2564)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวทางการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งผลที่คาดว่าได้รับจากการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาทรัพยากรบุคคลผู้ปฏิบัติงานทุกฝ่ายขององค์การบริหารส่วนตำบล และจะเป็นข้อมูลที่นำไปใช้ประกอบในการวางแนวทางในการส่งเสริมพัฒนาประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมเกิดประโยชน์สูงสุด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อเปรียบเทียบสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed method Research) ดังนี้

การวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ บุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 9 แห่ง ประกอบด้วย พนักงานส่วนตำบล ลูกจ้างประจำ พนักงานจ้างตามภารกิจ จำนวน 249 คน

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ บุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 9 แห่ง ประกอบด้วย พนักงานส่วนตำบล ลูกจ้างประจำ พนักงานจ้างตามภารกิจ จำนวน 154 คน โดยใช้วิธีคำนวณสูตรของ ทาโร ยามมาเน่ โดยมีสัดส่วนความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ เท่ากับ .05 ณ ระดับความเชื่อมั่น 95%

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม โดยมีผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 3 ท่าน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC ตั้งแต่ 0.64 - 1.00 และนำมาวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ 0.84 ซึ่งมีค่าเกินกว่ามาตรฐาน (0.8) โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบาง ปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง/ประเภทบุคลากร รายได้ต่อเดือน ประสบการณ์ทำงาน แบบสอบถามเป็นลักษณะคำถามแบบเลือกตอบ (Check list)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับสมรรถนะปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ 1) การมุ่งผลสัมฤทธิ์ 2) การยึดมั่นในความถูกต้องและจริยธรรม 3) ความเข้าใจในองค์กรและระบบงาน 4) การบริการเป็นเลิศ 5) การทำงานเป็นทีม แบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Reting scale)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคลากรในสังกัด

2. ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดย ใช้แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ จำนวน 154 ชุด พร้อมทั้งอธิบายชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3. ผู้วิจัยตรวจสอบจำนวนแบบสอบถามให้ได้ครบตามจำนวน 154 ชุด และตรวจความสมบูรณ์ถูกต้องของแบบสอบถามในแต่ละข้อมา

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำแบบสอบถาม จำนวน 154 ชุด มาวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ ดังนี้

1. บันทึกข้อมูลในแบบสอบถามลงในโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ

2. ตรวจสอบความถูกต้องในการบันทึกข้อมูลแบบสอบถาม

3. วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ

สถิติที่ใช้ในการวิจัย

1. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ การหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage %)

2. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลระดับสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ การหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

3. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลการเปรียบเทียบสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ การทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติ One - way ANOVA (F - test) กำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และหากเมื่อพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จะวิเคราะห์ด้วยสถิติการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ด้วยวิธี LSD

การวิจัยเชิงคุณภาพ

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 9 คน โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ ผู้บริหาร บุคลากรสายงานบริหาร และบุคลากรสายงานทรัพยากรบุคคล องค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งได้มาด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาท หน้าที่ โดยตรงเกี่ยวกับการบริหารงาน และการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยได้ปรับข้อคำถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 แนวทางการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณที่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่น ๆ มาพิจารณาสัมภาษณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก

2. นำส่งแบบสัมภาษณ์ให้กับผู้ให้ข้อมูลหลักในแต่ละองค์การบริหารส่วนตำบล

3. เก็บรวบรวมข้อมูลการให้สัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลหลักในแต่ละองค์การบริหารส่วนตำบล

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ตรวจสอบความถูกต้อง สมบูรณ์ ครบถ้วนของแบบสัมภาษณ์

2. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ทั้งหมด

3. เรียบเรียงข้อมูลและจัดลำดับความสำคัญของเนื้อหา และนำเสนอข้อมูลเป็นข้อความเชิงบรรยาย

สถิติที่ใช้ในการวิจัย

สถิติใช้ในการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ระดับสมรรถนะปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวม

สมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{x}$	S.D.	การแปลผล
1. ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์	4.45	0.46	มาก
2. ด้านการยึดมั่นในความถูกต้องและจริยธรรม	4.71	0.41	มากที่สุด

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ระดับสมรรถนะปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวม (ต่อ)

สมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
3. ด้านความเข้าใจในองค์กรและระบบงาน	4.47	0.48	มาก
4. ด้านการบริการเป็นเลิศ	4.53	0.45	มากที่สุด
5. ด้านการทำงานเป็นทีม	4.48	0.49	มาก
รวม	**4.53**	**0.39**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.53, S.D. = 0.39) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านการยึดมั่นในความถูกต้องและจริยธรรม ($\bar{X}$ = 4.71, S.D. = 0.41) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ($\bar{X}$ = 4.45, S.D. = 0.46)

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ระดับสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์

สมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
1. ท่านปฏิบัติงานให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาที่กำหนด	4.53	0.56	มากที่สุด
2. ท่านรับผิดชอบต่อผลการปฏิบัติงานของตนเอง	4.53	0.55	มากที่สุด
3. ท่านพยายามแก้ไขปัญหาในการทำงานเพื่อให้งาน สำเร็จตามเป้าหมาย	4.48	0.62	มาก
4. ท่านใช้ทรัพยากรของหน่วยงานอย่างคุ้มค่าเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุด	4.44	0.60	มาก
5. ท่านศึกษาเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของผลงาน	4.30	0.67	มาก
รวม	**4.45**	**0.46**	**มาก**

จากตารางที่ 2 พบว่า ระดับสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.45, S.D. = 0.46) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ท่านปฏิบัติงานให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาที่กำหนด ($\bar{X}$ = 4.53, S.D. = 0.56) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ท่านศึกษาเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของผลงาน ($\bar{X}$ = 4.30, S.D. = 0.67)

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ระดับสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการยึดมั่นในความถูกต้องและจริยธรรม

สมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการยึดมั่นในความถูกต้องและจริยธรรม	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
1. ท่านปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต	4.79	0.44	มากที่สุด
2. ท่านปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับของทางราชการอย่างเคร่งครัด	4.75	0.44	มากที่สุด
3. ท่านไม่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนจากการปฏิบัติหน้าที่	4.65	0.81	มากที่สุด
4. ท่านรักษาความลับของทางราชการและข้อมูลของประชาชน	4.70	0.54	มากที่สุด
5. ท่านคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม	4.65	0.56	มากที่สุด
รวม	**4.71**	**0.41**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 3 พบว่า ระดับสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการยึดมั่นในความถูกต้องและจริยธรรม ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.71, S.D. = 0.41) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ท่านปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ($\bar{X}$ = 4.79, S.D. = 0.44) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ท่านคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม ($\bar{X}$ = 4.65, S.D. = 0.81)

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ระดับสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านความเข้าใจในองค์กรและระบบงาน

สมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านความเข้าใจในองค์กรและระบบงาน	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
1. ท่านเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนตามโครงสร้าง ขององค์กร	4.47	0.57	มาก
2. ท่านเข้าใจภารกิจขององค์การบริหารส่วนตำบล	4.47	0.57	มาก
3. ท่านสามารถประสานงานในการทำงานระหว่างหน่วยงานภายในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ	4.39	0.70	มาก
4. ท่านเข้าใจบริบทพื้นที่และปัญหาของประชาชน ในเขตรับผิดชอบ	4.37	0.71	มาก
5. ท่านปฏิบัติงานตามกฎระเบียบได้อย่างถูกต้อง	4.66	0.54	มากที่สุด
รวม	**4.47**	**0.48**	**มาก**

จากตารางที่ 4 พบว่า ระดับสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านความเข้าใจในองค์กรและระบบงาน คือ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.47, S.D. = 0.48) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ท่านปฏิบัติงานตามกฎระเบียบได้อย่างถูกต้อง ($\bar{X}$ = 4.66, S.D. = 0.54) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ท่านเข้าใจบริบทพื้นที่และปัญหาของประชาชนในเขตรับผิดชอบ ($\bar{X}$ = 4.37, S.D. = 0.71)

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ระดับสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการบริการเป็นเลิศ

สมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการบริการเป็นเลิศ	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
1. ท่านให้บริการประชาชนด้วยความสุภาพ	4.63	0.50	มากที่สุด
2. ท่านให้ข้อมูลและคำแนะนำแก่ประชาชนอย่างถูกต้องครบถ้วน	4.52	0.60	มากที่สุด
3. ท่านตอบสนองต่อการขอรับบริการของประชาชนอย่างรวดเร็ว	4.40	0.63	มาก
4. ท่านให้บริการโดยไม่เลือกปฏิบัติ	4.64	0.57	มากที่สุด
5. ท่านปรับปรุงการให้บริการให้สะดวกและเข้าถึงได้ง่าย	4.45	0.62	มาก
รวม	**4.53**	**0.45**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 5 พบว่า ระดับสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการบริการเป็นเลิศ คือ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.45, S.D. = 0.45) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ท่านให้บริการโดยไม่เลือกปฏิบัติ ($\bar{X}$ = 4.64, S.D. = 0.57) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ท่านตอบสนองต่อการขอรับบริการของประชาชนอย่างรวดเร็ว ($\bar{X}$ = 4.40, S.D. = 0.63)

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ระดับสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการทำงานเป็นทีม

สมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการทำงานเป็นทีม	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{x}$	S.D.	การแปลผล
1. ท่านให้ความร่วมมือกับเพื่อนร่วมงานในการปฏิบัติงาน	4.53	0.57	มากที่สุด
2. ท่านเคารพความคิดเห็นของเพื่อนร่วมงาน	4.51	0.57	มากที่สุด
3. ท่านสื่อสารและประสานงานกับทีมงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ	4.47	0.67	มาก
4. ท่านร่วมแก้ไขปัญหาเพื่อให้การทำงานของทีมบรรลุเป้าหมาย	4.45	0.62	มาก
5. ท่านมีส่วนร่วมในการสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงานเป็นทีม	4.42	0.60	มาก
รวม	**4.48**	**0.49**	**มาก**

จากตารางที่ 6 พบว่า ระดับสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหันจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการทำงานเป็นทีม คือ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.48, S.D. = 0.49) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ท่านให้ความร่วมมือกับเพื่อนร่วมงานในการปฏิบัติงาน ($\bar{x}$ = 4.53, S.D. = 0.57) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ท่านมีส่วนร่วมในการสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงานเป็นทีม ($\bar{x}$ = 4.48, S.D. = 0.60)

ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการเปรียบเทียบสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีเพศ อายุสถานภาพ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง/ประเภทบุคลากร รายได้ต่อเดือน ประสบการณ์ทำงานต่างกัน มีสมรรถนะการปฏิบัติงานในภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ส่วนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแนวทางการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้บริหาร บุคลากรสายงานบริหาร และบุคลากรสายงานทรัพยากรบุคคล พบว่า สมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านที่มีระดับสมรรถนะการปฏิบัติงานน้อยที่สุด จำนวน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ด้านความเข้าใจในองค์กรและระบบงาน ด้านการทำงานเป็นทีม ดังนี้

1. ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ พบว่า ควรให้ความสำคัญกับการกำหนดตัวชี้วัดผลการปฏิบัติงาน (KPI) และการสร้างแรงจูงใจผ่านการให้รางวัลหรือการยกย่องผู้มีผลงานดีเด่น ควบคู่กับการจัดทำแผนปฏิบัติงานที่มีความชัดเจนทั้งในด้านเป้าหมาย ขั้นตอน และวิธีการปฏิบัติ อีกทั้งควรมีการปรับปรุงกระบวนการทำงานเพื่อลดความซ้ำซ้อน และส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพบุคลากรผ่านการใช้เทคโนโลยีและการกระจายอำนาจในการตัดสินใจเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานโดยรวม

2. ด้านความเข้าใจในองค์กรและระบบงาน พบว่า ควรเน้นการสร้างความชัดเจนของกระบวนการทำงานผ่านการจัดทำคู่มือปฏิบัติงานและแผนผังกระบวนการทำงาน รวมถึงการกำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคลากรอย่างชัดเจน นอกจากนี้การลงพื้นที่ปฏิบัติงานร่วมกับชุมชนช่วยให้เข้าใจบริบทการทำงานจริงมากขึ้น ควบคู่กับการพัฒนาความรู้ด้านกฎหมายและระเบียบ และการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การปฏิบัติงานมีความถูกต้องและเป็นระบบมากยิ่งขึ้น

3. ด้านการทำงานเป็นทีม ควรมุ่งเน้นการจัดการความขัดแย้งภายในองค์กรอย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างบรรยากาศการทำงานที่ราบรื่น ควบคู่กับการส่งเสริมการสื่อสารภายในทีมผ่านการประชุมและการพูดคุยอย่างสม่ำเสมอ

รวมถึงการสร้างความเข้าใจร่วมกันในเป้าหมายการทำงานขององค์กร นอกจากนี้การส่งเสริมวัฒนธรรมการรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกันจะช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานร่วมกัน (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1-9, 2569)

อภิปรายผล

ผลการวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยมีประเด็นในการอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. ระดับสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

บุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีระดับสมรรถนะการปฏิบัติงานภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 2 ด้าน คือ ด้านการยึดมั่นในความถูกต้องและจริยธรรม ด้านการบริการเป็นเลิศ และระดับมาก 3 ด้าน คือ ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ด้านความเข้าใจในองค์กรและระบบงาน ด้านการทำงานเป็นทีม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ลักษณะขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐระดับพื้นที่ที่มีภารกิจในการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนโดยตรง ทำให้บุคลากรต้องปฏิบัติงานภายใต้กรอบมาตรฐาน ระเบียบ และความคาดหวังของประชาชนอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดการพัฒนาสมรรถนะในหลายด้านควบคู่กัน ประกอบกับองค์การบริหารส่วนตำบลมีการประเมินผลการปฏิบัติงานประจำปี โดยมีการกำหนดตัวชี้สมรรถนะการปฏิบัติงาน จึงทำให้ผลของค่าเฉลี่ยของระดับสมรรถนะการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐดาวรรณ มณีวร ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาสมรรถนะของพนักงานเทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษา พบว่า สมรรถนะในการปฏิบัติงานตามความเป็นจริงของพนักงานเทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ทั้ง 5 ด้าน พบว่า สมรรถนะด้านการยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรมจริยธรรมอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านการบริการที่ดีอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านการทำงานเป็นทีมอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์อยู่ในระดับมาก และด้านการสั่งสมความเชี่ยวชาญในงานอาชีพอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ (ณัฐดาวรรณ มณีวร, 2561)

2. การเปรียบเทียบสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

บุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีเพศ อายุสถานภาพ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง/ประเภทบุคลากร รายได้ต่อเดือน ประสบการณ์ทำงานต่างกัน มีสมรรถนะการปฏิบัติงานในภาพรวมไม่แตกต่างกัน ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง/ประเภทบุคลากร รายได้ต่อเดือน และประสบการณ์ทำงาน ไม่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล เพราะต้องอยู่ภายใต้กฎระเบียบ มาตรฐาน ระบบการบริหารงานบุคคล และมีการกำหนดมาตรฐานการประเมินผลการปฏิบัติงานเดียวกัน อีกทั้งลักษณะการทำงานขององค์การบริหารส่วนตำบลเป็นลักษะการทำงานที่ต้องบูรณาการร่วมกันหลากฝ่าย บุคลากรจึงมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง จึงส่งผลให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้ไม่แตกต่างกัน จึงทำให้ผลการเปรียบเทียบสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พรรณวดี สุวรรณสิงห์ และเอกสิทธ์ สนามทอง ได้ศึกษาเรื่อง สมรรถนะหลักในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลเมืองบางศรีเมือง อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี ผลการศึกษา พบว่า 2) ผลการเปรียบเทียบสมรรถนะหลักในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลเมืองบางศรีเมือง อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี พบว่า เพศ อายุ ระดับการศึกษา และระยะเวลาการปฏิบัติงานที่แตกต่างกัน มีสมรรถนะหลักในภาพรวมไม่แตกต่างกัน

และสมรรถนะหลักรายด้านที่มี เพศ อายุ ที่แตกต่างกัน มีสมรรถนะหลักรายด้าน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (พรรณวดี สุวรรณสิงห์ และเอกสิทธ์ สนามทอง, 2567)

3. แนวทางการการพัฒนาบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

แนวทางการการพัฒนาบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักในด้านที่มีระดับสมรรถนะการปฏิบัติงานน้อยที่สุด ทั้ง 3 ด้าน พบว่า

3.1 ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ประกอบด้วย ปัจจัยหลายประการร่วมกัน ทั้งด้านแรงจูงใจ ระบบการปฏิบัติงาน และการสนับสนุนจากผู้บริหาร โดยการสร้างแรงจูงใจผ่านตัวชี้วัดผลการปฏิบัติงานและการให้รางวัล ส่งผลให้บุคลากรเกิดความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงานให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ การจัดทำแผนการปฏิบัติงานที่ชัดเจน ช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ลดความคลาดเคลื่อนในการปฏิบัติงาน การปรับปรุงกระบวนการทำงานลดความซ้ำซ้อนและขั้นตอนที่ไม่จำเป็น ส่งผลให้การปฏิบัติงานมีความคล่องตัวมากยิ่งขึ้น การนำเทคโนโลยีมาใช้และการกระจายอำนาจในการตัดสินใจ ช่วยให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้อย่างรวดเร็ว มีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ ซึ่งนำไปสู่การบรรลุผลสัมฤทธิ์ขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ

3.2 ด้านความเข้าใจในองค์กรและระบบงาน ประกอบด้วย การจัดทำเครื่องมือสนับสนุนการปฏิบัติงาน เช่น คู่มือและแผนผังกระบวนการทำงาน เพื่อช่วยให้บุคลากรสามารถรู้ขั้นตอนการทำงานได้อย่างถูกต้องและเป็นระบบการกำหนดบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน เพื่อช่วยลดความซ้ำซ้อนของงานและป้องกันความสับสนในการปฏิบัติงาน การลงพื้นที่บูรณาการความร่วมมือกับชุมชน ทำให้บุคลากรมีความเข้าใจในบริบทของพื้นที่และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างเหมาะสม การพัฒนาความรู้ด้านกฎหมายและระเบียบซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากการปฏิบัติงานในหน่วยงานภาครัฐต้องเป็นไปตามกรอบของกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง การติดตามและประเมินผลอย่างเป็นระบบ ช่วยให้หน่วยงานสามารถตรวจสอบผลการดำเนินงาน วิเคราะห์ปัญหา และนำไปสู่การปรับปรุงพัฒนาการทำงานได้อย่างต่อเนื่อง

3.3 ด้านการทำงานเป็นทีม ประกอบด้วย การจัดการความขัดแย้งภายในองค์กรอย่างเป็นระบบเพื่อช่วยลดปัญหาความขัดแย้งและสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการทำงานร่วมกัน การส่งเสริมการสื่อสารภายในทีมผ่านการประชุม การพูดคุย และกิจกรรมพัฒนาทีม เพื่อให้บุคลากรเกิดความเข้าใจที่ตรงกัน และเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานร่วมกัน การสร้างความเข้าใจร่วมกันในเป้าหมายและทิศทางการทำงาน ทำให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานไปในทิศทางเดียวกัน การสร้างวัฒนธรรมการทำงานที่เปิดกว้างต่อการรับฟังความคิดเห็นและความต้องการของเพื่อนร่วมงาน ยังช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วม ความไว้วางใจ และความผูกพันต่อองค์กร ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จของการทำงานเป็นทีมอย่างยั่งยืนสอดคล้องกับผลการวิจัยของเจริญ ภูสุวรรณ ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาสมรรถนะหลักของพนักงานในเทศบาลเมืองเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการศึกษา พบว่า 3) แนวทางการพัฒนาสมรรถนะหลักของพนักงานในเทศบาลเมืองเสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก การจัดทำแผนการปฏิบัติงาน กำหนดขั้นตอนเป้าหมาย วัตถุประสงค์ ให้ชัดเจน การอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะการประเมินติดตามผลงาน การปรับปรุงกระบวนการทำงาน การเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กร การสร้างจิตสำนึกการวางระบบบริหารองค์ความรู้การสอนงาน การมอบหมายงาน การทำคำอธิบายลักษณะงานการศึกษาความต้องการที่แท้จริงของผู้รับบริการ การจัดการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในทีม และการสร้างขวัญกำลังใจและสร้างแรงจูงใจ (เจริญ ภูสุวรรณ, 2566)

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สรุปผลการวิจัยได้ว่า 1) ระดับสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 2) บุคลากร

องค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีเพศ อายุสถานภาพ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง/ประเภทบุคลากร รายได้ต่อเดือน ประสบการณ์ทำงานแตกต่างกัน มีระดับสมรรถนะการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) แนวทางการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ สร้างแรงจูงใจผ่านตัวชี้วัดผลการปฏิบัติงาน จัดทำแผนการปฏิบัติงาน จัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน ประเมินติดตามผลการปฏิบัติงาน สนับสนุนให้บุคลากรลงพื้นที่ร่วมกับชุมชน จัดอบรมพัฒนาความรู้ด้านกฎหมายกฎระเบียบ กำหนดแนวทางจัดการความขัดแย้งภายในองค์กร และเปิดกว้างให้แสดงความคิดเห็น จากผลการวิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้ 1) ข้อเสนอแนะที่ได้จากงานวิจัย 1.1) ควรกำหนดตัวชี้วัดผลการปฏิบัติงานที่ชัดเจน และเชื่อมโยงกับระบบการให้รางวัลและแรงจูงใจเพื่อส่งเสริมให้บุคลากรมีการมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานอย่างเป็นรูปธรรม 1.2) ควรจัดทำคู่มือและแผนผังกระบวนการปฏิบัติงานในการปฏิบัติงาน โดยต้องแสดงลำดับขั้นตอนอย่างชัดเจน ตั้งแต่ขั้นตอนการรับเรื่อง การตรวจสอบข้อมูล การดำเนินการตามภารกิจ การเสนอผู้บังคับบัญชาพิจารณา ตลอดจนการติดตามและประเมินผล 1.3) ควรสนับสนุนให้บุคลากรมีการลงพื้นที่และสร้างความร่วมมือกับชุมชน เพื่อให้การดำเนินงานสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่ 1.4) ควรส่งเสริมการพัฒนาความรู้ด้านกฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับที่เกี่ยวข้องอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างถูกต้องและโปร่งใส และ 1.5) ควรกำหนดแนวทางในการจัดการปัญหาความขัดแย้งภายในองค์กร ส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดพื้นที่ให้บุคลากรได้แสดงความคิดเห็น และสร้างบรรยากาศการทำงานที่เอื้อต่อการทำงานร่วมกัน 2) ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป 2.1) ควรศึกษาปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อแนวทางการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เช่น ภาวะผู้นำ วัฒนธรรมองค์กร หรือความพึงพอใจในการทำงาน และ 2.2) ควรขยายกลุ่มตัวอย่างไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประเภทอื่น เช่น เทศบาล หรือองค์การบริหารส่วนจังหวัด เพื่อเปรียบเทียบผลการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2558). สมรรถนะที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติงานของข้าราชการหรือพนักงานส่วนท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น.

_____. (2568). ข้อมูลจำนวนบุคลากรของ อปท. ปี 2568. เรียกใช้เมื่อ 18 ธันวาคม 2568 จาก https://opendata.dla.go.th/dataset/36e31354-84a7-4062-9902-3252c40022f9/resource/42f00bd2-62c8-4eef-901b-f189248980a6/download/11102566.xls

เจริญ ภูสุวรรณ. (2566). แนวทางการพัฒนาสมรรถนะหลักของพนักงานในเทศบาลเมืองเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น, 9(3), 103-117.

ณัฐดาวรรณ มณีวร. (2561). แนวทางการพัฒนาสมรรถนะของพนักงานเทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่. ใน สารนิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ. มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1-9. (7 เม.ย. 2569). แนวทางการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (นายอภิชาติ ใบโพธิ์, ผู้สัมภาษณ์)

พรรณวดี สุวรรณสิงห์ และเอกสิทธ์ สนามทอง. (2567). สมรรถนะหลักในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลเมืองบางศรีเมือง อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี. วารสารบริหารการพัฒนานวัตกรรมเชิงบูรณาการ, 4(2), 36-56.

รมิดา ชาธิรัตน์. (2559). สมรรถนะหลักการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

รัฐพล เอี่ยมสวัสดิ์. (2564). กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะบุคลากรตามตำแหน่งงาน: กรณีศึกษา บริษัท เมืองไทยประกันชีวิต. ใน สารนิพนธ์ปริญญาการจัดการมหาบัณฑิต สาขาวิชาทุนมนุษย์และการจัดการองค์กร. มหาวิทยาลัยมหิดล.

สมคิด เลิศไพฑูรย์. (2558). ทิศทางการปกครองท้องถิ่นไทยในรัฐธรรมนูญฉบับ ใหม่. กรุงเทพมหานคร: เสมาธรรม.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการไทย. (2556). แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย (พ.ศ.2556-พ.ศ.2561). กรุงเทพมหานคร: วิชั่น พริ้นท์ แอนด์ มีเดีย.

สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2567). ผลการประเมินประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (Local Performance Assessment : LPA) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567. เรียกใช้เมื่อ 18 ธันวาคม 2568 จาก https://www.sampaneang.go.th/news-detail?hd=2&id=31708

บทความวิจัย

กว่าจะมาเป็น “ของดีปักษ์ใต้” : การก่อรูปและปฐมบทความเป็นคนใต้ในบริบทความเป็นชาติและความเป็นไทย ทศวรรษ 2460 - 2500*

BEFORE BECOMING “KHONG DEE PAK THAI”: THE FORMATION AND ORIGINS OF BEING SOUTHERN IDENTITY IN THE NATION STATE AND THAINESS CONTEXT, 1910S - 1960S

พรชัย นาคสีทอง
Pornchai Nakseethong
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา ประเทศไทย
Humanities and Social Sciences, Thaksin University, Songkhla, Thailand
Corresponding author: E-mail address: npornchai@tsu.ac.th
Tel: 081-606-2362

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทำความเข้าใจและนำเสนอการก่อรูปและปฐมบทของอารมณ์ความรู้สึกความเป็นคนใต้ ทศวรรษ 2460 - 2500 โดยปราชญ์/ปัญญาชนท้องถิ่น ด้วยการวิเคราะห์ตีความผ่านชีวิต ผลงานและบทบาทของบุคคลสำคัญซึ่งเป็นปราชญ์/ปัญญาชนท้องถิ่นที่มีบทบาทสำคัญในหัวเมือง/ภูมิภาคภาคใต้ในบริบทความเป็นชาติและความเป็นไทย ทศวรรษ 2460 - 2500 ร่วมกับเอกสารทางประวัติศาสตร์ร่วมสมัยตามระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ พร้อมทั้งนำเสนอผลการวิจัยและการอภิปรายผลภายใต้แนวคิดชุมชนทางอารมณ์ความรู้สึก (Emotional Communities) ของบาร์บาร่า รอเซ็นไวน์ (Barbara Rosenwein) ผลการวิจัยพบว่า การสถาปนาอารมณ์ความรู้สึกและตัวแบบความเป็นคนใต้ของศาสตราจารย์สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ที่ปรากฏในสารานุกรมวัฒนธรรม (ไทย) ภาคใต้ นับแต่ทศวรรษ 2520 เป็นต้นมาไม่ได้เกิดขึ้นอย่างลอย ๆ หากแต่เป็นผลสืบเนื่องจากชีวิต ผลงานและบทบาทของปราชญ์/ปัญญาชนท้องถิ่นในบริบทของการสร้างความเป็นชาติและความเป็นไทย ทศวรรษ 2460 - 2500 ได้มีส่วนต่อการก่อรูปและนับเป็นปฐมบทของการสร้างอารมณ์ความรู้สึกความเป็นคนใต้ โดยเฉพาะผลงานการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่นและวรรณกรรมจากปราชญ์ท้องถิ่น รวมถึงบทบาทของปัญญาชนท้องถิ่นที่เข้าไปสัมพันธ์กับรัฐราชการสมัยใหม่ ตลอดจนการแสดงออกผ่านภาษาสำเนียงเฉพาะหรือภาษาถิ่นใต้ จนก่อรูปกลายเป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่สัมพันธ์กับความเป็นชาติและความเป็นไทยอย่างแนบแน่นและในเวลาต่อมาอารมณ์ความรู้สึกดังกล่าวได้มีผลต่อศาสตราจารย์สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ในการผลิตผลงานวิชาการที่เน้นให้ความสำคัญคติชนและวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้นับตั้งแต่ผลงานเรื่อง “ของดีปักษ์ใต้” และผลิตผลงานอื่นๆ อย่างต่อเนื่องเรื่อยมานับตั้งแต่ทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา

คำสำคัญ: สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, ปราชญ์/ปัญญาชนท้องถิ่น, อัตลักษณ์ท้องถิ่นนิยม, ชุมชนอารมณ์ความรู้สึก, ประวัติศาสตร์อารมณ์ความรู้สึก

Abstract

This research article aims to study, understand, and present the formation and origins of the emotions and identity of the people of Southern Thailand during the 1910s - 1960s, as

* Received 23 April 2026; Revised 11 May 2026; Accepted 21 May 2026

presented by local scholars/intellectuals. This study analyzes and interprets the lives, works, and roles of key local scholars/intellectuals who played significant roles in the southern provinces within the context of national and Thai identity during the 1910s - 1960s, in conjunction with other contemporary historical documents, through historical research methodology. The research findings and discussion based on Barbara Rosenwein's concept of Emotional Communities. The research found that the establishment of emotions and models of Southern Thai identity by Professor Suthiwong Phongphaiboon, as presented in the Encyclopedia of Southern Thai Culture (Thailand) since the 1980s, did not occur haphazardly. However, it is a consequence of the lives, works, and roles of local scholars/intellectuals in the context of nation-building and Thai identity construction during the 1910s - 1960s that contributed to the shaping and served as the foundation for the creation of the Southern Thai identity. In particular, the studies of local history and literature from local scholars, as well as the role of local intellectuals in their interactions with the modern bureaucratic state. As well as through expressions in specific dialects or southern Thai dialects, which have taken shape as a local identity closely related to the nation and Thai identity. Subsequently, these feelings influenced Professor Suthiwong Pongpaiboon in producing academic works that emphasized folklore and local culture in Southern Thailand. Since his work “Khong dee pak thai” and continuously producing other works since the 1960s.

Keywords: Suthiwong Pongpaiboon, Local Intellectuals, localism Identity, Emotional Communities, History of Emotions

บทนำ

การสถาปนาอารมณ์ความรู้สึกและตัวแบบความเป็นคนใต้ของศาสตราจารย์สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ที่ปรากฏในสารานุกรมวัฒนธรรม (ไทย) ภาคใต้ นับแต่ทศวรรษ 2520 เป็นต้นมาและ “หน่ออ่อนทางวิชาการ” หรือนักวิชาการและผลงานทางวิชาการที่เป็นผลผลิตจากการวางรากฐานหรือได้รับอิทธิพลทางความคิดจากศาสตราจารย์สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์นั้น คงไม่ใช่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองอย่างลอย ๆ หากแต่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการก่อรูปและปฐมบทของอารมณ์ความรู้สึกความเป็นคนใต้ในบริบทของการสร้างความเป็นชาติและความเป็นไทยทศวรรษ 2460 - 2500 โดยปราชญ์/ปัญญาชนท้องถิ่นซึ่งเข้าไปสัมพันธ์กับรัฐราชการสมัยใหม่

ปราชญ์/ปัญญาชนท้องถิ่นซึ่งเข้าไปสัมพันธ์กับรัฐราชการสมัยใหม่ ช่วงทศวรรษ 2460 - 2500 ประกอบด้วย พระภิกษุสงฆ์ ครู คหบดี และข้าราชการกระฎุมพี ได้กลายเป็นบุคคลสำคัญที่มีบทบาทและเป็นส่วนหนึ่งของรัฐราชการสมัยใหม่ในเวลานั้น ชีวิต ผลงานและบทบาทที่ได้แสดงออกถือเป็นจุดของการก่อรูปและปฐมบทของอารมณ์ความรู้สึกความเป็นคนใต้ในบริบทของการสร้างความเป็นชาติและความเป็นไทยทศวรรษ 2460 - 2500 โดยเฉพาะผลงานการศึกษาและการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่นภาคใต้ในมิติ ต่าง ๆ และเนื้อหาบางเรื่องได้กลายเป็นแก่นของเรื่องราวในวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ รวมถึงมีส่วนอย่างสำคัญต่อการส่งต่อให้เกิดการสถาปนาอารมณ์ความรู้สึกและตัวแบบความเป็นคนใต้ของศาสตราจารย์สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ที่ปรากฏในสารานุกรมวัฒนธรรม (ไทย) ภาคใต้) นับแต่ทศวรรษ 2520 เป็นต้นมาและ “หน่ออ่อนทางวิชาการ” นับว่าเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญต่อวงวิชาการด้านคติชนวิทยาและท้องถิ่นศึกษา ได้ก่อให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกและสถาปนาตัวแบบความเป็นคนใต้จนกลายเป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่น/อัตลักษณ์คนใต้ที่สัมพันธ์กับความเป็นไทยอย่างแนบแน่นดังที่ปรากฏในปัจจุบัน

ถึงกระนั้น แม้ว่าการก่อรูปและปฐมบทของอารมณ์ความรู้สึกความเป็นคนใต้ในบริบทของการสร้างความเป็นชาติและความเป็นไทย ทศวรรษ 2460 - 2500 โดยปัญญาชนท้องถิ่นจะมีความสำคัญต่อการเข้าใจการสถาปนาอารมณ์ความรู้สึกและตัวแบบความเป็นคนใต้ของศาสตราจารย์สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ และที่ผ่านมาแม้ว่าจะมีงานวิชาการที่เกี่ยวกับศาสตราจารย์สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ดังกรณีของศิริอร เพชรภิรมย์ที่อธิบายเหตุผลของความคิดและวิธีวิทยาในการศึกษารวบรวม เรียบเรียงความรู้จากเอกสาร ตำรา จากผู้รู้และรายงาน ตลอดจนการประมวลข้อมูลจากการลงพื้นที่สนามของศาสตราจารย์สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (ศิริอร เพชรภิรมย์, 2563) แต่การทำความเข้าใจการก่อรูปและปฐมบทของอารมณ์ความรู้สึกความเป็นคนใต้ในบริบทของการสร้างความเป็นชาติและความเป็นไทย ทศวรรษ 2460 - 2500 โดยปัญญาชนท้องถิ่นยังไม่ปรากฏให้เห็นในแวดวงวิชาการ

การทำความเข้าใจและนำเสนอการก่อรูปและปฐมบทของอารมณ์ความรู้สึกความเป็นคนใต้ ทศวรรษ 2460 - 2500 ด้วยการศึกษาวิเคราะห์ผ่านชีวิต งานเขียน ผลงานและบทบาทของบุคคลสำคัญซึ่งเป็นปราชญ์/ปัญญาชนท้องถิ่นที่มีบทบาทสำคัญในหัวเมือง/ภูมิภาคภาคใต้ในบริบทความเป็นชาติและความเป็นไทยในช่วงดังกล่าวตามระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ (Historical methodology) ร่วมกับเอกสารทางประวัติศาสตร์ร่วมสมัยภายใต้แนวคิด “ชุมชนทางอารมณ์ความรู้สึก (Emotional communities) ของ บาร์บาร่า รอเซ็นไวน์ (Barbara Rosenwein) ยังไม่ปรากฏให้เห็นในแวดวงวิชาการด้วยเช่นกันจึงนำไปสู่การเกิดขึ้นของบทความวิจัยฉบับนี้ (ปรับปรุงและเป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “จาก ‘ของดีปักษ์ใต้’ ถึง ‘สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้’ : การสถาปนาอารมณ์ความรู้สึกและตัวแบบ ‘ความเป็นคนใต้’ โดยศาสตราจารย์สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์”) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทำความเข้าใจและนำเสนอการก่อรูปและปฐมบทของอารมณ์ความรู้สึกความเป็นคนใต้ทศวรรษ 2460 - 2500 หรือก่อนการสถาปนาอารมณ์ความรู้สึกและตัวแบบความเป็นคนใต้ของศาสตราจารย์สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ที่ปรากฏในสารานุกรมวัฒนธรรม (ไทย) ภาคใต้ ในสองทศวรรษถัดมา และอาจเป็นกุญแจสำคัญต่อการไขประเด็นความขัดแย้งของสังคมไทยกำลังเผชิญและดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบันได้อย่างตรงประเด็นด้วยในเวลาเดียวกัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาทำความเข้าใจและนำเสนอการก่อรูปและปฐมบทของอารมณ์ความรู้สึกความเป็นคนใต้ทศวรรษ 2460 - 2500 อันจะนำไปสู่ความเข้าใจการสถาปนาอารมณ์ความรู้สึกและตัวแบบความเป็นคนใต้ของศาสตราจารย์สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ในอีกสองทศวรรษถัดมา

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยตามระเบียบวิธีทางประวัติศาสตร์ (Historical methodology) ด้วยการวิเคราะห์ตีความผ่านชีวิต งานเขียน ผลงานและบทบาทของบุคคลสำคัญประกอบด้วย พระภิกษุสงฆ์ ครู คหบดี และข้าราชการกระฎุมพี และในบทความวิจัยฉบับนี้นิยามว่า “ปราชญ์/ปัญญาชนท้องถิ่น” ผู้มีบทบาทสำคัญในหัวเมือง/ภูมิภาคภาคใต้ในบริบทความเป็นชาติและความเป็นไทย ทศวรรษ 2460 - 2500 เป็นช่วงสำคัญของความพยายามในการสร้างความเป็นชาติและความเป็นไทย และมีผลต่ออารมณ์ความรู้สึกของท้องถิ่น ร่วมกับเอกสารทางประวัติศาสตร์ร่วมสมัยประเภทอัตชีวประวัติและหนังสือแจกงานศพ ภายใต้แนวคิด “ชุมชนทางอารมณ์ความรู้สึก (Emotional communities) ของ บาร์บาร่า รอเซ็นไวน์ (Barbara Rosenwein) มาประยุกต์ใช้สำหรับเป็นกรอบแนวคิดในการอภิปรายเพื่อเผยให้เห็นถึงการก่อรูปและปฐมบทของอารมณ์ความรู้สึกความเป็นคนใต้ช่วงทศวรรษดังกล่าว พร้อมทั้งนำเสนอผลการวิจัยและการอภิปรายผลในลักษณะของการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive analytics)

ผลการวิจัย

การก่อรูปและปฐมบทของอารมณ์ความรู้สึกความเป็นคนใต้ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างลอย ๆ หากแต่ก่อรูปภายในบริบทของความเป็นชาติและความเป็นไทย ทศวรรษ 2460 - 2500 เป็นช่วงแห่งการเปลี่ยนผ่านครั้งสำคัญที่ “รัฐชาติ” พยายามกล่อมเกลา หล่อหลอมและสร้างสำนึกร่วมทางประวัติศาสตร์ชาติกับท้องถิ่น และเป็นเงื่อนไขสำคัญทำให้ปัญญาชนท้องถิ่นต้องปรับตัวและสร้างอัตลักษณ์ที่สอดคล้องกับความเป็นชาติและความเป็นไทย เพราะฉะนั้น การนำเสนอผลการวิจัยจึงแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น กล่าวคือ

1. ท้องถิ่นภาคใต้ในบริบทของรัฐราชการสมัยใหม่และความเป็นชาติ/ความเป็นไทย

ความเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของสังคมท้องถิ่นภาคใต้ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านสู่รัฐชาติสมัยใหม่และการกระชับอำนาจของราชสำนักกรุงเทพฯ ด้วยโครงสร้างรัฐแบบรวมศูนย์และกลไกการบริหารด้วยระบบราชการสมัยใหม่ในรูปแบบของการจัดการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัดในทศวรรษ 2440 ภายใต้การบริหารของรัฐราชการสมัยใหม่ได้มีส่วนสำคัญต่อความเปลี่ยนแปลงในท้องถิ่นมิติต่าง ๆ ทั้งโครงสร้างของการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนการพัฒนาโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐาน ด้านระบบคมนาคมขนส่ง รถไฟ ไปรษณีย์ โทรเลข การก่อสร้างถนน การสร้างสะพานทั้งภายในตัวเมืองและการเชื่อมต่อระหว่างเมืองสำคัญๆ และที่สำคัญ โครงสร้างรัฐราชการแบบรวมศูนย์หรือโครงสร้างระบบราชการสมัยใหม่นี้ส่งผลให้ท้องถิ่นภาคใต้ถูกผนวกเป็นหน่วยหนึ่งทางการเมืองการปกครอง สังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม และกลายเป็นส่วนหนึ่งของรัฐประชาชาติสมัยใหม่/รัฐชาติ (Nation States) มีผลทั้งในมิติการเมืองการปกครองที่ราชสำนักสยามสามารถขยายอำนาจและรักษาอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนหัวเมืองภาคใต้ได้อย่างทั่วถึง และในมิติเศรษฐกิจส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมในพื้นที่ภาคใต้ขยายตัว และได้ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในระบบการผลผลิต โดยเฉพาะการส่งเสริมการผลิตเพื่อการส่งค้าและการส่งออก ซึ่งปฏิเสธไม่ได้เลยว่าการเข้ามาของโครงสร้างรัฐรวมศูนย์ที่เกิดขึ้นนี้เมื่อย่างเข้าสู่ทศวรรษ 2460 ได้เข้ามาครอบงำวิถีชีวิตของชาวบ้านในท้องถิ่นภาคใต้ในแทบทุกมิติ และจำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับรัฐราชการสมัยใหม่ที่เน้นกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ รวมถึงวัฒนธรรมและความเจริญความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการพิมพ์ที่เกิดขึ้นรวมถึงการสร้างความเป็นพลเมืองของรัฐสมัยใหม่ที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาล้วนแล้วแต่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อโลกทัศน์/ระบบคิดและวัฒนธรรม พร้อมๆ กับการปลูกฝังด้วยอุดมการณ์ของชาติและความเป็นไทย และสำนึกท้องถิ่นภาคใต้ในเวลาเดียวกัน

อุดมการณ์ของชาติหรือกระบวนการสร้างความเหมือนและความเป็นอันหนึ่งเดียวจึงเป็นเป้าหมายที่รัฐชาติใหม่สมัยต้องการให้เกิดขึ้น ความแตกต่างหลากหลายเป็นสิ่งที่ “รัฐชาติ” ไม่ปรารถนาให้ปรากฏขึ้น ด้วยเหตุว่าโดยธรรมชาติของรัฐชาติสมัยใหม่เรียกร้องการสร้างจินตกรรมร่วมของความเป็นพวกเดียวกันพร้อมๆ กับกดทับเบียดขับและสร้าง “ความเป็นอื่น” เพื่อขับเน้นแสดงออกถึงความเป็นพวกเดียวกัน ท้องถิ่นภาคใต้ในบริบทของรัฐราชการสมัยใหม่และความเป็นชาติ/ความเป็นไทย ทศวรรษ 2460 - 2500 จึงเกิดความเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างอย่างเห็นได้ชัดและนับเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญต่อการปรับตัวของสังคมท้องถิ่นใต้เนื่องจากการกล่อมเกลาความคิดเรื่องชีวิตเป็นผลมาจากรัฐชาติและศาสนา และที่สำคัญถือเป็นรากฐานที่ปราชญ์/ปัญญาชนท้องถิ่นได้การก่อรูปและปฐมบทของอารมณ์ความรู้สึกความเป็นคนใต้ขึ้นมาในเวลาเดียวกัน

2. ชีวิต ผลงานและบทบาทของปราชญ์/ปัญญาชนท้องถิ่นกับการก่อรูปและปฐมบทของอารมณ์ความรู้สึกความเป็นคนใต้ในบริบทของความเป็นชาติและความเป็นไทย

ความเปลี่ยนแปลงท้องถิ่นภาคใต้ในบริบทของรัฐราชการสมัยใหม่และความเป็นชาติ/ความเป็นไทยได้มีส่วนต่อชีวิต ผลงานและบทบาทของปราชญ์/ปัญญาชนท้องถิ่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังจะเห็นได้จากประวัติและชาติกำเนิดที่ปรากฏให้เห็นจากหนังสือแจกงานศพช่วงทศวรรษ 2460 - 2500 นั้น ปราชญ์/ปัญญาชนท้องถิ่นเข้าไปสัมพันธ์กับรัฐสมัยใหม่ในฐานะของกลไกของรัฐราชการทำหน้าที่ประสานหรือเป็นเครื่องมือให้กับรัฐ/ราชการ

ปราชญ์/ปัญญาชนท้องถิ่นที่มีบทบาทสำคัญในช่วงดังกล่าว ประกอบด้วยข้าราชการชนชั้นนำใหม่ พระภิกษุสงฆ์ ครู คหบดี และข้าราชการกระฎุมพี ภูมิหลังของชีวิตและจังหวะการก้าวย่างของปราชญ์/ปัญญาชนท้องถิ่นเหล่านี้ถือกำเนิด ได้รับการเลี้ยงดู อบรม การศึกษา/บวชเรียน จากครอบครัว เครือญาติ และชุมชนผ่านระบบการศึกษา “กอ ขอ กอ กา” หรือ ระบบการศึกษาสมัยใหม่ก้าวเข้าสู่ภาระหน้าที่การงานกลายเป็นพลเมืองของรัฐชาติ เติบโตผ่านประสบการณ์ชีวิตภายใต้ขนบและจารีตการศึกษาอบรมทั้งแบบเก่าและระบบใหม่ และที่สำคัญ บุคคลเหล่านี้ได้กลายเป็นกลไกของรัฐ (ราชการสมัยใหม่) ที่มีส่วนต่อความเปลี่ยนแปลงของท้องถิ่น

ภูมิหลังชีวิตและจังหวะการก้าวย่างของปราชญ์/ปัญญาชนท้องถิ่นทั้งข้าราชการชนชั้นนำใหม่ พระภิกษุสงฆ์ ครู คหบดี และข้าราชการกระฎุมพี หรือกรณีตัวอย่างของพระยาโสภณพัทลุงกุล อำมาตย์เอกพระยาเพชราภิบาลนฤเบศรฯ (พ่วง ณ สงขลา) พระครูวิจารณ์ศีลคุณ (ชู) พระรัตนธัชมุนี (ท่านเจ้าคุณม่วง) พระครูเหมเจติยานุรักษ์ (ห้องกิ้ม วุฑฺฒิกโร) พระครูกาญจนาทรวิทิต (จู่เคียด โสปาโก) รองอำมาตย์ตรี ขุนวิโรจน์รัตนากร (วิโรจน์ วิโรจน์ศิริ) พระยาศรีธรรมราช (ทองคำ กาญจนโชติ) คุณหญิงศรีธรรมราช (พร้อม กาจญโชติ) ร้อยตรีถัด รัตนพันธ์ เป็นต้น เมื่อพิจารณาในบริบทของความเป็นชาติและความเป็นไทยทศวรรษ 2460 - 2500 เห็นถึงร่องรอยการทับซ้อนของความเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อการก่อรูปและกำเนิด “รัฐชาติสยาม/ไทย” เริ่มด้วยกระบวนการการสถาปนาอำนาจอธิปไตยแบบรวมศูนย์กำหนดเส้นพรมแดนด้วยระบบแผนที่หรือการสร้าง “ภูมิกายา” การสร้างสำนึกความเป็นชาติผ่านประวัติศาสตร์และสัญลักษณ์ของชาติ ตลอดจนกระทำผ่านระบบการศึกษาและเทคโนโลยีสมัยใหม่ต่างๆ โดยเฉพาะเทคโนโลยีการพิมพ์ การสื่อสารและการคมนาคม นับเป็นระยะของการเปลี่ยนผ่านครั้งสำคัญที่ความเป็น “รัฐชาติ” ขยายอิทธิพลเหนือ “ท้องถิ่น” และบทบาทของปราชญ์/ปัญญาชนท้องถิ่นได้ถือกำเนิดขึ้นในช่วงเวลานี้

ปราชญ์/ปัญญาชนท้องถิ่นเหล่านี้ นอกจากบทบาทของกลไกรัฐราชการแล้ว ยังได้สร้างสรรค์ผลงานทั้งในแง่ของตำรา ความรู้ เรื่องราว เนื้อหาเกี่ยวกับประวัติพื้นที่ ตำนาน ข่าวสารเกี่ยวกับท้องถิ่น และที่สำคัญ คือการสร้างสรรวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ขึ้น

แต่อย่างไรก็ตาม ภายใต้ในบริบทของความเป็นชาติและความเป็นไทย และระบบความสัมพันธ์ภายใต้ระบบและระเบียบราชการ การปลูกสร้างความคิดเรื่อง “ชาติไทย” และ “ความเป็นไทย” โดยอาศัยความรู้สึกชาตินิยมเรื่องความรักชาติ เสียสละเพื่อชาติ และทำหน้าที่เพื่อชาติ ทำให้ปราชญ์ /ปัญญาชนท้องถิ่นเหล่านี้ผลิตงานเกี่ยวกับท้องถิ่นภาคใต้ขึ้นมา ซึ่งแม้เนื้อหาสาระเนื้อหาที่เกี่ยวกับสังคมชุมชนท้องถิ่น และเรื่องราวในชีวิตประจำวัน แต่เนื้อหาบางส่วนยังคงเน้นปลูกฝัง กล่อมเกลาและประสานให้ชีวิต (ท้องถิ่น) เป็นหนึ่งเดียวกับรัฐอยู่ภายใต้หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาชุดเดียวกัน สำนึกร่วมทางประวัติศาสตร์เดียวกัน การสร้างเสริมฐานะของตนที่เล่าผ่านประวัติภายใต้กรอบคิดเดียวกัน และที่สำคัญ การผูกโยงเรื่องราวท้องถิ่นให้เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ชาติ ประเด็นที่น่าสนใจ ก็คือ บทประพันธ์ วรรณกรรม เรื่องแต่งที่ปรากฏขึ้นในทศวรรษนี้มักจะมีเนื้อหาเป็นเรื่องราวในท้องถิ่นและหรือบทประพันธ์หรือวรรณกรรมท้องถิ่น/สำเนียง/ภาษาท้องถิ่นส่งผลให้ผลงานเหล่านี้ทับซ้อนของการสร้างชาติกับจินตกรรมความเป็น “ท้องถิ่น” และ “คนใต้” ในเวลาเดียวกัน ดังกรณีวรรณกรรมเรื่อง “ภาษิตลุงสอนหลาน” ที่ประพันธ์และได้รับความนิยมในท้องถิ่นคาบสมุทรสทิ้งพระและตีพิมพ์ใหม่ในช่วงกลางทศวรรษ 2470

ที่สำคัญ เรื่องราวชีวิต ผลงานและบทบาทของปราชญ์/ปัญญาชนในทศวรรษ 2460 -2500 ได้แสดงให้เห็นถึงการสร้าง ‘ชีวิตคนใต้’ ที่เชื่อมต่อกับชาติและความเป็นไทย และมีส่วนอย่างสำคัญต่อการก่อรูปและปฐมบทความรู้สึกความเป็นใต้ในประวัติศาสตร์ชาติในอีกสองทศวรรษถัดมา

3. จาก “การศึกษาท้องถิ่น” โดยปราชญ์ท้องถิ่น ถึง “ของดีปักษ์ใต้” โดยสุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์: (กำเนิด) ตาข่ายของอารมณ์ความรู้สึกคนใต้พลัดถิ่น

การก่อรูปและปฐมบทของอารมณ์ความรู้สึกความเป็นคนใต้ในบริบทของความเป็นชาติและความเป็นไทย ที่ปรากฏให้เห็นจากชีวิต ผลงานและบทบาทของปราชญ์/ปัญญาชน โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาจากหนังสืออัตชีวประวัติและหนังสือแจกงานศพในส่วนของการนำเสนอประวัติบุคคล และเนื้อหาที่นำมาจัดพิมพ์เป็นหนังสือที่ระลึกมีเรื่องราวของท้องถิ่นหรือเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติพื้นที่ ตำนาน พงศาวดารเมือง และวรรณกรรมท้องถิ่นที่นำเสนอเนื้อหาเป็นเรื่องราวในท้องถิ่นและหรือบทประพันธ์หรือวรรณกรรมท้องถิ่น/สำเนียง/ภาษาท้องถิ่นใต้ เป็นต้นว่า สุภาษิตสอนใจสำหรับบุรุษและสตรี ธรรมปฏิบัติของพระยาโสภณพัทลุงกุล ประวัติพระพุทธไสยาศน์ ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช พงศาวดารเมืองสงขลา สุภาษิตลุงสอนหลาน ภาษิตอาจารย์สอนสิส นิราสปากพนัง นิราศเทพา เป็นต้น

ประวัติของปราชญ์/ปัญญาชน อย่างกรณีพระยาโสภณพัทลุงกุล (ส่วาง ณ พัทลุง) คุณหญิงโสภณพัทลุงกุล (ขิน ณ พัทลุง) ร้อยตรีถัด รัตนพันธุ์ หรือกรณี พระรัตนธัชมุนี วัดท่าโพธิ์ (ม่วง) พระครูวิจารณ์ศีลคุณ (ชู) วัดจะทิ้งพระ หรือกรณีพระครูเหมเจติยานุรักษ์ (ห้องกิ้ม) วัดท่ามอญ เผยให้เห็นถึงพื้นเพภูมิหลังว่าเกิดและเติบโตในท้องถิ่นภาคใต้แต่ด้วยเงื่อนไขของระบบการศึกษาและบทบาทที่มีต่อสังคมจึงเป็นเหตุให้ปราชญ์/ปัญญาชนจำต้องเดินทางเข้าเมืองหลวง/กรุงเทพฯ หรือการเดินทางเพื่อศึกษาพระปริยัติธรรม และที่สำคัญเขาเหล่านี้ได้มีบทบาทสำคัญกับการจัดการศึกษาสมัยใหม่ รวมถึงอบรมบ่มเพาะนิสัยพลเมืองคุณลักษณะที่อำนวยต่อการสร้างชาติ โดยเฉพาะความขยันหมั่นเพียรและความอดทน พร้อม ๆ กับสร้างสรรค์ผลงานซึ่งสอดแทรกเรื่องราวเกี่ยวกับสังคม ชุมชนท้องถิ่นและเรื่องราวในชีวิตประจำวัน เช่น พระพุทธบาทจำลองวัดคูหาสวรรค์ ประวัติพระพุทธไสยาศน์วัดแหลมจาก รวมถึงวรรณกรรมและหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ประพันธ์ผสมประสานกับศิลปะการละเล่นท้องถิ่นที่เรียกว่า “กลอนเพลงบอก”

ผลงานและบทบาทของปราชญ์/ปัญญาชนนับว่าเป็นการก่อรูปและปฐมบทของความเป็นคนใต้มีส่วนอย่างสำคัญไม่น้อยต่อการผลิตผลงานของศาสตราจารย์สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ดังจะเห็นได้จากชีวิตและประสบการณ์ของศาสตราจารย์สุธิวงศ์เมื่อครั้งที่เรียนโรงเรียนฝึกหัดครูมัธยมวังจันทรเกษมได้ร่วมกับเพื่อนๆ ซึ่งล้วนแล้วแต่มีพื้นเพเป็นคนภาคใต้ร่วมกันเรียบเรียงหนังสือชื่อว่า “ของดีปักษ์ใต้” นับเป็นหนังสือเกี่ยวกับ “คติชาวบ้าน” ของภาคใต้เล่มแรกเมื่อ พ.ศ. 2500 และภายหลังจากชีวิตที่โรงเรียนฝึกหัดครูสืบเนื่องตลอดการทำงานของศาสตราจารย์สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ นับแต่ทศวรรษ 2500 ท่านได้ผลิตผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวกับความเป็นไทยและความเป็นภาคใต้เล่มสำคัญ ๆ ประกอบด้วย ของดีปักษ์ใต้ (พ.ศ. 2500) รู้จักภาษาไทย (พ.ศ. 2505) หลักภาษาไทย (พ.ศ. 2505) วรรณคดีและวรรณกรรมปัจจุบัน (พ.ศ. 2507) คติชาวบ้านภาคใต้ (พ.ศ. 2507) พจนานุกรมภาษาถิ่นใต้ (พ.ศ. 2508)

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่านับตั้งแต่ท้องถิ่นภาคใต้ถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของรัฐชาติสยามและกระบวนการสร้างความเป็นชาติและความเป็นไทยที่เกิดขึ้นนี้ ได้มีผลต่อชีวิต ผลงานและบทบาทของปราชญ์/ปัญญาชนท้องถิ่นและมีส่วนต่อการก่อรูปและปฐมบทของอารมณ์ความรู้สึกความเป็นคนใต้ในบริบทของความเป็นชาติและความเป็นไทย แต่เนื้อหาและแกนแก่นของเรื่องราวในความเป็นคนใต้มิได้หลุดลอยออกจากความเป็นชาติและความเป็นไทย หากแต่ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งกับรัฐชาติและความเป็นไทยได้อย่างไม่แปลกแยก ในด้านหนึ่งสามารถนำไปสู่การทำความเข้าใจและการจัดการความขัดแย้งที่เกิดในท้องถิ่น/สังคมที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมประเพณีได้

อภิปรายผล

บทความวิจัยฉบับนี้ต้องศึกษาทำความเข้าใจและนำเสนอการก่อรูปและปฐมบทของอารมณ์ความรู้สึกความเป็นคนใต้ ทศวรรษ 2460 - 2500 อันจะนำไปสู่ความเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกและปฏิบัติการของสังคมท้องถิ่นใต้ที่ดำรงอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งจากผลการวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นได้ชี้ให้เห็นว่าภายใต้บริบทของรัฐราชการสมัยใหม่และความเป็นชาติ/ความเป็นไทย และท้องถิ่นภาคใต้ถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของรัฐชาติสยามนั้นนับว่าเป็นการควบคุมของมาตรฐานทางอารมณ์หรือระบอบความรู้สึก บริบทดังกล่าวจึงมีส่วนให้นำไปสู่การรก่อรูปของอารมณ์ความรู้สึกในความเป็นคนใต้โดยปราชญ์/ปัญญาชนท้องถิ่น

การก่อรูปและปฐมบทของอารมณ์ความรู้สึกความเป็นคนใต้ สามารถทำความเข้าใจและอภิปรายด้วยแนวคิด “ชุมชนทางอารมณ์ความรู้สึก” (Emotional communities) ของบาร์บาร่า รอเซ็นไวน์ (Barbara Rosenwein) ทั้งนี้ ภาคิน นิมมานนรวงศ์ ได้ศึกษาและอธิบายแนวคิด “ชุมชนทางอารมณ์ความรู้สึก” ของบาร์บาร่า รอเซ็นไวน์ โดยการหยิบเอาสิ่งที่นำเสนอไว้ในหนังสือเรื่อง “Generations of Feeling A History of Emotions, 600 - 1700” และแสดงให้เห็นว่าบาร์บาร่า รอเซ็นไวน์ได้วิจารณ์แนวคิด “มาตรฐานทางอารมณ์” ของปิเตอร์ สเติร์น และแคโรล สเติร์น (Peter Stearns & Carol Z. Stearns) ว่าตายตัวเกินไป และวิจารณ์มโนทัศน์เรื่อง “ระบอบอารมณ์” ของเรดี้ว่าเป็นกรอบที่คับแคบ ไม่ยืดหยุ่นเพียงพอ เป็นเหตุผลให้บาร์บาร่า รอเซ็นไวน์เสนอแนวคิด “ชุมชนทางอารมณ์ความรู้สึก” ที่มองว่าในสังคมหนึ่งๆ ประกอบด้วย “ชุมชนทางอารมณ์” ที่หลากหลาย การ “มองจากแนวราบ” แต่ละช่วงเวลาที่ชุมชนทางอารมณ์หลากหลาย ซับซ้อน ไม่ได้สังกัดอยู่ใต้การควบคุมของมาตรฐานทางอารมณ์หรือระบอบความรู้สึกเท่านั้น และบาร์บาร่า รอเซ็นไวน์ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาและพิจารณา “คำ” หรือ “กลุ่มคำ” เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ความรู้สึกของผู้คน (ภาคิน นิมมานนรวงศ์, 2557)

โครงสร้างรัฐราชการแบบรวมศูนย์ส่งผลให้ท้องถิ่นภาคใต้ถูกผนวกเป็นเป็นส่วนหนึ่งของรัฐประชาชาติสมัยใหม่/รัฐชาติ (Nation States) สยามอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน (วุฒิชัย มูลศิลป์ และสมโชติ อ๋องสกุล, 2524) และท้องถิ่นภาคใต้ในบริบทของรัฐราชการสมัยใหม่และความเป็นชาติ/ความเป็นไทยที่เกิดขึ้นนี้มีส่วนต่อความเปลี่ยนแปลงของสำนึกของท้องถิ่นดังที่ปรากฏในงานของสงบ ส่งเมืองเรื่อง “ท้องถิ่นนิยมกับปัญหาการรวมชาติ สมัยรัชกาลที่ 5 และผลกระทบที่มีต่อปัญหาการเมืองการปกครองปัจจุบัน : กรณีศึกษาเฉพาะกรณีภาคใต้” (สงบ ส่งเมือง, 2525) และวิทยานิพนธ์ของมานะ ขุนวีช่วยเรื่องชุมโจรแห่งลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา พ.ศ. 2437 - 2465 (มานะ ขุนวีช่วย, 2546) ซึ่งงานเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าการเกิดขึ้นของรัฐราชการ/โครงสร้างรัฐแบบรวมศูนย์อำนาจนอกจากก่อให้เกิดผู้นำที่เป็นตัวแทนรัฐแล้วนั้น ยังมีผู้นำท้องถิ่น “ที่ไม่เป็นทางการ” ขึ้นในท้องถิ่นที่ห่างไกลจากอำนาจรัฐ ข้าราชการที่รัฐส่งไปควบคุมดูแลบริการราชการนั้น ไม่สามารถเข้าถึงและไม่มีความใกล้ชิดกับราษฎรในท้องถิ่น ทั้งนี้เป็นเพราะไม่ใช่คนในพื้นที่และด้วยข้อจำกัดของระบบคมนาคม ความห่างไกลและผลประโยชน์ต่อรัฐ ทำให้ท้องที่เหล่านั้นขาดการเหลียวแลจากข้าราชการ ด้วยเหตุนี้ ผู้นำ “ที่ไม่เป็นทางการ” เหล่านี้จึงกลายเป็นบุคคลสำคัญที่มีบทบาทสำคัญในกลไกรัฐราชการ/โครงสร้างรัฐแบบรวมศูนย์

และในขณะเดียวกัน การก่อรูปและปฐมบทของความเป็นคนใต้กำเนิดขึ้นในบริบทที่ท้องถิ่นใต้รับเอาของเทคโนโลยีการพิมพ์มาเป็นส่วนหนึ่งของระบบตลาดและชีวิตประจำวัน หากพิจารณาภายใต้กรอบ “ทุนนิยมการพิมพ์” (Print capitalism) ของเบเนดิก แอนเดอร์สัน (Benedict Anderson) ที่ได้เสนอไว้ใน “ชุมชนจินตกรรม” (Imagined Communities) ที่มองว่าการพิมพ์แบบตลาด หรือที่เรียกว่า “ทุนนิยมการพิมพ์” (print capitalism) ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกถึงการอยู่ร่วมกาละและเทศะเดียวกันและมีความสัมพันธ์กันในแนวราบ (horizontal) หรือเสมอภาคกัน เกิดการสร้างระบบคิดและโลกทัศน์ร่วมกันขึ้น ทำให้เกิดประชากรในความหมายใหม่ ที่มีความรู้สึกถึงความเป็นชาติ และรักชาติของตนเองจนกลายเป็นชุมชนชาติขึ้นมา (เบเนดิกท์ แอนเดอร์สัน, 2560) ภายใต้กรอบและบริบทของช่วงเวลานี้ย่อมมีส่วนต่อสังคมท้องถิ่นใต้ในเวลาเดียวกัน ดังกรณีของ “ตำนานพระธาตุ

เมืองนครศรีธรรมราชแต่งเป็นกลอนสวด” หรือที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในพื้นที่ภาคใต้นามว่า “พระนิพพานโสตร” เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นสำเนียงภาษาใต้ที่ให้รายละเอียดกล่าวการสร้างพระบรมธาตุและการสร้างเมืองนครศรีธรรมราช เชื่อมโยงกับพุทธประวัติในมหาปรินิพพานสูตรพระไตรปิฎก ด้วยเหตุนี้ “พระนิพพานโสตร” จึงมีหลากหลายสำนวนผันแปรไปตามแต่ละพื้นที่สะท้อนถึงความหลากหลายสำนึกของชุมชน แต่ด้วยบริบทในกระบวนการสร้าง “ประวัติศาสตร์ชาติ” การจัดพิมพ์จึงปรับเปลี่ยนเสียงของคำให้เป็นภาษาไทยกลางและกลายเป็นเพียงสำนวน/ฉบับหนึ่งเดียว (สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2460) ซึ่งเป็นธรรมชาติของรัฐชาติสมัยใหม่ที่ต้องการขับเน้นแสดงออกถึงความเป็นพวกเดียวกัน เพราะฉะนั้น ความแตกต่างจึงไม่ใช่เป้าหมายหรือสิ่งที่อุดมคติแบบรัฐชาติสมัยใหม่ต้องการให้เกิดขึ้น (ธงชัย วินิจจะกูล, 2560) และความเป็นชาติที่เกิดขึ้นนี้สัมพันธ์กับงานของสายชล สัตยานุรักษ์ที่เสนอไว้ว่าความหมายและการปรับเปลี่ยนความหมายของ “ชาติไทย” “ความเป็นไทย” ได้มีส่วนต่อวิธีคิดที่จรรโลงโครงสร้างสังคมและความสัมพันธ์เชิงอำนาจของรัฐและมีผลต่อปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของผู้คนในสังคมในแต่ละช่วงเวลาอย่างมีนัยยะสำคัญ (สายชล สัตยานุรักษ์, 2550)

นอกจากนี้ บริบทของเทคโนโลยีธุรกิจการพิมพ์ยังมีส่วนต่อการปรากฏขึ้นของประวัติชีวิต ผลงานและบทบาทของปราชญ์/ปัญญาชนท้องถิ่นในพื้นที่สาธารณะผ่านสิ่งที่เรียกว่า “หนังสือแจกงานศพ” หรือ “หนังสืออนุสรณ์ผู้วายชนม์” จึงไม่ใช่เรื่องธรรมดา เพราะนั่นหมายถึงการเสริมสร้างฐานะและบารมีวิธีการหนึ่ง ดังที่เครก เจ. เรม์โนลด์สแสดงให้เห็นในกรณีของ กรณีของ ก.ศ.ร. กุหลาบที่เขียนอัตชีวประวัติของตนเอง (เครก เจ. เรม์โนลด์ส, 2550) สำหรับในสังคมท้องถิ่นใต้ได้รับแนวความคิดแบบนี้ตั้งแต่ท้องถิ่นใต้ได้รับการศึกษาสมัยใหม่และเทคโนโลยีธุรกิจการพิมพ์ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการหล่อหลอมโลกทัศน์และสำนึกทางประวัติศาสตร์นับตั้งแต่ทศวรรษ 2460 เป็นต้นมา เห็นได้จากชีวิต ผลงานและบทบาทของปราชญ์/ปัญญาชนท้องถิ่น กรณีของพระยาโสภณพัทลุงกุล (สว่าง ณ พัทลุง, 2476) กรณีพระครูวิจารณ์ศีลคุณ (ชู) (พระติสสสโร (ทับ), 2467) กรณีพระครูเหมเจติยานุรักษ์ (ห้องกิ้ม วุฑฺฒิกโร) (พระครูสมห์ดำ, 2479) รวมถึงปราชญ์/ปัญญาชนท้องถิ่นอื่น ๆ เช่น อำมาตย์เอกพระยาเพชราภิบาลนฤเบศรฯ (พ่วง ณ สงขลา) พระรัตนธัชมุนี (ท่านเจ้าคุณม่วง) พระครูกาญจนาทรวิทิต (จู่เคียด โสปาโก) รองอำมาตย์ตรี ขุนวิโรจน์รัตนากร (วิโรจน์ วิโรจน์ศิริ) พระยาศรีธรรมราช (ทองคำ กาญจนโชติ) คุณหญิงศรีธรรมราช (พร้อม กาจญโชติ) ร้อยตรีถัด รัตนพันธ์ เป็นต้น

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ได้ชี้ให้เห็นว่าความเปลี่ยนแปลงของอารมณ์ความรู้สึกเกิดจากประสบการณ์การดำรงชีวิตส่งผลทำให้อารมณ์ความรู้สึกนึกคิดแบบใหม่ที่แตกต่างไปจากชุดอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดหลักที่มีอำนาจนำเหนือสังคมอยู่ และความรู้สึกและการแสดงออกซึ่งอารมณ์ความรู้สึกนั้นถูกกำกับด้วยบริบทเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมและการเมืองในแต่ละยุคสมัย หรืออีกนัยหนึ่งคือ ความรู้สึกและการแสดงอารมณ์ความรู้สึกมีมิติทางสังคม มีมิติเวลาและมีมิติประวัติศาสตร์ (อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, 2556) ด้วยเหตุนี้ จึงกล่าวได้ว่า การก่อรูปของอารมณ์ความรู้สึกและปฐมบทของความเป็นคนใต้ล้วนสัมพันธ์กับบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของทศวรรษ 2460 - 2500 ได้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด เป็นต้นว่า ความเปลี่ยนแปลงในระบบการผลิตทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะการขยายตัวของการผลิตแบบทุนนิยมที่เป็นผลมาจากการปรับปรุงโครงสร้างด้านระบบคมนาคมขนส่ง ความเปลี่ยนแปลงในมิติทางสังคมและวัฒนธรรมอันเป็นผลมาจากการปรับเปลี่ยนแปลงประเทศให้ทันสมัยอย่างตะวันตก รวมถึงความเปลี่ยนแปลงในระบบการเมืองการปกครองจากรัฐแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์และราชาชาตินิยมจนเคลื่อนเปลี่ยนเป็นรัฐชาตินิยมทหาร

เมื่อพิจารณาข้อมูลจากประวัติ ผลงาน และบทบาทของปราชญ์/ปัญญาชน โดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ ครู ข้าราชการชนชั้นใหม่ และนักประพันธ์ท้องถิ่น พบว่าได้สร้างสรรค์ผลงานทั้งในแง่ของตำรา ความรู้ เรื่องราว เนื้อหาเกี่ยวกับประวัติพื้นที่ ตำนาน ข่าวสารเกี่ยวกับท้องถิ่น และที่สำคัญ คือการสร้างสรรค์ผลงานประเภทวรรณกรรมท้องถิ่นที่นำเสนอเนื้อหา เรื่องราวในท้องถิ่นและบทประพันธ์หรือวรรณกรรมท้องถิ่นให้ความสำคัญต่อสำเนียง/ภาษาถิ่นใต้ ดังกรณีของ “สุภาษิตลุงสอนหลาน” บทประพันธ์โดยพระครูวิจารณ์ศีลคุณ (ชู) การตีพิมพ์

เผยแพร่ยังคงรักษาสำเนียงภาษาดั้งเดิมไว้แม้จะเป็น “ภาษาพื้นเมือง” หรือ “บ้านนอก” ดังที่ว่า “...หนังสือนี้ท่านแต่งตามภาษาพื้นเมืองที่พูดกันในชนบทชั้นนอกของจังหวัดในปักษ์ใต้ ซึ่งห่างไกลจากความเจริญ จึงควรนับว่าเป็นภาษาบ้านนอกของบ้านนอกอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งอาจทำให้เด็กหนุ่มสมัยนี้ ผู้รับการศึกษาอย่างสมัยจนชินหู แม้เป็นชาวปักษ์ใต้ด้วยกัน ฟังไม่เข้าใจในบางคำก็ได้ ไม่ต้องพูดถึงชาวกรุงแท้ๆ ด้วยถ้อยคำในหนังสือนี้ใช้ภาษาที่พูดกันเป็นพื้น ไม่ใช่ภาษาหนังสือ แต่อย่าเข้าใจว่า ท่านผู้แต่งอ่อนภูมิถึงกับไม่รู้เท่าภาษา ความจริงท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญทางอักษรสมัย ได้สมาคมกับผู้รู้มามาก มีความรู้รอบตัว อาจแต่งบทประพันธ์หรือคำร้อยแก้วให้ถูกตามหลักภาษากลางได้ดี ๆ มีตัวอย่างเช่นเรื่องมหาเวสสันดรชาดกบางกัณฑ์ ซึ่งท่านแต่งใหม่และใช้กันอยู่แพร่หลายในหมู่ศิษยานุศิษย์ของท่านในถิ่นนั้น และคำกลอนอื่นๆ ก็มีหลายเรื่องซึ่งเคยพบและอ่าน...” (พระครูวิจารณ์ศีลคุณ (ชู), 2475)

ต่อประเด็นนี้ พิเชฐ แสงทองตั้งข้อสังเกตว่ายืนยันถึงความสามารถของกวีท้องถิ่นอย่างพระครูวิจารณ์ศีลคุณว่าสามารถใช้ภาษา-พิมพ์ที่สามารถสื่อสารกับคนชั้นสูง หรือคนที่มีความรู้ดีทางด้านภาษา (คงหมายถึงภาษาไทยมาตรฐานกรุงเทพฯ) ได้ดุจเดียวกัน แต่ท่านก็ยังใช้ภาษาพื้นเมืองที่อาจจะถูกมองว่าเป็น “ภาษาต่ำ” ดังที่เลือกใช้ในเล่มนี้ ดังนั้นการใช้ภาษา-พิมพ์สำเนียงพื้นบ้านของพระครูวิจารณ์ฯ จึงสื่อหมายถึงการมีความสามารถของกวีท้องถิ่นในการเลือกใช้ภาษา-พิมพ์ที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้อ่าน และเนื้อหาของเรื่อง การยืนยันเช่นนี้เกิดขึ้นซ้ำอีกครั้งในการเก็บรวบรวมและชำระวรรณกรรมเรื่องนี้ของพระมหาทับและคณะ โดยท่านทั้งสามไม่ได้ขัดเกลาถ้อยคำภาษาที่อาจจะถูกมองว่าต่ำและบ้านนอกในการจัดพิมพ์เมื่อ พ.ศ.2475 เลย และการจัดพิมพ์ครั้งนั้นก็ได้กลายเป็นแบบแผนที่ถูกยึดถือเอาไว้ในการพิมพ์วรรณกรรมเรื่องนี้จนถึงปัจจุบัน (พิเชฐ แสงทอง และคณะ, 2563)

การแสดงออกของอารมณ์ความรู้สึกที่เกิดขึ้นนี้สอดคล้องกับงานของสายชล สัตยานุรักษ์ที่อธิบายว่าความคิด ระบบคุณค่า และระบบอารมณ์ความรู้สึกของชนชั้นกลางไทยแปรเปลี่ยนสัมพันธ์ไปกับเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง (สายชล สัตยานุรักษ์, 2566) และการก่อรูปและปฐมบทของอารมณ์ความรู้สึกความเป็นคนใต้ในบริบทของความเป็นชาติและความเป็นไทยในทศวรรษ 2460 นับเป็นช่วงเวลาเดียวกับการก่อรูปของความคิด/วาทกรรมหนังสือดีในบริบทของการสร้างรัฐสมัยใหม่ที่ปรากฏให้ในบทความเรื่อง “ประวัติศาสตร์การเมืองของวาทกรรมหนังสือดี” (ธนาพล ลิ่มอภิชาต และวริศา กิตติคุณเสรี, 2551)

เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้การนำเสนอเนื้อหา เรื่องราวของท้องถิ่นที่เน้นให้ความสำคัญกับลักษณะเฉพาะกับความเป็นคนใต้ แต่การศึกษาท้องถิ่นของปราชญ์/ปัญญาชนท้องถิ่นที่เข้าไปสัมพันธ์กับรัฐราชการก็ยังคงยึดโยงกับความเป็นไทยและความเป็นชาติ ซึ่งยงยุทธ ชูแว่นได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับท้องถิ่นว่าแม้การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีความหลากหลายแต่ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกลับยังไม่มีพลังมากพอ ด้วยเหตุเพราะเป็นผลสืบเนื่องมาจากความรู้ที่รัฐผลิตได้กดทับท้องถิ่นมาอย่างยาวนานและสืบเนื่องถึงปัจจุบัน (ยงยุทธ ชูแว่น, 2551) จึงเป็นเหตุผลว่าทำไมประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไม่มีพลังมากพอต่อการคัดง้างหรือไม่สามารถท้าทายประวัติศาสตร์ชาติหรือประวัติศาสตร์กระแสหลักได้ และในทางตรงกันข้ามประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกลับส่งเสริมความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางสังคมและของชาติ (ธงชัย วินิจจะกูล, 2563)

เพราะฉะนั้น เมื่อหันกลับมาพิจารณาในแง่ของการศึกษาประวัติศาสตร์อารมณ์ความรู้สึกในสังคมท้องถิ่นใต้หรือการก่อรูปและปฐมบทของอารมณ์ความรู้สึกท้องถิ่นนิยมในบริบทของการสร้างความเป็นชาติและความเป็นไทย ทศวรรษ 2460 - 2500 นั้นพบว่าปราชญ์/ปัญญาชนท้องถิ่นไม่ได้มองว่าสำนึกที่มีต่อท้องถิ่น (Local Identity) ขัดแย้งกับความเป็นชาติ (National Identity) อย่างไม่สัมพันธ์ระหว่างกัน หากแต่สำนึกท้องถิ่นถูกปรับเปลี่ยนให้อยู่ภายในโครงสร้างของรัฐชาติและภายในบริบทของความเป็นชาติและความเป็นไทย ดังกล่าวนี้ ปราชญ์/ปัญญาชนท้องถิ่นได้สอดแทรกเรื่องราวเกี่ยวกับสังคม ชุมชนท้องถิ่นและเรื่องราวในชีวิตประจำวันเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างของรัฐชาติ ดังที่ปรากฏจากการสร้างสรรค์ผลงาน เช่น พระพุทธบาทจำลองวัดคูหาสวรรค์ (พ.ป. โกไศยกานนท์, 2476) ประวัติพระพุทธไสยาศน์วัดแหลมจาก (ขุนมนตรีบริรักษ์ (พ. ศิริธร), 2481) รวมถึง

วรรณกรรมและหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ประพันธ์ด้วยการผสมประสานกับศิลปะการละเล่นท้องถิ่นที่เรียกว่า “หนังสือกลอนเพลงบอก” (ชาวนครศรีธรรมราช (นามแฝง), 2481)

ด้วยเหตุนี้ จึงกล่าวได้ว่าการก่อรูปและปฐมบทความเป็นคนใต้ในบริบทความเป็นชาติและความเป็นไทยทศวรรษ 2460 - 2500 มีส่วนต่อการสร้างอารมณ์ความรู้สึกและสถาปนาตัวแบบความเป็นคนใต้จนกลายเป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่สัมพันธ์ความเป็นไทยอย่างแนบแน่นอย่างที่ปรากฏในผลงานของศาสตราจารย์ สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ในทศวรรษ 2500 ดังที่งานของศิริอร เพชรภิรมย์เรื่องพลวัตวิธีวิทยาวัฒนธรรมศึกษาภาคใต้ผ่านงานเขียนของศาสตราจารย์สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ อธิบายให้เห็นถึงเหตุผลของความคิดที่อยู่เบื้องหลังจุดเริ่มต้นของการศึกษาที่เริ่มขึ้นเมื่อเกิดผลงานเรื่อง “ของดีปักษ์ใต้” เมื่อ พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา ว่าวิธีวิทยาที่ใช้เป็นลักษณะของการศึกษารวบรวมและเรียบเรียงความรู้จากเอกสาร ตำรา จากผู้รู้และรายงาน ตลอดจนการประมวลข้อมูลจากการลงพื้นที่สนาม (ศิริอร เพชรภิรมย์, 2563) และนับจากนั้นศาสตราจารย์สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ได้นำวิธีวิทยาของทฤษฎีการวิจัยทางสังคมศาสตร์ พร้อมๆ กับการสร้างเครือข่ายนักวิชาการเพื่อสานต่อเจตจำนง “อัตลักษณ์ท้องถิ่น” จนกลายเป็นแก่นแกนสำคัญในแวดวงวิชาการของภาคใต้ปัจจุบัน ดังที่นิธิได้กล่าวไว้ว่า “...ท่านอาจารย์สุธิวงศ์ได้สร้างและช่วยบันดาลให้เกิดการสร้างงานศึกษาท้องถิ่น โดยเฉพาะท้องถิ่นภาคใต้อย่างกว้างขวางและเป็นระบบกว่าที่ผ่านมาแล้ว...” (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2540)

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการก่อรูปและปฐมบทของความเป็นคนใต้โดยปราชญ์/ปัญญาชนท้องถิ่นทศวรรษ 2460 - 2500 มีส่วนอย่างสำคัญต่ออารมณ์ความรู้สึกและตัวแบบสถาปนาความเป็นคนใต้ที่ปรากฏในสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ และ(หรือ) สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้โดยศาสตราจารย์สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ในเวลาต่อมา การก่อรูปและปฐมบทของความเป็นคนใต้ดังกล่าวได้กลายเป็นแก่นแกนของ “ความเป็นคนใต้” ในปัจจุบัน นับว่ามีส่วนต่อการทำความเข้าใจการเกิดขึ้นของอารมณ์ความรู้สึกแบบใหม่อย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะกับศาสตราจารย์สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลผู้มีบทบาทสำคัญในการสถาปนาอารมณ์ความรู้สึกและตัวแบบความเป็น (คน) ใต้ รวมถึงการผลิตนักวิชาการ/นักวิจัยท้องถิ่นทั้งในระดับบัณฑิตศึกษา และ นักวิจัย/นักวิชาการในภาคใต้ที่ทำงานในมหาวิทยาลัย วิทยาลัยครู โรงเรียน และหน่วยงานต่างๆ ในภาคใต้ กลายเป็นเครือข่ายที่ไม่เพียงแค่มีบทบาทสำคัญในการผลิตและเผยแพร่ความรู้ด้านวัฒนธรรมภาคใต้ออกไปทั่วทั้งภาคเท่านั้น แต่ยังวางรากฐานให้กับการก่อตัวของอัตลักษณ์ของคนใต้ เพราะฉะนั้น เมื่อพิจารณาถึงการก่อรูปและปฐมบทความเป็นคนใต้ในบริบทของความเป็นชาติและความเป็นไทยที่กล่าวมานี้ ประเด็นสำคัญ ก็คือการก่อรูปและปฐมบทของความเป็นคนใต้หรือถ้าจะกล่าวให้ถึงที่สุดได้ว่าจุดกำเนิดของอารมณ์ความรู้สึกของความเป็นภูมิภาคนิยม/ท้องถิ่นนิยมที่เกิดขึ้นนี้ไม่ได้แยกขาดจากสำนึกความเป็นชาติและความเป็นไทย แต่ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของสำนึกร่วมความเป็นชาติและความเป็นไทย ด้วยเหตุนี้ จึงน่าสนใจว่า หากมีการศึกษาเปรียบเทียบการก่อรูปและปฐมบทของความเป็นภูมิภาคนิยม/ท้องถิ่นนิยมทั้งภาคเหนือ อีสาน กลาง และภาคใต้ รวมถึงจังหวัดชายแดนภาคใต้ จะนำไปสู่ความเข้าใจต่อกระบวนการ “สร้าง” สำนึกความเป็นชาติและความเป็นไทยหรือท้องถิ่นนิยมในอีกมิติหนึ่งได้ อีกทั้งอาจเป็นกุญแจสำคัญต่อการไขประเด็นความขัดแย้งของสังคมไทยกำลังเผชิญและดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบันได้อย่างตรงประเด็นด้วยในเวลาเดียวกัน

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยฉบับนี้ปรับปรุงและเป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “จาก ‘ของดีปักษ์ใต้’ ถึง ‘สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้’: การสถาปนาอารมณ์ความรู้สึกและตัวแบบ ‘ความเป็นคนใต้’ โดยศาสตราจารย์สุธิวงศ์

พงศ์ไพบูลย์” ทั้งนี้ ผู้เขียนขอขอบคุณทุนอุดหนุนการวิจัยและนวัตกรรม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ประจำปีงบประมาณ 2566

เอกสารอ้างอิง

ขุนมนตรีบริรักษ์ (พ. ศิริธร). (2481). ประวัติพระพุทธไสยาศน์วัดแหลมจาก.สงขลา. สงขลา: โรงพิมพ์พานิช.

เครก เจ. เรม์โนลด์ส. (2550). เจ้าสัว ขุนสึก ศักดินา ปัญญาชน และคนสามัญ. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ชาวนครศรีธรรมราช (นามแฝง). (2481). หนังสือกลอนเพลงบอก. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระจันทร์.

ธงชัย วินิจจะกูล. (2560). คนไทย/คนอื่น: ว่าด้วยความเป็นอื่นของความเป็นไทย. นนทบุรี: ฟ้าเดียวกัน.

_____. (2563). ออกนอกขนบประวัติศาสตร์ไทย. นนทบุรี: ฟ้าเดียวกัน.

ธนาพล ลิ่มอภิชาต และวริศา กิตติคุณเสรี. (2551). ประวัติศาสตร์การเมืองของวาทกรรมหนังสือดี. วารสารอ่าน, 1(3), 38-60.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2540). ท่านอาจารย์สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ในไทยคดีศึกษาและอัตลักษณ์ไทย ใน พรศักดิ์ พรหมแก้ว (บรรณาธิการ), ทีทรรศน์วัฒนธรรม (หน้า 1-11). สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา.

เบเนดิกท์ แอนเดอร์สัน. (2560). ชุมชนจินตกรรม: บทสะท้อนว่าด้วยกำเนิดและการแพร่ขยายของชาตินิยม. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

พ.ป. โกไศยกานนท์. (2476). ประเทศ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ พิมพ์แจกในงานศพท่านอุปัชฌาย์ (แดง) วัดห้วยลึก. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระจันทร์.

พระครูวิจารณ์ศีลคุณ (ชู). (2475). ภาษิตลุงสอนหลาน. (พิมพ์ครั้งที่ 2). สงขลา: โรงพิมพ์สมบูรณ์-โอสถ.

พระครูสมห์ดำ. (2479). ประวัติพระครูเหมเจติยานุรักษ์ (ห้องกิ้ม วุฑฺฒิกโร) พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพพระครูเหมเจติยานุรักษ์ วัดท่ามอญ. นครศรีธรรมราช: โรงพิมพ์มิตรบำรุง.

พระติสสสโร (ทับ). (2467). ประวัติพระครูวิจารณ์ศีลคุณ (ชู) พิมพ์แจกในงานฌาปนกิจศพพระครูวิจารณ์ศีลคุณ (ชู). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ห้างสมุด.

พิเชฐ แสงทอง และคณะ. (2563). วรรณกรรมและเรื่องเล่าประจำถิ่นกับการฟื้นพลังทางสังคมในชุมชนบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา. ใน รายงานการวิจัย. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.

ภาคิน นิมมานนรวงศ์. (2557). ปริทัศน์ประวัติศาสตร์อารมณ์. วารสารประวัติศาสตร์ ธรรมศาสตร์, 1(1), 107-154.

มานะ ขุนวีช่วย. (2546). ชุมโจรแห่งลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา พ.ศ. 2437-2465. ใน วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัญฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ยงยุทธ ชูแว่น. (2551). ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

วุฒิชัย มูลศิลป์ และสมโชติ อ๋องสกุล. (2524). มณฑลเทศาภิบาล: วิเคราะห์เปรียบเทียบ. กรุงเทพมหานคร: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.

ศิริอร เพชรภิรมย์. (2563). พลวัตวิธีวิทยาวัฒนธรรมศึกษาภาคใต้ผ่านงานเขียนของศาสตราจารย์สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา. มหาวิทยาลัยทักษิณ.

สงบ ส่งเมือง. (2525). ท้องถิ่นนิยมกับปัญหาการรวมชาติสมัยรัชกาลที่ 5 และผลกระทบที่มีต่อปัญหาการเมืองการปกครองปัจจุบัน: กรณีศึกษาเฉพาะกรณีภาคใต้. ใน รายงานการวิจัย. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2460). ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชแต่งเป็นกลอนสวด. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร.

สว่าง ณ พัทลุง. (2476). ประวัติและธรรมปฏิบัติของพระยาโสภณพัทลุงกุล (สว่าง ณ พัทลุง). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยเขษม.

สายชล สัตยานุรักษ์. (2550). ประวัติศาสตร์วิธีคิดเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมไทยของปัญญาชน พ.ศ. 2435-2535. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

_____. (2566). อารมณ์ความรู้สึกชนชั้นกลางไทยในคืนวันที่ผันแปร. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2556). ความรู้สึกกับประวัติศาสตร์: ประวัติศาสตร์ความรู้สึก ใน ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (บรรณาธิการ), ด้วยรัก เล่ม 1: ปรัชญาและสาระของประวัติศาสตร์และสังคมศาสตร์ (หน้า 129-173). กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์.

บทความวิจัย

การจัดการการสื่อสารเพื่อเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพ*

COMMUNICATION MANAGEMENT FOR NURSE EMPOWERMENT

อุไรวรรณ วุฒิเกตุ
Uraiwan Wuttikat
คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จันทบุรี ประเทศไทย
Faculty of Communication Arts, Rambhai Barni Rajabhat University, Chanthaburi, Thailand
Corresponding author Email: uraiwanwuttikat@gmail.com
Tel: 063-923-6551

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการจัดการการสื่อสารเพื่อเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพกลุ่มงานการพยาบาลผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลพระปกเกล้า 2) ศึกษาความต้องการและความคาดหวัง และ 3) เสนอแนวทางการจัดการการสื่อสาร ผู้ให้ข้อมูลหลักคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง คือ พยาบาลวิชาชีพจำนวน 22 คน (ระดับบริหาร 6 คน ระดับปฏิบัติการ 16 คน) เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต และศึกษาเอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงประเด็นตามแนวคิดของ Braun และ Clarke และตรวจสอบความน่าเชื่อถือแบบสามเส้า ผลการวิจัยพบว่า ปัจจุบันใช้ “ระบบการสื่อสารแบบผสมผสาน” (Hybrid Communication System) ผ่านหลายช่องทางร่วมกัน เช่น การสื่อสารแบบเผชิญหน้า โทรศัพท์ LINE และการประชุม แต่ยังพบปัญหาความไม่ชัดเจน ขาดระบบข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) มีความคลาดเคลื่อน และมักเป็นการสื่อสารทางเดียว พยาบาลวิชาชีพจึงมีความต้องการ ระบบการสื่อสารแบบสองทาง มีการตอบกลับที่ชัดเจน เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น ภายใต้บรรยากาศที่มี ความปลอดภัยทางจิตใจ (Psychological Safety) และต้องการผู้นำที่สนับสนุนการมีส่วนร่วม แนวทางการจัดการการสื่อสารเพื่อเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพ ประกอบด้วย 6 ประการ ได้แก่ 1) จัดระบบสื่อสารสองทางและ feedback ที่ตรวจสอบได้ 2) กำหนดมาตรฐานและรูปแบบข้อมูลให้ชัดเจน 3) เลือกช่องทางให้เหมาะสมกับความสำคัญและความเร่งด่วน 4) เน้นการสื่อสารแบบเผชิญหน้าในประเด็นสำคัญ 5) สร้างความปลอดภัยทางจิตใจในการแสดงความคิดเห็น และ 6) พัฒนาหัวหน้างานให้เป็นผู้นำการสื่อสารเชิงสนับสนุน สรุปได้ว่า การจัดการการสื่อสารไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือถ่ายทอดข้อมูล แต่เป็น กลไกเชิงยุทธศาสตร์ในการเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพ ช่วยเพิ่มความผูกพัน ลดความคลาดเคลื่อนในการปฏิบัติงาน และยกระดับความปลอดภัยของผู้ป่วยได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การจัดการการสื่อสาร, การเสริมพลัง, การสื่อสารเพื่อเสริมพลัง, พยาบาลวิชาชีพ

Abstract

This qualitative research aimed to 1) study communication management to empower professional nurses in the outpatient nursing department of Praphokklao Hospital, 2) study their needs and expectations, and 3) propose communication management guidelines. The key informants were selected using purposive sampling, consisting of 22 professional nurses (6 at the administrative level and 16 at the operational level). Data were collected through in-depth

* Received 28 April 2026; Revised 13 May 2026; Accepted 21 May 2026

interviews, observation, and document analysis. Data were analyzed using thematic analysis based on Braun and Clarke's concepts and triangulated for reliability. The results showed that a “hybrid communication system” is currently used through multiple channels such as face-to-face communication, telephone, LINE, and meetings. However, problems such as lack of clarity, insufficient feedback, inaccuracies, and one-way communication are observed. Professional nurses therefore desire a two-way communication system with clear feedback, opportunities to express opinions within a psychologically safe environment, and leadership that encourages participation. The guidelines for managing communication to empower professional nurses consist of six aspects: 1) establishing a two-way communication system and verifiable feedback; 2) defining clear standards and formats for information; 3) selecting appropriate channels based on importance and urgency; 4) emphasizing face-to-face communication on key issues; 5) creating a sense of psychological safety in expressing opinions; and 6) developing supervisors to be leaders in supportive communication. In summary, communication management is not merely a tool for transmitting information, but a strategic mechanism for empowering professional nurses, helping to increase engagement, reduce errors in work performance, and sustainably enhance patient safety.

Keywords: Communication Management, Empowerment, Empowering Communication, Professional Nurses

บทนำ

ระบบบริการสุขภาพในศตวรรษที่ 21 กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างอย่างรวดเร็วและซับซ้อน ทั้งจากการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ การเพิ่มขึ้นของโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (Non-Communicable Diseases: NCDs) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทางการแพทย์ ตลอดจนความคาดหวังของประชาชนต่อคุณภาพและความปลอดภัยของบริการสุขภาพที่สูงขึ้น ส่งผลให้องค์กรสุขภาพจำเป็นต้องพัฒนาระบบบริการที่มีคุณภาพ ปลอดภัย มีประสิทธิภาพ และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้รับบริการได้อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะหน่วยบริการผู้ป่วยนอก (Outpatient Department: OPD) ซึ่งถือเป็น “ด่านหน้า” ของระบบบริการสุขภาพที่ต้องรองรับผู้รับบริการจำนวนมากภายใต้ข้อจำกัดด้านเวลา อัตรากำลัง และทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ทำให้พยาบาลวิชาชีพต้องปฏิบัติงานภายใต้สถานการณ์ที่มีความเร่งด่วน ซับซ้อน และมีความเสี่ยงทางคลินิกสูง องค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2025) รายงานว่า “ระบบสุขภาพทั่วโลกยังคงเผชิญกับปัญหาการขาดแคลนพยาบาล ภาระงานที่สูง และความท้าทายในการคงอยู่ของบุคลากรทางการพยาบาล ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพบริการ ความปลอดภัยของผู้ป่วย และความยั่งยืนของระบบสุขภาพในระยะยาว” สอดคล้องกับบริบทของประเทศไทยที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ ส่งผลให้ความต้องการใช้บริการสุขภาพเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ขณะที่พยาบาลวิชาชีพในโรงพยาบาลของรัฐจำนวนมากต้องทำงานเกินเวลามาตรฐาน และเผชิญภาวะหมดไฟในการทำงาน (Burnout Syndrome) เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของบุคลากร ประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน และคุณภาพการดูแลผู้ป่วย (สภาการพยาบาล, 2565) ทั้งนี้ สภาการพยาบาลยังได้กำหนดแผนกลยุทธ์การพยาบาลและการผดุงครรภ์ พ.ศ. 2565 - 2569 ที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพพยาบาลวิชาชีพ การเสริมสร้างภาวะผู้นำทางการพยาบาล และการพัฒนาระบบบริหารจัดการที่สนับสนุนคุณภาพบริการและความปลอดภัยของผู้ป่วย เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของระบบสุขภาพในอนาคต (สภาการพยาบาล, 2565) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Rutledge, D. N. et al. ที่ได้ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมในการทำงาน การสื่อสารภายในองค์กร ภาวะหมดไฟในการทำงาน และความตั้งใจลาออกของพยาบาล โดยพบว่า ภาวะหมดไฟ

และความตั้งใจลาออกของพยาบาลไม่ได้เกิดจากภาระงานเพียงอย่างเดียว แต่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับสภาพแวดล้อมการทำงาน การสนับสนุนจากองค์กร และคุณภาพการสื่อสารภายในทีม โดยเฉพาะในหน่วยงานที่มีความเร่งด่วนสูงและต้องอาศัยการประสานงานอย่างต่อเนื่อง (Rutledge, D. N. et al., 2024) สะท้อนให้เห็นว่าการสื่อสารในองค์กรพยาบาลมิใช่เพียงกระบวนการถ่ายทอดข้อมูล แต่เป็นกลไกสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงาน ความผูกพันต่อองค์กร คุณภาพการดูแลผู้ป่วย และความมั่นคงของระบบบริการสุขภาพโดยตรง

เมื่อพิจารณาในบริบทของกลุ่มงานการพยาบาลผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลพระปกเกล้าซึ่งเป็นโรงพยาบาลศูนย์ระดับตติยภูมิและศูนย์รับส่งต่อสำคัญของเขตสุขภาพที่ 6 พยาบาลวิชาชีพต้องปฏิบัติงานภายใต้สถานการณ์ที่มีความเร่งด่วนและซับซ้อน ต้องอาศัยการประเมินอาการ การเฝ้าระวังความเสี่ยง การตัดสินใจทางคลินิก และการประสานงานกับทีมสหสาขาวิชาชีพอย่างรวดเร็วและแม่นยำ โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่มีผู้รับบริการจำนวนมาก สถานการณ์ดังกล่าวทำให้การสื่อสารกลายเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารจัดการทีมพยาบาล คุณภาพบริการ และความปลอดภัยของผู้ป่วย โรงพยาบาลพระปกเกล้ามีสถานะเป็นโรงพยาบาลศูนย์ระดับตติยภูมิ ขนาด 855 เตียง และเป็นศูนย์รับส่งต่อสำคัญของภาคตะวันออก โดยมีการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่องจนได้รับการรับรองมาตรฐาน HA ขั้น 3 และรางวัล Nursing Quality Assessment Class (NQA Class) ในปี พ.ศ. 2567 ภายใต้วิสัยทัศน์ “โรงพยาบาลทันสมัย ศูนย์กลางทางการแพทย์ระดับเชี่ยวชาญของภูมิภาคตะวันออก ผู้รับบริการเชื่อมั่นวางใจ ผู้ให้บริการมีความสุข” ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาคุณภาพบริการจำเป็นต้องดำเนินควบคู่กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตบุคลากรและการสนับสนุนระบบการทำงานภายในองค์กร ในระดับหน่วยบริการกลุ่มงานการพยาบาลผู้ป่วยนอกถือเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญของโรงพยาบาล เนื่องจากเป็นจุดแรกที่ผู้รับบริการเข้าสู่ระบบบริการสุขภาพ ทำหน้าที่คัดกรอง ประเมินอาการ ให้การพยาบาล ประสานงาน และส่งต่อผู้ป่วยเข้าสู่ระบบบริการในแผนกต่าง ๆ จากรายงานสถิติผู้รับบริการโรงพยาบาลพระปกเกล้า ปี พ.ศ. 2568 พบว่ามีผู้รับบริการผู้ป่วยนอกเฉลี่ยมากกว่า 3,000 รายต่อวัน ขณะที่กลุ่มงานการพยาบาลผู้ป่วยนอกมีพยาบาลวิชาชีพปฏิบัติงานประมาณ 56 คน สัดส่วนระหว่างจำนวนผู้รับบริการกับจำนวนพยาบาลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความไม่สมดุลระหว่างภาระงานและอัตรากำลังอย่างชัดเจน พยาบาลแต่ละคนจึงต้องรับผิดชอบทั้งการคัดกรอง ประเมินอาการ ให้การพยาบาล ประสานงาน ส่งต่อข้อมูล และบริหารจัดการปัญหาเฉพาะหน้าในเวลาเดียวกัน ภายใต้ข้อจำกัดด้านเวลาและความเร่งด่วนของสถานการณ์ ลักษณะเฉพาะของการทำงาน ในหน่วยบริการผู้ป่วยนอก (OPD) คือการต้องดูแลผู้ป่วยจำนวนมากภายในระยะเวลาจำกัด ขณะเดียวกันยังต้องเผชิญกับความหลากหลายของระดับความรุนแรงของอาการ ตั้งแต่ผู้ป่วยทั่วไป ผู้ป่วยโรคเรื้อรัง ผู้ป่วยที่มีภาวะแทรกซ้อน ไปจนถึงผู้ป่วยที่มีอาการวิกฤตฉุกเฉิน ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการประเมินและคัดแยกอย่างรวดเร็วและแม่นยำ โดยเฉพาะในระบบคัดกรองด่านหน้า (Morning Scan) ช่วงเวลา 07.00 - 08.00 น. ซึ่งพยาบาลต้องประเมินสัญญาณชีพ เฝ้าระวังอาการเปลี่ยนแปลง และใช้ระบบคะแนนสัญญาณเตือน (SOS Score) เพื่อคัดแยกผู้ป่วยวิกฤตให้ได้รับการรักษาอย่างทันท่วงที การทำงานภายใต้ภาวะเร่งด่วนเช่นนี้จำเป็นต้องอาศัยทักษะการคิดวิเคราะห์ การตัดสินใจทางคลินิก และการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพอย่างสูง ภายใต้บริบทดังกล่าว ลักษณะการสื่อสารในหน่วยบริการผู้ป่วยนอก (OPD) จึงมักมีความสั้น กระชับ และเร่งด่วน เพื่อให้ทันต่อสถานการณ์หน้างาน อย่างไรก็ตามสอดคล้องกับข้อมูลของ The Joint Commission ที่รายงานว่า ความล้มเหลวในการสื่อสารเป็นหนึ่งในสาเหตุรากฐานสำคัญของเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์ทางคลินิก (The Joint Commission., 2021) โดยเฉพาะความผิดพลาดจากการส่งต่อข้อมูลและการตีความที่ไม่ตรงกันระหว่างทีมสุขภาพ ซึ่งอาจส่งผลกระทบโดยตรงต่อคุณภาพการดูแลและความปลอดภัยของผู้ป่วย สอดคล้องกับสถาบันรับรองคุณภาพสถานพยาบาล (องค์การมหาชน) ที่กำหนดให้ “Effective Communication” เป็นหนึ่งในเป้าหมายสำคัญด้านความปลอดภัยของผู้ป่วยสถาบันรับรอง (สถาบันรับรองคุณภาพสถานพยาบาล (องค์การมหาชน), 2566) เนื่องจากการสื่อสารที่ไม่มีประสิทธิภาพอาจนำไปสู่ความล่าช้าในการรักษา ความคลาดเคลื่อนในการปฏิบัติงาน และเพิ่มความเสี่ยงต่อผู้ป่วยโดยตรง ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับสุพัตรา

ศรีวณิชชากร ที่ได้ศึกษาเรื่องการสื่อสารเพื่อความปลอดภัยของผู้ป่วย อธิบายว่าหน่วยบริการที่มีความเร่งด่วนสูงและมีการส่งต่อข้อมูลหลายระดับ เช่น หน่วยบริการผู้ป่วยนอกจำเป็นต้องอาศัยการสื่อสารที่ชัดเจนและแม่นยำ เนื่องจากความคลาดเคลื่อนในการสื่อสารอาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพการดูแลและความปลอดภัยของผู้ป่วยโดยตรง (สุพัตรา ศรีวณิชชากร, 2562)

นอกจากนี้ องค์กรพยาบาลในปัจจุบันยังประกอบด้วยบุคลากรหลายช่วงวัย (Multi-generation Workforce) ซึ่งมีค่านิยม ประสบการณ์ และรูปแบบการสื่อสารแตกต่างกัน พยาบาลรุ่นใหม่มักต้องการการสื่อสารที่เปิดกว้าง รวดเร็ว และเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ขณะที่พยาบาลรุ่นอาวุโสมักคุ้นเคยกับการสื่อสารตามลำดับชั้นและการสื่อสารแบบเผชิญหน้า ความแตกต่างดังกล่าวอาจนำไปสู่ช่องว่างในการทำงาน ความไม่เข้าใจ และความตึงเครียดในการประสานงาน หากองค์กรไม่มีระบบการจัดการการสื่อสารที่เหมาะสมรองรับ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Sanches, D. et al. ที่ได้ศึกษาเรื่องความหลากหลายระหว่างช่วงวัยของบุคลากรทางการพยาบาลในสภาพแวดล้อมการปฏิบัติงาน โดยพบว่า ความแตกต่างด้านค่านิยม รูปแบบการสื่อสาร และมุมมองในการทำงานของพยาบาลแต่ละช่วงวัย ส่งผลต่อการทำงานร่วมกัน การสื่อสารภายในทีม และบรรยากาศในการทำงาน (Sanches, D. et al., 2024) เมื่อพยาบาลต้องปฏิบัติงานภายใต้ภาระงานสูง การสื่อสารที่เร่งรีบ และข้อจำกัดด้านอัตรากำลังอย่างต่อเนื่อง อาจนำไปสู่ความเหนื่อยล้าทางอารมณ์ (Emotional Exhaustion) ความรู้สึกหมดพลังในการทำงาน และภาวะหมดไฟในการทำงาน ซึ่งไม่เพียงส่งผลกระทบต่อสุขภาวะของบุคลากร แต่ยังสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการทำงาน ความผูกพันต่อองค์กร และคุณภาพการดูแลผู้ป่วยในระยะยาว โดยเฉพาะในหน่วยงานที่ต้องอาศัยการสื่อสารตลอดเวลาอย่างหน่วยบริการผู้ป่วยนอก (OPD) ด้วยเหตุนี้การจัดการการสื่อสารในบริบทของหน่วยบริการผู้ป่วยนอก (OPD) จึงไม่ควรถูกมองเป็นเพียงเครื่องมือในการส่งต่อข้อมูลเท่านั้น แต่ควรถูกยกระดับให้เป็นกลไกเชิงยุทธศาสตร์ในการสร้างความเข้าใจร่วม ความไว้วางใจ การเรียนรู้ร่วมกัน และการประสานความร่วมมือแบบสหสาขาวิชาชีพ หากองค์กรมีการสื่อสารแบบทางเดียว ขาดการอธิบายเหตุผล หรือมีวัฒนธรรมการตำหนิ บุคลากรอาจเลือกที่จะเงียบมากกว่าสื่อสารส่งผลให้ปัญหาและความเสี่ยงที่ซ่อนอยู่ในระบบไม่ได้รับการเปิดเผย การสร้างบรรยากาศความปลอดภัยทางจิตใจ (Psychological Safety) ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้บุคลากรกล้าแสดงความคิดเห็น ตั้งคำถาม และรายงานปัญหาในการปฏิบัติงาน ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของทีมสุขภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ Edmondson, A. เกี่ยวกับความปลอดภัยทางจิตใจที่อธิบายว่า บุคลากรจะกล้าแสดงความคิดเห็น ตั้งคำถาม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และรายงานปัญหาในการทำงาน เมื่อรับรู้ว่าองค์กรมีบรรยากาศที่เปิดกว้างและไม่ก่อให้เกิดความกลัวต่อการถูกตำหนิหรือถูกมองในเชิงลบ (Edmondson, A., 2019) นอกจากนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ O'Donovan, R., & McAuliffe, E. ที่ที่ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งเสริมความปลอดภัยทางจิตใจในทีมสุขภาพ ซึ่งพบว่าความปลอดภัยทางจิตใจช่วยส่งเสริมการสื่อสาร การเรียนรู้ร่วมกัน การทำงานเป็นทีม และประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากรทางสุขภาพ (O'Donovan, R. & McAuliffe, E., 2020) นอกจากนี้ การจัดการการสื่อสารยังเชื่อมโยงโดยตรงกับการเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพ (Nurse Empowerment) ทั้งในมิติของโครงสร้างองค์กรและมิติทางจิตวิทยา โดยสอดคล้องกับแนวคิดการเสริมพลังเชิงโครงสร้าง ของ Kanter ซึ่งอธิบายว่า การเสริมพลังจะเกิดขึ้นเมื่อบุคลากรสามารถเข้าถึงข้อมูล การสนับสนุน ทรัพยากร และโอกาสในการพัฒนา (Kanter, R. M., 1993) ทั้งนี้องค์ประกอบดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงภายในองค์กร ขณะเดียวกันยังสอดคล้องกับแนวคิดการเสริมพลังเชิงจิตวิทยา (Psychological Empowerment) ของ Spreitzer ที่อธิบายว่า บุคลากรจะเกิดการเสริมพลังเมื่อรับรู้ว่างานของตนมีคุณค่า มีความสามารถในการตัดสินใจ และสามารถสร้างผลกระทบต่อองค์กรได้ (Spreitzer, G., 1995) เมื่อพยาบาลได้รับข้อมูลที่ชัดเจน ได้รับการสนับสนุน และมีพื้นที่ในการสื่อสารอย่างปลอดภัย ย่อมส่งผลให้เกิดความมั่นใจในการตัดสินใจทางคลินิก และเกิดความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง (Self-efficacy) สอดคล้องกับแนวคิดการรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self-efficacy Theory) ของ Bandura

ที่อธิบายว่า บุคคลที่รับรู้ว่าตนเองมีความสามารถ จะสามารถตัดสินใจ แก้ปัญหา และปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น (Bandura, A., 1977)

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า แม้จะมีการศึกษาเกี่ยวกับภาระงาน ภาวะหมดไฟ ความพึงพอใจในการทำงาน และความตั้งใจลาออกของพยาบาลอย่างแพร่หลาย แต่การศึกษาเชิงคุณภาพที่มุ่งอธิบาย “การจัดการการสื่อสารเพื่อเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพ” โดยเฉพาะในบริบทกลุ่มงานการพยาบาลผู้ป่วยนอกของโรงพยาบาลศูนย์ระดับตติยภูมิ ซึ่งมีทั้งภาระงานสูง ความเสี่ยงทางคลินิก ความเร่งด่วนของบริการ และความหลากหลายของบุคลากรหลายช่วงวัยยังมีอยู่อย่างจำกัด โดยเฉพาะการศึกษาที่สะท้อนประสบการณ์ ความต้องการ และความคาดหวังของพยาบาลจากบริบทการปฏิบัติงานจริง ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการจัดการการสื่อสารเพื่อเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพ กลุ่มงานการพยาบาลผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลพระปกเกล้า จังหวัดจันทบุรี เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และข้อเสนอเชิงแนวทางที่เหมาะสมกับบริบทองค์กรสุขภาพในปัจจุบันอันจะนำไปสู่การเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพ การพัฒนาคุณภาพบริการ และความปลอดภัยของผู้ป่วยอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการการสื่อสารเพื่อเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพ กลุ่มงานการพยาบาลผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลพระปกเกล้า
2. เพื่อศึกษาความต้องการและความคาดหวังของพยาบาลวิชาชีพ กลุ่มงานการพยาบาลผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลพระปกเกล้า
3. เพื่อเสนอแนวทางการจัดการการสื่อสารเพื่อเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพ กลุ่มงานการพยาบาลผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลพระปกเกล้า

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ร่วมกับการสังเกต และการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ในการวิจัยครั้งนี้เป็นพยาบาลวิชาชีพที่ปฏิบัติงานในกลุ่มงานการพยาบาลผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลพระปกเกล้า ประกอบด้วย พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร จำนวน 6 คน ได้แก่ หัวหน้ากลุ่มงาน ผู้ช่วยหัวหน้ากลุ่มงาน และหัวหน้าห้องตรวจแต่ละสาขาหรือหัวหน้าหน่วยบริการ และพยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ จำนวน 16 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 22 คน โดยการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง(Purposive Sampling) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่ครอบคลุมมุมมองทั้งระดับบริหารและระดับปฏิบัติการ

เกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ 1) เป็นพยาบาลวิชาชีพที่ปฏิบัติงานในกลุ่มงานการพยาบาลผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลพระปกเกล้า 2) มีประสบการณ์ในตำแหน่งปัจจุบันไม่น้อยกว่า 2 ปี 3) ไม่มีแผนการโยกย้ายหรือลาออกในระยะเวลาอันใกล้ 4) สามารถสื่อสารภาษาไทยได้อย่างชัดเจน และ 5) สมัครใจเข้าร่วมการวิจัย

เกณฑ์การคัดออก (Exclusion Criteria) ได้แก่ 1) ไม่ใช่พยาบาลวิชาชีพที่ปฏิบัติงานในกลุ่มงานการพยาบาลผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลพระปกเกล้า 2) มีระยะเวลาปฏิบัติงานในกลุ่มงานการพยาบาลผู้ป่วยนอกน้อยกว่า 2 ปี 3) อยู่ระหว่างการลาศึกษาต่อ ลาคลอด ลาป่วยระยะยาว หรือไม่ได้ปฏิบัติงานตามปกติในช่วงเวลาที่ดำเนินการเก็บข้อมูล 4) มีแผนการโยกย้าย ลาออก หรือเกษียณอายุราชการในช่วงระยะเวลาการดำเนินการวิจัย ซึ่งอาจส่งผลต่อความต่อเนื่องของการให้ข้อมูล 5) ไม่สมัครใจเข้าร่วมงานวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ใช้ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Guide) เป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยพัฒนาแบบสัมภาษณ์ขึ้นโดยอ้างอิงจากกรอบแนวคิดของงานวิจัยและวัตถุประสงค์ทั้ง

สามข้อ เพื่อให้สามารถสะท้อนประสบการณ์ มุมมอง และความต้องการของพยาบาลวิชาชีพได้อย่างรอบด้าน แบบสัมภาษณ์ที่พัฒนาขึ้นเป็น คำถามปลายเปิด (Open-ended Questions) ที่มีความยืดหยุ่น เปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถอธิบาย ขยายความ แสดงความคิดเห็น รวมถึงเล่าประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องได้อย่างอิสระ โดยไม่มีการจำกัดกรอบคำตอบ ขณะเดียวกัน ผู้วิจัยสามารถปรับลำดับ ซักถามในประเด็นลึก หรือเพิ่มเติมคำถามตามคำตอบที่ได้รับ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเฉพาะบริบทของกลุ่มงานการพยาบาลผู้ป่วยนอก

ตัวอย่างคำถามสัมภาษณ์ ตามวัตถุประสงค์ 3 ข้อ ได้แก่

1. กลุ่มงานการพยาบาลผู้ป่วยนอกมีระบบหรือช่องทางการสื่อสารภายในอย่างไรบ้าง

2. ปัญหาหรืออุปสรรคในการสื่อสารภายในกลุ่มงานมีอะไรบ้าง และมีวิธีจัดการอย่างไร

3. โดยภาพรวม ท่านคิดว่าการจัดการการสื่อสารภายในกลุ่มงานการพยาบาลผู้ป่วยนอก ควรได้รับการพัฒนาในด้านใดเพิ่มเติม เพื่อเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพในการปฏิบัติงาน

4. ในมุมมองของท่าน การสื่อสารที่เหมาะสมกับบริบทของกลุ่มงานผู้ป่วยนอกควรเป็นอย่างไร

5. โดยภาพรวม ท่านคาดหวังให้การจัดการการสื่อสารภายในกลุ่มงานการพยาบาลผู้ป่วยนอกได้รับการพัฒนาในด้านใด เพื่อให้ตอบสนองต่อความต้องการของพยาบาลวิชาชีพมากยิ่งขึ้น

6. จากประสบการณ์ของท่าน การสื่อสารรูปแบบใดช่วยเสริมพลังและแรงจูงใจในการทำงานของพยาบาลได้ดีที่สุด

7. ผู้บริหารหรือหัวหน้าทีมควรมีบทบาทอย่างไรในการสร้างวัฒนธรรมการสื่อสารที่ส่งเสริมพลังของพยาบาล

ข้อดีของการใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง ได้แก่ ช่วยให้ผู้วิจัยค้นหาข้อมูลเชิงลึกและมิติที่ซ่อนอยู่จากประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูล เปิดโอกาสในการติดตามสอบถามประเด็นสำคัญเพิ่มเติมเหมาะสำหรับผู้ให้ข้อมูลที่มีประสบการณ์ตรงกับหัวข้อวิจัย ส่งเสริมการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อมูลจากการซักถามในหลายมุมมองก่อนนำไปใช้จริง เครื่องมือนี้ได้รับการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ซึ่งได้พิจารณาความชัดเจนของคำถาม ความเหมาะสมของเนื้อหาและความเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์การวิจัย หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ให้เหมาะสมกับบริบทเฉพาะของกลุ่มงานการพยาบาลผู้ป่วยนอกก่อนนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีขั้นตอนการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้ 1) ผู้วิจัยประสานงานกับหัวหน้ากลุ่มงานการพยาบาลผู้ป่วยนอกและผู้บริหารที่เกี่ยวข้อง เพื่อขออนุญาตเข้าศึกษาข้อมูลภายในหน่วยงาน พร้อมทั้งชี้แจงวัตถุประสงค์ แนวทางการดำเนินงาน และขั้นตอนการเก็บข้อมูลของการวิจัยอย่างเป็นทางการ 2) จัดส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์จากคณะนิเทศศาสตร์ ถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พร้อมแนบเอกสารแนะนำการวิจัย เอกสารชี้แจงสำหรับผู้ให้ข้อมูล และแบบสัมภาษณ์ เพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องรับทราบรายละเอียดก่อนดำเนินการเข้าสู่กระบวนการเก็บข้อมูล 3) กำหนดวัน เวลา และสถานที่สำหรับการสัมภาษณ์ร่วมกับผู้ให้ข้อมูลหลักโดยประสานล่วงหน้าอย่างเหมาะสม พร้อมมอบเอกสารประกอบให้ผู้ให้ข้อมูลศึกษาก่อนเข้าร่วมการสัมภาษณ์เพื่อสร้างความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับประเด็นที่จะสนทนา 4) ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลรายบุคคลตามแบบสอบถามที่กำหนด สัมภาษณ์จนข้อมูลมีความอิ่มตัว (Data Saturation) โดยมีการบันทึกเสียงและบันทึกย่อประกอบกระบวนการสัมภาษณ์ ทั้งหมดดำเนินการภายใต้หลักความสมัครใจและได้รับหนังสือยินยอมจากผู้ให้สัมภาษณ์อย่างถูกต้อง 5) ถอดเทป จัดทำสรุปผลและเรียบเรียงข้อมูลจากการสัมภาษณ์ทั้งหมด หลังเสร็จสิ้นกระบวนการเก็บข้อมูล เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ประเด็นสำคัญ การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนมกราคม-มีนาคม พ.ศ. 2569 การวิจัยได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ เลขที่ COA no. 013/69

การตรวจสอบคุณภาพข้อมูล

ผู้วิจัยตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ประกอบด้วย 1) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่แตกต่างกัน ได้แก่ พยาบาลระดับบริหารและพยาบาลระดับปฏิบัติการ เพื่อพิจารณาความสอดคล้องของข้อมูลในประเด็นเดียวกัน 2) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการ (Methodological Triangulation) โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายรูปแบบ ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต การจดบันทึก การบันทึกเสียง และการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อยืนยันความสอดคล้องของข้อมูล และ 3) การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory Triangulation) โดยวิเคราะห์ข้อมูลภายใต้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดการจัดการการสื่อสาร การสื่อสารในองค์กร การสื่อสารเพื่อเสริมพลัง และแนวคิดแรงจูงใจ นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังใช้วิธีการตรวจสอบโดยผู้ให้ข้อมูล (Member Checking) เพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อมูลและการตีความผลการวิจัย รวมถึงได้รับการตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษาซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการวิจัยให้มากยิ่งขึ้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงประเด็น (Thematic Analysis) ตามแนวคิดของ Braun และ Clarke (2006) ร่วมกับการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) โดยมุ่งวิเคราะห์ความหมายประสบการณ์ และรูปแบบร่วมของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่ออธิบายปรากฏการณ์การจัดการการสื่อสารเพื่อเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพในบริบทของกลุ่มงานการพยาบาลผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลพระปกเกล้า กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย การถอดเทปคำสัมภาษณ์อย่างละเอียด (Transcription) การอ่านทบทวนข้อมูลซ้ำหลายรอบ การจัดหมวดหมู่ข้อมูล (Thematic Coding) การสกัดประเด็นสำคัญตามกรอบแนวคิดที่กำหนด และการตีความข้อมูลเชิงความหมาย (Interpretation) โดยพิจารณาจากบริบทที่แท้จริง นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การสังเกตพฤติกรรมการสื่อสารที่เกิดขึ้นจริงระหว่างพยาบาลวิชาชีพภายในทีม และระหว่างพยาบาลกับบุคลากรสหสาขาวิชาชีพอื่น ๆ รวมถึงการรวบรวมเอกสาร ประกาศ คำสั่ง รายงานการประชุม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนการตีความข้อมูลให้มีความสมบูรณ์ ผลการวิเคราะห์จะนำไปสังเคราะห์เป็นข้อเสนอเชิงแนวทางในการจัดการการสื่อสารภายในกลุ่มงานการพยาบาลผู้ป่วยนอก เพื่อเสริมสร้างพลังอำนาจทางวิชาชีพของพยาบาล

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถแบ่งออกได้ตามวัตถุประสงค์การวิจัย 3 ข้อ ดังนี้

1. สถานการณ์การจัดการการสื่อสารเพื่อเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพในปัจจุบัน

ผลการวิเคราะห์ประกอบด้วย 9 ประเด็นหลัก พร้อมเสียงสะท้อนจากผู้ปฏิบัติงาน ดังนี้

1.1 รูปแบบและช่องทางการสื่อสารภายในหน่วยงาน กลุ่มงานผู้ป่วยนอกใช้รูปแบบการสื่อสารแบบผสมผสาน (Hybrid Communication System) ผ่านหลายช่องทางร่วมกัน โดยมีคำสัมภาษณ์ที่สะท้อนถึงประเด็นนี้ ได้แก่

“ช่องทางการสื่อสารภายในกลุ่มงานผู้ป่วยนอกในปัจจุบัน มีการใช้ทั้งรูปแบบลายลักษณ์อักษรและการสื่อสารโดยตรงแบบเผชิญหน้า โดยเฉพาะในส่วนของการสั่งการหรือการถ่ายทอดนโยบาย จะมีลักษณะเป็นการสื่อสารแบบลำดับขั้น” (พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 1, 2569)

“ในปัจจุบันมีการใช้ช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย ทั้งการสื่อสารด้วยวาจา การใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์และเอกสารราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแอปพลิเคชัน LINE ถือเป็นช่องทางหลักที่มีการใช้งานอย่างแพร่หลาย” (พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 2, 2569)

“จากประสบการณ์การบริหารจัดการ พบว่าช่องทางที่ถูกใช้งานมากที่สุดคือ แอปพลิเคชัน LINE... อย่างไรก็ตาม ยังพบข้อจำกัดในเรื่องของการเข้าถึงข้อมูล เนื่องจากบุคลากรบางส่วนไม่ได้เปิดอ่านหรืออาจไม่ได้ติดตามข้อมูลอย่างสม่ำเสมอ” (พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 3, 2569)

“แม้ว่าการส่งข้อมูลผ่าน LINE จะเป็นวิธีที่สะดวกและรวดเร็ว แต่พบว่าบุคลากรบางรายแม้จะเปิดอ่านข้อความแล้ว แต่ไม่ได้มีการจดจำหรือทำความเข้าใจเนื้อหาอย่างลึกซึ้ง” (พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 4, 2569)

1.2 บทบาทของการสื่อสารต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน การสื่อสารที่ดีและชัดเจนมีผลโดยตรงต่อการลดข้อผิดพลาดและทำให้ทีมทำงานไปในทิศทางเดียวกัน ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“ในการสื่อสารภายในหน่วยงาน จำเป็นต้องใช้ทั้งการสื่อสารด้วยวาจาและลายลักษณ์อักษรควบคู่กัน ที่สำคัญควรมีการตรวจสอบย้อนกลับหรือมี feedback จากผู้รับสาร เพื่อยืนยันว่าผู้รับสารได้รับรู้และเข้าใจข้อมูลตรงกันจริง ไม่ใช่เพียงแค่รับทราบแต่ยังไม่เข้าใจ” (พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 1, 2569)

“การสื่อสารที่ดีช่วยให้การทำงานสะดวกและคล่องตัวมากขึ้น นอกจากนี้ หากมีการสื่อสารในเชิงบวก เช่น การชื่นชม หรือให้กำลังใจ จะช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจในการทำงาน ทำให้บุคลากรรู้สึกมีคุณค่า” (พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 2, 2569)

“การพูดคุยโดยตรงแบบเห็นหน้าเห็นตาเป็นช่องทางที่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากสามารถอธิบายรายละเอียดได้ชัดเจน และทำให้เกิดความเข้าใจตรงกัน ส่งผลให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น” (พยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ คนที่ 4, 2569)

1.3 การเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น บรรยากาศการสื่อสารมีลักษณะกึ่งเปิด (Semi-open communication climate) ดังคำให้สัมภาษณ์

“โดยปกติจะมีการเปิดโอกาสให้บุคลากรแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม อย่างไรก็ตาม การเปิดโอกาสดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นในทุกครั้งของการประชุม เนื่องจากข้อจำกัดด้านเวลา” (พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 1, 2569)

“ในช่องทางการสื่อสารออนไลน์ เช่น LINE กลุ่ม หน่วยงานเปิดโอกาสให้บุคลากรสามารถสอบถามหรือแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ และทำให้บุคลากรรู้สึกว่าสามารถเข้าถึงผู้บริหารได้ง่ายขึ้น” (พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 2, 2569)

“โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง กล่าวคือ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับงานส่วนรวมสามารถแสดงความคิดเห็นได้ แต่บางเรื่องอาจยังต้องพิจารณาความเหมาะสมก่อนที่จะพูด” (พยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ คนที่ 2, 2569)

1.4 ปัจจัยที่ส่งเสริมการสื่อสารและผลต่อกำลังใจ การสื่อสารที่ชัดเจนและเชิงบวกช่วยสร้างความมั่นใจให้ผู้ปฏิบัติงาน ดังคำสัมภาษณ์

“เมื่อข้อมูลที่ได้รับมีความตรงประเด็น ชัดเจน และน่าเชื่อถือ จะส่งผลให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความมั่นใจในการทำงานอย่างมาก จึงทำให้สามารถทำงานได้อย่างมั่นใจเต็มที่” (พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 1, 2569)

“หากการสื่อสารภายในทีมไม่ประสบผลสำเร็จ งานก็จะไม่สามารถขับเคลื่อนไปได้อย่างราบรื่น ซึ่งไม่เพียงกระทบต่อผลลัพธ์ของงานเท่านั้น แต่ยังส่งผลต่อความรู้สึกของผู้ปฏิบัติงาน ทำให้เกิดความรู้สึกไม่ดี ท้อแท้” (พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 2, 2569)

“การสื่อสารควรมีบทบาทในการเสริมพลังบุคลากรด้วย เช่น การแจ้งกิจกรรมหรือแนวทางการดำเนินงานล่วงหน้า เพื่อให้บุคลากรมีเวลาเตรียมตัว ซึ่งจะช่วยลดความกังวลและเพิ่มความพร้อมในการทำงาน” (พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 3, 2569)

1.5 ปัญหาและอุปสรรคในการสื่อสาร พบปัญหาการขาดระบบ Feedback และการมองข้ามข้อมูลในช่องทางออนไลน์) ดังคำให้สัมภาษณ์

“ข้อมูลที่มีการสื่อสารภายในหน่วยงานอาจไม่สามารถส่งถึงผู้รับสารได้ครบถ้วนร้อยเปอร์เซ็นต์ เนื่องจากไม่มีระบบการทวนสอบหรือยืนยันความเข้าใจอย่างเป็นรูปธรรม (พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 1, 2569)”

“ในหลายกรณีพบว่ามีการส่งข้อมูลไปแล้วแต่ผู้รับสารไม่ตอบกลับ ทำให้ไม่สามารถยืนยันได้ว่ามีการรับรู้หรือไม่” (พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 2, 2569)

“บุคลากรบางส่วนไม่ได้ติดตามข้อมูลใน LINE อย่างสม่ำเสมอ ทำให้ข้อมูลที่ส่งผ่านช่องทางดังกล่าวไม่ได้รับการรับรู้ทันเวลา” (พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 3, 2569)

1.6 กระบวนการสื่อสารที่ใช้จริง มักอาศัยการย้ำซ้ำผ่านหลายช่องทาง ดังคำให้สัมภาษณ์

“รูปแบบการสื่อสารภายในหน่วยงานส่วนใหญ่จะเป็นการถ่ายทอดข้อมูลตามลำดับขั้น ซึ่งในบางครั้งข้อมูลอาจมีการตกหล่นหรือคลาดเคลื่อนระหว่างการส่งต่อ หากไม่มีการทวนสอบความเข้าใจ” (พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 1, 2569)

“โดยทั่วไปการสื่อสารจะเริ่มจากการส่งข้อมูลผ่าน LINE ไปยังหัวหน้าหน่วยก่อน จากนั้นหัวหน้าจะนำข้อมูลไปถ่ายทอดต่อ ซึ่งวิธีนี้ช่วยให้ข้อมูลกระจายได้รวดเร็ว” (พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 2, 2569)

“ในกรณีที่ไม่มีเวลาพูดคุยโดยตรง จะใช้ LINE หรือการประชุมออนไลน์ (conference) เพื่อสอบถามหรือแลกเปลี่ยนข้อมูล” (พยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ คนที่ 3., 2569)

1.7 บทบาทในการตัดสินใจและแก้ปัญหา ข้อมูลที่ครบถ้วนและมีการตอบกลับช่วยให้การตัดสินใจถูกต้องมั่นใจขึ้น ดังคำให้สัมภาษณ์

“ก่อนที่จะตัดสินใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จำเป็นต้องมีการรับรู้ข้อมูลให้ครบถ้วนก่อน ทั้งในด้านข้อเท็จจริง รายละเอียดของสถานการณ์ เพราะหากข้อมูลยังไม่ครบ อาจทำให้การตัดสินใจคลาดเคลื่อน ” (พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 1, 2569)

“การมี feedback จากผู้ปฏิบัติงานหรือผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนช่วยอย่างมากต่อการตัดสินใจ เพราะทำให้ทราบว่าข้อมูลที่ส่งไปนั้นถูกนำไปปฏิบัติอย่างไร” (พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 2, 2569)

“การตัดสินใจจะเกิดขึ้นได้อย่างมั่นใจเมื่อทราบว่าผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับทราบข้อมูลจริงและเข้าใจตรงกัน... ” (พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 4, 2569)

“ในหลายสถานการณ์ การได้พูดคุยกันโดยตรงช่วยให้เข้าใจตรงกันมากขึ้น และเมื่อเกิดความเข้าใจร่วมกันแล้ว การตัดสินใจหรือการแก้ปัญหาก็จะทำได้ง่ายขึ้น” (พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 6, 2569)

1.8 การมีส่วนร่วมในการพัฒนางาน ระดับการมีส่วนร่วมยังอยู่ในระดับปานกลางและจำกัดเฉพาะบางโอกาส ดังคำให้สัมภาษณ์

“ในช่องทางออนไลน์ เช่น LINE กลุ่ม บุคลากรสามารถสอบถามหรือแสดงความคิดเห็นได้ ซึ่งเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่ช่วยเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม” (พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 2, 2569)

“โดยภาพรวมยังพบว่าการมีส่วนร่วมของบุคลากรในการเสนอความคิดเห็นหรือพัฒนางานยังอยู่ในระดับค่อนข้างน้อย” (พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 3, 2569)

“การมีส่วนร่วมจะเกิดขึ้นในบางกรณี เช่น เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงแนวทางการทำงาน หรือมีโครงการใหม่ แต่ในสถานการณ์ปกติอาจยังไม่ได้เปิดโอกาสอย่างเต็มที่” (พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 4, 2569)

1.9 ประเด็นที่ควรพัฒนา บุคลากรต้องการให้พัฒนาระบบ Feedback และความชัดเจนของข้อมูล ดังคำให้สัมภาษณ์

“ควรเพิ่มโอกาสให้บุคลากรสามารถแสดงความคิดเห็นได้มากขึ้น โดยเฉพาะการเปิดพื้นที่ให้บุคลากรระดับปฏิบัติการได้มีส่วนร่วม” (พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 3, 2569)

“การพัฒนาระบบ feedback ที่เป็นรูปธรรมจะช่วยให้สามารถติดตามผลของการสื่อสาร และปรับปรุงการดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง” (พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 5, 2569)

“อยากให้มีการตรวจสอบหรือช่วยดูข้อมูลของผู้ป่วยให้ชัดเจนมากขึ้นก่อนการสื่อสาร เพื่อให้สามารถให้ข้อมูลหรือคำแนะนำแก่ผู้ป่วยได้อย่างถูกต้อง” (พยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ คนที่ 1, 2569)

“มองว่าการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพควรใช้หลายช่องทางร่วมกัน เนื่องจากแต่ละช่องทางมีข้อจำกัดแตกต่างกัน” (พยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ คนที่ 2, 2569)

2. ความต้องการและความคาดหวังของพยาบาลวิชาชีพต่อการจัดการการสื่อสาร

ผลการวิเคราะห์ ความต้องการของพยาบาลวิชาชีพ แบ่งได้เป็น 5 ประเด็นหลัก ประกอบด้วยเสียงสะท้อนดังคำให้สัมภาษณ์

2.1 การสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication) ดังคำให้สัมภาษณ์

“อยากให้สามารถถามตอบได้ทันที ไม่ใช่เพียงรับข้อมูลฝ่ายเดียว เพราะในหลายสถานการณ์จะมีข้อสงสัยเกิดขึ้นระหว่างการทำงาน” (พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 1, 2569)

“อยากให้สามารถสอบถามกลับได้ตลอด โดยเฉพาะในประเด็นที่มีความซับซ้อนหรือเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจทางคลินิก” (พยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ คนที่ 3., 2569)

2.2 ความชัดเจนของข้อมูล (Clarity) ดังคำให้สัมภาษณ์

“ข้อมูลที่สื่อสารควรมีความชัดเจน เข้าใจง่าย และตรงประเด็น เพื่อให้บุคลากรสามารถนำไปปฏิบัติได้ทันที โดยไม่ต้องตีความเพิ่มเติม” (พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 2, 2569)

“ในบางครั้งข้อมูลที่ได้รับยังไม่ชัดเจน ทำให้ต้องตีความเอง ซึ่งอาจนำไปสู่ความคลาดเคลื่อนในการปฏิบัติงาน” (พยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ คนที่ 3., 2569)

“หากข้อมูลมีความชัดเจน เข้าใจง่าย และตรงประเด็น จะช่วยให้สามารถตัดสินใจได้ง่ายขึ้น ลดความสับสน” (พยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ คนที่ 4, 2569)

2.3 ระบบการตอบกลับ (Feedback System) ดังคำให้สัมภาษณ์

“อยากให้มีการตอบกลับหรือยืนยันว่าได้รับข้อมูลแล้ว เพื่อให้มั่นใจว่าผู้รับสารทุกคนรับรู้ข้อมูลตรงกัน...” (พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 3, 2569)

“หากมี feedback จะช่วยให้ทราบว่าข้อมูลที่ส่งไปถูกนำไปใช้จริงหรือไม่ และมีปัญหาอะไรเกิดขึ้นในกระบวนการปฏิบัติงาน” (พยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ คนที่ 6, 2569)

“การมี feedback จะช่วยให้สามารถติดตามผลการสื่อสารได้ และทราบว่ามีปัญหาในจุดใด” (พยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ คนที่ 8, 2569)

2.4 ความปลอดภัยทางจิตใจ (Psychological Safety) ดังคำให้สัมภาษณ์

“บางครั้งยังไม่ค่อยกล้าพูด เพราะกลัวว่าความคิดเห็นของตนเองอาจไม่เหมาะสมหรือไม่ถูกต้อง ” (พยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ คนที่ 7, 2569)

“อยากให้บรรยากาศในการสื่อสารไม่กดดัน เพื่อให้สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างสบายใจ และกล้าพูดในสิ่งที่คิดโดยไม่ต้องกังวล” (พยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ คนที่ 10, 2569)

“บางครั้งยังรู้สึกเกรงใจหรือกังวลว่าจะพูดไม่เหมาะสม ทำให้ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นในบางประเด็น ” (พยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ คนที่ 12, 2569)

2.5 บทบาทของผู้นำ (Leadership Role) ดังคำให้สัมภาษณ์

“หัวหน้าควรเปิดรับฟังความคิดเห็นของทีม เพื่อให้บุคลากรรู้สึกว่าความคิดเห็นของตนมีคุณค่า และมีส่วนร่วมในการพัฒนางาน” (พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 5, 2569)

“หากหัวหน้ารับฟังความคิดเห็น จะทำให้บุคลากรกล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น และรู้สึกว่าตนเองมีบทบาทในทีม” (พยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ คนที่ 9, 2569)

“ผู้นำมีบทบาทสำคัญในการกำหนดบรรยากาศของทีม หากหัวหน้าเปิดกว้าง จะทำให้ทีมมีความมั่นใจและกล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น” (พยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ คนที่ 15, 2569)

3. แนวทางการจัดการการสื่อสารเพื่อเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพ

ผลการวิเคราะห์ พบแนวทางที่เสนอแนะ 6 ประการ เพื่อสร้างระบบที่เป็นมาตรฐานและวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดกว้าง มีเสียงสะท้อนสนับสนุนประกอบด้วยเสียงสะท้อน ดังคำให้สัมภาษณ์

3.1 พัฒนาระบบการสื่อสารแบบสองทางและระบบการให้ข้อมูลย้อนกลับ (Closed-loop Communication) ดังคำให้สัมภาษณ์

“ในการสื่อสารภายในหน่วยงานควรมีทั้งการแจ้งข้อมูลและการตรวจสอบย้อนกลับ... ควรมีการทวนสอบว่าอีกฝ่ายรับรู้และเข้าใจตรงกันจริง เพราะหากไม่มี feedback ก็อาจเกิดความคลาดเคลื่อนในกระบวนการทำงานได้” (พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 1, 2569)

“ควรมี feedback อย่างเป็นรูปธรรม เพราะจะช่วยให้ทราบว่าการสื่อสารที่ส่งไปนั้นได้ผลหรือไม่” (พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 5, 2569)

“บางครั้งเมื่อได้รับข้อมูลแล้ว หากยังมีข้อสงสัย อยากให้สามารถถามกลับได้ทันที เพราะจะช่วยให้เข้าใจถูกต้องมากขึ้น” (พยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ คนที่ 1, 2569)

3.2 พัฒนาความชัดเจนของข้อมูลและกำหนดมาตรฐานการสื่อสารที่เป็นรูปธรรม ดังคำให้สัมภาษณ์

“ข้อมูลที่สื่อสารควรมีความชัดเจน เข้าใจง่าย และตรงประเด็น เพราะถ้าข้อมูลไม่ชัด ผู้ปฏิบัติงานอาจต้องตีความเอง ซึ่งจะทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการปฏิบัติได้” (พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 2, 2569)

“เมื่อข้อมูลไม่ครบหรือไม่ชัดเจน จะทำให้การตัดสินใจยากขึ้น...” (พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 3, 2569)

“หากมีแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม จะช่วยให้ตัดสินใจได้ง่ายขึ้น ไม่ต้องใช้การตีความส่วนตัวมากเกินไป” (พยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ คนที่ 13, 2569)

3.3 เลือกใช้ช่องทางการสื่อสารให้เหมาะสมกับลักษณะของข้อมูลและความเร่งด่วน ดังคำให้สัมภาษณ์

“ในปัจจุบัน LINE เป็นช่องทางหลัก เพราะสะดวกและรวดเร็ว แต่ในบางเรื่อง LINE อย่างเดียวอาจไม่เพียงพอ ต้องใช้การพูดคุยเพิ่มเติมเพื่อให้เข้าใจตรงกัน” (พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 4, 2569)

“กระบวนการสื่อสารมักใช้ทั้งประชุม LINE และการถ่ายทอดต่อในระดับหน่วย ซึ่งแสดงว่าการสื่อสารจริงต้องใช้หลายช่องทางร่วมกัน” (พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 5, 2569)

“บางเรื่องถ้าเจอกันก็จะคุยกันโดยตรง เพราะช่วยแก้ปัญหาได้เร็วและเข้าใจตรงกันกว่าการพิมพ์ข้อความ” (พยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ คนที่ 7, 2569)

“บางเรื่องใน LINE ผ่านไป เพราะไม่ได้เปิดดูตลอด จึงควรมีวิธีเลือกช่องทางให้เหมาะกับความสำคัญของข้อมูล” (พยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ คนที่ 8, 2569)

3.4 ส่งเสริมการสื่อสารแบบเผชิญหน้าในประเด็นสำคัญหรือมีความเสี่ยงคลาดเคลื่อน ดังคำให้สัมภาษณ์

“การสื่อสารแบบเจอหน้าจะรู้ปฏิกิริยาของอีกฝ่ายได้ทันที และสามารถปรับวิธีพูดหรืออธิบายเพิ่มเติมได้เลย ซึ่งช่วยให้เข้าใจตรงกันมากขึ้น” (พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 4, 2569)

“ทางตรงคุยกันจะเข้าใจกว่าการพิมพ์ เพราะการพิมพ์บางครั้งอาจทำให้เข้าใจไม่ตรงกัน” (พยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ คนที่ 14, 2569)

“ถ้าสื่อสารแล้วไม่เข้าใจก็ต้องคุยกันใหม่ให้รู้เรื่อง เพราะบางอย่างพอพูดกันตรง ๆ จะเข้าใจง่ายกว่า” (พยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ คนที่ 4, 2569)

3.5 สร้างบรรยากาศความปลอดภัยทางจิตใจ (Psychological Safety) ดังคำให้สัมภาษณ์

“อยากให้บรรยากาศในการสื่อสารไม่กดดัน เพื่อให้สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างสบายใจ” (พยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ คนที่ 10, 2569)

“บางครั้งยังรู้สึกเกรงใจ หรือกังวลว่าจะพูดไม่เหมาะสม ทำให้ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น” (พยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ คนที่ 12, 2569)

“บางครั้งก็ยังไม่ค่อยกล้าพูด เพราะกลัวว่าความคิดเห็นของตนเองอาจไม่เหมาะสมหรือไม่ถูกต้อง” (พยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ คนที่ 7, 2569)

3.6 พัฒนาบทบาทผู้นำให้เป็นผู้นำการสื่อสารเชิงสนับสนุน (Supportive Communication Leadership) ดังคำให้สัมภาษณ์

“หัวหน้าควรเปิดรับฟังความคิดเห็นของทีม เพื่อให้บุคลากรรู้สึกว่าความคิดเห็นของตนมีคุณค่า” (พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 5, 2569)

“ถ้าหัวหน้ารับฟังและให้โอกาส จะทำให้บุคลากรกล้าแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมมากขึ้น” (พยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ คนที่ 14, 2569)

“หัวหน้าไปเดินดู ไปเดินพูดคุย ลูกน้องก็มีกำลังใจมากขึ้น” (พยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ คนที่ 16, 2569)

แนวทางนี้สะท้อนว่า ผู้นำเป็น ตัวแปรกำหนดคุณภาพของ communication climate ภายในหน่วยงาน หากผู้นำสื่อสารแบบเปิด รับฟัง และให้เกียรติ บุคลากรจะเกิดความไว้วางใจ กล้าแสดงความเห็น และร่วมมือกันพัฒนางานมากขึ้น ดังนั้น การพัฒนาการสื่อสารเพื่อเสริมพลังพยาบาลจึงควรเริ่มจากการพัฒนาทักษะการสื่อสารของหัวหน้างานทุกระดับ

สรุปเชิงวิเคราะห์ของวัตถุประสงค์ข้อที่ 3

จากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด สามารถสรุปได้ว่า แนวทางการจัดการการสื่อสารเพื่อเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพ กลุ่มงานการพยาบาลผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลพระปกเกล้า ควรมุ่งพัฒนา “ระบบการสื่อสารที่มีโครงสร้างชัดเจน ควบคู่กับวัฒนธรรมการสื่อสารที่เปิดกว้างและสนับสนุนบุคลากร” กล่าวคือ ไม่เพียงต้องมีช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย แต่ต้องมีระบบกำกับที่ชัดเจนในเรื่องการเลือกช่องทาง การยืนยันการรับรู้ การทวนสอบความเข้าใจ และการติดตามผล รวมทั้งต้องสร้างบรรยากาศทางจิตใจที่เอื้อต่อการซักถาม การแสดงความคิดเห็น และการมีส่วนร่วมของพยาบาลวิชาชีพทุกระดับ กล่าวอีกนัยหนึ่ง การสื่อสารเพื่อเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพควรเปลี่ยนจาก การสื่อสารเพื่อสั่งการไปสู่การสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจร่วม ความมั่นใจ และความร่วมมือ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการบริการ ความปลอดภัยของผู้ป่วย และการพัฒนางานพยาบาลผู้ป่วยนอกอย่างยั่งยืน แนวทางการจัดการการสื่อสารเพื่อเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มงานการพยาบาลผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลพระปกเกล้า ประกอบด้วย 1) จัดให้มีระบบสื่อสารแบบสองทางและระบบ feedback ที่ตรวจสอบได้ 2) กำหนดมาตรฐานการสื่อสารและรูปแบบข้อมูลที่ชัดเจน 3) เลือกใช้ช่องทางสื่อสารให้เหมาะกับระดับ

ความสำคัญและความเร่งด่วน 4) ใช้การสื่อสารแบบเผชิญหน้าในประเด็นสำคัญหรือซับซ้อน 5) สร้างความปลอดภัยทางจิตใจในการแสดงความคิดเห็น 6) พัฒนาบทบาทหัวหน้างานให้เป็นผู้นำการสื่อสารเชิงสนับสนุน

อภิปรายผล

ผลการศึกษาพบว่า หน่วยบริการผู้ป่วยนอกมีการใช้ช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย ทั้งการสื่อสารอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ได้แก่ การสื่อสารแบบเผชิญหน้า การประชุม การใช้โทรศัพท์ และการสื่อสารผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น แอปพลิเคชัน LINE เพื่อสนับสนุนการประสานงานและการปฏิบัติงานภายใต้สถานการณ์ที่มีความเร่งด่วนและซับซ้อน ผลการศึกษาที่พบว่า พยาบาลวิชาชีพเลือกใช้ช่องทางการสื่อสารที่แตกต่างกันตามลักษณะของข้อมูลและสถานการณ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Daft, R. L., & Lengel, R. H. ซึ่งอธิบายว่า ช่องทางการสื่อสารแต่ละรูปแบบมีระดับความสมบูรณ์ของข้อมูลแตกต่างกัน (Daft, R. L. & Lengel, R. H. , 1986) โดยการสื่อสารแบบเผชิญหน้าเหมาะสำหรับข้อมูลที่มีความซับซ้อน คลุมเครือ หรือมีความเสี่ยงต่อความคลาดเคลื่อนสูง เนื่องจากสามารถซักถามและสร้างความเข้าใจร่วมกันได้ทันที ขณะที่การสื่อสารผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์เหมาะสำหรับการส่งต่อข้อมูลทั่วไปที่ต้องการความรวดเร็วและความสะดวกในการสื่อสาร

ผลการศึกษาด้านความต้องการและความคาดหวังของพยาบาลวิชาชีพสะท้อนว่าบุคลากรต้องการการสื่อสารแบบสองทาง การได้รับข้อมูลที่ชัดเจน และบรรยากาศที่ปลอดภัยทางจิตใจในการแสดงความคิดเห็น (Kanter, R. M., 1993) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเสริมพลังของ Spreitzer, G. ที่ชี้ว่าการเข้าถึงข้อมูลและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเสริมพลังบุคลากร (Spreitzer, G., 1995) นอกจากนี้ ผลการศึกษายังพบว่าความปลอดภัยทางจิตใจในการสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้พยาบาลกล้าแสดงความคิดเห็นและสะท้อนปัญหาในการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ O’Donovan, R., & McAuliffe, E. ที่ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งเสริมความปลอดภัยทางจิตใจในทีมสุขภาพ และพบว่าบรรยากาศการสื่อสารที่ปลอดภัยช่วยลดความผิดพลาดทางการพยาบาลและเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีม (O’Donovan, R. & McAuliffe, E., 2020) ในทำนองเดียวกันยังสอดคล้องกับแนวคิดความปลอดภัยทางจิตใจของ Edmondson, A. ที่อธิบายว่า บรรยากาศการทำงานที่เปิดโอกาสให้บุคลากรสามารถแสดงความคิดเห็น ตั้งคำถาม และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันได้อย่างปลอดภัย จะช่วยส่งเสริมการสื่อสาร การทำงานเป็นทีม และประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานขององค์กรสุขภาพ (Edmondson, A., 2019)

สำหรับแนวทางการจัดการการสื่อสารเพื่อเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพ พบว่าการพัฒนาระบบ Closed-loop Communication การกำหนดมาตรฐานการสื่อสาร และการพัฒนาทักษะการสื่อสารของผู้นำ เป็นกลไกสำคัญในการลดความคลาดเคลื่อน เพิ่มความชัดเจนในการปฏิบัติงาน และเสริมสร้างความร่วมมือภายในทีม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยด้านการสื่อสารเพื่อความปลอดภัยของผู้ป่วยและการบริหารองค์กรสุขภาพร่วมสมัย

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเชิงคุณภาพเรื่อง “การจัดการการสื่อสารเพื่อเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพ” ในบริบทของกลุ่มงานการพยาบาลผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลพระปกเกล้า จังหวัดจันทบุรี สะท้อนให้เห็นว่า “การสื่อสาร” มิได้เป็นเพียงเครื่องมือในการถ่ายทอดข้อมูลภายในองค์กรเท่านั้น แต่เป็นกลไกเชิงยุทธศาสตร์ที่มีผลโดยตรงต่อการเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพ ประสิทธิภาพการทำงานร่วมกัน ความผูกพันต่อองค์กร และความปลอดภัยของผู้ป่วย โดยพบว่าหน่วยงานมีลักษณะการสื่อสารแบบผสมผสาน (Hybrid Communication System) ผ่านทั้งการสื่อสารแบบเผชิญหน้า โทรศัพท์ แอปพลิเคชัน LINE การประชุม และระบบเอกสาร ซึ่งแม้จะช่วยให้การประสานงานมีความรวดเร็วมากขึ้น แต่ยังคงมีข้อจำกัดสำคัญ ได้แก่ ความไม่ชัดเจนของข้อมูล การสื่อสารแบบทางเดียว การขาดระบบข้อมูลย้อนกลับ และความคลาดเคลื่อนในการตีความข้อมูล โดยเฉพาะในสถานการณ์เร่งด่วน

หรือช่วงที่มีภาระงานสูง ส่งผลต่อความมั่นใจในการปฏิบัติงาน การตัดสินใจทางคลินิก ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร และคุณภาพการดูแลผู้ป่วย ขณะเดียวกัน พยาบาลวิชาชีพสะท้อนความต้องการต่อระบบการสื่อสารที่เปิดโอกาสให้เกิดการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication) การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ การมีระบบข้อมูลย้อนกลับ (Feedback System) และบรรยากาศการทำงานที่มีความปลอดภัยทางจิตใจ (Psychological Safety) ซึ่งทำให้บุคลากรรู้สึกได้รับการยอมรับ มีส่วนร่วม และกล้าแสดงความคิดเห็นโดยไม่หวาดกลัวต่อการถูกตำหนิ ทั้งนี้ผู้นำหรือหัวหน้างานถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อบรรยากาศการสื่อสารในทีม โดยผู้นำที่เปิดรับฟังความคิดเห็น สื่อสารอย่างเข้าใจ และให้การสนับสนุนเชิงบวก จะช่วยสร้างความไว้วางใจ ลดความตึงเครียด และส่งเสริมการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ผลการศึกษาครั้งนี้จึงชี้ให้เห็นว่า “Communication Management” ควรถูกยกระดับให้เป็น “Empowerment Mechanism” หรือกลไกหลักในการเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพและพัฒนาองค์กรสุขภาพอย่างยั่งยืน ดังนั้น องค์กรสุขภาพควรกำหนดนโยบายและกรอบการสื่อสารภายในองค์กรอย่างเป็นระบบ มีมาตรฐานชัดเจน ครอบคลุมประเภทข้อมูล ช่องทางการสื่อสาร ระดับความเร่งด่วน และผู้รับผิดชอบ พร้อมทั้งพัฒนาระบบการสื่อสารแบบครบวงจร (Closed-loop Communication) ที่สามารถยืนยันการรับรู้ ตรวจสอบความเข้าใจ และติดตามผลได้จริง รวมถึงกำหนดตัวชี้วัดด้านการสื่อสารเพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ควบคู่กับการสร้างวัฒนธรรมองค์กรแบบเปิดที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การสะท้อนปัญหา และการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ ในระดับปฏิบัติหน่วยงานควรจัดทำแนวปฏิบัติด้านการสื่อสารในงานผู้ป่วยนอก Communication Guide) ที่ชัดเจน ใช้เครื่องมือช่วยสื่อสาร เช่น Checklist หรือ Template เพื่อป้องกันความคลาดเคลื่อนในการส่งต่อข้อมูลรวมทั้งกำหนดแนวทางการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารให้มีมาตรฐานเดียวกัน ส่งเสริมระบบพี่เลี้ยง การ Coaching และกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันในทีม เช่น Case Review หรือ Reflection เพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารและความเข้าใจร่วมกันในองค์กร นอกจากนี้ควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมทั้งเชิงปริมาณ เชิงปฏิบัติการ และการวิจัยแบบผสม เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพการสื่อสารกับผลลัพธ์สำคัญ เช่น ความผูกพันต่อองค์กร ภาวะหมดไฟ อัตราการคงอยู่ของพยาบาล และความปลอดภัยของผู้ป่วย รวมถึงศึกษาบทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศและปัญญาประดิษฐ์ (AI) ต่อการพัฒนาระบบการสื่อสารในองค์กรพยาบาลในอนาคต โดยสรุปการจัดการการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพถือเป็น “โครงสร้างพื้นฐานทางวิชาชีพ” ที่มีความสำคัญต่อคุณภาพบริการ คุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากร และความยั่งยืนขององค์กรสุขภาพ การพัฒนาระบบการสื่อสารจึงควรได้รับการผลักดันทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพและความปลอดภัยของผู้ป่วยอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 1. (30 ม.ค. 2569). สัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการการสื่อสารเพื่อเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพ. (นางอุไรวรรณ วุฒิเกตุ, ผู้สัมภาษณ์)

พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 2. (6 ก.พ. 2569). สัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการการสื่อสารเพื่อเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพ. (นางอุไรวรรณ วุฒิเกตุ, ผู้สัมภาษณ์)

พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 3. (10 ก.พ. 2569). สัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการการสื่อสารเพื่อเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพ. (นางอุไรวรรณ วุฒิเกตุ, ผู้สัมภาษณ์)

พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 4. (10 ก.พ. 2569). สัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการการสื่อสารเพื่อเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพ. (นางอุไรวรรณ วุฒิเกตุ, ผู้สัมภาษณ์)

พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 5. (13 ก.พ. 2569). สัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการการสื่อสารเพื่อเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพ. (นางอุไรวรรณ วุฒิเกตุ, ผู้สัมภาษณ์)

พยาบาลวิชาชีพระดับบริหาร คนที่ 6. (20 ก.พ. 2569). สัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการการสื่อสารเพื่อเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพ. (นางอุไรวรรณ วุฒิเกตุ, ผู้สัมภาษณ์)

พยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ คนที่ 1. (30 ม.ค. 2569). สัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการการสื่อสารเพื่อเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพ. (นางอุไรวรรณ วุฒิเกตุ, ผู้สัมภาษณ์)

พยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ คนที่ 10. (13 ก.พ. 2569). สัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการการสื่อสารเพื่อเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพ. (นางอุไรวรรณ วุฒิเกตุ, ผู้สัมภาษณ์)

พยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ คนที่ 12. (24 ก.พ. 2569). สัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการการสื่อสารเพื่อเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพ. (นางอุไรวรรณ วุฒิเกตุ, ผู้สัมภาษณ์)

พยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ คนที่ 13. (25 ก.พ. 2569). สัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการการสื่อสารเพื่อเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพ. (นางอุไรวรรณ วุฒิเกตุ, ผู้สัมภาษณ์)

พยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ คนที่ 14. (26 ก.พ. 2569). สัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการการสื่อสารเพื่อเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพ. (นางอุไรวรรณ วุฒิเกตุ, ผู้สัมภาษณ์)

พยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ คนที่ 15. (27 ก.พ. 2569). สัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการการสื่อสารเพื่อเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพ. (นางอุไรวรรณ วุฒิเกตุ, ผู้สัมภาษณ์)

พยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ คนที่ 16. (2 มี.ค. 2569). สัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการการสื่อสารเพื่อเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพ. (นางอุไรวรรณ วุฒิเกตุ, ผู้สัมภาษณ์)

พยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ คนที่ 2. (3 ก.พ. 2569). สัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการการสื่อสารเพื่อเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพ. (นางอุไรวรรณ วุฒิเกตุ, ผู้สัมภาษณ์)

พยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ คนที่ 3. (3 ก.พ. 2569). สัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการการสื่อสารเพื่อเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพ. (นางอุไรวรรณ วุฒิเกตุ, ผู้สัมภาษณ์)

พยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ คนที่ 4. (5 ก.พ. 2569). สัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการการสื่อสารเพื่อเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพ. (นางอุไรวรรณ วุฒิเกตุ, ผู้สัมภาษณ์)

พยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ คนที่ 6. (9 ก.พ. 2569). สัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการการสื่อสารเพื่อเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพ. (นางอุไรวรรณ วุฒิเกตุ, ผู้สัมภาษณ์)

พยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ คนที่ 7. (10 ก.พ. 2569). สัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการการสื่อสารเพื่อเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพ. (นางอุไรวรรณ วุฒิเกตุ, ผู้สัมภาษณ์)

พยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ คนที่ 8. (12 ก.พ. 2569). สัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการการสื่อสารเพื่อเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพ. (นางอุไรวรรณ วุฒิเกตุ, ผู้สัมภาษณ์)

พยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการ คนที่ 9. (12 ก.พ. 2569). สัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการการสื่อสารเพื่อเสริมพลังพยาบาลวิชาชีพ. (นางอุไรวรรณ วุฒิเกตุ, ผู้สัมภาษณ์)

สถาบันรับรองคุณภาพสถานพยาบาล (องค์การมหาชน). (2566). Patient Safety Goals: SIMPLE Thailand 2023. นนทบุรี: สถาบันรับรองคุณภาพสถานพยาบาล (องค์การมหาชน).

สภาการพยาบาล. (2565). แผนกลยุทธ์การพยาบาลและการผดุงครรภ์ พ.ศ. 2565-2569. (พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี: สภาการพยาบาล.

สุพัตรา ศรีวณิชชากร. (2562). การสื่อสารเพื่อความปลอดภัยของผู้ป่วย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล.

Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. PsychologicalReview, 84(2), 191-215.

Daft, R. L. & Lengel, R. H. . (1986). Organizational information requirements, media richness and structural design. Management Science, 32(5), 554-571.

Edmondson, A. (2019). The fearless organization: Creating psychological safety in the workplace for learning, innovation, and growth. Hoboken, NJ: Wiley.

Kanter, R. M. (1993). Men and women of the corporation. (2nd ed.). New York: Basic Books.

O' Donovan, R. & McAuliffe, E. (2020). A systematic review of factors that enable psychological safety in healthcare teams. International Journal for Quality in Health Care, 32(4), 240-250.

Rutledge, D. N. et al. (2024). Nurse burnout and intent to leave: The role of organizational communication and work environment. Journal of Nursing Administration, 54(2), 85-93.

Sanches, D. et al. (2024). Generational diversity in nursing practice environments: A scoping review. BMC Nursing, 23, 945. https://doi: 10.1186/s12912-024-02607-3.

Spreitzer, G. (1995). Psychological empowerment in the workplace: Dimensions, measurement, and validation. Academy of Management Journal, 38(5), 1442-1465.

The Joint Commission. (2021). Sentinel event data: Root causes by event type 2004-2021. Retrieved December 25, 2025, from https://www.jointcommission.org/

World Health Organization. (2025). State of the world's nursing 2025: Investing in education, jobs, leadership and service delivery. Retrieved December 25, 2025, from World Health Organization: https://www.who.int/publications/i/item/9789240110236

บทความวิจัย

สภาพปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนปอเนาะบริเวณคลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร*

STATE OF THE PROBLEMS AND SOLUTIONS IN THE ACADEMIC ADMINISTRATION OF PONDOK SCHOOLS ALONG THE KHLONG SAEN SAEP AREA, BANGKOK

สมศักดิ์ วงษ์สะมัน*, อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต
Somsak Wongsaman*, Ibrahem Narongraksakhet
คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ปัตตานี ประเทศไทย
Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Pattani, Thailand
*Corresponding author E-mail: musa_wongsaman@hotmail.com
*Tel: 091-880-9680

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนปอเนาะบริเวณคลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร และ 2) เพื่อเสนอแนวทางการแก้ปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนปอเนาะบริเวณคลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลักของโรงเรียนทั้งสี่แห่งโดยเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ ผู้บริหาร ครู ศิษย์เก่า และศิษย์ปัจจุบัน โรงเรียนละ 14 คน รวมทั้งสิ้น 56 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง พร้อมการสนทนากลุ่มโดยผู้มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาเอกด้านการบริหารการศึกษา หรือศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ จำนวน 5 คน และผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสบการณ์ในการบริหารไม่น้อยกว่า 2 ปี จำนวน 4 คน รวมทั้งสิ้น 9 คน อีกทั้งมีการนำเสนอผ่านเวทีสาธารณะโดยผู้บริหาร โรงเรียนละ 2 คน รวมทั้งสิ้น 8 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลของการศึกษาพบว่า 1) สภาพปัญหาส่วนใหญ่มีลักษณะคล้ายกัน เช่น ครูมีภาระงานอื่น ผู้เรียนมีพื้นฐานและเป้าหมายที่ต่างกัน เน้นทฤษฎีและบรรยายจากตำราเป็นหลัก การแนะแนวและนิเทศไม่เป็นระบบ เน้นการประเมินด้านความจำ หลักสูตร ความร่วมมือทางวิชาการ และการบริการวิชาการแก่ชุมชนและการประสานงานกับองค์กรภายนอกยังไม่ชัดเจนและไม่เป็นรูปธรรม 2) แนวทางในการแก้ปัญหาพบว่าโรงเรียนควรมีการบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ บนฐานคิดดังนี้ 1) (CONNECTION/علاقة) ด้วยการเชื่อมโยงความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ 2) (CAREER/مهنة) ด้วยการพัฒนาทักษะวิชาชีพแก่ผู้เรียน 3) (ETHICS/أخلاق) ด้วยการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมแก่ผู้เรียน และ 4) (LEADING PERFORMER/إمام) ด้วยการพัฒนาทักษะความเป็นผู้นำในพิธีกรรมทางศาสนา ในรูปแบบที่เรียกว่า C-CEL Model

คำสำคัญ: การบริหารงานวิชาการ, โรงเรียนปอเนาะ, โมเดล C-CEL

Abstract

This research aims to 1) study the problems of academic administration in the Pondok schools along the Khlong Saen Saep area, Bangkok. 2) To propose solutions to address the academic administration in the Pondok schools along the Khlong Saen Saep area, Bangkok. This study employed a qualitative research approach, utilizing data collected from documents

* Received 30 May 2026; Revised 17 May 2026; Accepted 23 May 2026

and in-depth interviews with key informants from four selected schools, selected through purposive sampling. The informants consisted of school administrators, teachers, alumni, and current students, totaling 14 individuals per school and 56 participants in total. Semi-structured interview protocols were used. In addition, a focus group discussion was conducted with five experts holding doctoral degrees in educational administration or academic ranks of professor, associate professor, or assistant professor, together with four school administrators who had no less than two years of administrative experience, making a total of nine participants. Furthermore, public forum presentations were carried out by school administrators, two from each school, totaling eight participants. Data were analyzed using content analysis. The findings revealed that: 1. most of the problems shared similar characteristics, such as teachers being burdened with additional duties, learners possessing diverse backgrounds and goals, instructional practices emphasizing theory and lecture-based approaches relying primarily on textbooks, and guidance and supervision systems that were not well-structured. Assessment practices focused mainly on memorization, while the curriculum, academic collaboration, community academic services, and coordination with external organizations remained unclear and lacked concrete implementation. 2.The solutions emphasized that schools should manage various dimensions based on the following conceptual foundations: 1) Connection (علاقة) through strengthening linkages and collaboration with relevant sectors; 2) Career (مهنة) through the development of learners' professional skills; 3) Ethics (أخلاق) through fostering moral and ethical values among learners; and 4) Leading Performer (إمام) through cultivating leadership skills in religious rituals. These components collectively form what is referred to as the C-CEL Model.

Keywords: Academic Administration, Pondok Schools, C-CEL Model

บทนำ

ในปี พ.ศ. 2329 ได้เกิดสงครามระหว่างสยามกับปัตตานี ทำให้ชาวมลายูจากภาคใต้อพยพเข้าสู่ภาคกลาง โดยส่วนใหญ่ถูกส่งมาตั้งถิ่นฐานในเมืองหลวงบริเวณคลองแสนแสบ มีผลทำให้บริเวณนี้เป็นพื้นที่ที่สะท้อนอัตลักษณ์วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวมลายูมุสลิมจากปัตตานีที่นำมาปรับใช้กับถิ่นที่อยู่ใหม่ แต่สิ่งที่ยังคงรักษาไว้ได้อย่างมั่นคงคือศาสนา วิถีการถ่ายทอดและการแสวงหาความรู้ โดยระยะแรก ผู้รู้ทำการสอนศาสนาที่บ้านของตน ผู้เรียนที่อยู่ไกลมักสร้างที่พักอาศัยรอบบ้านผู้สอน ซึ่งเรียกว่า “ปอเนาะ” ต่อมาเมื่อความเป็นอยู่ดีขึ้น จึงพัฒนาเป็นโรงเรียนปอเนาะที่มีระบบมากขึ้น การเรียนการสอนมีความเข้มข้นโดยยังคงใช้ตำราอาหรับและมลายู พร้อมทั้งปรับรูปแบบให้เหมาะสมกับบริบทสังคมเมืองหลวงที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ปอเนาะเป็นสถาบันการศึกษาอิสลามที่เก่าแก่ที่สุดในอุษาคเนย์ ทำหน้าที่เป็นแหล่งถ่ายทอดองค์ความรู้ศาสนาเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการปฏิบัติศาสนกิจ ทั้งในมิติส่วนบุคคลและสังคม (อุทัย หิรัญโต, 2521) ซึ่ง Franz Rosenthal ได้กล่าวไว้ในหนังสือของเขาว่า อารยธรรมอิสลามนั้นคือ “ชัยชนะของความรู้” ดังนั้นนักวิชาการศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญในทางวิชาการ อีกทั้งเป็นพลังทางศีลธรรมของสังคมอีกด้วย ถึงแม้ด้านการปกครองในอุษาคเนย์จะเสื่อมโทรมลง แต่พลังของนักวิชาการทางด้านศีลธรรมยังทรงอิทธิพลอยู่มาก (อันวาร์ อิบราฮิม, 2545)

ในสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะในเขตเมืองหลวง โรงเรียนปอเนาะต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมรอบด้าน ความเจริญและความหลากหลายของอาชีพที่ต้องอาศัยความรู้สายสามัญทำให้ปอเนาะ

จำเป็นต้องปรับตัวเพื่อรองรับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การปรับตัวเพื่อขานรับความเปลี่ยนแปลงต่อความท้าทายของโลกสมัยใหม่มีได้ 3 แนวทาง ได้แก่ การมองว่าเป็นความดีงามที่ควรเลียนแบบในทุกมิติเพื่อให้ทันสมัย หรือปฏิเสธสิ่งที่มาจากโลกตะวันตกโดยต้องไม่นำเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของอิสลาม หรือเราจะเลือกตามอย่างสร้างสรรค์ นี่ต่างหากคือความท้าทายของมุสลิมในโลกสมัยใหม่ที่ต้องปรับตัวและเลือกตามอย่างสร้างสรรค์ ด้วยการรู้เท่าทันความสมัยใหม่ (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2555) อิสลามวางจุดมุ่งหมายในการใช้ชีวิตไว้ 3 ประการ คือ 1. การภักดีต่ออัลลอฮฺ ﷻ ด้วยความบริสุทธิ์ใจซึ่งจะเกิดขึ้นกับผู้มีความรู้และเข้าใจในความยิ่งใหญ่ของอัลลอฮฺ ﷻ 2. การเป็นตัวแทนของพระองค์ในโลกนี้ ด้วยการปฏิบัติตามคำสั่งของพระองค์ และปกป้องสัจธรรมและความยุติธรรม ด้วยทักษะความรู้ที่พระองค์ทรงประทานให้ และ 3. การจรรโลงสังคมให้เกิดสันติภาพและความเจริญรุ่งเรือง กล่าวคือ อิสลามได้กำหนดกรอบกิจกรรมในโลกนี้และโลกหน้าไว้อย่างสมดุล ด้วยการเชื่อมโยงความรู้และการศรัทธาที่ไม่อาจแยกออกจากกันได้ ดังนั้นอิสลามจึงไม่ขัดขวางพัฒนาการของศาสตร์ต่าง ๆ ตลอดจนการพัฒนานวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งถือเป็นอิบาดะฮฺ (การภักดี) ประเภทหนึ่ง และสิ่งดังกล่าวยังช่วยเสริมให้มนุษย์ตระหนักถึงความยิ่งใหญ่ของพระเป็นเจ้าได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น (มุฮัมหมัดซากี เจ๊ะหะ และมัสลัน มาหะมะ, 2555)

ด้วยสภาพกรุงเทพมหานครที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกมิติ โรงเรียนปอเนาะซึ่งมุ่งสอนวิชาการศาสนาอิสลามเพียงด้านเดียวจำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบัน โรงเรียนปอเนาะที่ผู้วิจัยมุ่งศึกษามี 4 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนมิฟตาฮุ้ลอุลูมิดดีนียะห์ เขตวัฒนา โรงเรียนริดวานุ้นอิสลาม เขตบางกะปิ โรงเรียนมะเซาะฮะตุดดีน 2 เขตสะพานสูง และโรงเรียนศาสนศึกษา เขตหนองจอก จากข้อมูลเบื้องต้นที่ได้รับจากการที่ผู้วิจัยได้รับเชิญให้ไปร่วมงานประจำปีของแต่ละโรงเรียน ทำให้ทราบว่า โรงเรียนเหล่านี้เปิดดำเนินการเรียนการสอนมานาน ซึ่งบางโรงเรียนเปิดสอนมามากกว่าศตวรรษ แต่การเรียนการสอนยังคงไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร ด้วยกับโรงเรียนเหล่านี้เป็นโรงเรียนนอกระบบที่สอนเฉพาะวิชาการศาสนาอิสลาม ส่งผลให้การบริหารงานวิชาการมีข้อจำกัดทั้งด้านบุคลากร งบประมาณ และความร่วมมือทางวิชาการ

ดังนั้น สภาพการดำเนินงานของโรงเรียนปอเนาะทั้งสี่แห่ง ซึ่งยังคงเผชิญข้อจำกัดด้านการบริหารงานวิชาการ บุคลากร งบประมาณ และการพัฒนาการเรียนการสอนท่ามกลางบริบทเมืองใหญ่ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จึงสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นอย่างยิ่งในการศึกษาสภาพปัญหาและใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดแนวทางการแก้ไขที่เหมาะสม เพื่อเสนอแนวทางพัฒนาที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัย อันจะเป็นประโยชน์ต่อการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาอิสลามที่ยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนปอเนาะบริเวณคลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อเสนอแนวทางการแก้ปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนปอเนาะบริเวณคลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ข้อมูลหลักได้มาจากการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลักโดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง จากนั้นมีการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและนำเสนอผ่านเวทีสาธารณะต่อผู้บริหารโรงเรียน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยผู้วิจัยได้ร่างแบบสัมภาษณ์ แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง เหมาะสม จากนั้นนำเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 คน

เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมอีกครั้ง แล้วนำมาแก้ไข ปรับปรุงตามคำแนะนำ จากนั้นนำเครื่องมือที่ได้มาเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์จากโรงเรียนทั้ง 4 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนมิฟตาฮุ้ลอุลูมิดดีนียะห์ โรงเรียนริดวานุ้นอิสลาม โรงเรียนมะเซาะฮะตุดดีน 2 และโรงเรียนศาสนศึกษา โดยเลือกแบบเจาะจงจากผู้ให้ข้อมูลหลักมีคุณสมบัติดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ผู้บริหารโรงเรียน โรงเรียนละ 3 คน ประกอบด้วย ผู้รับใบอนุญาต ผู้บริหาร และครูหัวหน้าฝ่ายวิชาการ รวม 12 คน

2. ครูผู้สอนในแต่ละโรงเรียนที่ไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายวิชาการ โรงเรียนละ 3 คน ประกอบด้วยครูที่มีอายุระหว่าง 35 - 45 ปี 1 คน อายุระหว่าง 46 - 55 ปี 1 คน และอายุ 56 ปีขึ้นไป 1 คน รวม 12 คน

3. ศิษย์เก่าของแต่ละโรงเรียนที่ดำรงตำแหน่งกรรมการบริหารสมาคมหรือชมรมศิษย์เก่า จำนวนโรงเรียนละ 3 ท่าน ประกอบด้วย ประธานสมาคมหรือชมรม รองประธานสมาคมหรือชมรม และกรรมการฝ่ายวิชการของสมาคมหรือชมรม รวม 12 คน

4. นักเรียนที่เป็นหรือเคยเป็นกรรมการสภานักเรียนของแต่ละโรงเรียน โรงเรียนละ 5 คน ซึ่งประกอบด้วยประธานสภานักเรียน รองประธานสภานักเรียน กรรมการฝ่ายวิชาการของสภานักเรียน และกรรมการในตำแหน่งอื่นอีก 2 คน รวม 20 คน รวมจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์ดั้งสิ้น 56 คน

ส่วนผู้ทรงคุณวุฒิที่เข้าร่วมในการสนทนากลุ่มมีจำนวน 9 คน เลือกโดยวิธีแบบเจาะจงจากผู้ที่มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

1. ผู้ที่มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาเอกด้านการบริหารการศึกษา หรือศาสตราจารย์ หรือรองศาสตราจารย์ หรือผู้ช่วยศาสตราจารย์ จำนวน 5 คน

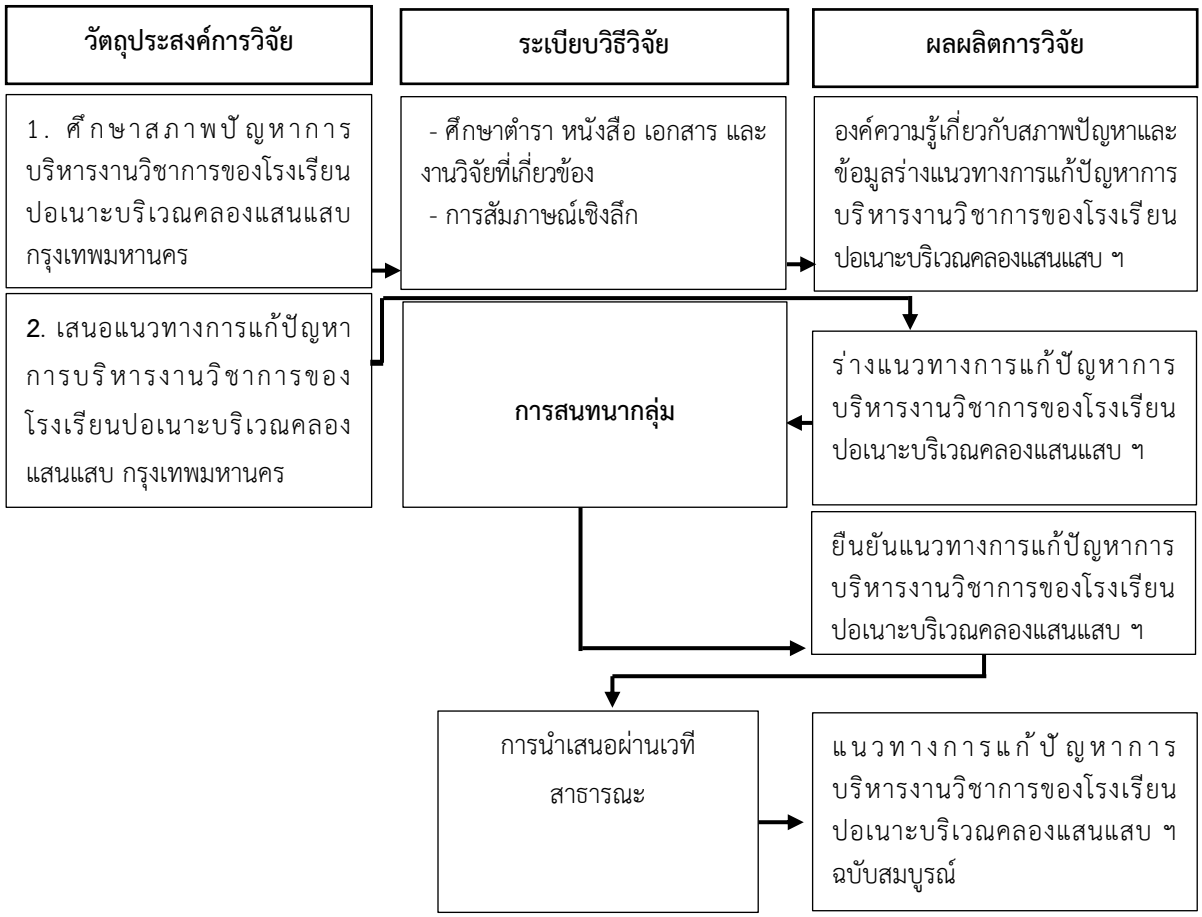
2. ผู้ดำรงตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการบริหารโรงเรียนไม่น้อยกว่า 2 ปี จำนวน 4 คน

สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิที่เข้าร่วมการนำเสนอในเวทีสาธารณะมีจำนวน 8 ท่าน โดยเลือกแบบเจาะจงจากผู้รับใบอนุญาตและผู้บริหารทั้ง 4 โรงเรียน โรงเรียนละ 2 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยเป็นผู้เก็บข้อมูล ถอดความ วิเคราะห์เนื้อหา วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของข้อมูล และตรวจสอบข้อมูลสามเส้า เพื่อนำไปกำหนดเป็นหัวข้อ และแยกข้อมูลเป็นของแต่ละโรงเรียน จากนั้นนำข้อมูลของทุกโรงเรียนมาวิเคราะห์อีกครั้ง แล้วนำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์ และจัดหมวดหมู่ เพื่อนำไปร่างแนวทางการแก้ปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนปอเนาะบริเวณคลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร จากนั้นนำร่างดังกล่าวเข้าสู่การสนทนากลุ่ม โดยข้อมูลที่ได้ ผู้วิจัยทำการถอดความ จัดระบบด้วยการแจกแจง ตีความ วิเคราะห์ความสัมพันธ์ สังเคราะห์และจัดกลุ่มให้เป็นหมวดหมู่ เพื่อนำไปปรับปรุง แก้ไข และเพิ่มเติมในร่างแนวทางการแก้ปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนปอเนาะบริเวณคลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร จากนั้นนำแนวทางการแก้ปัญหาดังกล่าวเข้าสู่การนำเสนอเวทีสาธารณะ โดยข้อมูลที่ได้ ผู้วิจัยทำการถอดความ จัดระบบด้วยการแจกแจง ตีความ วิเคราะห์ความสัมพันธ์ สังเคราะห์และจัดกลุ่มให้เป็นหมวดหมู่ เพื่อนำไปปรับปรุง แก้ไข และเพิ่มเติมในแนวทางการแก้ปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนปอเนาะบริเวณคลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร จากนั้นนำร่างดังกล่าวเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และนำข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะมาแก้ไข ปรับปรุงจนได้ “แนวทางการแก้ปัญหาของโรงเรียนปอเนาะบริเวณคลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร” ฉบับสมบูรณ์

กรอบแนวคิด

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่องสภาพปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนปอเนาะบริเวณคลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร ได้อาศัยแนวคิดทฤษฎีดังนี้ 1) ทฤษฎีการศึกษาอิสลาม ซึ่งประกอบด้วย 1.1) หลักศรัทธา (العقيدة) 1.2) หลักปฏิบัติ (التكاليف الشرعية) และ 1.3) หลักคุณธรรม (الإحسان) (Ibn'Abd Al-Wahhab, M., 2022) 2) แนวทางการบริหารและการจัดการศึกษาทางด้านวิชาการบางประการตามกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาของกฎกระทรวง พ.ศ. 2550 ซึ่งประกอบด้วย 2.1) การวางแผนงานด้านวิชาการ 2.2) การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา 2.3 การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา 2.4 การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 2.5) การวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนความรู้ 2.6) การนิเทศการศึกษา 2.7) การแนะแนว 2.8) การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ 2.9 การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550) และ 3) เครื่องมือวิเคราะห์ปัจจัยเชิงบวก SOAR Analysis ซึ่งประกอบด้วย 3.1) Strengths (จุดแข็ง) 3.2) Opportunities (โอกาส) 3.3) Aspirations (แรงบันดาลใจ) 3.4) Results (ผลลัพธ์) (Stavros, J. M. & Hinrichs, G., 2021) การวิเคราะห์ดังกล่าวมีรายละเอียดดังนี้

1. ในการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา

2. ในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาโดยการถอดความเสียงที่ได้บันทึกไว้ จัดระบบด้วยการแจกแจง ตีความ วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของข้อมูล และตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้วยการนำข้อมูลที่ได้จากผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคนมาเปรียบเทียบกัน เพื่อนำสิ่งที่ได้มาสังเคราะห์และจัดกลุ่มให้เป็นหมวดหมู่ จากนั้นนำข้อความ

ของผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคนมาจัดเรียงให้เข้ากลุ่ม เพื่อนำไปกำหนดเป็นหัวข้อหรือประเด็นโดยไม่ระบุตัวตนของผู้ให้ข้อมูล และแยกข้อมูลเป็นของแต่ละโรงเรียน หลังจากนั้นนำข้อมูลของทุกโรงเรียนมาจัดระบบอีกครั้งเช่นเดียวกับกระบวนการข้างต้น และนำข้อมูลของแต่ละโรงเรียนมาจัดเรียงให้เข้ากลุ่ม เพื่อนำไปร่างแนวทางการแก้ปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนปอเนาะบริเวณคลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร โดยไม่ระบุแหล่งที่มาของข้อมูล หลังจากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากเอกสาร งานวิจัย และการสัมภาษณ์ มาวิเคราะห์ สังเคราะห์เป็นร่างแนวทางการแก้ปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนปอเนาะบริเวณคลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร

3. ในการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาโดยการนำเนื้อหาที่ได้บันทึกเสียงไว้มาทำการถอดความ จัดระบบ ตีความและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของข้อมูล เพื่อนำสิ่งที่ได้มาสังเคราะห์และจัดกลุ่มให้เป็นหมวดหมู่ จากนั้นนำข้อมูลของผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละท่านมาจัดเรียงให้เข้ากลุ่ม เพื่อนำไปปรับปรุง แก้ไข และเพิ่มเติมในร่างแนวทางการแก้ปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนปอเนาะบริเวณคลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร โดยไม่ระบุตัวตนของผู้ให้ข้อมูล

4. ในการนำเสนอเวทีสาธารณะ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาโดยการนำเนื้อหาที่ได้บันทึกเสียงไว้มาทำการถอดความ จัดระบบ ตีความและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของข้อมูล เพื่อนำสิ่งที่ได้มาสังเคราะห์และจัดกลุ่มให้เป็นหมวดหมู่ และนำข้อมูลของผู้บริหารแต่ละคนมาจัดเรียงให้เข้ากลุ่ม เพื่อนำไปปรับปรุง แก้ไข เพิ่มเติมในร่างแนวทางการแก้ปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนปอเนาะบริเวณคลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร โดยไม่ระบุตัวตนของผู้ให้ข้อมูล

ผลการวิจัย

การบริหารงานวิชาการเป็นองค์ประกอบสำคัญของการจัดการศึกษาในโรงเรียน และโรงเรียนปอเนาะยังคงประสบข้อจำกัดที่กระทบต่อการพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบัน ดังนั้น การศึกษาวิจัย เรื่อง สภาพปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนปอเนาะบริเวณคลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยขอนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ดังนี้

1. ศึกษาสภาพปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนปอเนาะบริเวณคลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักของโรงเรียนทั้ง 4 แห่ง ประกอบด้วย ผู้บริหาร โรงเรียนละ 3 คน และครูผู้สอน โรงเรียนละ 3 คน รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 24 โดยใช้กรอบการบริหารและการจัดการศึกษาในด้านวิชาการ 9 ประเด็น ได้แก่ 1) การวางแผนงานวิชาการ 2) การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา 3) การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา 4) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 5) การวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน 6) การนิเทศการศึกษา 7) การแนะแนว 8) การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ และ 9) การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น เมื่อได้ข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยได้นำไปวิเคราะห์เพื่อจำแนกสภาพปัญหาการบริหารงานวิชาการของแต่ละโรงเรียน จากนั้นจึงสังเคราะห์เพื่อเสนอภาพรวมของปัญหา ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนทั้งสี่แห่งได้ทุ่มเทความพยายามเพื่อทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ในวิชาการศาสนาอย่างละเอียดเข้มข้น และในภาพรวมแต่ละโรงเรียนดำเนินการบริหารจัดการได้เป็นอย่างดี ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการพึ่งพาตนเอง โดยได้รับการสนับสนุนด้านการเงินจากสังคม อย่างไรก็ตาม การบริหารงานวิชาการยังมีอุปสรรคหรือข้อจำกัดอยู่บ้าง ซึ่งส่วนใหญ่มีลักษณะใกล้เคียงกันในหลายด้าน โดยสามารถจำแนกเป็นประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

ประการแรก ด้านครูผู้สอนและผู้เรียน พบว่า ค่าตอบแทนครูผู้สอนไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ แต่ครูต่างยังคงยืนหยัดในภารกิจนี้ จึงทำให้ครูต้องมีอาชีพหรือภารกิจอื่นนอกเหนือจากการสอน ทำให้การจัดตารางสอนต้องคำนึงถึงความจำเป็นและภารกิจที่ครูแต่ละคนมี อีกทั้งครูต้องสอนในบางรายวิชาที่ไม่ตรงตามความเชี่ยวชาญ

เพราะครูที่มีความเชี่ยวชาญในแต่ละวิชานั้นมีไม่เพียงพอ ในขณะที่ผู้เรียนใหม่บางส่วนไม่มีความรู้พื้นฐานที่เพียงพอในการต่อยอดในระดับเอียะอฺดาดีย์ (มัธยมศึกษา) อีกทั้งเป้าหมายในการศึกษาของผู้เรียนที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน

ประการที่สอง ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน พบว่า วิธีการสอนส่วนใหญ่ยังเน้นการบรรยาย การแปลความหมายตามตัวอักษร และการเน้นทฤษฎีเป็นหลัก ครูบางส่วนยังขาดทักษะในการนำเสนอเนื้อหาให้เหมาะสมกับผู้เรียนที่มีความหลากหลาย

ประการที่สาม ด้านสื่อการสอน พบว่า สื่อการเรียนรู้ยังจำกัดอยู่กับตำราเรียนเป็นหลัก โดยเฉพาะตำราศาสนา ขาดการพัฒนาสื่อที่หลากหลายและสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนในสังคมปัจจุบัน

ประการที่สี่ ด้านการแนะแนว การวัด ประเมินผล และการนิเทศ พบว่า การแนะแนวยังไม่ระบบและไม่ครอบคลุมความต้องการที่แตกต่างของผู้เรียน การวัดและประเมินผลเน้นการท่องจำเป็นสำคัญ ขาดความหลากหลายของวิธีการประเมิน ส่วนการนิเทศยังไม่เป็นระบบ เนื่องจากวัฒนธรรมองค์กรที่ให้ความเกรงใจกันเป็นหลัก

ประการที่ห้า ด้านหลักสูตรและความร่วมมือทางวิชาการ พบว่า หลักสูตรเน้นการเทียบโอนความรู้ทางศาสนากับสถานศึกษาต่างประเทศเป็นหลัก ขาดการเชื่อมโยงระหว่างวิชาการศาสนากับวิชาการสายสามัญภายในประเทศ การส่งเสริมชุมชนให้เข้มแข็งทางวิชาการส่วนใหญ่มาจากบทบาทของครู ขณะที่นักเรียนยังมีบทบาทจำกัด และมีการประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่นพอสมควร แต่การประสานกับองค์กรอื่นยังไม่เป็นรูปธรรมมากนัก

โดยภาพรวม แม้โรงเรียนปอเนาะทั้งสี่แห่งจะสามารถบริหารจัดการตนเองได้ค่อนข้างดีภายใต้การพึ่งพาตนเองและการสนับสนุนจากชุมชน แต่ยังคงมีข้อจำกัดด้านโครงสร้างการบริหารงานวิชาการให้สอดคล้องกับบริบทเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

2. เสนอแนวทางการแก้ปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนปอเนาะบริเวณคลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักของโรงเรียนทั้ง 4 แห่ง ประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียนละ 3 คน ครูผู้สอนโรงเรียนละ 3 คน ศิษย์เก่าโรงเรียนละ 3 คน และศิษย์ปัจจุบันโรงเรียนละ 5 คน รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 56 คน โดยใช้ทฤษฎีการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงบวก SOAR Analysis ซึ่งประกอบด้วย Strengths (จุดแข็ง) Opportunities (โอกาส) Aspirations (แรงบันดาลใจ) Results (ผลลัพธ์) ร่วมกับทฤษฎีการศึกษาอิสลาม ได้แก่ หลักศรัทธา (العقيدة) หลักปฏิบัติ (التكاليف الشرعية) และหลักคุณธรรม (الإحسان) ผลการศึกษาพบว่า จุดเด่นของโรงเรียนปอเนาะคือการถ่ายทอดความรู้ทางศาสนาอย่างละเอียดเข้มข้นให้กับผู้เรียนทุกคน แต่ในปัจจุบันจุดเด่นดังกล่าวอาจสร้างอุปสรรคในการพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะความรู้ในวิชาการสายสามัญซึ่งมีความสำคัญในการใช้เพื่อดำเนินชีวิตในโลกนี้ ส่วนหนึ่งจากข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์พบว่า ความต้องการและเป้าหมายของผู้เรียนมีความแตกต่างกัน ผู้เรียนส่วนหนึ่งมีความตั้งใจที่จะศึกษาเพื่อต้องการเป็นนักวิชาการหรือเพื่อการศึกษาต่อในอนาคต ผู้เรียนกลุ่มนี้มุ่งเน้นวิชาการศาสนาในทุกรายวิชาที่เกี่ยวข้องอย่างละเอียด ผู้เรียนอีกส่วนหนึ่งต้องการเรียนรู้วิชาการศาสนาเพื่อนำไปปฏิบัติและเป็นผู้นำทางศาสนาหรือสอนผู้คนในชุมชน ความต้องการของผู้เรียนกลุ่มนี้จึงมุ่งไปที่รายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการนำไปใช้จริงในชุมชนซึ่งเป็นความรู้ในระดับที่สามารถเป็นผู้นำในเรื่องพิธีกรรมและถ่ายทอดแก่เยาวชนและผู้คนในชุมชนได้ และผู้เรียนอีกส่วนหนึ่งต้องการเพียงเพื่อขัดเกลาตนเอง ทำให้ตนเองดำรงตนให้อยู่ในกรอบของศาสนาเท่านั้น เมื่อเป้าหมายของผู้เรียนมีความแตกต่างกัน หลักสูตรและกระบวนการจัดการเรียนรู้จึงควรปรับให้เข้ากับความต้องการของผู้เรียนแต่ละกลุ่ม โดยยังคงยึดมั่นในเป้าหมายหลักคือการให้การศึกษาในวิชาการศาสนาเพื่อให้ผู้เรียนเป็นบ่าวที่ดีของอัลลอฮ ﷻ ส่วนความรู้ในระดับที่สูงกว่านั้นควรเป็นไปตามความสามารถและความต้องการของผู้เรียนที่แตกต่างกันไป โดยเปิดโอกาสให้พวกเขาได้เลือกเรียนในศาสตร์สาขาอื่นที่สามารถนำไปพัฒนาชุมชนหรือเพื่อการประกอบอาชีพในอนาคตได้ โดยใช้จุดเด่นของโรงเรียนในด้านต่าง ๆ ในการสร้างโอกาสที่หลากหลายให้กับพวกเขา ดังนั้นการมีแนวทางแก้ปัญหาที่ชัดเจนสามารถช่วยให้การแก้ไขปัญหามีความเป็นระบบ ในการนำไปประยุกต์ใช้ในการกำหนดแนวปฏิบัติให้สอดคล้องกับ

หลักการ เพื่อให้ทราบทิศทางในการดำเนินการจัดการเรียนการสอนว่า ในเนื้อหาวิชาหนึ่ง ๆ ควรใช้วิธีการสอนแบบใด สื่อการสอนอะไร ประเมินลักษณะใด หรือต้องประสานความร่วมมือกับใครหรือองค์กรใด เป็นต้น

การที่ผู้เรียนจะเป็นผู้มีหลักยึดมั่นศรัทธา รู้ถึงบทบัญญัติของศาสนา และเป็นผู้มีคุณธรรมได้นั้นต้องได้รับทั้งองค์ความรู้จากการถ่ายทอดและอบรมขัดเกลาโดยผ่านกระบวนการศึกษา ซึ่งในอดีตโรงเรียนปอเนาะจัดการศึกษาที่ครอบคลุมสิ่งดังกล่าว ส่วนในเรื่องการดำเนินชีวิตในโลกนี้ทุกคนสามารถเข้าถึงข้อมูลความรู้ได้ไม่ยากจากการถ่ายทอดของบุคคลในครอบครัวหรือปราชญ์ชุมชน ทำให้โรงเรียนปอเนาะไม่ต้องรับผิดชอบในการถ่ายทอดสิ่งเหล่านี้ให้กับผู้เรียน แต่ปัจจุบัน สภาพเศรษฐกิจและสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้น ศาสตร์ต่าง ๆ ได้รับการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าเกิดขึ้นในทุกมิติ อาชีพมีความหลากหลายและซับซ้อนซึ่งต้องอาศัยความรู้ที่เรียกว่าความรู้สายสามัญที่ต้องได้รับการถ่ายทอดอย่างเป็นขั้นตอนและเป็นระบบ ซึ่งโรงเรียนปอเนาะไม่มีความถนัดและความพร้อมในเรื่องดังกล่าว แต่ด้วยแรงบันดาลใจ (Aspiration) นับตั้งแต่เริ่มก่อตั้งโรงเรียนซึ่งเกิดจากความเชื่อที่ว่า ภารกิจเหล่านี้เป็นการงานที่ประเสริฐ เป็นการงานในหนทางของอัลลอฮฺ ﷻ ความเชื่อดังกล่าวช่วยให้โรงเรียนได้แรงสนับสนุนจากชุมชนซึ่งถือเป็นโอกาส (Opportunity) ในการสนับสนุนปัจจัยการบริหาร และจุดแข็ง S (Strength) หลักของโรงเรียนคือการสอนวิชาการศาสนาอย่างละเอียดเข้มข้น และในปัจจุบันมีสถานศึกษาสายสามัญหลายแห่งตั้งอยู่ไม่ไกลจากโรงเรียนที่ถือเป็นจุดเด่นด้านที่ตั้งของโรงเรียนและโอกาสของผู้เรียนในการเข้าถึง และผลลัพธ์ (Result) คือการพัฒนานักเรียนให้เป็นผู้รู้ในวิชาการเพื่อการดำรงชีวิตให้ประสบความสำเร็จทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

แนวทางแก้ไขปัญหาเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนที่แตกต่างกันและยังคงรักษาอัตลักษณ์ความเป็นโรงเรียนปอเนาะในการส่งต่อความรู้ทางศาสนาที่ละเอียดเข้มข้น ในขณะเดียวกันผู้เรียนสามารถบรรลุเป้าหมายครบบทุกด้าน โดยมีความรู้ศาสนาเป็นตัวนำ โรงเรียนต้องสร้างให้ผู้เรียนเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม สามารถเป็นผู้นำในพิธีกรรมทางศาสนาได้ และมีทักษะความรู้ในด้านวิชาชีพ ด้วยการบริหารจัดการด้านวิชาการภายในโรงเรียนและเชื่อมโยงความร่วมมือกับองค์กรภายนอก ในการประสานแหล่งร่วมมือสนับสนุนต่าง ๆ ในการเพิ่มประสิทธิภาพของโรงเรียนปอเนาะในระดับสูงโดยไม่เป็นภาระด้านงบประมาณของโรงเรียนที่มีอยู่อย่างจำกัด โดยบริหารจัดการการศึกษาในด้านต่าง ๆ บนฐานคิดให้ผู้เรียนเป็นผู้มีทักษะความรู้ในการประกอบอาชีพ (CAREER/مهنة) เป็นผู้มีจริยธรรม (ETHICS/ أخلاق) และเป็นผู้นำเชิงพิธีกรรม (LEADING PERFORMER/إمام) โดยใช้การเชื่อมโยงความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ (CONNECTION/علاقة) ในรูปแบบที่ผู้วิจัยเรียกว่า C-CEL Model

ในด้านการสร้างผู้เรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม ตั้งอยู่บนหลักเหตุผลที่ว่า การบรรลุเป้าหมายของชีวิตทั้งในโลกนี้และโลกหน้าตามหลักการอิสลามนั้นคือ การที่มนุษย์นั้นมีพฤติกรรมที่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณธรรม จริยธรรมตามหลักคำสอนของศาสนา การสอบสวนเพื่อตัดสินอนาคตของมนุษย์ในโลกหน้านั้นจะว่าด้วยเรื่องพฤติกรรมเหล่านี้ โรงเรียนปอเนาะเป็นแหล่งความรู้ในเรื่องคุณธรรม จริยธรรม หลักการและหลักปฏิบัติต่าง ๆ ของศาสนาในเชิงลึกซึ่งถือเป็นจุดแข็งที่เอื้อต่อการขยายผลในการสร้างผู้เรียนให้มีความประพฤติที่ดีงาม โดยเน้นการปลูกฝัง การฝึกอบรมในการสร้างพฤติกรรมที่ดี ดังนั้นหลักสูตรจึงต้องจัดให้มีกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับสถานการณ์จริงของสังคมด้วยการฝึกฝนนักเรียนโดยใช้ชุมชน หรือหน่วยสังคมในชีวิตจริงเป็นที่ฝึกฝนและการประเมินผล หน่วยสังคมเหล่านี้ ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน มัสยิด สถานประกอบการ เป็นต้น

ในด้านการสร้างผู้นำเชิงพิธีกรรม ตั้งอยู่บนหลักเหตุผลที่ว่า สังคมให้ความเคารพนับถือผู้นำในเชิงพิธีกรรม การที่จะเป็นผู้นำในพิธีกรรมทางศาสนาต้องมีองค์ความรู้เชิงหลักการและวิธีปฏิบัติ สิ่งดังกล่าวถือเป็นจุดแข็งของโรงเรียนปอเนาะที่เน้นองค์ความรู้ทางศาสนาที่เข้มข้นและฝึกอบรมความเป็นผู้นำให้แก่นักเรียนอย่างเพียงพอ ดังนั้นหลักสูตรจึงต้องจัดให้มีกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับสถานการณ์จริงของสังคมโดยการประสานความร่วมมือกับครอบครัว ชุมชน และมัสยิด ให้เป็นที่ฝึกฝนและการประเมินผล

ในด้านการสร้างทักษะความรู้ในการประกอบอาชีพ ตั้งอยู่บนหลักเหตุผลที่ว่า ความสำเร็จที่ดีของมนุษย์ต้องได้รับทั้งทางโลกนี้และโลกหน้า การประกอบศาสนกิจ การดำรงอยู่ในคุณธรรม จริยธรรม อันดีงาม ถือเป็น

ภารกิจของมุสลิมทุกคนไม่ว่าเขาจะประกอบสัมมาอาชีพใดก็ตาม และการที่จะบรรลุซึ่งเป้าหมายดังกล่าวนี้ จำต้องอาศัยความรู้ในหลากหลายสาขา ไม่จำกัดแต่เฉพาะในเรื่องที่เรียกว่าวิชาทางศาสนาเท่านั้น แต่ทว่าวิชาการสายสามัญก็จัดอยู่ในข่ายที่ศาสนาจำแนกให้เป็นวิชาที่มีความสำคัญแก่การดำรงชีวิตที่ดีเช่นกัน โรงเรียนปอเนาะมีจุดแข็งในการสอนวิชาที่เรียกว่าวิชาศาสนาอย่างเข้มข้น ซึ่งเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อทางด้านศาสนาในขั้นสูงของผู้เรียนทั้งในและต่างประเทศ อีกทั้งโรงเรียนปอเนาะมีโอกาสที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้ศึกษาต่อวิชาสายสามัญหรือทักษะวิชาชีพที่มีอยู่ในสถานศึกษาทั้งในภาครัฐและภาคเอกชนด้วยข้อได้เปรียบด้านสถานที่ตั้งและเวลาที่ยืดหยุ่น ดังนั้นโรงเรียนปอเนาะควรจัดหลักสูตรและการบริหารจัดการโดยคำนึงถึงความสนใจ ความถนัด รวมถึงความต้องการด้านอาชีพของผู้เรียน บนพื้นฐานจุดแข็ง (Strength) และโอกาส (Opportunity) ที่โรงเรียนมี เพื่อหยิบยื่นโอกาสให้ผู้เรียนมีทางเลือกที่จะยกระดับสถานะทางสังคมที่ตอบสนองความต้องการที่หลากหลายอย่างมีประสิทธิภาพ โดยยังคงจุดแข็งของความเข้มข้นในวิชาการศาสนาให้คงอยู่ ส่วนการส่งเสริมการศึกษาวิชาสาขาอื่นเพื่อการประกอบอาชีพนั้น โรงเรียนใช้วิธีการประสานความร่วมมือกับแหล่งที่สามารถสร้างทักษะความรู้ในสาขาต่าง ๆ ได้ โดยโรงเรียนไม่จำเป็นต้องรับภาระในเรื่องดังกล่าว ด้วยการประสานความร่วมมือกับสถานศึกษา แหล่งฝึกอาชีพและสถานประกอบการ

อภิปรายผล

จากวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่มุ่งศึกษาสภาพปัญหาและเสนอแนวทางการแก้ปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนปอเนาะบริเวณคลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยนำผลการวิจัยที่ได้มาวิเคราะห์และตีความเพื่อให้เห็นความหมายเชิงลึกของประเด็นที่พบ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำเสนอการอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังต่อไปนี้

1. ศึกษาสภาพปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนปอเนาะบริเวณคลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร ซึ่งเกี่ยวข้องกับความท้าทายด้านเป้าหมายการจัดการศึกษาในยุคปัจจุบัน เป้าหมายหลักของการก่อตั้งโรงเรียนคือการสร้างผู้เรียนให้เป็นมุสลิมที่ดีทั้งโลกนี้และโลกหน้า แต่อย่างไรก็ตาม เป้าหมาย ความคาดหวัง และความต้องการของผู้เรียนมีความแตกต่างจากในอดีตด้วยบริบททางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้หลักสูตรและกระบวนการจัดการเรียนรู้จำเป็นต้องปรับให้สอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัยโดยยังคงยึดมั่นในเป้าหมายหลักและอัตลักษณ์ความเป็นปอเนาะให้คงอยู่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสัมมา รธนิธย์ที่ว่า การศึกษาในสังคมไทยต้องปรับเปลี่ยนตามกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสอดคล้องและเหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงในทุกมิติ (สัมมา รธนิธย์, 2560) และแนวคิดของมูฮัมมาดอัสมี อาบูบากาที่ว่า อิสลามคือวิถีชีวิตที่ครอบคลุมการศึกษาเพื่อชีวิตทั้งโลกนี้และโลกหน้าที่ประมวลไว้ทั้งการเรียนศาสนา สามัญและวิชาชีพซึ่งเป็นรูปแบบที่เรียกว่า “ไตรวิถี” (มูฮัมมาดอัสมี อาบูบากา, 2553)

2. เสนอแนวทางการแก้ปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนปอเนาะบริเวณคลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร โดยแนวทางการจัดการศึกษาในรูปแบบ C-CEL Model ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Al-Hazimi, K. H. ที่มองว่า การศึกษาศาสนาคือกระบวนการอบรมและพัฒนามนุษย์ทุกด้านอย่างเป็นลำดับขั้น เพื่อสร้างองค์ความรู้ หลักการยึดมั่นทางศาสนา การปฏิบัติ จริยธรรม สุขภาวะ และอาชีพ อันนำไปสู่ความผาสุกทั้งในโลกนี้และโลกหน้า (Al Hazimi, K. H., 2000) และสอดคล้องกับแนวคิดของศิริญญา คนซื่อที่มีแนวคิดว่า การบริหารการศึกษาวิถีอิสลามต้องตั้งอยู่บนฐานหลักการอิสลามและวิถีชีวิตมุสลิม พร้อมบูรณาการคุณธรรมในทุกกระบวนการบริหาร ตั้งแต่โครงสร้างองค์กร การจัดบุคลากร การจัดการเรียนรู้ งานตัรบียะฮ์ การจัดการหอพัก ไปจนถึงความร่วมมือกับชุมชนและผู้ปกครอง เพื่อสร้างเยาวชนที่มีคุณธรรมและความรู้ควบคู่กัน (ศิริญญา คนซื่อ, 2567) ตอบสนองต่อความต้องการของสังคม โดยไม่สูญเสียรากฐานทางศาสนา อีกทั้งยังสะท้อนว่า การบริหาร

การศึกษาวิถีอิสลามที่มีประสิทธิภาพต้องผสานอัตลักษณ์ทางศาสนากับความพร้อมต่อโลกปัจจุบัน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมุสลิมที่มีคุณภาพทั้งด้านจิตวิญญาณ ความรู้ และทักษะชีวิต

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปการวิจัยเรื่องสภาพปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนปอเนาะบริเวณคลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร การศึกษาดังกล่าวได้อาศัยแนวคิดทฤษฎีการศึกษาอิสลาม หลักการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงบวก SOAR Analysis และแนวทางการบริหารและการจัดการศึกษาทางด้านวิชาการบางประการ และข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการนำเสนอผ่านเวทีสาธารณะ ผู้วิจัยนำเสนอสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังนี้ 1. ในด้านการศึกษาสภาพปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนปอเนาะบริเวณคลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร พบว่า โรงเรียนปอเนาะทั้งสี่แห่งสามารถจัดการเรียนการสอนศาสนาได้อย่างเข้มข้นและบริหารงานโดยพึ่งพาตนเองร่วมกับชุมชนได้ดี อย่างไรก็ตาม การบริหารงานวิชาการยังคงพบปัญหาอยู่บ้าง เช่น ค่าตอบแทนครูไม่เพียงพอต่อค่าครองชีพ ครูสอนในบางวิชาที่ตนไม่เชี่ยวชาญ ผู้เรียนใหม่บางส่วนขาดพื้นฐาน อีกทั้งเป้าหมายของผู้เรียนแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกัน วิธีสอนยังเน้นการบรรยาย สื่อการสอนจำกัดอยู่ที่ตำรา การแนะแนวและประเมินผลไม่เป็นระบบ การนิเทศยังไม่เป็นรูปธรรม หลักสูตรมุ่งเทียบโอนกับกลุ่มประเทศอาหรับเป็นหลัก และความร่วมมือกับองค์กรภายนอกยังไม่ชัดเจน โดยรวมแล้ว ถือว่าโรงเรียนเหล่านี้มีการบริหารจัดการได้ดีภายใต้ทรัพยากรที่จำกัด แต่ยังคงต้องพัฒนาการบริหารงานวิชาการให้สอดคล้องกับสังคมร่วมสมัยที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง 2. ในด้านการเสนอแนวทางการแก้ปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนปอเนาะบริเวณคลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร พบว่า การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนปอเนาะบริเวณคลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมแล้วดำเนินไปได้ด้วยดีภายใต้การสนับสนุนด้านการเงินจากชุมชนและสังคม อีกทั้งโรงเรียนมีจุดแข็งสำคัญด้านการจัดการเรียนการสอนศาสนาอย่างละเอียดเข้มข้น ซึ่งสามารถนำมาพัฒนาให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียนได้ อย่างไรก็ตาม ความหลากหลายของเป้าหมายผู้เรียนและความท้าทายด้านทักษะวิชาการสายสามัญในสังคมปัจจุบัน ทำให้โรงเรียนจำเป็นต้องมีแนวทางการบริหารงานวิชาการที่ชัดเจนและเป็นระบบมากขึ้น การมีกรอบแนวทางที่ชัดเจนช่วยให้โรงเรียนสามารถกำหนดทิศทางการจัดการเรียนการสอนในแต่ละรายวิชาได้อย่างเหมาะสม ทั้งในด้านวิธีสอน การเลือกใช้สื่อ การประเมินผล และการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การจัดการเรียนรู้สอดคล้องกับบริบทของชุมชนและสังคมร่วมสมัย จากการวิเคราะห์บริบท จุดแข็ง และโอกาสของโรงเรียน แนวทางการพัฒนางานวิชาการควรตั้งอยู่บนฐานคิดที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต โดยยังคงรักษาอัตลักษณ์ความเป็นโรงเรียนปอเนาะไว้ โรงเรียนควรบริหารจัดการการศึกษาในด้านต่าง ๆ บนฐานคิดความเป็นผู้มีทักษะความรู้ในการประกอบอาชีพ (CAREER/مهنة) เป็นผู้มีจริยธรรม (ETHICS/ أخلاق) และเป็นผู้นำเชิงพิธีกรรม (LEADING PERFORMER/إمام) โดยใช้การเชื่อมโยงความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ (CONNECTION/علاقة) ในรูปแบบที่ผู้วิจัยเรียกว่า C-CEL Model **ข้อเสนอแนะ** แนวทางในรูปแบบ C-CEL Model ที่นำเสนอในงานวิจัยนี้เป็นผลสังเคราะห์จากหลักการ แนวคิดทฤษฎี และข้อมูลภาคสนามที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนปอเนาะบริเวณคลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร โดยมีลักษณะเป็นกรอบแนวคิดกว้างที่สามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างยืดหยุ่นตามบริบทของสถานศึกษาอิสลาม แม้แต่ละโรงเรียนจะมีสภาพแวดล้อมและความต้องการที่แตกต่างกันก็ตาม ทั้งนี้ สถาบันการศึกษามุสลิมส่วนใหญ่ยึดถืออุดมคติทางศาสนาที่มีสาระสำคัญร่วมกัน จึงเอื้อต่อการนำแนวทางนี้ไปปรับใช้ในโรงเรียนปอเนาะ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม หรือโรงเรียนบูรณาการได้ในวงกว้าง ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป การศึกษาครั้งนี้เป็นการเสนอแนวทางเชิงแนวคิดและเชิงปฏิบัติที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ หากมีการวิจัยเชิงทดลองเพิ่มเติมเพื่อ

ตรวจสอบประสิทธิผลของ C-CEL Model ในบริบทจริง จะช่วยให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ชัดเจนยิ่งขึ้น และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาระบบการศึกษาของสถาบันอิสลามต่อไปในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2550). กฎกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ. 2550. ราชกิจจานุเบกษา, 124(24ก), 29-30.

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. (2555). มุสลิมกับการท้าทายของโลกสมัยใหม่. ใน อิสลามกับความท้าทายในโลกสมัยใหม่ มุมมองจากนักวิชาการชายแดนใต้. นนทบุรี: หจก. ภาพพิมพ์.

มุฮัมหมัดซากี เจ๊ะหะ และมัสลัน มาหะมะ. (2555). อิสลามกับสังคมของ “ความเป็นสมัยใหม่” ใน อิสลามกับความท้าทายในโลกสมัยใหม่ มุมมองจากนักวิชาการชายแดนใต้. นนทบุรี: หจก. ภาพพิมพ์.

มูฮัมมาดอัสมี อาบูบากา. (2553). ศึกษาไตรวิถีแห่งการเรียนรู้: การพัฒนาการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความเชื่อและวิถีชีวิตของชาวมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้. ใน ดุษฎีนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิริญญา คนซื่อ. (2567). การศึกษาการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร: การวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยา. กรุงเทพมหานคร. วารสารบริหารการศึกษา มศว, 21(40). 220-243.

สัมมา รธนิธย์. (2560). หลักทฤษฎีและปฏิบัติการบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ข้าวฟ่าง.

อันวาร์ อิบราฮิม. (2545). ปุนภพแห่งเอเชีย [The Asian renaissance] (หะสัน หมัดหมาน, ผู้แปล). กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

อุทัย หิรัญโต. (2521). มุสลิมในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์.

Al Hazimi, K. H. (2000). Ausul al-Tarbiyah al-Islamiyah. Medina: Dar Alam Al-Kutub.

Ibn’Abd Al-Wahhab, M. (2022). The three fundamental principles of Islam and their proofs. Riyadh: Jam ʿiyyat al- Da ʿwah wa al- Irshad wa Taw ʿiyyat al- Jaliyyat bi al- Rabwa. Retrieved November 3, 2025, from https://d1.islamhouse.com/data/en/ih_books/single3/en-three-fundamental-principles.pdf

Stavros, J. M. & Hinrichs, G. (2021). Learning to SOAR: Creating strategy that inspires innovation and engagement. United States: SOAR Institute.

บทความวิจัย

แบบจำลองปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำกับตนเองในการเรียนออนไลน์ของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยบูรพา*

A STATISTICAL MODEL OF FACTORS INFLUENCING SELF-REGULATED LEARNING IN ONLINE LEARNING AMONG UNDERGRADUATE STUDENTS AT BURAPHA UNIVERSITY

ศุภัครจิรา พรหมสุวิชา, ศุภกร อ้นศิริ*
Supukjira Promsuwicha, Supakorn Ounsiri*
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ชลบุรี ประเทศไทย
Faculty of Education, Burapha University, Chonburi, Thailand
*Corresponding author E-mail: supakorn.ou@go.buu.ac.th
*Tel: 087-798-9321

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการรับรู้ความสามารถของตน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ การตั้งเป้าหมายในการเรียน การเห็นคุณค่าในตนเอง และการกำกับตนเองในการเรียนออนไลน์ของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยบูรพา และ 2) ศึกษาอิทธิพลของการรับรู้ความสามารถของตน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ การตั้งเป้าหมายในการเรียน และการเห็นคุณค่าในตนเอง ที่มีต่อการกำกับตนเองในการเรียนออนไลน์ของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยบูรพา กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยบูรพา จำนวน 378 คน กำหนดโควตากลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของแต่ละคณะ และเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามออนไลน์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับการรับรู้ความสามารถของตน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ การตั้งเป้าหมายในการเรียน การเห็นคุณค่าในตนเอง และการกำกับตนเองในการเรียนออนไลน์อยู่ในระดับมากทุกตัวแปร โดยมีค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.60 - 4.13 นอกจากนี้ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำกับตนเองในการเรียนออนไลน์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ การตั้งเป้าหมายในการเรียน และการเห็นคุณค่าในตนเอง โดยแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลสูงที่สุด ขณะที่การรับรู้ความสามารถของตนไม่พบอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญเมื่อวิเคราะห์ร่วมกับตัวแปรอื่นในแบบจำลอง อาจเนื่องมาจากอิทธิพลของตัวแปรดังกล่าวถูกลดทอนโดยปัจจัยด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์และการตั้งเป้าหมายในการเรียนที่มีพลังในการพยากรณ์สูงกว่า โดยตัวแปรทั้งสามสามารถร่วมกันทำนายการกำกับตนเองในการเรียนออนไลน์ได้ร้อยละ 63.00 (R^2 = 0.63)

คำสำคัญ: การกำกับตนเอง, แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์, การตั้งเป้าหมายในการเรียน, การเห็นคุณค่าในตนเอง

Abstract

This study aimed to: 1) examine the levels of self-efficacy, achievement motivation, learning goal setting, self-esteem, and self-regulated learning in online learning among undergraduate students at Burapha University, and 2) investigate the influence of self-efficacy, achievement motivation, learning goal setting, and self-esteem on self-regulated learning in online

* Received 29 April 2026; Revised 14 May 2026; Accepted 21 May 2026

learning among undergraduate students at Burapha University. The sample consisted of 378 undergraduate students at Burapha University, selected using proportional quota sampling by faculty, and data were collected through an online questionnaire. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, Pearson's product-moment correlation coefficient, and multiple regression analysis. The results revealed that all variables were at a high level, with mean scores ranging from 3.60 to 4.13. Furthermore, achievement motivation, learning goal setting, and self-esteem significantly predicted self-regulated learning in online learning at the .05 level, with achievement motivation being the strongest predictor. In contrast, self-efficacy did not significantly predict self-regulated learning when analyzed together with the other variables in the model, possibly because its predictive effect was reduced by achievement motivation and learning goal setting, which demonstrated stronger predictive power. Together, these three variables explained 63.00% of the variance in self-regulated learning ($R^2 = 0.63$).

Keywords: Self-Regulated Learning, Achievement Motivation, Learning Goal Setting, Self-Esteem

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีดิจิทัลในศตวรรษที่ 21 ได้ส่งผลให้ระบบการอุดมศึกษาทั่วโลกต้องปรับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมฐานความรู้ โดยเฉพาะการนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการพัฒนาทักษะที่จำเป็นในอนาคต ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญที่ถูกกำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนให้มีสมรรถนะด้านดิจิทัลและการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2565) นอกจากนี้ การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ยังเป็นปัจจัยเร่งที่ทำให้การเรียนออนไลน์และการเรียนแบบผสมผสาน (Blended Learning) กลายเป็นรูปแบบหลักของการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้บทบาทของผู้เรียนเปลี่ยนจากผู้รับความรู้ไปสู่ผู้ที่ต้องรับผิดชอบและบริหารจัดการการเรียนรู้ของตนเองมากขึ้น

แม้ว่าการเรียนออนไลน์จะเอื้อต่อความยืดหยุ่นในการเรียนรู้และการเข้าถึงแหล่งความรู้ที่หลากหลาย แต่ผู้เรียนจำนวนไม่น้อยยังคงประสบปัญหาในการควบคุมและบริหารจัดการการเรียนรู้ของตนเอง โดยเฉพาะในด้านการกำกับตนเองในการเรียนรู้ (Self-regulated Learning: SRL) เช่น การขาดวินัยใน การเรียน การบริหารเวลาไม่เหมาะสม การขาดสมาธิจากสิ่งรบกวนในสภาพแวดล้อมออนไลน์ และการไม่สามารถติดตามการเรียนรู้ของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งปัญหาดังกล่าวมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากการที่ผู้เรียนต้องพึ่งพาเทคโนโลยีดิจิทัลและการเรียนรู้ด้วยตนเองมากขึ้นภายหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 โดยเฉพาะในบริบทการเรียนออนไลน์ที่ลดการกำกับดูแลโดยตรงจากผู้สอน (Wong, J. et al. , 2023) ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จทางการเรียนในสภาพแวดล้อมออนไลน์ โดยผู้เรียนที่สามารถกำกับตนเองได้ดีจะมีความสามารถในการวางแผน ควบคุม และประเมินกระบวนการเรียนรู้ของตนเองอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความต่อเนื่องในการเรียนรู้สูงกว่าผู้เรียนทั่วไปอย่างมีนัยสำคัญ (Wong, J. et al. , 2023) อย่างไรก็ตาม การกำกับตนเองไม่ได้เกิดขึ้นโดยลำพัง หากแต่เป็นผลจากการทำงานร่วมกันของปัจจัยด้านจิตลักษณะหลายประการ เช่น การรับรู้ความสามารถของตนซึ่งสะท้อนถึงความเชื่อมั่นของผู้เรียนต่อความสามารถในการจัดการและควบคุมการเรียนรู้ของตนเอง แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ซึ่งเป็นแรงผลักดันภายในที่ช่วยให้ผู้เรียนมีความพยายามและความคงทนในการเรียนรู้ การตั้งเป้าหมายในการเรียนซึ่งทำหน้าที่กำหนดทิศทางและควบคุมพฤติกรรมการเรียนรู้ให้เป็นไป

อย่างมีระบบ และการเห็นคุณค่าในตนเองซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อความมั่นใจและความสามารถในการเผชิญกับความท้าทายทางการเรียน (Orth, U. & Robins, R. W., 2022)

ในบริบทของประเทศไทย แม้ว่าจะมีการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ของผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาอย่างต่อเนื่อง แต่ส่วนใหญ่ยังคงมุ่งเน้นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเป็นรายคู่ หรือศึกษาปัจจัยแบบแยกส่วน ทำให้ยังขาดความเข้าใจเชิงบูรณาการเกี่ยวกับอิทธิพลของหลายปัจจัยร่วมกันต่อการกำกับตนเองในการเรียนออนไลน์ (ตระการ เสนารัตน์, 2566) สำหรับมหาวิทยาลัยบูรพาในฐานะสถาบันอุดมศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการขับเคลื่อนด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และอุตสาหกรรมดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้สถาบันการศึกษามีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนอย่างเข้มข้น และนิสิตมีประสบการณ์การเรียนออนไลน์ทั้งในรูปแบบเต็มรูปแบบและแบบผสมผสาน โดยบริบทดังกล่าวอาจส่งผลต่อแรงจูงใจ การตั้งเป้าหมาย และพฤติกรรมการเรียนรู้ของนิสิตที่แตกต่างจากผู้เรียนในพื้นที่ทั่วไป อย่างไรก็ตาม ผู้เรียนยังคงเผชิญกับความท้าทายในการบริหารเวลา การควบคุมตนเอง และการรักษาความต่อเนื่องในการเรียนรู้ในสภาพแวดล้อมออนไลน์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำกับตนเองในการเรียนในบริบทดังกล่าว

จากความเป็นมาและสภาพปัญหาดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าการกำกับตนเองในการเรียนออนไลน์เป็นกลไกสำคัญที่มีบทบาทต่อความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียนในระดับอุดมศึกษา และมีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านจิตลักษณะหลายประการ ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาระดับและอิทธิพลของการรับรู้ความสามารถของตน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ การตั้งเป้าหมายในการเรียน และการเห็นคุณค่าในตนเองที่มีต่อการกำกับตนเองในการเรียนออนไลน์ของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยบูรพา โดยพัฒนาแบบจำลองเชิงพยากรณ์จากการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ของตัวแปรอย่างเป็นระบบ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการรับรู้ความสามารถของตน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ การตั้งเป้าหมายในการเรียน การเห็นคุณค่าในตนเอง และการกำกับตนเองในการเรียนออนไลน์ของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยบูรพา
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลของการรับรู้ความสามารถของตน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ การตั้งเป้าหมายใน การเรียน การเห็นคุณค่าในตนเอง ที่มีต่อการกำกับตนเองในการเรียนออนไลน์ของนิสิตระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยบูรพา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับและวิเคราะห์อิทธิพลของการรับรู้ความสามารถของตน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ การตั้งเป้าหมายในการเรียน และการเห็นคุณค่าในตนเอง ที่มีต่อการกำกับตนเองในการเรียนออนไลน์ของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยบูรพา โดยพัฒนาแบบจำลองเชิงพยากรณ์จากการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ และใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงอนุมาน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัย ได้แก่ นิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยบูรพา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 23,287 คน (กองทะเบียนและประมวลผลการศึกษา, 2568) การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างใช้ตารางของ (Krejcie, R. V. & Morgan, D. W., 1970) ได้จำนวน 378 คน เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างครอบคลุมประชากรในแต่ละคณะ ผู้วิจัยใช้การกำหนดโควตากลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของนิสิตในแต่ละคณะ (Proportional Quota Sampling) เพื่อกำหนดจำนวนตัวอย่างในแต่ละกลุ่มย่อย และดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสุ่มแบบสะดวก (Convenience Sampling) ผ่านแบบสอบถามออนไลน์ โดยเปิดโอกาสให้นิสิตในแต่ละคณะสมัครใจเข้าร่วมตอบ

แบบสอบถาม ผ่านเครือข่ายการสื่อสารของนิสิต เช่น กลุ่มรายวิชา กลุ่มคณะ และสื่อสังคมออนไลน์ โดยประสานงานกับอาจารย์ผู้สอนหรือผู้ประสานงานประจำคณะ ทั้งนี้ แม้จะใช้การกำหนดโควตากลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของแต่ละคณะเพื่อให้ครอบคลุมประชากร แต่การเก็บข้อมูลใช้วิธีการสุ่มแบบสะดวกผ่านแบบสอบถามออนไลน์ จึงจัดเป็นการวิจัยที่ใช้เทคนิคการสุ่มแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็น (Non-probability Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และปรับให้เหมาะสมกับบริบทการเรียนออนไลน์ของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยบูรพา

แบบสอบถามมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ได้แก่ 5 = เห็นด้วยอย่างยิ่ง 4 = เห็นด้วย 3 = ไม่แน่ใจ 2 = ไม่เห็นด้วย และ 1 = ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง แบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบวัดตัวแปรการวิจัย ประกอบด้วย การรับรู้ความสามารถของตน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ การตั้งเป้าหมายในการเรียน การเห็นคุณค่าในตนเอง การกำกับตนเองในการเรียนออนไลน์

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยพัฒนาแบบสอบถามโดยอาศัยกรอบแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ผลการตรวจสอบพบว่าค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของข้อคำถามมีค่าอยู่ระหว่าง 0.80–1.00 โดยข้อคำถามส่วนใหญ่มีค่าเท่ากับ 1.00 แสดงให้เห็นว่าแบบสอบถามมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยในระดับสูง และผู้วิจัยได้คัดเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป

หลังจากนั้นนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อวิเคราะห์อำนาจจำแนกรายข้อ โดยใช้ค่าสหสัมพันธ์แบบเพียร์สันระหว่างคะแนนรายข้อกับ คะแนนรวม ซึ่งมีค่าอยู่ระหว่าง 0.23 - 0.71 และกำหนดเกณฑ์ตั้งแต่ 0.20 ขึ้นไป และวิเคราะห์ความเชื่อมั่นของแบบสอบถามด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach’s Alpha Coefficient) พบว่า มีค่า อยู่ระหว่าง 0.88 - 0.91 ซึ่งอยู่ในระดับสูง โดยกำหนดเกณฑ์ไม่น้อยกว่า 0.70

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามออนไลน์ผ่านระบบ Google Forms โดยเริ่มจากการขออนุญาตและประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งอาจารย์ผู้สอนหรือผู้ประสานงานในแต่ละคณะเพื่อประชาสัมพันธ์โครงการวิจัยไปยังกลุ่มนิสิตเป้าหมาย จากนั้นจึงเผยแพร่ลิงก์แบบสอบถามผ่านช่องทางการสื่อสารของนิสิตในมหาวิทยาลัย เช่น กลุ่มรายวิชา กลุ่มคณะ และสื่อสังคมออนไลน์ เมื่อผู้เข้าร่วมคลิกลิงก์แบบสอบถาม จะปรากฏเอกสารชี้แจงข้อมูลสำหรับผู้เข้าร่วมวิจัย ซึ่งระบุรายละเอียดเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ขั้นตอนการดำเนินการ ระยะเวลาในการตอบแบบสอบถาม สิทธิของผู้เข้าร่วม และแนวทางการรักษาความลับของข้อมูล โดยผู้เข้าร่วมต้องอ่านและแสดงความยินยอมผ่านระบบออนไลน์ก่อนเข้าสู่แบบสอบถาม ซึ่งถือเป็นการยินยอมเข้าร่วมการวิจัยโดยสมัครใจ ภายหลังการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบความครบถ้วนและความสมบูรณ์ของข้อมูล พร้อมทั้งคัดกรองแบบสอบถามที่ไม่สมบูรณ์หรือมีลักษณะการตอบที่ไม่เหมาะสมออกก่อนนำไปวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

1. สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และระดับของตัวแปรการวิจัย โดยใช้ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากนั้นแปลความหมายของค่าเฉลี่ยตามเกณฑ์การแปลผลสำหรับมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยอ้างอิงแนวทางการแปลผลของ Best (1977) ดังนี้ ค่าเฉลี่ย 4.21 - 5.00 หมายถึง ระดับมากที่สุด 3.41 - 4.20 หมายถึง ระดับมาก 2.61 - 3.40 หมายถึง ระดับปานกลาง 1.81 - 2.60 หมายถึง ระดับน้อย และ 1.00 - 1.80 หมายถึง ระดับน้อยที่สุด (Best, J. W., 1977)

2. สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Correlation Coefficient) เพื่อพัฒนาแบบจำลองเชิงพยากรณ์จากการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำกับตนเองในการเรียนออนไลน์ในเชิงพยากรณ์ โดยกำหนดตัวแปรอิสระ ได้แก่ การรับรู้ความสามารถของตน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ การตั้งเป้าหมายในการเรียน และการเห็นคุณค่าในตนเอง และตัวแปรตาม ได้แก่ การกำกับตนเองในการเรียนออนไลน์ โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

ก่อนดำเนินการวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ได้แก่ ความเป็นอิสระของค่าคลาดเคลื่อน (พิจารณาจากค่า Durbin-Watson) ความสัมพันธ์เชิงเส้น (Linearity) ความแปรปรวนเท่ากัน (Homoscedasticity) การไม่มีปัญหาพหุสหสัมพันธ์ (พิจารณาจากค่า VIF และ Tolerance) และการแจกแจงแบบปกติของค่าคลาดเคลื่อน (Normality) เพื่อให้ผลการวิเคราะห์มีความถูกต้องและน่าเชื่อถือ

การพิทักษ์สิทธิ์ของผู้ให้ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการตามหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยผู้เข้าร่วมได้รับข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ ขั้นตอน และสิทธิของตนก่อนเข้าร่วม และให้ความยินยอมผ่านระบบออนไลน์โดยสมัครใจ ผู้เข้าร่วมสามารถปฏิเสธหรือถอนตัวได้ตลอดเวลาโดยไม่ส่งผลกระทบต่อสิทธิหรือสถานภาพทางการศึกษา ทั้งนี้แบบสอบถามไม่มีการเก็บข้อมูลที่สามารถระบุตัวตนได้ ข้อมูลทั้งหมดถูกเก็บรักษาเป็นความลับในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ภายใต้การควบคุมของผู้วิจัย และนำเสนอผลในภาพรวมทางสถิติเท่านั้น โดยไม่มีการเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคล ทั้งนี้ ข้อมูลจะถูกเก็บรักษาเป็นระยะเวลา 1 ปี และทำลายหลังสิ้นสุดโครงการ การวิจัยไม่มีความเสี่ยงต่อผู้เข้าร่วม และผู้เข้าร่วมสามารถยุติการตอบแบบสอบถามได้ทุกเวลา

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาระดับการรับรู้ความสามารถของตน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ การตั้งเป้าหมายในการเรียน การเห็นคุณค่าในตนเอง และการกำกับตนเองในการเรียนออนไลน์ของนิสิตระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยบูรพา

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปร (n = 378)

ตัวแปร	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
การรับรู้ความสามารถของตน (X_1)	3.84	0.51	มาก
แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (X_2)	4.09	0.59	มาก
การตั้งเป้าหมายในการเรียน (X_3)	4.04	0.55	มาก
การเห็นคุณค่าในตนเอง (X_4)	3.60	0.55	มาก
การกำกับตนเองในการเรียนออนไลน์ (Y)	4.13	0.56	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า นิสิตระดับปริญญาตรีมีการกำกับตนเองในการเรียนออนไลน์อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.13, SD = 0.56) ส่วนตัวแปรด้านอื่น ๆ อยู่ในระดับมากทุกตัวแปร เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ($\bar{X}$ = 4.09, SD = 0.59) การตั้งเป้าหมายในการเรียน ($\bar{X}$ = 4.04, SD = 0.55) การรับรู้ความสามารถของตน ($\bar{X}$ = 3.84, SD = 0.51) และการเห็นคุณค่าในตนเอง ($\bar{X}$ = 3.60, SD = 0.55) ตามลำดับ

จากตารางที่ 1 พบว่า นิสิตระดับปริญญาตรีมีการกำกับตนเองในการเรียนออนไลน์อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.13, SD = 0.56) ส่วนตัวแปรด้านอื่น ๆ อยู่ในระดับมากทุกตัวแปร เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ($\bar{X}$ = 4.09, SD = 0.59) การตั้งเป้าหมายในการเรียน ($\bar{X}$ = 4.04, SD = 0.55) การรับรู้ความสามารถของตน ($\bar{X}$ = 3.84, SD = 0.51) และการเห็นคุณค่าในตนเอง ($\bar{X}$ = 3.60, SD = 0.55) ตามลำดับ ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พบว่าแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มีค่า SD สูงที่สุด (SD = 0.59) สะท้อนให้เห็นว่านิสิตมีระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ที่แตกต่างกันค่อนข้างชัดเจนเมื่อเปรียบเทียบกับตัวแปรอื่น

2. ผลการศึกษาอิทธิพลของการรับรู้ความสามารถของตน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ การตั้งเป้าหมายในการเรียน การเห็นคุณค่าในตนเอง ที่มีต่อการกำกับตนเองในการเรียนออนไลน์ของนิสิตระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยบูรพา

ตารางที่ 2 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (*r*) ระหว่างตัวแปร

ตัวแปร	X_1	X_2	X_3	X_4	Y
การรับรู้ความสามารถของตน (X_1)	1.00	0.73*	0.53*	0.57*	0.58*
แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (X_2)		1.00	0.71*	0.55*	0.77*
การตั้งเป้าหมายในการเรียน (X_3)			1.00	0.46*	0.68*
การเห็นคุณค่าในตนเอง (X_4)				1.00	0.50*
การกำกับตนเองในการเรียนออนไลน์ (Y)					1.00

*p < .05

จากตารางที่ 2 พบว่า ตัวแปรอิสระทุกตัวมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการกำกับตนเองในการเรียนออนไลน์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เรียงลำดับตามค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์จากมากไปหาน้อย ได้แก่ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (r = 0.77) การตั้งเป้าหมายในการเรียน (r = 0.68) การรับรู้ความสามารถของตน (r = 0.58) และการเห็นคุณค่าในตนเอง (r = 0.50) ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการทดสอบสมมติฐานอิทธิพลของการรับรู้ความสามารถของตน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ การตั้งเป้าหมายในการเรียน การเห็นคุณค่าในตนเอง ที่มีต่อการกำกับตนเองในการเรียนออนไลน์ของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยบูรพา โดยใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณด้วยวิธีนำตัวแปรเข้าทั้งหมด (Enter Regression) ดังนี้

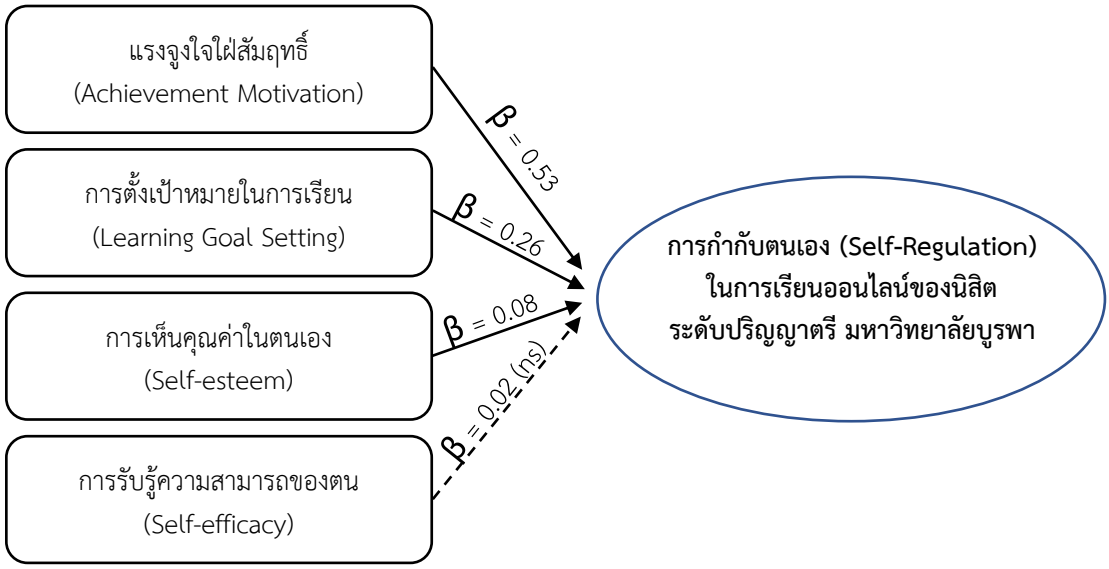
ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ

ตัวแปร	B	β	t	p
(ค่าคงที่)	0.64	-	4.12*	0.00
การรับรู้ความสามารถของตน (X_1)	0.02	0.02	0.34	0.74
แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (X_2)	0.50	0.53	9.47*	0.00
การตั้งเป้าหมายในการเรียน (X_3)	0.26	0.26	5.68*	0.00
การเห็นคุณค่าในตนเอง (X_4)	0.08	0.08	2.08*	0.04
R = 0.79, R^2 = 0.63				

*p < .05

จากตารางที่ 3 พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำกับตนเองในการเรียนออนไลน์ของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยบูรพา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (X_2) การตั้งเป้าหมายในการเรียน (X_3) และการเห็นคุณค่าในตนเอง (X_4) โดยสามารถร่วมกันพยากรณ์การกำกับตนเองในการเรียนออนไลน์ของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยบูรพา ได้ร้อยละ 63 (R^2 = 0.63) เมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักอิทธิพล พบว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (X_2) มีอิทธิพลสูงที่สุด (β = 0.53) รองลงมาคือ การตั้งเป้าหมายในการเรียน (X_3) (β = 0.26) และการเห็นคุณค่าในตนเอง (X_4) (β = 0.08) ขณะที่การรับรู้ความสามารถของตน (X_1) ไม่พบอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญ

จากผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ สามารถสรุปแบบจำลองเชิงพยากรณ์จากการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณได้ดังภาพ

ภาพที่ 1 แบบจำลองปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำกับตนเองในการเรียนออนไลน์ของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยบูรพา

หมายเหตุ: แบบจำลองเชิงสถิติจากการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ตัวเลขบนลูกศรแสดงค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐาน (β) ลูกศรทึบแสดงอิทธิพลที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และลูกศรเส้นประแสดงอิทธิพลที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ (ns) สามารถเขียนสมการพยากรณ์การกำกับตนเองในการเรียนออนไลน์ของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยบูรพา (Y) ได้ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ:

$$Y = 0.64 + 0.50(X_2) + 0.26(X_3) + 0.08(X_4)$$

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน:

$$Z'Y = 0.53(Z_{X2}) + 0.26(Z_{X3}) + 0.08(Z_{X4})$$

อภิปรายผล

1. ระดับการรับรู้ความสามารถของตน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ การตั้งเป้าหมายในการเรียน การเห็นคุณค่าในตนเอง และการกำกับตนเองในการเรียนออนไลน์ของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยบูรพา อยู่ในระดับมากทุกตัวแปร ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่านิสิตมีความพร้อมทั้งด้านจิตลักษณะและพฤติกรรมในการจัดการเรียนรู้ของตนเองในบริบทออนไลน์ โดยเฉพาะในสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ลดบทบาทการกำกับจากผู้สอนและเพิ่มความรับผิดชอบของผู้เรียน ทั้งนี้อาจเกี่ยวข้องกับบริบทของมหาวิทยาลัยบูรพาที่มีการนำระบบการจัดการเรียนรู้และเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการที่นิสิตมีประสบการณ์การเรียนออนไลน์และแบบผสมผสานมาอย่างต่อเนื่องในช่วงที่ผ่านมา ซึ่งอาจเป็นปัจจัยภายนอกที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาการกำกับตนเองในการเรียนออนไลน์ได้ในระดับสูง

แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนิสิตอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในเชิงกลไกทางจิตวิทยา แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทำหน้าที่เป็นแรงผลักดันภายในที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความพยายาม ความมุ่งมั่น และความต่อเนื่องในการเรียนรู้ โดยเฉพาะในบริบทการเรียนออนไลน์ที่ผู้เรียนต้องอาศัยการควบคุมตนเองเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Schunk, D. H., & DiBenedetto, M. K. ที่พบว่าแรงจูงใจเป็นกลไกสำคัญที่เชื่อมโยงระหว่างความคิดและพฤติกรรมการเรียนรู้ โดยช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเลือกใช้ รักษา และปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การกำกับตนเองอย่างเหมาะสม ทั้งในด้านการตั้งเป้าหมาย การวางแผน การควบคุมตนเอง และการประเมินผลการเรียนรู้ของตนอย่างต่อเนื่อง (Schunk, D. H. & DiBenedetto, M. K., 2020) ขณะเดียวกันยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณิชกานต์ ทรงไทย และคณะ ที่พบว่าแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการกำกับตนเองในการเรียนของนิสิตระดับอุดมศึกษา และเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (ณิชกานต์ ทรงไทย และคณะ, 2564)

การตั้งเป้าหมายในการเรียนอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะระบบการจัดการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยที่มีโครงสร้างชัดเจนเอื้อต่อการวางแผนการเรียนรู้ ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถกำหนดทิศทางและควบคุมพฤติกรรมการเรียนได้อย่างเป็นระบบ ในเชิงกลไก เป้าหมายทำหน้าที่เป็น “ตัวกำกับทิศทาง” ของพฤติกรรมการเรียนรู้ ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนสามารถจัดลำดับความสำคัญและติดตามความก้าวหน้าของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Wong, J. et al. ที่พบว่าการตั้งเป้าหมายในการเรียนมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางของพฤติกรรมการเรียนรู้ และส่งเสริมการกำกับตนเองของผู้เรียนในการวางแผน ติดตาม และประเมินผลการเรียนรู้ของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Wong, J. et al. , 2023) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณิชกานต์ ทรงไทย และคณะ ที่ชี้ให้เห็นว่าการกำกับตนเองในการเรียนของนิสิตมีความสัมพันธ์กับการวางแผนและการติดตามการเรียนรู้ของตนเองอย่างเป็นระบบ ซึ่งสะท้อนถึงบทบาทของการตั้งเป้าหมายในการควบคุมพฤติกรรมการเรียนรู้ (ณิชกานต์ ทรงไทย และคณะ, 2564)

การรับรู้ความสามารถของตนอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากนิสิตเป็นกลุ่มผู้เรียนที่มีความคุ้นเคยกับเทคโนโลยีดิจิทัล และมีประสบการณ์การเรียนออนไลน์อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นในความสามารถของตนในการจัดการเรียนรู้ผ่านระบบออนไลน์ ในเชิงกลไก ความคุ้นเคยและประสบการณ์ดังกล่าวช่วยลดความวิตกกังวลและเสริมสร้างความมั่นใจในการใช้เครื่องมือและระบบการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนรับรู้ว่าตนสามารถควบคุมและดำเนินการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Wang, C. et al. ที่พบว่าการรับรู้ความสามารถด้านเทคโนโลยีมีความสัมพันธ์กับความมั่นใจในการเรียนออนไลน์ของผู้เรียน (Wang, C. et al. , 2021) และงานวิจัยของ ณิชกานต์ ทรงไทย และคณะ ยังชี้ให้เห็นว่าการรับรู้ความสามารถของตนมีความสัมพันธ์กับการกำกับตนเองในการเรียนของนิสิต และช่วยส่งเสริมความมั่นใจในการจัดการ การเรียนรู้ของตนเองในสภาพแวดล้อมออนไลน์ (ณิชกานต์ ทรงไทย และคณะ, 2564)

การเห็นคุณค่าในตนเองแม้จะมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด แต่ยังอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่านิสิตมีพื้นฐานทางจิตวิทยาที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะประสบการณ์ความสำเร็จในการเรียนรู้ที่ผ่านมาเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางอารมณ์และความเชื่อมั่นในตนเอง ในเชิงกลไก การรับรู้ถึงคุณค่าในตนเองช่วยให้ผู้เรียนกล้าเผชิญกับความท้าทายทางการเรียน และสามารถฟื้นตัวจากความล้มเหลวได้ดีขึ้น จึงเอื้อต่อการกำกับตนเองในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับ Orth, U., & Robins, R. W. ที่อธิบายว่าการเห็นคุณค่าในตนเองเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางอารมณ์และพฤติกรรมการเรียนรู้ของบุคคล (Orth, U. & Robins, R. W., 2022) และงานวิจัยของ ณิชกานต์ ทรงไทย และคณะ ก็พบว่าการเห็นคุณค่าในตนเองมีความสัมพันธ์กับการกำกับตนเองในการเรียนของนิสิต และช่วยเสริมสร้างความมั่นใจในการจัดการการเรียนรู้ของตนเอง (ณิชกานต์ ทรงไทย และคณะ, 2564)

การกำกับตนเองในการเรียนออนไลน์อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้เรียนสามารถบริหารจัดการเวลา ทรัพยากร และสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แม้จะอยู่ในบริบทที่ขาดการควบคุมโดยตรงจากผู้สอน ในเชิงกลไก การกำกับตนเองสะท้อนถึงความสามารถของผู้เรียนในการวางแผน ควบคุม และประเมินกระบวนการเรียนรู้ของตนเองอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นบทบาทสำคัญของผู้เรียนในสภาพแวดล้อมดิจิทัล และส่งผลให้สามารถจัดการกระบวนการเรียนรู้ของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพในบริบทออนไลน์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Wong, J. et al. ที่พบว่าผู้เรียนที่มีทักษะการกำกับตนเองสูงจะสามารถควบคุมและบริหารจัดการการเรียนรู้ของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Wong, J. et al. , 2023) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณิชกานต์ ทรงไทย และคณะ ที่พบว่าปัจจัยด้านแรงจูงใจและการจัดการตนเองมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเรียนออนไลน์ของนิสิตอย่างมีนัยสำคัญ (ณิชกานต์ ทรงไทย และคณะ, 2564)

2. แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ การตั้งเป้าหมายในการเรียน และการเห็นคุณค่าในตนเองมีอิทธิพลต่อการกำกับตนเองในการเรียนออนไลน์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่การรับรู้ความสามารถของตนไม่พบอิทธิพล โดยแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลสูงที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแรงจูงใจทำหน้าที่เป็นกลไกขับเคลื่อนภายในที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความพยายาม ความมุ่งมั่น และความคงทนในการเรียนรู้ โดยเฉพาะในบริบทการเรียนออนไลน์ที่ผู้เรียนต้องพึ่งพาการกำกับตนเองเป็นหลัก ผู้เรียนที่มีแรงจูงใจสูงจึงสามารถควบคุมพฤติกรรมและจัดการอุปสรรคได้ดีกว่า จึงเอื้อต่อการกำกับตนเองในการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Wigfield, A. et al. ที่อธิบายว่าแรงจูงใจเป็นองค์ประกอบสำคัญที่เอื้อต่อการใช้กลยุทธ์การกำกับตนเองของผู้เรียน (Wigfield, A. et al., 2021) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยในบริบทไทยของ ณิชกานต์ ทรงไทย และคณะ ที่พบว่าแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการกำกับตนเองในการเรียนของนิสิตระดับอุดมศึกษา (ณิชกานต์ ทรงไทย และคณะ, 2564)

การตั้งเป้าหมายในการเรียนมีอิทธิพลรองลงมา สะท้อนให้เห็นว่าเป้าหมายเป็นกลไกสำคัญในการกำหนดทิศทางของพฤติกรรมการเรียนรู้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการตั้งเป้าหมายช่วยให้ผู้เรียนสามารถวางแผน ติดตาม และประเมินความก้าวหน้าของตนเองได้อย่างเป็นระบบ จึงเอื้อต่อการกำกับตนเองในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Wong, J. et al ที่พบว่าการกำกับตนเองในการเรียนรู้ในบริบทออนไลน์เกี่ยวข้องกับกระบวนการตั้งเป้าหมาย การติดตาม และการประเมินตนเองของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ (Wong, J. et al. , 2023) และยังสอดคล้องกับ ณิชกานต์ ทรงไทย และคณะ ที่พบว่าการตั้งเป้าหมายในการเรียนมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการกำกับตนเองของนิสิตระดับอุดมศึกษา และช่วยส่งเสริมการควบคุมพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ณิชกานต์ ทรงไทย และคณะ, 2564)

การเห็นคุณค่าในตนเองมีอิทธิพลในระดับหนึ่ง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้เรียนที่มีความมั่นคงทางอารมณ์และยอมรับตนเอง จะสามารถจัดการความเครียดและอุปสรรคจากการเรียนออนไลน์ได้ดีกว่า ส่งผลให้สามารถรักษาพฤติกรรมการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง ในเชิงกลไก การรับรู้ถึงคุณค่าในตนเองช่วยให้ผู้เรียนกล้าเผชิญกับความท้าทายทางการเรียน และสามารถฟื้นตัวจากความล้มเหลวได้ดีขึ้น จึงเอื้อต่อการกำกับตนเองในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับ Orth, U., & Robins, R. W. ที่อธิบายว่าการเห็นคุณค่าในตนเองเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางอารมณ์และพฤติกรรมของบุคคล (Orth, U. & Robins, R. W., 2022) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ เกษศิรินทร์ ภู่เพชร และคณะ ที่พบว่าการเห็นคุณค่าในตนเองมีความสัมพันธ์กับการควบคุมพฤติกรรมและการจัดการตนเองของผู้เรียน (เกษศิรินทร์ ภู่เพชร และคณะ, 2568)

ในขณะที่การรับรู้ความสามารถของตนไม่พบอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในบริบทการเรียนออนไลน์ ความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะนำไปสู่พฤติกรรมการกำกับตนเอง หากขาดแรงจูงใจและเป้าหมายที่ชัดเจนมาสนับสนุน โดยเฉพาะในสภาพแวดล้อมที่มีสิ่งเร้าภายนอกจำนวนมาก ซึ่งอาจรบกวนสมาธิและการควบคุมตนเองของผู้เรียน จึงทำให้ความเชื่อมั่นในตนเองไม่สามารถแปรเปลี่ยนเป็นพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Wolters,

C. A., & Hussain, M. ที่อธิบายว่าการรับรู้ความสามารถของตนจำเป็นต้องทำงานร่วมกับปัจจัยด้านแรงจูงใจและการกำกับตนเองอื่น ๆ จึงจะส่งผลต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Wolters, C. A. & Hussain, M., 2020) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความสัมพันธ์เชิงสหสัมพันธ์ไม่ได้สะท้อนอิทธิพลเชิงพยากรณ์โดยตรง เมื่อพิจารณาร่วมกับตัวแปรอื่นในแบบจำลอง อิทธิพลของการรับรู้ความสามารถของตนอาจถูกลดทอนลงโดยตัวแปรด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์และการตั้งเป้าหมายในการเรียน ซึ่งมีพลังในการอธิบายการกำกับตนเองในการเรียนออนไลน์สูงกว่า

นอกจากนี้ ข้อค้นพบดังกล่าวเมื่อพิจารณาผ่านแบบจำลองเชิงพยากรณ์จากการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณยังสะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างจากกรอบแนวคิดดั้งเดิมที่มักให้ความสำคัญกับการรับรู้ความสามารถของตนเป็นปัจจัยหลักของการกำกับตนเอง โดยผลการวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า ในบริบทการเรียนออนไลน์ ปัจจัยด้านแรงจูงใจและการตั้งเป้าหมายมีบทบาทสำคัญมากกว่า

องค์ความรู้ใหม่

ข้อค้นพบใหม่ของการวิจัยนี้คือ การแสดงให้เห็นเชิงประจักษ์ผ่านแบบจำลองเชิงพยากรณ์จากการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณว่า ในบริบทการเรียนออนไลน์ของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยบูรพา ปัจจัยด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์และการตั้งเป้าหมายในการเรียนมีบทบาทเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการกำกับตนเองในการเรียนออนไลน์ ขณะที่การรับรู้ความสามารถของตนไม่พบอิทธิพลโดยตรงต่อการกำกับตนเองในการเรียนออนไลน์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าในสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนต้องรับผิดชอบและควบคุมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ปัจจัยด้านแรงจูงใจและการกำหนดเป้าหมายอาจมีบทบาทสำคัญต่อพฤติกรรมการเรียนรู้มากกว่าความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองเพียงอย่างเดียว ดังภาพ

หมายเหตุ: องค์ความรู้สังเคราะห์จากผลการวิจัยที่พบว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ การตั้งเป้าหมายในการเรียน และการเห็นคุณค่าในตนเอง มีอิทธิพลต่อการกำกับตนเองในการเรียนออนไลน์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่การรับรู้ความสามารถของตนไม่พบอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญเมื่อควบคุมตัวแปรอื่น

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับปัจจัยที่ขับเคลื่อนการกำกับตนเองในการเรียนออนไลน์ของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยบูรพา

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่านิสิตระดับปริญญาตรีมีระดับการกำกับตนเองในการเรียนออนไลน์และปัจจัยด้านจิตลักษณะการเรียนรู้อยู่ในระดับมากทุกตัวแปร สะท้อนถึงความพร้อมของผู้เรียนในการจัดการเรียนรู้ของตนเองในบริบทออนไลน์ โดยพบว่าแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์และการตั้งเป้าหมายในการเรียนเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการกำกับตนเองในการเรียนออนไลน์อย่างมีนัยสำคัญ และสามารถร่วมกันอธิบายพฤติกรรมดังกล่าวได้ในระดับสูง ขณะที่การเห็นคุณค่าในตนเองมีบทบาทในลักษณะของปัจจัยสนับสนุน ส่วนการรับรู้ความสามารถของตนไม่พบอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญ จากข้อค้นพบดังกล่าว ผู้สอนและสถาบันอุดมศึกษาควรมุ่งส่งเสริมแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์และการตั้งเป้าหมายในการเรียนของผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยควรออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ท้าทายเอื้อต่อการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน และสนับสนุนให้ผู้เรียนสามารถติดตามความก้าวหน้าของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง ควบคู่กับการให้ข้อมูลย้อนกลับอย่างมีคุณภาพ เพื่อเสริมสร้างการกำกับตนเองในการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ควรส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเห็นคุณค่าในตนเอง เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถรักษาพฤติกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม การวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดในด้านการเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านแบบสอบถามออนไลน์และการใช้วิธีการสุ่มแบบสะดวก ซึ่งอาจทำให้กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีความพร้อมด้านเทคโนโลยีและทักษะดิจิทัลอยู่แล้ว ส่งผลให้ระดับการกำกับตนเองและปัจจัยด้านจิตลักษณะของผู้ตอบแบบสอบถามมีแนวโน้มอยู่ในระดับสูง ในขณะเดียวกัน การวิจัยครั้งต่อไปควรขยายการศึกษาปัจจัยอื่นที่อาจมีบทบาทร่วม เช่น การสนับสนุนจากผู้สอนหรือสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ รวมทั้งควรทดสอบแบบจำลองเชิงพยากรณ์จากการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณในบริบทที่แตกต่างกัน และประยุกต์ใช้วิธีการวิเคราะห์ขั้นสูง เช่น การวิเคราะห์สมการโครงสร้าง เพื่อยืนยันความสัมพันธ์ของตัวแปรในเชิงลึก

เอกสารอ้างอิง

กองทะเบียนและประมวลผลการศึกษา. (2568). สถิตินิสิต. เรียกใช้เมื่อ 20 ธันวาคม 2568 จาก https://reg.buu.ac.th/registrar/stat.asp?avs960705318=1

เกษศิรินทร์ ภู่เพชร และคณะ. (2568). อิทธิพลของความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง และการควบคุมตนเองต่อพฤติกรรมการหลีกเลี่ยงการสูบบุหรี่ไฟฟ้าของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตเทศบาลนครสงขลา. วารสารพยาบาลตำรวจและวิทยาศาสตร์สุขภาพ, 17(2), 443-455.

ณิชกานต์ ทรงไทย และคณะ. (2564). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเรียนออนไลน์ของนักศึกษาพยาบาล: ภาคเหนือตอนล่าง. วารสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี อุตรดิตถ, 13(1), 198-209.

ตระการ เสนารัตน์. (2566). การวิเคราะห์อภิมานปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน. วารสารวิจัยและพัฒนาหลักสูตร, 13(1), 1-15.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2565). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พ.ศ. 2566-2570. เรียกใช้เมื่อ 23 เมษายน 2569 จาก https://www.nesdc.go.th/the-national-economic-and-social-development-plan/the-thirteenth-plan-2023-2027/

Best, J. W. (1977). Research in Education. New Jersey: Prentice Hall.

Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. Educational and Psychological Measurement, 30(3), 607-610.

Orth, U. & Robins, R. W. (2022). The development of self-esteem. Current Directions in Psychological Science, 31(1), 33-38.

Schunk, D. H. & DiBenedetto, M. K. (2020). Motivation and social cognitive theory. Contemporary Educational Psychology, 60, 101832. DOI: https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2019.101832.

Wang, C. et al. . (2021). Students' characteristics, self-regulated learning, technology self-efficacy, and course outcomes in online learning. Distance Education, 42(2), 1-18.

Wigfield, A. et al. (2021). Expectancy-value theory. In Handbook of motivation at school. (2nd ed.). New York: Routledge.

Wolters, C. A. & Hussain, M. (2020). Investigating grit and its relations with college students' self-regulated learning and academic achievement. Metacognition and Learning, 15, 239-257. DOI: https://doi.org/10.1007/s11409-014-9128-9.

Wong, J. et al. (2023). Supporting self-regulated learning in online learning. Educational Psychology Review, 35, 1-30. DOI: https://psycnet.apa.org/doi/10.1080/10447318.2018.1543084.

บทความวิจัย

บทบาทและกระบวนการสื่อสารทางการเมืองของไตรรงค์ สุวรรณคีรี : ศึกษาในช่วงเวลาปี พ.ศ. 2523 - 2565*

THE ROLE AND POLITICAL COMMUNICATION PROCESS OF TRAIRONG SUWANKIRI: A STUDY OF THE PERIOD 1980 - 2022

สุภากาญจน์ ชัยฤกษ์*, กฤตกร ทองนอก
Supakarn Chairerg*, Krittakorn Thongnok
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช ประเทศไทย
Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University Nakhon Si Thammarat, Thailand
*Corresponding author E-mail: Supakarn_cha@nstru.ac.th
*Tel: 082-275-7590

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบททางเศรษฐกิจและการเมืองที่ส่งผลต่อการสื่อสารทางการเมืองของไตรรงค์ สุวรรณคีรี ในช่วงปี พ.ศ. 2523 – 2565 และ 2) ศึกษาบทบาทและกระบวนการสื่อสารทางการเมือง โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการวิจัยเอกสารทั้งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ กำหนดเกณฑ์คัดเลือกแบบเจาะจง ใช้วิธีการวิเคราะห์วาทกรรมร่วมกับการวิเคราะห์แก่นสาระ ผลการวิจัยพบว่า บริบทการเมืองและเศรษฐกิจผลักดันให้เกิดการปรับยุทธศาสตร์การสื่อสาร ได้แก่ 1) ยุคประชาธิปไตยครึ่งใบ เน้น “การสื่อสารเพื่อสร้างเสถียรภาพ” รับมืออิทธิพลทหารและวิกฤตเศรษฐกิจ 2) ยุคปฏิรูปการเมืองและวิกฤต ต้มยำกุ้ง เน้น “การสื่อสารเพื่อสร้างความเชื่อมั่น” นำข้อมูลเชิงประจักษ์ทางเศรษฐศาสตร์มาใช้อธิบายเพื่อคลี่คลายความตระหนก และ 3) ยุคสื่อดิจิทัลและขัดแย้งทางอุดมการณ์ ขยายช่องทางสู่แพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อ “สื่อสารตอกย้ำจุดยืน” อย่างตรงไปตรงมาจนได้รับยกย่องเป็น “ดาวสภา” และเมื่อวิเคราะห์ผ่านกระบวนการสื่อสารทฤษฎี SMCR ของ Berlo และแบบจำลองของ McNair พบว่า ผู้ส่งสารมีความเชี่ยวชาญระดับปริญญาเอกและตั้งทีมวิชาการเกือบ 20 คนเพื่อเตรียมข้อมูลทำให้เนื้อหาสารถูกต้องแม่นยำ ผสมผสานวาทศิลป์ อารมณ์ขัน และภาษาถิ่นใต้ สื่อสารผ่านช่องทางหลักคือสภาผู้แทนราษฎรเพื่อกำหนดวาระทางสังคม ส่งผลให้สามารถรับมือวิกฤตและโน้มน้าวใจผู้รับสารทุกระดับได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากความสำเร็จนี้นำไปสู่การค้นพบ “โมเดลวาทศิลป์ทางการเมืองบนฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์” ซึ่งพิสูจน์ว่าการสื่อสารที่ยั่งยืนต้องบูรณาการศิลปะการนำเสนอเข้ากับความหนักแน่นของข้อมูล งานวิจัยนี้จึงเสนอให้องค์กรนิติบัญญัติและพรรคการเมืองสร้างกลไกสนับสนุนข้อมูลเพื่อยกระดับคุณภาพการอภิปรายในภาพรวมแทนการพึ่งพาศักยภาพส่วนบุคคลเพียงอย่างเดียว

คำสำคัญ: บริบททางการเมือง, บทบาททางการเมือง, กระบวนการสื่อสารทางการเมือง, ไตรรงค์ สุวรรณคีรี, ดาวสภา

Abstract

This research article aims to 1) study the economic and political contexts affecting Trairong Suwankiri’s political communication from 1980 to 2022, and 2) examine his political roles and communication processes. Employing a qualitative approach, this study utilizes documentary research from primary and secondary sources selected through purposive sampling. Data were analyzed using both

* Received 30 April 2026; Revised 14 May 2026; Accepted 23 May 2026

discourse and thematic analyses. The findings reveal that shifting political and economic contexts necessitated the adjustment of his communication strategies across three main eras: 1) the semi-democratic era, characterized by "communication to create stability" to counter military influence and economic crises; 2) the political reform and Tom Yum Goong crisis era, marked by "communication to build confidence" utilizing empirical economic data to alleviate public panic; and 3) the digital media and ideological conflict era, where he expanded his reach to online platforms for straightforward "communication to reiterate standpoints," ultimately earning him the title "Star of Parliament." Based on Berlo's SMCR communication process theory and McNair's political communication model, the analysis indicates that as a source, Trairong leveraged his doctoral-level expertise and an academic team of nearly 20 individuals for meticulous information preparation. This ensured accurate messaging, strategically blended with rhetoric, humor, and the Southern Thai dialect. By utilizing the House of Representatives as his primary channel to set the social agenda, he effectively managed crises and persuaded audiences across all demographics. This success culminated in the discovery of the "Data-Driven Charismatic Political Communication Model," demonstrating that sustainable political communication must integrate the art of presentation with solid empirical data. Consequently, this research suggests that legislative organizations and political parties establish data-support mechanisms to elevate the overall quality of parliamentary debates, rather than relying solely on individual potential.

Keywords: Political Contexts, Political Role, Political Communication Process, Trairong Suwankiri, Star of the Parliament

บทนำ

การสื่อสารทางการเมืองเป็นกลไกสำคัญที่มีบทบาทต่อการกำหนดทิศทางของระบบการเมืองและการพัฒนาประชาธิปไตย โดยทำหน้าที่เป็นเครื่องมือที่ผู้ปกครองและนักการเมืองใช้ในการสร้างความเข้าใจ โน้มน้าวใจ และสร้างความชอบธรรมทางอำนาจแก่ประชาชน กระบวนการดังกล่าวไม่ได้เป็นเพียงการส่งผ่านข้อมูลข่าวสารระหว่างรัฐกับพลเมืองเท่านั้น แต่เปรียบเสมือน "เส้นประสาทของการปกครอง" (Nerves of Government) ที่เชื่อมโยงทุกภาคส่วนในระบบการเมืองเข้าด้วยกัน เพื่อให้รัฐสามารถควบคุม ชี้นำ และสร้างความร่วมมือจากประชาชนในการขับเคลื่อนนโยบายต่าง ๆ จนบรรลุเป้าหมายสูงสุด (Deutsch, K. W., 1969) ในมิติของการดำรงรักษาระบบการเมือง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Almond, G. A. & Powell, G. B. ที่ได้ศึกษาเรื่องบทบาทของการสื่อสารทางการเมือง (Almond, G. A. & P owell, G. B. , 1980) โดยชี้ให้เห็นว่าการสื่อสารเป็นหน้าที่สำคัญที่เกี่ยวพันกับโครงสร้างระบบการเมือง (System Function) ซึ่งสอดแทรกอยู่ในทุกกระบวนการและมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อความอยู่รอดของระบบ รวมถึงเป็นเครื่องมือสำคัญในกระบวนการกล่อมเกลาทางการเมือง (Political Socialization) แก่พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย (Almond, G. A. & P owell, G. B. , 1980) ซึ่งแนวคิดเหล่านี้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติที่ว่าด้วยการสร้างพลเมืองและการสื่อสารของภาครัฐ เพื่อสร้างความเข้าใจและตระหนักรู้ทางการเมืองที่ถูกต้อง (นันทนา นันทวโรภาส, 2558)

อย่างไรก็ตาม บทความนี้เล็งเห็นว่าช่องว่างของความรู้ (Research Gap) ในปัจจุบัน การสื่อสารทางการเมืองมักเน้นแต่ความรวดเร็วหรือการสร้างกระแสบนสื่อกลางต่าง ๆ จนขาด "คุณภาพของเนื้อหาสาร" และ "ฐานข้อมูลที่ถูกต้อง" ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้การสื่อสารในปัจจุบันขาดความน่าเชื่อถือและไม่ยั่งยืน (พิรงรอง รามสูต และคณะ, 2562)

ในประวัติศาสตร์การเมืองไทยร่วมสมัย บุคคลที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในด้านวาทศิลป์ทางการเมืองคือ ไตรรงค์ สุวรรณคีรี ที่มีความโดดเด่นในการอธิบายประเด็นทางเศรษฐกิจและการเมืองที่ซับซ้อนให้ประชาชนเข้าใจได้ง่าย (มิรันตี บุญแก้ว, 2550) ซึ่งสามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้อย่างเป็นรูปธรรม เช่น การใช้ข้อมูลเชิงลึกผสมผสานกับวาทศิลป์ในการอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังในอดีต จนสร้างแรงกดดันและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ในแง่ของมุมมองทางทฤษฎี กระบวนการสื่อสารของ ไตรรงค์ สุวรรณคีรี สามารถอธิบายได้ผ่านทฤษฎีกระบวนการสื่อสาร SMCR ซึ่งประกอบด้วย ผู้ส่งสาร (Source) ที่มีทักษะความรู้ เนื้อหาสาร (Message) ที่ถูกออกแบบบนฐานข้อเท็จจริง ช่องทาง (Channel) เช่น รัฐสภา และผู้รับสาร (Receiver) คือประชาชน (Berlo, D. K., 1960) สอดคล้องกับงานวิจัยของ McCombs, M. E. & Shaw, D. L. ที่ได้ศึกษาเรื่องทฤษฎีการกำหนดวาระสื่อ (McCombs, M. E. & Shaw, D. L., 1972)

ดังนั้น การศึกษาบทบาทและกระบวนการสื่อสารทางการเมืองของ ไตรรงค์ สุวรรณคีรี ในช่วงปี พ.ศ. 2523 - 2565 ซึ่งเป็นระยะเวลา 42 ปี ที่กลุ่มตัวอย่างต้องเผชิญกับปัญหาและความท้าทายตั้งแต่ยุคประชาธิปไตยครึ่งใบที่ต้องต่อสู้กับกลุ่มอิทธิพล ไปจนถึงยุคสื่อสังคมออนไลน์ที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งทางอุดมการณ์ (ชน บทจร, 2565) จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อสร้างต้นแบบ (Model) ให้แก่นักการเมืองรุ่นใหม่ ในการสื่อสารบนฐานความรู้ซึ่งจะช่วยยกระดับการเมืองภาพรวมของประเทศได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงบริบททางเศรษฐกิจและการเมืองที่ส่งผลต่อการสื่อสารทางการเมืองของไตรรงค์ สุวรรณคีรี ในช่วงเวลาปี พ.ศ. 2523 - 2565

2. เพื่อศึกษาถึงบทบาทและกระบวนการสื่อสารทางการเมืองของไตรรงค์ สุวรรณคีรี ในช่วงเวลาปี พ.ศ. 2523 – 2565

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยอาศัยการวิจัยเอกสาร (Documentary Research)

2. ประชากรและแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกเอกสารแบบเจาะจง (Purposive Selection) โดยคัดเลือกเฉพาะเอกสารที่มีความสมบูรณ์และเกี่ยวข้องกับวิกฤตการณ์ทางการเมืองการอภิปรายที่สำคัญของ ไตรรงค์ สุวรรณคีรี ในช่วงปี พ.ศ. 2523 – 2565 แบ่งเป็นข้อมูลปฐมภูมิ เช่น บันทึกการอภิปราย และคลิปวิดีโอการปราศรัย จำนวน 5 ชิ้น และข้อมูลทุติยภูมิ เช่น บทความวิชาการ วิทยานิพนธ์ และตำรา จำนวน 13 ชิ้น ทั้งนี้ เหตุผลที่ผู้วิจัยเลือกใช้ข้อมูลปฐมภูมิจำนวน 5 ชิ้น เนื่องจากได้พิจารณาคัดเลือกแบบเจาะจงแล้วว่า ข้อมูลทั้ง 5 ชิ้นนี้มีความสำคัญสูงสุดและเป็นตัวแทนที่ครอบคลุมถึงจุดเปลี่ยนผ่านที่สำคัญทางการเมืองในทั้ง 3 ยุคสมัย (ยุคประชาธิปไตยครึ่งใบ, ยุคปฏิรูปการเมืองและวิกฤตเศรษฐกิจ, และยุคสื่อดิจิทัล) ซึ่งสามารถสะท้อนข้อมูลกระบวนการสื่อสารได้อย่างครบถ้วนรอบด้านจนถึงจุดอิ่มตัวของข้อมูล (Data Saturation) แล้ว

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้แบบบันทึกข้อมูลและแบบจัดหมวดหมู่ข้อมูล ซึ่งผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) เชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญด้านรัฐศาสตร์และนิเทศศาสตร์ ทั้งนี้ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความน่าเชื่อถือและความรัดกุมของเครื่องมือวิจัย ได้มีการกำหนดเกณฑ์ในการถอดรหัส (Coding) ไว้อย่างเป็นระบบ เช่น การจัดกลุ่มวาทกรรมตามยุคสมัย และการถอดรหัสตามกลยุทธ์การสื่อสาร (วาทกรรมเปรียบเปรย, ภาษาถิ่น, ข้อมูลเชิงประจักษ์) โดยมีการแสดงตัวอย่างหน้าตาของแบบบันทึกและแบบจัดหมวดหมู่ข้อมูล ไว้ในภาคผนวก

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse Analysis) ร่วมกับการวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic Analysis) แทนการใช้เพียงการวิเคราะห์เนื้อหาแบบกว้างๆ เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย โดยในการวิเคราะห์วาทกรรมนั้น ผู้วิจัยได้วิเคราะห์อย่างลึกซึ้งเพื่อให้เห็นว่า การใช้วาทกรรมที่เป็นศิลปะการนำเสนอ เช่น การใช้อารมณ์ขันเปรียบเปรยและการพูดภาษาถิ่นใต้ ได้ทำงานสอดประสานร่วมกันในทางปฏิบัติกับชุดข้อมูลเชิงประจักษ์ที่เตรียมการมาอย่างรัดกุมโดยทีมวิชาการและที่ปรึกษาเกือบ 20 คน เพื่อตอกย้ำให้เห็นว่าลีลาและวาทศิลป์ในการพูดของกลุ่มตัวอย่าง ไม่ได้แยกขาดจากกระบวนการเตรียมข้อมูลที่หนักแน่นและถูกต้อง

5. จริยธรรมการวิจัย แม้จะเป็นการวิจัยเอกสาร ผู้วิจัยได้ยึดมั่นในการรักษาความเป็นธรรมในการนำเสนอข้อมูล และไม่มีการบิดเบือนเจตนารมณ์ดั้งเดิมของผู้ส่งสารแต่อย่างใด รวมถึงมีการระบุที่มาของการใช้เครื่องมือปัญญาประดิษฐ์ในการจัดทำแผนภาพประกอบองค์ความรู้อย่างโปร่งใส

ผลการวิจัย

1. บริบททางเศรษฐกิจและการเมืองที่ส่งผลต่อการสื่อสารทางการเมืองของ ไตรรงค์ สุวรรณคีรี

ตลอดระยะเวลา 42 ปี (พ.ศ. 2523 - 2565) บริบทการเมืองและเศรษฐกิจของไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญที่ทำให้ ไตรรงค์ สุวรรณคีรี ต้องปรับยุทธศาสตร์การสื่อสารทางการเมืองให้เท่าทันสถานการณ์เพื่อคลี่คลายวิกฤตการณ์ต่างๆ โดยแบ่งออกเป็น 3 ยุคสำคัญ ดังนี้

1.1 ยุคประชาธิปไตยครึ่งใบ (พ.ศ. 2523 - 2531) รัฐบาลเผชิญความท้าทายจากอิทธิพลของกองทัพ ปัญหาลัทธิคอมมิวนิสต์ และวิกฤตการลดค่าเงินบาท ไตรรงค์ในฐานะโฆษกรัฐบาลจึงใช้ “การสื่อสารเพื่อสร้างเสถียรภาพ” ผ่านรัฐสภาและสื่อสิ่งพิมพ์ โดยผสมผสานภาษาถิ่นใต้เพื่อสร้างความใกล้ชิดและดึงมวลชนให้มีส่วนร่วมในการต่อต้านภัยคุกคามทางอุดมการณ์

1.2 ยุคปฏิรูปการเมืองและวิกฤตเศรษฐกิจ (ช่วงปี พ.ศ. 2540) สังคมตื่นตัวเรื่องรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนแต่ต้องเผชิญกับวิกฤตต้มยำกุ้ง ยุทธศาสตร์การสื่อสารจึงมุ่งเน้น “การสื่อสารเพื่อสร้างความเชื่อมั่น” โดยนำข้อมูลเชิงประจักษ์และตัวเลขทางเศรษฐกิจที่ซับซ้อนมาย่อยเป็นภาษาง่ายๆ ผสมผสานกับวาทศิลป์เชิงเปรียบเปรยเพื่อคลี่คลายความตระหนกของประชาชน

1.3 ยุคสื่อดิจิทัลและความขัดแย้งทางอุดมการณ์ (พ.ศ. 2557 - 2565) บริบทภูมิทัศน์สื่อเปลี่ยนสู่ Social Media ที่เต็มไปด้วยข่าวปลอมและความขัดแย้ง ไตรรงค์จึงปรับเป็น “การสื่อสารเพื่อตอกย้ำจุดยืน” ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อตอบโต้ประเด็นทางอุดมการณ์อย่างตรงไปตรงมาและปกป้องสถาบันหลักของชาติ

ทั้งนี้ จากการวิเคราะห์บริบททางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่แปรเปลี่ยนไปในแต่ละช่วงเวลา สามารถนำมาเปรียบเทียบกับยุทธศาสตร์และกลยุทธ์การสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้เห็นพัฒนาการอย่างเป็นรูปธรรมได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบกลยุทธ์การสื่อสารทางการเมืองของ ไตรรงค์ สุวรรณคีรี ในแต่ละยุคสมัย

ยุคสมัยทางนโยบาย /การเมือง	ความท้าทายหลักทางบริบทสังคม	ยุทธศาสตร์และกลยุทธ์การสื่อสารทางการเมืองของ ไตรรงค์ สุวรรณคีรี
ยุคประชาธิปไตยครึ่งใบ (รัฐบาล พล.อ.เปรม พ.ศ.2523-2531)	อิทธิพลของทหาร (กลุ่มยังเติร์ก), ปัญหาคอมมิวนิสต์ วิกฤตเศรษฐกิจ, การลดค่าเงินบาท	สื่อสารเพื่อสร้างเสถียรภาพ เน้นใช้รัฐสภาและสื่อสิ่งพิมพ์เป็นหลัก ใช้การพูดภาษาถิ่นใต้เพื่อสร้างความใกล้ชิด
ยุคปฏิรูปการเมืองและวิกฤตเศรษฐกิจ (ช่วงก่อนและหลัง พ.ศ. 2540)	วิกฤตต้มยำกุ้ง, ปัญหาหนี้สินของประเทศ, การร่างรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน	สื่อสารเพื่อสร้างความเชื่อมั่น: ใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ทางเศรษฐศาสตร์ขั้นสูงมาย่อยเป็นภาษาง่ายๆ ผสมผสานอารมณ์ขัน ชี้แจงแนวทางฟื้นฟูประเทศ

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบกลยุทธ์การสื่อสารทางการเมืองของ ไตรรงค์ สุวรรณคีรี ในแต่ละยุคสมัย (ต่อ)

ยุคสมัยทางนโยบาย /การเมือง	ความท้าทายหลักทาง บริบทสังคม	ยุทธศาสตร์และกลยุทธ์การสื่อสาร ทางการเมืองของ ไตรรงค์ สุวรรณคีรี
ยุคสื่อดิจิทัล/ขัดแย้งอุดมการณ์ อุดมการณ์ (รัฐบาล พล.อ. ประยุทธ์ พ.ศ.2557-2565)	ความแตกแยกทางอุดมการณ์, การสื่อสารผ่าน Social Media อย่างรวดเร็ว	สื่อสารเพื่อตอกย้ำจุดยืน: ปรับตัวใช้สื่อออนไลน์ (Facebook) ในการโต้แย้งทางอุดมการณ์อย่างตรงไปตรงมาแถลงจุดยืนในการปกป้องสถาบันหลักของชาติ และชี้แนะนโยบายเชิงมหภาค

2. บทบาทและกระบวนการสื่อสารทางการเมืองของไตรรงค์ สุวรรณคีรี

จากการวิเคราะห์ผ่านกรอบทฤษฎี SMCR พบว่าความสำเร็จเกิดจากกระบวนการที่วางแผนอย่างเป็นระบบ ดังนี้

2.1 ด้านผู้ส่งสาร (Source) มีความน่าเชื่อถือสูงจากภูมิหลังการศึกษาระดับปริญญาเอก และมีการทำงานบนฐานข้อมูลที่รัดกุมโดยจัดตั้งทีมวิชาการและที่ปรึกษาเกือบ 20 คน เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลก่อนการอภิปรายทุกครั้ง

2.2 ด้านเนื้อหาสาร (Message) บูรณาการทั้ง “ศาสตร์” และ “ศิลป์” โดยใช้กลยุทธ์หลัก ได้แก่ 1) วาทกรรมเชิงเปรียบเปรยและอารมณ์ขันเพื่อลดความตึงเครียด 2) วาทกรรมภาษาถิ่นใต้เพื่อสร้าง ความเป็นกันเองและรักษาฐานเสียง และ 3) วาทกรรมบนฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์ที่นำทฤษฎีระดับมหภาค มาผูกโยงกับประสบการณ์ชีวิตประจำวันของประชาชน

2.3 ด้านช่องทาง (Channel) ใช้สภาผู้แทนราษฎรเป็นช่องทางหลักเพื่อสร้างความชอบธรรม และส่งต่อประเด็นให้สื่อมวลชนนำไปขยายผลต่อจนเกิดการกำหนดวาระทางสังคม

2.4 ด้านผู้รับสาร (Receiver) มีความเข้าใจวัฒนธรรมและทัศนคติของประชาชนทุกระดับชั้น จึงสามารถปรับลีลาการพูดให้เข้าถึงมวลชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผล

ความสำเร็จในการสื่อสารทางการเมืองของ ไตรรงค์ สุวรรณคีรี สะท้อนถึงรูปแบบการสื่อสาร ที่มีประสิทธิภาพในบริบทการเมืองไทย ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความสามารถในการปรับตัวและรักษาเสถียรภาพตลอดเส้นทางการเมืองยาวนานกว่า 40 ปี (ไทยโพสต์, 2565) ความสำเร็จนี้สอดคล้องกับทฤษฎี SMCR (Berlo, D. K., 1960) อย่างไรก็ตาม เมื่อวิเคราะห์ในเชิงวิพากษ์ (Critical Discussion) จะเห็นได้ว่าโมเดลการสื่อสารนี้มีความโดดเด่นและเหนือกว่ารูปแบบการสื่อสารกระแสหลักในยุคเดียวกันอย่างชัดเจน ในอดีต นักการเมืองส่วนใหญ่มักพึ่งพาเพียง “โวหารและวาทศิลป์” เพื่อปลุกระดมอารมณ์มวลชนแต่ขาดข้อมูลเชิงลึกรองรับ ในขณะที่ฝั่ง “นักวิชาการหรือเทคโนแครต” แม้จะมีข้อมูลที่ถูกต้องแต่กลับล้มเหลวในการสื่อสารให้ประชาชนทั่วไปเข้าใจการที่ ไตรรงค์ สุวรรณคีรี สามารถ “หลอมรวม” (Convergence) ความเป็นเลิศทั้งสองด้าน คือ ศิลปะและเสน่ห์ในการนำเสนอ (Art & Charisma) เข้ากับ ความหนักแน่นของเนื้อหาสาระ (Substance & Data) จึงเป็นการอุดช่องโหว่ของการสื่อสารทางการเมืองในยุคนั้น ทำให้สารที่สื่อออกไปไม่เพียงแต่ดึงดูดความสนใจได้ดี แต่ยังสร้างความน่าเชื่อถือซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้โมเดลนี้มีความยั่งยืน การทำงานคู่กันอย่างเป็นระบบร่วมกับทีมวิชาการนี้ทำให้ทฤษฎี SMCR มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นในทางปฏิบัติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ McNair, B. ที่ได้ศึกษาเรื่องการสื่อสารทางการเมือง (McNair, B., 2011) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ กรกนก นิลดำ ที่ระบุว่าปัจจัยบริบททางการเมืองในแต่ละยุคสมัยมีผลต่อการเลือกใช้รูปแบบและกลยุทธ์การสื่อสารของผู้นำอย่างมีนัยสำคัญ (กรกนก นิลดำ, 2559)

นอกจากมิติทางทฤษฎีแล้ว เมื่อพิจารณาถึง ข้อจำกัดหรือความท้าทายในยุคภูมิทัศน์สื่อใหม่ (New Media) แม้ ไตรรงค์ สุวรรณคีรี จะใช้รัฐสภาเป็นช่องทางหลักได้อย่างดีเยี่ยม แต่ในยุคสื่อดิจิทัลตามแนวคิดของ

พิรงรอง รามสูต ที่มักเต็มไปด้วยวาทกรรมสร้างความเกลียดชังและข่าวปลอม (พิรงรอง รามสูต และคณะ, 2562) (Fake News) ทำให้นักการเมืองต้องปรับเปลี่ยนลีลามาใช้การสื่อสารเพื่อตอกย้ำจุดยืนและสร้างวิวาทะอย่างตรงไปตรงมาเพื่อโต้แย้งในประเด็นทางสังคมและการเมืองมากขึ้น (มติชนทีวี, 2565) โมเดลวาทศิลป์บนฐานข้อมูลเชิงประจักษ์นี้ มีข้อควรระวังสำคัญเมื่อนำมาปรับใช้ คือ “ความเร็วในการตอบสนอง (Speed of Response)” เนื่องจากจุดแข็งของโมเดลนี้คือความถูกต้องแม่นยำที่เกิดจากกระบวนการตรวจสอบข้อมูล (Fact-checking) และการเตรียมพร้อมอย่างรัดกุมของทีมวิชาการ ซึ่งต้องใช้เวลา ทว่าในโลกออนไลน์ ข่าวปลอมสามารถแพร่กระจายและสร้างความเชื่อผิดๆ ได้ในเวลาเพียงไม่กี่นาที ความท้าทายของนักการเมืองยุคปัจจุบันที่ต้องการใช้โมเดลนี้ จึงอยู่ที่การหาจุดสมดุลระหว่าง “ความรวดเร็วในการชี้แจง” กับ “ความถูกต้องและหนักแน่นของข้อมูล” เพื่อให้สามารถรับมือกับความรวดเร็วของสังคมออนไลน์ได้อย่างทันท่วงที โดยไม่สูญเสียความน่าเชื่อถือซึ่งเป็นแก่นแท้ของการสื่อสาร

องค์ความรู้ใหม่

การศึกษาวิจัยนี้ค้นพบองค์ความรู้ใหม่ที่เรียกว่า “โมเดลวาทศิลป์ทางการเมืองบนฐานของข้อมูล เชิงประจักษ์” (Data-Driven Charismatic Political Communication Model) ซึ่งชี้ให้เห็นว่ากระบวนการสื่อสารที่ยั่งยืนต้องประกอบด้วย 2 ส่วนที่บูรณาการกัน คือ 1) ศิลปะในการนำเสนอ และ 2) ความหนักแน่น ของข้อมูล การผสานทั้งสองส่วนนี้จึงกลายเป็นนวัตกรรมทางการสื่อสารที่ทำให้นักการเมืองประสบความสำเร็จ อย่างยั่งยืน ดังรูปภาพ

ภาพที่ 1 โมเดลวาทศิลป์ทางการเมืองบนฐานของข้อมูล เชิงประจักษ์ ที่มา: สังเคราะห์จากการวิจัย โดยสุภากาญจน์ ชัยฤกษ์ และกฤตกร ทองนอก

โมเดลวาทศิลป์ทางการเมืองบนฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์ แสดงให้เห็นถึงนวัตกรรม ทางการสื่อสารที่พิสูจน์ว่ากระบวนการสื่อสารทางการเมืองที่ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนนั้น จะต้องเกิดจากการบูรณาการองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วนเข้าด้วยกัน ได้แก่ 1) ศิลปะและเสน่ห์ ในการนำเสนอ (Art & Charisma) 2) ความหนักแน่นของเนื้อหาสาระและข้อมูล (Substance & Data) การหลอมรวมความเป็นเลิศทั้งสองด้านนี้เข้าด้วยกัน จะช่วยอุดช่องโหว่ของการสื่อสารทางการเมืองแบบเดิม ทำให้ข้อความที่สื่อออกไปไม่เพียงแต่ดึงดูดความสนใจได้ดี แต่ยังสร้างความน่าเชื่อถือให้กับ ผู้ส่งสารได้อย่างยั่งยืน

สรุปและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยชิ้นนี้ได้ทำลายมายาคติที่ว่านักการเมืองที่พูดเก่งคือผู้ที่ใช้แต่โวหาร โดยพิสูจน์ให้เห็น อย่างเป็นรูปธรรมว่า “ข้อมูลเชิงประจักษ์” (Empirical Data) คือหัวใจสำคัญของการสื่อสารทางการเมืองที่ยั่งยืน ดังกรณีศึกษาของ ไตรรงค์ สุวรรณคีรี ผู้ส่งสารที่มีความรู้ลึกซึ้งและสามารถนำเสนอสารได้อย่างแม่นยำด้วยการผสานวาทศิลป์ผ่านช่องทางหลักคือรัฐสภา จนสามารถโน้มน้าวใจประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพตลอด 42 ปี ท่ามกลางบริบทที่เปลี่ยนผ่านจากยุคประชาธิปไตยครึ่งใบสู่ยุคสื่อดิจิทัล จากผลการค้นพบดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ในระดับพรรคการเมืองและองค์กรนิติบัญญัติ โดยพรรคการเมืองควรสร้างกลไกสนับสนุนข้อมูลทางวิชาการและจัดตั้งทีมวิจัย (Think Tank) ให้กับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพื่อยกระดับคุณภาพการอภิปรายในสภาภาพรวม แทนการพึ่งพาเพียงศักยภาพส่วนบุคคลของนักการเมือง พร้อมทั้งเสนอให้นักการเมืองรุ่นใหม่นำโมเดลวาทศิลป์ทางการเมืองบนฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์ไปประยุกต์ใช้เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือควบคู่กับความนิยมทางการเมือง นอกจากนี้ สำหรับการวิจัยในอนาคต ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบวาทศิลป์ของนักการเมืองที่ได้รับฉายา “ดาวสภา” ในแต่ละทศวรรษเพื่อติดตามวิวัฒนาการและพลวัตของกลยุทธ์การสื่อสารทางการเมืองไทย ตลอดจนศึกษาพลวัตการสื่อสารของนักการเมืองรุ่นใหญ่เมื่อต้องเปลี่ยนผ่านเข้าสู่พื้นที่สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) และวิธีการรับมือกับความขัดแย้งในโลกเสมือนอย่างเท่าทัน

เอกสารอ้างอิง

กรกนก นิลดำ. (2559). การสื่อสารทางการเมืองของนายกรัฐมนตรีที่มาจากทหาร. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสื่อสารมวลชน. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ชน บทจร. (2565). ตำนานของ ไตรรงค์ สุวรรณคีรี ดาวสภา ปชป. ผู้เป็นที่ปรึกษานายกฯ ยุคป๋าเปรม และยุคประยุทธ์. เรียกใช้เมื่อ 11 มกราคม 2569 จาก https://www.thepeople.co

ไทยโพสต์. (2565). ดร.ไตรรงค์: 40 ปีบนถนนการเมือง พรรค ปชป.มีอะไรต้องปรับเปลี่ยน. เรียกใช้เมื่อ 11 มกราคม 2569 จาก https://www.thaipost.net

นันทนา นันทวโรภาส. (2558). สื่อสารการเมือง: ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิรงรอง รามสูต และคณะ. (2562). การจัดการปัญหาข่าวลวง (Fake News) ในบริบทสื่อและสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มติชนทีวี. (2565). วิวาทะ ไตรรงค์ สุวรรณคีรี: เราได้ส.ส.ไร้คุณภาพ เพราะประชาชนส่วนหนึ่งไม่ได้ใช้สมองในการเลือก. เรียกใช้เมื่อ 11 มกราคม 2569 จาก https://x.com/matichonweekly/status/1612721919924785152

มิรันตี บุญแก้ว. (2550). ภาวะผู้นำทางการเมืองตัวอย่าง ในระบอบประชาธิปไตยของดร.ไตรรงค์ สุวรรณคีรี. เรียกใช้เมื่อ 11 มกราคม 2569 จาก https://www.kpi-lib.com/elib/cgi-bin/opacexe.exe?op=mmvw&db=Main&skin=&mmid=3998&bid=11300

Almond, G. A. & P owell, G. B. (1980). Comparative politics today: A world view. (2nd ed.). Boston: Little, Brown.

Berlo, D. K. (1960). The process of communication: An introduction to theory and practice. New York: Holt, Rinehart and Winston.

Deutsch, K. W. (1969). The nerves of government: Models of political communication and control. New York: The Free Press.

McCombs, M. E. & Shaw, D. L. (1972). The agenda-setting function of mass media. Public Opinion Quarterly, 36(2), 176-187.

McNair, B. (2011). An introduction to political communication. (5th ed.). London: Routledge.

บทความวิจัย

การพัฒนาระบบเสริมสร้างสุขภาวะ ลดภาวะแทรกซ้อนโรคเบาหวานของผู้พิการทางการเคลื่อนไหว*

DEVELOPMENT OF A HEALTH PROMOTION SYSTEM TO REDUCE COMPLICATIONS OF DIABETES MELLITUS IN PEOPLE WITH MOBILITY DISABILITIES

พิชิต ปุริมาตร*, พระครูปริยัติวิสุทธิบัณฑิต (นิเวช จงแจ้งกลาง), พระครูบรรพตภาวนาวิธาน (มนินท์ ขันเหลา)
Pichit Purimart*, Phrakhrupariyattiwisutthibandit (Niwet Jongjaengklang), Phrakrubanphotbhavanavithan (Manin Khanlao)
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา นครราชสีมา ประเทศไทย
Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Ratchasima Campus, Nakhon Ratchasima, Thailand
*Corresponding author E-mail: Pichitpuri2@hotmail.com
*Tel: 083-681-9533

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระบบเสริมสร้างสุขภาวะลดภาวะแทรกซ้อนโรคเบาหวานของผู้พิการทางการเคลื่อนไหว 2) พัฒนาการเสริมสร้างสุขภาวะลดภาวะแทรกซ้อนโรคเบาหวานของผู้พิการทางการเคลื่อนไหว 3) สร้างความร่วมมือในการพัฒนาระบบเสริมสร้างสุขภาวะลดภาวะแทรกซ้อนโรคเบาหวานของผู้พิการทางการเคลื่อนไหว โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่ ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ ผู้พิการทางการเคลื่อนไหว ผู้ดูแลคนพิการทางการเคลื่อนไหว รวมทั้งสิ้น 30 คน โดยคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก หาคุณภาพเครื่องมือโดยตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา และนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาความ พบว่า 1) ระบบเสริมสร้างสุขภาวะเพื่อลดภาวะแทรกซ้อนโรคเบาหวานของผู้พิการทางการเคลื่อนไหว มุ่งเน้นการป้องกันและควบคุมโรคมากกว่าการรักษา โดยออกแบบให้สอดคล้องกับข้อจำกัดด้านร่างกาย การดำรงชีวิต และการเข้าถึงบริการสุขภาพของกลุ่มเปราะบาง มีฐานข้อมูลสุขภาพ ประวัติการใช้ยา ภาวะแทรกซ้อน และบริบททางสังคมของผู้พิการ 2) การพัฒนาการเสริมสร้างสุขภาวะและการลดภาวะแทรกซ้อนของโรคเบาหวานในผู้พิการทางการเคลื่อนไหว ภายใต้ระบบบริการสุขภาพแบบบูรณาการ สะท้อนการเปลี่ยนผ่านจากการดูแลเชิงรักษาในสถานพยาบาลไปสู่การดูแลแบบองค์รวมที่เชื่อมโยงโรงพยาบาล ระบบปฐมภูมิ และชุมชนเข้าด้วยกัน 3) การสร้างความร่วมมือในการพัฒนาระบบเสริมสร้างสุขภาวะลดภาวะแทรกซ้อนโรคเบาหวานของผู้พิการทางการเคลื่อนไหว อาศัยการบูรณาการบทบาทของภาคีเครือข่ายในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเป็นกลไกหลักด้านวิชาการและระบบบริการสุขภาพ ทำหน้าที่เชื่อมโยงการรักษา การติดตามต่อเนื่อง และการให้ความรู้กับสมาคมคนพิการและชุมชน

คำสำคัญ: การพัฒนา, ระบบเสริมสร้างสุขภาวะ, ลดภาวะแทรกซ้อน, โรคเบาหวาน, ผู้พิการทางการเคลื่อนไหว

Abstract

This research aims to 1) study the health promotion system for reducing complications of diabetes in people with mobility disabilities, 2) develop a health promotion system for reducing

* Received 26 April 2026; Revised 13 May 2026; Accepted 21 May 2026

complications of diabetes in people with mobility disabilities, and 3) foster collaboration in developing the health promotion system for reducing complications of diabetes in people with mobility disabilities. A qualitative research method was used. Key informants included representatives from government agencies, people with mobility disabilities, and their caregivers, totaling 30 individuals selected using purposive sampling. Data collection was conducted using in-depth interviews, validated by content validity testing and item validity index calculations. Descriptive data analysis revealed that: 1) The health promotion system for reducing complications of diabetes in people with mobility disabilities focuses on disease prevention and control rather than treatment. It is designed to be tailored to the physical limitations, daily living, and access to healthcare services of vulnerable groups, incorporating health databases, medication history, complications, and the social context of the disabled individuals. 2) The development of health promotion and complication reduction for diabetes in people with mobility disabilities within an integrated healthcare system reflects a transition from therapeutic care in healthcare facilities to a holistic approach linking hospitals, primary care systems, and communities. 3) The creation of collaboration in developing the health promotion system for reducing complications of diabetes in people with mobility disabilities was also discussed. This relies on the concrete integration of the roles of community network partners, with sub-district health promotion hospitals serving as the primary mechanism for academic support and healthcare systems. They act as a link between treatment, continuous follow-up, and education for people with disabilities and the community.

Keywords: Development, Health Promotion System, Reduce Complications, Diabetes Mellitus, People with Mobility Disabilities

บทนำ

จากข้อมูลของสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพคนพิการแห่งชาติ พ.ศ. 2568 พบว่าคนพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกายมีจำนวนมากที่สุด ซึ่งความพิการดังกล่าวจะส่งผลกระทบทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจรวมถึงด้านอื่น ๆ ด้วย (ทัดทอง เตียตระกูล, 2568) สำหรับผลกระทบทางด้านร่างกายคือกล้ามเนื้ออ่อนแรง แขนขาหดเกร็งหรือเหยียดลำบาก เนื่องจากการอยู่ในท่าใดท่าหนึ่งเป็นเวลานาน ทำให้คนพิการทางการเคลื่อนไหวไม่สามารถควบคุมการเคลื่อนไหวหรือสูญเสียการทรงตัวในการเคลื่อนไหว (กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, 2567) เมื่อคนพิการมีข้อจำกัดทางการเคลื่อนไหวของร่างกาย และการทรงตัวทำให้ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองในการทำกิจวัตรประจำวันได้เหมือนคนปกติ นอกจากนี้ยังเกิดภาวะแทรกซ้อนที่พบได้บ่อย คือ การเกิดแผลกดทับ การยึดติดของข้อศอกข้อไหล่ และ ข้อสะโพกหลุด เป็นต้น ผลกระทบด้านจิตใจและอารมณ์ พบว่า คนพิการรู้สึกอับอายในการปรากฏตัวต่อสาธารณชนสูญเสียความมั่นใจ (กระทรวงสาธารณสุข, 2562) คนพิการจะรู้สึกหมดหวังในชีวิต ทำให้สูญเสียบทบาทในครอบครัวและสังคมไม่สามารถดำเนินชีวิตอย่างปกติสุขได้อยู่ในภาวะที่จำเป็นต้องพึ่งพาบุคคลอื่นมากขึ้น (ดวงกมล ศักดิ์เลิศสกุล, 2565) คนพิการอาจรู้สึกท้อแท้หมดหวังเบื่อหน่าย รู้สึกไม่มั่นคงขาดความเชื่อมั่นมองโลกและตนเองในแง่ร้าย คิดว่าตนเองเป็นผู้ด้อยกว่าหรือขาดความสามารถเมื่อเทียบกับผู้อื่น เห็นคุณค่าในตนเองน้อยลงหมดกำลังใจในการที่จะมีชีวิตอยู่ต่อไป (สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ, 2562) ผลกระทบด้านสังคมคือ คนพิการมักขาดโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม อาทิ การประชุมแก้ไขปัญหาในชุมชน การเข้าร่วมเวทีประชาคมที่จัดโดยท้องถิ่น การเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพน้อย

กว่าคนปกติ คนพิการและครอบครัวมักมีความตระหนักถึงการมีสุขภาพดีและการรักษาสุขภาพ ตลอดจนเข้าถึงบริการด้านสุขภาพน้อยกว่าคนทั่วไปรวมทั้งเจ้าหน้าที่ด้านสุขภาพ ขาดความตระหนักและมักขาดความรู้ความเข้าใจและทักษะในการจัดการปัญหาสุขภาพในคนพิการ และมีทัศนคติที่ไม่ดีเกี่ยวกับบริการและการดูแลสุขภาพทั่วไปของคนพิการ การเข้าถึงโอกาสต่าง ๆ ของผู้พิการไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา การทำงานหรือกระทั่งโอกาสการฟื้นฟูรักษาสภาพร่างกายที่ผิดปกติยังคงมีไม่มากนัก (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2560) หากกล่าวถึงสภาพปัญหาการป่วยเรื้อรังของผู้พิการทางการเคลื่อนไหวคนพิการนั้น ผู้พิการทางการเคลื่อนไหวมีแนวโน้มเกิดโรคเบาหวาน และโรคความดันโลหิตสูง (World Health Organization, 2011) อาการป่วยดังกล่าวก่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้พิการทางการเคลื่อนไหวในหลายด้าน ซึ่งผลกระทบดังกล่าวส่งผลให้การดำเนินชีวิตของผู้ป่วยผิดไปจากปกติและกระทบต่อคุณภาพชีวิตของผู้พิการทางการเคลื่อนไหวด้วย โดยมีผลต่อการทำหน้าที่และบทบาทต่าง ๆ ในสังคม การมีปฏิสัมพันธ์ต่อครอบครัวและสังคม มีผลต่อสถานะสุขภาพของผู้พิการทางการเคลื่อนไหวผลกระทบต่อบุคคลเมื่อเกิดความเจ็บป่วยนั้นประกอบด้วย ร่างกาย จิตใจและสังคม

จากการสำรวจข้อมูลเกับสมาคมคนพิการจังหวัดนครราชสีมา และศูนย์พัฒนาศักยภาพและอาชีพคนพิการ จังหวัดขอนแก่น ร่วมกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองบัวศาลา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา พบว่าในปี พ.ศ.2566 ผู้พิการทางการเคลื่อนไหวป่วยโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิต จำนวน 64 คน และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น พบว่า ในปี พ.ศ.2566 ผู้พิการทางการเคลื่อนไหวป่วยโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิต จำนวน 35 คน สำหรับผู้พิการทางการเคลื่อนไหวที่ป่วยด้วยโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิต ซึ่งแนวโน้มของจำนวนผู้พิการทางการเคลื่อนไหวด้วยโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูงมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปี (ปิยะวัฒน์ ตรีวิทยา, 2566) พบว่าโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูง เป็นปัญหาด้านสุขภาพในอันดับที่ต้น ๆ ของประเทศ ผู้พิการทางการเคลื่อนไหวจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดขอนแก่นป่วยด้วยโรคเบาหวานจำนวนเพิ่มขึ้นส่งผลต่อการป่วยซ้ำซ้อน ก่อให้เกิดปัญหาทางสุขภาพด้านอื่น ๆ ทั้งจากผู้พิการและผู้ดูแลคนพิการ เกิดการสร้างความร่วมมือในการป้องกันและเสริมสร้างสุขภาวะเพื่อลดภาวะแทรกซ้อนโรคเบาหวาน นำไปสู่การพัฒนาระบบการป้องกันและเสริมสร้างสุขภาวะเพื่อลดภาวะแทรกซ้อนโรคเบาหวานสำหรับผู้พิการทางการเคลื่อนไหว ซึ่งจำเป็นจะต้องค้นหาและปฏิบัติการร่วมระหว่างผู้พิการกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้พิการ ช่วยให้เกิดการพัฒนาต้นแบบการป้องกันและเสริมสร้างสุขภาวะเพื่อลดภาวะแทรกซ้อนโรคเบาหวานสำหรับผู้พิการทางการเคลื่อนไหวจากการนำหลักการวิถีพุทธมาร่วมพัฒนาให้เกิดเป็นกระบวนการจัดการร่วมสร้างสุขชีวิวิถีพุทธในการป้องกันและเสริมสร้างสุขภาวะเพื่อลดภาวะแทรกซ้อนโรคเบาหวานสำหรับผู้พิการทางการเคลื่อนไหวนำไปสู่การประยุกต์ใช้ผลการวิจัยสำหรับใช้พัฒนาสุขภาพผู้พิการทางการเคลื่อนไหวและผู้ป่วยโรคเบาหวานรองรับยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ การเสริมสร้างให้คนไทยมีสุขภาวะที่ดีมีความรอบรู้ด้านสุขภาวะรวมถึงการป้องกันและคลอบคลุมปัจจัยเสียงที่คุกคามสุขภาวะส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ครอบครัว และชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมดูและสุขภาวะวิถีพุทธของผู้พิการทางการเคลื่อนไหว (กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, 2567)

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นในการศึกษาการพัฒนาระบบเสริมสร้างสุขภาวะลดภาวะแทรกซ้อนโรคเบาหวานของผู้พิการทางการเคลื่อนไหวก่อให้เกิดองค์ความรู้ อีกทั้งยังได้แนวทางในการพัฒนาระบบการป้องกันและการสร้างความร่วมมือป้องกันและเสริมสร้างสุขภาวะลดภาวะแทรกซ้อนโรคเบาหวานของผู้พิการทางการเคลื่อนไหว ส่งผลให้เกิดต้นแบบลดภาวะแทรกซ้อนโรคเบาหวานของผู้พิการทางการเคลื่อนไหว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระบบเสริมสร้างสุขภาวะลดภาวะแทรกซ้อนโรคเบาหวานของผู้พิการทางการเคลื่อนไหว
2. เพื่อพัฒนาการเสริมสร้างสุขภาวะลดภาวะแทรกซ้อนโรคเบาหวานของผู้พิการทางการเคลื่อนไหว

3. เพื่อสร้างความร่วมมือในการพัฒนาระบบเสริมสร้างสุขภาวะลดภาวะแทรกซ้อนโรคเบาหวานของผู้พิการทางการเคลื่อนไหว

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาระบบเสริมสร้างสุขภาวะลดภาวะแทรกซ้อนโรคเบาหวานของผู้พิการทางการเคลื่อนไหว เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) รวมทั้งหมด 30 คน ได้แก่ กลุ่มที่ 1 เจ้าหน้าที่สมาคมคนพิการ จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 2 คน กลุ่มที่ 2 เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล เจ้าหน้าที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด เจ้าหน้าที่สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) เจ้าหน้าที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) จำนวน 4 คน กลุ่มที่ 3 อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จำนวน 4 คน กลุ่มที่ 4 ผู้พิการทางการเคลื่อนไหว จำนวน 10 คน กลุ่มที่ 5 ผู้ดูแลคนพิการทางการเคลื่อนไหว จำนวน 10 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In- depth Interview) เป็นการพูดคุยโดยมีประเด็นระบบเสริมสร้างสุขภาวะลดภาวะแทรกซ้อนโรคเบาหวานของผู้พิการทางการเคลื่อนไหว โดยศึกษา ความรู้ในการป้องกันและลดอาการป่วยซ้ำซ้อนโรคเบาหวานผลกระทบผู้พิการทางการเคลื่อนไหว และ การจัดทำฐานข้อมูลผู้พิการทางการเคลื่อนไหวที่ป่วยด้วยโรคเบาหวาน การตรวจสอบและหาคุณภาพของแบบสัมภาษณ์ โดยนำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านความเห็นชอบจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) แล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม (Index of Item Objective Congruence, IOC) เกณฑ์การประเมิน IOC มีดังนี้ ผู้เชี่ยวชาญให้คะแนนแต่ละข้อคำถามตามระดับความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย +1 = ข้อคำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย 0 = ไม่แน่ใจ หรือไม่สามารถตัดสินได้ -1 = ข้อคำถามไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย (ประคอง กรรณสูต, 2553) ทั้งนี้แบบสัมภาษณ์มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.67 – 1.00

3. วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และสัมภาษณ์ไม่เป็นทางการเป็นรายบุคคล ที่ได้กำหนดไว้ โดยทำการสัมภาษณ์ และพูดคุยตามประเด็นคำถามที่กำหนดไว้กว้าง ๆ พร้อมทำการจดบันทึกและบันทึกเสียง โดยในการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการนั้นผู้วิจัยได้ทำหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อแสดงต่อ ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ ผู้พิการทางการเคลื่อนไหว ผู้ดูแลคนพิการทางการเคลื่อนไหว ซึ่งลักษณะของการสัมภาษณ์เป็นรูปแบบของการให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เล่าเรื่องราวต่างๆ อย่างมีเป้าหมาย และผู้วิจัยสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมประกอบเนื้อหาโดยประเด็นหรือหัวข้อในการสัมภาษณ์ สามารถดัดแปลงให้มีความยืดหยุ่น ได้ตามความเหมาะสม แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เป็นแบบสัมภาษณ์ปลายเปิดเพื่อสอบถามประเด็น พัฒนาการเสริมสร้างสุขภาวะลดภาวะแทรกซ้อนโรคเบาหวานของผู้พิการทางการเคลื่อนไหว และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) เป็นการพูดคุย สนทนาเหมือนกับการพูดคุยสนทนาในชีวิตประจำวัน โดยผู้ถูกสัมภาษณ์แสดงความคิดเห็นให้มากที่สุดและอาศัยประเด็นคำถามบางส่วนที่เกี่ยวข้อง มาเชื่อมโยงกับประเด็นในการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลระดับลึกจากกลุ่มเป้าหมาย โดยประเด็นหรือข้อหัวในการสัมภาษณ์นั้นสามารถดัดแปลงให้มีความยืดหยุ่น ได้ตามความเหมาะสมแต่ต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดของการวิจัยซึ่งการสัมภาษณ์ในรูปแบบนี้ทำให้บางครั้งผู้ถูกสัมภาษณ์ยังไม่รู้ตัวด้วยซ้ำว่าการสนทนานั้นเป็นไปตามการสัมภาษณ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

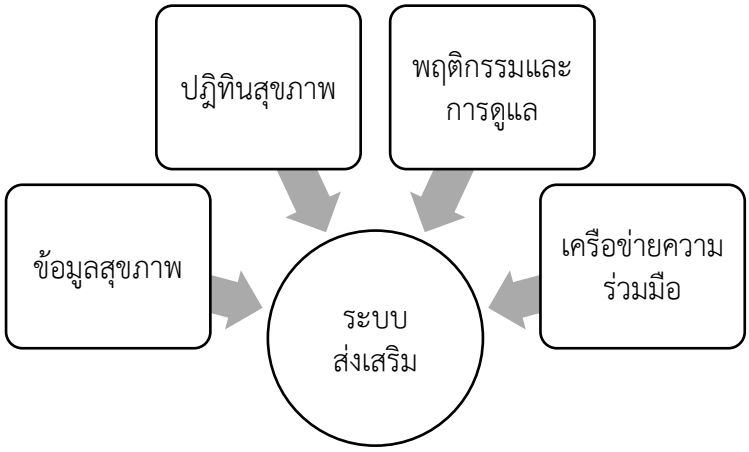
การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ ในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในการเพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อมูล ผู้วิจัยใช้กระบวนการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ใช้วิธีการเก็บข้อมูลหลายรูปแบบ และอาศัยกรอบแนวคิดทางทฤษฎีที่หลากหลายในการวิเคราะห์ ทั้งนี้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ถูกบันทึกเสียงและถอดเทปแบบคำต่อคำ (Transcription) จากนั้นมีการตรวจสอบความถูกต้องกับผู้ให้ข้อมูล (Member Checking) เพื่อยืนยันความสอดคล้องของข้อมูล และนำข้อมูลจากที่ได้จากการสัมภาษณ์มาแยกประเด็นตามแต่ละประเด็น แล้วนำมาเปรียบเทียบความเหมือนหรือความแตกต่างของผู้สัมภาษณ์แต่ละคน ก่อนจะนำข้อมูลนั้นไปวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

1. ระบบเสริมสร้างสุขภาวะเพื่อลดภาวะแทรกซ้อนโรคเบาหวานของผู้พิการทางการเคลื่อนไหว โดยการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมที่ออกแบบขึ้นเพื่อรองรับกลุ่มเปราะบางซึ่งมีข้อจำกัดทั้งด้านร่างกาย การดำเนินชีวิต และการเข้าถึงบริการสุขภาพ ระบบดังกล่าวมุ่งเน้นการป้องกันมากกว่าการรักษาเพียงอย่างเดียว โดยบูรณาการข้อมูล การดูแลตนเอง และพลังความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เพื่อให้ผู้พิการสามารถควบคุมโรคเบาหวาน ลดภาวะแทรกซ้อน และมีคุณภาพชีวิตที่ดี ด้านฐานข้อมูลสุขภาพผู้พิการทางการเคลื่อนไหว ถือเป็นรากฐานสำคัญของระบบเสริมสร้างสุขภาวะ ฐานข้อมูลทำหน้าที่รวบรวมข้อมูลด้านสุขภาพที่จำเป็น เช่น ข้อมูลประจำตัวผู้พิการ ประเภทและระดับความพิการ ประวัติการป่วยโรคเบาหวานและโรคร่วม โดยเฉพาะโรคความดันโลหิตสูง ระดับน้ำตาลในเลือด ประวัติการใช้ยา ภาวะแทรกซ้อนที่เกิดขึ้น รวมถึงข้อมูลด้านสังคมและผู้ดูแล ฐานข้อมูลดังกล่าวช่วยให้หน่วยบริการสุขภาพสามารถวางแผนการดูแลได้ตรงกับสภาพจริงของผู้พิการแต่ละราย ลดความซ้ำซ้อนในการรักษา และเอื้อต่อการติดตามต่อเนื่อง อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนดนโยบายและจัดสรรทรัพยากรด้านสุขภาพอย่างเหมาะสมในระดับพื้นที่ ในด้าน ปฏิทินสุขภาพ โดยเฉพาะปฏิทินยาโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูง เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยเชื่อมโยงข้อมูลสุขภาพเข้ากับชีวิตประจำวันของผู้พิการ ปฏิทินสุขภาพช่วยกำหนดกรอบเวลาในการรับประทานยา การตรวจระดับน้ำตาลในเลือด การวัดความดันโลหิต การนัดหมายพบแพทย์ และการติดตามอาการอย่างสม่ำเสมอ สำหรับผู้พิการทางการเคลื่อนไหวซึ่งอาจมีข้อจำกัดด้านความจำหรือการจัดการตนเอง ปฏิทินสุขภาพจึงช่วยลดปัญหาการลืมยา การใช้ยาผิดเวลา และการขาดการติดตามอาการ ส่งผลให้การควบคุมโรคมีประสิทธิภาพมากขึ้น และลดความเสี่ยงต่อภาวะแทรกซ้อน ในมิติการปฏิบัติตนของผู้พิการทางการเคลื่อนไหว ระบบเสริมสร้างสุขภาวะให้ความสำคัญกับการเสริมพลังความรู้และทักษะในการดูแลตนเอง ผู้พิการได้รับการส่งเสริมให้ปรับพฤติกรรมการบริโภคอาหาร ควบคุมอาหารหวาน มัน และเค็ม เลือกรับประทานอาหารที่เหมาะสมกับโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูง ควบคู่กับการออกกำลังกายหรือการเคลื่อนไหวร่างกายที่สอดคล้องกับข้อจำกัดทางกาย เช่น การบริหารแขน การยืดเหยียดกล้ามเนื้อ หรือการทำกายภาพบำบัด

ข้อมูลการให้สัมภาษณ์

“ระบบเสริมสร้างสุขภาวะที่ออกแบบขึ้นสำหรับผู้พิการทางการเคลื่อนไหวซึ่งเป็นกลุ่มเปราะบาง มีลักษณะเป็นระบบการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม (holistic care) ที่บูรณาการมิติด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน โดยมุ่งเน้นการป้องกัน ควบคู่กับ การดูแลรักษา เพื่อควบคุมโรคเบาหวานและลดความเสี่ยงของภาวะแทรกซ้อน” (มงคล ศรีวิไลศักดิ์, 2568)

ภาพที่ 1 ระบบเสริมสร้างสุขภาวะเพื่อลดภาวะแทรกซ้อนโรคเบาหวานของผู้พิการทางการเคลื่อนไหว

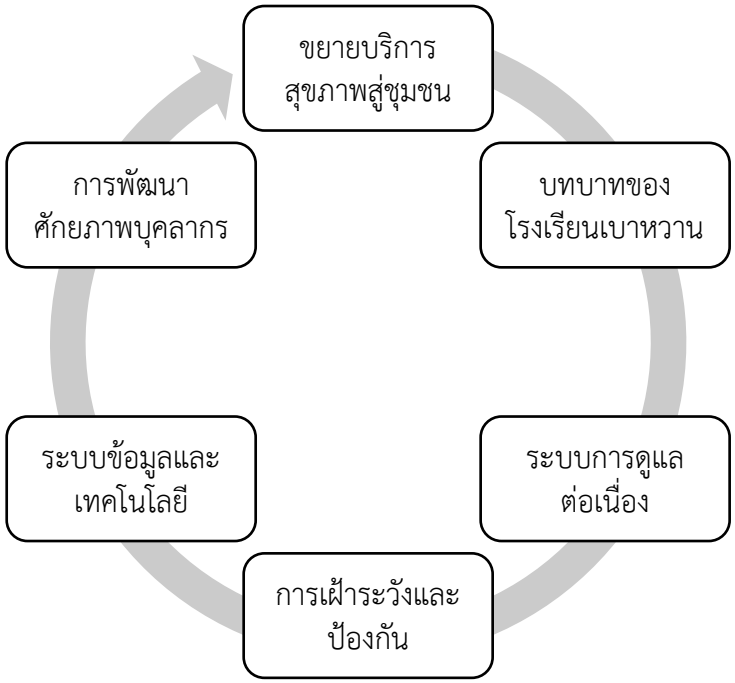
จากภาพที่ 1 ระบบเสริมสร้างสุขภาวะเพื่อลดภาวะแทรกซ้อนโรคเบาหวานของผู้พิการทางการเคลื่อนไหว เป็นระบบเชิงบูรณาการที่มีองค์ประกอบหลัก ได้แก่ ฐานข้อมูลสุขภาพ ปฏิทินสุขภาพ การเสริมสร้างพฤติกรรมการดูแลตนเอง และเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน โดยระบบดังกล่าวมีลักษณะเด่นคือการมุ่งเน้นการป้องกัน การจัดการตนเอง และการใช้ข้อมูลเป็นฐานในการตัดสินใจการดำเนินงานของระบบช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการควบคุมโรค ลดความเสี่ยงของภาวะแทรกซ้อน และยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้พิการได้อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งยังเป็นต้นแบบของการจัดการสุขภาพสำหรับกลุ่มเปราะบางที่สามารถขยายผลในระดับนโยบายและพื้นที่อื่นต่อไปได้อย่างเหมาะสม

2. การพัฒนาการเสริมสร้างสุขภาวะและการลดภาวะแทรกซ้อนของโรคเบาหวานในผู้พิการทางการเคลื่อนไหว ภายใต้ระบบบริการสุขภาพแบบบูรณาการ สะท้อนถึงการปรับเปลี่ยนแนวคิดและรูปแบบการดูแลจากการรักษาเฉพาะในสถานพยาบาล ไปสู่การดูแลที่เชื่อมโยงอย่างเป็นองค์รวมระหว่างโรงพยาบาล ระบบปฐมภูมิ และชุมชน การขยายบริการสุขภาพลงสู่ระดับชุมชนช่วยลดข้อจำกัดด้านการเดินทาง เพิ่มโอกาสในการเข้าถึงบริการ และเอื้อให้เกิดการติดตามอาการและควบคุมโรคอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อผู้พิการทางการเคลื่อนไหวที่มีข้อจำกัดในการดำรงชีวิตประจำวัน การดำเนินงานโรงเรียนเบาหวานในชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และทักษะการดูแลตนเอง โดยมีการปรับเนื้อหาให้เหมาะสมกับสภาพความพิการ ส่งเสริมให้ผู้ป่วยสามารถจัดการโรคเบาหวานได้อย่างเหมาะสมในชีวิตประจำวัน ควบคู่กับระบบการดูแลต่อเนื่องในชุมชนที่อาศัยความร่วมมือของทีมสหวิชาชีพ บุคลากรสาธารณสุขระดับปฐมภูมิ อสม. และครอบครัว ช่วยเชื่อมโยงการรักษาทางการแพทย์เข้ากับบริบทการดำรงชีวิตจริง และสามารถป้องกันหรือชะลอการเกิดภาวะแทรกซ้อนได้ตั้งแต่ระยะเริ่มต้น ขณะเดียวกัน เครือข่ายสาธารณสุขระดับตำบลและหมู่บ้านทำหน้าที่เป็นฐานสนับสนุนสำคัญในการประสานงาน ติดตาม และจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การดูแลผู้พิการทางการเคลื่อนไหวมีความครอบคลุมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ในด้านการเฝ้าระวังและการตรวจติดตามอย่างต่อเนื่อง ระบบบริการสุขภาพได้พัฒนาแนวทางการป้องกันเชิงรุก โดยเน้นการตรวจคัดกรองภาวะแทรกซ้อนเฉพาะทาง เช่น ภาวะแทรกซ้อนทางตา ไต ระบบประสาท หลอดเลือด และแผลที่เท้า พร้อมปรับรูปแบบการตรวจให้เหมาะสมกับข้อจำกัดทางการเคลื่อนไหว ทั้งในสถานพยาบาลและการให้บริการเชิงรุกในชุมชน การเฝ้าระวังและติดตามค่าทางคลินิกและพฤติกรรมสุขภาพอย่างใกล้ชิด ช่วยให้สามารถปรับแผนการดูแลได้อย่างทันท่วงที ลดการเกิดภาวะฉุกเฉินและการเข้ารับการรักษาซ้ำ นอกจากนี้ การพัฒนาระบบการส่งต่อและเชื่อมโยงข้อมูลสุขภาพผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้ข้อมูลมีความครบถ้วน ต่อเนื่อง และสนับสนุนการตัดสินใจทางคลินิกได้

อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรและอาสาสมัครเป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ช่วยยกระดับคุณภาพการดูแล โดยมีการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องทั้งด้านความรู้โรคเบาหวาน การดูแลผู้พิการทางการเคลื่อนไหว การสื่อสาร และการทำงานเชิงรุกในชุมชน การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคลากร อาสาสมัคร ผู้ดูแล และผู้นำชุมชนในการวางแผนและดำเนินงาน ช่วยสร้างความเป็นเจ้าของร่วมและทำให้รูปแบบการดูแลสอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ การสร้างเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็งยังช่วยเสริมพลังให้ชุมชนสามารถดูแลสุขภาพของผู้พิการได้

ข้อมูลการให้สัมภาษณ์

“สะท้อนให้เห็นถึงการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ด้านการดูแลสุขภาพ จากรูปแบบที่เน้นการรักษาในสถานพยาบาล ไปสู่ระบบบริการสุขภาพแบบบูรณาการ ที่เชื่อมโยงการดูแลระหว่างโรงพยาบาล ระบบบริการปฐมภูมิ และชุมชนอย่างเป็นองค์รวม โดยให้ความสำคัญกับการเข้าถึงบริการ ความต่อเนื่องของการดูแล และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน” (พิจิตรา ภัตตะสมบูรณ์, 2568)

ภาพที่ 2 การพัฒนาการเสริมสร้างสุขภาวะและการลดภาวะแทรกซ้อน

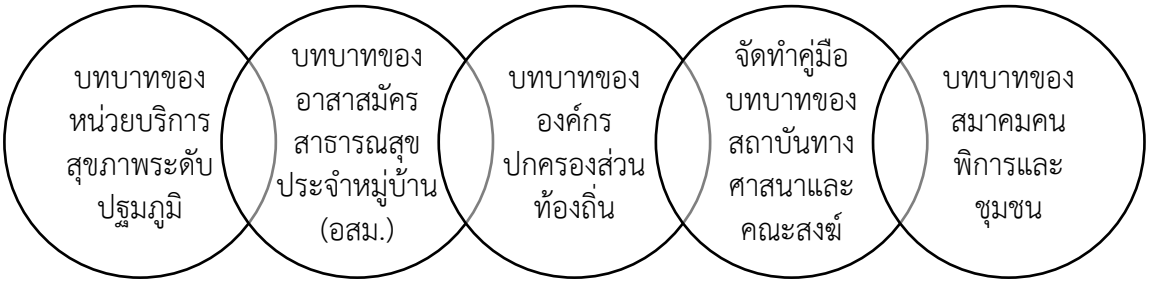
จากภาพที่ 2 การพัฒนาระบบเสริมสร้างสุขภาวะและการลดภาวะแทรกซ้อนของโรคเบาหวานในผู้พิการทางการเคลื่อนไหว ภายใต้ระบบบริการสุขภาพแบบบูรณาการ เป็นรูปแบบการจัดการสุขภาพที่มีประสิทธิภาพ โดยเน้นการเชื่อมโยงบริการทุกระดับ การดูแลต่อเนื่องในชุมชน การเสริมพลังผู้ป่วย และการมีส่วนร่วมของเครือข่ายสังคมระบบดังกล่าวช่วยเพิ่มการเข้าถึงบริการ ลดภาวะแทรกซ้อน ป้องกันการเกิดภาวะรุนแรง ลดการเข้ารับการรักษาซ้ำ และยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้พิการได้อย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้งยังเป็นต้นแบบของการจัดบริการสุขภาพสำหรับกลุ่มเปราะบางที่สามารถขยายผลในระดับพื้นที่และระดับนโยบายได้

3. การสร้างความร่วมมือในการพัฒนาระบบเสริมสร้างสุขภาวะลดภาวะแทรกซ้อนโรคเบาหวานของผู้พิการทางการเคลื่อนไหว อาศัยการบูรณาการบทบาทของภาคีเครือข่ายในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเป็นกลไกนำด้านวิชาการและระบบบริการสุขภาพ ทำหน้าที่เชื่อมโยงการดูแล

รักษา การติดตามต่อเนื่อง และการให้ความรู้ทางสุขภาพกับสมาคมคนพิการและชุมชน ส่งผลให้เกิดระบบการดูแลสุขภาพที่ครอบคลุม ตั้งแต่การป้องกัน การควบคุมโรค ไปจนถึงการลดความเสี่ยงของภาวะแทรกซ้อน ขณะเดียวกัน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านมีบทบาทสำคัญในการเสริมความเข้มแข็งของระบบดังกล่าว ด้วยความใกล้ชิดและความเข้าใจบริบทชีวิตของผู้พิการ ทำให้การดูแลสุขภาพเป็นไปอย่างต่อเนื่อง เข้าถึงครัวเรือน และสามารถเฝ้าระวังภาวะแทรกซ้อนได้อย่างทันท่วงที อาสาสมัครยังเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ สร้างแรงจูงใจ และเชื่อมโยงการช่วยเหลือระหว่างผู้พิการ ครอบครัว และหน่วยบริการสุขภาพ ส่งผลให้คุณภาพชีวิตของผู้พิการดีขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่เป็นแกนสนับสนุนเชิงนโยบายและทรัพยากร โดยบูรณาการประเด็นการดูแลสุขภาพผู้พิการไว้ในแผนพัฒนาท้องถิ่น สนับสนุนงบประมาณ อุปกรณ์ และการปรับสภาพแวดล้อมในชุมชนให้เอื้อต่อการดำรงชีวิตของผู้พิการ ความร่วมมือดังกล่าวช่วยให้ระบบการดูแลสุขภาพมีความต่อเนื่องและยั่งยืน สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ และตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของผู้พิการ นอกจากนี้ บทบาทของคณะสงฆ์และวัดยังช่วยเติมเต็มมิติด้านจิตใจและสังคมให้กับระบบการดูแลสุขภาพ โดยการนำหลักธรรม ทุนทางวัฒนธรรม และพลังศรัทธามาเกื้อหนุนการดูแลผู้พิการ ช่วยเสริมสร้างกำลังใจ ลดความเครียด และส่งเสริมการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพอย่างเหมาะสม การใช้วัดเป็นพื้นที่กลางของชุมชนยังช่วยเชื่อมโยงความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของประชาชนในวงกว้าง การพัฒนาระบบเสริมสร้างสุขภาวะเพื่อลดภาวะแทรกซ้อนโรคเบาหวานของผู้พิการทางการเคลื่อนไหวในตำบลหนองบัวศาลา เป็นผลจากการทำงานร่วมกันของระบบบริการสุขภาพ พลังชุมชน สมาคมคนพิการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถาบันทางศาสนา ก่อให้เกิดระบบการดูแลสุขภาพที่ครอบคลุม ต่อเนื่อง และยั่งยืน อันนำไปสู่การลดภาวะแทรกซ้อน ยกระดับคุณภาพชีวิต และเสริมสร้างสุขภาวะของผู้พิการ

ข้อมูลการให้สัมภาษณ์

“ความสำเร็จของการพัฒนาระบบเสริมสร้างสุขภาวะเพื่อลดภาวะแทรกซ้อนโรคเบาหวานในผู้พิการทางการเคลื่อนไหว เกิดจากการบูรณาการความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน และเชื่อมโยงการทำงานอย่างเป็นระบบในทุกระดับ” (พัฒน์พงศ์ เจริญวงศรี, 2568)

ภาพที่ 3 การสร้างความร่วมมือในการพัฒนาระบบเสริมสร้างสุขภาวะเพื่อลดภาวะแทรกซ้อนโรคเบาหวานของผู้พิการทางการเคลื่อนไหว

จากภาพที่ 3 การสร้างความร่วมมือในการพัฒนาระบบเสริมสร้างสุขภาวะเพื่อลดภาวะแทรกซ้อนโรคเบาหวานของผู้พิการทางการเคลื่อนไหว เป็นกระบวนการเชิงบูรณาการที่อาศัยพลังของภาคีเครือข่ายในชุมชน ได้แก่ หน่วยบริการสุขภาพ อาสาสมัครสาธารณสุข องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันทางศาสนา สมาคมคนพิการ และประชาชนในพื้นที่ การทำงานร่วมกันอย่างมีส่วนร่วมและมีเป้าหมายร่วมกัน ส่งผลให้เกิดระบบการดูแลสุขภาพที่ครอบคลุม ต่อเนื่อง และยั่งยืน สามารถลดภาวะแทรกซ้อนของโรคเบาหวาน ยกระดับคุณภาพชีวิต และ

เสริมสร้างสุขภาวะของผู้พิการได้อย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้งยังเป็นต้นแบบของการพัฒนาระบบสุขภาพชุมชนที่เน้นการมีส่วนร่วมและการพึ่งพาตนเองในระยะยาว

อภิปรายผล

1. ระบบเสริมสร้างสุขภาวะเพื่อลดภาวะแทรกซ้อนโรคเบาหวานของผู้พิการทางการเคลื่อนไหว มุ่งป้องกันและควบคุมโรคมากกว่าการรักษาเพียงอย่างเดียว โดยออกแบบให้สอดคล้องกับข้อจำกัดด้านร่างกาย การดำรงชีวิต และการเข้าถึงบริการสุขภาพของกลุ่มเปราะบาง ระบบนี้มีฐานข้อมูลสุขภาพเป็นรากฐานสำคัญในการรวบรวมข้อมูลด้านสุขภาพ โรคร่วม ประวัติการใช้ยา ภาวะแทรกซ้อน และบริบททางสังคมของผู้พิการ เพื่อให้หน่วยบริการสามารถวางแผนดูแลรายบุคคลได้อย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง ควบคู่กับการใช้ปฏิทินสุขภาพที่ช่วยกำกับการรับประทานยา การตรวจสุขภาพ และการติดตามอาการอย่างสม่ำเสมอ ลดปัญหาการลืมยาและการดูแลตนเองที่ไม่ต่อเนื่อง นอกจากนี้ ระบบยังเน้นการเสริมพลังให้ผู้พิการมีความรู้และทักษะในการปฏิบัติตน ทั้งด้านโภชนาการ การเคลื่อนไหวร่างกายที่เหมาะสม การใช้ยาอย่างถูกต้อง และการป้องกันภาวะแทรกซ้อน เช่น แผลกดทับหรือปัญหาเท้าเบาหวาน พร้อมกันนี้ ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายด้านสุขภาพและสังคมในทุกระดับช่วยให้การดูแลเป็นไปอย่างครบวงจร ลดช่องว่างการเข้าถึงบริการ และสร้างระบบดูแลที่มีความต่อเนื่องและเป็นมนุษยธรรม ระบบดังกล่าวจึงไม่เพียงช่วยลดภาวะแทรกซ้อนทางกาย แต่ยังยกระดับคุณภาพชีวิต ความมั่นคงทางสุขภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้พิการทางการเคลื่อนไหว ข้อค้นพบ เป็นรูปแบบการดูแลสุขภาพที่เน้นการป้องกันและควบคุมโรคมากกว่าการรักษาเชิงรับ โดยพัฒนาขึ้นให้สอดคล้องกับข้อจำกัดด้านร่างกาย วิถีชีวิต และการเข้าถึงบริการของกลุ่มเปราะบางอย่างเหมาะสมสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิจิตรา ทะเลรัตน์ และชนิสรา แก้วสวรรค์ ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพของพระภิกษุสงฆ์ให้ห่างจากโรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูงและโรคหัวใจในเขตจังหวัดชลบุรี ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการดูแลสุขภาพด้านการส่งเสริมสุขภาพ พระภิกษุสงฆ์เลือกฉันอาหารที่ดีต่อสุขภาพ พุทธศาสนิกชนถวายภัตตาหารที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพของพระภิกษุสงฆ์ พระภิกษุสงฆ์ควรไปตรวจสุขภาพเป็นประจำทุกปี เข้ารับการตรวจรักษาให้ตรงกับโรคที่เป็น พระภิกษุสงฆ์ ให้ความร่วมมือกับอสม. และบุคลากรด้านการแพทย์ เพื่อรับการบำบัดทั้งทางร่างกายและจิตใจ โรงพยาบาลและหน่วยงานสาธารณสุข ตระหนักถึง ความสำคัญต่อการฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจของผู้ป่วย จัดเจ้าหน้าที่ให้บริการผู้ป่วยเชิงรุก (พิจิตรา ทะเลรัตน์ และชนิสรา แก้วสวรรค์, 2560) สอดคล้องกับงานวิจัยของ วัฒนา สว่างศรี และศิราณีย์ อินธรหนองไผ่ ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสุขภาพเพื่อป้องกันการเกิดโรคเบาหวานรายใหม่ในชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ด้านการบริโภคอาหาร ด้านการออกกำลังกาย และด้านการจัดการอารมณ์ และความเครียด อาจเป็นผลสืบเนื่องจากการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสุขภาพเพื่อป้องกันโรคเบาหวานรายใหม่ในชุมชน ในขั้นตอนการทำประชาคมที่มีภาคีที่หลากหลายเข้าร่วมกิจกรรมทำให้ได้รับทราบข้อมูลสถานการณ์และความรุนแรงของปัญหาเกิดการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผนแก้ไขปัญหาร่วมกัน นอกจากนั้นผลของการประชาสัมพันธ์ทำให้กลุ่มเสี่ยงและประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารและมาร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องอีกทั้งการอบรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การศึกษาดูงานหมู่บ้านต้นแบบ และการจัดตั้งกลุ่มออกกำลังกายล้วนมีส่วนทำให้กลุ่มเสี่ยงตระหนักและปรับพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น กระบวนการพัฒนารูปแบบค้นพบองค์ประกอบสำคัญในการดำเนินงาน ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน การติดตามอย่างต่อเนื่อง การคืนข้อมูลสำคัญให้ชุมชน การสร้างแรงบันดาลใจด้วยการศึกษาดูงาน การให้ความรู้ การสร้างอาสาสมัครสาธารณสุขให้มีหัวใจบริการ การวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็ง การทาบทามและเข้าถึงภาคีเครือข่ายก่อนการประสานอย่างเป็นทางการ การเดิน และการวิ่งเพื่อสุขภาพ (วัฒนา สว่างศรี และศิราณีย์ อินธรหนองไผ่, 2558) สอดคล้องกับงานวิจัยของ ญาณี ศิริภัทรโสภณและคณะ ได้วิจัยเรื่อง การเข้าถึงบริการสุขภาพของผู้พิการ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ผลการวิจัยพบว่า การรับรู้ต่อบริการที่จัดให้สำหรับผู้พิการทาง ด้านการส่งเสริม

สุขภาพ การป้องกันโรค และการฟื้นฟูสมรรถภาพ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดบริการสุขภาพของผู้พิการ ส่งเสริมให้ผู้พิการเกิดการรับรู้ต่อบริการที่จัดให้โดยเฉพาะบริการ การรักษาทางการแพทย์และการฟื้นฟูสมรรถภาพ มีการสนับสนุนช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อช่วยเหลือผู้ พิการในการเข้ารับบริการสุขภาพได้อย่างมีคุณภาพและ (ญาณี ศิริภัทรโสภณและคณะ, 2562)

2. การพัฒนาการเสริมสร้างสุขภาวะและการลดภาวะแทรกซ้อนของโรคเบาหวานในผู้พิการทางการเคลื่อนไหว ภายใต้ระบบบริการสุขภาพแบบบูรณาการ สะท้อนถึงการเปลี่ยนผ่านจากการดูแลเชิงรักษาในสถานพยาบาลไปสู่การดูแลแบบองค์รวมที่เชื่อมโยงโรงพยาบาล ระบบปฐมภูมิ และชุมชนเข้าด้วยกัน การขยายบริการสุขภาพสู่ระดับชุมชนช่วยลดข้อจำกัดด้านการเดินทาง เพิ่มการเข้าถึงบริการ และเอื้อต่อการติดตามอาการอย่างต่อเนื่อง โรงเรียนเบาหวานในชุมชนทำหน้าที่เสริมสร้างความรู้และทักษะการดูแลตนเอง โดยปรับเนื้อหาให้เหมาะสมกับข้อจำกัดของผู้พิการ ระบบการดูแลต่อเนื่องอาศัยความร่วมมือของทีมสหวิชาชีพ บุคลากรสาธารณสุข อสม. และครอบครัว ช่วยเชื่อมโยงการรักษากับชีวิตจริงและป้องกันภาวะแทรกซ้อนได้ตั้งแต่ระยะเริ่มต้น เครือข่ายสาธารณสุขระดับตำบลและหมู่บ้านเป็นฐานสำคัญในการติดตามและจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพอย่างต่อเนื่อง ระบบเฝ้าระวังเชิงรุกเน้นการคัดกรองภาวะแทรกซ้อนสำคัญ เช่น ตา ไต ระบบประสาท หลอดเลือด และเท้า พร้อมปรับรูปแบบบริการให้เหมาะสมกับการเคลื่อนไหวที่จำกัด การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศช่วยให้ข้อมูลสุขภาพเชื่อมโยงต่อเนื่องและสนับสนุนการตัดสินใจทางคลินิก การพัฒนาศักยภาพบุคลากรและ อาสาสมัครผ่านการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องช่วยยกระดับคุณภาพการดูแล การมีส่วนร่วมของผู้ดูแลและผู้นำชุมชนสร้างความเป็นเจ้าของร่วมและทำให้การดูแลสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ เครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็งจึงเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับสุขภาวะ ลดภาวะแทรกซ้อน และเสริมคุณภาพชีวิตของผู้พิการทางการเคลื่อนไหว ข้อค้นพบการพัฒนาการเสริมสร้างสุขภาวะและการลดภาวะแทรกซ้อนของโรคเบาหวานในผู้พิการทางการเคลื่อนไหวภายใต้ระบบบริการสุขภาพแบบบูรณาการ สะท้อนการเปลี่ยนผ่านเชิงกระบวนทัศน์จากการดูแลเชิงรักษาในสถานพยาบาล ไปสู่การดูแลแบบองค์รวมที่เชื่อมโยงโรงพยาบาล ระบบบริการปฐมภูมิ และชุมชนเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัทรพล ตันเสถียร ได้ศึกษาเรื่อง คุณภาพชีวิตของพระสงฆ์ที่อาพาธด้วยโรคเรื้อรังที่มารับบริการทางการแพทย์ ณ โรงพยาบาลสงฆ์ ผลการศึกษาพบว่า การดูแลพระสงฆ์ที่อาพาธด้วยโรคเรื้อรัง จึงควรให้ความสำคัญในการส่งเสริมให้พระสงฆ์ที่อาพาธด้วยโรคเรื้อรังได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากญาติโยมและครอบครัว รวมทั้งจากพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์และเพื่อนพระภิกษุด้วยกันที่ดีเพียงพอ มีการพัฒนารูปแบบการให้บริการและดูแลพระสงฆ์ที่อาพาธด้วยโรคเรื้อรังอย่างองค์รวม และต่อเนื่องเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของพระสงฆ์ที่อาพาธด้วยโรคเรื้อรังให้ดีขึ้น (ภัทรพล ตันเสถียร, 2566) สอดคล้องกับงานวิจัยของ นงลักษณ์ เทศนา และคณะ ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการป้องกันการป่วยโรคเบาหวานชนิดที่ 2 ในประชาชนกลุ่มเสี่ยง ผลการวิจัยพบว่า โปรแกรมที่พัฒนาขึ้น จัดกิจกรรม 7 ครั้ง รวมเวลา 16 สัปดาห์ เนื้อหาประกอบด้วย การให้ความรู้เกี่ยวกับโรคเบาหวาน การประเมินความเสี่ยงด้านสุขภาพ การตั้งเป้าหมายปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ การเลือกรับประทานอาหารที่เหมาะสมกับบุคคลและบริบทชุมชน การเคลื่อนไหวร่างกายและออกกำลังกายที่เหมาะสม การควบคุมกายและใจเพื่อสุขอนามัยที่ดี “สกัด สะกด สะกิด” และ กัลยาณมิตร “เพื่อนช่วยเพื่อน” (นงลักษณ์ เทศนา และคณะ, 2566) สอดคล้องกับงานวิจัยของ นันทวัน ยิ้มประเสริฐ และคณะ ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาแนวปฏิบัติการพยาบาลเพื่อการจัดการพฤติกรรมด้านอาหารและการออกกำลังกายในการควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดของผู้ป่วยเบาหวานชนิดที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า แนวทางในการปฏิบัติเพื่อจัดการพฤติกรรมของผู้ป่วยการจัดการตนเองด้านการรับประทานอาหาร ได้แก่ รับประทานอาหารที่มีไขมันต่ำ หลีกเลี่ยงแป้ง อาหารหวาน เพิ่มอาหารที่มี กากใย รับประทานอาหารประเภทมังสวิรัติการจัดการตนเองด้านการออกกำลังกาย มีการออกกำลังกายแบบแอโรบิค ได้แก่ โยคะและประยุกต์การแสดงท้องถิ่นมาออกกำลังกาย เช่น มโนราห์ ฟ้อนหมอร้า กลอน ฟ้อนเจิง ร้าไม้พลอง เป็นต้น การจัดการโดยทีมสุขภาพ ได้แก่ การให้ความรู้เกี่ยวกับโรคเบาหวานและวิธี

ปฏิบัติตน การกระตุ้นให้มีการติดตามอย่างต่อเนื่องทางโทรศัพท์ การใช้ไปรษณียบัตร หรือจดหมาย การเยี่ยมบ้าน การจัดการโดยสิ่งแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ การสนับสนุนจากครอบครัว การให้กำลังใจโดยกลุ่มเพื่อน เป็นต้น โดยน้าแนวปฏิบัติการพยาบาลไปใช้เพื่อการจัดการพฤติกรรมด้านอาหาร และการออกกำลังกายในการควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดของผู้ป่วยเบาหวาน (นันทวัน ยิ้มประเสริฐ และคณะ, 2565)

3. การสร้างความร่วมมือในการพัฒนาระบบเสริมสร้างสุขภาวะลดภาวะแทรกซ้อนโรคเบาหวานของผู้พิการทางการเคลื่อนไหว อาศัยการบูรณาการบทบาทของภาคีเครือข่ายในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเป็นกลไกหลักด้านวิชาการและระบบบริการสุขภาพ ทำหน้าที่เชื่อมโยงการรักษา การติดตามต่อเนื่อง และการให้ความรู้กับสมาคมคนพิการและชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านมีบทบาทสำคัญในการดูแลเชิงรุก เข้าถึงครัวเรือน เฝ้าระวังภาวะแทรกซ้อน และถ่ายทอดความรู้ด้านสุขภาพอย่างใกล้ชิด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่สนับสนุนเชิงนโยบาย ทรัพยากร และการปรับสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการดำรงชีวิตของผู้พิการ ขณะเดียวกัน คณะสงฆ์และวัดช่วยเสริมมิติด้านจิตใจและสังคม ผ่านการใช้หลักธรรม ทุนทางวัฒนธรรม และพลังศรัทธาในการสร้างกำลังใจและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ ความร่วมมือของทุกภาคส่วนก่อให้เกิดระบบการดูแลสุขภาพที่ครอบคลุม ต่อเนื่อง และสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ ส่งผลให้สามารถลดภาวะแทรกซ้อน ยกระดับคุณภาพชีวิต และเสริมสร้างสุขภาวะของผู้พิการทางการเคลื่อนไหว ข้อค้นพบการบูรณาการความร่วมมือของทุกภาคส่วนดังกล่าว ก่อให้เกิดระบบการดูแลสุขภาพที่มีความครอบคลุม ต่อเนื่อง และสอดคล้องกับบริบทพื้นที่อย่างแท้จริง ซึ่งสามารถลดภาวะแทรกซ้อนของโรคเบาหวาน ยกระดับคุณภาพชีวิต และเสริมสร้างสุขภาวะของผู้พิการทางการเคลื่อนไหวสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิจิตรา ทะเลรัตน์ และชนิสรา แก้วสวรรค์ ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพของพระภิกษุสงฆ์ให้ห่างจากโรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูงและโรคหัวใจในเขตจังหวัดชลบุรี ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการดูแลสุขภาพด้านการการฟื้นฟูพระภิกษุสงฆ์ ให้ความร่วมมือกับอสม. และบุคลากรด้านการแพทย์ เพื่อรับการบำบัดทั้งทางร่างกายและจิตใจโรงพยาบาลและหน่วยงานสาธารณสุข ตระหนักถึง ความสำคัญต่อการฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจของผู้ป่วย จัดเจ้าหน้าที่ให้บริการผู้ป่วยเชิงรุก (พิจิตรา ทะเลรัตน์ และชนิสรา แก้วสวรรค์, 2560) สอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัทรพล ตันเสถียร ได้ศึกษาเรื่อง คุณภาพชีวิตของพระสงฆ์ที่อาพาธด้วยโรคเรื้อรังที่มารับบริการทางการแพทย์ ณ โรงพยาบาลสงฆ์ ผลการศึกษาพบว่า อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านมีบทบาทเด่นในการดูแลเชิงรุกโดยสามารถเข้าถึงครัวเรือนของผู้พิการอย่างใกล้ชิด ทำหน้าที่เฝ้าระวังภาวะแทรกซ้อน ถ่ายทอดความรู้ และสร้างแรงจูงใจในการดูแลตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งช่วยลดความเสี่ยงต่อการเกิดภาวะแทรกซ้อนและเพิ่มความสม่ำเสมอในการติดตามอาการ ขณะเดียวกัน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนเชิงนโยบายและทรัพยากร โดยบูรณาการประเด็นการดูแลสุขภาพผู้พิการไว้ในแผนพัฒนาท้องถิ่น สนับสนุนงบประมาณและการปรับสภาพแวดล้อมในชุมชนให้เอื้อต่อการดำรงชีวิตของผู้พิการ บทบาทของคณะสงฆ์และวัดช่วยเสริมมิติด้านจิตใจและสังคมของระบบการดูแลสุขภาพ โดยการนำหลักธรรมและทุนทางวัฒนธรรมมาใช้ในการสร้างกำลังใจ ลดความเครียดและส่งเสริมการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของผู้พิการและครอบครัวอย่างเหมาะสม ความร่วมมือของทุกภาคส่วนดังกล่าวก่อให้เกิดระบบการดูแลสุขภาพที่ครอบคลุม ต่อเนื่อง และสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ ส่งผลให้สามารถลดภาวะแทรกซ้อนของโรคเบาหวาน ยกระดับคุณภาพชีวิต และเสริมสร้างสุขภาวะของผู้พิการทางการเคลื่อนไหวได้ (ภัทรพล ตันเสถียร, 2566)

สรุปและข้อเสนอแนะ

การพัฒนาระบบเสริมสร้างสุขภาวะลดภาวะแทรกซ้อนโรคเบาหวานของผู้พิการทางการเคลื่อนไหว 1) ระบบเสริมสร้างสุขภาวะสำหรับผู้พิการทางการเคลื่อนไหวที่เป็นโรคเบาหวาน มีลักษณะเป็นระบบเชิงป้องกันและควบคุมโรคแบบองค์รวม โดยใช้ฐานข้อมูลสุขภาพและปฏิทินสุขภาพเป็นเครื่องมือสำคัญในการสนับสนุนการ

ดูแลรายบุคคลอย่างต่อเนื่อง ควบคู่กับการเสริมสร้างความรู้และทักษะการดูแลตนเอง รวมทั้งการบูรณาการความร่วมมือของภาคีเครือข่าย ส่งผลให้สามารถลดภาวะแทรกซ้อนและยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้พิการได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) การพัฒนาระบบภายใต้บริการสุขภาพแบบบูรณาการ สะท้อนการเปลี่ยนผ่านสู่การดูแลแบบองค์รวมที่เชื่อมโยงโรงพยาบาล ปฐมภูมิ และชุมชน โดยเน้นการเข้าถึงบริการ การดูแลต่อเนื่อง และการมีส่วนร่วมของชุมชน ผ่านกลไกสำคัญ เช่น โรงเรียนเบาหวาน ระบบเฝ้าระวังเชิงรุก และเทคโนโลยีสารสนเทศ ส่งผลให้สามารถป้องกันและลดภาวะแทรกซ้อนได้อย่างมีประสิทธิผล 3) การสร้างความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญของความสำเร็จ โดยมีหน่วยบริการปฐมภูมิเป็นแกนหลัก อสม. เป็นกลไกเชิงรุก องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสนับสนุนทรัพยากร และสถาบันศาสนาเสริมพลังด้านจิตใจและสังคม ความร่วมมือดังกล่าวก่อให้เกิดระบบการดูแลสุขภาพที่ครอบคลุม ต่อเนื่อง และยั่งยืน สามารถลดภาวะแทรกซ้อนและเสริมสร้างสุขภาวะของผู้พิการได้อย่างเป็นรูปธรรม ข้อเสนอแนะจากการวิจัย พัฒนาระบบฐานข้อมูลสุขภาพผู้พิการให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน และสามารถเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยบริการได้อย่างมีประสิทธิภาพข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ ควรพัฒนาและขยายกิจกรรม โรงเรียนเบาหวานสำหรับผู้พิการ ในชุมชน โดยปรับเนื้อหา วิธีการเรียนรู้ และสื่อสุขศึกษาให้เหมาะสมกับระดับความพิการ เพื่อเสริมสร้างความรู้ ทักษะ และความสามารถในการดูแลตนเองอย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. (2567). รายงานการเจ็บป่วยประเภทพิเศษ. นนทบุรี: กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข.

กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (2567). รายงานสถานการณ์ด้านคนพิการในประเทศไทย พ.ศ. 2567. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2560). แผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติฉบับที่ 5 พ.ศ. 2560-2564. กรุงเทพมหานคร: ศรีเมืองการพิมพ์จำกัด.

กระทรวงสาธารณสุข. (2562). แผนชุมชน กับการจัดการด้านสุขภาพ. นนทบุรี: กระทรวงสาธารณสุข.

ญาณี ศิริภัทรโสภณและคณะ. (2562). การเข้าถึงบริการสุขภาพของผู้พิการ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง. วารสารสมาคมนักวิจัย, 24(1), 152-162.

ดวงกมล ศักดิ์เลิศสกุล. (2565). สุขภาพแบบองค์รวม. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

ทัดทอง เตียตระกูล. (2568). คัมภีร์สุขภาพฉบับครอบครัว ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีทางการแพทย์ ไม่ใช่คำตอบสุดท้ายของการมีสุขภาพดีห่างไกลโรค หากแต่เป็นตัวคุณเอง. กรุงเทพมหานคร: Feel Good, สนพ.

นงลักษณ์ เทศนา และคณะ. (2566). การพัฒนารูปแบบการป้องกันการป่วยโรคเบาหวานชนิดที่ 2 ในประชาชนกลุ่มเสี่ยง. นนทบุรี: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.

นันทวัน ยิ้มประเสริฐ และคณะ. (2565). การพัฒนาแนวปฏิบัติการพยาบาลเพื่อการจัดการพฤติกรรมด้านอาหารและการออกกำลังกายในการควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดของผู้ป่วยเบาหวานชนิดที่ 2. วารสารเกษมบัณฑิต, 16(2), 61-75.

ปิยะวัฒน์ ตรีวิทยา. (2566). กรอบแนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต ภาควิชากิจกรรมบำบัด คณะเทคนิคการแพทย์. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พัฒน์พงศ์ เจริญวงศรี. (26 ต.ค. 2568). ความสำเร็จของการพัฒนาระบบเสริมสร้างสุขภาวะเพื่อลดภาวะแทรกซ้อนโรคเบาหวานในผู้พิการ. (พิชิต ปุริมาตร, ผู้สัมภาษณ์)

พิจิตรา ทะเลรัตน์ และชนิสรา แก้วสวรรค์. (2560). การพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพของพระภิกษุสงฆ์ให้ห่างจากโรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูงและโรคหัวใจในเขตจังหวัดชลบุรี. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.

พิจิตรา ภัตตะสมบูรณ์. (22 ต.ค. 2568). กระบวนทัศน์ด้านการดูแลสุขภาพ. (พิชิต ปุริมาตร, ผู้สัมภาษณ์)

ภัทรพล ตันเสถียร. (2566). คุณภาพชีวิตของพระสงฆ์ที่อาพาธด้วยโรคเรื้อรังที่มารับบริการทางการแพทย์ ณ โรงพยาบาลสงฆ์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล.

มงคล ศรีวิไลศักดิ์. (22 ต.ค. 2568). การเสริมสร้างสุขภาวะลดภาวะแทรกซ้อนจากโรคสำหรับผู้พิการ. (พิชิต ปุริมาตร, ผู้สัมภาษณ์)

วัฒนา สว่างศรี และศิราณีย์ อินธรหนองไผ่. (2558). การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสุขภาพเพื่อป้องกันการเกิดโรคเบาหวานรายใหม่ในชุมชน. วารสารพยาบาลทหารบก, 16(1), 121-131.

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ. (2562). สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, กลยุทธการสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้พิการ, เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปีของ สสว. กรุงเทพมหานคร: สื่อสาร.

World Health Organization. (2011). World Report on Disability. Geneva: WHO Press.

บทความวิจัย

การเรียนรู้ด้านความยั่งยืนใน SMEs เครื่องสำอาง: อิทธิพลต่อการสร้างนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สีเขียวและความสามารถทางการแข่งขัน*

SUSTAINABILITY LEARNING IN COSMETICS SMES: INFLUENCE ON GREEN PRODUCT INNOVATION AND COMPETITIVENESS

พนัชกร สิมะขจรบุญ
Panuschagone Simakhjaornboon
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร เพชรบุรี ประเทศไทย
Faculty of management Science, Silpakorn University, Phetchaburi, Thailand
Corresponding author E-mail Simakhajornboon_p@su.ac.th
Tel: 032-594-028

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการเรียนรู้ด้านความยั่งยืนของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในอุตสาหกรรมเครื่องสำอางไทย 2) ทดสอบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างการเรียนรู้ด้านความยั่งยืน การประยุกต์ใช้ความรู้ด้านความยั่งยืน นวัตกรรมผลิตภัณฑ์สีเขียว และความสามารถทางการแข่งขันที่ยั่งยืน และ 3) เสนอแนวทางเชิงนโยบายในการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านความยั่งยืนและความสามารถทางการแข่งขัน ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน คือ 1) สัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหารและบุคลากรด้านวิจัยและพัฒนา จำนวน 20 คน จาก SMEs เครื่องสำอาง 10 แห่ง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยทฤษฎีฐานรากประกอบสร้าง 2) เก็บข้อมูลเชิงปริมาณจาก SMEs เครื่องสำอาง 223 ราย วิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้างด้วยวิธี PLS-SEM และ 3) สังเคราะห์แก่นสาระ ผลการวิจัย พบว่า 1) การสร้างความชอบธรรมเชิงนิเวศผ่านการเรียนรู้แบบบูรณาการโดย SMEs ที่สามารถผสานความรู้จากแหล่งต่างๆ อย่างเป็นระบบ มีแนวโน้มพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์สีเขียวและสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันอย่างยั่งยืนได้ดีกว่า 2) การวิเคราะห์ PLS-SEM พบว่า การแสวงหาความรู้ การถ่ายทอดความรู้ และการแปลงความรู้ มีอิทธิพลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อการประยุกต์ใช้ความรู้ด้านความยั่งยืน โดยการแสวงหาความรู้มีอิทธิพลสูงสุด การประยุกต์ใช้ความรู้ด้านความยั่งยืนมีอิทธิพลเชิงบวกต่อนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สีเขียวและความสามารถทางการแข่งขันที่ยั่งยืน นวัตกรรมผลิตภัณฑ์สีเขียวมีอิทธิพลเชิงบวกต่อความสามารถทางการแข่งขันที่ยั่งยืน การประยุกต์ใช้ความรู้ด้านความยั่งยืนและนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สีเขียวทำหน้าที่เป็นตัวแปรส่งผ่านสำคัญของแบบจำลอง 3) การสังเคราะห์แก่นสาระค้นพบข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อยกระดับศักยภาพการแข่งขันของ SMEs ผลการวิจัยสะท้อนว่า การพัฒนาศักยภาพการแข่งขันอย่างยั่งยืนของ SMEs จำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาการเรียนรู้ด้านความยั่งยืนอย่างสมดุล ควบคู่กับนโยบายสนับสนุนที่ตรงจุดและต่อเนื่อง

คำสำคัญ: การเรียนรู้ด้านความยั่งยืน, การประยุกต์ใช้ความรู้ด้านความยั่งยืน, นวัตกรรมผลิตภัณฑ์สีเขียว, ความสามารถทางการแข่งขันที่ยั่งยืน, วิสาหกิจเครื่องสำอางขนาดกลางและขนาดย่อม

Abstract

The objective of this research is: 1) To study the sustainability learning process of small and medium-sized enterprises (SMEs) in the Thai cosmetics industry; 2) Testing the structural

* Received 2 May 2026; Revised 20 May 2026; Accepted 21 May 2026

relationships among sustainability learning, sustainability knowledge application, green product innovation, and sustainable competitive advantage; and 3) To propose policy guidelines for promoting sustainable learning and the competitiveness of Thai cosmetics SMEs. A mixed-methods research approach was used: 1) In-depth interviews were conducted with 20 executives and R&D personnel from 10 cosmetics SMEs, and the data was analyzed using constructivist grounded theory; 2) Quantitative data was collected from 223 cosmetics SMEs, and a structural equation modeling was analyzed using the PLS-SEM method.; and 3) Thematic synthesis. The result show that 1) ecological legitimacy is achieved through integrated learning, with SMEs that systematically integrate knowledge from various sources showing a greater tendency to develop innovative green products and create a sustainable competitive advantage. 2) The PLS-SEM analysis found that knowledge acquisition, knowledge transfer, and knowledge conversion had significant positive effects on sustainability knowledge application, with knowledge acquisition having the strongest influence. Sustainability knowledge application had significant positive effects on both green product innovation and sustainable competitive advantage. Green product innovation positively influenced sustainable competitive advantage. Sustainability knowledge application and green product innovation were significant mediators in the proposed models. 3) The thematic synthesis revealed policy recommendations for enhance the competitiveness. The result reflects that strengthening sustainable competitiveness in Thai cosmetic SMEs requires the balanced development of sustainability learning dimensions, alongside targeted and continuous policy support.

Keywords: Sustainability Learning, Sustainability Knowledge Application, Green Product Innovation, Sustainable Competitive Advantage, Cosmetic SMEs

บทนำ

“ความยั่งยืน” มิได้เป็นเพียงประเด็นด้านภาพลักษณ์องค์กรอีกต่อไป หากแต่กลายเป็นเงื่อนไขเชิงกลยุทธ์ที่ผู้ประกอบการต้องบูรณาการเข้าสู่การดำเนินธุรกิจและการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อรักษาความสามารถทางการแข่งขันในระยะยาว (Mondello, A. et al., 2024); (UN Environment Programme, 2023) การแสวงหา ถ่ายทอด แปลง และประยุกต์ใช้ความรู้ด้านความยั่งยืนอย่างต่อเนื่องเกิดจากรากฐานของการเรียนรู้องค์กรและความสามารถเชิงพลวัต ซึ่งเอื้อต่อการพัฒนานวัตกรรมและตอบสนองต่อแรงกดดันด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Kordab, M. et al., 2020); (Teece, D. J. et al., 1997) การบูรณาการความยั่งยืนเข้าสู่กระบวนการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ ช่วยสร้างความแตกต่างของสินค้า เพิ่มคุณค่าการรับรู้ และสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน (Gupta, S. et al., 2020); (Porter, M. E. & Kramer, M. R., 2011) อย่างไรก็ตาม องค์ความรู้ที่มีอยู่ยังมุ่งศึกษาในบริบทของบริษัทขนาดใหญ่หรืออุตสาหกรรมการผลิตเป็นหลัก ขณะที่หลักฐานเชิงประจักษ์เกี่ยวกับการเรียนรู้ด้านความยั่งยืนและผลลัพธ์ด้านนวัตกรรมในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในอุตสาหกรรมเครื่องสำอางยังมีอยู่อย่างจำกัด (Dasgupta, M., 2023)

สำหรับประเทศไทย อุตสาหกรรมเครื่องสำอางเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมศักยภาพที่มีบทบาทต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานนวัตกรรม และมีผู้ประกอบการ SMEs เป็นสัดส่วนสำคัญทั้งในฐานะผู้รับจ้างผลิตและเจ้าของแบรนด์ (สำนักงานนโยบายยุทธศาสตร์การค้า, 2567) อย่างไรก็ดี SMEs กลุ่มนี้ยังเผชิญข้อจำกัดด้านทรัพยากร ความรู้ เทคโนโลยี และการเข้าถึงมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมเมื่อเทียบกับกิจการขนาดใหญ่ ส่งผลให้

การบูรณาการความยั่งยืนเข้าสู่กลยุทธ์องค์กรและกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ยังไม่ทั่วถึง (OECD, 2019) ขณะเดียวกัน ตลาดเครื่องสำอางร่วมสมัยได้ให้ความสำคัญมากขึ้นกับคุณลักษณะของผลิตภัณฑ์ที่มีส่วนผสมจากธรรมชาติ การไม่ทารุณสัตว์ และบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อและการยอมรับราคาที่สูงขึ้นของผู้บริโภค (Hoang, C. L. et al., 2024) สถานการณ์นี้สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า SMEs เครื่องสำอางไทยจำเป็นต้องยกระดับการเรียนรู้ด้านความยั่งยืนเพื่อแปลงองค์ความรู้ดังกล่าวไปสู่นวัตกรรมผลิตภัณฑ์และผลลัพธ์ทางการแข่งขันที่ยั่งยืน

จากบริบทดังกล่าว ยังขาดหลักฐานเชิงประจักษ์ที่อธิบายอย่างเป็นระบบว่า การเรียนรู้ด้านความยั่งยืนของ SMEs เครื่องสำอางไทยส่งผลต่อการสร้างนวัตกรรมผลิตภัณฑ์และความสามารถทางการแข่งขันอย่างไร งานวิจัยนี้จึงมุ่งเติมเต็มช่องว่างดังกล่าวด้วยการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้ด้านความยั่งยืน นวัตกรรมผลิตภัณฑ์สีเขียว และความสามารถทางการแข่งขันในบริบทของ SMEs เครื่องสำอางไทย ผลการวิจัยคาดว่าจะช่วยขยายความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้ขององค์กรและนวัตกรรมสีเขียวในบริบท SMEs ที่ยังได้รับการศึกษาค่อนข้างจำกัด และเป็นประโยชน์ต่อผู้ประกอบการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำหนดแนวทางด้านการวิจัยและพัฒนา การจัดการความรู้ การพัฒนาทักษะบุคลากร และการยกระดับขีดความสามารถทางการแข่งขันอย่างยั่งยืนของอุตสาหกรรมเครื่องสำอางไทยในระยะยาว (Barney, J., 1991); (Sharma, S. N. & Subba, R., 2025)

การศึกษานี้ได้ทบทวนวรรณกรรม ดังนี้ 1) ทฤษฎีมุมมองบนฐานทรัพยากร (Resource-Based View: RBV) อธิบายว่า ความรู้เป็นทรัพยากรเชิงกลยุทธ์ที่สำคัญต่อการสร้างนวัตกรรมและความได้เปรียบทางการแข่งขัน เพราะเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า หายาก เลียนแบบได้ยาก และทดแทนได้ยาก (Barney, J., 1991) โดยเฉพาะเมื่อองค์กรสามารถจัดหา จัดเก็บ ถ่ายทอด และใช้ประโยชน์จากความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Alkaraan, F. et al., 2024) ในบริบทความยั่งยืน ความรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้ขององค์กรจึงเป็นทรัพย์สินเชิงกลยุทธ์ที่สามารถนำไปสู่นวัตกรรมสีเขียวและผลการดำเนินงานที่ยั่งยืน (Iqbal, M. A. B. et al., 2023); (Liu, H. & Yang, X., 2024) 2) ทฤษฎีการเรียนรู้ขององค์กร (Organizational Learning Theory: OLT) ซึ่งมองว่าองค์กรสามารถสร้าง จัดเก็บ และใช้ความรู้เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพและการปรับตัว (Kordab, M. et al., 2020) ในบริบทนี้ การเรียนรู้ด้านความยั่งยืน (Sustainability Learning: SL) หมายถึง ความสามารถในการรวบรวม ตีความ และบูรณาการความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมเข้าสู่การดำเนินงานขององค์กร (Razali, M. Z. M. & Jamil, R., 2023) โดยครอบคลุม 3 มิติหลัก ได้แก่ 1) การแสวงหาความรู้ (KA) หมายถึง ความสามารถในการค้นหาและดูดซับความรู้ใหม่ ๆ จากภายนอก เช่น เทคโนโลยีสีเขียว ข้อบังคับใหม่ 2) การถ่ายทอดความรู้ (KT) หมายถึง การเผยแพร่ความรู้ระหว่างบุคคลและหน่วยงานภายในองค์กร โดยเฉพาะระหว่างฝ่าย R&D และผู้บริหาร และ 3) การแปลงความรู้ (KC) หมายถึงความสามารถในการนำความรู้เชิงทฤษฎีไปปฏิบัติและสร้างผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม เช่น การออกแบบกระบวนการใหม่ (Qu, J. et al., 2025); (Sikandar, H. et al., 2024) 3) การประยุกต์ใช้ความรู้ด้านความยั่งยืน (Sustainability Knowledge Application: SK) หมายถึงความสามารถขององค์กรในการนำความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม สังคม ความปลอดภัย และความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียไปใช้จริงในการตัดสินใจ พัฒนาผลิตภัณฑ์ และปรับปรุงกระบวนการดำเนินงาน เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายด้านความยั่งยืน (Durst, S. & Zieba, M., 2020) แนวคิดนี้สะท้อนว่าความรู้จะสร้างคุณค่าได้ก็ต่อเมื่อถูกเปลี่ยนเป็นการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม สำหรับ SMEs อุตสาหกรรมเครื่องสำอาง ซึ่งมีข้อจำกัดด้านทรัพยากรและต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของข้อกำหนดและพฤติกรรมผู้บริโภคอย่างรวดเร็ว การเรียนรู้ด้านความยั่งยืนจึงมีบทบาทสำคัญต่อการประยุกต์ใช้ความรู้ดังกล่าวจริงในองค์กร การแสวงหาความรู้จากแหล่งภายนอก เช่น ลูกค้า และผู้จัดหาวัตถุดิบ ช่วยให้องค์กรเข้าถึงข้อมูลใหม่และนำไปใช้ในการตัดสินใจได้เหมาะสม (Al Koliby, I. S. et al., 2022); (Ferreras-Méndez, J. L. et al., 2019) ขณะเดียวกัน การถ่ายทอดความรู้ช่วยให้เกิดความเข้าใจร่วมและการบูรณาการความรู้ระหว่างหน่วยงาน โดยเฉพาะในธุรกิจเครื่องสำอางที่ต้องเชื่อมโยงความรู้ด้านส่วนผสม ความปลอดภัย มาตรฐาน และบรรจุ

ภัณฑ์ (Bom, S. et al., 2019) ส่วนการแปลงความรู้เป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ความรู้ถูกเปลี่ยนเป็นแนวปฏิบัติ การตัดสินใจ และการปรับปรุงการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม (Ferreras-Méndez, J. L. et al., 2019) จึงเสนอสมมติฐานที่ 1-3 (H1: การแสวงหาความรู้ มีอิทธิพลเชิงบวกต่อการประยุกต์ใช้ความรู้ด้านความยั่งยืน, H2: การถ่ายทอดความรู้ มีอิทธิพลเชิงบวกต่อการประยุกต์ใช้ความรู้ด้านความยั่งยืน, H3: การแปลงความรู้ มีอิทธิพลเชิงบวกต่อการประยุกต์ใช้ความรู้ด้านความยั่งยืน) 4) ทฤษฎีนวัตกรรมสีเขียว อธิบายถึงการพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือกระบวนการที่ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมตลอดวงจรชีวิตผลิตภัณฑ์ (Oduro, S. et al., 2022) ในที่นี้ นวัตกรรมผลิตภัณฑ์สีเขียว (Green Product Innovation: GP) จึงหมายถึง ผลิตภัณฑ์ใหม่หรือผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้นด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้ส่วนผสมที่ปลอดภัยขึ้น การลดสารพิษ หรือการใช้บรรจุภัณฑ์ที่ยั่งยืน (Passaro, R. et al., 2023) การประยุกต์ใช้ความรู้ด้านความยั่งยืนเป็นปัจจัยสำคัญของนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สีเขียว เนื่องจากช่วยให้องค์กรนำความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม วัตถุดิบปลอดภัย บรรจุภัณฑ์ยั่งยืน และความต้องการของผู้บริโภคมาใช้พัฒนาหรือปรับปรุงผลิตภัณฑ์ให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น (Awwad, A. et al., 2026); (Zhu, Y., 2025) สำหรับ SMEs อุตสาหกรรมเครื่องสำอาง ความสามารถดังกล่าวมีความสำคัญต่อการพัฒนาสูตรผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ให้สอดคล้องกับแนวโน้ม clean beauty และความคาดหวังของตลาด (Bom, S. et al., 2019) จึงเสนอสมมติฐานที่ 4 (H4: การประยุกต์ใช้ความรู้ด้านความยั่งยืน มีอิทธิพลเชิงบวกต่อนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สีเขียว) 5) ความได้เปรียบทางการแข่งขันอย่างยั่งยืน (Sustainable competitive Advantage: SC) หมายถึง ความสามารถขององค์กรในการสร้างคุณค่าที่เหนือกว่าคู่แข่งในด้านต้นทุน คุณภาพ ความแตกต่าง และการตอบสนองต่อตลาด ซึ่งนำไปสู่ผลการดำเนินงานที่ดีกว่าในระยะยาว (Barney, J., 1991) ในบริบทนี้ การประยุกต์ใช้ความรู้ด้านความยั่งยืนช่วยให้องค์กรปรับปรุงผลิตภัณฑ์ กระบวนการ และการใช้ทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมทั้งตอบสนองความต้องการของตลาดและข้อกำหนดด้านสิ่งแวดล้อมได้ดีขึ้น (Jiao, X. et al., 2023); (Singh, S. K. et al., 2020) จึงสามารถเสริมความแตกต่างและศักยภาพทางการแข่งขันของ SMEs อุตสาหกรรมเครื่องสำอางได้ (Bom, S. et al., 2019) นอกจากนี้ นวัตกรรมผลิตภัณฑ์สีเขียวยังช่วยสร้างความแตกต่าง ปรับปรุงผลการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อม และส่งเสริมชื่อเสียงองค์กร ซึ่งล้วนสนับสนุนความได้เปรียบทางการแข่งขัน (Afif, N. I. & Susilowati, C., 2025); (Dai, D. & Xue, Y., 2022); (Xin, C. & Wang, Y. , 2023) จึงเสนอสมมติฐานที่ 5-6 (H5: การประยุกต์ใช้ความรู้ด้านความยั่งยืน มีอิทธิพลเชิงบวกต่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน, H6: นวัตกรรมผลิตภัณฑ์สีเขียว มีอิทธิพลเชิงบวกต่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการแสวงหา ถ่ายทอด และแปลงความรู้ด้านความยั่งยืนสู่นวัตกรรมผลิตภัณฑ์สีเขียวของ SMEs ในอุตสาหกรรมเครื่องสำอาง
2. เพื่อทดสอบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างการเรียนรู้ด้านความยั่งยืน การประยุกต์ใช้ความรู้นวัตกรรมผลิตภัณฑ์สีเขียว และความได้เปรียบทางการแข่งขัน ด้วยแบบจำลอง SEM
3. เพื่อเสนอแนวทางเชิงนโยบายในการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านความยั่งยืนและความสามารถทางการแข่งขันของ SMEs เครื่องสำอาง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพด้วยทฤษฎีฐานราก

ใช้แนวทาง Constructivist Grounded Theory (Charmaz, K., 2014) เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้างกับผู้บริหารและฝ่าย R&D ของ SMEs เครื่องสำอาง จำนวน 10 แห่ง (ขนาดย่อม 5 แห่ง ขนาดกลาง 5 แห่ง) รวม 20 คน ในเดือนกุมภาพันธ์ 2569 เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ด้านความยั่งยืน คัดเลือก

ด้วยวิธีการสุ่มแบบมีจุดประสงค์และ snowball ซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ตรงในการเรียนรู้ด้านความยั่งยืน จนได้ข้อมูลอิ่มตัว (Theoretical Saturation) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธี Constant Comparative Method ผ่านการเข้ารหัส 3 ระดับ ได้แก่ Open Coding, Axial Coding และ Selective Coding เพื่อสร้างข้อเสนอแนะเชิงทฤษฎี พร้อมบันทึกช่วยจำ (Memoing) เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลภาคสนามกับแนวคิดเชิงทฤษฎี ตรวจสอบความน่าเชื่อถือด้วย 1) credibility โดยส่งผลการวิเคราะห์กลับไปยังผู้ให้ข้อมูลเพื่อยืนยันผล 2) dependability โดยนำผลไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญด้านความยั่งยืนและการเรียนรู้องค์กร 3 ท่าน 3) confirmability โดยตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูลและ audit trail ประกอบด้วย codebook, analytic memos และ decision log และ 4) transferability โดยบรรยายบริบทและลักษณะกิจการของผู้ให้ข้อมูลอย่างละเอียดสำหรับการประยุกต์ใช้ในบริบทอื่น (Lincoln, Y. S. & Guba, E. G., 1985)

ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยเชิงปริมาณด้วย SEM

ใช้การวิจัยเชิงสำรวจแบบภาคตัดขวาง กำหนดขนาดตัวอย่างในอัตราส่วน 10:1 (Hair, J. F. et al., 2017) ตัวแปรสังเกต 19 ตัว ได้ขนาดตัวอย่างขั้นต่ำ 190 ฉบับ สุ่มตัวอย่างแบบไม่เป็นสัดส่วนการแบ่งชั้นตามขนาดกิจการ เนื่องจากประชากรวิสาหกิจขนาดย่อมมีจำนวน 1,141 แห่ง (ร้อยละ 94.5) วิสาหกิจขนาดกลางมีเพียง 67 แห่ง (ร้อยละ 5.5) (สำนักงานนโยบายยุทธศาสตร์การค้า, 2567) ซึ่งไม่สมดุลย์ในเชิงปริมาณ การสุ่มแบบสัดส่วนจะทำให้ตัวอย่างกลุ่มวิสาหกิจขนาดกลางมีจำนวนน้อยเกินไปสำหรับการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ จึงเก็บข้อมูลจากวิสาหกิจขนาดกลางทั้งกลุ่มประชากร แบบสอบถามเป็นแบบมาตรส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เก็บตัวอย่างทั้งรูปแบบออนไลน์และกระดาษไปยังผู้บริหาร SMEs เครื่องสำอางในเดือนมีนาคม 2569 ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ (Content Validity) จากผู้เชี่ยวชาญ 3 คน และทดสอบความเชื่อมั่นด้วย Cronbach's Alpha จากกลุ่มนำร่อง 30 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วย PLS-SEM เนื่องจากเหมาะสมกับแบบจำลองเชิงทำนาย ยืดหยุ่นต่อบริบทการวิจัยใหม่ และไม่เข้มงวดต่อการกระจายตัวของข้อมูล (Hair, J. F. et al., 2017) พิจารณาความตรงเชิงเหมือนด้วยค่า outer loading ($\boldsymbol{\lambda}$) > .70, VIF < 5 และค่า AVE > .50 ความตรงเชิงจำแนก ด้วยค่า $\sqrt{AVE} \geq 0.70$ และมากกว่าตัวแปรแฝงอื่น (Hair, J. F. et al., 2017) ค่า HTMT ของทุกคู่ตัวแปร < .90 (Ringle, C. M. et al., 2023)

ขั้นตอนที่ 3 การสังเคราะห์ผลการวิจัย

บูรณาการผลจากขั้นตอนที่ 1 และ 2 ด้วยวิธี Thematic Synthesis เพื่อพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับ SMEs เครื่องสำอางในการขับเคลื่อนการเรียนรู้ด้านความยั่งยืน

จริยธรรมการวิจัย

โครงการวิจัยได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (เลขที่ REC 68.1217-233-11282)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 สร้างทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory)

1. บริบทตลาดและสถาบัน

การวิเคราะห์เผยให้เห็นแรงขับเคลื่อนนวัตกรรมสีเขียวของ SMEs เครื่องสำอางไทย 2 รูปแบบ ได้แก่ 1) การปฏิบัติตามกฎระเบียบแบบตอบสนอง โดยปรับตัวเท่าที่จำเป็นเพื่อรักษาสิทธิ์เข้าถึงตลาด เช่น EU Cosmetics Regulation และข้อกำหนดของผู้นำเข้าญี่ปุ่น และ 2) การวางตำแหน่งเชิงรุกก่อนกฎหมายบังคับ ซึ่ง SMEs ที่มองการณ์ไกลใช้การรับรองมาตรฐานเป็นความได้เปรียบเชิงกลยุทธ์ นอกจากนี้ การปรับห่วงโซ่อุปทานสู่ความยั่งยืนยังทำหน้าที่เป็นทั้งบริบทและกลยุทธ์ โดยการจัดหาวัตถุดิบจากเกษตรกรท้องถิ่นช่วยสร้างการไหลเวียนของความรู้ที่นำไปสู่นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ในระยะต่อมา

2. การเรียนรู้ด้านความยั่งยืน

2.1 การแสวงหาความรู้ ดำเนินผ่าน 4 รูปแบบ คือ 1) มาตรฐานสากล เช่น B Corp และ Ecocert เพื่อพัฒนาสูตรและสร้างความน่าเชื่อถือในตลาดส่งออก 2) ผสานความรู้ข้ามศาสตร์ระหว่างภูมิปัญญาสมุนไพรไทยกับวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ 3) เรียนรู้ผ่านภาครัฐโดยพึ่งพาการอบรมจาก สวทช. และกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ซึ่งถึงแม้เข้าถึงได้ง่ายแต่มีข้อจำกัดด้านความลึก และ 4) การเรียนรู้จากผู้บริโภคผ่านโซเชียลมีเดียซึ่งรวดเร็วแต่ต้องการการเสริมด้วยช่องทางอื่น

2.2 การถ่ายทอดความรู้ พบ 4 กลไก ได้แก่ 1) การถ่ายทอดแบบเป็นสถาบันผ่านคู่มือและการประชุมจากระดับบริหารสู่ปฏิบัติการ 2) การแลกเปลี่ยนความรู้สองทางระหว่างบริษัทและชุมชนท้องถิ่น 3) การเรียนรู้แบบเพื่อนช่วยเพื่อนผ่านกลุ่มไลน์และการศึกษาดูงาน และ 4) การถ่ายทอดผ่านการเล่าเรื่องที่เชื่อมการสื่อสารภายในองค์กรกับผู้บริโภคไปพร้อมๆ กัน

2.3 การแปลงความรู้ พบ 3 เส้นทาง ได้แก่ 1) จากภูมิปัญญาสู่วิทยาศาสตร์ เช่น การสกัดคุณสมบัติของมะรุมและรำข้าวสู่ผลิตภัณฑ์ที่มีสิทธิบัตร 2) จากมาตรฐานสู่การรับรอง โดยใช้มาตรฐานสากลเป็นแผนงานในการพัฒนาสูตร และ 3) จากแนวโน้มสู่การออกแบบ เช่น การออกแบบระบบ refill จากแนวคิดขยะเป็นศูนย์ ทั้งนี้ SMEs ที่มีผลการดำเนินงานโดดเด่นมักผสมผสานทั้งสามเส้นทางพร้อมกัน

2.4 อุปสรรคเชิงโครงสร้าง พบ 4 ประการ ได้แก่ 1) การขาดแคลนทุนมนุษย์เฉพาะทาง 2) ต้นทุนการรับรองมาตรฐานสากลที่สูง 3) ช่องว่างในการแปลงความรู้โดยนัยสู่ความรู้ชัดแจ้ง โดยเฉพาะภูมิปัญญาสมุนไพรที่ยากต่อการบันทึกและถ่ายทอด และ 4) การทำงานแบบโดดเดี่ยว ที่ขาดการแลกเปลี่ยนความรู้ข้ามองค์กร

3. การประยุกต์ใช้ความรู้ด้านความยั่งยืน

ดำเนินผ่าน 4 มิติหลัก ได้แก่ 1) การตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ โดย SMEs ที่มีความพร้อมในการบูรณาการความรู้ด้านกฎระเบียบสิ่งแวดล้อมเข้าสู่การวางแผนประจำปี ขณะที่ SMEs ขนาดเล็กมักใช้ความรู้เพื่อตอบสนองเฉพาะหน้าเท่านั้น 2) การพัฒนาผลิตภัณฑ์และกระบวนการผลิต ตั้งแต่การคัดกรองส่วนผสมตามหลัก Green Chemistry การนำของเสียกลับมาใช้ตามหลักเศรษฐกิจหมุนเวียน ไปจนถึงการออกแบบระบบ Refill 3) การตอบสนองผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งชุมชนท้องถิ่น ผู้บริโภค และพนักงาน และ 4) การสื่อสารและสร้างความโปร่งใส เช่น การแสดงข้อมูล Carbon Footprint บนบรรจุภัณฑ์และการเล่าเรื่องแหล่งที่มาของวัตถุดิบ

การวิเคราะห์เปรียบเทียบข้ามกรณีศึกษาพบว่าระดับการประยุกต์ใช้ความรู้แบ่งได้เป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) แบบตอบสนอง พบใน SMEs ขนาดเล็กที่ใช้ความรู้เมื่อถูกกดดันจากภายนอก 2) แบบเชิงรุก พบใน SMEs ขนาดกลางที่มีทีมรับผิดชอบด้านความยั่งยืนโดยเฉพาะ และ 3) แบบบูรณาการ พบใน SMEs ที่ฝังความยั่งยืนไว้ในทุกมิติขององค์กร ซึ่งสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันที่ยั่งยืนและยากต่อการลอกเลียนแบบ

4. ความได้เปรียบทางการแข่งขัน

นวัตกรรมสีเขียวก่อให้เกิดความได้เปรียบทางการแข่งขันผ่าน 5 กลไก ได้แก่ 1) การตั้งราคาพรีเมียมโดยผู้บริโภคยินดีจ่ายเพิ่ม 20-40% สำหรับผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการรับรองสีเขียว สร้างรายได้ส่วนเกินสำหรับการลงทุนด้าน R&D ในรอบถัดไป 2) ความภักดีจากคุณค่าร่วมที่สร้างต้นทุนการเปลี่ยนแบรนด์เชิงจิตวิทยา 3) ความยืดหยุ่นจากการพึ่งพาวัตถุดิบท้องถิ่น 4) การดึงดูดบุคลากรด้วยพันธกิจองค์กรในฐานะทุนแห่งความหมาย และ 5) การสร้างความไว้วางใจผ่านความโปร่งใส ด้วยการรับรอง Carbon Footprint และการค้าที่เป็นธรรม

5. หมวดหมู่หลัก (Core Category)

การวิเคราะห์ Selective Coding นำไปสู่หมวดหมู่หลักที่ได้คือ “การสร้างความชอบธรรมเชิงนิเวศผ่านการเรียนรู้แบบผสาน” ชี้ว่า SMEs ที่ประสบความสำเร็จไม่เพียงพัฒนาผลิตภัณฑ์สีเขียวเชิงเทคนิค แต่กำลังสร้างความชอบธรรมในสายตาของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายกลุ่มพร้อมกัน ผ่านการบูรณาการความรู้จากหลากหลายแหล่ง ทั้งความรู้สากลและท้องถิ่น ความรู้ชัดแจ้งและโดยนัย และความรู้เชิงเทคนิคและวัฒนธรรม กระบวนการนี้

ดำเนินในลักษณะของวงจรที่ป้อนกลับ กล่าวคือ เมื่อความชอบธรรมเชิงนิเวศถูกสร้างสำเร็จจะสร้างทรัพยากรใหม่ทั้งรายได้พรีเมียม ความไว้วางใจจากคู่ค้า และบุคลากรที่มีคุณภาพ ซึ่งถูกนำกลับมาลงทุนในการพัฒนาความรู้ในรอบถัดไป ทำให้ช่องว่างระหว่าง SMEs ที่เข้าสู่วงจรนี้แล้วกับที่ยังไม่ได้เข้า ขยายกว้างขึ้นตามกาลเวลา

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 2 การทดสอบแบบจำลองสมการโครงสร้าง

1. ผลการวิเคราะห์ลักษณะทางประชากรศาสตร์และธุรกิจ

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ลักษณะทางประชากรศาสตร์และธุรกิจ (n = 223)

ลักษณะทางประชากรศาสตร์	ความถี่	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	94	42.15
หญิง	122	54.71
ไม่ระบุ	7	3.14
เจนเนอเรชั่น		
Baby Boom (ก่อน พ.ศ. 2508)	43	19.28
X (พ.ศ. 2508 - 2520)	32	14.35
Y (พ.ศ. 2521 - 2537)	51	22.87
Z (พ.ศ. 2538 - 2552)	97	43.50
ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	32	14.35
ปริญญาตรี	144	64.57
สูงกว่าปริญญาตรี	47	21.08
ตำแหน่งงาน		
ผู้บริหารระดับสูง	51	22.87
หัวหน้า/ผู้จัดการ R&D	163	73.09
พนักงาน R&D	9	4.04
จำนวนปีในการดำเนินธุรกิจ		
ไม่เกิน 1 ปี	16	7.17
2 - 4 ปี	28	12.56
4 - 5 ปี	87	39.01
มากกว่า 5 ปี	92	41.26
ขนาดธุรกิจ		
ขนาดย่อม	181	81.17
ขนาดกลาง	42	18.83
จำนวนวัตกรรมสีเขียวที่ออกสู่ตลาดเฉลี่ยต่อปี		
ไม่เกิน 2 ชิ้น	126	56.50
3 - 5 ชิ้น	73	32.74
6 - 8 ชิ้น	17	7.62
มากกว่า 8 ชิ้น	7	3.14

จากตารางที่ 1 กลุ่มตัวอย่างจำนวน 223 ราย ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (54.71%) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี (64.57%) และดำรงตำแหน่งหัวหน้า/ผู้จัดการ R&D (73.09%) ธุรกิจส่วนใหญ่มีขนาดย่อม (81.17%) ดำเนินการมาแล้วอย่างน้อย 4 ปี และเปิดตัวนวัตกรรมยั่งยืนไม่เกิน 2 ชิ้นต่อปี (56.50%)

2. การประเมินความเอนเอียงที่เกิดจากการใช้มาตรวัดร่วมกัน (Common method bias assessment: CMB)

ผลการประเมินความเอนเอียงจากวิธีการวัดร่วมกัน พบว่า Harman's single-factor test อธิบายความแปรปรวนได้ 43.552% ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์ 50% และค่า VIF ของตัวบ่งชี้ทั้งหมดต่ำกว่า 5.0 จึงไม่พบปัญหา common method bias อย่างมีนัยสำคัญ

3. โมเดลการวัด (Measurement Model)

การประเมินโมเดลการวัดแสดงให้เห็นว่าแบบจำลองมีคุณภาพเพียงพอ โดยค่า outer loading (λ) อยู่ระหว่าง .756-.898 ค่า VIF อยู่ระหว่าง 1.348-2.395 ค่าความเชื่อมั่นของตัวแปรแฝงทุกตัวอยู่ในเกณฑ์ยอมรับ (Cronbach's alpha = .731-.840; CR = .743-.858) และค่า AVE อยู่ระหว่าง .648-.750 สะท้อนความตรงเชิงเหมือนในระดับที่เหมาะสม (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 โมเดลการวัด

ตัวแปรแฝง	ตัวแปรสังเกต	$\bar{x}$	S.D.	λ	VIF	??	CR	AVE
การแสวงหาความรู้ (KA)	KA1	4.03	.636	.807	1.409	.735	.752	.652
	KA2	3.90	.664	.857	1.590			
	KA3	3.93	.687	.756	1.428			
การถ่ายทอดความรู้ (KT)	KT1	3.76	.447	.892	2.244	.833	.840	.750
	KT2	3.78	.436	.894	2.324			
	KT3	3.92	.531	0810	1.622			
การแปลงความรู้ (KC)	KC1	4.01	.596	.756	1.765	.778	.808	.686
	KC2	4.05	.790	.831	1.438			
	KC3	4.06	.714	.863	1.769			
การประยุกต์ใช้ความรู้ด้านความยั่งยืน (SK)	SK1	3.88	.524	.832	1.912	.804	.804	.720
	SK2	3.96	.610	.898	2.395			
	SK3	4.00	.678	.812	1.564			
นวัตกรรมผลิตภัณฑ์สีเขียว (GP)	GP1	4.17	.606	.820	1.581	.731	.743	.648
	GP2	4.04	.870	.819	1.348			
	GP3	4.19	.644	.774	1.479			
ความสามารถทางการแข่งขันที่ยั่งยืน (SC)	SC1	4.01	.615	.784	1.628	.840	.858	.675
	SC2	4.05	.721	.874	2.345			
	SC3	4.22	.628	.777	1.854			
	SC4	4.21	.726	.847	1.905			

ตารางที่ 3 ความตรงเชิงจำแนก ด้วยเกณฑ์ Fornell-Larcker/ heterotrait-monotrait ratio (HTMT)

	$\bar{x}$	S.D.	KA	KT	KC	SK	GP	SC
KA	3.95	.536	.808					
KT	3.82	.407	.550/.702	.866				
KC	4.04	.582	.519/.681	.482/.584	.828			
SK	3.95	.511	.577/.741	.479/.583	.489/.585	.848		
GP	4.13	.515	.606/.798	.644/.583	.552/.710	.624/.804	.805	
SC	4.12	.554	.657/.821	.570/.677	.422/.502	.585/.694	.669/.823	.821

หมายเหตุ ตัวเลขหนาตามแนวทแยง คือ ค่า $\sqrt{AVE}$, ค่าก่อน / คือค่า Fornell-Larcker, ค่าหลัง / คือค่า HTMT

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความตรงเชิงจำแนก พบว่า ค่า $\sqrt{AVE} \geq 0.700$ และสูงกว่าตัวแปรแฝงอื่นๆ นอกจากนี้ ค่า HTMT ของทุกคู่ตัวแปร < .900 ยืนยันว่าตัวแปรแฝงทุกตัวมีความตรงเชิงจำแนก และมีความแตกต่างเชิงโครงสร้างเพียงพอสำหรับการวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้าง

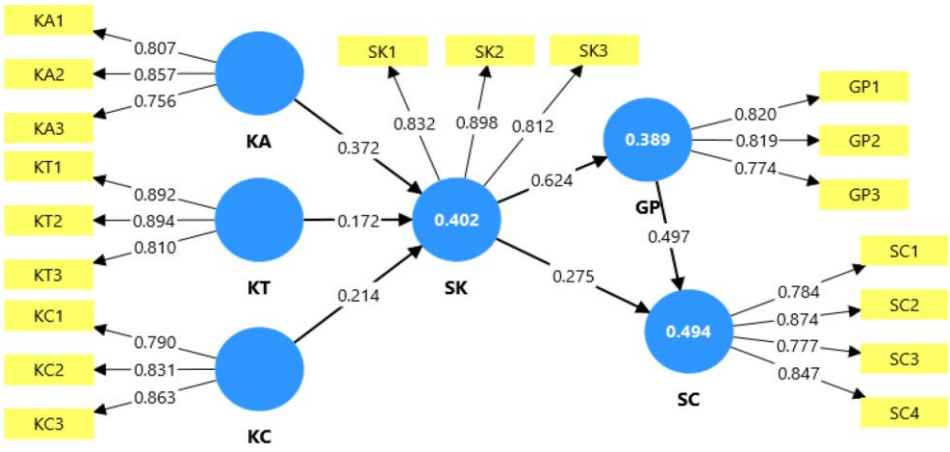
5. โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Model)

ผลการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง พบว่า VIF ของตัวแปรทำนายอยู่ระหว่าง 1.000-1.637 จึงไม่พบปัญหาภาวะพหุร่วมในระดับโครงสร้าง การทดสอบสมมติฐานด้วยการ bootstrapping สนับสนุนสมมติฐานทั้ง 6 ข้อ โดย KA มีอิทธิพลเชิงบวกต่อ SK สูงที่สุด (β = .372, p < .001) รองลงมาคือ KC (β = .214, p = .001) และ KT (β = .172, p = .018) ตัวแปรทั้งสามร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของ SK ได้ 40.2% (R^2 = .402) นอกจากนี้ SK มีอิทธิพลเชิงบวกต่อทั้ง GP (β = .624, p < .001) และ SC (β = .275, p < .001) ขณะที่ GP มีอิทธิพลเชิงบวกต่อ SC เช่นกัน (β = .497, p < .001) โดย SK อธิบายความแปรปรวนของ GP ได้ 38.9% และ SK ร่วมกับ GP อธิบายความแปรปรวนของ SC ได้ 49.4% แสดงดัง ตารางที่ 5 และภาพที่ 1

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง

Path	VIF	β	t	p	95% CI	R^2	Q^2	f^2
KA ⟶ SK	1.629	.372	6.123	.000	[.254, .489]	.402	.374	.142
KT ⟶ SK	1.553	.172	2.373	.018	[.033, .317]			.032
KC ⟶ SK	1.481	.214	3.192	.001	[.078, .346]			.052
SK ⟶ GP	1.000	.624	13.588	.000	[.523, .703]	.389	.379	.637
SK ⟶ SC	1.637	.275	3.664	.000	[.125, .419]	.494	.481	.091
GP ⟶ SC	1.637	.497	7.410	.000	[.361, .624]			.299

*หมายถึง p<.05, t-value ≥ 1.960, ** หมายถึง p<.01, t-value ≥ 2.576 และ *** หมายถึง p<.001, t-value ≥ 3.291

ภาพที่ 1 ผลการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง

6. การทดสอบอิทธิพลทางอ้อม

ผลการวิเคราะห์อิทธิพลทางอ้อมยืนยันว่า SK เป็นตัวแปรส่งผ่านสำคัญระหว่างการเรียนรู้ด้านความยั่งยืนกับผลลัพธ์ขององค์กร โดย KA, KT, KC ล้วนมีอิทธิพลทางอ้อมต่อ GP ผ่าน SK อย่างมีนัยสำคัญ เช่นเดียวกับอิทธิพลทางอ้อมต่อ SC ในหลายเส้นทาง ขณะที่ SK มีอิทธิพลทางอ้อมต่อ SC ผ่าน GP อย่างมีนัยสำคัญ (β = .310, p < .001) สะท้อนว่า GP เป็นกลไกสำคัญที่เชื่อมการประยุกต์ใช้ความรู้ด้านความยั่งยืนไปสู่ความสามารถทางการแข่งขันที่ยั่งยืน ตารางที่ 6

ตารางที่ 6 อิทธิพลทางอ้อม

Path	*t*	*p*	95% CI	Indirect Effect	Total Effect
KA ⟶ SK ⟶ GP	5.549	.000	[.153, .315]	.232	.232
KA ⟶ SK ⟶ SC	2.706	.007	[.040, .188]	.102	.217
KA ⟶ SK ⟶ GP ⟶ SC	5.026	.000	[.077, .168]	.115	
KT ⟶ SK ⟶ GP	2.190	.029	[.017, .208]	.107	.107
KT ⟶ SK ⟶ SC	1.846	.065	[.008, .107]	.047	.100
KT ⟶ SK ⟶ GP ⟶ SC	2.115	.034	[.010, .109]	.053	
KC ⟶ SK ⟶ GP	3.089	.002	[.047, .218]	.133	.133
KC ⟶ SK ⟶ SC	2.683	.006	[.023, .111]	.059	.125
KC ⟶ SK ⟶ GP ⟶ SC	2.737	.006	[.024, .119]	.066	
SK ⟶ GP ⟶ SC	6.630	.000	[.222, .404]	.310	

* หมายถึง $p<.05$, t-value ≥ 1.960, ** หมายถึง $p<.01$, t-value ≥ 2.576 และ *** หมายถึง $p<.001$, t-value ≥ 3.291

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 3 การสังเคราะห์แนวทางการขับเคลื่อนในบริบทอุตสาหกรรม

การสังเคราะห์แก่นสาระ บูรณาการผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์ที่ 1 และ 2 เพื่ออธิบายทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นจากผลการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง และกลไกที่ทำให้เกิดขึ้นจากผลการสัมภาษณ์เชิงลึก

ส่วนที่ 1 แก่นสาระหลักจากการสังเคราะห์

แก่นสาระที่ 1 การเรียนรู้ด้านความยั่งยืนเป็นกระบวนการหลายชั้นที่ต้องเกิดพร้อมกัน

ผลการวิเคราะห์สมการโครงสร้างยืนยันว่า KA (β= .372), KC (β = .214) และ KT (β = .172) มีอิทธิพลเชิงบวกต่อ SK อย่างมีนัยสำคัญ โดยร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของ SK ได้ 40.2% (R^2 = .402) ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกเสริมว่า SMEs ที่ประสบความสำเร็จไม่ได้พึ่งพาช่องทางเรียนรู้ช่องทางเดียว แต่ผสมผสานทั้งสามมิติพร้อมกันอย่างมีพลวัต เช่น การแสวงหาความรู้จาก Ecocert (KA) ถูกถ่ายทอดผ่านการประชุมข้ามสายงาน (KT) และแปลงเป็นมาตรฐานสูตรภายในองค์กร (KC) อย่างต่อเนื่อง

แก่นสาระที่ 2 การประยุกต์ใช้ความรู้เป็นคอขวดที่กำหนดคุณภาพของนวัตกรรมและความได้เปรียบ

SK มีอิทธิพลสูงสุดต่อ GP (β = .624) และมีอิทธิพลต่อ SC (β = .275) สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์เชิงลึกที่พบว่า SMEs ที่ประยุกต์ใช้ความรู้แบบบูรณาการ ซึ่งฝังความยั่งยืนไว้ในทุกมิติขององค์กร สามารถสร้างและรักษาความได้เปรียบทางการแข่งขันได้ยั่งยืนกว่า SMEs ที่ประยุกต์ใช้ความรู้แบบตอบสนองหรือเชิงรุก ทั้งนี้ ค่า β ที่ต่างกันระหว่าง SK ⟶ GP และ SK ⟶ SC สะท้อนว่าความได้เปรียบทางการแข่งขันต้องอาศัยเวลาและต้องผ่านกระบวนการนวัตกรรมก่อนจึงจะปรากฏผลในตลาด

แก่นสาระที่ 3 นวัตกรรมผลิตภัณฑ์สีเขียวเป็นตัวทวีคูณผลของความรู้สู่ความได้เปรียบ

GP มีอิทธิพลต่อ SC (β = .497) และอิทธิพลทางอ้อมของ SK ⟶ GP ⟶ SC (β= .310) สูงกว่าอิทธิพลทางตรงของ SK ⟶ SC (β = .275) ส่งผลให้ SK มีอิทธิพลรวมต่อ SC ถึง β = .585 และผลการสัมภาษณ์เชิงลึกอธิบายกลไกนี้ผ่าน 3 เส้นทางการแปลงความรู้สู่นวัตกรรม ได้แก่ เส้นทางจากภูมิปัญญาสู่วิทยาศาสตร์ จากมาตรฐานสู่การรับรอง และจากแนวโน้มสู่การออกแบบ ซึ่งแต่ละเส้นทางนำไปสู่ความได้เปรียบที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นการตั้งราคาพรีเมียม ความภักดีจากคุณค่าร่วม หรือความโปร่งใสที่สร้างความไว้วางใจ

แก่นสาระที่ 4 บริบทสถาบันและอุปสรรคเชิงโครงสร้างกำหนดเพดานของการเรียนรู้และนวัตกรรม

ค่า R^2 ของ SK (.402), GP (.389) และ SC (.494) บ่งชี้ว่ายังมีความแปรปรวนที่ไม่ได้รับการอธิบายอีก 60%, 61% และ 51% ตามลำดับ ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกชี้ว่าส่วนหนึ่งมาจากอุปสรรคเชิงโครงสร้าง 4 ประการ

ได้แก่ การขาดแคลนทุนมนุษย์เฉพาะทาง ต้นทุนการรับรองมาตรฐานที่สูง ช่องว่างในการแปลงความรู้โดยนัยสู่ความรู้ชัดแจ้ง และการทำงานแบบโดดเดี่ยวที่ขาดการแลกเปลี่ยนความรู้ข้ามองค์กร

ส่วนที่ 2 โมเดลเชิงปฏิบัติการ (Roadmap) สู่ความยั่งยืน

การสังเคราะห์นำไปสู่ Roadmap 4 ระยะที่เชื่อมโยงกันเป็นวงจร ดังนี้

ระยะที่ 1 วินิจฉัยและสร้างฐาน

SMEs ควรประเมินตนเองจาก 1) รูปแบบการตัดสินใจ ว่าจะนำความรู้ด้านความยั่งยืนเข้าสู่กลยุทธ์อย่างเป็นระบบหรือตอบสนองเฉพาะหน้า 2) ความลึกของการแสวงหาความรู้ ว่ามีช่องทางเรียนรู้ที่หลากหลายหรือพึ่งพาแหล่งเดียว และ 3) ความเชื่อมโยงระหว่างความรู้กับผลิตภัณฑ์ ว่าความรู้ด้านความยั่งยืนถูกแปลงเป็นคุณสมบัติผลิตภัณฑ์จริงหรือยังคงเป็นเพียงแนวคิด จากนั้นระบุช่องว่างความรู้และกำหนดวิสัยทัศน์ด้านความยั่งยืนที่สอดคล้องกับตำแหน่งทางการตลาด

ระยะที่ 2 สร้างขีดความสามารถในการเรียนรู้

มุ่งพัฒนาทั้ง 3 มิติพร้อมกัน โดย 1) สร้างระบบ KA แบบหลายช่องทาง ผ่านมาตรฐานสากล เครือข่ายห่วงโซ่อุปทาน และการติดตามแนวโน้มผู้บริโภคดิจิทัล 2) สร้างกลไก KT ข้ามสายงาน ผ่านการประชุมรายเดือนระหว่าง R&D ฝ่ายจัดซื้อ และฝ่ายการตลาด คลังความรู้ดิจิทัล และวัฒนธรรมการแบ่งปันบทเรียนจากความล้มเหลว และ 3) พัฒนาความสามารถ KC โดยจัดทำมาตรฐานสูตรสีเขียวภายในองค์กรและแปลงความรู้โดยนัยจากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่เอกสารที่ถ่ายทอดได้

ระยะที่ 3 สร้างนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สีเขียว

อิงจากผลการวิเคราะห์สมการโครงสร้างที่พบว่า SK ⟶ GP มีอิทธิพลสูงสุด (β = .624) SMEs ควรเลือกเส้นทางนวัตกรรมที่เหมาะสมกับบริบท ได้แก่ 1) จากภูมิปัญญาสู่วิทยาศาสตร์ สำหรับ SMEs ที่มีฐานความรู้สมุนไพรและใกล้ชิดชุมชน 2) จากมาตรฐานสู่การรับรอง สำหรับ SMEs ที่มุ่งตลาดส่งออกพรีเมียม และ 3) จากแนวโน้มสู่การออกแบบ สำหรับ SMEs ที่มีทีมสร้างสรรค์แข็งแกร่ง โดย SMEs ที่มีผลการดำเนินงานสูงมักผสมผสานทั้ง 3 เส้นทางพร้อมกัน นอกจากนี้ควรใช้กรอบกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์สีเขียว 5 ขั้นตอน ได้แก่ การกำหนดเกณฑ์สีเขียว การออกแบบตามวงจรชีวิตผลิตภัณฑ์ การพัฒนาและทดสอบต้นแบบ การรับรองความน่าเชื่อถือ และการสื่อสารคุณค่าพร้อมรับข้อมูลป้อนกลับจากตลาด

ระยะที่ 4 เสริมสร้างและรักษาความได้เปรียบทางการแข่งขัน

อิงจากอิทธิพลรวมของ SK ต่อ SC (β = .585) และบทบาทตัวส่งผ่านของ GP SMEs ควร 1) สื่อสารอัตลักษณ์ความยั่งยืนอย่างต่อเนื่องและโปร่งใส ผ่านการเปิดเผยข้อมูล Carbon Footprint แหล่งที่มาวัตถุดิบ และการยอมรับจุดที่ยังต้องพัฒนา 2) สร้างวงจรการเรียนรู้ด้านความยั่งยืนแบบต่อเนื่องผ่านการสแกนสภาพแวดล้อม ประเมินผลกระทบ ปรับกลยุทธ์ และสื่อสารสู่ตลาด และ 3) วัดและรายงานผลกระทบด้านความยั่งยืนอย่างเป็นระบบ เริ่มจากตัวชี้วัดพื้นฐาน เช่น สัดส่วนวัตถุดิบออร์แกนิก ปริมาณของเสียที่ลดลง และสัดส่วนบรรจุภัณฑ์รีไซเคิล ก่อนพัฒนาสู่การรายงานตามกรอบ Global Reporting Initiative (GRI)

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและมาตรการสำคัญ แสดงดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

นโยบาย	มาตรการสำคัญ	หน่วยงานหลัก
1. สร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เข้าถึงได้	- จัดตั้งศูนย์ความรู้ดิจิทัลสำหรับ SMEs เครื่องสำอาง - พัฒนาหลักสูตรเฉพาะอุตสาหกรรม - สร้างเครือข่าย Mentoring ระหว่าง SMEs	กระทรวงอุตสาหกรรม และ สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.)
2. ลดอุปสรรคทางการเงินด้านมาตรฐาน	- จัดตั้งกองทุนสนับสนุนการรับรองมาตรฐาน - พัฒนา "Thai Green Cosmetic Standard" ระดับภูมิภาค - ให้สิทธิประโยชน์ทางภาษีแก่การลงทุนด้านความยั่งยืน	กระทรวงการคลัง และ องค์การอาหารและยา (อย.)

ตารางที่ 7 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย (ต่อ)

นโยบาย	มาตรการสำคัญ	หน่วยงานหลัก
3. เสริมสร้างทุนมนุษย์เฉพาะทาง	- บูรณาการความยั่งยืนในหลักสูตรวิทยาศาสตร์เครื่องสำอาง - โปรแกรมนักวิทยาศาสตร์ความยั่งยืนประจำ SMEs - ระบบรับรองวิชาชีพด้านความยั่งยืน	กระทรวงอุดมศึกษาฯ และ สำนักงานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.)
4. เชื่อมโยงห่วงโซ่คุณค่าสีเขียว	- แพลตฟอร์มเชื่อมผู้ผลิตกับผู้จัดหาวัตถุดิบสีเขียว - Contract Farming สมุนไพรมาตรฐานออร์แกนิก - แบรนด์ร่ม "Thai Green Beauty" สำหรับตลาดสากล	กระทรวงเกษตรฯ และ กระทรวงพาณิชย์
5. สร้างระบบนิเวศดิจิทัลสีเขียว	- เครื่องมือประเมินความยั่งยืนสำหรับ SMEs - ระบบ Blockchain ตรวจสอบห่วงโซ่อุปทานสีเขียว	กระทรวงดิจิทัลฯ สำนักงานนวัตกรรมแก่งชาติ (NIA) และ สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล (DEPA)

ตารางที่ 8 สรุปความเชื่อมโยง Roadmap กับผลการวิจัย

ระยะ	ตัวแปรหลัก	ผลเชิงปริมาณ	ผลเชิงคุณภาพ
1. วินิจฉัยและสร้างฐาน	KA, KT, KC	R^2 = .402	การจำแนก 3 ระดับการประยุกต์ใช้ความรู้
2. สร้างขีดความสามารถการเรียนรู้	KA (.372), KT (.172), KC (.214)	อิทธิพลนัยสำคัญทั้งสามมิติต่อ SK	ห่วงโซ่การเรียนรู้แบบบูรณาการ
3. สร้างนวัตกรรมสีเขียว	SK ⟶ GP (.624)	อิทธิพลสูงสุดในแบบจำลอง	สามเส้นทางการแปลงความรู้
4. รักษาความได้เปรียบ	GP ⟶ SC (.497), SK ⟶ SC รวม (.585)	อิทธิพลทางอ้อมสูงกว่าทางตรง	ห้ามิติความได้เปรียบทางการแข่งขัน

อภิปรายผล

การอภิปรายผลนี้บูรณาการผลการวิจัยทั้ง 3 วัตถุประสงค์เข้าด้วยกัน โดยแบ่งเป็น 4 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. การเรียนรู้ด้านความยั่งยืนในฐานะกระบวนการหลายมิติที่ต้องทำงานร่วมกัน

ผลการวิเคราะห์สมการโครงสร้างยืนยันว่า KA, KT และ KC ต่างมีอิทธิพลเชิงบวกต่อ SK และร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของ SK ได้ 40.2% สอดคล้องกับ ทฤษฎีการเรียนรู้องค์กร ที่ระบุว่าการเรียนรู้องค์กรเป็นกระบวนการหลายมิติที่เสริมกัน ไม่ใช่มิติใดมิติหนึ่งที่ทำงานอย่างโดดเดี่ยว (Kordab, M. et al., 2020)

การแสวงหาความรู้ มีอิทธิพลสูงที่สุดของการเรียนรู้ด้านความยั่งยืน อธิบายได้ด้วยแนวคิด Absorptive Capacity ซึ่งความสามารถในการแสวงหาและดูดซับความรู้จากภายนอกเป็นรากฐานของการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ (Cohen, W. M. & Levinthal, D. A., 1990) ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกยังเสริมว่า SMEs แสวงหาความรู้ผ่าน 4 ช่องทาง ได้แก่ มาตรฐานสากล การผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ โครงการภาครัฐ และแนวโน้มผู้บริโภคดิจิทัล ซึ่งนโยบายภาครัฐมีผลต่อฐานความรู้ด้านความยั่งยืนของ SMEs (Yadewani, D. et al., 2024) และ นวัตกรรมซัพพลายเชนมีแนวโน้มเป็นนวัตกรรมเชิงนิเวศ เป็นดิจิทัล และความร่วมมือระยะยาวตลอดห่วงโซ่อุปทาน (Malacina, I. & Teplov, R., 2022)

แม้ KT จะมีอิทธิพลต่ำที่สุด แต่ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกชี้ว่า KT อาจเป็นคอขวดที่ซ่อนอยู่ในองค์กรที่ความรู้กระจุกตัวอยู่กับผู้บริหารหรือทีม R&D โดยขาดกลไกการถ่ายทอดข้ามสายงาน (Yang, M. et al., 2024) สำหรับ KC ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกเผยให้เห็นความท้าทายในการแปลงความรู้โดยนัยด้านภูมิปัญญาสมุนไพรสู่ความรู้ชัดแจ้ง ซึ่งกระบวนการแปลงความรู้ระหว่างสองรูปแบบนี้เป็นหัวใจสำคัญของนวัตกรรม (Islam, M. T. & Chadee, D., 2023)

ปรากฏการณ์สำคัญที่พบคือ SMEs ที่มีผลการดำเนินงานสูงสุดพัฒนาทั้ง 3 มิติพร้อมกันอย่างมีพลวัต กล่าวคือ การแสวงหาความรู้จากมาตรฐานสากล ถูกถ่ายทอดผ่านการประชุมข้ามสายงาน และแปลงเป็นมาตรฐานสูตรผลิตภัณฑ์ภายในองค์กร เนื่องจากการเรียนรู้ขององค์กรต้องการบูรณาการและครอบคลุมหลายมิติเพื่อผลการดำเนินงานด้านความยั่งยืน (Al Koliby, I. S. et al., 2022); (Qu, J. et al., 2025)

2. การประยุกต์ใช้ความรู้ในฐานะคอขวดที่กำหนดคุณภาพของนวัตกรรมและความได้เปรียบ

การประยุกต์ใช้ความรู้ มีอิทธิพลเชิงบวกต่อ GP สูงที่สุดในแบบจำลอง และมีอิทธิพลต่อ SC ทั้งทางตรงและทางอ้อมผ่าน GP โดยมีอิทธิพลรวม β = .585 ยืนยันแนวคิด RBV ที่ระบุว่าทรัพยากรความรู้จะสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันได้ก็ต่อเมื่อถูกนำไปใช้จริงในกระบวนการสร้างคุณค่า (Barney, J., 1991)

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกจำแนกระดับการประยุกต์ใช้ความรู้เป็น 3 ระดับ ได้แก่ แบบตอบสนอง แบบเชิงรุก และแบบบูรณาการ โดย SMEs ระดับบูรณาการที่ฝังความยั่งยืนไว้ในทุกมิติขององค์กรสามารถสร้างและรักษาความได้เปรียบทางการแข่งขันได้ยั่งยืนกว่า สอดคล้องกับแนวคิดความสามารถเชิงพลวัตร (Dynamic Capabilities) ที่ระบุว่าความสามารถในการบูรณาการและนำความรู้ไปใช้อย่างต่อเนื่องเป็นแหล่งที่มาของความได้เปรียบทางการแข่งขันที่ยั่งยืน (Teece, D. J. et al., 1997)

ขนาดอิทธิพลทางตรงของ SK ⟶ SC ต่ำกว่าอิทธิพลของ SK ⟶ GP เป็นอย่างมาก สะท้อนว่าการประยุกต์ใช้ความรู้ไม่แปลงเป็นความได้เปรียบทางการแข่งขันโดยตรงทันที แต่ต้องผ่านกระบวนการสร้างนวัตกรรมก่อน ซึ่งแนวคิด RBV ระบุว่าทรัพยากรความรู้ที่พัฒนาไปเป็นนวัตกรรมจะก่อให้เกิดความได้เปรียบทางการแข่งขัน (Jiao, X. et al., 2023); (Awwad, A. et al., 2026)

3. นวัตกรรมผลิตภัณฑ์สีเขียวในฐานะตัวแปรที่แปลงความรู้สู่ความได้เปรียบทางการแข่งขัน

นวัตกรรมผลิตภัณฑ์สีเขียว มีอิทธิพลต่อ SC อย่างมีนัยสำคัญ และทำหน้าที่เป็นตัวส่งผ่านที่มีนัยสำคัญระหว่าง SK และ SC สูงกว่าอิทธิพลทางตรงของ SK ⟶ SC ยืนยันว่า GP ทำหน้าที่เป็นตัวแปรที่แปลงความรู้ด้านความยั่งยืนให้เป็นการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน ยืนยันว่าผลิตภัณฑ์เขียวสามารถเพิ่มความสามารถทางการแข่งขันได้ (Afif, N. I. & Susilowati, C., 2025); (Oduro, S. et al., 2022)

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกอธิบายกลไกนี้ผ่าน 3 เส้นทาง ได้แก่ จากภูมิปัญญาสู่วิทยาศาสตร์ จากมาตรฐานสู่การรับรอง และจากแนวโน้มสู่การออกแบบ แสดงว่าความหลากหลายของกลไกการแปลงความรู้เป็นลักษณะเฉพาะของนวัตกรรมสีเขียวใน SMEs (Passaro, R. et al., 2023) นอกจากนี้ ความได้เปรียบทางการแข่งขันที่เกิดจาก GP ปรากฏใน 5 มิติ ได้แก่ การตั้งราคาพรีเมียม ความภักดีจากคุณค่าร่วม ความยืดหยุ่นของห่วงโซ่อุปทาน การดึงดูดบุคลากร และความโปร่งใสที่สร้างความไว้วางใจ (Singh, S. K. et al., 2020)

อย่างไรก็ตาม อุปสรรคเชิงโครงสร้าง 4 ประการ ได้แก่ การขาดแคลนทุนมนุษย์เฉพาะทาง ต้นทุนการรับรองมาตรฐานที่สูง ช่องว่างในการแปลงความรู้โดยนัยและการทำงานแบบโดดเดี่ยว ยังคงจำกัดประสิทธิภาพของกระบวนการนี้ (Houessou, A. M. et al., 2023); (Sahoo, S. et al. , 2023)

4. ภาพรวมบูรณาการห่วงโซ่คุณค่าจากการเรียนรู้สู่ความได้เปรียบทางการแข่งขันอย่างยั่งยืน

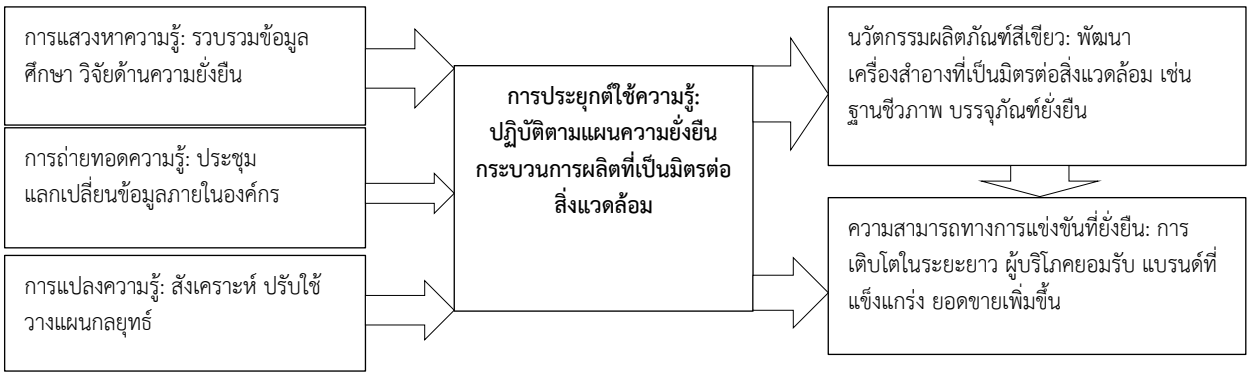
เมื่อพิจารณาผลการวิจัยในภาพรวม กระบวนการที่เชื่อมโยงการเรียนรู้ด้านความยั่งยืนสู่ความได้เปรียบทางการแข่งขันของ SMEs เครื่องสำอางไทยดำเนินในลักษณะของห่วงโซ่คุณค่าแห่งการเรียนรู้ ที่ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ การสร้างขีดความสามารถในการเรียนรู้ การแปลงสู่การประยุกต์ใช้ความรู้ การสร้างนวัตกรรมสีเขียว และการได้มาซึ่งความได้เปรียบทางการแข่งขัน อธิบายได้ด้วยแนวคิดความสามารถเชิงพลวัตร ซึ่งเป็นความสามารถขององค์กรในการบูรณาการ สร้าง และปรับโครงสร้างความสามารถภายในและภายนอก เพื่อรับมือ หรือกำหนดทิศทางของสภาพแวดล้อมทางธุรกิจที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเปลี่ยนความสามารถในการดำเนินงานให้กลายเป็นความได้เปรียบในการแข่งขันในระยะยาว (Teece, D. J. et al., 1997)

กระบวนการนี้ยังดำเนินในลักษณะวงจรป้อนกลับ กล่าวคือ ผลตอบรับจากตลาดและประสบการณ์ที่สั่งสมถูกป้อนกลับเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ในรอบถัดไป ทำให้องค์กรยกระดับขีดความสามารถได้อย่างต่อเนื่อง (Kordab, M. et al., 2020); (Liu, H. & Yang, X., 2024) ทั้งนี้ อิทธิพลทางอ้อมของ SK ผ่าน GP ที่สูงกว่าอิทธิพลทางตรงยืนยันบทบาทตัวแปรของ GP แสดงให้เห็นว่าผลิตภัณฑ์สีเขียวส่งผลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขันเป็นอย่างมาก (Sahoo, S. et al. , 2023); (Zhu, Y., 2025)

ผลการวิจัยมีนัยสำคัญเชิงทฤษฎี 2 ประการ ได้แก่ 1) สนับสนุนและขยายแนวคิดมุมมองบนฐานทรัพยากรธรรมชาติ (N-RBV) ในบริบท SMEs ไทย ที่ความสามารถด้านสิ่งแวดล้อมถูกสร้างผ่านกระบวนการเรียนรู้หลายมิติและประยุกต์ใช้ความรู้อย่างเป็นระบบ ไม่ใช่เพียงการปฏิบัติตามกฎระเบียบ (Bianchi, G. et al., 2026) และ 2) ชี้ให้เห็นลักษณะเฉพาะของห่วงโซ่คุณค่าแห่งการเรียนรู้ใน SMEs ที่มีทรัพยากรจำกัด โดยใช้การเรียนรู้ที่หลากหลายและบูรณาการเป็นกลยุทธ์หลักแทนการลงทุนขนาดใหญ่ใน R&D (Passaro, R. et al., 2023)

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยนี้เสนอองค์ความรู้ใหม่ในรูปของ “ห่วงโซ่คุณค่าแห่งการเรียนรู้ด้านความยั่งยืน” สำหรับ SMEs เครื่องสำอางไทย ซึ่งอธิบายว่า การแสวงหาความรู้ การถ่ายทอดความรู้ และการแปลงความรู้ ตามลำดับ เป็นฐานสำคัญของการประยุกต์ใช้ความรู้ด้านความยั่งยืน และนำไปสู่นวัตกรรมผลิตภัณฑ์สีเขียว ก่อนต่อยอดเป็นความสามารถทางการแข่งขันที่ยั่งยืน โดยนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สีเขียวทำหน้าที่เป็นกลไกที่ช่วยให้การประยุกต์ใช้ความรู้ด้านความยั่งยืนไปสู่ผลลัพธ์ทางการแข่งขันได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ภาพที่ 2 ห่วงโซ่คุณค่าแห่งการเรียนรู้ด้านความยั่งยืน

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย พบว่า 1) แก่นทฤษฎีที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกคือ การสร้างความชอบธรรมเชิงนิเวศผ่านการเรียนรู้แบบผสาน ซึ่งอธิบายว่า SMEs ที่บูรณาการความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพจะสามารถพัฒนานวัตกรรมสีเขียว สร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน และต่อยอดสู่การเติบโตอย่างยั่งยืน 2) ผลการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง พบว่า การเรียนรู้ด้านความยั่งยืนทั้ง 3 มิติ ได้แก่ การแสวงหาความรู้ การถ่ายทอดความรู้ และการแปลงความรู้ มีอิทธิพลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อการประยุกต์ใช้ความรู้ด้านความยั่งยืน โดยการแสวงหาความรู้มีอิทธิพลสูงสุด รองลงมาคือการแปลงความรู้และการถ่ายทอดความรู้ นอกจากนี้ การประยุกต์ใช้ความรู้ด้านความยั่งยืนยังมีอิทธิพลเชิงบวกต่อนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สีเขียวและความสามารถทางการแข่งขันที่ยั่งยืน ขณะที่นวัตกรรมผลิตภัณฑ์สีเขียวมีอิทธิพลเชิงบวกต่อความสามารถทางการแข่งขันที่ยั่งยืนด้วย ทั้งนี้ การประยุกต์ใช้ความรู้ด้านความยั่งยืนทำหน้าที่เป็นตัวแปรส่งผ่านสำคัญระหว่างการเรียนรู้ด้านความยั่งยืนกับนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สีเขียวและความสามารถทางการแข่งขันที่ยั่งยืน และนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สีเขียวยังทำหน้าที่ส่งผ่านอิทธิพลจากการประยุกต์ใช้ความรู้ไปสู่

ความสามารถทางการแข่งขันที่ยั่งยืนเพิ่มเติมอีกชั้นหนึ่ง 3) ผลการสังเคราะห์แก่นสาระ ชี้ให้เห็นว่า การเรียนรู้ด้านความยั่งยืนทั้งสามมิติต้องได้รับการพัฒนาอย่างสมดุล เนื่องจากแต่ละมิติทำหน้าที่เกื้อหนุนกันตลอดห่วงโซ่การเรียนรู้ การประยุกต์ใช้ความรู้เป็นคอขวดสำคัญที่สุดของกระบวนการ ขณะที่นวัตกรรมสีเขียวทำหน้าที่เป็นกลไกทวีคูณที่แปลงความรู้ไปสู่ความได้เปรียบทางการแข่งขันได้ มีประสิทธิภาพมากกว่าเส้นทางตรง นอกจากนี้ อุปสรรคเชิงโครงสร้างของ SMEs จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนเชิงนโยบายอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านต้นทุนมาตรฐาน ทุนมนุษย์ และระบบนิเวศนวัตกรรม โดยกระบวนการพัฒนาเกิดขึ้นแบบวนซ้ำตามแนวคิดความสามารถเชิงพลวัต การวิจัยนี้มีประโยชน์เชิงทฤษฎี ได้แก่ 1) ขยายขอบเขตทฤษฎีการเรียนรู้องค์กรในบริบทความยั่งยืน โดยแสดงให้เห็นว่าการเรียนรู้ด้านความยั่งยืนมีโครงสร้างหลายมิติที่เสริมกันเป็นห่วงโซ่เชิงกระบวนการ ซึ่งต่างจากงานวิจัยก่อนหน้าที่พิจารณาการเรียนรู้เป็นตัวแปรเดี่ยวหรือแบ่งเป็นเพียงสองมิติ 2) ขยายแนวคิดมุมมองบนฐานทรัพยากรและความสามารถเชิงพลวัตร โดยแสดงให้เห็นว่ากระบวนการเรียนรู้ด้านความยั่งยืนของ SMEs สามารถทำหน้าที่เป็นทรัพยากรเชิงกระบวนการที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ VRIN ซึ่งช่วยอธิบายว่าเหตุใด SMEs ที่มีทรัพยากรทางการเงินใกล้เคียงกันจึงมีผลการดำเนินงานด้านนวัตกรรมและความได้เปรียบทางการแข่งขันที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ และ 3) เสนอกรอบแนวคิดใหม่ของห่วงโซ่คุณค่าแห่งการเรียนรู้ด้านความยั่งยืนที่บูรณาการทฤษฎีการเรียนรู้องค์กร มุมมองบนฐานทรัพยากร ความสามารถเชิงพลวัตร และทฤษฎีนวัตกรรมสีเขียว (Green Innovation Theory) เพื่ออธิบายกระบวนการครบวงจรตั้งแต่การสร้างขีดความสามารถในการเรียนรู้จนถึงการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันที่ยั่งยืน กรอบแนวคิดนี้เติมเต็มช่องว่างในวรรณกรรมที่มักพิจารณามิติเชิงกระบวนการและมิติเชิงผลลัพธ์แยกจากกัน นอกจากนี้ผลการวิจัยมีนัยสำคัญต่อการปฏิบัติใน 3 ระดับคือ 1) ระดับองค์กร ผู้บริหาร SMEs ควรมองการเรียนรู้ด้านความยั่งยืนเป็นการลงทุนเชิงกลยุทธ์ โดยพัฒนาทั้งสามมิติไปพร้อมกัน และควรยกระดับการประยุกต์ใช้ความรู้จากระดับตอบสนองสู่ระดับบูรณาการ โดยฝังความยั่งยืนเข้าไปในทุกมิติขององค์กรจนถึงการสื่อสารกับผู้บริโภค 2) ระดับอุตสาหกรรม สมาคมผู้ผลิตเครื่องสำอางไทยควรพัฒนาแพลตฟอร์มแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่าง SMEs เนื่องจากผลการสัมภาษณ์เชิงลึกแสดงให้เห็นว่า SMEs ที่ทำงานแบบโดดเดี่ยวมักประสบปัญหาในการสร้างวงจรการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ในขณะที่ SMEs ที่มีเครือข่ายความร่วมมือแข็งแกร่งสามารถเข้าถึงและแปลงความรู้ได้ดีกว่า และ 3) ระดับนโยบาย ภาครัฐควรสนับสนุน SMEs ทั้งสามมิติของการเรียนรู้พร้อมกัน โดยควรสนับสนุนระบบจัดการความรู้ภายในองค์กร และการพัฒนาศักยภาพในการแปลงความรู้สู่มาตรฐาน พร้อมลดอุปสรรคเชิงโครงสร้าง 2 ประการ ได้แก่ การลดต้นทุนการรับรองมาตรฐานสากลผ่านการอุดหนุนหรือสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ และการพัฒนาทุนมนุษย์ที่มีความรู้ผสมผสานระหว่างวิทยาศาสตร์เครื่องสำอางและความยั่งยืน สำหรับการวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาพลวัตของการเรียนรู้ด้านความยั่งยืนด้วยการออกแบบเชิงตามยาว เพื่ออธิบายการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรสำคัญตามช่วงเวลา โดยเฉพาะกระบวนการเรียนรู้แบบวนซ้ำ นอกจากนี้ ควรขยายการทดสอบแบบจำลองไปสู่อุตสาหกรรมที่ใกล้เคียงและศึกษาเชิงเปรียบเทียบข้ามประเทศในอาเซียน เพื่อประเมินบทบาทของปัจจัยเชิงสถาบันต่อประสิทธิผลของแบบจำลอง รวมทั้งควรศึกษาตัวแปรกำกับและตัวแปรส่งผ่านเพิ่มเติม เช่น ภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลงสีเขียว แรงกดดันจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย นวัตกรรมกระบวนการสีเขียว และทุนทางสังคมจากเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อเติมเต็มในการอธิบายแบบจำลอง

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานนโยบายยุทธศาสตร์การค้า. (2567). ยกระดับเครื่องสำอางไทยให้ตรงใจตลาดใหม่. เรียกใช้เมื่อ 13 พฤศจิกายน 2568 จาก https://uploads.tpso.go.th/2.%20รายงานการศึกษา_ยกระดับเครื่องสำอางไทย%20ให้.pdf

Afif, N. I. & Susilowati, C. (2025). Green Innovation and Competitive Advantage: The Mediating Impact of Corporate Image. Jurnal Kewirausahaan dan Inovasi, 4(2), 550-560.

Al Koliby, I. S. et al. (2022). Linking knowledge acquisition, knowledge dissemination, and manufacturing SMEs' sustainable performance: the mediating role of knowledge application. The Bottom Line, 35(4), 185-202.

Alkaraan, F. et al. (2024). Reinforcing green business strategies with Industry 4.0 and governance towards sustainability: Natural-resource-based view and dynamic capability. Business Strategy and the Environment, 33(4), 3588-3606.

Awwad, A. et al. (2026). Green product innovation: influences on environmental sustainability performance. Management decision, 64(3), 935-958.

Barney, J. (1991). Firm resources and sustained competitive advantage. Journal of management, 17(1), 99-120.

Bianchi, G. et al. (2026). The European Sustainability Competence Framework (GreenComp): Introducing the Context for Investigating Learning for Environmental Sustainability. In Hastedt, D. Koršňáková, P. & Ranđelović, B. M. Educating Pupils for Environmental Sustainability in Europ. Cham: Springer Nature Switzerland.

Bom, S. et al. (2019). A step forward on sustainability in the cosmetics industry: A review. Journal of cleaner production, 225, 270-290. https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.03.255.

Charmaz, K. (2014). Constructing grounded theory. (2nd ed.). London: SAGE Publications.

Cohen, W. M. & Levinthal, D. A. (1990). Absorptive capacity: A new perspective on learning and innovation. Administrative science quarterly, 35(1), 128-152.

Dai, D. & Xue, Y. (2022). The impact of green innovation on a firm's value from the perspective of enterprise life cycles. Sustainability, 14(3), 1226. https://doi.org/10.3390/su14031226.

Dasgupta, M. (2023). Sustainable innovation initiatives by small and medium enterprises: a systematic literature review. Journal of Small Business & Entrepreneurship, 35(4), 550-573.

Durst, S. & Zieba, M. (2020). Knowledge risks inherent in business sustainability. Journal of cleaner production, 251, 119670. https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.119670.

Ferreras-Méndez, J. L. et al. (2019). Export performance in SMEs: The importance of external knowledge search strategies and absorptive capacity. Management International Review, 59(3), 413-437.

Gupta, S. et al. (2020). The impact of brand value on brand competitiveness. Journal of business research, 112, 210-222. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.02.033.

Hair, J. F. et al. (2017). A Primer on Partial Least Squares Structural Equation Modeling (PLS-SEM). (2nd Ed.). Thousand Oaks: Sage.

Hoang, C. L. et al. (2024). Factors affecting purchase intention of green cosmetics products toward young generation in Ho Chi Minh City. International Journal of Science Academic Research, 5(1), 6830-6836.

Houessou, A. M. et al. (2023). Tacit knowledge acquisition and incremental innovation apability: Proximity perspective. Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity, 9(3), 100085. https://doi.org/10.1016/j.joitmc.2023.100085.

Iqbal, M. A. B. et al. (2023). Impact of green intellectual capital on corporate sustainability with mediating role of green innovation. Russian Law Journal, 11(3), 2707-2714.

Islam, M. T. & Chadee, D. (2023). Stuck at the bottom: Role of tacit and explicit knowledge on innovation of developing-country suppliers in global value chains. International Business Review, 32(2), 101898. https://doi.org/10.1016/j.ibusrev.2021.101898.

Jiao, X. et al. (2023). Business sustainability for competitive advantage: identifying the role of green intellectual capital, environmental management accounting and energy efficiency. Economic Research-Ekonomska Istraživanja, 36(2), 2125035. https://doi.org/10.1080/1331677X.2022.2125035.

Kordab, M. et al. (2020). Mediating role of knowledge management in the relationship between organizational learning and sustainable organizational performance. Sustainability, 12(23), 10061. https://doi.org/10.3390/su122310061.

Lincoln, Y. S. & Guba, E. G. (1985). Naturalistic Inquiry. London: SAGE.

Liu, H. & Yang, X. (2024). Examining the Impact of Supply Chain Management and Open Innovation on Sustainability Performance in Thailand: The Mediating Role of Organizational Learning Culture. Pakistan Journal of Life & Social Sciences, 22(1), 2779-2799.

Malacina, I. & Teplov, R. (2022). Supply chain innovation research: A bibliometric network analysis and literature review. International Journal of Production Economics, 251, 108540. https://doi.org/10.1016/j.ijpe.2022.108540.

Mondello, A. et al. (2024). Exploring circular economy in the cosmetic industry: Insights from a literature review. Environmental Impact Assessment Review, 105, 107443. https://doi.org/10.1016/j.eiar.2024.107443.

Oduro, S. et al. (2022). Green innovation: a multidomain systematic review. European Journal of Innovation Management, 25(2), 567-591.

OECD. (2019). OECD SME and Entrepreneurship Outlook 2019. Organisation for Economic Co-operation and Development. Retrieved December 8, 2025, from https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2019/05/oecd-sme-and-entrepreneurship-outlook-2019_7083aa23/34907e9c-en.pdf

Passaro, R. et al. (2023). The drivers of eco-innovations in small and medium-sized enterprises: A systematic literature review and research directions. Business Strategy and the Environment, 32(4), 1432-1450.

Porter, M. E. & Kramer, M. R. (2011). Creating shared value. Harvard Business Review, 89(1-2), 62-77.

Qu, J. et al. (2025). A Study of the Effects of Knowledge Management on Enterprise Innovation Performance. Emerging Science Journal, 9(4), 2275-2291.

Razali, M. Z. M. & Jamil, R. (2023). Sustainability learning in organizations: Integrated model of learning approaches and contextual factors. SAGE Open, 13(1), 1-16.

Ringle, C. M. et al. (2023). A perspective on using partial least squares structural equation modelling in data articles. Data in brief, 48, 109074. https://doi.org/10.1016/ j.dib.2023.109074.

Sahoo, S. et al. (2023). How do green knowledge management and green technology innovation impact corporate environmental performance? Understanding the role of green knowledge acquisition. Business Strategy and the Environment, 32(1), 551-569.

Sharma, S. N. & Subba, R. (2025). Entrepreneurship and Sustainability: Analyzing the impact of Green Startups on Economic Development. Innovation and Green Development, 4(4), 100280. https://doi.org/10.1016/j.igd.2025.100280.

Sikandar, H. et al. (2024). Eco-innovation in small and medium enterprises (SMEs): A systematic literature review. Journal of the Knowledge Economy, 15(2), 5841-5863.

Singh, S. K. et al. (2020). Green innovation and environmental performance: The role of green transformational leadership and green human resource management. Technological forecasting and social change, 150, 119762. https://doi.org/10.1016/j.techfore.2019.119762.

Teece, D. J. et al. (1997). Dynamic capabilities and strategic management. Strategic management journal, 18(7), 509-533.

UN Environment Programme. (2023). Sustainability and Circularity in the Textile Value Chain - A Global Roadmap. UN Environment Programme. Retrieved December 4, 2025, from https://www.unep.org/resources/publication/sustainability-and-circularity-textile-value-chain-global-roadmap

Xin, C. & Wang, Y. . (2023). Green intellectual capital and green competitive advantage in hotels: The role of environmental product innovation and green transformational leadership. Journal of Hospitality and Tourism Management, 57, 148-157. https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2023.10.001.

Yadewani, D. et al. (2024). Impact of government policies on the knowledge base of sustainable small and medium-sized enterprises. Jurnal Ilmiah Ilmu Terapan Universitas Jambi, 8(1), 251-266.

Yang, M. et al. (2024). The effect of internal knowledge transfer on the relationship between personality traits and employee service performance: a multilevel model. Journal of Knowledge Management, 28(3), 799-826.

Zhu, Y. (2025). Green Innovation: The Key Role of Sustainable Design in Product Development. Innovation in Science and Technology, 4(1), 95-103.

บทความวิจัย

พฤติกรรมการบริโภคข้อมูลข่าวสารทางการเมืองในโซเชียลมีเดีย: กรณีศึกษาผู้มีสิทธิเลือกตั้งในจังหวัดนครศรีธรรมราช*

THE STUDY OF POLITICAL INFORMATION CONSUMPTION BEHAVIOR ON SOCIAL MEDIA: A CASE STUDY OF ELIGIBLE VOTERS IN NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE

กฤตกร ทองนอก*, สุภากาญจน์ ชัยฤกษ์

Krittakorn Thongnok*, Supakarn Chairerg

สาขาวิชาสื่อสารการเมือง มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

Political Communication Program, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Nakhon Si Thammarat, Thailand

*Corresponding author E-mail: krittakorn_tho@nstru.ac.th

*Tel: 082-275-7590

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงปริมาณนี้มุ่งศึกษาพฤติกรรมการบริโภคข้อมูลข่าวสารทางการเมืองผ่านแพลตฟอร์มเฟซบุ๊ก (Facebook) และติ๊กต็อก (TikTok) พร้อมเปรียบเทียบรูปแบบการนำเสนอของผู้สมัคร และวิเคราะห์ผลที่มีต่อภาพลักษณ์และความเชื่อมั่น โดยศึกษาจากประชากรผู้มีสิทธิเลือกตั้งในจังหวัดนครศรีธรรมราช ใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 450 คน ที่ได้จากการสุ่มแบบแบ่งชั้นและแบบบังเอิญ เครื่องมือวิจัยคือแบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่น 0.884 และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และสหสัมพันธ์เพียร์สัน ผลการวิจัยพบว่าพฤติกรรมระหว่างสองแพลตฟอร์มมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ประชาชนใช้เฟซบุ๊กเพื่อค้นหาข้อมูลเชิงลึกและนโยบาย ขณะที่เลือกใช้ติ๊กต็อกเพื่อรับชมวิดีโอสั้นที่เน้นอารมณ์ความรู้สึก พบว่าปัจจัยด้านช่วงอายุมีผลต่อพฤติกรรมแพลตฟอร์มคู่ขนานอย่างมีนัยสำคัญ ในด้านกลยุทธ์ของผู้สมัคร เฟซบุ๊กมักเน้นการใช้ข้อความขนาดยาวและกราฟิกสถิติ ส่วนติ๊กต็อกเน้น การเล่าเรื่องผ่านคลิปสั้น ผลลัพธ์จากการวิเคราะห์การถดถอยชี้ให้เห็นว่าเฟซบุ๊กส่งผลเชิงบวกต่อความเชื่อมั่นในวิสัยทัศน์ ซึ่งภาพลักษณ์ด้านความเชี่ยวชาญบนเฟซบุ๊กมีนัยสำคัญต่อการตัดสินใจลงคะแนนเสียงจริง ในขณะที่ติ๊กต็อกช่วยเพิ่มความนิยมและเข้าถึงกลุ่มคนรุ่นใหม่ได้โดยตรง นอกจากนี้ยังค้นพบปรากฏการณ์ "แพลตฟอร์มคู่ขนาน" ซึ่งชี้ให้เห็นว่าติ๊กต็อกทำหน้าที่ดึงดูดความสนใจ ขณะที่เฟซบุ๊กทำหน้าที่เป็นพื้นที่สำหรับการตัดสินใจ ผู้วิจัยเสนอแนะว่าผู้สมัครควรใช้กลยุทธ์การสื่อสารแบบผสมผสานที่มีความจำเพาะเจาะจงกับแต่ละช่วงวัย และภาครัฐควรส่งเสริมทักษะการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลเพื่อรับมือกับปรากฏการณ์ห้องเสียงสะท้อน (Echo chamber) จากอัลกอริทึมได้อย่างรู้เท่าทัน

คำสำคัญ: ข้อมูลข่าวสารทางการเมือง, สื่อดิจิทัล, สื่อสังคมออนไลน์, ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง, แพลตฟอร์มคู่ขนาน

Abstract

This quantitative research aims to study political information consumption behavior via Facebook and TikTok platforms, compare candidates' presentation formats, and analyze the effects on perceived image and trust. The study focused on eligible voters in Nakhon Si

* Received 30 April 2026; Revised 13 May 2026; Accepted 21 May 2026

Thammarat province, utilizing a sample of 450 individuals obtained through stratified and accidental sampling. The research instrument was a questionnaire with a reliability value of 0.884, and data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test, one-way ANOVA, and Pearson's correlation. The findings revealed statistically significant behavioral differences between the two platforms: citizens used Facebook to seek in-depth information and policies, whereas they chose TikTok to watch short videos that appeal to emotions. It was found that the age factor significantly affected this dual-platform behavior. Regarding candidates' strategies, Facebook primarily focused on using lengthy texts and statistical graphics, while TikTok focused on storytelling through short clips. Regression analysis results indicated that Facebook positively affected trust in the candidates' vision, wherein the image of expertise on Facebook had a significant impact on actual voting decisions. Meanwhile, TikTok directly enhanced popularity and outreach to younger voters. Furthermore, the research discovered the "Dual-Platform Effect" phenomenon, indicating that TikTok acts as a gateway to attract interest, while Facebook serves as a space for decision-making. The researcher suggests that candidates should apply a hybrid communication strategy that is specific to each age group, and government agencies should promote digital media literacy skills to consciously cope with the echo chamber phenomenon caused by algorithms.

Keywords: Political Information, Digital Media, Social Media, Eligible Voters, Dual-Platform Effect

บทนำ

ในบริบทของสังคมดิจิทัล พฤติกรรมการบริโภคข้อมูลข่าวสารทางการเมืองของประชาชนได้เปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ จากเดิมที่เป็นการรับสารแบบทางเดียวผ่านสื่อกระแสหลัก ไปสู่การรับสารเชิงโต้ตอบผ่านแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดีย ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้รับสารสามารถเลือก ตีความ และมีส่วนร่วมกับเนื้อหาได้อย่างอิสระ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าสอดคล้องกับแนวคิดของ Kaplan, A. M. & Haenlein, M. ที่อธิบายถึงบทบาทของสื่อสังคมออนไลน์ในการเปิดพื้นที่ให้ผู้ใช้มีส่วนร่วมในการสร้างและแลกเปลี่ยนเนื้อหา (Kaplan, A. M. & Haenlein, M., 2010) รวมถึงสอดคล้องกับ Chadwick, A. ที่เสนอแนวคิดระบบสื่อผสม (hybrid media system) ซึ่งสะท้อนการผสมผสานระหว่างสื่อดั้งเดิมและสื่อใหม่ในกระบวนการสื่อสารทางการเมือง (Chadwick, A., 2017) งานวิจัยจำนวนมากชี้ให้เห็นว่าสื่อสังคมออนไลน์มีอิทธิพลต่อการรับรู้ทางการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในช่วงการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ข้อมูลข่าวสารมีความเข้มข้นสูง (Boulianne, S., 2015); (Gil de Zúñiga, H. et al. , 2012) ทั้งนี้ การใช้สื่อเพื่อรับข่าวสารยังเชื่อมโยงกับพฤติกรรมการแสวงหาข้อมูลของบุคคล ซึ่งมีลักษณะเป็นกระบวนการที่ขึ้นอยู่กับความต้องการ ความสนใจ และบริบทของผู้รับสาร (Case, D. O. & Given, L. M., 2016); (Wilson, T. D., 2000)

อย่างไรก็ตาม ลักษณะของการบริโภคข้อมูลบนแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดียมีความแตกต่างกันไป โดยเฉพาะกลไกของอัลกอริทึมที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน ระหว่างเฟซบุ๊กที่มีความเป็นระบบอิงตามเครือข่ายสังคม (Social-based) ซึ่งเอื้อต่อการรับสารเชิงเหตุผล ในขณะที่ติ๊กต็อกขับเคลื่อนด้วยระบบอิงตามความสนใจ (Interest-based) ที่กระตุ้นความรู้สึกและอารมณ์มากกว่า (Dahlgren, P., 2009)

นอกจากนี้ การพัฒนาเทคโนโลยีอัลกอริทึมยังส่งผลให้เกิดการคัดกรองข้อมูลตามความสนใจของผู้ใช้ นำไปสู่ปรากฏการณ์ "ฟองกรองข้อมูล" (Filter bubble) และการจำกัดมุมมองทางความคิดของผู้รับสาร (Pariser, E., 2011) รวมถึงการแบ่งขั้วทางการเมืองที่ชัดเจนยิ่งขึ้น (Sunstein, C. R., 2018) เมื่อพิจารณาใน

บริบทของสังคมไทย แนวคิดด้านการสื่อสารการเมืองชี้ให้เห็นว่าสื่อมีบทบาทสำคัญในการกำหนดการรับรู้และทัศนคติของประชาชน (นันทนา นันทวโรภาส, 2558) ซึ่งเชื่อมโยงกับพฤติกรรมทางการเมืองในระดับพื้นที่ โดยเฉพาะในบริบทของการเลือกตั้งและบทบาทของผู้นำท้องถิ่นที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของประชาชน (สุชัย บุตรสาระ, 2536) สำหรับจังหวัดนครศรีธรรมราช ถือเป็นพื้นที่ที่มีบริบทวัฒนธรรมทางการเมืองที่เข้มแข็ง ประชาชนมีความตื่นตัวทางการเมืองสูงและมีอัตราการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งอยู่ในระดับแนวหน้าของภาคใต้ (ชนิกานต์ ใสยเกื้อ, 2565) ซึ่งสะท้อนถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ให้ความสำคัญกับการพิจารณาตัวบุคคลและตรวจสอบนโยบายอย่างลึกซึ้ง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปสู่แพลตฟอร์มดิจิทัลในพื้นที่นี้ จึงเป็นกรณีศึกษาที่สำคัญ

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยที่มีอยู่เดิมมักขาดการเปรียบเทียบข้ามแพลตฟอร์ม (Cross-platform) เพื่อชี้ให้เห็นกลไกการตัดสินใจทางการเมืองที่เกี่ยวเนื่องกัน ข้อมูลที่ผู้วิจัยนำเสนอในงานชิ้นนี้จึงมุ่งเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการนี้โดยตรง เพื่อสร้างองค์ความรู้เชิงประจักษ์เกี่ยวกับรูปแบบการรับรู้ข้อมูลและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริโภคข่าวสาร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการสื่อสารทางการเมืองที่มุ่งเน้นการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างสื่อ ประชาชน และโครงสร้างทางการเมือง แนวคิดและนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจแหล่งที่มาของข้อค้นพบ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบนิยามพฤติกรรมการบริโภคสื่อไว้ดังนี้: การมุ่งเน้นความรู้ความเข้าใจ (Cognitive-oriented) หมายถึง การบริโภคข้อมูลที่เน้นการใช้เหตุผล การประเมินนโยบาย และการค้นหาข้อเท็จจริงเชิงลึก ส่วนการมุ่งเน้นอารมณ์ความรู้สึก (Affective-oriented) หมายถึง การบริโภคสื่อที่ตอบสนองต่อความบันเทิง ความรู้สึกร่วม และความประทับใจ และภาพลักษณ์ที่เข้าถึงง่าย (Approachable image) หมายถึง การรับรู้ของประชาชนต่อผู้สมัครที่มีความเป็นกันเอง ลดช่องว่างผ่านการเล่าเรื่อง (Storytelling)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการบริโภคข้อมูลข่าวสารทางการเมืองของผู้มีสิทธิเลือกตั้งผ่านแพลตฟอร์ม Facebook และ TikTok

2.เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบการสื่อสารและการนำเสนอเนื้อหาทางการเมืองของผู้สมัครรับเลือกตั้งบนแพลตฟอร์ม Facebook และ TikTok

3. เพื่อวิเคราะห์ผลของการใช้ Facebook และ TikTok ต่อการรับรู้ภาพลักษณ์ทางการเมือง ความเชื่อมั่นและความนิยมของผู้สมัครรับเลือกตั้งในสายตาของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นรูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีรายละเอียดดังนี้ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรเป้าหมายคือ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในจังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 1,210,834 คน ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรการคำนวณของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) ที่ระดับความคลาดเคลื่อน 0.05 ได้ขนาดตัวอย่าง 399.86 คน และได้ปรับเพิ่มเพื่อความสมบูรณ์ของการศึกษาเป็น 450 คน

วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Sampling) โดยระบุเกณฑ์ในการแบ่งชั้นตาม "ช่วงอายุ" อย่างชัดเจน เพื่อให้สอดรับกับข้อมูลที่จะนำเสนอว่าติ๊กต็อกสามารถเข้าถึงกลุ่มคนรุ่นใหม่ได้ดีกว่าแพลตฟอร์มอื่น จากนั้นใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) ตามแหล่งชุมชนต่างๆ

การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) ข้อมูลประชากรศาสตร์ 2) พฤติกรรมการเปิดรับสื่อ (มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ) และ 3) พฤติกรรมการบริโภคข้อมูลข่าวสารทางการเมือง ได้ทำการทดสอบเครื่องมือ (Pre-test) กับประชากรจำนวน 10 ชุด และนำมาหาค่าความเชื่อมั่นด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.884 ก่อนนำไปเก็บข้อมูลจริง

การเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยลงพื้นที่แจกแบบสอบถามด้วยตนเองจำนวน 450 ชุด จากนั้นนำมาประมวลผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยสถิติเชิงพรรณนาที่ใช้ ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) และใช้สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ การทดสอบค่าที (T-Test independent), การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) เพื่อใช้ทดสอบความแตกต่างของตัวแปรว่า ปัจจัยประชากรศาสตร์ที่ต่างกันส่งผลต่อพฤติกรรมการเสพสื่อที่ต่างกันหรือไม่ และสหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's correlation) ในการทดสอบสมมติฐาน

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยจากการวิเคราะห์ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 450 คน เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยค้นพบผลการศึกษาที่สำคัญ ดังนี้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบระดับพฤติกรรมการบริโภคข้อมูลข่าวสารทางการเมืองระหว่างแพลตฟอร์ม Facebook และ TikTok (ทดสอบด้วย t-test)

พฤติกรรมการบริโภคข้อมูลข่าวสารทางการเมือง	แพลตฟอร์ม Facebook (n=450)		แพลตฟอร์ม TikTok (n=450)		t-value	p-value
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.		
1. การแสวงหาข้อมูลเชิงลึกและนโยบาย (Cognitive-oriented)	4.35	0.62	3.12	0.85		
2. การรับชมเนื้อหาที่เน้นอารมณ์ความรู้สึก (Affective-oriented)	3.45	0.74	4.42	0.58		
3. การมีส่วนร่วมกับเนื้อหา (เช่น กดไลก์ แชร์ คอมเมนต์)	4.10	0.65	4.25	0.61		
ภาพรวมพฤติกรรมการบริโภคข้อมูลข่าวสาร	**3.96**	**0.67**	**3.93**	**0.68**		

หมายเหตุ: * p < .05

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในจังหวัดนครศรีธรรมราชมีพฤติกรรมการบริโภคข้อมูลข่าวสารทางการเมืองผ่านแพลตฟอร์มเฟซบุ๊ก (Facebook) และติ๊กต็อก (TikTok) แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยกลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมการใช้แพลตฟอร์มเฟซบุ๊กเพื่อแสวงหาข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับนโยบายและประวัติเชิงเหตุผล (Cognitive-oriented) อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.35, S.D. = 0.62) ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าติ๊กต็อก ($\bar{x}$ = 3.12) อย่างชัดเจน ในทางกลับกัน การใช้งานแพลตฟอร์มติ๊กต็อกจะมุ่งเน้นไปที่การรับชมวิดีโอสั้นที่เน้นความบันเทิงและการดึงดูดทางอารมณ์ความรู้สึก (Affective-oriented) อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.42, S.D. = 0.58) ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าเฟซบุ๊ก ($\bar{x}$ = 3.45) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์เปรียบเทียบพฤติกรรมการเลือกใช้แพลตฟอร์มคู่ขนาน จำแนกตามปัจจัยช่วงอายุ (Generation) (ทดสอบด้วย One-Way ANOVA)

แพลตฟอร์ม / ความแปรปรวน	Sum of Squares	df	Mean Square	F	p-value
การใช้ Facebook					
ระหว่างกลุ่ม (Between Groups)	12.45	3	4.15	12.96	.000*
ภายในกลุ่ม (Within Groups)	145.20	446	0.32		
การใช้ TikTok					
ระหว่างกลุ่ม (Between Groups)	28.60	3	9.53	31.76	.000*
ภายในกลุ่ม (Within Groups)	135.50	446	0.30		

หมายเหตุ: * p < .05

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) พบว่า ปัจจัยทางประชากรศาสตร์ด้านช่วงอายุ ส่งผลต่อพฤติกรรมการเลือกใช้แพลตฟอร์มคู่ขนานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเมื่อพิจารณาค่าสถิติ F (F-value) พบว่า ปัจจัยด้านช่วงอายุมีอิทธิพลต่อระดับการเลือกใช้งานแพลตฟอร์มติ๊กต็อก (TikTok) ($F = 31.76$, $p < .05$) สูงกว่าแพลตฟอร์มเฟซบุ๊ก (Facebook) ($F = 12.96$, $p < .05$) อย่างมีนัยสำคัญ ข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงพฤติกรรมการเปิดรับสื่อที่แปรผันตามช่วงวัยอย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ว่า แพลตฟอร์มติ๊กต็อกเป็นช่องทางการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในการเข้าถึงกลุ่มผู้มีสิทธิเลือกตั้งรุ่นใหม่ (New Voter) ได้ดีกว่าแพลตฟอร์มอื่น

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์การถดถอย (Regression Analysis) ของการใช้แพลตฟอร์มที่มีต่อการรับรู้ภาพลักษณ์ ความเชื่อมั่น และความนิยมของผู้สมัคร

ตัวแปรอิสระ (พฤติกรรมการใช้สื่อ)	**ตัวแปรตาม: ความเชื่อมั่นในวิสัยทัศน์ (Decision Hub)** Beta (β)	**ตัวแปรตาม: ความนิยมที่เป็นกันเอง (Gateway)** p-value
การบริโภคข้อมูลผ่าน Facebook	0.54	.000*
การบริโภคข้อมูลผ่าน TikTok	0.12	.145
R^2 (Adjusted R^2)	**0.42 (0.41)**	
F-statistic	**45.68***	

หมายเหตุ: * $p < .05$

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์การถดถอย (Regression Analysis) พบว่า พฤติกรรมการบริโภคข้อมูลข่าวสารผ่านแพลตฟอร์มเฟซบุ๊ก (Facebook) สามารถทำนายและมีอิทธิพลเชิงบวกต่อการสร้างความเชื่อมั่นในวิสัยทัศน์และความเชี่ยวชาญของผู้สมัครอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($\beta = 0.54$, $p = .000$) ในขณะที่การบริโภคข้อมูลผ่านแพลตฟอร์มติ๊กต็อก (TikTok) ไม่มีอิทธิพลต่อตัวแปรดังกล่าวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p = .145$) ซึ่งข้อค้นพบนี้ชี้ให้เห็นว่าเฟซบุ๊กทำหน้าที่เป็นพื้นที่หลักสำหรับการตัดสินใจ (Decision Hub)

ในทางกลับกัน เมื่อพิจารณาด้านความนิยมและภาพลักษณ์ที่เข้าถึงง่าย (Approachable image) พบว่าการบริโภคข้อมูลทางการเมืองบนแพลตฟอร์มติ๊กต็อก มีอิทธิพลเชิงบวกต่อตัวแปรดังกล่าวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($\beta = 0.62$, $p = .000$) ในขณะที่แพลตฟอร์มเฟซบุ๊กไม่มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p = .082$) ข้อมูลเชิงประจักษ์ดังกล่าวช่วยสนับสนุนสมมติฐานของโมเดลปรากฏการณ์แพลตฟอร์มคู่ขนาน (Dual-Platform Effect) ได้อย่างชัดเจน โดยสะท้อนให้เห็นว่า ติ๊กต็อกทำหน้าที่เป็นด่านแรก (Gateway) ในการสร้างความคุ้นเคยกับผู้สมัคร ในขณะที่เฟซบุ๊กทำหน้าที่เป็นพื้นที่สร้างความเชื่อมั่นเชิงเหตุผลเพื่อประกอบการตัดสินใจ

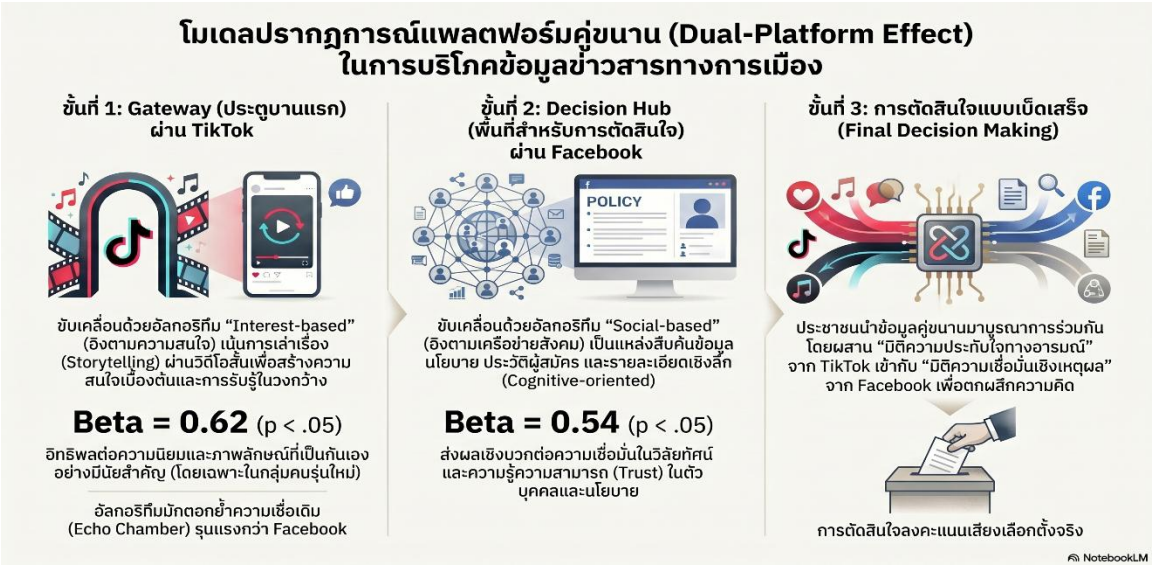
อภิปรายผล

จากผลการวิจัยที่พบว่าพฤติกรรมระหว่างสองแพลตฟอร์มมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) โดยกลุ่มตัวอย่างใช้เฟซบุ๊กเพื่อแสวงหาข้อมูลเชิงลึก ($\bar{x} = 4.35$) และใช้ติ๊กต็อกเพื่อรับชมเนื้อหาเน้นอารมณ์ความรู้สึก ($\bar{x} = 4.42$) รวมถึงผลการวิเคราะห์การถดถอยที่ชี้ว่าเฟซบุ๊กส่งผลต่อความเชื่อมั่น (Beta = 0.54) ขณะที่ติ๊กต็อกส่งผลต่อความนิยม (Beta = 0.62) นั้น สอดคล้องกับแนวคิดของ (Prior, M., 2007) ที่อธิบายว่าทางเลือกของสื่อที่เพิ่มขึ้นทำให้เกิดการเลือกเสพข่าวสาร (Selective exposure) ตามความสนใจเฉพาะกลุ่ม ... ปรากฏการณ์ห้องเสียงสะท้อน (Echo chamber) และฟองกรองข้อมูล (Filter bubble) ตามแนวคิดของ Sunstein, C. R. (2018) ซึ่งเมื่อวิเคราะห์เชิงลึกจะพบว่า อัลกอริทึมแบบอิงตามความสนใจ (Interest-based)

ของติ๊กต็อกที่เน้นการวนซ้ำของเนื้อหาที่ถูกใจนั้น สามารถตอกย้ำปรากฏการณ์ห้องเสียงสะท้อนได้รุนแรงกว่าเฟซบุ๊กซึ่งเป็นระบบอิงตามสังคม (Social-based) นอกจากนี้ เมื่อเชื่อมโยงกับบริบทท้องถิ่นนครศรีธรรมราช พบว่าวัฒนธรรมทางการเมืองของคนภาคใต้ มักเน้นให้ความสำคัญกับความเชื่อมั่นในตัวบุคคลและนโยบายที่ชัดเจน ซึ่งสอดรับกับผลการวิจัย ที่พบว่า "เฟซบุ๊ก" ยังคงเป็นพื้นที่หัวใจสำคัญของการตัดสินใจลงคะแนนเสียง (Decision Hub) (Sunstein, C. R., 2018)

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ สามารถสังเคราะห์ออกมาเป็นโมเดลเชิงโครงสร้างที่เรียกว่า “โมเดลพฤติกรรมการบริโภคข้อมูลข่าวสารทางการเมืองของประชากรท้องถิ่น (ปรากฏการณ์แพลตฟอร์มคู่ขนาน หรือ Dual-Platform Effect)” ซึ่งอธิบายให้เห็นถึงความสัมพันธ์และกระบวนการไหลของข้อมูลผ่านแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดีย โดยแบ่งออกเป็น 3 ลำดับขั้น ดังนี้

ภาพที่ 1 โมเดลพฤติกรรมการบริโภคข้อมูลข่าวสารทางการเมืองของประชากรท้องถิ่น (ปรากฏการณ์แพลตฟอร์มคู่ขนาน)

กระบวนการไหลของข้อมูลข่าวสารทางการเมืองตามโมเดลปรากฏการณ์แพลตฟอร์มคู่ขนาน สามารถอธิบายพฤติกรรมการรับรู้และการตัดสินใจของผู้มีสิทธิเลือกตั้งออกเป็น 3 ลำดับขั้นที่มี ความเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ดังนี้

ขั้นที่ 1 ประตูบานแรก (Gateway) ผ่านแพลตฟอร์มติ๊กต็อก (TikTok) กระบวนการเริ่มต้นขึ้นเมื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งเปิดรับข้อมูลผ่านแพลตฟอร์มติ๊กต็อก ซึ่งทำงานด้วยกลไกอัลกอริทึมแบบอิง ตามความสนใจ (Interest-based) ในขั้นนี้ ผู้สมัครมักนำเสนอเนื้อหาในรูปแบบคลิปวิดีโอสั้นที่เน้นทักษะ การเล่าเรื่อง (Storytelling) เพื่อดึงดูดอารมณ์ความรู้สึก ส่งผลให้เกิดความสนใจเบื้องต้นและการรับรู้ ในวงกว้าง (Awareness & Popularity) รวมถึงการสร้างภาพลักษณ์ที่เป็นกันเองและเข้าถึงง่าย ผลลัพธ์จากขั้นนี้จะทำหน้าที่เป็นแรงกระตุ้นสำคัญที่ชักนำให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเกิดความสนใจและนำไปสู่การสืบค้นข้อมูลของผู้สมัครเพิ่มเติมในเชิงลึก

ขั้นที่ 2 พื้นที่สำหรับการตัดสินใจ (Decision Hub) ผ่านแพลตฟอร์มเฟซบุ๊ก (Facebook) เมื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งต้องการข้อมูลประกอบการตัดสินใจ จะเกิดการเคลื่อนย้ายการบริโภคสื่อเข้าสู่แพลตฟอร์มเฟซบุ๊ก ซึ่งขับเคลื่อนด้วยกลไกอัลกอริทึมแบบอิงตามเครือข่ายสังคม (Social-based) พื้นที่นี้จะเอื้อต่อการค้นหาข้อมูลเชิงข้อเท็จจริง การอ่านรายละเอียดนโยบาย และการวิเคราะห์ประวัติ ของผู้สมัคร (Cognitive-oriented)

การได้รับข้อมูลเชิงเหตุผลที่หนักแน่นและครบถ้วนในขั้นนี้ จะส่งผลโดยตรงต่อการยกระดับความน่าเชื่อถือ และก่อให้เกิดความเชื่อมั่น (Trust & Cognition) ต่อตัวผู้สมัครอย่างในรูปธรรม

ขั้นที่ 3 การตัดสินใจแบบเบ็ดเสร็จ (Final Decision Making) เป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการรับรู้ ซึ่งผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะนำข้อมูลที่ได้จากการประมวลผลแบบคู่ขนานจากทั้งสองแพลตฟอร์ม มาบูรณาการและวิเคราะห์ร่วมกัน กล่าวคือ การผสานมิติความประทับใจทางอารมณ์ จากติ๊กต็อก (ขั้นที่ 1) เข้ากับมิติความเชื่อมั่นเชิงเหตุผลจากเฟซบุ๊ก (ขั้นที่ 2) เพื่อนำไปสู่การตกผลึก ทางความคิด และประกอบการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งจริงในคูหาในท้ายที่สุด กระบวนการนี้สะท้อนให้เห็นว่าแพลตฟอร์มทั้งสองไม่ได้ทำหน้าที่แยกขาดจากกัน แต่เป็นการทำงานเกื้อหนุนกัน ในเชิงโครงสร้างอย่างสมบูรณ์

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปได้ว่า ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในจังหวัดนครศรีธรรมราชมีพฤติกรรมการบริโภคข้อมูลข่าวสารทางการเมืองผ่านสื่อสังคมออนไลน์ในรูปแบบแพลตฟอร์มคู่ขนาน โดยพบว่าปัจจัยทางประชากรศาสตร์ด้านช่วงอายุมีอิทธิพลต่อการเลือกรับสื่ออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้ แพลตฟอร์มติ๊กต็อกทำหน้าที่เป็นกลไกที่ตอบสนองต่อการรับรู้ทางอารมณ์และสร้างความนิยมในด่านแรก ในขณะที่แพลตฟอร์มเฟซบุ๊กถูกใช้เป็นพื้นที่หลักในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก ซึ่งผลเชิงประจักษ์ชี้ให้เห็นว่าการบริโภคข้อมูลผ่านเฟซบุ๊กส่งผลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อความเชื่อมั่น และนำไปสู่การตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในท้ายที่สุด จากข้อค้นพบดังกล่าว ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า ผู้สมัครรับเลือกตั้งและพรรคการเมืองควรประยุกต์ใช้กลยุทธ์ "การสื่อสารแบบผสมผสาน" (Hybrid Communication) ที่มีความจำเพาะเจาะจงกับแต่ละกลุ่มเป้าหมาย ขณะเดียวกัน หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) และกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (MDES) ควรนำ ผลการศึกษานี้ไปเป็นแนวทางในการพัฒนานโยบายส่งเสริม "การรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล" (Digital Media Literacy) โดยมุ่งเน้นการเสริมสร้างทักษะการตรวจสอบอัลกอริทึม (Algorithm literacy) เช่น การรณรงค์ให้ประชาชนตั้งใจเปิดรับสื่อหรือเนื้อหาที่มีความคิดเห็นแตกต่างไปจากความเชื่อเดิมของตน เพื่อทำลายปรากฏการณ์ฟองกรองข้อมูล (Filter Bubble) อันจะช่วยให้ประชาชนสามารถคัดกรองเนื้อหาและประเมินข้อมูลข่าวสารทางการเมืองได้อย่างมีวิจารณญาณ

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้อย่างสมบูรณ์ คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ที่ได้พิจารณาอนุมัติทุนสนับสนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2569 ซึ่งเป็นทุนอุดหนุนสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนการศึกษาครั้งนี้ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

พร้อมกันนี้ คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณกลุ่มตัวอย่างผู้มีสิทธิเลือกตั้งในจังหวัดนครศรีธรรมราชทุกท่าน ที่กรุณาสละเวลาให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการตอบแบบสอบถาม ตลอดจนคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้ข้อเสนอแนะอันมีคุณค่าในการปรับปรุงบทความ คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยชิ้นนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการสื่อสารทางการเมืองและเป็นแนวทางในการส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลของสังคมไทยต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ชนิกานต์ ใสยเกื้อ. (2565). พฤติกรรมการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชนในอำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 9(5), 130-145.

นันทนา นันทวโรภาส. (2558). สื่อสารการเมือง: ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แมสมีเดีย.

สุชัย บุตรสาระ. (2536). พฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนและบทบาทผู้นำท้องถิ่นในจังหวัดขอนแก่น: ศึกษาเฉพาะกรณีการเลือกตั้ง ทั่วไปเมื่อวันที่ 13 กันยายน 2535. ใน วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

Boulianne, S. (2015). Social media use and participation: A meta-analysis of current research . Information, Communication & Society, 18(5), 524-538.

Case, D. O. & Given, L. M. (2016). Looking for information: A survey of research on information seeking, needs, and behavior. (4th ed.). England: Emerald Group Publishing.

Chadwick, A. (2017). The hybrid media system: Politics and power. (2nd ed.). New York: Oxford University Press.

Dahlgren, P. (2009). Media and political engagement: Citizens, communication, and democracy. England: Cambridge University Press.

Gil de Zúñiga, H. et al. (2012). Social media use for news and individuals' social capital, civic engagement and political participation. Journal of Computer-Mediated Communication,, 17(3), 319-336.

Kaplan, A. M. & Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. Business Horizons, 53(1), 59-68.

Pariser, E. (2011). The filter bubble: What the Internet is hiding from you. New York: Penguin Press.

Prior, M. (2007). Post-broadcast democracy: How media choice increases inequality in political involvement and polarizes elections. Cambridge: Cambridge University Press.

Sunstein, C. R. (2018). Republic: Divided democracy in the age of social media. England: Princeton University Press.

Wilson, T. D. (2000). Human information behavior. Information Research, 3(2), 49-55.

บทความวิจัย

กลยุทธ์การใช้กีฬาไก่ชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดนครนายก*

STRATEGIES FOR USING GAMECOCK SPORT TO PROMOTE CULTURAL TOURISM IN NAKHON NAYOK PROVINCE

สุทธิชัย ศรีคำนวน*, วิชิต อิ่มอารมณ์, คณิต เขียววิชัย
Suttichai Srikhumnual*, Vichit Imarom, Kanit Kheovichai
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม ประเทศไทย
Faculty of Education, Silpakorn University, Nakhon Pathom, Thailand
*Corresponding author E-mail: milk.kc34@gmail.com
*Tel: 065-510-9888

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องกลยุทธ์การใช้กีฬาไก่ชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดนครนายก มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของกีฬาชนไก่ในฐานะทุนวัฒนธรรม พัฒนากลยุทธ์การท่องเที่ยว และประเมินความเป็นไปได้ของกลยุทธ์ ใช้วิธีการวิจัยแบบผสานวิธีโดยการวิจัยเชิงปริมาณเป็นหลักและเชิงคุณภาพสนับสนุน การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่มีประสบการณ์ในการท่องเที่ยวหรือเข้าชมกิจกรรมกีฬาชนไก่ในจังหวัดนครนายก จำนวน 400 คน จากประชากรทั้งหมดที่ไม่ทราบจำนวนที่แน่นอน โดยใช้แบบสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวมีการรับรู้และให้คุณค่ากับมรดกวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.40) รวมถึงมีความต้องการสัมผัสประสบการณ์การเรียนรู้ภูมิปัญญาการเลี้ยงไก่ชนมากกว่าเพียงการเข้าชมการแข่งขัน ($\bar{x}$ = 4.15) ขณะที่ภาพลักษณ์และความปลอดภัยทางชีวภาพ (Bio-security) ของสนามยังเป็นข้อกังวลและจุดอ่อนสำคัญ ($\bar{x}$ = 2.80) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงช่องว่างในการพัฒนาอย่างชัดเจน การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ (เช่น เจ้าของสนามไก่ชน ปราชญ์ชาวบ้าน) จำนวน 8 คน และกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิระดับนโยบาย (เช่น นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ) จำนวน 8 คน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการวิจัยพบว่า ไก่ชนนครนายกมีศักยภาพด้านสายพันธุ์และสมุนไพร แต่มีข้อจำกัดด้านภาพลักษณ์ จึงเสนอให้ใช้มาตรฐาน มอก. เอส 189-2567 เพื่อสร้างความเชื่อมั่น พร้อมสังเคราะห์ 4 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ การยกระดับ อัตลักษณ์ การท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้ การจัดการร่วมโดยชุมชน และนโยบายรับผิดชอบ เพื่อเปลี่ยนพื้นที่สีเทาสู่พื้นที่วัฒนธรรมสร้างสรรค์ และผลักดันภูมิปัญญาไทยเป็น Soft Power ที่สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: กลยุทธ์การใช้กีฬาไก่ชน, ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, ทุนวัฒนธรรม, การประเมินความเป็นไปได้ของกลยุทธ์

Abstract

This research on Strategies for Using Gamecock Sport to Promote Cultural Tourism in Nakhon Nayok Province aims to analyze the potential of gamecock sport as cultural capital, develop tourism strategies, and evaluate the feasibility of these strategies. The study employed a mixed-methods research approach, primarily utilizing a quantitative design supported by

* Received 27 April 2026; Revised 19 May 2026; Accepted 21 May 2026

qualitative methods. Quantitative data was collected using questionnaires from a sample of 400 tourists with experience visiting or attending gamecock sporting events in Nakhon Nayok Province, drawn from an unknown population size. The statistics used for data analysis included percentages, means, and standard deviations. The results revealed that tourists recognized and valued the cultural heritage and traditional wisdom at the highest level ($\bar{x}$ = 4.40), expressing a stronger desire to experience and learn the traditional wisdom of gamecock husbandry rather than merely watching the competitions ($\bar{x}$ = 4.15). Conversely, the stadiums' current public image and biosecurity remained major concerns and critical weaknesses ($\bar{x}$ = 2.80), clearly demonstrating a development gap. Qualitative data was gathered through in-depth interviews with key informants, comprising 8 local stakeholders (e.g., gamecock stadium owners, local sages) and 8 policy-level experts (e.g., academics, specialists). The qualitative findings indicated that Nakhon Nayok gamecocks possess significant potential in terms of breeds and herbal sciences but face limitations regarding public image. Therefore, implementing the TIS-S 189-2567 standard was proposed to build public trust. Consequently, four strategies were synthesized: elevating identity, learning tourism, community-based collaborative management, and responsible policy. Ultimately, this research proposes transforming grey areas into creative cultural spaces, driving Thai traditional wisdom as a Soft Power to generate economic value sustainably.

Keywords: Gamecock Sport Strategies, Cultural Tourism Promotion, Cultural Capital, Strategy Feasibility Evaluation

บทนำ

กีฬาชนไก่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความผูกพันกับอัตลักษณ์ของคนไทยมายาวนานตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ซึ่งในปัจจุบัน การขับเคลื่อนกลยุทธ์การใช้กีฬาชนไก่ไม่ได้เป็นเพียงการจัดการแข่งขันเพื่อความบันเทิง แต่ยังรวมถึงการเชื่อมโยงแนวปฏิบัติที่ ในการบริหารจัดการพื้นที่เพื่อลบภาพลักษณ์ของการพนัน กีฬาชนไก่เปรียบเสมือน “ระบบนิเวศทางวัฒนธรรม” ที่รวบรวมศาสตร์แขนงต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกัน ทั้งด้านพันธุกรรมสัตว์ ภูมิปัญญาการบริบาลสัตว์ด้วยสมุนไพรพื้นบ้าน และจารีตประเพณีนักสู้ที่เน้นความซื่อสัตย์และจริยธรรม ทั้งนี้ การใช้กลยุทธ์เพื่อจัดการกีฬาสัตว์พื้นบ้านให้ประสบความสำเร็จได้นั้น ต้องนำมาตรฐานสากลและแนวปฏิบัติที่ดีด้านสวัสดิภาพสัตว์ (Animal Welfare) เข้ามาปรับใช้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Nye, J. S. เกี่ยวกับซอฟต์-พาวเวอร์ (Soft Power) ที่อาศัยเสน่ห์ของวัฒนธรรม (Cultural Attraction) และค่านิยม (Values) ที่สอดแทรกอยู่ในวิถีชีวิต (Nye, J. S., 2004)

นับตั้งแต่สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทยต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่สำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับหมุดหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ที่มุ่งปรับเปลี่ยนโครงสร้างการท่องเที่ยวของประเทศไทยให้เป็นการท่องเที่ยวคุณค่าสูงและมีความยั่งยืน ประกอบกับนโยบายการขับเคลื่อน Soft Power ของรัฐบาลที่เน้นการดึงศักยภาพของทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ วิธีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่พบในพื้นที่ชุมชนต้นแบบที่ประสบความสำเร็จ มักให้ความสำคัญกับการสื่อสารการตลาดเชิงบูรณาการ เพื่อทำลายกำแพงแห่งการรับรู้เดิม โดยเปลี่ยนการนำเสนอจากเรื่องผลแพ้ชนะมาเป็นการใช้เรื่องเล่า (Storytelling) ที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตแห่งความเมตตาในการเลี้ยงดู ชุมชนต้นแบบหลายแห่งสามารถสร้างเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกิจกรรมทางวัฒนธรรมเข้ากับฟาร์มสมุนไพรและแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ทำให้เกิดการกระจาย

รายได้แบบทวีคูณ (Multiplier Effect) ไปยังภาคส่วนอื่น ๆ และสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวกลุ่ม Millennials และ Gen Z ที่ให้ความสำคัญกับจริยธรรมและแหล่งที่มาของวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน

ในบริบทของจังหวัดนครนายก มีข้อได้เปรียบทางภูมิศาสตร์จากการเป็นพื้นที่รอยต่อระหว่างภาคกลางและภาคตะวันออก มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง ทำให้การวิเคราะห์ศักยภาพของกีฬาชนไก่ในฐานะทุนวัฒนธรรมของจังหวัดพบว่า พื้นที่นี้มีทุนทางชีวภาพที่สำคัญ คือ ไก่ชนสายพันธุ์นครนายกและศาสตร์สมุนไพรพื้นบ้าน อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจเบื้องต้นเกี่ยวกับสถานการณ์การท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดนครนายกกลับพบสภาพปัญหาสำคัญ คือ สนามกีฬาชนไก่ส่วนใหญ่ในปัจจุบันยังขาดการจัดการด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและโครงสร้างพื้นฐานที่ได้มาตรฐาน ส่งผลให้ภาพลักษณ์ของสนามในพื้นที่ยังไม่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวกลุ่มคุณภาพที่มีกำลังซื้อสูงได้ อีกทั้งยังมีข้อจำกัดอย่างยิ่งในด้านสุขอนามัยและความปลอดภัยทางชีวภาพ (Bio-security) ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงทำให้สถิติจำนวนนักท่องเที่ยวทั่วไปและผู้เข้าชมลดลงอย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้ กีฬาไก่ชนในปัจจุบันจึงต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ด้านความชอบธรรมทางสังคม (Social Legitimacy) โดยมักถูกมองผ่านเลนส์ของกฎหมายในฐานะพื้นที่สีเทาภายใต้พระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ. 2478 และถูกวิพากษ์วิจารณ์ในประเด็นด้านสวัสดิภาพสัตว์ (Animal Welfare) อคติทางสังคมเหล่านี้กลายเป็นปราการสำคัญที่กั้นขวางไม่ให้กีฬาชนไก่ถูกยกระดับขึ้นเป็น “ทุนวัฒนธรรมสร้างสรรค์” ด้วยข้อจำกัดและข้อกังวลดังกล่าว จึงมีความจำเป็นในการนำมาตรฐาน มอก. เอส 189 - 2567 (มาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมเอส สำหรับการบริการสนามกีฬาไก่ชน) มาประกาศใช้เป็นกรอบเกณฑ์และเครื่องมือเชิงกลยุทธ์สำคัญในการพัฒนาสถานประกอบการในพื้นที่ ทั้งนี้เพื่อสร้างระบบการจัดการที่โปร่งใส ยืนยันความปลอดภัยทางชีวภาพ (Bio-security) สุขอนามัย และการจัดการสวัสดิภาพสัตว์ที่ถูกต้องตามหลักสากล ซึ่งความจำเป็นในการบังคับใช้มาตรฐาน มอก. เอส นี้ จะเป็นกลไกหลักและจุดเปลี่ยนสำคัญในการทำลายกำแพงอคติทางสังคม แก้ไข Pain Point ด้านภาพลักษณ์พื้นที่สีเทา และสร้างความเชื่อมั่น (Trust) ตลอดจนความมั่นใจให้แก่ประชาชนและนักท่องเที่ยวกลุ่มคุณภาพต่อการเข้าใช้บริการสนามกีฬาชนไก่ในจังหวัดนครนายกอย่างเป็นรูปธรรม ตามทฤษฎีของ Bourdieu, P. ซึ่งจะช่วยให้ชุมชนในจังหวัดนครนายกมีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน (Bourdieu, P., 1986) และเป็นใบเบิกทางสำคัญในการสร้างความชอบธรรมให้แก่การท่องเที่ยวจังหวัดนครนายกในระดับสากล การขับเคลื่อนกลยุทธ์กีฬาชนไก่ในจังหวัดนครนายกยังมีความสอดคล้องอย่างมีนัยสำคัญกับ โมเดลเศรษฐกิจ BCG (Bio-Circular-Green Economy) ของรัฐบาล โดยเฉพาะในมิติของเศรษฐกิจชีวภาพ (Bio-economy) ที่มุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรชีวภาพเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม การเพาะเลี้ยงไก่ชนและการใช้สมุนไพรท้องถิ่นถือเป็นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพสูงสุด หากสามารถบูรณาการเข้ากับระบบการจัดการสมัยใหม่ จังหวัดนครนายกจะสามารถก้าวข้ามการเป็นเพียงเมืองทางผ่าน สู่การเป็นจุดหมายปลายทางแห่งการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม (Learning Destination) ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

จากศักยภาพและสภาพปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาหัวข้อเรื่องกลยุทธ์การใช้กีฬาไก่ชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดนครนายก ในการศึกษาครั้งนี้ ด้วยข้อจำกัดและข้อกังวลด้านภาพลักษณ์ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการนำมาตรฐาน มอก. เอส 189-2567 (มาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมเอส สำหรับการบริการสนามกีฬาไก่ชน) มาประกาศใช้เป็นกรอบเกณฑ์เชิงกลยุทธ์ เพื่อยืนยันความปลอดภัยทางชีวภาพและสร้างความเชื่อมั่น (Trust) ตลอดจนความมั่นใจให้แก่ประชาชนและนักท่องเที่ยวกลุ่มคุณภาพ การเปลี่ยนสนามไก่ชนให้เป็นพื้นที่กลางทางวัฒนธรรม (Cultural Common Space) ผ่านกลยุทธ์ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ จะช่วยหาจุดสมดุลที่ลงตัวระหว่างการอนุรักษ์จารีตประเพณีดั้งเดิมกับ การพัฒนาตามมาตรฐานโลกสมัยใหม่ เพื่อยกระดับจังหวัดนครนายกให้ก้าวข้ามการเป็นเพียงเมืองทางผ่าน สู่การเป็นจุดหมายปลายทางแห่งการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม (Learning Destination) ที่สร้างความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพของกีฬาชนไก่ในฐานะทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถนำมาพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดนครนายก

2. เพื่อพัฒนากลยุทธ์การใช้กีฬาชนไก่ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดนครนายก

3. เพื่อประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของกลยุทธ์การใช้กีฬาชนไก่เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดนครนายก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องกลยุทธ์การใช้กีฬาไก่ชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดนครนายก เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยใช้รูปแบบเชิงสำรวจเป็นพื้นฐานแล้วตามด้วยการขยายความเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งพฤติกรรมในวงกว้างและมิติเชิงลึกของภูมิปัญญา โดยมีรายละเอียดการดำเนินการดังนี้

1. กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง กระบวนการคัดกรองและการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1.1 กลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรคือ นักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างชาติประชากรที่ไม่ทราบจำนวนที่แน่นอน โดยมีกระบวนการคัดกรอง คือ ต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการท่องเที่ยวหรือเข้าชมกิจกรรมกีฬาชนไก่ในจังหวัดนครนายก ผู้วิจัยคำนวณขนาดตัวอย่างด้วยสูตร Cochran ได้ 400 คน กระบวนการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีสุ่มแบบหลายขั้นตอน เริ่มจากการสุ่มพื้นที่ 4 อำเภอ จากนั้นสุ่มแบบโควตา (Quota) อำเภอละ 100 คน และปิดท้ายด้วยการสุ่มแบบสะดวก ณ สนามกีฬาชนไก่

1.2 กลุ่มประชากรสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 16 คน กระบวนการ คัดกรองและการได้มา ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ตรง แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 8 คน (เช่น เจ้าของสนามไก่ชนมาตรฐาน, เจ้าของฟาร์ม, ปราชญ์ชาวบ้าน) และ 2) ผู้ทรงคุณวุฒิระดับนโยบาย 8 คน (เช่น ตัวแทนสภาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว, ผู้เชี่ยวชาญด้านกลยุทธ์ภาครัฐ)

2. การสร้างเครื่องมือวิจัย ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

2.1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ ทุนวัฒนธรรม (Cultural Capital), ทฤษฎี Soft Power, ทฤษฎีเศรษฐกิจเชิงประสบการณ์, และมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมสำหรับการบริการสนามกีฬาชนไก่ (มอก. เอส 189-2567) เพื่อนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดและสร้างข้อคำถาม

2.2 สร้างแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ นำกรอบแนวคิดมาพัฒนาร่างเครื่องมือ จากนั้นนำไปตรวจสอบคุณภาพด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน เพื่อหาค่า IOC (คัดเลือกข้อที่มีค่า 0.67 ขึ้นไป)

3. เครื่องมือในการวิจัย ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

3.1 แบบสอบถาม (Questionnaire) ใช้สำหรับเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ มีโครงสร้าง 4 ส่วน ได้แก่ 1) ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล 2) พฤติกรรมการท่องเที่ยว 3) ความคิดเห็นต่อศักยภาพของกีฬาชนไก่ 5 ด้าน (ใช้มาตรวัด Likert Scale 5 ระดับ) และ 4) ข้อเสนอแนะ

3.2 การสังเกตการณ์ (Observation) ผู้วิจัยใช้การสังเกตการณ์สภาพแวดล้อมและการจัดกิจกรรมในพื้นที่จริง พร้อมทั้งใช้การจดบันทึกภาคสนาม เพื่อเก็บข้อมูลบริบทของพื้นที่ แหล่งท่องเที่ยว และวิถีชีวิตชุมชนรอบสนามกีฬาชนไก่

3.3 แบบสัมภาษณ์ (Interview) ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) แบบปลายเปิด เพื่อเจาะลึกถึงศักยภาพ อุปสรรค และแนวทางการพัฒนากลยุทธ์จากมุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูลและการจัดการข้อมูล เป็นการศึกษารวบรวมจากการลงพื้นที่จริง โดยแบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

4.1 ระยะเตรียมการ ประสานงานและขอความร่วมมือจากสนามกีฬาชนไก่ที่ถูกกฎหมายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในจังหวัดนครนายก

4.2 ระยะเก็บข้อมูล ลงพื้นที่เก็บข้อมูลแบบสอบถาม ณ สนามกีฬาชนไก่จังหวัดนครนายกที่ได้รับอนุญาตถูกต้องตามกฎหมาย และทำการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยการบันทึกเสียงและจดบันทึก (Field Note) ในช่วงเดือนที่มีการจัดกิจกรรมสำคัญและช่วงวันหยุดเทศกาล

4.3 ระยะตรวจสอบและทำความสะอาดข้อมูล (Data Cleaning) ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาทั้งหมดจำนวน 400 ชุดอย่างละเอียด ในกรณีที่พบแบบสอบถามที่มีข้อมูลไม่สมบูรณ์ (Incomplete Data) เช่น ผู้ตอบแบบสอบถามข้ามข้อคำถามสำคัญ หรือกรณีที่พบชุดข้อมูลที่มีลักษณะผิดปกติอย่างสุดโต่ง (Outliers) ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความเที่ยงตรงและคลาดเคลื่อนต่อการวิเคราะห์ผลทางสถิติ ผู้วิจัยจะจัดการตัดชุดข้อมูลที่ไม่สมบูรณ์ดังกล่าวออกจากการประมวลผลทันที โดยใช้เกณฑ์การตัดออกทีละตัวแปรหรือตัดออกทั้งชุดข้อมูล (Listwise Deletion) เพื่อให้มั่นใจว่าชุดข้อมูลสุดท้ายที่นำไปเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนาและเชิงอนุมานเป็นข้อมูลที่มีคุณภาพและมีความน่าเชื่อถือสูงสุด

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติ

5.1 สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ใช้ค่าร้อยละ (Percentage) เพื่ออธิบายข้อมูลทั่วไป และใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เพื่อจัดระดับความสำคัญของปัจจัยต่าง ๆ โดยใช้เกณฑ์การแปลผล 4.51 - 5.00 เห็นด้วย/มีศักยภาพ อยู่ในระดับสูงสุด 3.51 - 4.50 เห็นด้วย/มีศักยภาพ อยู่ในระดับมาก 2.51 - 3.50 เห็นด้วย/มีศักยภาพ อยู่ในระดับปานกลาง 1.51 - 2.50 เห็นด้วย/มีศักยภาพ อยู่ในระดับน้อย 1.00 - 1.50 เห็นด้วย/มีศักยภาพ อยู่ในระดับน้อยที่สุด

5.2 สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้ t-test และ One-way ANOVA (F-test) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล หากพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จะทำการเปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธีของ Scheffe

5.3 การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) ใช้เทคนิค การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยเริ่มจากการถอดเทปบันทึกเสียงแบบคำต่อคำ (Verbatim) จากนั้นนำมาจัดหมวดหมู่ประเด็น (Coding) และเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูลด้วยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation) เพื่อลดความลำเอียงของผู้วิจัย

6. กระบวนการสังเคราะห์กลยุทธ์

ผู้วิจัยนำผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัยเชิงปริมาณ (ทัศนคติและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว 400 คน) และผลจากการวิจัยเชิงคุณภาพ (การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 8 คน) มาบูรณาการและขับเคลื่อนผ่านกระบวนการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ตามลำดับ ดังนี้

6.1 Internal & External Factor Analysis ทำการประเมินและจัดหมวดหมู่ปัจจัยภายใน (จุดแข็ง-จุดอ่อน) และปัจจัยภายนอก (โอกาส-อุปสรรค) ที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศการท่องเที่ยวของกีฬาชนไก่ในจังหวัดนครนายก

6.2 TOWS Matrix นำประเด็นปัจจัยหลักมาทำการจับคู่ไขว้เพื่อสังเคราะห์และพัฒนากรอบฉากทัศน์กลยุทธ์ออกมาเป็น 4 มิติหลัก ได้แก่ กลยุทธ์เชิงรุก (SO) กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO) กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST) และกลยุทธ์เชิงรับ (WT) จนได้เป็นร่างกลยุทธ์ “นครนายก วิถีไก่ชนสร้างสรรค์”

7. การสนทนากลุ่มเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง (Focus Group Validation) ผู้วิจัยจัดให้มีกระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิระดับนโยบายและผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านจำนวน 8 ท่าน โดยกระบวนการในขั้นตอนนี้มิได้จัดขึ้นเพียงเพื่อการรวบรวมข้อมูลภาคสนามเพิ่มเติม แต่ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือหลักในการตรวจสอบและรับรองความถูกต้องของร่างกลยุทธ์ เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิร่วมกันวิพากษ์ ตรวจสอบและประเมินตัวร่างกลยุทธ์ใน 3 มิติสำคัญ ได้แก่ ความเหมาะสมเชิงโครงสร้าง (Suitability) ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติและเชิงพาณิชย์ (Feasibility) และการยอมรับได้ของชุมชนและสังคม (Acceptability) ข้อมูลสะท้อนกลับจากขั้นตอนนี้จะถูกนำมาปรับปรุงแก้ไข เพื่อยกระดับข้อค้นพบจากการสำรวจทั่วไปให้กลายเป็นโมเดลเชิงกลยุทธ์และนโยบายการเปลี่ยนผ่านพื้นที่สีเทาสู่พื้นที่วัฒนธรรมสร้างสรรค์ที่มีความสมบูรณ์ทางวิชาการและสามารถนำไปปฏิบัติงานได้จริงอย่างเป็นรูปธรรม

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถดำเนินการได้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ผลการศึกษาศักยภาพของกีฬาชนไก่ในฐานะทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถนำมาพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดนครนายกจากการบูรณาการข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ พบว่ากีฬาชนไก่ในจังหวัดนครนายกมีศักยภาพที่โดดเด่นในฐานะทุนวัฒนธรรม (Cultural Capital) ดังนี้

1.1 ศักยภาพมรดกวัฒนธรรมที่มีชีวิต (Living Heritage) ผลการศึกษาพบว่ากีฬาชนไก่ในพื้นที่จังหวัดนครนายกไม่ใช่เพียงกิจกรรมสันทนาการ แต่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น โดยมีองค์ประกอบสำคัญ คือ 1) ภูมิปัญญาการบริบาลสัตว์และศาสตร์สมุนไพร พบการใช้สมุนไพรท้องถิ่นที่หาได้ในเขตป่ารอยต่อเขาใหญ่และพื้นที่เกษตรกรรม เช่น ไพล ขมิ้นชัน และใบตะไคร้หอม นำมาปรุงตามสูตรโบราณเพื่อใช้ในการประคบและบำรุงกล้ามเนื้อไก่ชน ซึ่งถือเป็นความรู้เฉพาะถิ่น (Tacit Knowledge) ที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจในระดับสูงมาก (ค่าเฉลี่ย 4.40) จากการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อถอดบทเรียนภูมิปัญญาจากปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ได้สะท้อนประโยคทองอันสะท้อนคุณค่าความลึกซึ้งของวิถีวัฒนธรรมนี้ว่า “การต้มยาประคบไก่ไม่ใช่แค่เรื่องทำให้สัตว์แข็งแรง แต่มันคือศาสตร์การอ่านธรรมชาติรอบตัว ขมิ้นไพลจากป่าเขารักษาไก่ได้ฉันใด มันก็รักษาและเลี้ยงดูวิถีชีวิตของคนในชุมชนให้อยู่รอดได้ฉันนั้น” และยังได้กล่าวสำทับถึงจริยธรรมแฝงว่า “เราไม่ได้เลี้ยงไก่ไว้ชนเพื่อพนัน แต่เราเลี้ยงเพื่อสืบต่อวิชายาหม้อหนึ่งสุ่มไก่หนึ่งหลัง มันคือชีวิต ความผูกพัน และศักดิ์ศรีของบรรพบุรุษที่ส่งต่อมา” การถอดบทเรียนดังกล่าวแฝงกุศโลบายด้านจริยธรรม ความซื่อสัตย์ในการเปรียบไก่ และความเมตตาต่อสัตว์หลังการแข่งขัน ซึ่งสะท้อนผ่านจารีตประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวนครนายก

1.2 ศักยภาพเชิงพื้นที่และระบบนิเวศทางสังคม (Social Space & Ecosystem) จากการวิเคราะห์พื้นที่สนามกีฬาชนไก่หลักในจังหวัด (โดยเฉพาะสนามคลอง 30 และพื้นที่อำเภอบ้านนา) พบศักยภาพดังนี้ 1) พื้นที่กึ่งสาธารณะทางวัฒนธรรม สนามกีฬาชนไก่ทำหน้าที่เป็นโหนด (Node) กลางที่เชื่อมโยงคนในชุมชนทุกระดับเข้าด้วยกัน ตั้งแต่ปราชญ์ชาวบ้าน เกษตรกร ไปจนถึงนักท่องเที่ยว สร้างระบบนิเวศทางสังคมที่เข้มแข็ง 2) ห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) กีฬาชนไก่ก่อให้เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจในฐานราก โดยมีการผลิตและจำหน่ายสินค้าที่เกี่ยวเนื่อง เช่น สุ่มไก่ อุปกรณ์ทำแผล และหญ้าสำหรับเลี้ยงไก่ ซึ่งทรัพยากรเหล่านี้เป็นต้นทุนทางกายภาพที่พร้อมรองรับการจัดการท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้ (Learning Tourism)

1.3 ศักยภาพด้านอัตลักษณ์และซอฟต์พาวเวอร์ (Identity & Soft Power) ผู้วิจัยพบว่ากีฬาชนไก่จังหวัดนครนายกมีความเป็นต้นตำรับ (Authenticity) ที่ชัดเจน 1) สายพันธุ์ไก่ชนนครนายก มีการพัฒนาสายพันธุ์ที่มีลักษณะเด่น คือ ว่องไวและแม่นยำ ซึ่งเป็นที่ยอมรับในระดับประเทศ การนำเสนอเรื่องเล่า (Storytelling) เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไก่ชนที่เชื่อมโยงกับวีรกรรมของบรรพบุรุษไทย เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างภาพจำและสร้างแรงดึงดูดใจ (Cultural Attraction) โดยไม่ต้องใช้การบังคับตามแนวคิด Soft Power

2) การเชื่อมโยงกับมาตรฐานสมัยใหม่ ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า หากนำศักยภาพที่มีอยู่มาผสานกับมาตรฐาน มอก. เอส 189 - 2567 จะช่วยยกระดับจากการเป็นเพียงสนามการแข่งขัน สู่การเป็น พื้นที่ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่มีความชอบธรรมและดึงดูดนักท่องเที่ยวกลุ่มที่มีกำลังซื้อสูง (Niche Market) ได้อย่างยั่งยืน

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ศักยภาพกีฬาชนไก่ในฐานะทุนวัฒนธรรม

รายการประเมินศักยภาพมิติต่างๆ	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	S.D.	ระดับศักยภาพ
1. ด้านอัตลักษณ์และภูมิปัญญา (เช่น สมุนไพร, สายพันธุ์ไก่)	4.40	0.52	มากที่สุด
2. ด้านคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวิถีชีวิต	4.25	0.61	มาก
3. ด้านความพร้อมของทุนทางกายภาพ (สนามและอุปกรณ์)	3.80	0.74	มาก
4. ด้านการเชื่อมโยงกับกิจกรรมการท่องเที่ยวอื่นๆ	3.50	0.82	ปานกลาง
5. ด้านการยอมรับและภาพลักษณ์ทางสังคม	2.60	0.95	ปานกลาง
เฉลี่ยรวม	**3.71**	**0.73**	**มาก**

จากตารางที่ 1 ผลการวิจัยสามารถวิเคราะห์ประเด็นสำคัญได้ดังนี้ จุดแข็งที่โดดเด่นที่สุด (Core Potential) นักท่องเที่ยวให้การยอมรับในด้านอัตลักษณ์และภูมิปัญญาสูงที่สุด ($\bar{X}$ = 4.40) ซึ่งหมายความว่าศาสตร์การใช้สมุนไพรพื้นบ้านของนครนายกและการรักษาความบริสุทธิ์ของสายพันธุ์ไก่ชน คือ หัวใจหลักที่นักท่องเที่ยวมองว่ามีคุณค่าและเป็นทุนวัฒนธรรมที่เข้มแข็งที่สุดมิติด้านวิถีชีวิต คะแนนในด้านคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวิถีชีวิต ($\bar{X}$ = 4.25) สะท้อนว่ากีฬาชนไก่ถูกมองว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีชีวิต (Living Culture) ที่มีความผูกพันกับชุมชนอย่างแท้จริง ไม่ใช่การจัดฉากเพื่อการท่องเที่ยวอุปสรรคสำคัญ (Critical Obstacle) คะแนนในด้านการยอมรับและภาพลักษณ์ทางสังคมต่ำที่สุด ($\bar{X}$ = 2.60) ชี้ให้เห็นว่าแม้จะมีทุนวัฒนธรรมที่ดีเยี่ยม แต่ภาพลักษณ์เรื่องการพนันและข้อกังวลทางสังคมยังเป็นตัวฉุดรั้ง ที่ทำให้ศักยภาพโดยรวมไม่ถูกแสดงออกมาอย่างเต็มที่โอกาสในการพัฒนา คะแนนด้านการเชื่อมโยงกับกิจกรรมอื่นๆ ที่อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.50) บ่งบอกว่านักท่องเที่ยวยังไม่เห็นความเชื่อมโยงระหว่างสนามไก่ชนกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นในจังหวัดนครนายก ซึ่งเป็นช่องว่างที่กลยุทธ์การท่องเที่ยวต้องเข้ามาปิดช่องว่างนี้ ดังนั้นผลการวิจัยนี้สรุปได้ว่ากีฬาชนไก่จังหวัดนครนายกมีศักยภาพในระดับสูงมาก ในด้านทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญา แต่จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการเพื่อเปลี่ยนทุนเหล่านี้ให้กลายเป็นประสบการณ์การท่องเที่ยว ที่สอดคล้องกับมาตรฐานความปลอดภัยและสวัสดิภาพสัตว์ เพื่อตอบสนองต่อความคาดหวังของนักท่องเที่ยวในยุคปัจจุบัน

1.4 ทัศนคติและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวต่อกีฬาชนไก่จังหวัดนครนายกในส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากแบบสอบถามนักท่องเที่ยวจำนวน 400 คน เพื่อทำความเข้าใจถึงลักษณะทางประชากรศาสตร์ พฤติกรรมการเดินทาง และระดับทัศนคติที่มีต่อศักยภาพของกีฬาชนไก่ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.4.1 ลักษณะทางประชากรศาสตร์ของนักท่องเที่ยวจากการวิเคราะห์พบว่ากลุ่มเป้าหมายหลักที่ให้ความสนใจกีฬาชนไก่ในจังหวัดนครนายกมีลักษณะเด่นที่สะท้อนถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวคุณภาพ ดังนี้ เพศและอายุ ส่วนใหญ่เป็น เพศชาย (ร้อยละ 60.00) โดยมีช่วงอายุที่พบมากที่สุดคือ 41 - 50 ปี (ร้อยละ 45.75) ซึ่งเป็นวัยทำงานที่มีความมั่นคงและมีความสนใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นสถานะทางเศรษฐกิจ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มี รายได้ต่อเดือนมากกว่า 30,000 บาท (ร้อยละ 60.00) สะท้อนถึงกำลังซื้อที่สูงและพร้อมสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ภูมิลำเนา นักท่องเที่ยวร้อยละ 67.00 เดินทางมาจากภายในจังหวัดนครนายกและจังหวัดใกล้เคียง แสดงให้เห็นถึงลักษณะการท่องเที่ยวระยะสั้น

1.4.2 พฤติกรรมการท่องเที่ยวและความคาดหวังผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่านักท่องเที่ยวไม่ได้มองกีฬาไก่ชนเป็นเพียงเกมการพนัน แต่มีแรงจูงใจแฝงด้านอื่น วัตถุประสงค์การเดินทาง นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความต้องการสัมผัสวิถีชีวิตและเรียนรู้ภูมิปัญญา เช่น วิธีการเลี้ยงไก่และการใช้สมุนไพร มากกว่าเข้าชมเพื่อการแข่งขันเพียงอย่างเดียว นักท่องเที่ยวได้รับข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์และการบอกต่อจากคนในพื้นที่เป็นหลัก

1.4.3 ระดับทัศนคติและการรับรู้ต่อศักยภาพการท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลทัศนคติมาคำนวณค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เพื่อจัดลำดับความสำคัญในมิติต่าง ๆ ดังตาราง

ตารางที่ 2 ระดับทัศนคติและการรับรู้ต่อศักยภาพการท่องเที่ยว

รายการประเมินทัศนคติของนักท่องเที่ยว	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	S.D.	ระดับความเห็น
1. ด้านการรับรู้คุณค่ามรดกวัฒนธรรมและภูมิปัญญา	4.40	0.48	มากที่สุด
2. ด้านความต้องการสัมผัสประสบการณ์ท้องถิ่น	4.15	0.55	มาก
3. ด้านภาพลักษณ์และความปลอดภัยทางชีวภาพ (Bio-security)	2.80	0.89	ปานกลาง
4. ด้านความพึงพอใจต่อสิ่งอำนวยความสะดวกในสนาม	3.10	0.72	ปานกลาง
เฉลี่ยรวม	**3.61**	**0.66**	**มาก**

จากตารางที่ 2 ระดับทัศนคติและการรับรู้ต่อศักยภาพการท่องเที่ยว สามารถจำแนกประเด็นการวิเคราะห์ตามลำดับความสำคัญได้ดังนี้ 1) การรับรู้คุณค่ามรดกวัฒนธรรมและภูมิปัญญา (จุดแข็งหลัก) รายการประเมินนี้มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ 4.40 (ระดับมากที่สุด) โดยมีค่า S.D. ต่ำเพียง 0.48 สะท้อนให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวมีความเห็นที่สอดคล้องกันอย่างมากว่า กีฬาชนไก่ในจังหวัดนครนายกมีต้นทุนทางวัฒนธรรมที่แข็งแกร่ง ทั้งในด้านศาสตร์การเลี้ยงและสมุนไพรประคบ ข้อมูลนี้ยืนยันว่าเนื้อหาวัฒนธรรม (Cultural Content) คือจุดขายหลัก (Unique Selling Point) ที่นักท่องเที่ยวให้การยอมรับและเชื่อถือ ซึ่งเป็นฐานรากสำคัญในการผลักดันเป็น Soft Power 2) ความต้องการสัมผัสประสบการณ์ท้องถิ่น (แรงจูงใจแฝง) มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.15 (ระดับมาก) ชี้ให้เห็นว่านักท่องเที่ยวในปัจจุบันไม่ได้ต้องการเพียงแค่การมานั่งชมการแข่งขัน แต่มีความปรารถนาที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมหรือเรียนรู้วิถีชีวิต ตัวเลขนี้สะท้อนถึงโอกาสในการพัฒนาโครงการหรือศูนย์เรียนรู้ที่นักท่องเที่ยวสามารถทดลองทำผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรไก่ชนได้จริง 3) มาตรฐานความพึงพอใจต่อสิ่งอำนวยความสะดวก มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.10 (ระดับปานกลาง) แสดงให้เห็นว่า โครงสร้างพื้นฐานภายในสนาม (ที่จอดรถ ที่นั่ง ห้องน้ำ) ยังอยู่ในระดับที่พอรับได้ แต่ยังไม่สร้างความประทับใจ เป็นส่วนที่ต้องได้รับการปรับปรุงเชิงกายภาพเพื่อให้รองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มทั่วไป (Mass) ได้ดียิ่งขึ้น 4) ภาพลักษณ์และความปลอดภัยทางชีวภาพ (Bio-security) รายการนี้มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ 2.80 (ระดับปานกลาง) และมีค่า S.D. ค่อนข้างสูง (0.89) หมายความว่า ความปลอดภัยทางชีวภาพและสวัสดิภาพสัตว์เป็นประเด็นที่นักท่องเที่ยวกังวลมากที่สุด และมีความเห็นที่แตกต่างกันหลากหลาย ค่าเฉลี่ยที่ต่ำกว่าเกณฑ์ความพึงพอใจทั่วไปนี้ ชี้ชัดว่าภาพลักษณ์พื้นที่สีเทา และความไม่มั่นใจในความสะอาด คืออุปสรรคสำคัญ (Pain Point) ที่ขัดขวางไม่ให้กีฬาชนไก่ก้าวสู่การเป็นอุตสาหกรรมท่องเที่ยวระดับสากล

1.4.4 วิเคราะห์เชิงลึกจากผลการศึกษา (Gap Analysis) จากตัวเลขทางสถิติข้างต้น สามารถวิเคราะห์ประเด็นสำคัญที่พบในกลุ่มนักท่องเที่ยว 400 คนได้ดังนี้ 1) การยอมรับในคุณค่า (High Perception) นักท่องเที่ยวให้คะแนนด้านภูมิปัญญาสูงถึง 4.40 แสดงว่ากลุ่มเป้าหมายมองเห็นมูลค่าของ Soft Power ที่ซ่อนอยู่ในกีฬาชนไก่นครนายกอย่างชัดเจน 2) ข้อกังวลด้านมาตรฐาน (Critical Concern) คะแนนด้านภาพลักษณ์และความปลอดภัยทางชีวภาพอยู่ที่เพียง 2.80 ซึ่งต่ำกว่าด้านอื่นอย่างมีนัยสำคัญ ผลลัพธ์นี้ระบุชัดเจนว่านักท่องเที่ยวมีความกังวลเรื่องสุขอนามัย มาตรฐานความสะอาด และสวัสดิภาพสัตว์ 3) โอกาสทางการตลาด ทัศนคติด้านความต้องการประสบการณ์เชิงลึก (4.15) บ่งบอกว่าหากมีการจัดการสนามให้สะอาดและมีกิจกรรมเรียนรู้ (เช่น Work-shop สมุนไพร) นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้พร้อมที่จะเข้าร่วมและเพิ่มเวลาพำนักในจังหวัดนครนายกมากขึ้น ดังนั้นกลุ่มเป้าหมายนักท่องเที่ยวเป็นกลุ่มที่มีคุณภาพและยอมรับในคุณค่าของ ภูมิปัญญาชนไก่นครนายก แต่คอขวดสำคัญที่ฉุดรั้งพฤติกรรมการท่องเที่ยวคือความกังวลด้านมาตรฐานการจัดการและสุขอนามัย ดังนั้นการพัฒนาสนามให้เข้าสู่มาตรฐาน มอก. เอส 189 - 2567 จึงเป็นปัจจัยตัดสิน (Decisive Factor) ในการเปลี่ยนทัศนคติเชิงลบให้เป็นความเชื่อมั่นในระดับสากล

1.4.5 การวิเคราะห์ความแตกต่างของปัจจัยส่วนบุคคลต่อการรับรู้ภาพลักษณ์และการยอมรับทางสังคม เพื่อให้การกำหนดกลยุทธ์มีความจำเพาะเจาะจงและตรงเป้าหมายยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้นำสถิติเชิงอนุมานมาวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็น พบข้อค้นพบสำคัญว่า ปัจจัยด้านอายุและรายได้ต่อเดือนมีผลต่อการรับรู้ภาพลักษณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยจากการทดสอบรายคู่ด้วยวิธีของ Scheffe ระบุว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีช่วงอายุ 21 - 30 ปี และกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีรายได้ต่อเดือนมากกว่า 30,000 บาท ขึ้นไป มีค่าเฉลี่ยคะแนนต่อภาพลักษณ์และความปลอดภัยทางชีวภาพต่ำกว่ากลุ่มอื่นอย่างมีนัยสำคัญ ข้อมูลนี้ชี้ให้เห็นอย่างเฉพาะเจาะจงว่า กลุ่มคนรุ่นใหม่และกลุ่มนักท่องเที่ยวคุณภาพที่มีกำลังซื้อสูงเป็นกลุ่มที่มีความอ่อนไหว ต่อประเด็นภาพลักษณ์พื้นที่สีเทาและมาตรฐานสวัสดิภาพสัตว์เป็นอย่างมาก ดังนั้น ในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์และระบบการจัดการสนามให้เข้าสู่มาตรฐาน มอก. เอส 189-2567 จึงต้องมุ่งเน้นการสื่อสารและการออกแบบประสบการณ์ที่ตอบโจทย์ความคาดหวังของประชากรกลุ่มนี้เป็นหลัก เพื่อปิดช่องว่างและดึงดูดกลุ่มเป้าหมายคุณภาพเข้าสู่พื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ผลการพัฒนากลยุทธ์การใช้กีฬาชนไก่ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดนครนายก จากการนำผลการวิเคราะห์ศักยภาพและช่องว่าง (Gap Analysis) มาสังเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมผ่าน TOWS Matrix ผู้วิจัยได้พัฒนากลยุทธ์ “นครนายก วิถีไก่ชนสร้างสรรค์” ภายใต้แนวคิด สร้างสรรค์ มาตรฐาน และยั่งยืน ประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์หลัก ได้แก่

2.1 ยุทธศาสตร์ที่ 1 การยกระดับอัตลักษณ์มรดกวัฒนธรรมและภูมิปัญญา (Heritage Identity Elevation) มุ่งเน้นการปรับปรุงเนื้อหา (Content) ของกีฬาชนไก่ให้เป็นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่ทรงคุณค่า 1) การจัดการความรู้ (KM) รวบรวมและจัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาการบริบาลไก่ชนด้วยสมุนไพรท้องถิ่น และตำราการดูลักษณะไก่ชนสายพันธุ์นครนายก เพื่อป้องกันการสูญหายของภูมิปัญญา 2) การสร้างเรื่องเล่า (Storytelling) เปลี่ยนการสื่อสารจากการมุ่งเน้นผลแพ้ชนะ มาเป็นการเล่าเรื่องวิถีชีวิต ความผูกพันระหว่างคนกับสัตว์ และประวัติศาสตร์ไก่ชนที่เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ไทย เพื่อสร้างเสน่ห์ในฐานะ Soft Power

2.2 ยุทธศาสตร์ที่ 2 การออกแบบประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้ มุ่งเน้นการสร้างกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มคุณภาพ 1) เส้นทางท่องเที่ยวบูรณาการ ออกแบบเส้นทางเชื่อมโยงสนามกีฬาชนไก่ - ฟาร์มเพาะเลี้ยง - แหล่งท่องเที่ยวหลัก เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาในจังหวัดนครนายกนานขึ้น 2) กิจกรรมสร้างสรรค์ (Creative Workshop) พัฒนากิจกรรมแบบลงมือทำ (Hands-on) เช่น การสาธิตการทำสมุนไพรประคบไก่ การทดลองทำอาหารไก่สูตรโบราณ เพื่อเปลี่ยนจากผู้ชม ให้เป็นผู้เรียนรู้

2.3 ยุทธศาสตร์ที่ 3 การจัดการร่วมโดยชุมชนและเครือข่ายภาคี (Collaborative Governance) มุ่งเน้นการสร้างกลไก การบริหารจัดการที่โปร่งใสและเป็นธรรม 1) เครือข่ายเศรษฐกิจฐานราก ส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกรผู้ปลูกหญ้าและสมุนไพรเพื่อป้อนเข้าสู่อุตสาหกรรมไก่ชนและการท่องเที่ยว เพื่อให้เม็ดเงินกระจายลงสู่ชุมชนโดยตรง 2) คณะทำงานขับเคลื่อนระดับพื้นที่ จัดตั้งกลไกความร่วมมือระหว่างเจ้าของสนามไก่ชน ปราชญ์ชาวบ้าน และหน่วยงานรัฐ เพื่อกำกับดูแลจริยธรรมและมาตรฐานการท่องเที่ยวร่วมกัน

2.4 ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสนับสนุนเชิงนโยบายและมาตรฐานสากล มุ่งเน้นการสร้างความเชื่อมั่น และทำลายภาพลักษณ์เชิงลบ 1) มาตรฐาน มอก. เอส 189 - 2567 ผลักดันให้สนามกีฬาชนไก่ในจังหวัดนครนายกเข้าสู่ระบบการรับรองมาตรฐาน มอก. เอส เพื่อยืนยันความปลอดภัยทางชีวภาพ (Biosecurity) สุขอนามัย และสวัสดิภาพสัตว์ 2) Stadium Branding ยกระดับสนามกีฬาให้เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวคุณภาพสูง ที่สะอาด ปลอดภัย และเข้าถึงได้ง่าย สำหรับคนทุกวัย เพื่อลดอคติทางสังคมและสร้างความชอบธรรมในการสนับสนุนจากภาครัฐ

ตารางที่ 3 แผนงานภายใต้กลยุทธ์ “นครนายก วิถีไก่ชนสร้างสรรค์”

ยุทธศาสตร์	โครงการ/กิจกรรมสำคัญ	ผลผลิตที่คาดหวัง (Output)
1. ยกระดับอัตลักษณ์	จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ไก่ชนมีชีวิต	ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาที่เป็นรูปธรรม
2. ออกแบบประสบการณ์	เส้นทางท่องเที่ยว The Route of Champions	เส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสายใหม่
3. การจัดการร่วม	วิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ไก่ชน	รายได้เสริมของเกษตรกรในพื้นที่
4. สนับสนุนนโยบาย	โครงการสนามไก่ชนปลอดภัย มาตรฐาน มอก. เอส	ความเชื่อมั่นและภาพลักษณ์ที่ดีสู่สากล

กลยุทธ์ทั้ง 4 ด้านนี้ทำหน้าที่เสมือนจิ๊กซอว์ ที่เชื่อมต่อกัน โดยมียุทธศาสตร์ที่ 4 (มาตรฐาน มอก. เอส) เป็นฐานรากในการสร้างความยอมรับ และมียุทธศาสตร์ที่ 1 และ 2 เป็นแรงขับเคลื่อนในการสร้างรายได้ หากมีการดำเนินการอย่างบูรณาการ จะสามารถเปลี่ยนกีฬาชนไก่จากพื้นที่สีเทาให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์ที่โดดเด่นของจังหวัดนครนายกได้อย่างเป็นรูปธรรม

3. ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของกลยุทธ์การใช้กีฬาชนไก่เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดนครนายก จากการจัดสนทนากลุ่ม ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิระดับนโยบายและผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านจำนวน 8 ท่าน เพื่อประเมินรับรองร่างกลยุทธ์ ผลการประเมินพบว่า

3.1 ด้านความเหมาะสมเชิงโครงสร้าง (Suitability) ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินว่ากลยุทธ์มีความเหมาะสมในระดับสูงมาก เนื่องจากสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 และโมเดลเศรษฐกิจ BCG ที่มุ่งเน้นการนำทุนทรัพยากรชีวภาพและวัฒนธรรมมาสร้างมูลค่าเพิ่ม (Soft Power) ให้กับการท่องเที่ยว

3.2 ด้านความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ (Feasibility) ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันว่า กลยุทธ์นี้มีความเป็นไปได้สูง โดยเฉพาะการกำหนดให้ มาตรฐาน มอก. เอส 189-2567 เป็นเครื่องมือหลัก ซึ่งถือเป็นนวัตกรรมเชิงนโยบายที่สามารถแก้ปัญหาภาพลักษณ์และคลายข้อกังวลด้านสวัสดิภาพสัตว์ของนักท่องเที่ยวได้อย่างเป็นรูปธรรม และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

3.3 ด้านการยอมรับได้ของชุมชนและสังคม (Acceptability) การกำหนดให้มียุทธศาสตร์การจัดการร่วมโดยชุมชน ช่วยสร้างประโยชน์ร่วม (Shared Value) ให้กับห่วงโซ่อุปทานในพื้นที่ ทำให้กลยุทธ์นี้ได้รับการยอมรับจากภาคประชาชน และสามารถขับเคลื่อนการเปลี่ยนผ่านพื้นที่สีเทาสู่พื้นที่วัฒนธรรมสร้างสรรค์ได้อย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

1. การวิเคราะห์ศักยภาพของกีฬาชนไก่ในฐานะทุนวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า กีฬาชนไก่ในจังหวัดนครนายกมีศักยภาพในระดับมากที่สุดในด้านอัตลักษณ์และภูมิปัญญา ($\bar{X}$ = 4.40) โดยเฉพาะมิติของมรดกวัฒนธรรมที่มีชีวิตและการเป็นพื้นที่ทางสังคม ซึ่งสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้ 1.1) ภูมิปัญญาการบริบาลสัตว์และศาสตร์สมุนไพรท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่าศักยภาพที่โดดเด่นที่สุด คือ ศาสตร์การใช้สมุนไพรประคบและการคัดเลือกสายพันธุ์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวิวัฒน์ กิรานนท์ และคณะ เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการเลี้ยงไก่ชนในเขตภาคกลาง ที่ระบุว่าการเลี้ยงไก่ชนเป็นศูนย์รวมขององค์ความรู้ด้านสัตวบาลพื้นบ้านและการใช้สมุนไพรบำบัด (วิวัฒน์ กิรานนท์ และคณะ, 2563) ซึ่งเป็นจุดแข็งที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวกลุ่มที่สนใจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและสุขภาพสัตว์ได้ และสอดคล้องกับแนวคิดของ Bourdieu, P. เกี่ยวกับทุนวัฒนธรรม (Cultural Capital) ที่ระบุว่าความรู้เฉพาะทางที่สะสมมานานสามารถแปรเปลี่ยนเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจได้เมื่อมีการจัดการที่เหมาะสม (Bourdieu, P., 1986) อย่างไรก็ดี ผลการวิจัยชิ้นนี้มีข้อค้นพบที่แตกต่างและไม่สอดคล้องกับวรรณกรรมในอดีต เช่น งานวิจัยของ ภูมิพัฒน์ ตุ้ยสาร ที่มักตีกรอบและนิยามภาพจำของสนามกีฬาชนไก่ว่าเป็นเพียงพื้นที่รองรับกิจกรรมนันทนาการชายขอบ หรือเป็นพื้นที่ที่มีปัญหาเรื่องการกำกับดูแลการพนันเสี่ยงโชคเป็นหลัก (ภูมิพัฒน์ ตุ้ยสาร, 2563) แต่ผลการศึกษาเชิงปริมาณครั้งนี้กลับพบจุดเปลี่ยนพฤติกรรมสำคัญ

ว่านักท่องเที่ยวยุคปัจจุบันมีความต้องการแฝงในการเข้าไปสัมผัสประสบการณ์และเรียนรู้ภูมิปัญญาศาสตร์สมุนไพร สูงเป็นอันดับแรก ($\bar{x}$ = 4.40) มากกว่าการเข้าชมเพื่อผลการแข่งขันเพียงอย่างเดียว ปรากฏการณ์ที่แตกต่างนี้สามารถอธิบายเหตุผลได้ด้วย ทฤษฎีเศรษฐกิจเชิงประสบการณ์ (Experience Economy) ของ Pine, B. J., & Gilmore, J. H. ซึ่งชี้ให้เห็นว่า แรงจูงใจของนักท่องเที่ยวยุคใหม่ได้ยกระดับจากการแสวงหาความบันเทิงแบบตั้งรับ (Passive Entertainment) ไปสู่การโหยหาคุณค่าความแท้จริง (Pine, B. J. & Gilmore, J. H., 1999) และต้องการมีส่วนร่วมเชิงรุก (Active Participation) เพื่อรับประสบการณ์การเรียนรู้เชิงลึก ที่ช่วยเพิ่มพูนปัญญาและสร้างความหมายให้แก่การเดินทาง ผลสรุปในประเด็นนี้ส่งผลต่อการวางนโยบายของจังหวัดนครนายกโดยตรง โดยหน่วยงานภาครัฐในจังหวัดควรเปลี่ยนบทบาทจากการตั้งรับหรือกำกับดูแลเชิงปราบปรามพื้นที่สีเทาสู่การเป็นผู้กำหนดนโยบายเชิงรุกด้วยการยกระดับฟาร์มเพาะเลี้ยงและปราชญ์ชาวบ้านขึ้นเป็นศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาสมุนไพรไก่ชนที่มีชีวิต พร้อมบรรจุเข้าสู่นโยบายการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของจังหวัด เพื่อขับเคลื่อนการกระจายรายได้สู่เกษตรกรผู้ปลูกสมุนไพรต้นน้ำในชุมชนอย่างแท้จริง 1.2) สนามไก่ชนในฐานะพื้นที่ทางสังคมและนิเวศวัฒนธรรม ผลการวิจัยที่พบว่าสนามไก่ชนเป็นโหนด (Node) กลางที่เชื่อมโยงคนในชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุกัญญา สุจฉายา ที่ชี้ให้เห็นว่าสนามกีฬาชนไก่เป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่ผลิตซ้ำความสัมพันธ์ทางสังคมและเป็นพื้นที่สืบทอดมรดกภูมิปัญญาของชาติ (สุกัญญา สุจฉายา, 2557) ประเด็นนี้ชี้ให้เห็นว่า จังหวัดนครนายกสามารถใช้ต้นทุนระบบนิเวศทางสังคมนี้เป็นฐานในการสร้างพื้นที่กลางทางวัฒนธรรม (Cultural Common Space) เพื่อสร้างความร่วมมือแบบภาคีเครือข่ายในการเฝ้าระวังและจัดการตนเองของชุมชน ลดความขัดแย้งระหว่างจารีตประเพณีดั้งเดิมกับข้อบังคับทางกฎหมายสมัยใหม่ 1.3) การยกระดับสู่ Soft Power และข้อจำกัดด้านภาพลักษณ์ แม้จะมีทุนวัฒนธรรมสูง แต่ผลวิจัยระบุว่าภาพลักษณ์เชิงลบเป็นอุปสรรคสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปาจรีย์ สัมฤทธิ์ทอง ที่ทำการศึกษาเรื่องสวัสดิภาพสัตว์กับการท่องเที่ยวเชิงกีฬา โดยระบุว่าอคติทางสังคมเรื่องการทารุณกรรมสัตว์ คือ ปราการสำคัญที่กั้นขวางการพัฒนา (ปาจรีย์ สัมฤทธิ์ทอง, 2568) สอดคล้องกับข้อค้นพบในจังหวัดนครนายกที่ได้คะแนนด้านภาพลักษณ์ต่ำที่สุด ($\bar{x}$ = 2.60) ส่งผลให้การพัฒนาศักยภาพนี้จำเป็นต้องอาศัยการสื่อสารการตลาดและการนำมาตรฐานสากล (เช่น มอก. เอส) มาสร้างความชอบธรรม (Legitimacy)

2. การพัฒนากลยุทธ์การใช้กีฬาชนไก่ส่งเสริมการท่องเที่ยวกลยุทธ์ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมุ่งเน้นการเปลี่ยนผ่านจากกิจกรรมนันทนาการชายขอบ สู่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวสร้างสรรค์ โดยมีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลได้ดังนี้ 2.1) การออกแบบประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้ (Learning Experience Design) ยุทธศาสตร์ที่เน้นการสร้างเส้นทางท่องเที่ยวบูรณาการและการทำ Creative Workshop สอดคล้องกับ ทฤษฎีเศรษฐกิจเชิงประสบการณ์ (Experience Economy) ของ Pine, B. J., & Gilmore, J. H. ซึ่งระบุว่าคุณค่าสูงสุดของการท่องเที่ยวในยุคปัจจุบันคือการที่นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วม (Active Participation) และเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Pine, B. J. & Gilmore, J. H., 1999) ข้อค้นพบที่ว่านักท่องเที่ยวต้องการเรียนรู้ศาสตร์สมุนไพรประคบไก่มากกว่าการชมการแข่งขันเพียงอย่างเดียว สะท้อนให้เห็นถึงโอกาสในการสร้างรายได้ใหม่จากการบริการความรู้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา ที่ระบุว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีประสิทธิภาพต้องเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับของจริง (Authenticity) ผ่านกิจกรรมที่ลงมือทำได้จริง (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2560) 2.2) การใช้เรื่องเล่า (Storytelling) เพื่อสร้าง Soft Power การนำประวัติศาสตร์และจริยธรรมนักสู้มาเป็นจุดขาย สอดคล้องกับแนวคิดของ Nye, J. S. เกี่ยวกับซอฟต์- พาวเวอร์ (Soft Power) ที่เน้นการสร้างความดึงดูดใจผ่านทุนวัฒนธรรม (Nye, J. S., 2004) ข้อมูลนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของกิตติคุณ นกสวน และคณะ เรื่องการพัฒนาการสื่อสารการตลาดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไก่ชน ซึ่งพบว่าการเล่าเรื่อง (Storytelling) ที่เชื่อมโยงกับความผูกพันระหว่างคนกับสัตว์ ช่วยลดแรงต้านทางสังคมและเพิ่มมูลค่าทางจิตใจให้กับกิจกรรมท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี (กิตติคุณ นกสวน และคณะ, 2565) 2.3) มาตรฐานความปลอดภัยทางชีวภาพ

(Biosecurity) และความชอบธรรม ยุทธศาสตร์ที่มุ่งเน้นมาตรฐาน มอก. เอส 189-2567 สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปาจรีย์ สัมฤทธิ์ทอง ที่ชี้ชัดว่ามาตรฐานสุขอนามัยและสวัสดิภาพสัตว์คือปัจจัยตัดสินความสำเร็จของการท่องเที่ยวเชิงกีฬาสัตว์ในระดับสากล (ปาจรีย์ สัมฤทธิ์ทอง, 2568) ทั้งนี้ สาเหตุสำคัญที่กลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวให้ความสำคัญและมีความกังวลต่อมาตรฐานภาพลักษณ์และความปลอดภัยทางชีวภาพ (Bio-security) สูงที่สุด ($\bar{x}$ = 2.80) จนกลายเป็นคอขวดสำคัญ สามารถอธิบายเชิงลึกได้ด้วย ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการพื้นฐาน และพฤติกรรมผู้บริโภคในยุค New Normal ซึ่งระบุว่า ความต้องการด้านความปลอดภัยและสุขอนามัย ได้ขยับขึ้นมาเป็นเงื่อนไขพื้นฐานอันดับแรกสุดในการตัดสินใจเลือกจุดหมายปลายทางท่องเที่ยว หากระบบบริหารจัดการสนามขาดความสะอาดและระบบการควบคุมโรคที่น่าเชื่อถือ ต่อให้ตัวมรดกวัฒนธรรมจะมีคุณค่าสูงเพียงใด ก็จะไม่สามารถแปรเปลี่ยนเป็นมูลค่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์หรือสร้างแรงดึงดูดใจ (Soft Power) ให้แก่นักท่องเที่ยวกลุ่มคุณภาพได้ สอดคล้องกับแนวทางของกรมการท่องเที่ยว ในเรื่องการยกระดับคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มคุณภาพที่ให้ความสำคัญกับความสะอาดและจริยธรรม (กรมการท่องเที่ยว, 2562)

3. การประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของกลยุทธ์ผลการวิจัยพบว่า กลยุทธ์ “นครนายกวิถีไก่ชนสร้างสรรค์” ได้รับการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในระดับสูงมาก โดยเฉพาะการใช้กลไกมาตรฐาน มอก. เอส เป็นตัวขับเคลื่อน ซึ่งสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้ 1) ความสอดคล้องเชิงยุทธศาสตร์และนโยบายภาครัฐ การที่ผู้เชี่ยวชาญประเมินว่ากลยุทธ์มีความเหมาะสมสูง เนื่องจากมีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (2565) ที่มุ่งเน้นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจมูลค่าสูงจากฐานทรัพยากรชีวภาพและวัฒนธรรม (BCG Model) สอดคล้องกับงานวิจัยของสมบัติ กุสุมาวลี ที่กล่าวถึงการยกระดับวิสาหกิจชุมชนสู่มาตรฐานสากลว่าต้องอาศัยการบูรณาการระหว่างภูมิปัญญาดั้งเดิมกับระบบการจัดการสมัยใหม่ (สมบัติ กุสุมาวลี, 2564) เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภคและนักท่องเที่ยวในยุคใหม่ 2) การทำลายอคติทางสังคมด้วยมาตรฐานคุณภาพ ประเด็นความปลอดภัยทางชีวภาพ (Bio-security) และสวัสดิภาพสัตว์ที่ระบุในกลยุทธ์ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผลการประเมินความเป็นไปได้อยู่ในระดับสูง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปาจรีย์ สัมฤทธิ์ทอง ที่เน้นย้ำว่า ความชอบธรรม (Legitimacy) ของกิจกรรมการใช้แรงงานหรือกีฬาสัตว์ในการท่องเที่ยว จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีเกณฑ์มาตรฐานที่ตรวจสอบได้ชัดเจน (ปาจรีย์ สัมฤทธิ์ทอง, 2568) การนำมาตรฐาน มอก. เอส 189–2567 มาใช้จึงเป็นนวัตกรรมเชิงนโยบายที่ตรงประเด็นที่สุดในการแก้ปัญหาภาพลักษณ์พื้นที่สีเทา สอดคล้องกับแนวคิดของกรมการท่องเที่ยว ในการจัดการความเสี่ยง (Risk Management) ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (กรมการท่องเที่ยว, 2562) 3) ความเป็นไปได้เชิงปฏิบัติและการยอมรับของชุมชน (Social Acceptability) กลยุทธ์ที่เน้นการจัดการร่วม (Collaborative Governance) ได้รับการประเมินว่ามีความเป็นไปได้สูงในทางปฏิบัติ เพราะให้ความสำคัญกับห่วงโซ่รายได้ของชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธันยพจน์ วิริยะศิริวัฒน์ เรื่องโมเดลความร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ซึ่งพบว่ากลยุทธ์จะประสบความสำเร็จได้ต้องสร้างประโยชน์ร่วม (Shared Value) ระหว่างผู้ประกอบการและคนในท้องถิ่น (ธันยพจน์ วิริยะศิริวัฒน์, 2565) ซึ่งกลยุทธ์ของนครนายกได้ออกแบบให้เกษตรกรผู้ปลูกหญ้าและสมุนไพรได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวนี้ด้วย

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่องกลยุทธ์การใช้กีฬาชนไก่เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดนครนายก สามารถสรุปข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้ ด้านศักยภาพทุนวัฒนธรรม กีฬาชนไก่ในจังหวัดนครนายกมีต้นทุนทางภูมิปัญญาที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะศาสตร์การใช้สมุนไพรพื้นบ้านและการคัดเลือกสายพันธุ์ไก่ชนที่มี อัตลักษณ์เฉพาะถิ่น สนามกีฬาชนไก่ทำหน้าที่เป็นพื้นที่ทางสังคมที่เชื่อมโยงวิถีชีวิตเกษตรกรรมและจริยธรรมนักสู้เข้าด้วยกัน ซึ่งถือเป็นมรดกวัฒนธรรมที่มีชีวิต (Living Culture) ที่มีคุณค่าสูง ด้านทัศนคติและพฤติกรรมนักท่องเที่ยว

กลุ่มเป้าหมายหลักเป็นนักท่องเที่ยวคุณภาพที่มีกำลังซื้อสูงและมีความสนใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ให้การยอมรับในคุณค่าของอัตลักษณ์ไก่ชน แต่ยังมีข้อกังวลอย่างมีนัยสำคัญในด้านมาตรฐานสุขอนามัย ความสะอาด และสวัสดิภาพสัตว์ภายในสนาม ด้านกลยุทธ์การพัฒนา ผู้วิจัยได้สังเคราะห์กลยุทธ์ “นครนายก วิถีไก่ชน สร้างสรรค์” 4 ยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย การยกระดับอัตลักษณ์, การออกแบบประสบการณ์การท่องเที่ยว, การจัดการร่วมโดยชุมชน และการสนับสนุนเชิงนโยบายผ่านมาตรฐาน มอก. เอส ซึ่งได้รับการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญว่ามีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการปฏิบัติงานจริงในระดับสูง นอกจากนี้ งานวิจัยนี้ได้นำเสนอแนวปฏิบัติในการเปลี่ยนผ่านพื้นที่สีเทาให้กลายเป็นพื้นที่วัฒนธรรมสร้างสรรค์ โดยใช้มาตรฐานความปลอดภัยทางชีวภาพเป็นแกนกลาง โมเดลเชิงกลยุทธ์นี้มีความยืดหยุ่นและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ เป็นกรอบแนวทางสำหรับจังหวัดอื่น ๆ ทั่วประเทศที่มีทุนวัฒนธรรมประเภทกีฬาสัตว์พื้นบ้าน (เช่น กีฬาชนโคในภาคใต้ หรือชนแมงกว่างในภาคเหนือ) เพื่อยกระดับมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้สู่การเป็น Soft Power ที่สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจบนฐานของการมีสวัสดิภาพสัตว์และสุขอนามัยที่ได้มาตรฐานระดับสากล ซึ่งมีข้อเสนอแนะจากงานวิจัย ดังนี้ 1) ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานการบังคับใช้มาตรฐานเพื่อแก้ปัญหาภาพลักษณ์ เนื่องจากนักท่องเที่ยวมีความกังวลด้านสุขอนามัยอย่างมีนัยสำคัญ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (เช่น สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดและกรมการท่องเที่ยว) จึงต้องเร่งส่งเสริมและบังคับใช้มาตรฐาน มอก. เอส 189 - 2567 สำหรับสนามกีฬาชนไก่ในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อสร้างความเชื่อมั่นด้านความปลอดภัยทางชีวภาพและสวัสดิภาพสัตว์ ซึ่งเป็นจุดชี้ขาดในการดึงดูดนักท่องเที่ยวสากล 2) ข้อเสนอแนะต่อชุมชน/สังคม การยกระดับภูมิปัญญาสู่กิจกรรมเชิงประสบการณ์ ข้อมูลยืนยันว่านักท่องเที่ยวไม่ได้ต้องการเพียงเข้าชมการแข่งขัน ผู้ประกอบการสนามและปราชญ์ชาวบ้านจึงควรปรับรูปแบบการให้บริการ โดยเพิ่มกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ เช่น การสาธิตการทำยาสมุนไพรประคบไก่ หรือคอร์สเรียนรู้การดูลักษณะสายพันธุ์ เพื่อตอบสนองพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่โหยหาประสบการณ์เชิงลึก และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่อยอดเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ควรส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนนำองค์ความรู้ด้านสมุนไพรประคบไก่ชนมาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์แปรรูป (เช่น สเปรย์สมุนไพรคลายกล้ามเนื้อสำหรับสัตว์เลี้ยงทั่วไป ยาหม่อง หรือเครื่องจักสานสุ่มไก่จิ๋ว) เพื่อสร้างห่วงโซ่มูลค่าเพิ่ม (Value Chain) และเป็นสินค้าของที่ระลึกที่สามารถกระจายรายได้สู่เกษตรกรในพื้นที่โดยตรง 3) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย การบูรณาการนโยบาย Soft Power ระดับพื้นที่ จังหวัดนครนายกควรประกาศนโยบายสนับสนุนให้พื้นที่สนามกีฬาชนไก่ที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานเป็นพื้นที่วัฒนธรรมสร้างสรรค์ อย่างเป็นทางการ โดยบรรจุกิจกรรมเหล่านี้เข้าไว้ในปฏิทินการท่องเที่ยวของจังหวัดและเชื่อมโยงเส้นทางกับแหล่งท่องเที่ยวหลักอื่น ๆ เพื่อดึงดูดงบประมาณสนับสนุนตามแผนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจ BCG ของรัฐบาล 4) ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อประเมินความคุ้มค่าและผลตอบแทนทางสังคม (SROI) หลังจากที่สนามกีฬาชนไก่นำมาตรฐาน มอก. เอส 189 - 2567 ไปปฏิบัติใช้จริง เพื่อวัดผลกระทบเชิงบวกที่เกิดขึ้นต่อชุมชน และควรมีการศึกษาเปรียบเทียบหรือนำโมเดล ไปทดลองใช้กับบริบทของทุนวัฒนธรรมประเภทกีฬาสัตว์พื้นบ้านในภูมิภาคอื่น (เช่น กีฬาชนโคในภาคใต้ หรือชนแมงกว่างในภาคเหนือ) เพื่อทดสอบความยืดหยุ่นของกลยุทธ์และพัฒนาเป็นคู่มือแนวปฏิบัติที่ดี ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมการท่องเที่ยว. (2562). มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.

กิตติคุณ นกสวน และคณะ. (2565). การพัฒนาการสื่อสารการตลาดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไก่ชน. วารสารนิเทศศาสตร์และนวัตกรรม, 9(1), 12-25.

ธันยพจน์ วิริยะศิริวัฒน์. (2565). โมเดลความร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2560). การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสาร.

ปาจรีย์ สัมฤทธิ์ทอง. (2568). การท่องเที่ยวเชิงกีฬาและมาตรฐานสวัสดิภาพสัตว์ในประเทศไทย. วารสารวิชาการการท่องเที่ยวและวัฒนธรรม, 10(2), 45-60.

ภูมิพัฒน์ ตุ้ยสาร. (2563). ปัญหาสำหรับการกำกับดูแลกิจการการพนัน: กรณีศึกษาการเล่นพนันชนไก่ในประเทศไทย. ใน วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิวัฒน์ กิรานนท์ และคณะ. (2563). รายงานการวิจัยเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการเลี้ยงไก่ชนในเขตภาคกลาง. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.).

สมบัติ กุสุมาวลี. (2564). การยกระดับวิสาหกิจชุมชนสู่มาตรฐานสากลในยุคเศรษฐกิจสร้างสรรค์. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สุกัญญา สุจฉายา. (2557). ไก่ชนไทย มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.

Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. Richardson (Ed.), Handbook of theory and research for the sociology . New York, NY: Greenwood.

Nye, J. S. (2004). Soft power: The means to success in world politics. New York, NY: Public Affairs.

Pine, B. J. & Gilmore, J. H. (1999). The experience economy: Work is theatre & every business a stage. Boston, MA: Harvard Business School Press.

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

รูปแบบของการจัดเตรียมต้นฉบับ

1) ต้นฉบับบทความต้องมีความยาว ไม่น้อยกว่า 8 หน้ากระดาษ A4 หรือจำนวนคำ ไม่เกิน 8,000 คำ (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง) พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว ใช้ตัวอักษรแบบ TH SarabunPSK ตั้งค่าหน้ากระดาษโดยเว้นขอบบน ขอบซ้าย 1 นิ้ว และขอบขวา ขอบล่าง 1 นิ้ว กำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 และเว้นบรรทัดระหว่างแต่ละย่อหน้า การนำเสนอรูปภาพและตาราง ต้องนำเสนอรูปภาพและตารางที่มีความคมชัดพร้อมระบุหมายเลขกำกับรูปภาพไว้ด้านล่าง พิมพ์เป็นตัวหนา เช่น ตารางที่ 1 หรือ Table 1 และ ภาพที่ 1 หรือ Figure 1 รูปภาพที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้โดยไม่จำเป็นต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

2) ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ไว้ตรงกลางหน้าแรก

3) ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุชื่อสังกัดหรือหน่วยงาน

4) มีบทคัดย่อ (Abstract) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จำนวนคำอยู่ที่ 300 คำ

5) กำหนดคำสำคัญ (Keywords) 3 - 5 คำ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

6) การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจาก หัวข้อใหญ่ 3 - 5 ตัวอักษร และหัวข้อย่อยขนาดเดียวกัน ต้องพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ ให้เว้นระยะห่าง 1 บรรทัด

7) การใช้ตัวเลข คำย่อ และวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็น สากลเท่านั้น (ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) การวงเล็บภาษาอังกฤษ ควรใช้ ดังนี้ (Student Centred Learning)

บทความวิจัย ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

1) บทคัดย่อ (Abstract) เสนอวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัยและผลการวิจัยโดยสรุปสั้นกะทัดรัดได้ใจความ

2) บทนำ (Introduction) ระบุความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาในการวิจัยและระบุวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3) วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) ระบุแบบแผนการวิจัยการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

4) ผลการวิจัย (Results) เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน ควรเสนอในรูปตารางหรือแผนภูมิ

5) อภิปรายผล (Discussion) เสนอเป็นความเรียง ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของผลการวิจัยกับกรอบแนวคิด และงานวิจัยที่ผ่านมา ไม่ควรอภิปรายเป็นข้อ ๆ แต่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด

6) องค์ความรู้ใหม่ (ถ้ามี) (Originality and Body of Knowledge) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย

7) สรุปและข้อเสนอแนะ (Conclusion and Recommendation) ระบุข้อสรุปที่สำคัญและข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป

8) กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี) (Acknowledgement) ระบุเฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือกรณีชื่อบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์

9) เอกสารอ้างอิง (References) ต้องเป็นรายการอ้างอิงที่มีปรากฏในบทความเท่านั้น

บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

1) บทคัดย่อ (Abstract)

2) บทนำ (Introduction)

3) เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ

4) สรุป (Conclusion)

5) เอกสารอ้างอิง (Reference)

ระบบการอ้างอิงและเอกสารอ้างอิงทางวิชาการ

เอกสารที่นำมาใช้ในการอ้างอิงบทความ ควรมีที่มาจากแหล่งตีพิมพ์ที่ชัดเจน และมีความน่าเชื่อถือ สามารถสืบค้นได้ เช่น หนังสือ วารสาร หรืองานวิจัย เป็นต้น ผู้เขียนบทความจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการอ้างอิง เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้อง จะไม่ได้รับการส่งต่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา จนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้สมบูรณ์

การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่มใช้**วิธีการอ้างอิงระบบนาม - ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA)** ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้วงเล็บ เปิด - ปิด แล้วระบุชื่อ - นามสกุล ของผู้เขียนและปีที่ตีพิมพ์ กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง ตัวอย่างเช่น *การปฏิวัติทางอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 (Industry 4.0) ภาครัฐและภาคอุตสาหกรรมจะต้องเตรียมพร้อมในหลาย ๆ ด้านและสิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ การเตรียมพร้อมด้านทรัพยากรมนุษย์ เพื่อรองรับอุตสาหกรรมใหม่และเศรษฐกิจยุคใหม่ เป็นการพัฒนาคนสู่อุตสาหกรรมอนาคต เชื่อมโยงทรัพยากรบุคคล ความรอบรู้ นวัตกรรมทางความคิด และเทคโนโลยีดิจิทัล เป็นหนึ่งเดียวกับการขับเคลื่อนอุตสาหกรรม (ธนิต โสรัตน์, 2559)* โดยเอกสารอ้างอิงที่ใช้ในการอ้างอิงในบทความ จะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ โดยรูปแบบของเอกสารอ้างอิง มีดังนี้

อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1) พระไตรปิฎกและอรรถกถาให้อ้างชื่อคัมภีร์/เล่มที่/ข้อที่/เลขหน้า แล้วตามด้วยชื่อหน่วยงานผู้จัดทำ ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) พร้อมปีที่พิมพ์ ตัวอย่างเช่น “ภิกษุทั้งหลายรูปเวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณเป็นอนัตตา ภิกษุทั้งหลาย ถ้ารูปเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนี้จักเป็นอัตตาแล้วไซร้รูปเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนี้ไม่พึงเป็นไปเพื่ออาพาธ” (วิ.ม. 4/20/27) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2) ผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างชื่อ - นามสกุลผู้แต่ง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (เกสาวดี เชี่ยวชาญ, 2557)

3) ผู้แต่งสองราย ให้อ้างชื่อ - นามสกุลของผู้แต่งทั้งสองรายโดยใช้คำว่า “และ” ในการเชื่อมผู้เขียนทั้งสองแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (นิรมัย คุ้มรักษา และอัจจิมา ศิริพิบูลย์ผล, 2560)

4) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างชื่อ - นามสกุลของผู้แต่งรายแรก แล้วเพิ่มคำว่า “และคณะ” แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (ทศพร คำผลศิริ และคณะ, 2560)

5) กรณีที่เนื้อความเป็นเรื่องเดียวกัน หรือผลการวิจัยเหมือนกัน แต่มีผู้อ้างอิงหลายคนให้ใช้รายการอ้างอิงที่ใกล้เคียงกับปีปัจจุบันมากที่สุด (ค้นพบล่าสุด) หรือหากเป็นแนวคิดทฤษฎีก็ควรอ้างอิงเจ้าของแนวคิดทฤษฎี หรือบุคคลผู้เป็นที่ยอมรับของวงการวิชาการส่วนใหญ่เป็นสำคัญ

อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

1) ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษ ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Kiarash, A., 2007)

2) ถ้ามีผู้แต่งสองราย ให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรก ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษ ตามด้วยเครื่องหมายแอนด์ (&) คั่นกลาง ตามด้วยนามสกุลของผู้แต่งรายที่สองและตามด้วยอักษรย่อของชื่อภาษาอังกฤษ แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Werker, J. F. & Desjardins, R. N., 2004)

3) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรก ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษ ตามด้วย et al. ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Bloom, B. S. et al., 2005)

เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อพระไตรปิฎกอรรถกถา.//สถานที่พิมพ์://สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(2) หนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อหนังสือ.//(ครั้งที่พิมพ์).//สถานที่พิมพ์://สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

หนังสือ

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร. (2548). เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต.

หนังสือ ที่มี DOI

Ewert, A. W. at el. (2014). Outcomes and benefits. England: CAB International. https://doi.org/10.1079/9781845939199.0140.

(3) บทความในหนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ใน/ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ).//ชื่อเรื่อง/(เลขหน้าที่อ้าง).//สถานที่พิมพ์://สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

บทความในหนังสือ

ชลิตา บัณฑุวงศ์. (2556). ข้าวและชาวนาไทยในกระแสการเปลี่ยนแปลง ใน พจนก กาญจนจันทร (บรรณาธิการ), คน ข้าว นา ควาย ในวัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (หน้า 39-68). กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์.

บทความในหนังสือ ที่มี DOI

Sparks, D. L. (2003). Inorganic Soil Components. In Sparks, D. L. (Ed.), Environmental Soil Chemistry. (2nd ed.). (pp. 47-73). England: Academic Press. https://doi.org/10.1016/B978-0-12-656446-4.X5000-2.

(4) บทความจากวารสาร

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ชื่อวารสาร.//ปีที่/(ฉบับที่),//เลขหน้าแรกที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง :

บทความจากวารสาร

พระสถาพร ปุณฺณนนฺโท (รำจวนจร) และคณะ. (2562). การวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสา ของชุมชนวัดสระเกษ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 3(2), 16-31.

บทความจากวารสาร ที่มี DOI

Baker, D. (2006). The Political Economy of Fascism: Myth or Reality, or Myth and Reality?. New Political Economy, 11(2), 227-250. https://doi.org/10.1080/13563460600655581.

(5) บทความในสารานุกรม

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ใน/ชื่อสารานุกรม,//(เล่มที่อ้าง, เลขหน้าที่อ้าง).//สถานที่พิมพ์://สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

สนิทอาจพันธ์. (2537). หม้อคอควาย. ใน สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขต หัวเมืองฝ่ายเหนือ, (หน้า 274-275). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้น.

(6) หนังสือพิมพ์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ชื่อหนังสือพิมพ์,//เลขหน้า.

ตัวอย่าง :

สุชาติ เผือกสกนธ์. (9 มิถุนายน 2549). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. ผู้จัดการรายวัน, น.13.

(7) สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์, รายงานการวิจัย

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อวิทยานิพนธ์.//ใน/ระดับวิทยานิพนธ์/สาขา.//ชื่อมหาวิทยาลัยที่พิมพ์.

ตัวอย่าง :

พรไทย ศิริสาธิตกิจ. (2558). การพัฒนารูปแบบการปรับตัวของชาวนาอย่างยั่งยืนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

นายมนัส ภาคภูมิ. (2540). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน. ในรายงานการวิจัย. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(8) สัมภาษณ์

รูปแบบ:

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์.//(วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์).//ชื่อเรื่องที่สัมภาษณ์.//(ชื่อผู้สัมภาษณ์)

ตัวอย่าง :

ไชยศิริ ลีศิริกุล. (5 พ.ย. 2562). วิถีการพัฒนาห่วงโซ่อุปทานข้าว. (พระมหาปรัชญ์ อัตถาพร, สัมภาษณ์)

(9) สื่อออนไลน์ (ไม่อนุญาตให้ใช้แหล่งข้อมูลที่มาจาก Facebook)

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่เผยแพร่).//ชื่อเรื่อง.//เรียกใช้เมื่อ/จาก แหล่งที่มาของข้อมูล (URL)

ตัวอย่าง :

ฤทัยชนก จริงจิตร. (2555). กลยุทธ์ข้าวไทยบนฐาน AEC เพื่อก้าวสู่การเป็น Trading Nation เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2563 จาก http://www.tpso.moc.go.th/sites/default/files/862-img.pdf

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2561). เลื่อนข้าราชการให้ดำรงตำแหน่งประเภททั่วไป ระดับชำนาญงาน คำสั่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ที่ 593/2562. เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2562 จาก http://www.onab.go.th/category/news/คำสั่ง-ประกาศ/

(10) ราชกิจจานุเบกษา

รูปแบบ:

ชื่อกฎหมาย.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อเรื่อง (ถ้ามี).//ราชกิจจานุเบกษา/เล่มที่/ตอนที่/หน้า/(วันเดือนปี).

ตัวอย่าง:

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2562). เรื่อง กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติและแนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระบทสิ่งแวดล้อม. ราชกิจจนุเบกษา เล่ม 129 ตอนพิเศษ 97 ง หน้า 1 (20 มิถุนายน 2555).

ตัวอย่างเอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงสาธารณสุข. (2558). คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย Developmental Surveillance and Promotion Manual (DSPM) Promotion Manual (DSPM). เชียงใหม่: สยามพิมพ์นานา.

ประภัสสร ปรี่เอี่ยม และธรรมนูญ รวีผ่อง. (2554). ผลการส่งเสริมพัฒนาการ กล้ามเนื้อมัดเล็กสำหรับเด็กพัฒนาการช้าโดยพ่อแม่ของเด็กที่มีความต้องการพิเศษใน จังหวัดมหาสารคาม. ใน รายงานการวิจัย. สถาบันราชภัฏมหาสารคาม.

พระสุดรักษ์ วิสุทโธ และเดชชาติ ตรีทรัพย์. (2561). บทบาทของผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชนในตำบลทรายขาว อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 2(2), 8-13

พระสถาพร ปุณฺณนนฺโท (รำจวนจร) และคณะ. (2562). การวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสา ของชุมชนวัดสระเกษ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 3(2), 16-31.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎกำ 2500. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานสาธารณสุขอ่างทอง. (2560). รายงานทารกน้ำหนักน้อยกว่า 2,500 กรัม ได้รับการคัดกรองพัฒนาการ DSPM ปีงบประมาณ 2560 (อินเตอร์เน็ต). เรียกใช้เมื่อ 15 มิถุนายน 2562 จาก http://atg.hdc.moph.go.th

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง. (2563). ศิลปะการแห่งโนราห์. เรียกใช้เมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2563 จาก https://www.m-culture.go.th/phatthalung/ewt_news.php?nid=508&filename=index.

Anderson, R. M. & Funnell, M. M. (2005). Patient empowerment: reflections on the challenge of fostering the adoption of a new paradigm, 57(2), 153-157. https://doi.org/10.1016/j.pec.2004.05.008.

Collinge, W. (1997). The American Holistic Health Association Complete Guide to Alternative Medicine. New York: Warner Books.

Dunst, C. J. & Triette, C. M. (1996). Empowerment, effective helpgiving practices and family-Centered care. Pediatr Nurs, 22(2), 334-337.

Winzer, L. & Gray, R. S. (2019). The Role of Buddhist Practices in Happiness and Health in Thailand: A Structural Equation Model. Journal of Happiness Studies, 20, 411-425. https://doi.org/10.1007/s10902-017-9953-z.

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย

บทความวิจัย (12 pt)

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)
ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[1], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[1], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[2], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[3], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[3] (ภาษาไทย) (14 pt)
Author's name-surname[1], Author's name-surname[1], Author's name-surname[2], Author's name-surname[3], Author's name-surname[3], (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)
[1]หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)
[1]Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)
[2]หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)
[2]Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)
[3]หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)
[3]Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)
[*]Corresponding author E-mail: (12 pt)
[*]Tel: XX-XXXX-XXXX (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 คำ)

(16 pt) วัตถุประสงค์ของการวิจัย ระบุประเภทของวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยที่พบ (เลือกนำเสนอเฉพาะผลการวิจัยที่มีความน่าสนใจมากที่สุด)

คำสำคัญ: 3 - 5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt) ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย

Keywords: 3-5 words

บทนำ (18 pt) (ไม่เกิน 4 ย่อหน้า)

(16 pt) 1. กล่าวถึงความเป็นมาแล้วความสำคัญของปัญหา โดยกว้าง ๆ (อ้างนโยบาย กฎหมาย หรือแนวคิดทฤษฎีมารองรับ)

2. กล่าวถึงสภาพปัญหาปัจจุบันที่เกิดขึ้น (อ้างงานวิจัยหรือทฤษฎีมารองรับ)

3. กล่าวถึงสภาพปัญหาของประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา

4. สรุปความเป็นมาทั้งหมดชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการวิจัยและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (16 pt)

1. (16 pt)
2. (16 pt)
3. (16 pt)

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ระบุรูปแบบของการวิจัย, ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง, วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง, การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ, การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ผลการวิจัยต้องตอบวัตถุประสงค์ทุกข้อ

ภาพที่ 1 (ถ้ามี) .....ชื่อภาพ..... (16 pt)

ตารางที่ 1 (ถ้ามี) .....ชื่อตาราง..... (16 pt)

อภิปรายผล (18 pt)

(16 pt) อภิปรายผลการวิจัยที่พบตามวัตถุประสงค์ ผลการวิจัยสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกันผลการวิจัยของใคร สามารถนำมาอภิปรายได้ทั้งหมด

องค์ความรู้ใหม่ (18 pt) (ถ้ามี)

(16 pt) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย

สรุปและข้อเสนอแนะ (18 pt)

(16 pt) สรุปผลการวิจัยทั้งหมด สั้น ๆ กะทัดรัดได้ใจความ พร้อมข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยและการนำผลการวิจัยไปใช้ ร่วมถึงเสนอแนะแนวทางในการวิจัยครั้งต่อไป

กิตติกรรมประกาศ (18 pt) (ถ้ามี) (ระบุเฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือกรณีชื่อบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์)

(16 pt)

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt)

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิชาการ

บทความวิชาการ (12 pt)

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)
ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[1], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[1], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[2], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[3], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน[3] (ภาษาไทย) (14 pt)
Author's name-surname[1], Author's name-surname[1], Author's name-surname[2], Author's name-surname[3], Author's name-surname[3], (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)
[1]หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)
[1]Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)
[2]หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)
[2]Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)
[3]หน่วยงานต้นสังกัด จังหวัด ประเทศ (ภาษาไทย) (14 pt)
[3]Affiliation, Province and Country (ภาษาอังกฤษ) (12 pt)
[*]Corresponding author E-mail: (12 pt)
[*]Tel: XX-XXXX-XXXX (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 คำ)

(16 pt) ----------

คำสำคัญ: 3 - 5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt) ----------

Keywords: 3-5 words

บทนำ (18 pt)

(16 pt)

เนื้อหา (18 pt)

(16 pt)

สรุป (18 pt)

(16 pt)

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt)